De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising jr. 1883-1904 (2 delen)

Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising jr.

editie Harry G.M. Prick

bron

Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising jr., *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising jr 1883-1904* (editie Harry G.M. Prick). Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, Den Haag 1968

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/deys001hgmp08_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. LITERATUUR MUSEUM

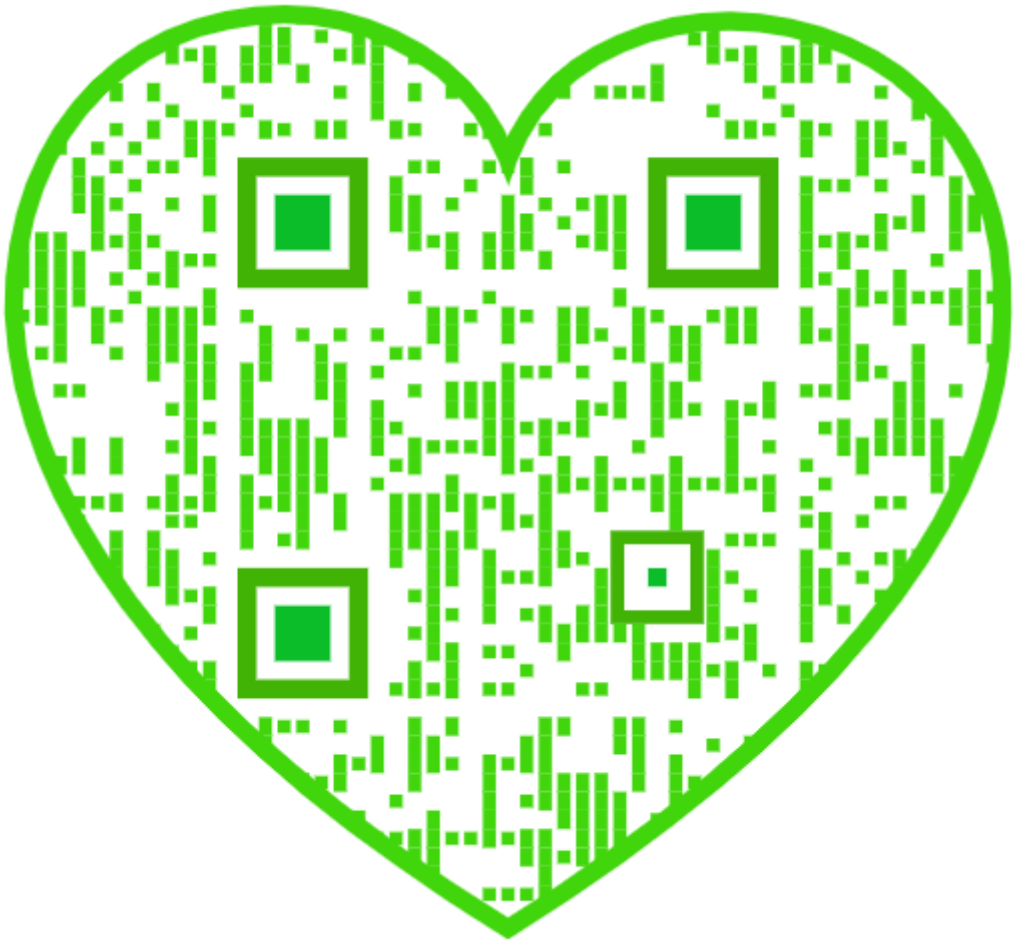

Deel I

Arnold Ising Jr.

Inleiding

‘Van mijn vrienden heb ik alleen gehouden van Mr. Frans Erens, advokaat te Amsterdam, van A. Ising jr., tooneelspeler te idem, de eenigen, die mij nooit hebben gekwetst’, - aldus luidt de voorlaatste alinea van de uiterste wilsbeschikking, door Karel Joan Lodewijk Alberdingk Thijm vastgelegd te Bergen-op-Zoom, op 27 oktober 1892. Wanneer dit document Thijm in zijn achtentachtigste levensjaar, dus kort voor zijn heengaan op 26 januari 1952, opnieuw onder ogen was gekomen, zou hij - zo mogen wij rustig aannemen - de gereleveerde alinea hebben uitgebreid met de vernoeming van Alphons Diepenbrock en Herman Gorter. Schreef hij immers niet bij het overlijden van de eerste, in 1921, dat er ‘iets wel heel intiems’ van hem was weggenomen: ‘Iemand, die je werkelijk begreep. Juist in kleinigheden.’[1] En zou hij, in 1941, Gorter niet herdenken als ‘een vriend, een zeer groot vriend, een bóézem-vriend van mij!’[2]

In zijn *Gedenkschriften* heeft Lodewijk van Deyssel uitvoerig stilgestaan bij Diepenbrock, Gorter en Erens. De vriend die hij wellicht, en die van zijn kant stellig hém, het diepst genegen is geweest, werd in de bijna zevenhonderd pagina's die de in 1962 verschenen definitieve uitgave van Van Deyssel's *Gedenkschriften* beslaan, slechts eenmaal terloops genoemd als een van de jongelui, die rond 1885 in minder of meer nauw verband behoorden tot degenen die de kern van de Nieuwe Gids-groep uitmaakten.[3] Niettemin is de herinnering aan de exquise hoedanigheden van de vriendschap die Karel Alberdingk Thijm met Arnold Ising Jr. verbonden heeft, hier en daar uit de *Gedenkschriften* afleesbaar. Ising mag dan niet door Van Deyssel zijn toegevoegd aan de galerij geschreven portretten waarin die van Diepenbrock, Gorter en Erens door treffende innigheid excelleren, hij is toch - al blijft hij ook onzichtbaar - enkele malen in Van Deyssel's herinneringen aanwezig.

Wie met aandacht van de tussen Van Deyssel en Ising gevoerde briefwisseling kennisneemt, zal er geen moeite mee hebben aan Van Deyssel's omgang met Ising te denken, daar waar de *Gedenkschriften* zich bezighouden met de vriendschap tussen Van Deyssel en Albert van Overbeke, een vriendschap die alleen voortkwam uit persoonlijke sympathie. ‘Persoonlijke sympathie: overeenkomst van samenlevingsbegrippen, inzichten, voorkeuren en gevoeligheden, neigingen, gemoedsgesteldheden, gewoonten en manieren. Omgang door persoonlijke sympathie. Geen omgang is prettiger.’[4] Een omgang ook die nooit overging ‘tot die zekere vergroving, die mindere lieden intimiteit noemen, en tot die ellendige zoo-genaamde gemoedelijkheid.’

1 Lodewijk van Deyssel, *Gedenkschriften,* voor de eerste maal volledig naar het handschrift uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, Zwolle 1962, 603.
2 A.w., 455.
3 A.w., 248.
4 A.w., 348.

Van Deyssel had zijn eigen vader zo vaak horen zuchten: ‘les délicats sont malheureux’, dat hij zich zijn leven lang met die zelfde woorden troosten bleef, hij die nog makkelijker kwetsbaar dan zijn vader was. Hoe ontzaglijk veel 't voor Van Deyssel moet hebben betekend dat Ising hem nooit genoodzaakt heeft om troost te putten uit een der vaderlijke lijfspreuken, laat zich weer afleiden uit een andere passage in zijn *Gedenkschriften:* ‘Naar niets kijk ik met meer ongerept vertrouwen dan naar de lucht, vertrouwen, dat hetgene, waarnaar ik kijk, mij niet zal kwetsen. Altijd veranderend of veranderd heeft de lucht mij lief in haar lijdelijkheid. Zij bewijst mij de grootste weldaad, door mij nooit zeer te doen.’[5] In 't midden latend of het wel aangaat in een vriendschapsbetrekking van een der partners eenzelfde mate van lijdelijkheid te verwachten als die van het ons overhuivende wolkenspel, kan toch op grond van de nu openbaargemaakte briefwisseling worden vastgesteld dat Arnold Ising Jr. al die eigenschappen in zich verenigd bezat waardoor de omgang met een vriend, die zichzelf ten prooi wist aan een ‘ontzachlijke, toren-hoog opgegroeide en mijlen-wijd zich vertakkende “gevoeligheid”’,[6] voor beiden onafgebroken weldadig heeft kunnen zijn.

Welke eigenschappen van Ising bepalend zijn geweest voor de innigheid en gratie van deze vriendschap, heeft Van Deyssel haarfijn aangegeven toen hij, nog geen jaar na Ising's afsterven, in de Ermitage te Sint Petersburg tegenover Rembrandt's *Titus met de bruine muts* kwam te staan. ‘Titus behoorde’, aldus Van Deyssel, 'tot die halve-kunstenaarsnaturen, die voor een kunstenaar zulk een bijzondere bekoring hebben, en voor den vader van zulk eenen van een met vlijmenden weemoed vermengde bekoring zijn. Een halve-kunstenaarsnatuur, niet in den zin van een gebrekkig, een zot, een emphatisch, een nurksch en kommenijsbaas-achtig kunstenaar; maar een halve-kunstenaarsnatuur in den zin van een mensch, die de fijnheid en de gevoeligheid van een kunstenaarsnatuur heeft, maar niet de kracht om die fijnheid en gevoeligheid tot iets objectiefs buiten zich, tot een kunstwerk, om te zetten; een, die met zijn gevoel alles begrijpt, wat den volledigen kunstenaar bezig houdt en interesseert, alle gedachten en natuurverschijnselen van het hooger ziele-leven, maar die het vermogen mist deze eigenschappen buiten zich te toonen. Zulke menschen zijn aan de kunstenaars bizonder dierbaar. Zij zijn in zekeren zin de wederhelft van de ziel zelve van den kunstenaar. Zij begrijpen den kunstenaar, den buitengewoon fijn-gevoelige; zij kunnen met hem spreken en beminnen hem op hun beurt, zonder dat ooit de nadeelen der kameraadschappelijkheid tusschen twee volledige kunstenaars, hun omgang zullen bedreigen.

Deze menschen, deze fijne creaturen, dragen echter, in weêrwil van alles, diep in zich verborgen het besef dat hun leven onvolledig is, en dat zij, door hun vrouwelijkheid, hun vrouw-achtigheid, die hun beminnelijkheid voor de volkomen kunstenaars uitmaakt, - de geheele vervulling van hun leven noodzakelijk zullen missen. Zij beseffen hun eigen leven als slechts half tot verwezenlijking gekomen,

5 A.w., 123.

6 L. van Deyssel, *Negende bundel Verzamelde Opstellen*. Rembrandt-Bundel, A'dam 1906, 227.

en kijken daarom, wanneer hun innige gemoedsneiging in hun blik tot uiting komt, vragend het leven in.

Het is deze houding van de menschelijke ziel, welke Rembrandt in dit portret van Titus heeft afgebeeld: een zeer veel grooter dichter, die Titus, dan onze vriend Jeremias de Decker, al heeft hij ook nooit twee regels samengerijmd! De mond is zacht en weemoedig gesloten, het gelaat is bleek, en, als reeën van uit een blanke grot, kijken de oogen het leven in, angstig, schuw, maar nog niet geheel teleurgesteld, nog *vragend* of in de verte het verwachtte niet opdaagt, het geluk, de volgroeiing van hun leven, de verwezenlijking hunner illusiën.

Toch is dit portret geen meesterstuk. Het is ons dierbaar, maar wij erkennen, dat het ons voor een deel dierbaar is omdat het voorstelt Titus en wel op déze wijze.'[7] Dat wij ons niet aan een onhoudbare interpretatie schuldig maken, wanneer wij hieruit lezen dat dit portret van Titus, op déze wijze, Van Deyssel dierbaar was omdat hij in deze voorstelling de essentiële trekken van een beminde vriend ontwaarde, zullen wij nu niet nader toelichten. De brieven van Ising alsook de van hem bewaard gebleven portretten bevestigen de juistheid van deze interpretatie keer op keer.

Arnold Paul Constant Ising, door zijn vrienden aangesproken met Nol of Nokkie, maar zichzelf doorgaans noemend Arnold Ising Jr., werd geboren te 's-Gravenhage, op 2 juli 1857, als eerste zoon van de Kamerstenograaf, letterkundige en historicus Arnold Leopold Hendrik Ising, die op 5 september 1855 gehuwd was met Constantia Alida Boogaard. Ising Sr. was van 1860 tot aan zijn overlijden in 1898 redacteur van De Nederlandsche Spectator en daarnaast bestuurslid, later ook voorzitter, van het bekende Haagse Letterkundig Genootschap 'Oefening Kweekt Kennis'. In 1876 verwekte Ising Sr. niet weinig opzien in Den Haag door zijn eerstgeborene toe te staan het gymnasium te verlaten en aan het toneel te gaan. Na een poos aan de Amsterdamse toneelschool gestudeerd te hebben, waar hij in 't bizonder profiteerde van de vaklessen van Maria Johanna KleineGartman, die reeds sedert 1834 op de planken stond en die de geschiedenis zou ingaan als de belangrijkste actrice van haar tijd, debuteerde Ising - inmiddels voor een appointement van duizend gulden 's jaars verbonden aan de zojuist opgerichte Vereeniging 'Het Nederlandsch Tooneel' -, op dinsdag 5 september 1876 in de Koninklijke Hollandsche Schouwburg te 's-Gravenhage en, een dag later, in de Stadsschouwburg te Amsterdam met een klein rolletje in het zo pas bekroonde, vijf bedrijven tellende, treurspel *Sofonisbe* van Emanuel Geibel, in de metrische vertaling van H.J. Schimmel. Ising's eerste belangrijke rol, in maart 1877, was die van Zegevrijt in *De dochter van Roelant,* een door Josephus Albertus Alberdingk Thijm vertaald toneelstuk van Henri de Bornier. Als een kostbare herinnering aan zijn succesvol aandeel in dit rijkgemonteerde stuk, waarin bovenal Louis Jacques Veltman triomfeerde als Keizer Karel de Grote, bewaarde Ising

7 A.w., 111-112.

een visitekaartje van J.A. Alberdingk Thijm, Hoogleeraar aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten, met op de keerzijde: ‘Van ganscher harte sluit ik mij aan bij het gunstig oordeel door de pers over u geveld. Het zal u te minder onwelkom zijn, dat ik mij een kleine opmerking veroorloof. Mij dunkt Zegevrijt moet v. 977-989 heel duidelijk ontwikkelen: want het schoone effect van het zilverklokjen (bl. 50) hangt geheel af van het duidelijk begrip, dat door Zegevrijt aan het publiek moet gegeven worden.

Verder, *bon courage*!’

Ising's verdere, hem zelf teleurstellende en ook naar het oordeel van zijn tijdgenoten weinig bevredigende, toneelcarrière laten wij nu rusten. Zij komt genoegzaam aan de orde in Ising's brieven en in de beide artikelen van de Amsterdamse toneelcriticus J.H. Rössing, achter in dit boek opgenomen: het eerste geschreven naar aanleiding van Ising's zilveren toneeljubileum in september 1901, het tweede - in juli 1904 - om voor altoos van Ising afscheid te nemen.[8] Mogen intussen, gezien de opzet van dit boek, deze gegevens voldoende zijn, toch achten wij het een schuldig verzuim dat Maurits Mendes da Costa, een andere intimus van Ising en die geen van zijn rollen gemist heeft, het in 1927, bijna een kwart eeuw na Ising's overlijden, nodig vond om in een noot op blz. 11 van zijn *Tooneelherinneringen,* tweede reeks, eens voor al mee te delen dat hij onbesproken zou laten wat deze intieme vriend op toneelgebied had gepresteerd: ‘Ik doe het uit principe; ieder zal dat billijken.’ Dat Mendes da Costa zijn rechten verspeeld had om zich op een principe te mogen beroepen, blijkt helaas pijnlijk duidelijk uit de nu gepubliceerde brieven van Arnold Ising.

Intussen sloeg ook Van Deyssel de toneelprestaties van Ising niet hoog aan. In onze aantekeningen bij hun briefwisseling hebben wij Van Deyssel's oordeel over Ising's toneelspel, telkens wanneer dit gegeven werd, volledig geciteerd. Die oogst aan oordeelvellingen is wel bizonder schraal, vooreerst omdat Van Deyssel zich - althans in het openbaar - heel wat keren van een oordeel onthield, vervolgens omdat hij tussen 1887 en 1904 nauwelijks meer dan drie, vier toneelvoorstellingen heeft bijgewoond, wat hij in 1905 als volgt zou verontschuldigen: ‘Ik moet eerlijk bekennen, dat ik boven de meeste ernstige, edele, of hoe men het noemen wil, schouwburgen, aan de schouwburgen van het genre circus of “variété” de voorkeur geef. *Goede* tooneelstukken of opera's, *goed* uitgevoerd, zóó, dat het werkelijk kúnst is, - waar vindt men die? Men kan veilig met de schepen der Hamburgsch-Amerikaansche Stoomvaartmaatschappij en met de rijtuigen der Internationale Slaapwagen-Maatschappij den geheelen “Erdball”, zooals het in de berichten dier gezelschappen heet, rondreizen, zonder er tegen te komen.

8 Ising werd toen ook herdacht in het weekblad De Prins van 2 juli 1904, door Taco H. de Beer, die moest toegeven: ‘Het eigenlijke feu sacré, het temperament, onmisbaar voor het tooneel, bezat Ising niet; een ernstig beoordeelaar verklaarde indertijd, dat hij zelfs voor Fra Lorenzo in “Romeo en Julia” te koud was. Maar zooveel te meer ernst en studie en volhardende ijver en plichtbesef had hij en door en door begreep hij het stuk, verstond hij zijn rol en kende die tot in de kleinste bijzonderheden.’

Denkt gij, dat ik niet twintig maal liever Amerikaansche clowns en slangenmenschen aan den arbeid zie, den cake-walk en de negerdansen bijwoon, dan een middelmatig tooneelspel in vijf bedrijven, dat zich uitgeeft voor goede kunst, te zien, dan een blijspel uit de school van Von Moser, Schönthan of Von Blumenthal (welke school zich sedert twintig jaar niet gebeterd heeft) of den *Faust* van Gounod bij te wonen? Twintigmaal liever, inderdaad.'[9]

Deze opvatting zal aan Ising bekend zijn geweest en hij moet er vrede mee hebben genomen. Geen enkele uitlating in zijn brieven wijst in de richting van het tegendeel. Dat Van Deyssel zelfs bij de viering van Ising's zilveren toneeljubileum verstek liet gaan, schijnt de jubilaris niet gedeerd te hebben. Iedere illusie over zijn eigen kunnen had Ising toen trouwens sinds lang laten varen.

Van Deyssel's oordeel over de toneelspeler Ising is nooit verder gekomen dan de koele constatering dat de Heer Ising in enigerlei rol voldeed. Reeds de eerste maal waarop aan zijn pen de naam Ising ontvloeide, heette het: 'De Heer Ising, als papa *Lester,* voldeed. Men vroeg zich wel af hoe die lieve, losse meisjens *Madeline* en *Leonore* zich moesten gevoelen als de dochters van dien een weinig houterigen vader.' Voorts kreeg Ising toen van hem te vernemen: 'Een ongepoederde staartpruik is een bedenkelijke zaak in 1805. De hooge jaskragen mochten niet ontbroken hebben.'

Dit oordeel werd geveld in het weekblad De Amsterdammer van 23 juli 1882, naar aanleiding van de première, in de Plantage Schouwburg van Van Lier, van *Richard Moor,* een toneelstuk naar de roman *Eugene Aram* (1832) van Edward George Bulwer-Lytton. Wij kunnen slechts gissen hoe dit oordeel bij Ising is aangekomen. Hij had in elk geval geprononceerde opvattingen over de taak van de toneelkritiek. De letterkundige vereniging 'Flanor' telde reeds in het eerste jaar van haar bestaan (1881-'82) Arnold Ising onder haar leden. In dit gezelschap trok hij met een lezing over *De tooneelcritiek in Nederland* zo'n grote belangstelling dat aan dit onderwerp ook nog de gehele volgende vergadering werd gewijd. Karel Alberdingk Thijm heeft deze lezing niet bijgewoond. Eerst op 5 juni 1883 door Willem Kloos geïntroduceerd, duurde het tot 4 september voor Van Deyssel de wens te kennen gaf, dat hij lid wilde worden. Ising zou hij niet meer in de boezem van 'Flanor' ontmoeten, want het door Maurits Mendes da Costa op 4 september 1883 uitgebrachte tweede jaarverslag deed mededeling van de uittreding van een viertal leden, waaronder ook Arnold Ising.

Waar en wanneer hebben Van Deyssel en Ising elkaar leren kennen? Officieel aan elkaar voorgesteld werden zij op 18 januari 1883 in de gastvrije woning van Frank van der Goes, Prinsengracht 293. Frederik van Eeden las die avond zijn blijspel *Het Poortje of de duivel te Kruimelburg* voor. 'Er zullen nog enkele vrienden komen, die uw kennismaking op prijs stellen: Mendes da Costa, Bouberg Wilson (Dir. d.t.-school), Ising, W. Kloos', aldus Van der Goes in zijn van 17 januari 1883 daterende invitatie aan Van Deyssel.

9 L. van Deyssel, *Negende bundel Verzamelde Opstellen*. Rembrandt-Bundel, A'dam 1906, 140. Vgl. A.J., *J.A. Alberdingk Thijm,* A'dam 1893, 359.

Lezen wij er de briefwisseling op na, dan zien wij Ising op 23 juni 1890 zijn vriend in herinnering brengen: ‘In de koffiekamer (van Van Lier-H.P.) hebben wij elkaar voor het eerst ontmoet; toen beukten onze hooge hoeden zich.’ En in een brief van 26 januari 1897 roept Van Deyssel uit: ‘Hebben wij niet met onze hoeden samen geklónken toen wij elkaâr voor het eerst ontmoetten, dat zooveel als een Trouwheidsbond voor het leven beteekende!.’ Deze joyeuse kennismaking, die de herinnering aan hun meer officiële eerste ontmoeting volledig heeft uitgewist, moet wel hebben plaatsgevonden in de kleine uurtjes van 10 april 1883. In het aan de Amstelstraat gelegen *Grand-Théatre Van Lier* werd toen, op een aan de herdenking van Hugo de Groot gewijde avond, ter afwisseling tussen twee gelegenheidsstukken van J.A. Alberdingk Thijm, Van Deyssel's toneelstuk *Wederzien* vertoond. Het kan haast niet anders of Ising zal zich toen hebben gevoegd bij Van Deyssel's vrienden die hem, na afloop van de voorstelling, in de foyer bij Van Lier omstuwden om hem te complimenteren en tevens bij voorbaat te troosten met de van Frank van der Goes te verwachten, en dan ook niet uitgebleven, weinig gunstige kritiek.[10]

Arnold Ising was op dit tijdstip vijfentwintig, zodat het volstrekt niet ongewoon zou zijn geweest wanneer hij de achttienjarige Van Deyssel als een blaag, wellicht zelfs als een op zijn lachspieren werkende blaaskaak had beschouwd. Van Deyssel toch manifesteerde in de lente van 1883 het heroïsch-individualistisch dandyschap op zijn nadrukkelijkst. Hij gedroeg zich ook naar buiten op en top *swell* en voelde zich heel en al doordrongen van wat hij graag aanduidde als zijn ‘gepozeerdheids en ingetogenheids-penchants’[11] die hem alleen geklede jassen en zwarte dassen deden dragen. Maar juist deze ingetogenheid, dit leven ‘in stille geluiden en gebroken bewegingen, in zachte sprekingen en langzame gebaren’,[12] juist die geklede jas - in de zomer spierwit en door een vuurrode bloem gedecoreerd - en precies zó'n volmaakt gestrikte das, kan aan Ising de *coup de foudre* voor zijn vriendschappelijke toeneiging gegeven hebben. Arnold Ising toch had ‘iets Haagsch-deftig's, iets gewichtigs, iets genootschappelijks over zich’[13]; op de planken was hij op zijn best in de rol van een deftige oude heer. Na zijn dood werd van hem geschreven dat Ising's oude heren steeds uitmuntten door het beschaafde, dat het kortom héren waren.[14] Misschien heeft Van Deyssel nog aan Ising gedacht toen hij de Koning van Engeland, George, de zoon van Edward, prees als iemand die majesteit noch heerszucht noch hoogmoed uitdrukte, maar die uitdrukte ‘een het Heerenleven leidende Heer te zijn, de eerste, de hoogste “Heer”, door te loopen, te staan, te zitten, te spreken met hoofd-bewegingen en

10 Verschenen in het dagblad De Amsterdammer van 18 april 1883.
11 Blijkens een aantekening van 17 juni 1886.
12 Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel. Dertien close-ups,* A'dam 1964, 195.
13 J.H. Rössing, *De Koninklijke Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel*. Bijdrage tot de geschiedenis van het tooneel in Nederland, gedurende meer dan een halve eeuw, A'dam 1916, 115.
14 J.H. Rössing in Het Nieuws van den Dag, 4 juli 1904.

handen-houdingen, zooals geen tweede op de aarde dat kan.'[15] Haags en hoofs is Ising geprezen geworden, een karakteristiek die zich moeiteloos variëren laat met die welke besloten ligt in een 'het Heerenleven leidende Heer'!

Er waren nog meer overeenkomsten: beide vrienden verkeerden, althans ten tijde van het sluiten van hun Trouwheidsbond, op gespannen voet met hun vader. Maar zoals de een nooit uit het oog verloor dat hij de oudste zoon was van een algemeen geachte, zeer notabele Haagse figuur, de zoon toch van de redacteur van De Nederlandsche Spectator en van het bestuurslid van 'Oefening kweekt kennis', zo vergat de ander nooit een ogenblik, ook niet wanneer hij zich overgaf aan de dolste strapatzen, dat hij de jongste zoon was van Prof. Alberdingk Thijm en tevens de telg uit een patricische Amsterdamse familie, waarvan data genoemd konden worden die anterieur waren aan die der Sixen, Backers en Van Heukeloms.

In zijn *Gedenkschriften* heeft Van Deyssel verhaald hoe hij, in 1902 met Diepenbrock logerend te Esneux, aan de table d'hôte een paar schaap-makke leraarsfamilies of dergelijke aantrof, 'welke personen, toen wij weder alleen in de veranda zaten, in ons beider gesprek onmiddellijk in felle caricaturen het tijdelijke met het eeuwige wisselden.'[16] Ook hierin waren Van Deyssel en Ising volkomen aan elkaar gewaagd; in hun brieven wordt, nu eens goedaardig, dan weer fel maar nooit meedogenloos (twee uitvallen van Ising, aan het adres van Van Eeden[17] en Herman Heyermans zijn de uitzonderingen die de regel moeten bevestigen), een bonte stoet van stuk voor stuk kleurige figuren geestig gekarikaturiseerd.

Frans Erens, die door Van Deyssel met Ising in contact is gebracht en die tot Ising's dood vriendschappelijk met hem heeft verkeerd, waardeerde in 't bizonder het gevoel en de fijne observatiegeest waarmee Ising de dingen van het leven, de bizonderheden van het dagelijks bestaan besprak,[18] kwaliteiten die ook Van Deyssel van meet af aan bij Ising onderkend heeft. En hij niet alleen. Eerder

15 Lodewijk van Deyssel, *Gedenkschriften* (ed. Prick), Zwolle 1962, 431.

16 A.w., 610.

17 Blijkens een brief van Van Eeden aan Albert Verwey, poststempel 9 nov. 1885 (gepubliceerd in *Mededelingen Frederik van Eeden-Genootschap* XI, A'dam 1948, 19-22) bevonden Ising en Van der Goes zich in het kielzog van Van Eeden, toen deze in de eerste helft van nov. 1885 te Parijs verbleef. Wellicht dateert van dat tijdstip Ising's ongunstig oordeel over Van Eeden, welke laatste zich daaraan weinig gelegen liet liggen. Op 17 nov. 1895 zou hij schrijven aan Van Deyssel: 'Ik kwam Ising tegen in de Kalverstraat, heel dik, en kraken tegen een andere dikke naast hem, met gebaren. Ik knikte vriendelijk. Nog eens. Maar de ronde dikke koonen draaiden links en draaiden rechts en mijn groet gleed er langs als langs een billiardbal. O Heer ja, dacht ik, hij negeert me, dat was ik vergeten. Ik kreeg een kleur, voelde ik, maar ik was volstrekt niet boos. Geen zweem van ergernis' (*De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel*. In opdracht van het Frederik van Eeden-Genootschap verzorgd en toegelicht door Dr. H.W. van Tricht en Harry G.M. Prick, Zwolle 1964, 289).

18 Mr. Frans Erens, *Vervlogen Jaren*. Vervolledigd uitgegeven en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick. Met een inleiding van Anton van Duinkerken, Zwolle 1958, 251.

hadden Jacques Perk en Frank van der Goes hierom hun sympathie aan Ising geschonken. De eerste noemde, in een brief van 12 mei 1879 aan Charles van Deventer, Ising ‘een mijner intiemen’.[19] En Willem Kloos vertelde zijn toekomstige vrouw, in een brief van 17 juni 1899: ‘A. Ising is een heel oude kennis van me. Hij was een vriend van Jacques Perk en bij dezen aan huis, in 1880, heb ik hem voor het eerst ontmoet. Hij is ook vrienden met Witsen en een heel zuiver en aangenaam mensch. Ik mag hem graag.’[20] Hein Boeken, Charles van Deventer en Maurits Mendes da Costa trokken al evenzeer graag met Ising op. Onder de schilders voelden zich George Breitner, Willem Witsen[21] en Marius Bauer tot Ising aangetrokken. Witsen behoorde, met Van Deyssel, Erens en Jan Gerhard ten Bokkel[22] tot zijn trouwste en intiemste vrienden.

Aan Frans Erens danken wij ook de fixering van een moment uit Ising's leven. In zijn *Vervlogen Jaren*[23] herinnert de Limburgse vriend zich een zomeravond ‘dat ik bij hem was op den N.Z. Voorburgwal boven een kroeg, hoek Wijde Steeg, waar hij toen kamers had. Wij zaten stil en ernstig te praten en hij klaagde over zijn eenzaam bestaan. Hij miste de liefde van een vrouw, zei hij, vooral ook omdat hij met zijn collega's van het tooneel weinig omging. De meesten van hen waren van mindere beschaving dan hij, niettegenstaande hun talent. Wij spraken niet druk. De drie gaspitten, die hij had aangestoken en die het vertrek met de roode pluche meubels hel verlichtten, suisden in de stilte van den avond, die alleen nu en dan verbroken werd door den hoefslag van een paard voor een voorbij-ijlend rijtuig. In de zwoele donkerte floot iemand buiten op een occarino een weemoedige melodie. Het was een stille Amsterdamsche zomeravond. Ising zei, dat hij het geluk in zijn leven niet kende en ik zag twee tranen schitterend over zijn wangen loopen. Ik zat tegenover hem aan den anderen kant van de tafel

19 Jacques Perk, *Brieven en dokumenten*. Bijeengebracht en uitgegeven door Garmt Stuiveling, A'dam 1959, 176.

20 *Liefdesbrieven*. Gewisseld tusschen Willem Kloos en Jeanne Reyneke van Stuwe, van juni 1898 tot 7 september 1899, 's-Gravenhage 1927, 222.

21 Willem Witsen placht Ising van al zijn etsen de eerste proefdruk te schenken. Ook heeft hij Ising geportretteerd, welk portret - door Witsen aan Van Deyssel geschonken - thans in het bezit is van de Heer J.W.L. Alberdingk Thijm te Blaricum. Het wordt in dit boek voor de eerste maal gereproduceerd. In de collectie van Mr. J.A.P.C. ten Bokkel te Heemstede bevindt zich een ets, door Witsen gemaakt vanuit het venster van Ising's woning op de Prinsengracht 300 te Amsterdam. Aan de overkant bevond zich een cafétje, waardoor Witsen op het idee kwam tegen Ising te zeggen: ‘Ik zal je in deze ets vereeuwigen’. Dit gebeurde door op het uithangbord van het bewuste cafétje ‘Nol’ te graveren.

22 Om zijn vriend Nol te eren, voegde J.G. ten Bokkel aan de eerste voornaam van zijn op 22 sept. 1896 geboren zoon en stamhouder de drie voornamen van Ising toe, een geste die ten zeerste gewaardeerd werd door Ising's Vrouw en die voor haar aanleiding werd om veel van haar rijke gemoed op deze zoon over te dragen. Vanuit zijn grote verering voor ‘Tante Mina’ gaf deze zoon, thans Mr. J.A.P.C. ten Bokkel, aan zíjn zoon de namen Jan Gerhard Arnold mee. Op zijn beurt vernoemde J.G.A. ten Bokkel (thans in Mexico woonachtig) zijn zoon en stamhouder naar diens grootvader J.A.P.C. ten Bokkel en dus weer indirect naar Ising.

23 Mr. Frans Erens, *Vervlogen Jaren* (ed. Prick), Zwolle 1958, 251-252.

op de canapee, boog mijn hoofd en staarde naar den grond. Het was een van die momenten, zooals ze soms onder goede vrienden voorkomen en die altijd in de herinnering blijven, al gebeurde er ook niets.'

Later is Willemijntje Otten, een op 20 januari 1862 te Maartensdijk uit een Protestantse boerenfamilie geboren meisje, volledig aan Ising's hartsverlangen tegemoetgekomen. Nol en Mina - de vrienden kenden haar niet anders dan als Mien - van - Nol - zijn diep gelukkig met elkaar geweest. Doordat deze harmonie zich aanvankelijk niet als langdurig liet voorzien, draalde Ising ermee zijn huwelijk te laten registreren. Het is er niet meer van gekomen. Volgens een mondelinge mededeling, ons in 1945 door Van Deyssel gedaan - die er toen zelf aan toevoegde niet volledig voor het waarheidsgehalte van dit verhaal te kunnen instaan - zijn Nol en Mina ooit naar het bureau van de Burgerlijke Stand getogen, edoch daar gearriveerd op een uur waarop dit bureau gesloten was. Zij zouden in een later levensstadium geen noodzaak hebben gezien om deze tocht een tweede maal te ondernemen, misschien wel weer om niet! Een later tot ons gekomen en alleszins betrouwbare lezing luidt, dat het echtpaar principieel voor vrije liefde was en de mening aanhing, dat een 'tussenkomst' van stadhuisklerken de verhouding alleen maar kon vergroven.

Van Mina Otten is terecht gezegd dat zij Ising's leven als een zon beschenen en gekoesterd heeft.[24] Zelf bleef zij liever in de schaduw. Ontving Ising een vriend, dan week Mina uit eigen beweging naar de achtergrond, op onnadrukkelijke wijze.[25] Zij wekte de indruk weinig meer van het leven te vragen dan dat Nol zich bij haar, en dat de vriend zich bij Nol, gelukkig zou voelen. Wie Ising met genegenheid tegemoettrad, kon ook rekenen op de sympathie van Mina. Zij schonk die sympathie zonder er iets anders voor terug te verlangen dan dat de vriend zijn genegenheid voor Ising bestendigen zou. Niets had méer voor de hand gelegen dan dat Van Deyssel, toen hij in 1893 in Baarn ging wonen, Mina samen met Ising op *Villetta* had genood. Om onnaspeurlijke redenen liet hij dit echter na. Mina is nooit aan Mevrouw Alberdingk Thijm voorgesteld geworden. Wat zij van Van Deyssel's vrouw en van zijn kinderen wist, ontleende zij aan enkele portretten en aan de verhalen van Ising. Misschien was dit voor haar voldoende: de mensen te mogen zien door de ogen van Ising. Haar eigen fantasie was trouwens levendig genoeg om de ontbrekende details te kunnen aanvullen.

Wat hiervan zij: in haar na Ising's heengaan aan Van Deyssel geschreven brieven heeft zij er zich met geen enkel woord ooit over beklaagd dat hij zijn intieme domein niet voor haar openstelde. Hoezeer zij wellicht toch het tegendeel gewaardeerd zou hebben, wordt duidelijk uit haar dankbaarheid voor het Sinter-

24 J.H. Rössing in Het Nieuws van den Dag, 4 juli 1904.

25 Alleraardigst komt dit tot uiting in een brief van Mina aan Thijm, d.d. 21 sept. 1914: 'Karel, wat konden jullie samen lachen, ik heb Nol nooit zoo gul hooren lachen als met jou, lach jij nu nog wel eens zoo? Ik moest soms meelachen in de andere kamer. Van de weeromstuit, zoo noemt men dat, nietwaar?'

klaaspresent waarmee Van Deyssel haar sedert december 1894 jaarlijks bedacht en waarmee hij, tot haar overlijden toe, is voortgegaan haar te bedenken.

Waar Mina Otten zo vaak figureert in de brieven van Ising zowel als in die van Van Deyssel, leek 't ons bizonder zinvol toe om deze uitgave te besluiten met een vijftal brieven van haar hand. Ze werden geschreven na Ising's dramatisch overlijden, dat kort voor zijn zevenenveertigste verjaardag viel. Mevrouw Jacqueline Royaards-Sandberg, die nog met Ising in Gysbreght van Aemstel speelde, zij als Klaeris en hij als Vader Gozewijn, heeft zich eens tegenover Van Deyssel laten ontvallen, dat de dramatische wijze waarop Ising gestorven is, eigenlijk de enige hoofdrol was die hij heeft mogen spelen. Dit levenseinde voltrok zich op vrijdag 24 juni 1904, toen Ising en zijn vrouw zich in de bergen bevonden, anderhalf uur gaans boven Garmisch-Partenkirchen. Omstreeks half zeven 's avonds kreeg Ising een hartverlamming, die hem dood in elkaar deed zakken. Een toevallige voorbijganger zei toe in Garmisch hulp te zullen halen. Tot middernacht, toen de dragers uit Garmisch kwamen met een baar, bleef Mina achter, geheel alleen, bij het ontzielde lichaam van haar man, terwijl boven en rond haar een hevig onweer woedde en de regen in stromen neergutste.[26] Vijf dagen later, op 30 juni 1904, werd Arnold Ising Jr. bijgezet in het graf van zijn vader, op de begraafplaats Eyk en Duynen te 's-Gravenhage.

Hoe groot Van Deyssel's genegenheid voor Ising was, bleek ook nu weer. Sedert 1888 was Ising literair secretaris en bibliothecaris van de Koninklijke Vereeniging ‘Het Nederlandsch Tooneel’. Als zodanig werd hij de rechterhand van Mr. W.G.F.A. van Sorgen, lid-secretaris van de Raad van Beheer. In 1890 had Van Deyssel deze Van Sorgen, naar aanleiding van diens tweedelige roman *Porcelein,* gekenschetst[27] o.m. als een ‘allergoddelijkst naïve dot’, een ‘om-de-bliksem-geen-krente-kakker’, maar wel een ‘piesewieterige kakkerlak’! Toen Van Deyssel in latere jaren meemaakte hoe zich bij Ising een warme negenheid voor Van Sorgen ontwikkelde - diens portret sierde Ising's schrijftafel - heeft hij Van Sorgen via de wederzijdse vriend laten weten, dat hij zijn diatribe betreurde en ze slechts toe kon schrijven aan de uitgelatenheid van een jeugdige omwentelingsgezinde - een typisch Van Deysseliaans woordgebruik voor revolutionair. Nu, na Ising's overlijden, moesten er schikkingen getroffen worden inzake de toekomst van Mina Otten. Terwille daarvan vroeg Van Deyssel belet bij de in Utrecht woonachtige weduwe van de schepper van *Porcelein*. Bij schrijven van 7 juli 1904 en

26 Vijf jaar later, op 24 juni 1909, heeft Mina Ising's einde vastgelegd in een lang gedicht, waaruit wij citeren: ‘Ach - in ons huis en op mijn wegen, / Zie ik U altijd om mij zweven. / Het is heden Sint- Jan, een heilig feest, / Gij weet het wel, toen gij ten hemel reest. / Met de Sint- Jansvuren om ons heen, / Liet gij mij geheel alleen. / De hemel ging open, / De donder kraakte, / De bergen dreunden, / De afgrond gaapte. / De regen viel in groote stroomen, / Zoo moest gij in den hemel komen, / Met het hemelsch vuur U voorgelicht, / Zoo heeft God zijn werk verricht.’

27 L. van Deyssel, *Verzamelde Opstellen,* A'dam 1894, 341-344. Zie ook Harry G.M. Prick, *Oud Porcelein,* in Critisch Bulletin, juli 1954, 277-280 en dec. 1954, 520-525.

onder verwijzing naar die toen al befaamde scheldkritiek, weigerde Mevrouw C. van Sorgen-Ragay Van Deyssel de toegang tot haar huis. De verdrietige omstandigheden waarin Mina Otten was komen te verkeren, bewogen Van Deyssel in september van dat jaar nogmaals tot het opnemen van schriftelijk contact met Mevrouw van Sorgen. Het ging er nu om het Ising's vrouw mogelijk te maken dat zij het huis Prinsengracht 300 kon blijven bewonen. Mevrouw Van Sorgen was toen de mening toegedaan, en zij werd in haar opvatting gestijfd door de regisseur van 'Het Nederlandsch Tooneel', Willem P. de Leur, dat een verandering van omgeving veel wenselijker zou zijn; zij was vooral bevreesd voor de mogelijkheid dat Mina in spiritistische vriendenhanden zou kunnen vallen. Dat deze vrees niet ver gezocht was, blijkt duidelijk uit de in dit boek afgedrukte brieven van Mina Otten. Uiteindelijk kon zij Ising's grachtenhuis blijven bewonen, dank zij een combinatie van vrienden, waarvan ons slechts de namen van Willem Witsen en J.G. ten Bokkel bekend zijn. Deze laatste trad op als executeur-testamentair toen Ising's weduwe, op 10 juli 1923, kwam te overlijden.

Ook Mina Otten is door Frans Erens herdacht geworden: 'Op een winterachtermiddag deed zij mij het verhaal van den dood van Nol, terwijl haar twee groote katten vóór haar op den grond zaten en naar haar opkeken. Ik hield mij stil in een hoek van het vertrek. Later vertelde zij mij, dat zij op een nacht de stem van Nol had gehoord, die haar had geroepen en iets had gezegd over zonde. Eenigen tijd daarna had hij haar weer geroepen en had gezegd, dat hij nu had uitgeboet en rein was en dat hij haar wachtte. Zij was niet Katholiek, maar van een Protestantsche boeren-familie.

Eens dat ik haar kwam bezoeken in den laatsten tijd van haar leven, vertelde zij mij, dat zij den dichter Frans Bastiaanse in den trein had ontmoet. Hoe weet ik niet, maar hun gesprek was op de Nieuwe Gids gekomen. Bastiaanse had in dien tijd het plan daarover te schrijven en hij had haar gevraagd of hij bij haar kon komen om van haar te vernemen, wat zij wist van de persoonlijkheid der oprichters en medewerkers van het tijdschrift. "Maar dat kon ik niet doen, François, ik zou dan veel verloren hebben" zei Mina, en, ging zij voort, ik heb gezegd: "Mijnheer Bastiaanse, de Nieuwe Gids is een stuk van mijn leven. Dat houd ik voor mijzelf. De geschiedenis dier jaren is een boek, waarin ik niemand laat lezen." Zij leefde dan ook alleen in het verleden.'[28]

Wanneer alles bij Lodewijk van Deyssel naar plan was verlopen, dan zou zijn briefwisseling met Arnold Ising Jr. al in 1905 openbaar zijn gemaakt, en wel door hemzelf. Reeds op 14 september 1904 stond hem een dergelijke uitgave voor ogen en vroeg hij in verband daarmee aan Ising's weduwe zijn brieven, die haar man vrijwel volledig bewaard had, terug. Op de sterke indruk, gekregen door het lezen van die brieven, door hem in vroegere jaren aan een boezemvriend geschreven, heeft Van Deyssel - alweer zonder Ising met name te noemen - gezinspeeld in de 'Persoonlijke Inleiding' tot zijn opstel over *Het Rembrandt-feest*

28 Mr. Frans Erens, *Vervlogen Jaren* (ed. Prick), Zwolle 1958, 252.

in 1906. Het was hem alsof er een wonder aan hem scheen te gebeuren. ‘Wij staan op en wij gaan en wij loopen snel en onvermoeid. De gedachten komen aan van alle zijden. Zij zijn als kogels en bommen, die met bochten neêrvallen in de belegerde stad van een bloemenfeest en daar ontploffen tot ruikers. De oogenblikken waarop wij weten wat te doen en dat kúnnen tevens, vermenigvuldigen zich. En onder al die kleinigheden verheffen zich en doemen op weêr alle groote gevoels-krachten en gedachte-machten van ons verleden.’[29]

Wij kunnen alleen maar betreuren dat Van Deyssel vanuit deze maandenlang durende geladenheid en bevlogenheid niet het boek over Arnold Ising heeft geschreven dat misschien wel de geschiedenis was ingegaan als hét boek van Lodewijk van Deyssel! Zonder uitwerking is die verhevigde gevoelsstroom niet gebleven: wij danken er de Rembrandt-bundel aan die, naar algemene erkenning, deel uitmaakt van het waardevolste ons door Van Deyssel geschonken. Maar juist het Rembrandtfeest dat hem, o.m. als lid van het uitvoerend comité van de Algemene Rembrandt-commissie, opeiste van april 1905 tot augustus 1906, en dát terwijl hij nauwelijks bekomen was van de rompslomp die in januari 1905 de definitieve breuk met Albert Verwey en in februari van dat jaar de oprichting van de Vereniging van Letterkundigen met zich meebracht, maakte het eenvoudig onmogelijk om zich nu ook nog te zetten tot het boek over Ising, dat de uitgave van hun briefwisseling zou inleiden.

Allicht ook is het eerste uitgebleven omdat het tweede zich immers toch niet verwezenlijken liet, gezien Van Deyssel's persoonlijke betrokkenheid daarbij. Het blijft intussen raadselachtig dat Van Deyssel niet van meet af aan heeft ingezien dat juist door die persoonlijke betrokkenheid de openbaarmaking van deze brieven - nog bij zijn leven - onmogelijk werd gemaakt. Nochtans bleef hij, tot in 1931 toe, van tijd tot tijd een integrale publikatie overwegen.

Die publikatie is dan nu eindelijk een feit geworden. Daarmee is, zo geloven wij, meer dan één belang gediend. We noemen slechts dat van Van Deyssel's biografie en dat van de geschiedschrijving van Tachtig in het algemeen. Maar daarnaast komt al evenzeer ruimschoots aan zijn trekken wie geïnteresseerd is in de randfiguren van Tachtig, in 't menselijk beeld van schilders als Breitner, Witsen en Isaac Israëls, of in de ‘petite histoire’ van het Amsterdamse toneelleven uit het laatste kwart van de vorige eeuw.

Al hebben wij in de eerste plaats met deze publikatie de literatuurgeschiedenis willen dienen, wij menen toch ook dat de briefwisseling in haar geheel aan onze literatuur een even boeiend als rijk geschakeerd document humain toevoegt. Wij hopen van harte dat ook wie ex professio van dit boek kennisneemt, dit toch als vanzelf zal doen met die vreemde mengeling van geamuseerdheid en bewogenheid, die ons deelachtig wordt, telkens wanneer wij ons verdiepen in de brieven en documenten die het relaas bevatten van de vriendschap tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising Jr.

29 L. van Deyssel, *Negende bundel Verzamelde Opstellen*. Rembrandt-Bundel, A'dam 1906, 12-13.

Een enkel woord over de wijze van publicatie. De brieven zijn diplomatisch en onverkort weergegeven. Een beschrijving van elke brief leek onnodig, omdat alle documenten in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum berusten. De noodzakelijke verklaring van details is in voetnoten gegeven. De tekst van de briefwisseling wordt gevolgd door een lijst van persoonsnamen met biografische aantekeningen, waarnaar het letterteken BA in de noten verwijst.

Harry G.M. Prick.

K.J.L. Alberdingk Thijm

Arnold Ising Jr.

De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising Jr.

1

Hartelijk gelukgewenscht met Uw geboortedag.[1] Morgen avond kan ik niet bij je komen,[2] daar ik spelen moet in Romeo en Julia.[3]

tt.
A. Ising Jr.
Amst. 21 Septbr. 83.

2

A'dam, 15 Dec. 83[4]

WelEdele Heer,
Bij dezen hebben de ondergeteekenden de eer, U beleefdelijk uit te noodigen hun zoo spoedig mogelijk te willen toezenden de verbeterde uitgave van het in November 1883 verschenen werk: 'L. van Deyssel of de bekeerde losbol'; blij-eindend treurspel in vijf misdrijven.
Als auteur wordt genoemd de Heer Prof. Alb. Th.; als medewerkers verscheidene bekende letterkundigen:[5]

F. van der Goes
A. Roodhuyzen
A. Sinclair de Rochemont
P.P.J. Czerwinski
J.G. ten Bokkel
Arnold Ising Jr.

3

1 Thijm's negentiende verjaardag, 22 sept. 1883.
2 N.l. op het adres waaraan deze briefkaart verzonden werd: Plantage Badlaan 16, waar Thijm toen bij de weduwe C. Korendijk tijdelijk op kamers woonde.
3 Shakespeare's *Romeo en Julia,* in de vertaling van L.A.J. Burgersdijk. De (sedert 1882) Koninklijke Vereeniging 'Het Nederlandsch Tooneel' had dit werk op 22 okt. 1879 in première gebracht.
4 Het adres van deze door Frank van der Goes geschreven briefkaart luidt: De Heer L. van Deyssel / Handel in Oude Boekwerken / Plantage Badlaan 16 / Amsterdam.
5 Voor nadere bizonderheden over J.A. Alberdingk Thijm, Frank van der Goes, de student in de letteren A. Roodhuyzen, de toneelspeler A. Sinclair de Rochemont, de reiziger in wijnen P.P.J. Czerwinski, de rijksambtenaar J.G. ten Bokkel, zie BA.

Waarde Karel,

Verzuim heden vooral niet om ons in het eethok[6] te komen opzoeken. Ik heb je zeer belangrijke meedeelingen[7] te doen.

tt

Arnold Ising Jr.

v.h. 22 April 84[8]

6 *De Port van Cleve*. Na het eten werd doorgaans koffiegedronken bij W.W. van Giessen, een 'Salon voor Ververschingen' die gevestigd was in de Kalverstraat naast het door August Prell geëxploiteerde bierhuis *Zur Bavaria,* dat eveneens regelmatig door Thijm en Ising gefrequenteerd werd.

7 N.l. over Ising's recent bezoek aan J.G. ten Bokkel in Groningen.

8 Geadresseerd aan Thijm's ouderlijk huis, N.Z. Voorburgwal 161.

4

1 Mei 84.[9]

Van avond kwam ik waarlijk te laat in de stad om nog bij je komen, daar we pas om half acht begonnen en ik tot overmaat van ramp mijn voet nog verwrikt heb, zoodat ik nu heelemaal niet meer voort kan.

tt Arnold Ising Jr.

5

Eenige lettervrienden zullen zich Woensdagavond 17 dezer bevinden in de gastvrije woning des Heeren Van der Goes.[10] Natuurlijk mogen uw vriendelijk woord, uw gulle lach, uwe dartele invalletjes daarbij niet ontbreken. - (*gala*).[11] Je zoudt de Heeren veel genoegen doen met het voorlezen van je stuk over Beets,[12] te meer, daar er niet veel kans schijnt dat het anders gauw onder hun oogen komt. - v. Eeden, Mendes,[13] v. Looy, en enkele anderen[14] zijn van de partij.

Waarde Alleberding, stuur me eenig antwoord en spreek er niet van morgen op Flanor.[15]

F.v.d.G.

Am. 15 Dec. [1884][16]

9 Geadresseerd: Oude Zijds Voorburgwal 116, waar Thijm in mei, juni en juli 1884 een kamer bewoonde. Op 10 mei behoorden Thijm en Ising tot degenen die om twaalf uur 's nachts deelnamen aan een souper in Restaurant Hemker, N.Z. Voorburgwal 216, door J.G. ten Bokkel aan zijn vrienden aangeboden bij gelegenheid van zijn bevordering tot adjunct-controleur der Directe Belastingen en van het Kadaster.

10 Prinsengracht 293, toen mede bewoond door mevr. W. van der Goes-Cnoop Koopmans en een nog niet gehuwde zuster van Frank. Over deze woning, zie Lodewijk van Deyssel, *Gedenkschriften,* voor de eerste maal volledig naar het handschrift uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, Zwolle 1962, 242-244 [voortaan steeds geciteerd als Van Deyssel, *Gedenkschriften*].

11 De eerste alinea van deze briefkaart werd geschreven door Ising, de rest door Van der Goes.

12 Van der Goes doelt hier op *Nicolaas Beets. Een studie*, door L. van Deyssel, die in 1885 als brochure het licht zou hebben gezien, zo Van Deyssel deze studie, die hij 'onder tranen van spijt en smart, bleek van verontwaardiging' had zitten schrijven, niet onvoltooid had gelaten. In die brochure had de auteur ook willen afrekenen met degenen die Beets huldigden bij gelegenheid van diens zeventigste verjaardag, op 13 sept. 1884.

13 Maurits Mendes da Costa (1851-1938), op dit tijdstip candidaat in de oude letteren. BA

14 In een brief van 17 dec. 1884 schreef Van der Goes nog dat ook Willem Kloos en Albert Verwey genood waren. 'Zeg het niet aan Erens of aan andere heeren; het is puur "ter eere" v. Kloos. Eenigszins vreemde of mindere sympathieke gezichten voor hem kon ik dus niet aan den disch rijen.'

15 Op 16 dec. 1884 vond in restaurant *De Karseboom,* Kalverstraat 23-25, een buitengewone vergadering plaats van de Letterkundige vereniging 'Flanor'. Zie in dit verband Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en 'Flanor',* in De Nieuwe Taalgids LV (1962), 26-31.

16 Tot en met no. 42 zijn alle voor Thijm bestemde brieven en briefkaarten geadresseerd aan zijn ouderlijk huis, N.Z. Voorburgwal 161.

Dat de omgang van Thijm met Ising in 1885 weinig levendig is geweest, moet geweten worden aan wat Thijm, rekenkundig niet geheel onberispelijk, later zou aanduiden als 'de veertig matigheids-dagen' (20 februari-12 april 1885); vervolgens aan Thijm's verblijf te Laroche in de Belgische Ardennen, van half april 1885 tot eind juli van dat jaar. Zie over dit laatste: Van Deyssel, Gedenkschriften, *292-333. Over Thijm's leefwijze in de 'veertig dagen' van zijn vrijwillige retraite*

uit het Amsterdamse jongelingsleven verschaft het volgende document curieuze informatie:

Dagorde 20 Februarie 1885 - (doorgehaald: 12 maart 1885) - 12 April 1885

11 uur 30	opstaan 1)	
11 uur 45	wandelen 2)	
12 uur 45	kranten lezen	
1 uur	koffie drinken	
1 uur 30	(doorgehaald: schrijven) werken 3)	
5 uur	kleeden, tandenpoetsen	
5 uur 15	dineeren 4)	Werkdagen
6 uur	(doorgehaald: schrijven) werken	
10 uur	wandelen	
11 uur	denken	
12 uur	(doorgehaald: schrijven) werken 3)	
4 uur 30	slapen	
10 uur 15	opstaan	
10 uur 30	wandelen	
12 uur 15	kranten lezen	
12 uur 30	koffie drinken	
1 uur	(doorgehaald: schrijven) werken 5)	Zondag
5 uur	aankleeden, tandenpoetsen	
5 uur 15	dineeren	
6 uur	(doorgehaald: schrijven) werken 5)	
3 uur 15	slapen	

1) Het zoû beter zijn om den tijd van opstaan en naar bed gaan anders in te

richten. Waarschijnlijk zal ik dat ook doen, misschien a.s. lente al. B.v. 6 of 7 uur opstaan en 11 of 12 uur naar bed. Maar ik doe het nu nog niet, om dat ik nog altijd geloof 's nachts het kalmst en het meest rustig te kunnen werken. 's Morgens zoû ik ook, heel vroeg uit wandelen gaande, minder moeyelijke ontmoetingen met verwaarloosde vrienden op straat kunnen hebben; maar ik wil mij in elk geval daarover heenzetten.

2) *Kleeding:* klein-blauwe broek, klein blauw vest, groote blauwe jas, hooge staande boord, gekleurde das met speld. Winterjas of demi-saison. Handschoenen. Parapluie of stok. Schoenen: grof leêr met slobkousen of geregen lage schoenen. *Weg:* N.Z. Voorbw., Martelaarsgracht, Buitenkant, beneden langs het hulpstation af, onder den spoorbrug door, de de Ruyterkade af tot aan de badinrichting v. Heemstede Obelt, onder den spoorbrug door, Oosterdoksdijk, Buitenkant, Cingel, Huiszittersteeg, N.Z. Voorburgwal. *Ontmoeting met een vriend:* 'Bonjour, hoe maak je 't?... Spijt me, iets te doen, koffiepartijtje, iemand komt mij spreken, werk afmaken'.

3) Maandag, Dinsdag, Woensdag: industrie (roman, novelle of tooneelstuk: 18000 letters, 7 ½ × 40 regels van 60 letters, daarna Dinsdag tooneel-Weekbl. *Amsterdammer,* Woensdag kleine literaire kritiek, Maandag groote literaire kritiek) Donderdag, Vrijdag, Zaterdag: kunst (roman: 15000 letters, 5 blz. van 3000 letters.)

4) Veel zwijgen. Heel en al zwijgen over waar ik zelf vol van ben. Wanneer ik naar mijn werk gevraagd word: 'O, 't vordert goed, dank U!' Waarom werk je zoo hard en zonder je je zoo af: ten eerste uit liefde voor het werk, ten tweede om dat ik niet anders kan, ten derde voor het geld, om te kunnen leven, enz., om mijn ouders misschien later meer levensgemak te kunnen bezorgen.

Onderwerpen voor zeldzame gesprekken: met vader: den schouwburg, enz., *zijn* literaire werkzaamheden; met moeder: uitingen van eerbiedige liefde jegens haar, nieuwtjes v/d dag.

Vóór het diner: neussnuiten.

Algemeene volhardingsleuzen en spreuken: *Doe en zwijg, Wees alleen en werk, Un effort surhumain, Une indomptable énergie, J'aime la force pour la force, l'effort pour l'effort, Arriver au succès par le dédain des succès, De liefde voor de onophoudelijke zelfoverwinning, Briser ses passions à sa volonté*.

6

v.h. 2 April 85.[17]

Brave Karel.

Het voordeel is je te beurt gevallen dat ik (doorgehaald: vlak) over Uw ouderlijk

17 Op 25 maart had Thijm Ising zien spelen in de première van *Lina Blond,* een klucht door Mr. P. Brooshooft. Deze opvoering werd anoniem door hem besproken in het dagblad De Amsterdammer van 26 maart 1885. Op 31 maart zag hij Ising spelen in Bredero's *Moortje,* in de rol van Koenraet, de Vaders Makelaer.

huis ben komen (doorgehaald: te) wonen: N.Z. Voorburgwal 262, hoek Wijde Steeg; waarmede ik mij haast je oprecht geluk te wenschen.

Gegroet

tt

Arnold Ising Jr.

7

van huis tot huis 2 April 1885.

Welzoo, vriend Arnold, wel zoo, wel zoo! Voorwaar een verrassingvolle tijding, die je mij daar meêdeelt. Heb je den bakker, dien je zoolang trouw bleef, eindelijk toch kunnen verlaten.. Vreemd!... Daar moet zeker iets gebeurd zijn. Wat er ook van zij, veroorloof me je met dit briefjen welkom in je nieuwe woning te heeten en je mijn ingenomenheid uit te drukken met het geval, dat je zoo tot mijn overbuurman maakte.

Een groot voordeel van je nieuw verblijf is zeker, dat je nu in 't centrum woont van de stad, vlak bij alles dat je te pas kan komen, b.v. het post- en telegraaf-kantoor, de tram, de *Amsterdammer,*[18] enz.

Geloof me steeds van harte

Karel Alberdingk Thijm.

8

v.h. St. Nikolaasdag 85

Hoogstbegaafd, voortreffelijk (doorgehaald: en), uitstekend Broekje!

Mijn besluit staat pal om dezen feestdag *niet* in Den Haag[19] en dus *hier* door te brengen.

Gord je met ons aan om het vogelenheir door een vroolijk gekweel te doen verstommen.

Laat mij niet alleen en in eenzaamheid versmachten.

Waarschijnlijk heb je *Maurits*[20] niet in de portefeuille geborgen, waardoor deze zaak tot aller genoegen geschikt is.

Geloof mij tt

Arnold Ising Jr.

18 De bureaux van De Amsterdammer waren toen gevestigd Paleisstraat 211.

19 Bij zijn ouders.

20 De oorspronkelijke titel van *Wederzien. Tooneelspel in één bedrijf,* door L. van Deyssel. Gedrukt (in eigen beheer) bij C.L. van Langenhuysen te Amsterdam, in een oplage van 30 exemplaren. Het werd voor de eerste en enige maal gespeeld op 10 april 1883 in het Amsterdamse Grand Théâtre onder directie van A. van Lier. Zie Van Deyssel, *Gedenkschriften,* 236-238. Waarschijnlijk heeft Thijm met Ising overleg gepleegd inzake de besnoeiing van dit stuk, welke besnoeiing eerst openbaar werd gemaakt in de *Elfde bundel Verzamelde Opstellen*, A'dam 1912, 67-124.

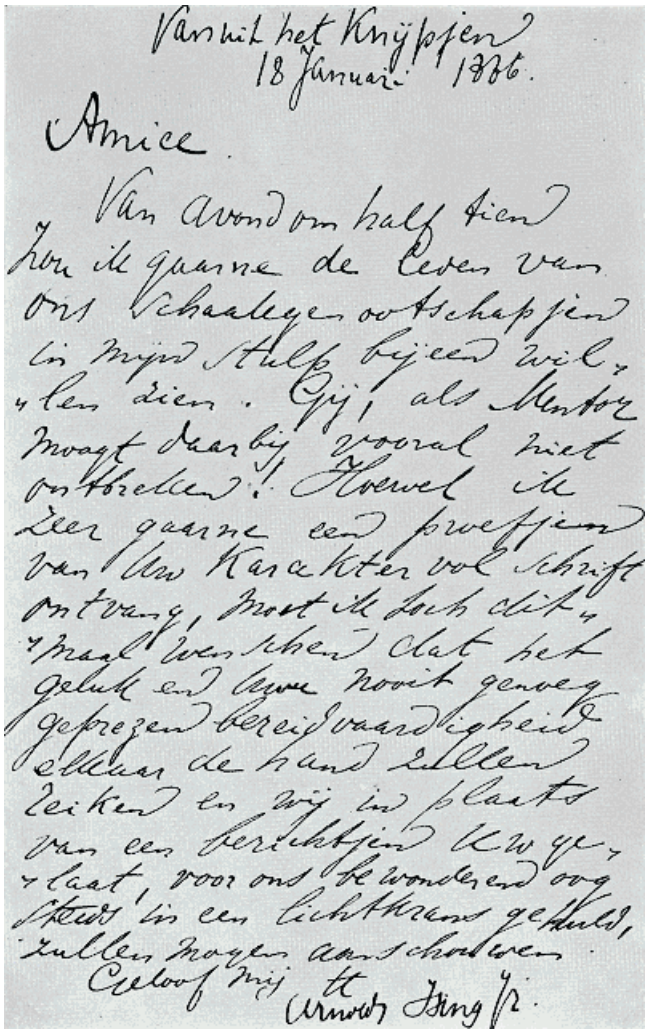

Van uit het Knijpsjen
18 Januari 1886.

Amice.

Van avond om half tien
hoop ik gaarne de leden van
ons Schaaleyen vereenigingsje
in mijn stulp bijeen te zien
te mogen zien. Gij, als Mentor
moogt daarbij vooral niet
ontbreken! Hoewel ik
zeer gaarne een proefje
van Uw Karakter volschrift
ontvang, moet ik toch dit
maal verzoeken dat het
geluk en eene nooit genoeg
geprezen bereidvaardigheid
elkaar de hand zullen
reiken en zij in plaats
van een berichtje Uw ge-
laat, voor ons de wonderend oog
steeds in een lichtkrans gehuld,
zullen mogen aanschouwen.
Geloof mij tt
Arnold Ising jr.

9

v.h. 9 December 85

Mijn waarde Vriend.
Het sneeuwt, de kachel brandt, Marie Tudor[21] is af en Mina[22] boos. Wees dus zoo goed om terstond een partijtje met mij te komen schaken, waarin we gisteren zoo leelijk gestoord werden.
Breng vooral een postzegeltje van 1 cent mee.

Geloof mij
tt
Arnold Ising Jr.

10

Vanuit het Knijpjen
18 Januari 1886.[23]

Amice.
Van avond om half tien zou ik gaarne de leden van ons schaakgenootschapjen[24] in mijn stulp bijeen willen zien. Gij, als Mentor moogt daarbij vooral niet ontbreken! Hoewel ik zeer gaarne een proefjen van Uw karaktervol schrift ontvang, moet ik toch ditmaal wenschen dat het geluk en Uwe nooit genoeg geprezen bereidvaardigheid elkaar de hand zullen reiken en wij in plaats van een berichtjen Uw gelaat, voor ons bewonderend oog steeds in een lichtkrans gehuld, zullen mogen aanschouwen.

Geloof mij
tt
Arnold Ising Jr.

11

Amsterdam 31 Jan. 86.

Beste Karel,

21 Toneelstuk van Victor Hugo.
22 Mina Otten, Ising's gezellin. BA
23 Op 1 januari 1886 had Thijm Ising zien spelen als Bisschop Gozewijn in *Gysbreght van Aemstel* (met Sophie de Vries als Badeloch, C. van Schoonhoven als Gysbreght, Jacques de Boer als de Spie, Louis Bouwmeester als de Bode en J. de Jong als Arent van Aemstel).
24 Met als leden, buiten Ising en Thijm, Arnold J.L. Croiset (BA) en Maurits Mendes da Costa. Het volgende samenzijn met Ising en Mendes vond plaats in de middag van 24 jan. 1886. Thijm noteerde toen: ‘Vanmiddag te veel alkohol gedronken, door met Ising en Mendes te zijn geweest.’

Doe mij het uitstekende genoegen om heden (Zondag) avond een partijtjen met mij te komen schaken.[25]

25 Aan deze invitatie heeft Thijm gevolg gegeven. Hij trof toen bij Ising ook Croiset aan met wie hij op 28 jan. in *Frascati* de benefice-voorstelling had bijgewoond i.v.m. het twintigjarig jubileum van de komiek en operette-artist Bart Kreeft (1854-1933).

Ik ben er leelijk aan toe, maar dat vertel ik je dan wel.

Geloof mij
tt
Arnold Ising Jr.

Om acht uur zit ik met uitgespreide vleugels naar je te verlangen.

A.I. Jr.

12

v.h. 4 Febr. 86[26]

Waardig Kareltjen.

'Heb je soms ook bij geval mijn Kareltjen gezien', zong ik op het bekende wijsjen, toen ik, gisterenavond, na volbrachte prefekt-plichtjens[27] bij Neefjen[28] aanlandde. Neefjen had je bij zich willen uit-inviteeren, ik wou je vragen om je jasjen voor het Bibliothecarisjen[29] a.s. Zaterdagavond (overmorgen). De betaling zal dan, liefst in termijnen van *f* 5 tegelijk volgen. En ziet dat viel nu alles in duigjens! Ik wou zoo graag eens bij een trouwplechtigheid zijn. Dat heb ik nog nooit bijgewoond.

Heden[30] en morgen ben ik in Gouda en Den Haag. Zaterdag ochtend terug. Van het tweede gastjen[31] heb ik mij, na rijp beraad, afgeschminkt en je papatjen was gisteren heel boos omdat de broer[32] van Theo (Delicaat)[33] hem zoo onbeschoft behandelt. Over het algemeen moeten beschaafde menschen meer en meer merken dat met die oude acteursbende niet op te schieten valt.

Dank je! Met mijn gezondheid gaat het nog al. De nieuwe kwaal schijnt niet venijnig te zijn. Ik behoef er niets aan te doen als: rein houden. De groeten van Lina (Noppes), niet te verwarren met *M*ina, die mij per brief vraagt om eens bij haar aan te komen. Ik haast mij natuurlijk om aan deze uitnoodiging *geen* gevolg te geven.

26 Hiervoor was Ising nog in het middaguur van 1 en 3 febr. door Thijm bezocht geworden.
27 Slaat op Ising's spelen in *De nieuwe prefekt* (*La Panâche*), blijspel uit het Frans van Eduard Gondinet.
28 Aldus werd Arnold J.L. Croiset steevast genoemd door Ising, wiens eigen grootmoeder Jeannette Jacqueline Croiset had geheten. Croiset had Thijm op 3 febr. niet thuis getroffen daar Thijm bij Kloos op visite was. (Op 10 mei 1886 had Thijm aan Croiset een van zijn fameuze 'sensaties' te danken. Op die datum noteerde hij: 'het is vandaag maandag en, denkend aan Croiset, denk ik zoo: "morgen les"; op eens doen de klanken *or* en *es* het woord *les* in mij zingen van lang in het verleden; en eindelijk herinner ik mij het woord *orgelles* en het deuntje, - waarop ik het in Rolduc, elf jaar geleden, zong, als mijn vriendje Gussen-hoven orgelles had.')
29 Slaat op Ising's spelen in *De bibliothecaris,* blijspel naar het Duits van G. von Moser.
30 Thijm had toen Ising toch niet kunnen bezoeken daar hij zelf bezoek kreeg van Frans Erens, Albert Verwey en Frederik van Eeden.
31 Versta: gastspel.
32 Louis Bouwmeester. BA
33 Theo Frenkel-Bouwmeester. BA Zie ook Van Deyssel, *Gedenkschriften,* 241-242 en 696-697.

Gisteren heb ik op straat ontmoet en gesproken:

1. Clous,[34] 2. Peypers,[35] 3. Jos,[36] 4. Moor,[37] 5. Malherbe,[38] 6. Smit Kleine,[39] 7. Verwey, 8. Een zusjen van Neefjen,[40] 9. Van Eeden, 10. Griet Kiehl,[41] 11. *Paap*.[42]

Komt er een vestjen met het jasjen mee of niet? Daarover hebben we 't, meen ik nog niet gehad.

Wil je de producten soms meegeven - dan hoeft Katootjen[43] niet in een knijpjen. Het beste met je roman.[44] Ik ben tot half vier t'huis.

Je Makkertjen
Arnold Ising Jr.

13

v.h. 24 Febr. 86[45]

34 De toneelspeler Kees Clous (1851-1915), van 1879-1901 jeune-premier bij de Koninkl. Vereeniging 'Het Nederlandsch Tooneel'.

35 Hendrik Frederik Augustus Peypers (1853-1904), jarenlang Ising's arts en diens partner aan het schaakbord.

36 De actrice Josephine de Groot, van 1878-1885 verbonden aan de K.V.H.N.T. en daarna naar het buitenland vertrokken. Zie ook aantekening no. 112.

37 De toneelspeler en regisseur Louis Moor (1837-1931).

38 De toneelspeler Jan Malherbe (1863-1903).

39 E.G.F. Smit Kleine (1854-1931), letterkundige. Op dit tijdstip auteur, onder de schuilnaam Piet Vluchtig, van de *Haagsche Hopjes* (1883), van *Kritische Schetsen* (1882) en van *Nicolaas Beets geschetst* (1884). Zie voorts, voor de verhouding tussen Smit Kleine en Thijm: Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel. Dertien close-ups,* A'dam 1964, 84-92.

40 Mej. I.W. Croiset, die in febr. 1886 tevergeefs geprobeerd heeft Willem Kloos te bewegen tot opname van haar gedichten in De Nieuwe Gids.

41 Griet Kiehl-Hieselaar, de echtgenote van August Kiehl (1854-1938), de operettekomiek en een van de fameuze Drie K's (August Kiehl, Johan Philip Kelly en Bart Kreeft).

42 Willem Anthony Paap (1856-1923). Op dit tijdstip candidaat in de rechten aan de universiteit van Amsterdam. In 1898 verscheen van hem de sleutelroman *Vincent Haman,* gericht tegen Van Deyssel; zie J. Meijer, *Het levensverhaal van een vergetene. Willem Anthony Paap, 1856-1923. Zeventiger onder de Tachtigers,* A'dam 1959. Voor enkele corrigerende aanvullingen, zie onze bespreking van dit boek in *Roeping* XXXV (maart 1960), 644-649.

43 Catharina Bartholomea Horyaans, geb. te A'dam 23 juni 1864, overleden te Laren (N.H.) op 21 febr. 1941. Huwde op 26 mei 1887 met Karel Alberdingk Thijm, welk huwelijk in 1918 ontbonden werd.

44 *Een Liefde*.

45 Ising en Croiset waren, na Ising's brief van 4 febr., op 7 febr. '86 bij Thijm geweest, die op 8 febr. noteerde: 'Van 7 op 8 februarie heb ik een slechten nacht gehad, omdat mijn zenuwgestel in de war was, toen ik naar bed ging. Dit was in de war, 1e om den te korten vorigen nacht (doorgebracht met Kloos, waarna hij slechts drie uur sliep - H.P.), 2e omdat ik den avond van 7 februarie zes uur achtereenvolgends met Ising en Croiset rookende, schakende en alkoholeerende had doorgebracht.' Op 8 febr. duurde de dag wederom tot in de kleine uurtjes door het bezoek van Erens, Kloos en Verwey aan Thijm, die toen ook een hoofdstuk uit *Een Liefde* voorlas. Op 11 febr. was Thijm samen met Ising te gast bij Croiset, van welk bezoek hij 'eenigszins geagiteerd' thuiskeerde; op 13 febr. was Thijm eerst bij Ising, samen met Croiset en Albert Sinclair de Rochemont; daarna bij Willem Paap, samen met Frans Netscher, Willem Kloos, Frederik van Eeden, Charles M. van Deventer en Frank van der Goes, samenzijn dat tot 7 uur 's morgens duurde. Op 14 febr. kreeg Thijm bezoek van Erens, met wie werd thee gedronken en die om 12 uur vertrok. Op 15 febr. kwamen Ising, Verwey, Kloos en Van Eeden 's avonds bij Thijm om er, uitsluitend cognac drinkend,

Amice.

Waarschijnlijk staat in het briefje aan Neef, dat ik nog niet las, of ik van avond bij je kan komen. Mocht mijn veronderstelling juist zijn, (doorgehaald: en) dan (doorgehaald: ik) zou ik dus uitgeinviteerd wezen en dan wil ik dolgraag komen om kwart over negenen, als het niet te laat is.[46]

Gisteren zag ik Katooootjen en dacht er even over of ik je door haar mijn groet

tot 2 uur 's nachts te blijven. Op 16 febr. werd 't andermaal een latertje: toen kreeg Thijm 's avonds bezoek van Kloos, Van Deventer, Erens en Van der Goes. Op 17 febr. was Kloos de gastheer van Thijm, Verwey en Van Eeden. Op 19 febr. begon Thijm van al dit vriendschappelijk verkeer toch teveel te krijgen en noteerde hij: 'De nadeelen overwegen van omgang met literaire vrienden: het blootgeven van stukken kunst voor de openbaarheid maar vooral ook van stukken literair-kritiesch systeem.' Op 20 febr. hield Thijm zich niet thuis toen Kloos, en op 21 febr. toen Croiset hem kwam opzoeken. Op 22 febr. richtte Thijm een brief aan Kloos, hem mededelend dat hij enige weken lang aan een 'onweerstaanbaren drang tot afzondering' wenste te gehoorzamen. 'Het eenige wat ik je nu nog verzoek, is de tolk van deze mededeeling bij de andere vrienden te willen zijn.' (Voor de volledige brief, zie G.H. 's-Gravesande, *Van Deyssel zocht de eenzaamheid,* in Critisch Bulletin, dec. 1954, 526-527).

46 Inderdaad bezocht Ising Thijm samen met Croiset. Op 25 febr. bezocht Thijm Ising in het middaguur.

zou laten brengen. Maar onze waardigheid? Humor hoort niet in je tweede hoofdstuk. Van Eeden is dol.[47]

tt
Nokkie.

14

v.h. 1 Maart 86

Amice

Bijgaand briefje[48] heb ik, tot mijn niet geringe verbazing, Zaterdag avond ontvangen. Croiset kreeg een dito bericht.

Woensdag heb je ons gemeld dat je hoopte van tijd tot tijd eens met ons te kunnen spelen, al moest je ook wat vroeg naar bed.

We konden dit begrijpen en wilden ons gaarne voegen naar den leefregel, dien je moest volgen. Ik vermoed nu dat Kloos onhandig is geweest en ons *geen* briefjes had moeten sturen. Wat duivel heb ik met een missive van Kloos te maken! Je kunt me toch zelf wel schrijven dat je gezondheid je niet toe laat om mij vooreerst te zien.

Wanneer ik in mijn veronderstelling gelijk heb dat je brief aan Kloos uitsluitend (doorgehaald: aan) tot de heeren van de N.G. gericht was, dan wil ik dit gaarne

47 Klaarblijkelijk releveert de hieraan voorafgaande zin een opinie van Van Eeden met betrekking tot het tweede hoofdstuk van *Een Liefde*.

48 Niet bewaard gebleven.

van je vernemen. Mocht Kloos volgens je verlangen gehandeld hebben, dan behoef je mij natuurlijk niet te antwoorden.

Ik schrijf je niet ook uit naam van Croiset.

Geloof mij
tt
Arnold Ising Jr.

15

Am., 1 Maart 1886.
N.Z. Voorbw. 161.

Zeer vertrouwelijk.

Amice,

Ik had aan Croiset en aan je-zelf laatst al willen vertellen van het briefjen, dat ik aan Kloos heb meenen te moeten schrijven; niet om dat ik dacht, dat Kloos jullie ook betrekken zoû in wat ik voor hem ‘de vrienden’ noemde, en dus aan jullie ook mijn boodschap zoû overbrengen, maar wel om te voorkomen, dat jullie verwonderd zouden zijn, als b.v. v.d. Goes eens zeide: ‘en K. zondert zich zoo af, hè?’

Kloos schreef mij zelf, dat hij 't jullie, als niet behoorende tot hen met wien hij omgaat, niet gemeld had. Daardoor dus ook heb ik toen heelemaal vergeten er jullie over te spreken.

Maar ik vind 't nu zeer goed, dat je 't weet, en dat je veronderstelling: het betreft alleen de Heeren van den N.G., juist is.

Ik heb om verschillende redenen gedacht eenige verkoeling in mijn omgang met de Heeren v.d. N.G. te moeten brengen. Ik zoû je mijn gemoedsaard, in termen, die ik zelf nooit duidelijk genoeg zoû vinden, moeten voorleggen, om je de redenen van mijn besluit, - tóch ook betrekkelijk onbelangrijk voor je, - geheel helder te maken.

Mijn standpunt is, dat ik in den laatsten tijd zenuwzwak en -ziek ben geweest en niets heb uitgevoerd, terwijl ik dat in alle opzichten slecht vind eigenlijk, en ik nu een toestand in 't leven wil trachten te roepen van: sterkte van zenuwen en veel, zeer veel werk.

Om het eerste te verkrijgen moet ik den door den dokter voorgeschreven leefregel stipt nakomen. Om het tweede te bewerkstelligen, moet ik veel tijd tot mijn beschikking hebben. Mijn omgang moet ik dus beperken tot hen met wie ik het liefste omga.

Tegen de heeren van den N.G., heb ik nu ten eerste dit algemeene bezwaar, dat ik door met hun te zijn van-zelf door de publieke opinie (verontschuldig de aanmatigende woorden) bij een letterkundige coterie gerangschikt word, hetgeen ik vóór alles wil voorkomen. Ten tweede, dat hun omgang mij op den duur zoû noodzaken in hun tijdschrift te schrijven, hetgeen ik niet wil, om dat ik geloof dat dát mij den weg tot de andere tijdschriften zoû afsnijden, en ik in andere tijdschriften wil schrijven, om dat ik met schrijven geld hoop te verdienen. Ten

derde, dat hun omgang mij dwingt nu en dan iets voor te lezen van mijn werk, hetgeen ik nu eenmaal verafschuw. Ten vierde, dat zij geen van allen mijn literaire overtuigingen en sympathiën deelen, dat dus letterkundige gesprekken tusschen hen en mij steeds min of meer spannend, hatelijk en vruchteloos zijn, en dat zij over niets anders kunnen spreken als juist over die letterkunde.

Tegen ieder van hen afzonderlijk heb ik nog deze bizondere bezwaren:

(Paap blijft er buiten, dien zag ik toch zelden)

tegen v. Eeden, dat ik hem eenvoudig onuitstaanbaar vind.

tegen v.d. Goes, dat hij steeds tegenover mij staat in een controleerende, pedagogische en gispende houding.

tegen Verwey, dat ik hem exkluzief en in alles verbazend jong vind.

tegen Kloos, hetgeen zich aansluit bij het algemeene bezwaar, dat híj vooral mij voortdurend dwingt tot medewerking aan den N.G.

Houd de overmatige lengte van dit briefjen ten goede en doe mij één pleizier: van namelijk aan v.d. Goes niet te zeer te laten merken, dat jij en Croiset (hetgeen ik hoop, dat jullie zullen doen) mij nog wel ziet. Als hij 't desnoods merkt, is 't minder; het is geen staatsgeheim, maar je begrijpt, dat ik het toch liever niet heb, daar, (doorgehaald: zoodra ik) wanneer ik mij in hun oog *geheel afzonder,* mijn houding vergefelijk blijft, maar zoodra ik mij slechts *van eenigen* verwijder, mijn houding bepaald zeer onvriendschappelijk wordt, iets, waar toe zij zich niet bewust kunnen zijn aanleiding te hebben gegeven.

Als ik niet geweten had, dat je gisteren tot kwart voor tienen in den schouwburg moest zijn, en niet vermoedde, dat jullie daarna whisten, had ik je willen vragen een partijtje te komen schaken. Ik zal 't nu doen den eersten avond, dat ik weet, dat je vrij bent.

Adieu,

tt.

Karel Alb. Thijm.

Eergisteren heb ik je met veel genoegen Jacquemin[49] zien spelen.

Wees zoo goed dit epistel aan Croiset te laten lezen.

16

Amsterdam 13 Maart 86

Beste Karel

Ik heb zoo'n jool. Willen wij een wandelingjen gaan maken?

49 Ising's rol in *Prins Zilah,* toneelspel naar de roman van Jules Claretie, met als nastukje *De Schoolrijdster,* blijspel in één bedrijf van Emil Pohl, naar het Duits van A.J.L. Landré. De première werd door Thijm anoniem besproken in het dagblad De Amsterdammer van 2 maart 1886: 'Ook de heer Ising speelde vlug het rolletje van den geaffaireerden journalist.'

't Is zulk mooi weer. Je zult er mij razend veel genoegen mee doen. Kom mij, als je er niet den brui van geeft, s.v.p. halen tegen één uur. Doe het nu maar![50]

Geloof mij
tt
Arnold Ising Jr.

17

Amsterdam 1 April 86

Amice
Van avond ben ik vrij, hetgeen mij in de eerste tijden niet licht meer zal gebeuren. Willen wij een paar uren samen doorbrengen?[51] Dan zal ik om zoowat half zeven aan je bel gaan hangen.
Antwoord is niet noodig.

Geloof mij
tt
Arnold Ising Jr.

18

Amsterdam 13 April 86

Amice.
Mocht het je mogelijk zijn, wil mij dan het voorrecht vergunnen om mij van avond tegen acht uur een oogenblikjen te ontvangen.[52]

Geloof mij
tt
Arnold Ising Jr.

50 Dit heeft Thijm gedaan. Op 8 maart was Ising trouwens weer bij Thijm, en op 9 maart Thijm bij Ising, geweest. Ook de avond van 25 maart bracht Thijm bij Ising door.

51 Op dit voorstel is Thijm ingegaan. Ising bezocht hem in gezelschap van Croiset. Op 7 april zag Thijm Ising spelen in *Judith* van Paolo Giacometti, metrisch vertaald uit het Italiaans door Lambert le Bêques. Deze voorstelling werd door Thijm anoniem besproken in het dagblad De Amsterdammer van 8 april 1886.

52 Dit is gebeurd. De volgende dag, 14 april, vertoefde Thijm samen met Ising en Croiset in Krasnapolsky. Op 15 april woonde Thijm de première bij van *Oom Frederik* door J. Huf van Buren - achter welke naam Johan Adriaan Heuff (1843-1910) schuilging - en van *De Student thuis,* door Frederik van Eeden. In dit laatste blijspel speelde ook Ising. De opvoering werd anoniem door Thijm besproken in het dagblad De Amsterdammer van 16 april 1886. Op 17 april bracht Thijm, samen met Ising en Croiset, de avond door bij Hendrik Peypers. De avond van 18 april werd, samen met Ising en Croiset, in Krasnapolsky doorgebracht.

19

v.h. 24 April 86

Amice
Mag ik je uitnoodigen om tegen half zeven bij Krap-me-hol-sky een kopje koffie te komen gebruiken. Ik zit leelijk in mijn eentje.

Geloof mij
tt
Arnold Ising Jr.

20

v.h. 2 Mei 86

Amice
Wat spijt het mij dat Neefjen en ik van avond bij De Genestet van het Zacharias, Jodocus Lazarus Plein[53] op een whistjen zijn gevraagd!
Had ik de uitnoodiging niet reeds aangenomen, ik zou de Uwe vol geestdrift hebben aanvaard.
Waarschijnlijk kom ik morgen avond wel eens hooren of je mij een half uurtjen ontvangen wilt.

Geloof mij
tt
Arnold Ising Jr.

21

v.h. 31 Mei 86[54]

Amice
Wat spijt het mij ontzettend dat me tot tweemaal toe het genoegen ontzegd was om je te hooren spreken.
Van daag moest ik even naar Den Haag en gisteren maakte ik een visite.

53 Bedoeld wordt Maurits Mendes da Costa, woonachtig op het Jonas Daniël Meyerplein 13, A'dam.

54 Tussen 2 en 31 mei 1886 heeft Thijm Ising tweemaal zien spelen, n.1. in *De Dochter van den Vrek* (met Louis Bouwmeester als Grandet), welke voorstelling door Thijm anoniem werd besproken in het dagblad De Amsterdammer van 13 mei 1886. Over het optreden van zijn vriend schreef hij toen: 'De heer Ising, in een redeneerend partijtje, zeide zijne clausen goed; doch had zich blijkbaar geen rekenschap gegeven van de omstandigheid dat hij een oud-achtig notaris van vóor honderd jaar voorstelde, 'vader' Menu. Reeds de tooneeltraditie had een scherper geteekend type geëischt.' Op 22 mei zag Thijm Ising spelen in *Martelares,* drama door Alphonse d'Ennery en Tarbé, uit het Frans vertaald door H.L. Berckenhoff, welke voorstelling hij anoniem besprak in het dagblad De Amsterdammer van 26 mei 1886. Op 23 mei bezocht Thijm de Stadsschouwburg in gezelschap van Frans Erens. Na afloop van de voorstelling hadden beide vrienden nog een samenzijn met Ising.

Op gevaar af dat het te veel van je goedheid gevergd is om morgen weer aan te

komen, deel ik je mede dat ik zal zorgen t' huis te zijn tusschen drie en vijf uur. Geloof mij met hoogst vriendschappelijke bedoelingen

tt
Arnold Ising Jr.

22

Amsterdam 19 Juni 86

Waarde Vriend
Mag ik mij van middag na driëen een kwartiertjen ter Uwer beschikking komen stellen? Ik ga Dinsdag met mijn vader, die aan inertie van ingewanden en gedruktheid van het zenuwgestel lijdt naar Marienbad in Bohemen. Tot mijn smart zal ik je dus de (doorgehaald: eerste, en vervangen door: pardon!) zes eerstvolgende weken niet kunnen zien.[55] Van daar mijn wel wat onbescheiden verzoek.
Maar derangeer je niet! Als het je niet schikt, zeg 't dan tegen Katootje, dan zal ik zien of ik Maandag middag nog even kan verschijnen. Ik moet alle avonden spelen en ga morgen voor het eten naar Den Haag.

Geloof mij tt
Arnold Ising Jr.

23

Amsterdam, 10 Juli 1886.

Amice,
Wil mijn hartelijken dank aannemen voor je allervriendelijkst briefjen, dat ik eergisteren ontving.
Ik ben het wel niet geheel met je eens, dat degene, die vertrokken is van de twee nu juist volstrekt het eerst moet schrijven. Ofschoon ik zeer blij was met je missive, komt het mij niet voor, dat men het onder vrienden zoo naauw behoeft te nemen, en had ík ook wel het eerst je een woordtjen kunnen sturen, wanneer ik het niet bepaald zoo erg druk had gehad met het eindigen van mijn romannetjen (bescheidenheidshalve zeg ik ro-man*netjen*) en andere joernalistische bezigheden. Ik hoop, dat je vader al veel beter gaat en dat je zelf ook in welvaren toeneemt door den invloed van gezonde lucht en kloosterlijke levensgewoonten.
Van Croiset heb ik gehoord,[56] dat je daarginter niet bepaald overstelpt wordt door de ontzettend talloze afwisselingen van een koortsachtig leven, maar, in tegendeel, uur aan uur eenvoudig tegen een oud kerkje zit aan te kijken, en voords

55 Deze mededeling schikte Thijm uitmuntend nu hij zich op 11 juni had voorgehouden: ‘Mijn verhouding tot Ising en Croiset moet wêer worden wat zij gedurende de veertig matigheidsdagen was. Ik moet niet elken avond met die menschen zitten koffie-drinken. Nu zij met Pinkster naar buiten gaan, is dat een goede gelegenheid, om die gewoonte, die wêer ingang zoû vinden, bij het begin af te breken.’
56 Op 1 juli 1886.

een eindeloze hoeveelheid wandelingetjens en glaasjens bronwater delikateert. Nummer één wordt er echter door gebaat en daar moet men iets voor over hebben.

Als ik mijn wandelingetjen ga doen, kijk ik dikwijls nog uit gewoonte met een schuinschen blik naar de vensters, N.Z. Voorburgwal 260, waar de welopgevoede roode gordijnen hangen, maar er zijn allerlei witte lakens of spreyen voor zichtbaar, en telkens zie ik, dat de bewoner nog niet is te-ruggekeerd.

Ik heb nu in geen heelen tijd het voorrecht gehad een partijtjen schaak aan je te verliezen of Schellingwoû of de Kruislaan of alleen ook maar de Damstraat met je te doorwandelen, of, om den wille van een paar zware schoenen, krijgertje met je te spelen om mijn tafel heen, zoo als op den bewusten Zaterdag vóor je vertrek. Maar ik vind pleizierig te denken, dat het niet zoo lang meer zal duren of daarvoor zal weêr gelegenheid zijn.

Wanneer denk je te-rug te komen?

Kun-je het vinden met de romans, die ik je heb mogen leenen, of leven jullie in oneenigheid?

Croiset heeft *De Gouden Spin*[57] onlangs gezien; hij zegt, dat de heer, die de kommissaris van politie-rol vervult je wel zooveel mogelijk poogt na te doen, maar er weinig van te recht brengt en door verkeerd begrip tusschenbeide dwaze potsierlijkheden begaat.

Meêdoen[58] heeft nogal suukses gehad, zoo als je waarschijnlijk uit de Hollandsche Couranten hebt gezien. Of krijgen jullie alleen den *Opregten* en staat het daar niet in? Partikuliere nieuwtjens uit de tooneelwaereld weet ik overigens niet, want ik ben in lang niet naar de Komedie geweest. Ik ga tegenwoordig om 9 u. 30 naar bed en sta om 5 u. 30 op, uit hygiëne. - Rössing[59] schijnt weêr voor iemant een boek uit te geven, en voor het honorarium een Duitsch reisjen te maken. Althans mijn ouwe Heer kreeg van hem een briefkaart uit Frankfort. Ik heb mijn roman, die af is, aan den uitgever Brinkman[60] (doorgehaald: onleesbaar) gestuurd (laat ik, op jouw manier hier ‘pardon’ voor deze doorhaling vragen), maar vrees wel, dat hij allerminzaamst voor de eer zal bedanken.

Dezer dagen[61] ben ik bij v.d. Goes geweest, om hem mijn sympathie te betuigen ter gelegenheid der onaangename omstandigheden, waarin hij is en waarvan je gehoord zult hebben. Alle kranten zijn er vol van, en het geval[62] is, in elk

57 Een blijspel van F. von Schönthan, vertaald door Soranus. De première werd anoniem door Thijm besproken in het dagblad De Amsterdammer van 12 juni 1886.

58 Onder deze titel werd hier te lande *Seraphine,* van Victorien Sardou, gespeeld.

59 De uitgever A. Rössing, op wie Thijm nogal gebeten was omdat hij eind 1885 geweigerd had een selectie uit Thijm's aan het weekblad De Amsterdammer bijgedragen toneelkritieken uit te geven.

60 C.L. Brinkman, uitgever van werken voor Kunsten en Wetenschappen, Singel 260, A'dam

61 N.l. op 7 juli 1886.

62 Het Handelsblad had kennis gekregen van de drukproeven van Van der Goes' brochure *Majesteitsschennis (Het geding tegen den Heer F. Domela Nieuwenhuis)* en nog vóor de verschijning van die brochure hevig uitgepakt tegen ‘de assuradeur Van der Goes’.

opzicht, een schreeuwende reklame voor den *Nieuwen Gids,* meer waard dan hoeveel advertenties ook. Er zijn dan ook, naar ik hoor, al weêr nieuwe abonnés bijgekomen. Mijn bezoek bij v.d. G., waar ik het gantsche jeugdige Holland vond, heeft ten gevolge gehad, dat ik 's avonds van dien dag drie der Heeren[63] plotseling op mijn kamer had: den dwazen Paap, den volstrekt anti-artistieken en geheel verschoolden van Deventer,[64] den op 't oogenblik zeer goeden v.d. Goes zelven.

Na je de hand gedrukt en de hoop uitgesproken te hebben gaauw weêr leven achter de donkerroode gordijnen bovengenoemd, te mogen waarnemen, blijf ik

t.t.
Karel Alberdingk Thijm.

24

Marienbad 14 Juli 1886

Waarde Karel

Het zij mij vergund je te bedanken voor den uiterst vriendelijken toon waarop je het briefjen, dat ik het voorrecht had je te mogen toezenden, wel wilt beantwoorden. Schreef ik je niet vroeger, dan was het alleen omdat ik vreesde je door mijn gesnap te storen in het werk. Geloof mij wanneer ik hier indrukken kreeg, waardig om door jou medegevoeld te worden - dan zou je gastvrije woning nog te klein zijn om er de stapels (doorgehaald: pa) beschreven papier, die je uit Marienbad ontving, in te verscheuren.

Gelukkig gaat het met de gezondheid van mijn vader goed vooruit. De man maakt allerlei plannen om naar Praag en Dresden, ja zelfs naar Weenen te delikateeren. Ik vind dat voortreffelijk want het blijkt dat 's mans levenslust niet meer uitgedoofd is en ik ben zeer gaarne van de partij.

De chronische kwaal die mij vervolgt wordt er, waarschijnlijk door het vele loopen en het drinken van Weiszwein niet beter op en daar ik hier veel tijd heb om er over na te denken, bezorgt zij mij eindelooze onrust. Streelend is het bewustzijn dat (doorgehaald: ik) wij ons te rekenen naar onze uurwerken op den zelfden tijd ter ruste leggen, want ook wij gaan om half tien naar bed en staan om half zes op. De zon is hier echter drie kwartier vroeger dan in Amsterdam. Van komediespelen heb ik geen zier verstand meer. Ik kan mij ook niet voor-

63 In de omgang met vrienden placht het Thijm te vergaan zoals het hem telkens vergaan was onder het schrijven aan de roman *Een Liefde*. Zodra er in die roman meerdere belangrijke personages samenkwamen, voelde hij zich dadelijk veel zenuwachtiger onder het schrijven dan wanneer hij maar met één bezig was, welke hevige of verfijnde gewaarwordingen die éne ook bezat. 'Ik *walg* au fond van al die hollandsche jongelui als ze bij mekaâr in gezelschap zijn', zo zou hij op 4 oktober 1889 aantekenen, 'ik walg *niet:* van Verwey, Kloos, Israëls, Erens en Ising als zij met mij alleen zijn een van allen.' Nu, op de morgen na deze ongewenste invasie, moest hij noteren: 'Het is ridikuul, om menschen bij me te ontvangen, die mij of impertinenties zeggen, òf mij om andere redenen onaangenaam zijn.'

64 Charles M. van Deventer (1860-1931). BA

stellen 't ooit gedaan te hebben en ik zie wel eens iemand heel in de verte die wat op mezelf lijkt met een leelijke pruik op - maar altijd in een dikken nevel. Totaal hersenloos voel ik me, ik (doorgehaald: lijk) heb niets meer (doorgehaald: op) van een individu, en ik doe alles en vind alles goed wat de oude heer voorstelt. Van harte wensch ik je geluk met de voltooiing van den roman en ik hoop hem spoedig gedrukt te kunnen genieten.

Met een dankbaar hart heb ik gelezen: *La Faustin,*[65] *La fille d'Elisa*[66] en het begin van *Happe-Chair*.[67] *Paris* van Claretie[68] heb ik bijna uit. De tooneelbeschouwingen in *La Faustin* hebben mij het meest gedaan. Ze komen me buitengewoon waar voor. De beschrijving van de fabriek in *Happe-Chair* vind ik verschrikkelijk. Ik zou zoo'n fabriek niet gaarne zien en wil er liever niet van lezen ook. Maar ik zal er mee voortgaan omdat jij het boek zoo mooi vindt.

Goes heb ik gevraagd om mij te schrijven. Ik wou zoo graag weten hoe hij nu was, maar hij laat nog niets hooren en nu zal hij niet meer aangegrepen zijn.

Op dit oogenblik (doorgehaald: stuurt hij mij) krijg ik zijn brochure.

't Is hier zoo'n vergulde armoe. Hooge huizen, zoo groot als op de Boulevards te Parijs, maar de meeste menschen *wonen* er niet in, ze logeeren er slechts. Er heerscht een soort van drukte, uitsluitend verwekt door menschen die hier niet t'huis zijn en alles draait om die vervelende lieden heen en alles is uitsluitend voor hun ingericht. De badgasten zijn geen personen meer maar werktuigjens, die volgens bestaande gebruikjens allen precies eender gehanteerd worden.

Gaat men dan ook van de voorgeschrevene bergjens en paadjens af, dan loopt men dood of komt in een moeras en krijgt geen eten of drinken meer. ‘Le Vide’! Vergeving voor dezen onnoozelen brief. Ik hoop dat hij mijn stemming geeft. Over een week of drie zien wij elkaar wel weer.

Geloof mij tt
Arnold Ising Jr.

25

Amice

Van avond moet ik meedoen in het begin van *A. Rigaud*.[69] 't Schikt dus niet erg best - maar morgen schrijf ik je wel nader.

Geloof mij
tt
A. Ising Jr.

65 *La Faustin* (1882) van Edmond en Jules de Goncourt.
66 *La fille Elisa* (1877) van Edmond de Goncourt.
67 *Happe-Chair* (1886) van Camille Lemonnier. Door Van Deyssel besproken in De Nieuwe Gids I, dl. 2 (juni 1886), 261-263; voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Verzamelde Opstellen,* A'dam 1894, 111-113.
68 Jules Claretie bundelde tussen 1881 en 1898 jaarlijks zijn in de Temps verschijnende kronieken onder de titel *Là vie à Paris*.
69 *Antoinette Rigaud,* door Raymond Deslandes, gevolgd door het blijspel *Verstrooid* van Baniën en Gondinet. De première van beide stukken vond plaats op 30 jan. 1886 en werd door Thijm anoniem besproken in het dagblad De Amsterdammer van 31 jan. 1886.

4 Augs. 86.

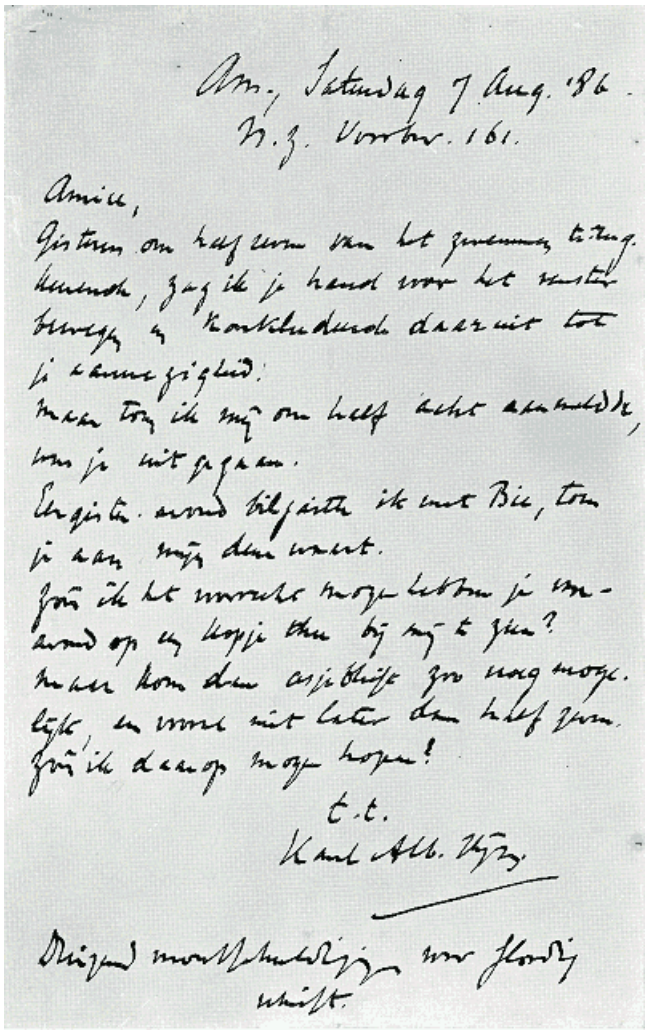

Am., Zaterdag 7 Aug. '86.
H.g. Voorburg. 161.

Amice,
Gisteren om half een van het gezelschap terug-
gekomen, zag ik je hand voor het venster
bewegen en knikte daarmee tot
je aanmoediging.
Maar toen ik mijn hulp licht aanbood,
was je uitgegaan.
Vergiste. avond bij zijn ik met Bie, toen
je aan mijn deur waart.
Zou ik het morgen nog kunnen je ver-
anderd op een koppie thee bij mij te zien?
Anders kom dan afscheid zeg nog morgen.
Liefst, en anders uiterlijk dan half zeven.
Zou ik daarop mogen hopen!

t.t.
Karel Alb. Ising.

Dringend moet schrijven voor Zondag
uitstel.

26

Am., Saturdag 7 Aug. '86.
N.Z. Voorbw. 161.

Amice,
Gisteren om half zeven van het zwemmen[70] te-rugkeerende, zag ik je hand voor het venster bewegen en konkludeerde daaruit tot je aanwezigheid.
Maar toen ik mij om half acht aanmeldde, was je uitgegaan.
Eergister-avond biljartte ik met Bie,[71] toen je aan mijn deur waart.
Zoû ik het voorrecht mogen hebben je vanavond op een kopje thee bij mij te zien? Maar kom dan asjeblieft zoo vroeg mogelijk, en vooral niet later dan half zeven. Zoû ik daarop mogen hopen?

t.t.
Karel Alb. Thijm.

Dringend verontschuldiging voor slordig schrift.

27

Amsterdam 7 Augs. 86

Amice,
Juist wilde ik een briefje bij jou gaan bezorgen om je voor van avond bij mij uit te inviteeren, toen ik je vriendelijk schrijven ontving. Ik kom dolgraag en het spijt mij zeer dat ik gisteren avond niet t'huis was, maar ik moest meedoen in *A. Rigaud*.

Geheel de Uwe
Arnold Ising Jr.

28

Amst. 9 Augs. 86.

Waarde Karel,

70 Dit gebeurde in de Bad- en Zweminrichting van Th. van Heemstede Obelt, De Ruyterkade 150. Na 21 aug. hield Thijm voorgoed met zwemmen op aangezien hij de indruk kreeg dat ‘het zwemmen den détestabelen invloed heeft van mij dof, onartistiek, oppervlakkig en lui te maken. Ik heb [...] het vage gevoel, dat ik de dissolutie bijwoon van de hoogte, waartoe ik mij had weten op te werken, de verwaaying en vernietiging van het fijn-gesponnen cizeleerwerk, waartoe ik mijn hersens ontwikkeld had.’

71 Aldus werd de student in de rechten, H.J. Biederlack, bij afkorting genoemd. BA. Op 9 aug. 1886 noteerde Thijm: ‘Aan Bie zeggen, dat ik in 't vervolg maar één partij biljart speel na den eten; twee te spelen duurt mij te lang, maakt mij te moe, en is mij te duur.’ En op 11 aug.: ‘Noteeren, hoe Biederlack ontbijt en verder zich voedt.’

Wil je mij het genoegen aandoen om van avond tegen acht uur een partijtje te komen schaken? Duizend verontschuldigingen omdat ik je zoo dikwijls lastig val, maar ik moet m'n kans een beetje waarnemen nu ik nog niet behoef te spelen.

Geloof mij
tt.
A. Ising Jr.

29

v.h. 10 Augs. 86

Waarde Karel,
De heer Croiset hoeft van avond niet naar zijn leeraar en mijn rendez-vous is vervallen. Wil je nu zoo beleefd zijn van ons in verrukking te brengen door een uurtje bij me te komen doorbrengen?

Als altoos
tt
A. Ising Jr.

30

Am., 11 Aug. '86.
N.Z. Voorbw. 161.-

Amice,
Zelden werd een schitterender pleidooi geschreven om iets te verkrijgen, dat alleen zijn waarde aan de heuschheidsglansen kon ontleenen, waarvan het omringd werd, dan je briefjen van gister-avond.
Ongelukkig vond ik het pas, toen ik om elf uur thuis kwam, en kon er dus geen gevolg aan geven.
Wanneer ik nu niets naders hoor, dat daarvoor een beletsel zoû wezen, kom ik morgen, Donderdag, tegen half acht bij U.

Gaarne toegenegen
Karel Johan Ludovic Alberdingk Thijm.

31

v.h. 12 Augs. 86

Amice
Mag ik je vriendelijk dankzeggen voor het mij leenen van bijgaande boeken.[72] Nogmaals bied ik u mijn verontschuldiging aan omdat ik ze je niet wat vroeger terugzond. La Faustin zoekt haar broertjes spoedig op.

Geloof mij
tt
A. Ising Jr.

32

Leesmuseum

72 N.l. *La fille Elisa* van Edmond de Goncourt en *Happe-chair* van Camille Lemonnier.

Amsterdam

18 September 86

Waarde Karel

Met een enkel woord wil ik U zeggen hoe vurig ik wensch dat het uit Uw hoofd gaan en niet in Uw beenen slaan zal.

Met de tegenwoordige weersveranderingen moet een gevoelig (doorgehaald: cons) (pardon!) gestel als het Uwe er wel onder lijden. Ik ben ook min of meer verkouden. Daar er nog geen koorts bij komt, zooals bij U helaas wel het geval schijnt te zijn, ben ik nog niet verplicht mijn kamer te houden.

Gisteren avond zag ik vele poeëten. Eerst trof ik bij onzen vriend Van der Goes de dichters Kloos en Verwey aan en daarna dronk ik bij den Heer De Rop[73] slechte rummetjens in gezelschap van zijn neefjen, een eerzaam Koekenbakkertjen, met een grooten mond. Ten slotte speelde ik met Neef, die om 1 ¼ uur van den slag van Kijkduin het zijne had,[74] een spelletjen schaak.

Van den Heer A. Rössing ontving ik twee acceptaties, à *f* 90 en *f* 85, vervallende in October en November a.s. Ik begin dus hoop te krijgen, dat de betaling volgen zal.

Mag ik U met de meeste hartstochtelijkheid, goede beterschap toewenschen en

Geloof mij steeds
tt
Arnold Ising Jr.

33

Amsterdam, 21 Sept. '86
N.Z. Voorbw. 161.-

Mijnheer en Geachte Vriend,

Veroorlooft Ge een baloorige ongestelde U een oogenblik zijn geklaag toe te reutelen en zich de verlichting te schenken van aan een dubbel heusch gemoed zijn weën voor te leggen?

Ach, mijn vriend en heer, het is zoo onaangenaam met eene zich obstineerende ongesteldheid, die alle leven en lust en zin uitdooft te kampen te hebben!

Verbeeld U, hier zit ik nu al een volle week, zonder mij te kunnen beroemen één vingerbreed van den weg van nood en ellende afgeweken te zijn! Hier zit ik, in mijn nachthemd, kamerrok en pantoffels en om den rok nog een deken heen, met

73 Antoon Leonard de Rop (1837-1895). Sinds 1873 hoofd ener school te A'dam. Bekend schrijver voor kinderen. In het weekblad De Amsterdammer van 31 dec. 1882 besprak Van Deyssel zeer waarderend *Kate Greenaway's Verjaardag-album voor de Jeugd, met 382 plaatjes en versjes van A.L. de Rop*. 'Ofschoon geen paedagoog, ben ik overtuigd, dat de aesthetiesche zin der spes patriae op voorbeeldige wijze, door het omgaan met de naïveteit en de poëzie des Heeren De Rop, wordt geboren, ontwikkeld, gezuiverd en op 't ware pad gehouden. [...] Kindervaersjens te dichten, die nieuw zijn en frisch, door geen speciaal godsdienstigen geest te ademen voor allen geschikt, en die nog door menig vonkelend oogjen, door menig blij handgeklap in de kinderkamer zullen worden begroet, dat is waarlijk geen gemakkelijk werk.'

74 Waarschijnlijk bedoelde Ising op geestige wijze mee te delen dat Croiset, die voor de middelbare akte geschiedenis studeerde, behoefte had aan enige afleiding.

een warmen stoof onder de voeten, steeds klagende, kreunende, zeurende, jammerende, geen woord tot mijn huisgenoten, die ik nu en dan zie, sprekende, en met mijn hoofd als een stuk gloeyend ijzer, zoo stijf en zoo hard en zoo heet.

Ik zal U zeggen: Eergisteren-middag was het zulk mooi weêr, dat ik dacht: ik zal het eens wagen en probeeren een wandelingetje te doen. Ik deed 't en tot mijn voorspoed sloot vriend Willem A. Paap zich aldra bij mij aan. Wij waren in het Vondelpark?

Wat meent gij, dat het gevolg is geweest? - Den volgenden dag was ik nog erger dan ik geweest was. En had het ook nog in mijn borsie en beentjes gekregen. - Nu is mijn eenige troost maar: de hoop, dat *uw* gezondheid niets te wenschen overlaat en dat Gij mij dit egoïstische briefje ten goede zult houden. In die hoop verblijf ik, geachte mijnheer en waarde vriend, uw u verzoekende de groeten aan neef Croiset over te brengen neef:

Karel Alb. Thijm.

34

Amsterdam 22 Sept. 1886

Beklagenswaardige Makker

Niet weinig verheugd was ik, toen ik heden uit Den Haag komende, Uw vaardig handschrift herkende. Mijn juichkreten verstomden echter bij het zien van het kommervol bestaan dat door U geleden wordt. Hoe vurig wenschte ik iets te kunnen bijdragen tot het lenigen van Uw smart! Uit het hooffie is het in de beentjes geslagen en van de beentjes door het borsie weer naar het hooffie. Ge schijnt leelijk kou gevat te hebben. Ach! Ach! Moge het vandaag een beetje beter zijn! Misschien zouden eenige chininepilletjens niet schaden. Wil mij dezen ongepasten raad ten goede houden wanneer ge ze reeds bij massa's verschalkt hebt. Wat zou ik niet willen geven om Uw vriendelijk, aristocratisch gelaat weer frisch en vroolijk als weleer voor mij te zien en de zilverzoete tonen van Uw klankvol stemgeluid te hooren.

Zondag middag trok ik met een menigte blijmoedige wandelaars voort naar de Utrechtsche zijde om een ballon te zien opgaan. Ik verkneuterde er mij in dat zoovelen het vaste plan koesterden om niets uit te voeren. Allen zagen er uit alsof zij volmaakt gelukkig waren en de geneuchten van het leven met kleine teugjens dronken. Om vier uur zou de ballon opgaan en om kwart over tweën zat 't aan de Berenbijt stampvol. Een eindje verder voor een minderemansgelegenheid zag ik de statige figuur van den hoofdman onzer zwijgenden tusschen de hoofden van talrijke sprekenden. Forsche roeiers in hun kleurige pakjens dobberden op gouden vaartuigen en zoo goed was de stemming en zoo gastvrij en gul de toon dier heeren dat zij langs de slanke, lichtgroene biezen scheerden om een deftigen, zwartgejasten, hooggehoeden heer als ‘passagier’ op te nemen. De havenbootjens haastten zich zooveel zij konden en haar donkere last stoof bij Café Maas als een vuurpijl uiteen. Equipages en aapjens, karren met blauwe melkemmers, Zondagsruiters, die zichzelven waardiger vonden dan de

wandelaars hen, visschers met scheuren in bruine, gelapte broeken, en netten zonder visch, vrijers met hun meisjes, lachend, ginnegappend, blij, een oudrenpaar met Franssie en Janssie, die aan mijn stok trok en terstond door haar vader bij een lurf terug werd gehaald - dat alles zag ik wazig als een feërie. De menschen hadden de halzen wijd uitgerekt om naar boven te zien, waar niets was. Baron Lijmpot had al de ballonnetjens van een venter moeten koopen ten einde ze te kunnen laten vliegen en het publiek, zoo mogelijk, nog vroolijker te stemmen. Het werd vijf uur en ik zag geen ballon opgaan. Toen duwde ik de hoofden der paarden opzij en verzocht sommigen heeren beleefd of ik er eens door mocht. De belangstelling liet dus niets te wenschen over.

Erg naar vind ik het en het komt mij telkens weer in de gedachte dat de heer Stumpff[75] den tooneelmeester Batteljee uitnoodigde om voortaan weg te blijven. Het was een fatsoenlijk, beleefd man van 27 jaar, maar ééns in de drie maanden dronk hij (doorgehaald: zich) in zijn eentje tot hij stomdronken werd. Begrijp je die liefhebberij? Ik kan de aanleiding maar niet vinden.

De Oome's van *Oefening Kweekt Kennis*[76] zullen het uitjen hebben om de heeren van de N.G. te noodigen tot het houden van lezingen. De heer Van Eeden wordt het eerst gevraagd.

Vergeef mij dat ik te lang je aandacht vroeg voor onbeduidend geschrijf. Moge de sympathie die ik je toedraag gelijken tred houden met het wijken Uwer kwalen![77]

Ik zal neef Croiset, ‘die wel iets beters te doen en héél wat aan zijn hoofd heeft,’ Uwe groeten overbrengen.

Geloof mij zeer vriendschappelijk Uw dw.

Arnold Ising Jr.

35

Am., 17 Nov. '86.[78]

Amice,

Het komt mij voor, dat ik U in bizonder langen tijd niet mocht zien.

Kunt gij mij van-avond niet een paar uur afstaan, vóor gij naar den schouwburg gaat.

75 Willem Stumpff (1826-1912), van 1876-1894 directeur-gérant van de K.V.H.N.T., waarvan hij mede-oprichter was.

76 Dit sinds 1834 bestaande, en vele jaren door Ising's vader voorgezeten, Haagse genootschap was lange tijd het middelpunt van het letterkundig leven in Den Haag.

77 Eerst op 27 sept. 1886 kwam Thijm, in ‘groote blauwe jas’ weer in de buitenlucht.

78 Hieraan ging vooraf een niet bewaard gebleven brief aan Ising, d.d. 9 nov. 1886 ‘over gewijzigde levensinrichting’. Op 23 okt. had Thijm Ising zien spelen in *Markies Harpagon* van Raymond Deslandes, gevolgd door *Een zonderlinge nacht,* blijspel in één bedrijf, uit het Italiaans van Barilli, in de vertaling van Agatha.

Ik ben zeer verlangend te vernemen, hoe Bellac[79] in Den Haag ging.

t.t.
Karel Alb. Thijm.

Exkuzeer haast.

36

v.h. 17 Nov. 86

Amice
Gaarne wil ik van avond een uurtje bij je komen.

Geloof me
tt
Nol

37

Amst. 4 Dec. 86

Waarde Vriend.
Wil mijne beleefde en innigste gelukwenschen aanvaarden met den uitmuntenden uitslag van Uw Neef's examen.[80] Gij zult door met hem om te gaan daartoe niet onbelangrijk hebben bijgedragen.
Van avond[81] zal ik van tien uur af reikhalzend naar Uw komst staan te verlangen. Ik zal zorgen voor warm water.

Geloof mij, hoogachtend
Uw dw. dr.
Arnold Ising Jr.

79 Deze rol vervulde Ising in Pailleron's *Le monde où l'on s'ennuie*.
80 Op 3 dec. 1884 slaagde A.J.L. Croiset in Den Haag voor de middelbare akte Geschiedenis.
81 Het gesprek op deze avond zal zeker o.m. gelopen hebben over de beroemde auteur Ernst von Possart (1841-1921), die op 30 nov. 1886 in een eivol Grand Théâtre met *Eine Partie Piquet,* van Fritz von Dingelstedt, en met *Freund Fritz,* van Erckmann-Chatrian, zijn afscheidsavond opende. Thijm bracht daarover verslag uit, onder schuilnaam H. de Canter, in het weekblad De Kunstkroniek (onder redactie van M. Horn en Jack T. Grein) van 5 dec. 1886. Op 1 dec. had Thijm bovendien een ontmoeting met Von Possart. Hun gesprek liep o.m. over het al of niet stereotiep spelen. 'Ik beweerde, dat het voortdurend *bewegen,* dat tot het wezen der dramatische kunst behoort, misschien wel tegen het stereotiepe, het onveranderlijke pleitte, en dat tooneelspeelkunst geen schilder- of beeldhouwkunst is, maar Possart was van meening, dat een rol, een karakter, wanneer het door den tooneelspeler eenmaal gevormd is, juist als ware het geschilderd of gebeeldhouwd, elken avond tot in de minste kleinigheden gelijk den vorigen avond vertoond moet worden.'
Hierna bezocht Thijm nog Ising op 17 en 31 dec. 1886.

38

Amsterdam 13 Febr. 87[82]

Amice
Van avond kwamen er mij een paar goede vrienden bezoeken. Zij en ik verlangen te zeer om U te zien. Ons egoïsme wint het van 't verlangen om U in rust te laten. Toe, doe mij het voorrecht en kom even overwippen.
De groeten van den gedistingueerden François Erens.

Geloof mij
tt
Arnold Ising Jr.

39

Am. 18 Febr. 87

Vriend T.,
Tot mijn groot leedwezen, vond ik Uw vriendelijk schrijven pas, toen ik om tien uur uit den Schouwburg kwam. De vooravond was toen helaas al om. Mag ik mij aanbevelen voor een volgend avondjen?

Uw dienaar
Arnold Ising Jr.

40

K.J.L. Alberdingk Thijm.
Literatuur.
Amice,
Ik ga vandaag op reis,[83] en mis helaas den tijd om je vaarwel te zeggen. Ik schrijf het je dus bij deze en druk je in gedachte de hand. Over een week of drie, als ik te-rug zal zijn, hoop ik je weêr te spreken. Tot dan dus.

Je vriend

82 Op 18 jan. 1887 was er wederom een, niet bewaard gebleven, brief naar Ising vertrokken over Thijm's gewijzigde dagorde. Diezelfde dag bevatte het dagblad De Amsterdammer een anonieme bespreking, door Thijm, van de opvoering van Shakespeare's *Een Winteravond-sprookje* (op 15 jan. 1887), waarin o.m.: 'De hr. Ising voldeed eveneens als de schenker *Camillo*. In het begin waren echter zijn gebaren niet genoeg uitgewerkt.' Op 4 febr. 1887 brachten Ising en Croiset de avond door bij Thijm, samen met Erens, Maurits Mendes da Costa en Albert Sinclair de Rochemont.

83 N.l. naar Luik, Esneux en Aken. Door op deze datum (een dag eerder vond Thijm's verloving met Cateau Horyaans plaats) op reis te gaan, kon Thijm niet deelnemen aan het souper, 's avonds door Frank van der Goes gegeven ter ere van Jacobus van Looy. Was Thijm in Amsterdam gebleven, dan had hij die avond bij Van der Goes, buiten Van Looy, ook Ising, Erens, Kloos, Verwey, Van Eeden en Isaac Israëls ontmoet.

Karel Alb. Thijm.

Am., 7 Maart 1887.

41

België.
Esneux, 11 Maart '87
Hôtel du Pont.[84]

Amice,

Ik móet je nu schrijven, aan jouw de eerste der niet-zaken-brieven, want ik had het al eerder willen doen.

Op dien avond in het Panopticum[85] heb ik onze vriendschap gebroken. Ik geloof, dat wij tot die menschen behooren, die elkaâr zulke dingen zeggen kunnen. Ik weet wel: wij zullen elkaâr nog dikwijls, ons heele leven hoop ik, zien en spreken, wij zullen hetzelfde van elkaâr blijven denken, enz., andere menschen zouden stellig zeggen, dat de vriendschap blijft voort bestaan: men schrijft elkaâr, men ontmoet elkaâr, enz. Maar dat is zoo niet. Dát is de vriendschap niet.

Vóor dat ik de hoeveelheid daden, die mij de laatste weken, in Amsterdam zoo moe hebben gemaakt, deed, heb ik aldoor geweten, dat onder alles wat ik te overwinnen en tot gruizel te slaan had, de frequente omgang met jouw het hoogst en het hardst tegen mij op stond.

Ik vind het sterk van mij zelf dat ik het heb kunnen doen om dat ik het moest. Geen klein stuk van het beste dat ik heb is er dood meê gegaan.

Deze brief is misschien een beetje rhetoriesch en een beetje ridikuul, maar het gebeurt mij uiterst zelden, dat ik gekke ‘gevoels’-dingen doe, daarom mag het wel voor éens. En ik herinner mij niet ooit iets als dit geschreven te hebben.

Ik woû je namelijk schrijven om je te bedanken. Ik dank je voor alles wat ik sinds het begin van '83, maar vooral in de laatste twee jaar, aan je gehad heb. Het is veel, dat heb ik wel geweten, maar vooral nú voel ik het heftig. Ik dank je. Ik heb nog nooit iemant voor immaterieële dingen bedankt.

Adieu; in mijn koû van de laatste dagen vóor mijn trouwen hoop ik je weêr te ontmoeten. Waarschijnlijk zal ik dan niets voelen.

Karel Alberdingk Thijm.

42

v.h. 1 Mei 87

Amice.

Welkom! Welkom! Waarde Vriend. - Oost West. t'huis best. O-hè dan toch, wat speet het mij dat U mij gisteren avond niet vond.[86]

Maar kunt ge me van morgen ook een uurtje afstaan?

84 Over Thijm's logeren aldaar, samen met zijn broer Frank, zie Van Deyssel, *Gedenkschriften,* 334-355. Op 14 maart 1887 schreef Thijm vanuit Esneux aan zijn verloofde o.m.: ‘Mijnheer Erens en Mijnheer Ising, maar vooral Mijnheer Erens, zijn de eenigen, die me werkelijk kennen. Beter nog als mijn vader.’

85 Amstelstraat 14-18.

86 Ising moest toen spelen in *Francillon* van Alexandre Dumas Fils, in de vertaling van Jan van Arkel.

Vriendelijk bedankt voor het jasjen, vestjen, broekjen en hoedjen, die dit briefjen vergezellen.

Met bizondere hoogachting en warme waardeering,

Uw dienstw.
Arnold Ising Jr.

43

Villa des Chéras
Mont-lez-Houffalize[87]
Province du Luxembourg
Belgique.
7 Augustus 1887.

Waarde Amice Ising,

Dat ik U al reeds niet eerder na dat ik in het huwelijk getreden ben een lettertje heb geschreven is toe te schrijven aan de organisatie van mijn hart.

Vandaag gevoelde ik er plotseling grooten trek in. Daarom nam ik wat postpapier en inkt en begon U dezen brief toe te richten. Gij moet echter niet verwachten dat dit schrijven eenigszins amuzant of bezighoudend zal uitvallen, want alles wat ik aan grappigheid of onderhoudendheid bezeten mag hebben, is min of meer in mij vergroofd en beschimmeld, daar ik gestaakt heb het verkeeren in den kring van ontwikkelde en geestige jongelieden, wier omgang de beste mijner bescheiden gaven voedde, door wier gemis ik mij duidelijk voel verdorren in de schroeyende zon van zeer groot zeer alledaagsch geluk.

Ik heb eigelijk vóor heden geen oogenblik gehad, waarop ik mij eens op mijn gemak kon zetten om U voor te stellen mij te veroorloven eenigen tijd op het papier met U te kouten. Gedurende mijn kleine huwelijksreis natuurlijk niet, dát begrijpt ge wel, guit! Na mijn vestiging ook niet, daar ik eerst de drukten had van mij te gewennen aan een mij in alle opzichten geheel vreemd leven in gezelschap eener Luiksche logee,[88] en daarna mij moest voorbereiden op de ontvangst mijner ouders, die hier eenigen tijd ten mijnent zijn komen doorbrengen.

Maar heden-middag laat een elk mij met rust daar allen ter oorzake van de warmte, die sinds ik hier woon nog nooit een aantal graden bereikte als vandaag, zelf de grootste rust zoeken. - Deze brief is eigelijk dienende om U te vragen, of gij op Uw reizen van dezen zomer ook niet weêr eens het Luxemburgsch Ourthedal denkt door te maken. In dat geval toch zoû ik mijne woning voor een Uwer haltes aanbevelen. Ik zoû alles doen wat in mijn vermogen is om U de uren hier

87 Over Thijm's periode te Mont-lez-Houffalize, zie Van Deyssel, *Gedenkschriften,* 356-379; M. Rutten, *Op zoek naar Lodewijk van Deyssel te Mont-lez-Houffalize,* in Spiegel der Letteren VII (1963-1964), 226-236; Harry G.M. Prick, *Lodewijk Van Deyssel te Mont-lez-Houffalize,* in Spiegel der Letteren IIX (1964-1965), 140-146.

88 Eloïse Emilienne Rossignon-Liénard (1845-1925), toen woonachtig Place de la Cathédrale 1 te Luik, echtgenote van Lucien Rossignon, de eigenaar van de Villa des Chéras.

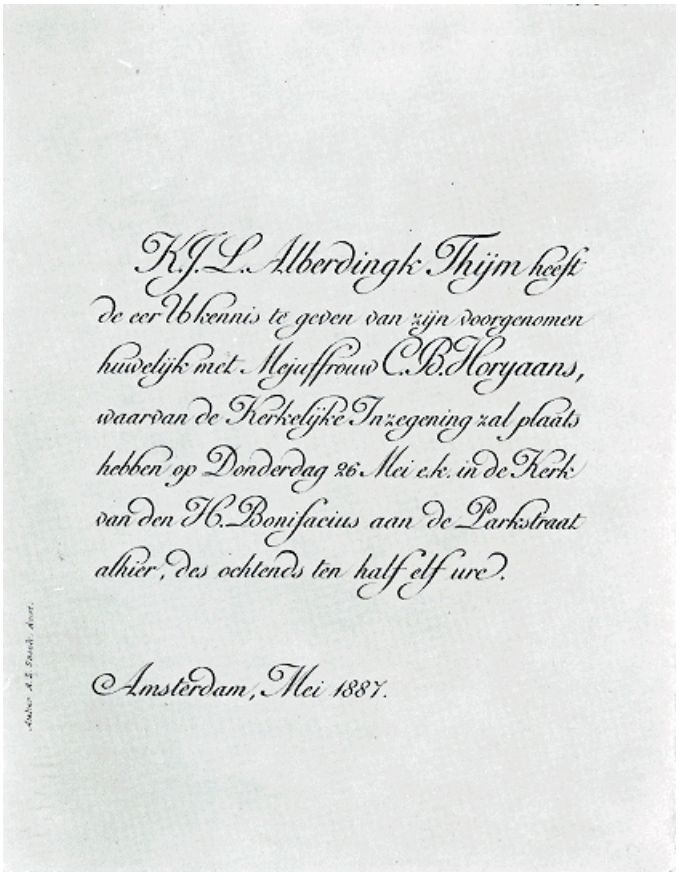

K.J.L. Alberdingk Thijm heeft
de eer Uhkennis te geven van zijn voorgenomen
huwelijk met Mejuffrouw C.B. Moryaans,
waarvan de Kerkelijke Inzegening zal plaats
hebben op Donderdag 26 Mei e.k. in de Kerk
van den H. Bonifacius aan de Parkstraat
alhier, des ochtends ten half elf ure.

Amsterdam, Mei 1887.

zoo gezellig mogelijk te maken. Ik zoû U voorstellen aan of liever weder in aanraking brengen mét mijn vader, den ouden Jozef, een opgewekt en levenslustig dichter, ik zoû U prezenteeren aan mijne moeder,[89] de dochter eener kolonel, officier van ziekte,[90] ik bedoel van gezondheid, bij het Nederlandsch leger. Ik zoû U de kennis doen hernieuwen met mijn gade, een meisje uit den kleinen burgerstand, maar die ik om haar zedigheid en groote lieftalligheid (althands in mijn oogen) zoo heb leeren beminnen, dat ik haar ten huwelijk heb gevraagd, haar mijn leven heb willen wijden, en die zich nu al (althands in mijn oogen) zoo weet voor te doen en te gedragen, dat men, bijvoorbeeld een vreemdeling, niet zoû vermoeden, dat zij uit een anderen stand gesproten is als de menschen, naast wie zij tegenwoordig neêrzit op gelijksoortige stoelen, en die ik (het meisje in quaestie) hoe langer hoe meer leer liefhebben en zelfs bewonderen.

Ik zoû U, ten zij ge nu juist in de allereerste dagen kwaamt, want nu is hij er nog niet, in kennis brengen met mijn broeder Frank,[91] een man van twee- en dertig jaar en van een bij uitstek goed voorkomen, die te New-York woont, maar nu tijdelijk in Europa is, zoo als ik U, geloof ik, vroeger al eens verteld heb. Ik zoû het ook wagen nu en dan eens fluisterend Uw aandacht te vestigen op Henri,[92] een Vlaamsche knecht, die ons in het huishouden en in den moestuin helpt, en wiens vlugheid en verstandigheid U wel voldoen zouden. Ik zoû U ook ons katje laten zien, een allerliefst jong katje, die ons allen nu en dan vermaakt door zijn aardige kabriolen. Gij zoudt zien hoe vroolijk het toegaat en welke levendigheid er heerscht aan onze middag- en avondmalen.

7 September 1887.

Waarde Amice, ik heb geen tijd gehad dezen brief af te maken op den zelfden dag, die mij hem zag beginnen. Er is een maand over heengegaan. Al mijn gasten, waaronder ik ook, zoo als U misschien bekend zal zijn, onzen wederzijdschen amice F. van der Goes heb mogen tellen, zijn vertrokken. Ik ben weêr alleen met mijn vrouw, een meisje uit den kleinen burgerstand, maar die ik om haar groote lieftalligheid... Ik weet nog heel goed, waarop mijn brief van 7 Augustus had nêer moeten komen. Ik had U willen voeren door mijn moestuin en U daar dan, als ge al mijn vette ronde kooltjes zoudt zien staan, willen vragen, of gij niet dacht, dat ik nu zeer gelukkig was.

Hadt gij ja gezegd, dan hadt ge 't geraden. Vriend, vriend, ik gevoel mij zoo recht prettig, opgeruimd, in mijn nopjes, genoegelijk gestemd, in éen woord gelukkig. Ja ja, ik neem goed mijn natje en mijn droogje, gisteren nog is er ten

89 Wilhelmina Anna Sophia Alberdingk Thijm-Kerst (1824-1894).

90 Dr. Joannes Frederik Kerst (1800-1874), van 1824-1842 leraar aan de Utrechtse Kweekschool van officieren van gezondheid, van 1842-1858 directeur dezer school.

91 Franciscus Lambertus Theodorus Alberdingk Thijm (1854-1925). Was het grootste deel van zijn leven, als koopman, woonachtig te New York. Publiceerde tussen 15 dec. 1878 en 26 aug. 1879 een twaalftal *Amerikaansche Causerieën* in het Algemeen Handelsblad. Zie Van Deyssel, *Gedenkschriften,* 159-177 en 687-690.

92 Henri Drossaert zou in sept. 1887 zijn betrekking opzeggen.

mijnent een soort van jagersgastmaal geweest tot laat in den avond: allemaal eenvoudige maar lekkere spijzen, vettig en jeujig bespoeld door een fiksch glas wijn. Wat?!

Weet ge wat ook zoo prettig, ja even prettig als aangenaam is?, als ik zoo mijn dagboekig geschrijf van vroeger nog eens doorlees, dan zie ik daarin allerlei dingen waar ik geen jota meer van begrijp. Sensaties, impressies, observaties, en ik weet niet wat voor malligheden daar nog meer staan, die wel eindigen zouden met een mensch gek te maken. Ja, ja, amice, toen was ik ziek, zenuwziek, om dat ik een abnormaal leven leidde. Daar weet ik nu allemaal niets meer van.

Mijn gestel leeft nu geregeld en flink en ik gevoel mij door en door gezond en heb altijd ergen honger. Dezer dagen nam ik de ‘Minnebrieven’ van Multatuli nog eens ter hand. Jongen jongen dat's toch 'n mooi boek, hoor! Fijn sarkasme, wat ik je brom.[93] Want die meent niet alles precies zoo als hij 't zegt, neen hoor. Je moet weten te onderscheiden.

Kernachtig, recht pittig, weet Multatuli te schrijven.

Toen Van der Goes wech was, voelde ik de zakken na van het jasje, dat hij, gedurende zijn verblijf hier, wel van mij heeft willen leenen. En ziet! Uit het kleine zakje van voren kwamen allemaal puntjes van cigaren, die hij werktuigelijk daarin verzameld had. Dat vond ik touchant. Wel Kerel, wat is er een wild van 't jaar, hè? De patrijzen loopen je hier ten minste 't onderste boven. En de reebokken komen aan je (doorgehaald: haar) snor knabbelen, als je niets kwaads vermoedend over den weg loopt.

Zie je, ik heb 't nu zoo ingericht, dat ik van de bovenvoorkamer, met het balkon, waar mijn broêr geslapen heeft, mijn werkkamer heb gemaakt. Van het ledikant heb ik een soort van groote rustbank gemaakt, met kleine tapijtjes en kanapee-kussens, zoo dat je niets meer van het ledikant kunt zien. Het waschgerei en zoo is allemaal van de kamer genomen. Een groote tafel, met bruin leder bekleed, is in 't midden van de kamer gezet. Mijn boeken zijn op het boekenrek. Die tafel met bruin leêr is mijn schrijftafel. Er is ook een kachel en een spiegel op die kamer. Want ik ga daar weêr aan 't werk, ook weêr eens een beetje aan de schrijverij, begrijp-je, ha ha! Ja, dat is maar gekheid, dat moet er toch ook een beetje bijkomen. Alles op zijn tijd, zoo als het spreekwoord zegt. De letterkunde, letterkundige schetsen en zoo, dat is altijd mijn liefste bezigheid geweest. Ik ben

93 Vgl. ‘Hij (Multatuli) heeft me dikwijls kriegel gemaakt, want dat soort zoo in 't minst niet bon-homme, zoo zuur-burgerlijk sarkasme is tegen mijn aard, tegen mijn gezond gestel, het is net of 't voortkomt uit een duffe binnenkamer, van iemant die nooit in de zon loopt, van een genialen winkelbediende, van een wijsgeerigen kantoorklerk, het is de toon van iemant, die nu het verschrikkelijkste van wat er op de wereld gebeuren kan vindt, dat hij honger lijdt; en ik houd meer van iemant, die zwaar haat, die innig bemint; ik houd ook wel van ironie, ook wel van sarkasme, maar niet van dat eeuwigdurende sarkasme, van dat sarkasme, dat zich zelf van den ochtend tot den avond zoo sarkastiesch mogelijk tegengrijnst.’ (L. van Deyssel, *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1897, 166.)

vroeger ook in de oude boeken geweest,[94] en in de tooneelkritiek,[95] maar ai ai ai, dat is allemaal voor mijn het ware niet. Letterstudie en beoefening van de litteraire kunst, dat moet het voor mij wezen. Zeg, wil ik je eens wat vertellen? In deze herfst, nu heusch waar hoor, in deze maand Oktober of November, komt mijn, ja zonder jokken, dezen keer heel zeker, komt mijn roman[96] uit. Je herinnert je misschien wel, die roman, daar ik al zoo lang aan bezig ben. Mijn zuster,[97] dat ook een bekwame auteur is, ik bedoel, dat een bekwame auteur is, heeft veel sukces gehad met haar laatsten roman: *Een Koninklijke misdaad*.[98] Als ik maar voor de helft zooveel gekocht zal worden als zij, dan ben ik al te vreden. Alle respekt voor me zuster, maar ze kan anders, zoo in 't dagelijksche leven bedoel ik, infame dingen doen. Zoo heeft ze een brief geschreven, ik weet niet of ik je verteld heb van dien brief, nu dan, het was een brief, een brief, die. Neen baasje dan moet je vroeger opstaan, - ik herinner me heel goed, dat ik je alles over dien brief al haarfijn verteld heb. Toen ik nog in Amsterdam was, een saaye stad, dat Amsterdam, ik ben nu al drie maanden wech, allemaal met bruggen en zoo. Het was op je kamer, dat ik je verteld heb van dien brief, op je rooye rooye kamer. Ja maar eerst was ie toch nóg beter, toen de vorige menschen nog in het huis woonden. Toen was ie nog rooyer, donkerrood, zwaar zacht rood, glinsterend rood 's avonds, dof rood 's Zondags 's middags. Alleen jij in 't midden bruin. Ja, je mag zeggen wat je wil, we hebben daar toch wel eens aardig zitten praten, over zwarte menschen, die jij op mijn stoep had gezien, en over heel veel meer. Wij woonden wel pleizierig dicht bij mekaâr toen, ja, we woonden heel heel dicht bij mekaâr.

En we behandelden mekaâr met hoffelijkheid, dat moet gezegd worden. Eens op een avond heb je je ook van Mina afgemaakt om op mijn kamer te kunnen blijven.

Ik woû maar, dat ik een knecht had. Je moet je verbeelden, dat ik al met verscheidenen in onderhandeling ben geweest, sinds het vertrek van mijn laatste, maar ben er nog met geen-een tot klarigheid kunnen komen. Den meesten is het hier te eenzaam. Ja, ik zeg maar, je moet ook maar weten wat je begint.

Ik geloof, dat je dikwijls slaap kreeg, vriend, als ik zoo lang bleef zitten, maar dat maskeerde je uit beleefdheid.

Ik neem nu voorloopig menschen à la journée, zie-je, een werkster of een jongen, die bij de dag betaald wordt en 's avonds wech gaat. Ik ben nu ook met mijn

94 Van juni 1879 tot voorjaar 1882 was Thijm werkzaam in de afdeling antiquariaat van boekhandel C.L. van Langenhuysen, Singel 434, Amsterdam.

95 Toneelkritiek werd door Thijm geleverd, sinds 1882, in de Dietsche Warande, in het weekblad (en sinds 1883 ook in het dagblad) De Amsterdammer, in De Portefeuille en in 1886 (onder pseudoniem H. de Canter) in De Kunstkroniek.

96 *Een Liefde*.

97 Catharina Alberdingk Thijm. BA

98 *Een Koninklijke Misdaad* werd zeer ongunstig beoordeeld door Frederik van Eeden in De Nieuwe Gids III, I, 286.

vrouw alleen in huis. Buiten stormt het en wij hooren allerlei rare geluiden. Maar, je moet maar denken, alles neemt eens (doorgehaald: in) een keer in 't leven. Zoo gaat het altijd. Onder in de zak zit de rekening.

Het was toch erg gezellig tusschenbeide, daar in Amsterdam. Maar wandelen, dat ging niet met ons tweën. Wij zijn eens over Schellingwoû geweest, eens door het Vondelpark en eens door de Kruislaan. Ja ja, dat jongelingenleven!

En vertel ereis, wat is er voor nieuws? hè? Wat voor nieuws? Wat voor nieuws? Dat vraagt Calisch[99] ook altijd. Die is me ook al een heelen tijd getrouwd. Maar met een meisje van zijn stand. Dat is heel wat anders! Die is in Amsterdam kunnen blijven wonen! En toch ben ik gelukkig met mijn vrouw, hoor, we kunnen het best samen vinden, ik zoû niets ongedaan willen maken van wat er gebeurd is. Ik heb haar lief gekregen om haar in mijn oog groote lieftalligheid...

Vriend Arnold, oude kameraad, ik merk dat ik in herhalingen verval. Dat is een teeken, dat het tijd is om te eindigen. Drink eens een glaasje op mijn gezondheid zoo als ik het op de jouwe doe. Ja, want ik zit hier niet op een drooggie, verre van daar, hoor! Neen, neen, laat mij maar loopen, hoor, ik heb altijd wel geweten wat ik deed. Mijn glaasje oude konjak staat bij me. En ik drink op je bestendig wel. Santjes! Daar ga je! Ik wensch je ik hoop voor je. Ik hoop maar één ding alleen, dat tusschenbeide, zoo als bij mij, in zachte vlagen van herinnering, er kamers en stukken straat en hoeken van kroegzalen, voor je verbeelding heen komen, waarin wij elkaâr alleen hooren en elkaâr alleen zien. Dit hoop ik niet voor jouw, maar voor mij.

Ik woû dat Ramette maar te-rug was! Die akelige hond gaat altijd op jacht in 't bosch, als wij hem hier noodig hebben.

Nu, adieu, doe mijn groeten aan je neef, Arnold Croiset, een flinke kop, met toekomst,

t.t.
Karel Alb. Thijm.

44

v.h. 16 Augs. 87.

Geachte Karel!

Het rood op mijn kamer is hel, want het gas licht. Buiten is het zwart. Ik wou dat de huizen van elkaar vlogen en dat ik zag: een wilden brand. De boomen staan als pijlers: stokstijf. Ik hoor niets en ik zou boven woest getier uit, hard willen schreeuwen; er komt niemand! en als er een kwam, verveelde ik mij doodelijk, zooals er zich nooit iemand verveeld heeft. Niets gebeurt! en ik heb zoolang zitten staren. Ik voel als een kruier, die een eindeloozen weg af moet - een weg met een sloot aan weerskanten en boompjes, spichtig en hoog met ruimte - jaren - jaren lang!

99 Salomon Martinus Calish (1847-1917), sinds 1872 medewerker aan het Algemeen Handelsblad.

Was er iets in mij! Ik kan het niet zien want je bent heengegaan. Nog lang en altijd!

Zondag avond heb ik Mina van den trein gehaald. Ik (doorgehaald: wachtte) heb gewacht een uur, want de trein kwam te laat aan. Zij bracht mee een pluim van wuivende halmen, en zij hield ze dwars in de hand. En wat ze zeide was als toen ze nog niet in dien trein had gerust.

Weken lang is Neef in Den Haag. En terugkeerend zal hij verhalen, met zielloozen blik van een schoone,[100] zonder parfums, die aan zijn voet ligt gebogen. Het zou verraden gemis van discours en het valt niet te denken van twee mannen, zoo verschillend als jullie, zoo artistiek en zoo karakteristiek-beiden, wanneer Goes je gezegd had, dat ik in Houffalize's gastvrije villa me had willen laven aan het volmaakte genot om te zijn van den (doorgehaald: gastvrijen) vriendelijken landheer en de bevallige vrouwe des huizes: de nederige, bescheiden tourist.

v.h. 8 September 87.

Jongen, jongen ik ben meer dan suffisant verkouden - (doorgehaald: zoo) in mijn hoofd - en ik stop toch alle dagen dien kop in het water, daarom heb ik er zeker in (doorgehaald: zoo) lang geen last van gehad.

Het spijt mij wel dat je het nu zoo slecht treft - want als er wat aan mij mankeert ben ik maar een heel klein stukje van een mensch. Hatischa! Bouwmeester wou absoluut me een bittertje voor vijf centen geven, na de repetitie van Macbeth, in een kroegje op het Leidsche Plein. Nu ik had wel zuur gegeten aan een tafel met een te klein maar vuil servet op het Vreeburg in Utrecht. 't Was kermis en God zat er boven. En ik dacht: zoo'n bittertje om half twee kon me wel eens opknappen, maar met die verkoudheid zou ik een kruik (doorgehaald: vol) leeg moeten drinken, voor ik een beetje op mijn beenen kwam te staan. Koude, ovalen kroten waren het ... en eieren voor vijf centen het stuk. Van dat zout was ik wel wat ... brr! Gek die ikken en mij's.

Breitner,[101] niet waar?

Toen je verloofd was, zei hij zoo aardig: ‘Pleizierig kennis gemaakt te hebben’! Zooals hij is, blijft hij. Een geheimzinnige schilder. Wij hebben wel samen gegeten, dan wachtte hij niet tot ik het òp had en dan moest hij in eens om half zeven ergens zijn - bij een meisje - maar hij vertelde er geen sikkepit van. Hatischa! En wanneer hij met een ander middagmaalde gingen zij beiden zitten lezen, en dàt vertelde hij mij, terwijl ik een ossenlapje trachtte te vermalen. Nu hadden wij elkaar in lang niet gezien. Zaterdag was ik een bejaarde mijnheer, schatrijk en Christine Poolman[102] was mijn vrouw, een kruiersdochter, die me om mijn geld had genomen. Zoo'n domme kerel, kaal kopje, beneden rood, de wangen moesten naar boven, een stijve, drooge snor, praatjes over het weer bij gebrek aan beter.

100 Mejuffrouw Marie Croiset van der Kop, een verre nicht van A.J.L. Croiset.

101 George Hendrik Breitner (1857-1923), dé schilder van de Beweging van Tachtig. Zie over hem L. van Deyssel, *Nieuwe kritieken,* A'dam 1929, 119-120 en 122.

102 Elisabeth Christina Poolman (1850-1930), belangrijke actrice van het eerste plan. Van 1877-1916 verbonden aan de K.V.H.N.T.

Enfin nog al leuk! Na 't tweede bedrijf was ik klaar. Kom, denk ik, misschien vind ik de ‘Cercle artistique’ wel in ‘de Poort van Cleef’. ‘Johan’,[103] zeg ik, ‘één vet!’ ‘Best meneer!’ ‘En de Figaro’. Vervelend al die joden! ‘Asjeblief, meneer, één vet en de Figaro!’ ‘Kom je laat, Johan’, zeg ik, ‘dan zijn de heeren al weg, kom je vroeg, dan is er ook geen mensch’. En zoo mag ik een onstichtelijk verhaal lezen van een verleid meissie, dat in de Seine sprong en van den verleider, die in een open bakje reed met vrouwen van plezier...

Daar staat de poes op de tafel uit mijn glas melk te drinken. Men kan zich niet omkeeren of hij snoept alles op. Vlug als water. Een alleraardigst beest.

Een gemeenzaam schoudertikjen van Johan doet mij opkijken. ‘Meneer, daar zit iemand!’ Waarachtig Breitner!

En wat lapt hij me? Na een half uurtje bromt hij: ‘'t Begint me hier te vervelen. Ik zou Witsen[104] (een langen schilder die niets zegt) vinden in Suisse[105] of hier’. Hatischa! Hij weg. 't Is elf uur en ik wil dan dolgraag uit. ‘Ja’, zeg ik, ‘ik ga maar niet mee naar Suisse’. Antwoord: ‘Zooals je wilt’ en nog ten overvloede: ‘ik heb ook allerlei dingen met hem te bespreken’.

Hij verdeelt de menschen in onmogelijke en mogelijke gezichten. Met de onmogelijke wil hij niet te doen hebben en hij kijkt nooit in een mensch, met een mogelijk gezicht. Breitner is de beste van allen, die ik na (doorgehaald: jou) je vertrek, mocht ontmoeten. Vandaar mijn uitvoerige breedsprakigheid. Wil mij verontschuldigen!

Dolgraag had ik eens op de Villa des Cheras te Mont-lez-Houffalize met jou en je beminnelijke gade willen zijn, maar ik moest nog al vaak een uurtje aan het Tooneel doorbrengen, zoodat ik ook, toen mijn vader me verzocht om hem te Königswinter te bezoeken, t'huis mocht blijven. Heel erg blij zou ik wezen, wanneer je dezen winter bij je vader - ik vond het gezellig toen ik Z.HoogGel. eindelijk weer eens voorbij zag komen - bij je vader kwaamt logeeren - met Uw lieftallige gade, natuurlijk! Misschien zoudt gijlieden mij dan wel een oogenblikjen willen afstaan.

Neef Croiset had de beleefdheid om mij een dood stuk carton, met fraai gedrukte letters er op, uit Den Haag op mijn dak te zenden en zoo vernam ik dat hij het jonge heeren leven had vaarwel gezegd.[106]

Het stofje huiselijk leven dat wij met elkander hadden is er mee weggeblazen. En zoo wordt het hier leeger en leeger... Zou Erens terugkomen?[107]

103 Een der populair geworden kellners. De serie *Bekende Tijdgenooten* van Jan Veth, sinds 1891 verschenen in het bijvoegsel van het weekblad De Amsterdammer, bevatte op 21 juni 1892 ook een litho van Johan uit ‘De Poort van Cleve’.

104 Willem Witsen, schilder en etser. BA

105 Grand Hotel Restaurant Suisse, in de Kalverstraat.

106 Op 6 sept. 1887 had Croiset het nieuws van zijn verloving al op minder officiële wijze aan Thijm meegedeeld: ‘M'n meisje woont in Den Haag zoo als je misschien reeds vermoeden zult, ik ga daar dus iedere week Zondags en Maandags heen, wat zal dat 'n gejammer van Neef Ising geven, denk je niet - gesproken heb ik hem nog niet.’

107 Erens had zich tijdelijk teruggetrokken op Hoeve ‘De Kamp’, zijn ouderlijk huis te Schaesberg.

Ik weet wel dat deze brief lang niet af is, maar ik ben zoo verkouden en mag daarom niet nog meer van Uw vriendelijk geduld vergen.
Wil mijne beleefde groeten aan Uw vrouw overbrengen s.v.p.

Geloof mij,
tt
Arnold Ising Jr.

45

v.h. 12 September 87[108]

WelEdelGeboren Heer
K.J.L. Alberdingk Thijm
Hotel des Pays Bas, in
Amsterdam.

Amice.
Welkom! ... Welkom! ... in Uw geboorteplaats.
De Heer Croiset zal van avond niet t'huis zijn, daar hij naar Z E D. landgoed is vertrokken.
Zeer gaarne zal ik U tegen elf uur komen halen; ik bied U mijne verontschuldiging aan omdat ik tot kwart voor elven in den Schouwburg zal zijn.

Reikhalzend
Uw dw.dr.
Arnold Ising Jr.

Amsterdam 20 September 1887

Beminnenswaardige Karel.
Het was veertien dagen geleden dat ik Uwe geeerde letteren van 7 Augustus en 7 September mocht ontvangen. Veertien lange dagen! Wat een tijd voor mij, terwijl ik U vroeger bijna dagelijks mocht zien en hooren spreken! Ik wilde dat ik woorden kon vinden om U te zeggen hoe blijde ik was toen ik van avond Uw plezierig schrift zag glanzen. Het is wel jammer voor mij dat de omstandigheden me zoo ver van U af doen wonen, maar zoolang ik hier mijn karig boterhammetjen moet ophalen, zie ik geen kans om mijn krotjen dichter bij U te slepen. Intusschen, mijn vriend, gij zult wellicht met Uw fijne vindingrijkheid de gelegenheid, die gij mij voorspiegelt, om eens te Amsterdam te komen wat vroeger weten op te (doorgehaald: vinden) sporen, dan gij nu, gestrengeld door de banden der eenige, der ware huwelijksmin, welke in de eerste maanden steeds iet of wat eenzelvig is uitgevallen - kunt vermoeden.
Uw toestand, mijn vriend, doet mij niet sidderen. Een schoolmeester, die ijverig poogde om mij wiskunde in mijn botte hersens te stoppen, zeide mij: ‘iemand die

108 Dit gefingeerde briefje bedoelde Thijm naar Amsterdam te lokken.

slaapt, is dood'. Welnu, mijn vriend, Uw geest sluimert. Hij is dus tijdelijk in slaap of overleden en gij kunt er dus geen pijn van hebben. Wanneer ik mij een klassieke aanhaling van onzen grooten schrijver en geleerde Multatuli mocht veroorloven, zou ik U toeroepen: 'gij zijt zoo gelukkig als het vee dat middagmaalt'.

En zoo kom ik van zelf tot de groote, letterkundige beweging, die Amsterdam heeft mogen aanschouwen. Gij prevelt reeds: 'Welzeker, het Congres.'[109] Een der schotels, den literairen heeren voorgediend, was de vertooning van *Macbeth*. Ach, mijn vriend, behoef ik U te zeggen hoe wij ons hebben uitgesloofd! Mijn broeder Plas,[110] die als een geharnast krijgsman, drie regels uit te braken had, stond het angstzweet op het gelaat, want hij vreesde er in te zullen stikken en begreep niet waarom hij iets wat toch zeer eenvoudig was, in zulk een vreemd omhulsel moest opdisschen - en zoo was het met ons allen: naarvenant. De bekende Kunstcriticus F. Van der Goes heeft voor deze gelegenheid de taak op zich genomen om ons in den Amsterdammer te geeselen. Hij had al medelijden met ons eer het gordijn opging en toen het òp was verveelde hij zich doodelijk. Wij hebben geen van allen letterkundig inzicht en van een tot vleesch en been geworden creatie bemerkte hij geen spoor. Ach! Ach! Wat een turfgelegenheid zou er van den schouwburg te maken zijn, en dan zou niemand en vooral onze scherpzinnige Kunstcriticus F. Van der Goes zich dermate behoeven te ergeren. En ik verzeker U, mijn vriend, alleen mijn flanelletjen kan ik aanhouden, wanneer ik mij voor Macbeth ga opdirken. En mijn tricot, die vleeschkleurig is en mijn rokjen dat schotsch is en mijn maliekolder moeten vastgehouden worden door een riem, en een riem en een riem, zoodat mijn arm buikjen zoo dun wordt als een kinderbilletjen en zoo moet ik het eene versjen na het andere versjen radbraken. Weet gij waaraan ik de gelegenheid dank om wat met U te kouten? Van avond kwam ik met den trein uit Den Haag. Da Costa had mij gezegd: 'Nu kijk je eerst of Ar t'huis is, dan zit ik bij hem. Zijn we er niet, dan ga je naar Suisse.' Ik heb het verdomd en ben subiet naar Suisse gegaan. Daar was geen kip. Zoo kwam ik tegen half een t'huis en begon U te schrijven. Gelukkig want anders had ik tot morgen moeten wachten.

Ik heb gelezen het boek in twee deelen van Mejuffrouw Uw Zuster. Het was mij wat hoog. Bij historie heb ik nooit goed kunnen reiken.[111] Wanneer ik niet een sterk familiezwak bezat had ik het, ben ik beroerd, niet uitgekregen.

Het is U bekend, mijn vriend, dat ik niet in het huwelijk ben getreden. Maar dat kwaad straft zichzelf. Ik heb het razend en razend eenzaam. Het eene wande-

109 Met de in de oktober-aflevering van De Gids (1887) afgedrukte rede, door H.P.G. Quack op dit Letterkundig Congres uitgesproken, zou Van Deyssel de spot drijven in het weekblad De Amsterdammer van 16 oktober 1887 (voor de eerste maal herdrukt, onder de titel *Een tooster,* in L. van Deyssel, *Tweede bundeld Verzamelde Opstellen,* A'dam 1897, 113-117).

110 Louis (Karel Wilhelm Marie) Plas (1853-1896), acteur van het derde plan.

111 Men vraagt zich af hoe het Ising dan wel vergaan mag zijn bij de lectuur van de historische roman *De Graaf van Saint-Ybar,* die zijn vader in 1867 had uitgegeven.

lingetjen probeert het andere wandelingetjen in te halen. Mijn minnares vertelde mij Zondag morgen, voor ik ontbeten had, dat zij er tusschen ons toch nooit iets van zag komen (doorgehaald: en), dat zij nu fatsoenlijk was geworden, en dat ik er zelf ook eens over denken moest. Toen begaf ik mij in mijn slaapvertrek om verder mijn toilet (doorgehaald: ver) te voltooien en mijn minnares zei: 'nu ik ga weg'. En zij ging. En ik zit te slecht in mijne contanten om andere liaisons op touw te zetten.

Jos de Groot[112] gaat trouwen met Rikoff, want zijn duiten zijn op en dan willen ze wonen in Spanje - dus die kans is ook verkeken. Het is een evenement voor mij, wanneer Marietje IJsselman,[113] mij aan tafel voorleest van: 'waar is het ezeltjen'. Dan voel ik mij getroffen en aai het kind hare wangetjens bij het afscheid. Ik heb mij wel eens verveeld in gezelschap van een ander, maar dan voel ik mij niet ongelukkig en dat doe ik wel als ik lang alleen ben.

Mijne beleefdste verontschuldigingen voor al dit gebazel. Vergeef het mij maar. Ik zou het wel neergezet hebben als ik iets beters had kunnen schrijven.

Wilt U zoo goed zijn om mijne beste groeten aan Uw echtgenoote over te brengen.

Geloof mij
tt
Arnold Ising Jr.

46

Villa des Chéras
Mont-lez-Houffalize
Province du Luxembourg
Belgique.
19 September 1887.

Bestel Nol,

Uwe brieven van 16 Aug. en 8 Sept. te gelijk verzonden hebben mij in den besten welstand bereikt. Hoe toevallig dat wij beide aan elkaâr een brief begonnen waren, dien toen ongeveer een maand hebben laten liggen en eindelijk, een maand later, hebben afgemaakt! Ik zie uit Uw brief, dat gij erg verkouden zijt. Hoe gaat het daar nu mede? Een weinig beter? Met het weder van tegenwoordig moet ge ook een beetje oppassen en U niet te veel expozeeren. Zoo zoo, gij schijnt den schilder Breitner nogal te frequenteeren en hij schijnt nog al in Uw sfeer te vallen. Hè, als ik zoo denk aan U allen en aan Amsterdam, met zijn gezellige grachten

112 De actrice Josephine de Groot. Haar in 1919 overleden man, Mr. Martin J. Rikof, was in de tachtiger jaren een bekende figuur in het Amsterdamse uitgangsleven. Hij was de zoon van de, Keizersgracht 525 woonachtige, bankier L.M. Rindskopf, maar liet zijn geslachtsnaam veranderen omdat hij deze te ignobel achtte.

113 Uit de in de Kalverstraat gevestigde chocolaterie en delicatessenzaak Ysselman. Toen Frans Erens voor zijn doctoraal rechten geslaagd was, werd hem bij Ysselman een diner aangeboden door Ising en Croiset.

en straten, pleinen en kaden, en ik denk hoe gijlieden daar met elkaar verkeert en aangename avondjes slijt onder een glas van het een of ander al pratend over letterkunde en schilderkunst, - zie, als ik dat alles bedenk, dan voel ik mij belust om er hier eens uit te vliegen[114] en eens even om een hoekje te kijken hoe het U allen toch wel gaat. Want hier is het thands, nu al mijn gasten vertrokken zijn, niet weinig eenzaam. Ik heb mij in de lente van dit jaar door de liefde, - aan U, m'n vriend, kan ik dat wel bekennen - laten vervoeren tot een stap, waarvan ik wel geen eigenlijk gezegd berouw heb, maar wiens gevolgen mij toch ontberingen opleggen, ontberingen van geestelijk verkeer, die wel eens voor mij den schijn aannemen van mij hard te zullen kunnen gaan vallen.

Het huwelijk is iets voor het gantsche leven, dat moet niemant vergeten. Het bindt niet voor een maand, voor een jaar, het bindt tot aan den dood. Het huwelijk is een heuvelachtige streek. Men begint met het dal, maar op het dal volgt de berg. Dien moet men ook over. -

Ik ben nog niet weêr goed aan 't werk kunnen gaan, mijn vriend. Ik weet niet welk een verweekelijking van mijn wil, welk een vergroving van het beste gedeelte van mijn organisme er plaats grijpt, maar ik kan mij nog maar niet eens op mijn gemak voor mijn werktafel zetten.

Ik heb geen enkel plan, geen enkele gedachte en geen enkel gevoel.[115] Ik derf tot zelfs het sentiment van mijn eigen dofheid. Wat er nu gebeuren moet, weet ik niet. Ik wacht af, maar ook weêr zonder te weten hoe of wat ik afwacht, want ik weet niets. Ik ben mij zelf geen-een sekonde. Ik weet geen raad, maar verlang dien ook niet te weten.

Adieu, als ik tegen het voorjaar in de gelegenheid ben, hoop ik eens te A'dam te komen.

t.t.
Karel Alb. Thijm.

47

Weledele Heer Ising den jongen.
Amsterdam.

114 Aan die lust heeft Thijm de volgende dag toegegeven. Geheel incognito verbleef hij toen twee dagen bij zijn ouders te Amsterdam, verblijf waarvan Ising nooit weet heeft gekregen. Op 7 november 1887 noteerde Thijm: ‘Mijn reis naar Holland in September, die 500 frcs. heeft gekost, is de grootste stommiteit, die ik ooit begaan heb.’

115 Vgl. een dagboekaantekening van 22 september 1887, dus op zijn 23ste verjaardag: ‘Mijn verstand meent, dat ik het oneindige gedachten- en gevoelsleven van vroeger wel weêr te-rug zal krijgen, mijn gevoel, al koketteerende, meent van neen. Met “al koketteerende” bedoel ik, dat mijn gevoel daarin, in het overdrijven van het denkbeeld mijner machteloosheid, een soort van smartelijk behagen vindt.’ En op 28 september: ‘Mijn leven der laatste maanden is infaam. Zoo lui te zijn en zoo in 't geheel niet veel te schrijven! Ik ben een ellendeling en was kwaad dat de kunst nooit meer tot mij te-rugkwam, ik, die haar zoo schandelijk lang verwaarloos.’

24 Sept. 1887.
Mont-lez-Houffalize.

Beste Vriend,

Ik feliciteer je zeer met mijn verjaardag, die op 22 dezer invalt. Hoe heet Uw poes toch, waardste Ising, vertel mij dat eens. Ons katje hier heeft nog geen naam. Maar hij was dezer dagen ziek en heeft heden den heelen dag op mijn schoot liggen slapen. 't Is verwonderlijk zoo vast en zoo veel achter elkaâr als die jonge katten kunnen slapen. Zijn linker voortandje zat los in zijn kleinen bek; wij zijn van meening dat hij tandjes wisselt.

Wel wel, wat heb ik U beklaagd met betrekking tot de voorstelling van Macbeth. Arm buikje door zooveel riemen omkneld!

Ja, in 't algemeen, de heer Van der Goes is ook bekend als partikulier diffisiel. Ge moet weten, dat, in den lamlendigen toestand van mijn betere ik, nu mijn hersenmassa het meest op een plak uitgebraakte koeyenstront gelijkt, ik gekweld word door allerlei angsten. Zoo ben ik ook bevreesd, al het andere nog daargelaten, dat ik eenvoudig de taal, de hollandsche taal, de manier om die taal te schrijven, heelemaal zal verleeren. Ik hoor weinig hollandsch spreken, ik lees in 't geheel niet, alleen door het geheugen kan de taal mij bijblijven. En toch is het hooren van hollandsch spreken om u heen, het voortdurend binnenkomen, door gesprek en lektuur, van hollandsche klanken, een uitmuntend hulpmiddel om in de taal te blijven. Ik denk dan ook mij over drie jaar in Drenthe te vestigen. Maar ik kom voor dien tijd nog wel eens over, hoor! De maand Mei ziet niet het levenslicht of gij hebt mij alweder over Amsterdams straten zien schuiven. Ik verneem met een gevoel van ongevalligheid, dat uw betrekking met die dame weder verbroken is, maar juist, dat ik hier het woordeke ‘weder’ kan gebruiken, doet mij denken, dat de interruptie uwer liefde maar van tijdelijken aard zal zijn. Wel hoe, heeft de Heer Rikoff zijn fortuin verloren? Niet mogelijk! ten zij door een ernstig verlies dat zijn vader geleden zoû hebben. Het komt mij voor dat indien gij met de tegenwoordige dame de liaison niet weder aanknoopt, gij, tot dat gij U in den echtelijken staat verbind, het beste doet met weder een tijdelijke verwantschap met een aardig eenvoudig meisje van een korsettenfabriek te beginnen. Ik zoû, als ik mag trachten U een raad aan te geven, echter geen meisje van vlekkeloos verleden daartoe kiezen, want dan, beste Ising, is de verandwoordelijkheid te groot.

Ik kan U verder mededeelen, dat, naar mij dunkt, de mensch, door te leven, zich niet in die mate een voorraad van gedachten, indrukken en sentimenten vergaârt, waaruit hij naderhand maar te putten zoû hebben, - als men het zich wel eens voorstelt. Het inwendige leven komt, evenals bloemen, in de gunstige seizoenen van den geest, telkens weêr opbloeyen, zonder dat er van den vorigen bloei veel is overgebleven. Wanneer de hersens eenmaal hun volwassenheid hebben bereikt, is men, mijns inziens, het volgende jaar niet rijker van binnen dan het vorige. Het is telkens uit en dan begint het weêr. Maar je moet telkens van voren-af-aan beginnen. Iemant van vijftig jaar schrikt even erg als hij een dief onder zijn bed vindt liggen als iemant van vijftien jaar.

Ziedaar, waardste, eenige los daarheen geworpen gedachten. Ik schrijf U maar alles wat mij tegenwoordig bezighoudt, zoo maar een beetje in het wilde weg. Alleen de mannen, die hun hartstocht in de aktie gelegd hebben, in den invloed naar buiten, in het machinale en het voortdurende, alleen die zijn bestand tegen de brutale aktie van dat oppervlakkige leven, dat zij met hùn aktie keeren, maar de mannen, die hun hartstocht in de gedachte, in de kontemplatie hebben gelegd, zijn niet bij machte het ruwe geweld van het alledaagsche leven te keer te gaan. Geen gedachte, geen gevoel, geen hartstocht, hoe hevig ook, weêrstaat aan de slagen van vijandige omstandigheden. Kunst bloeit in armoede en wanhoop. De biefstuk is de stiefmoeder van het poeëm.

Lieve amice, ik ben altijd zoo'n beetje aan den paradoxalen kant geweest, dat weet-je. Maar daarom toch joviaal door het leven verder geboemeld.

Vriend, het is reeds middernacht, voor buiten een zeer laat uurtje, en nog zit ik op met mijn gade, beide schrijvende. Wij hooren allerlei rare geluiden. De poes is wel boven, maar wij hooren dingen, die wij niet aan de poes kunnen toeschrijven. Dat komt er van als je zoo eenzaam woont. Wij zijn een half uur geleden al naar boven wezen kijken. En ik heb mij verplicht gezien onder drie ledikanten te snuffelen. Maar geen nood! Vóor wij slapen gaan, laad ik acht geweren en drie pistolen, dan hebben ze ruim gelegenheid om ons dood te schieten. Ik zie dat Pijnappel bedankt heeft voor de Eerste Kamer en dat Roest burgervader van uw geboortestad is geworden. Zulke nieuwtjes interesseeren mij nu meer dan vroeger om dat ik zoo ver wech woon.

Ook heeft een Engelsche reiziger de opmerking gemaakt, dat onze Tweede Kamerleden zoo slecht gekleed gaan, iets waar de man gelijk in heeft.

Aanvaard, vriend Nol, de betuiging onzer zeer waardeerende gevoelens van hoogschattende vriendschap.

Geheel de Uwe
K. Alberding Tijm.

48

Amsterdam 4 Oktober 87

Geëerde Makker.

O!... O!... wat een verdriet heb ik omdat ik U geen groet toezond op Uw verjaarfeest. Hoe is het ter wereld mogelijk dat het mij kon ontgaan! Welzeker in de Plantaadje, Badlaan, jij boven op een tafel in je hemdsmouwtjens, een glas zwaaiend boven je hoofd, en vriend Ten Cate[116] met vriend Siegfried Mulder[117] erg in de laagte, vuurrood, vetglimmend van vergenoegen. Intusschen mijn pleizierigsten dank voor Uw gelukwensch.

116 W. ten Kate, zoon van de predikant-dichter J.J.L. ten Kate.

117 Siegfried Mulder. Op dit tijdstip (d.w.z. in 1884) student in de rechten. Samen met Mulder en Ten Kate had Ising een avond doorgebracht bij Thijm op een niet nader te achterhalen, maar in de tweede helft van april 1884 vallende, datum.

Poessie vind ik aardiger voor een katje dan een naam. Het klinkt vriendelijk. Heette hij, dan zou het *'Moortje'* zijn omdat hij zoo netjes in het zwart is. Maar ik begrijp niet hoe gij Uw poes zoo veel ziet slapen. Ik zie de mijne meestal wakker. Wellicht, het klimaat, mijn waarde! Of de natura der beide individuen. Alleen zijn omdat men het zelf wil en het gevoel: ik (doorgehaald: kan) zou ieder oogenblik gezelschap *kunnen* krijgen, komt mij aangenamer voor dan de idée, ik ben nu alleen omdat het zoo moet.

Een vlok haar van Mina heb ik het raam uit zien vliegen in den regen. En al hare brieven heb ik kapot gescheurd en de (doorgehaald: stukken) snippers in een sigarenkist gestopt. Ik kreeg er kramp van in mijn vingers en de ring ligt in een doosje. Uit is uit! Zij wil trouwen en daar ze denkt dan ik 'm niet wezen zal, moet het wel een ander zijn. In bed (pardon!) vertelde ze 't mij, heel gezellig! Ik zei niet veel: ze zou zich wel bedenken. Die Maandag. Dat was een beroerde dag. Toen heb ik een uur lang om haar huis heen geloopen, het was zoo strak in mij. Eens zagen wij elkaar en toen trok ze haar koppetje terug. In de Kalverstraat zijn twee chocoladewinkels naast elkaar. Boeketten van pralines, witte en roode; blauwe doozen bonbons, papieren kantjes. - En gouden kroonen, wild licht, lange tafels van wit en roze zijden japonnen en groene glazen. In het kleine vierkant met de bruine, harde stoelen van Juffrouw IJsselman, dacht de verloofde Anna: 'ik zal een gesprek met hem beginnen, want die man zit hier zoo alleen'. Toen (doorgehaald: ze) de deur achter haar toe was, heb ik uitgehuild.

Zondag avond is Mevrouw Schwab-Welman[118] bevallen. Wel foei, wel foei! Ze zeggen dat zij in Juli jl. getrouwd zijn.

Erg verlang ik er naar om Uw roman te lezen. Ook hoop ik hartstochtelijk dat ze Ulieden niet zullen mollen. Het komt mij niet onwaarschijnlijk voor dat de moordenaartjes een anderen weg zullen inslaan.

Met de verzekering dat ik Tolstoi's La puissance des Ténèbres heb vertaald voor den uitgever Rössing,[119] heb ik het voorrecht te zijn,

Uw dienaar
Arnolt Issingh.

49

Amsterdam 14 Dec. 87

Geeerde Amice.

Zooeven is het blauw-papieren sigarenpijpje, dat ik van je gekregen heb, op den grond gevallen.

Hoe gaat het nog al met je, plezierige vriend? Het spijt mij wel dat ik verzuimd

118 Wilhelmina (Johanna Jacoba) Welman (1862-1940), begaafde actrice. In 1887 gehuwd met Herman Schwab (1861-1951), regisseur en voortreffelijk karakterspeler. Ising heeft hem tot 1890 meegemaakt bij de K.V.H.N.T.

119 Aldaar verschenen onder de titel *De macht der duisternis,* A'dam 1887.

heb om je roman te lezen, maar ik beloof je, ik zal mijn schade wel inhalen. Het is zulk mooi weer van daag en ik wou dat ik bij je was.

20 Dec. 87.

Op denzelfden middag toen ik de eer had om je het boven staande toeterichten en ik dus iets sterker dan anders aan U dacht, kwam de roman binnenlachen. Ik heb het boek heel lang van buiten bekeken, L. van Deyssel en Brinkman, de letters gespeld; op den rug staat de titel ook, de deelen passen op elkaar, het eerste deel had meer pagina's dan het tweede.

Over andere dingen heen heb ik er lang aan gedacht en telkens was er iets heel plezierigs. Hoe lief van Karel dat hij het mij zendt. 's Avonds moest ik uit, maar eerst ben ik, omdat ik nog een kwartiertje tijd had naar huis gegaan om het eerste deel in éens open te snijden. Den volgenden ochtend, Donderdag, nà de koffie, ben ik gaan lezen.

23 Dec. 87.

Ik geloof dat het iemand die innig werk heeft gedaan altijd moet tegen vallen wat een ander er van zegt. Het tweede gedeelte van het tweede deel komt mij voor het hoogste te zijn. Er is nog veel (doorgehaald: in) wat ik niet heb doorgevoeld omdat ik te snel heb gelezen en er niet voortdurend in ben gebleven. Maar er is geen einde aan de fantasie. En dat zij dood is van binnen als ze het zegt tegen Jozef, vond ik héel, héel mooi. Het doffe gevoel van: ben ik nu ik? heb ik in (doorgehaald: erge) gespannen oogenblikken dikwijls gehad. En dan dat Mathilde hoort hoe Jozef zijn huilen tracht te laten, als haar vader dood is, en de dikke meneer aan de table d'hôte, die zich verslikt, en Marinus, die als hij zijn (doorgehaald: vers) stuk gehaald heeft, in ééns begint en Felix, die onder het eten kijkt of iemand ook naar hem ziet.

Als het niet onbescheiden was, zou ik zoo willen doorgaan. Zoolang ik je ken heb ik je voor een goed artiest gehouden, het boek heeft mij niet verbaasd. Ik heb grooter sympatie voor je kunst, dan voor schilderijen, - omdat je de dingen dóór menschen heen ziet - en daarom dank ik je lang - heel lang - zonder woorden - met mij zelf.

Veel wou ik je vertellen. Maar ik moet zoo naar Den Haag en ik vind het akelig, dat je nòg niets van mij gehoord hebt. Beschouw dit als het begin van een briefjen. Wil je je vrouw van mij groeten.

Je vriend
Arnold Ising Jr.

50

Amst. 2 Januari 88

Aardig getrouwd boefje.

Mag ik U mijne beste wenschen brengen bij de intreê van het Nieuwejaar en die ook neerleggen aan de voetjes Uwer echtgenoote?

Het Oudejaarsavondje heb ik ditmaal niet in den schoot mijner familie doorgebracht omdat ik Mijnheer De Bassompierre was in Margot, de bloemenverkoopster.[120] Toen ik om half den op de Kleine Steentjes stond, heb ik voor een gulden een dominospel gekocht. Mina kwam mij tegemoet en wij zijn samen naar mijn kamer gegaan. Daar hebben wij in een koffiekan: bisschop gemaakt en wij aten er saucijsen-broodjes uit de Torensteeg bij. Mau[121] had er mij de recepten voor gegeven.

Om twaalf uur stonden wij beiden, alleen in de kamer en Mina huilde tegen mijn borst. Honderd duizend menschen feliciteeren elkaar nu, zei ze. Ik zei na een poosje: 'drink eens uit'. En om kwart over twaalven vond Mina dat de klok heel anders deed, dan toen ze twaalf ging slaan - veel vroolijker. 'Dat was de toekomst', meende ze. Tegen twee uur bracht ik haar naar huis. Zij had een dubbeltje gewonnen met domineeren.

Ik weet nog heel goed dat ik op Nieuwejaarsavond bij je ben geweest. Toen had ik geen bisschop gedronken maar ik had er een gedaan. Je hebt met mij over tooneelsensaties gesproken en mij iets gezegd, wat ik heel aangenaam vond. Ja, het was erg plezierig.

11 Januari 88

Nu wil ik in eens aan je gaan schrijven, want ik heb je brief gelezen en ik weet volstrekt niet wàt. Alles holderdeboldert in mij. Ik begrijp nog beter dan vroeger dat je weinig gezelschap noodig hebt, want je bent zoo'n amusante mijnheer en als je jezelf voor je zet, kunt ge je nooit vervelen. Dat is me ingevallen na je roman en zoo vond ik dat het daar bij Houffalize best uittehouden zou zijn - voor jou.

Op een Zondag middag, zei mijn minnares: 'Daar kijkt iemand naar boven of je t'huis bent, een mijnheer, ik geloof van het tooneel. Ja, hoor! Jacques De Boer!'[122] Ik loer door mijn raam en waarachtig, het was François,[123] die ik in geen half jaar gezien had. Hij was zoo geschrokken omdat hij Mina had gezien en hij wou niet naar boven komen en Mina zat in eens in een donkeren hoek bij de deur - ook geschrokken. Ik hamerde op de ruiten. François, - ha ha! die gedistingueerde François: Jacques De Boer, - François had beneden gezegd, dat hij er *niet* was. Zijn oogen trokken naar boven heel wijd en zijn twee armen gingen gebogen naar de hoogte met de twee handpalmen naar boven en ik deed met al mijn vingers tegelijk:'Kom er in!' Daar kwam hij! 'Ik ga verhuizen, zei hij, bij het binnenkomen om iets te zeggen. Ik woon maar zoolang bij Van Deventer. En hij moest subiet weer weg. Er was geen houden aan! Maar ik blij, dat hij terug was.

Een paar dagen later aten we samen en ik verloor een partijtje schaak aan hem,

120 Van Anicet Bourgeois en Ferdinand Dugné.
121 Maurits Mendes da Costa. BA
122 Jacques de Boer (1848-1934), acteur, die uitmuntte in droog-komische rollen. Van 1876-1896 verbonden aan de K.V.H.N.T.
123 Frans Erens. BA

terwijl ik er over zat te denken of hij niet alleen voor mijn plezier met me schaakte.

20 Januari 88.

Het schijnt me toe dat er voor den (doorgehaald: kunstenaar) auteur iets aangenaams in kan zijn, wanneer een ander[124] vierentwintig bladzijden over zijn werk volschrijft. Maar is het niet een soort van belangstelling en verknochtheid, waar je niet afkan dan door te zeggen: 'stik!' Al die explicaties van Van Deyssel's lichaam en Van Deyssel's leven en Van Deyssel's huis zijn mij antipatiek. Het raakt hem niet. Ik vind hem opdringerig, ik wou dat hij zich met zichzelf bemoeide en met Kloos en Van der Goes. Die heeren zijn overal met hun neuzen bij, en gaan boven op een huis staan, zoodra een ander wat laat weten, alsof ze willen zeggen: 'ik ook'! Ik wou dat ze opsneden, wanneer ze spraken van: wij! en ze er jou ook mee bedoelden. Verwey doet alsof je hem den sleutel van je huis in zijn zak hebt gestopt. Hij licht bij en hij licht toe, hij is intiem.

Zij weten met hun vieren alles - best! Maar ze moeten niet weten voor jou er bij. Ik vind je nòg knapper omdat zij met hun vieren: Nieuw Holland niet plaatsen. Ik ben La Terre gaan lezen, omdat ik hoorde dat je er over geschreven hebt.[125] Je moet niet boos op mij worden of vinden dat ik me met dingen bemoei, die me niet aangaan. Ik vind je als artiest goed en knap - alleen en ik wou zoo graag dat andere heeren met hun plakkerige kleverigheid van je afbleven.

Zeer dankbaar blijf ik je voor je verzoek om te zeggen of ik gaarne met alles en alles zou beschreven worden.[126] Als er geen menschen om mij heen waren, zou ik voor mezelf niets liever wenschen.

Maar ik houd niet erg van *de* menschen en ze zijn zoo stom (doorgehaald: en); ik wil liever niet dat ze mij goed kennen. Op mijn kamer alleen zou ik innig genieten, als je van me wildet vertellen, maar praktisch - buiten de deur zou ik er allerlei moeilijkheden door kunnen krijgen.

Tot spoedig! Dag Karel!
Hoogachtend
Uw dienstw.
Arnold Ising Jr.

De belangstelling in het geschrift: De Ooievaar neemt hier dagelijks toe. Ik heb het nog niet kunnen krijgen. Je zegt dat het zoo degelijk is,[127] niet waar? Belgie is ons al weer voor geweest.

I.

124 N.l. Albert Verwey in zijn brochure *Mijn meening over L. van Deyssels roman 'Een Liefde',* A'dam 1888.

125 L. van Deyssel, *Zolaas laatste werk: 'La Terre',* in De Nieuwe Gids III, dl. I (februari 1888), 434-456. Voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Verzamelde Opstellen,* 1894, 117-141.

126 Zie Thijm's brief van 12 januari 1888.

127 Ironisch bedoeld. Zie Van Deyssel over *De Ooievaar, weekblad voor Realistische Letterkunde, en Critiek* in De Nieuwe Gids III, dl. I (febr. 1888), 491-494. Voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Verzamelde Opstellen,* 1894, 145-148.

51

Mont-lez-Houffalize
12 Januari 1888.

Amice,

Wil verontschuldigen, dat ik nog steeds in gebreke ben gebleven je op je al te vleyend schrijven van 14 en 20 december 1887 te andwoorden, je mijn exkuses aan te bieden voor den te haastigen ondervraag-brief die ik je geschreven heb en die zich met jouw brief heeft gekruisd, bij manier van spreken, en wil mijn dank aannemen, bij manier van spreken, voor het uitmuntend boekgeschenk dat je mij wel hebt willen toerichten.

Ik ben er zeer nieuwsgierig naar, of de macht der duisternis in Amsterdam nog op het tooneel zal komen, en of de tooneelspelers zich dan wel zeer trouw zullen houden aan het zoo zuivere hollandsch dat jij voor hen geschreven hebt. Maar is het niet te vreezen, dat het stuk, in Rusland verboden, ook door de officiëuze hollandsche censuur onzedelijk zal worden geacht?

Ik verneem, mijn vriend, dat ge Oude-jaarsavond hebt gevierd met Uw minnares, saucijze-broodjes en bisschop.

Uw brief is het grootste plezier dat ik van mijn roman gehad heb.

Nu zal ik mij permiteeren U eens te verhalen van de treurige lotgevallen van mijn jongst voltooide geesteskind, dat ik eerst De Revolutie in de Literatuur had willen noemen, maar dat ik nu maar Nieuw-Holland heb genoemd.

Het is, mijn vriend, een zeer bizonder genoegen met U te korrespondeeren, en ik geef U mijn woord van eer dat niemant in Nederland zulke brieven schrijft als gij en dat gij de eenig ware briefstijl meer dan machtig zijt. Is er een brief van U, dan ben ik geneigd den besteller te omhelzen, want ik weet, dat mij dan een alleraangenaamst half-uurtje wacht en dat ik dien heelen dag nog telkens van wat ik doe zal opstaan om handen-wrijvend de kamer op- en neêr te loopen van puur plezier.

Gij moet dan weten, dat dat Nieuw-Holland door mij eerst gezonden is aan den uitgever van ‘Een Liefde’, die mij te-rugschreef,[128] dat hij al te veel te doen had en in de eerste zes maanden aan geen nieuwe uitgaven kon denken, en waar of ik de kopie bezorgd wilde hebben.

En Nieuw-Holland ging naar de uitgever[129] van mijn brochure Over Literatuur, in 1886 verschenen. Deze heeren schreven mij echter, dat zij die kopie niet konden uitgeven, ook niet voor mijn rekening, daar zij zich met den inhoud niet konden vereenigen, bij manier van spreken. Daarna ging *Nieuw-Holland* naar Versluys,[130] uitgever en revolutionair publiceerder van het tijdschrift De Nieuwe Gids. Deze echter schreef mij,[131] dat hij zich met de uitgave op geene wijze kon

128 Op 16 november 1887.
129 Brinkman en Van der Meulen, A'dam.
130 Willem Versluys (1851-1937), Hemonystraat 13, A'dam.
131 Op 3 december 1887.

belasten, daar brochures te weinig verdienste opleveren. (Het was een pretext van den strontzak, bij manier van spreken, want hij doet niets dan voortdurend brochures uitgeven)

Daarna ging Nieuw-Holland naar den Sekretaris van De Nieuwe Gids, ongeveer zes weken geleden. Deze echter heeft een praktischer middel gevonden om mij te doen verstaan, dat zijn tijdschrift er niet van gediend is. Hij andwoordt eenvoudig niet op de drie dringende brieven, die ik hem deswege in die zes weken heb geschreven.[132] Nu zit ik gepierd, zoudt ge wanen. Neen, mijn vriend, zoo snel geef ik den moed niet op. Kijk naar mij, ik ben net als Biederlack. Nu gaat Nieuw-Holland naar den uitgever van Klaveren,[133] en dan naar den uitgever van Asmodee[134] of Argus,[135] die allicht minder beschroomd zal zijn. Of wel ik geef het in Brussel uit, voor mijn rekening. De brochure tegen Netscher heeft mij 70 guld. opgebracht.

Nu heb ik nog een zaakje met U te bespreken. Ik ben namelijk aan het schrijven van een werkje, - ik verzoek U vriendelijk aan niemant over dit onbelangrijke nieuws te spreken - van een werkje, zeg ik, dat misschien pas over anderhalf jaar klaar zal zijn en dat een soort van mémoires van mij zal bevatten, die ik in de voorreden expliceer van beter nu dan over veertig jaar te kunnen uitgeven. In dit werkje[136] komen, met naam en toenaam, literaire portretten voor van vele menschen, die ik in Amsterdam heb gekend, ook van mijn kennissen en vrienden. Ik waarschuw niemant, vraag niemant om raad, vraag niemant of hij er wel in wil staan. Alleen veroorloof ik mij dat aan U te vragen, want indien gij niet tamelijk volledig er in wilt komen, zoo als onze omgang U in mijn hersens heeft gefotografeerd, dan zoû ik (doorgehaald: U er) er U liever willen uitlaten, daar gij de eenige zijt wien ik tot geen prijs een minder aangenaam half-uurtje zoû willen bezorgen.

132 Laatstelijk had Thijm hierover aan Kloos geschreven op 31 december 1887 (brief afgedrukt in G.H. 's-Gravesande, *De geschiedenis van De Nieuwe Gids / Brieven en Documenten,* Arnhem, 1955, 154-155). Op 12 januari '88 was Kloos' *Nieuw-Holland* afwijzend schrijven van 10 jan. '88 ('s-Gravesande, a.w. 156-157) nog niet in Mont gearriveerd.

133 A. van Klaveren, Sweelinckstraat 14, A'dam, door Thijm in een uiteindelijk toch niet verzonden brief aan Frank van der Goes, d.d. 4 mei 1888, gekenschetst als een ‘uitgever’ van ‘pittige’ romans van Hendrik van Balen en Th. Bakker ‘Clara de chanteuse’. Dit laatste, in februari 1886 door Thijm gelezen werk, verscheen in 1884. H.J. van Balen's, in 1883 geruchtmakende ‘realistische roman’ *Jeanne,* verscheen niet bij Van Klaveren maar bij Campagne te Tiel.

134 Asmodée, een in 1854 opgericht satiriek weekblad, dat allerlei toestanden en personen zodanig op de korrel nam dat het de reputatie kreeg van een schendblad.

135 Argus, een in 1883 opgericht ‘humoristisch en satyriek’ weekblad, met als hoofdredacteur Dr. Francisco, dat onder het devies ‘Videre et non tacere’ een soortgelijke reputatie kreeg als Asmodée. In 1884 heeft dit blad ook tweemaal Thijm over de hekel gehaald.

136 Wat hiervan tot stand is gekomen, werd door ons gepubliceerd in Maatstaf jrg. II, juli/ aug. 1954, 191-202: Lodewijk van Deyssel, *Van lang geleden*.

Wil U daaromtrent eens verklaren. Wil mij goed begrijpen, want ik geloof dat ik daar juist iets geschreven heb, dat een onbeleefdheid zoû kunnen schijnen. Gij zoudt niet dáarom bij het verschijnen van mijn werkje in quaestie een onaangenaam half-uurtje kunnen hebben, om dat er iets anders dan een hooge ingenomenheid met Uw natuur in te vinden zoû zijn, niet dáarom, want er zoû niets anders in te vinden zijn, maar er zouden details in kunnen voorkomen, die gij liever niet openbaar zaagt gemaakt, - Uw minnares b.v., om maar dadelijk een voorbeeld te noemen. Zulke details, begrijpt gij, dat zijn dingen, die iemant in de schatting van geen verstandig mensch nadeel zullen doen, maar die men toch wel liever niet gepubliceerd kan willen hebben, al was 't voor zijn ouders of andere bloedverwanten, voor wie men zulke dingen niet weten wil.

Mijn leven vervolgt zich hier anders op dezelfde manier als altijd. Maar zelden heb ik zoo juist een toekomst voorzien, als toen ik vroeger het waarschijnlijk karakter van mijn tegenwoordig leven overwoog.

Na de sneeuw komen de ratten en na de ratten weêr de sneeuw. Maar gij, midden-in het vele menschen-leven, vertel mij ook en nog veel daarvan. Gij eindigt Uw laatsten brief met mij te vragen hem als het begin van een brief te beschouwen. Dat doe ik ook. Gij schrijft mij veel te vertellen te hebben. Welnu, ik luister, en doe niets liever dan dat.

Aanvaard, Amice, Ising Jr., mijn betuigingen.

K. Alberdingk Thijm,
in fraaie letteren.

52

Amsterdam 8 Februari 88

Mijn waarde Vriend,

Het brieven schrijven aan menschen van wie men houdt, dus niet over een bepaalde kwestie, maar zoo in het algemeen is eigenlijk een melankolieke bezigheid. Het heeft van loopen op een kerkhof en denken aan iemand die daar of ergens anders begraven ligt en dat kerkhof bij de Muiderpoort is verschrikkelijk naar - zoo leeg en zoo koud en zoo muf. Vind U niet dat Van Deventer precies op een walrus lijkt? Ik ben een miserabel individu wanneer ik zoo'n vervloekten brief wil schrijven - schrijven - schrijven, ik maak mij zenuwachtig, ik blaas op, mijn oogen willen er uit - wat let me of ik neem dien ellendigen klok - dat ding staat eeuwig stil en ik schop hem door de kamer - er is een veer van mijn canapé stuk, nu zit ik er op die plek altijd in in plaats van er óp - er óp - er óp. Van nacht was ik bang voor mijn kamer. Dat ding zag zoo zwart van buiten en ik zei: steek je lichten aan - allemaal (doorgehaald: als) zoodra je er bent. Mag ik je zeggen, mijn allerbeminnelijkste vriend, ik zou je wel zoo in eens om je vleezigen nek willen nemen, met mijn armen er om heen en dan verschrikkelijk drukken met een lachend gezicht, drukken, drukken - zie je! Dan zou je au, au!

zeggen of hei, hei! niet waar? - Mag ik je zeggen, mijn allerachtenswaardigste vriend, dat ik blind en doof ben als ik met zoo'n stomme pen tusschen mijn vingers in zit. Want ik raakzeur ook maar door en er springt niet in eens wat in me terug omdat ik een indruk krijg van hetgeen hij met wien ik spreek - vinden zal. En die bek - zoo'n groote, van onderen naar boven wijd open, als één geeuw, blaat maar door. Stel je voor, als je zoo beleefd wilt zijn, dat iemand heel gauw achter elkaar altijd door zingt: 'Oranje boven, Oranje boven, Leve Willem III, met zijn beenen beurtelings naar de hoogte - zonder uitscheiden - wat zou hij er gek gaan uitzien - vuurrood, hij zou op den grond donderen en altijd nog zingen - hijgend, buiten adem, verbeeld je dat hij er in zou stikken, eindelijk zou hij toch zijn smoel moeten houden. Dan deed hij zijn oogen toe en dan moest er op zijn buik worden geslagen met het voetstuk van een platten pantoffel.

Of ik La Terre al uit heb, - Kiek - Kiek! aardige schelm - je wilt me bebliksemen! Jawel - mooi hoor! en je stuk over La Terre - tralelalalah! ja luimige dief - in mijn bed - in mijn nest met mijn stomme kop op een kussen en een kaars er naast op een stoel, godverdomme! Ook mooi hoor! Leve de Nieuwe Gids en Van der Goes en Willem Kloos en Albertje, die knappe dichter, die luimige verzenmaker, die geestige criticus. Hij begrijpt alles, hij weet alles. Hiep! Hiep! hoera! Ik ben bij het Nederlandsch Tooneel, ook zoo'n plezierige inrichting, maar van comediespelen heb ik geen verstand. Ze houden mij omdat, mijn oude heer Lid van de Commissie in Den Haag is en ze kunnen Den Haag niet missen. Van der Goes, die heeft tenminste: L'art de dire, Leve de pieren! 'Over de opleiding van jonge tooneelspelers' Brochure. Van der Goes - Versluys. Ook geen luis! Zie je, ik ben er zoo bij, omdat ik nu nergens anders bij ben, goddank dat ze me nog wat geld geven, anders wat 't heelemaal hongerlijden. En dan heb ik een boel vrienden - allemaal litteraire guiten, maar ik heb er geen verstand van, zie je - ik bemoei er me niet mee. Ik wou me wel in mijn eentje bezuipen en dan heb ik delirium - wandel-manien. De dichter Boeken[137] is net een mannetje om hem door midden te breken en dan in je twee broekzakken de twee helften te steken en Breitner zegt altijd *neen* als je hem vraagt of hij 't ook zoo vindt.

In donker, maar als het regent vervloek ik het, dan loop ik zoo'n uur of drie naar vrouwen te zoeken, want Mina is goed en wel, maar Jezus Christus, je wilt ook eens wat anders en het kan niet eeuwig duren, en dan stap ik zoo ergens binnen in een inferieure gelegenheid en dan heb ik er in eens genoeg van. Dan stap [ik] er weer uit net als [ik] er in ben gekomen, zonder een cent te verteren. Dan zie ik vrouwen met wijde monden en lagen poudre-de-riz en vrouwen met lange koude handen, erg beenig - en vrouwen die me bang maken: Dik, breede koppen als ossen, een flessie wijn, lievert? Ook ga ik wel eens met zoo'n vreemd lijk naar boven, maar gewoon naaien, daar komt niet van, dat wil bijna nooit lukken, zonder dat ik zelf begrijp waar 't aan ligt.

137 Hendrik Jan Boeken (1861-1933), dichter en classicus. Was zeer bevriend met Willem Kloos en maakte van 1893 tot aan zijn dood deel uit van de redactie van De Nieuwe Gids.

Wat is 't dwaas, hè, als je iets tegen iemand zegt, wat je van binnen verguldt, en je merkt dan dat je het niet tegen hem had moeten zeggen. Het ligt aan jezelf, niet aan den ander, en het is het idiootste wat je al zoo gebeuren kan. ‘Neen’, zou Breitner zeggen, ‘dat vind ik niet’.

Ik heb ook een vrouw gezien, met een blooten hals en bloote armen, en maar één oog en groote klieren of puisten - slecht verborgen onder schmink. Afschuwelijk! in een Café, Wijn en bier in de Reguliersdwarsstraat.

Er is niemand op de wereld, voor wien ik meer achting en sympathie heb, dan voor jou. Ik kan het volstrekt niet velen dat er iets onaangenaams van jou of je werk wordt gezegd, en als degeen die het zegt mij te stom lijkt om je in hem te kunnen verdedigen, dan loop ik weg. Ik heb dit gevoel voor niemand dan voor jou. Het gaat nooit bij mij weg, dat wij samen zijn geweest, ik leef er in voort, hoewel het nu stil staat. En je kamer, donkergroen, met half licht en je kachel, waar je altijd in pordet en al die trappen, met geheimzinnige deuren in hetzelfde licht van jouw kamer en je glaasjes - kleine, waar je bleeke handen boven beefden, ik heb het alles lief, hoor je! En ik was maar bang om je met iets te hinderen, en vooral bang dat ik het niet zou kunnen merken om het weer goed te maken. Ik heb in een trein naar Den Haag gezeten met mooi weer - het vroor. En toen brandde ik heelemaal van binnen om drie dagen naar je toe te komen, maar ik had geen geld en ik dacht, als ik me nu voor mijn ouders kon openleggen, dan zouden ze mij geld geven om (doorgehaald: naar) bij hem te zijn. Ik wist dat ik het hun niet duidelijk genoeg kon maken en toch probeerde ik het en toen was het mis. En ik voelde mij eindeloos alleen en vervelend en leeg. Je hebt mij beter gekend dan ik zelf wist dat ik was. Je hebt mij in mijzelf leeren zien en dat heeft nooit een ander kunnen doen - nooit, niemand! En dat kan niemand meer doen ook.

Geloof mij,
je vriend
Arnold Ising Jr.

53

Mont, 12 februari 1888.

Beste Gerard,

Ik weet wel dat ik aan U schrijf, Arnoldikus, maar voor de aardigheid noem ik U Gerard.

Heden-ochtend wil mijn schrijven voor het publiek niet vlotten. Ik heb vele brieven gekregen van-de-week en ben wat je zenuwachtig noemt. Uwe brief, dien ik gisteren-middag ontving, heeft mij sterker geïmpressioneerd dan alle andere samen.

Als ik van Van Eeden een brief krijg, - ik heb nu ondertusschen een versche pijp met Obourg opgestoken en wil aan U schrijven om dat Uw brief zich te veel in mijn denken opdringt dan dat ik dat nog zoû kunnen uitstellen, - als ik van Van Eeden een brief krijg als andwoord op een brief van mij aan hem, dan zet hij

Catharina Bartholomea Horyaans, echtgenote van K.J.L. Alberdingk Thijm

quasi zijn domineerende observatie heelemaal óver mij en zegt mij hoe mijn ‘karakter’ zich uitspreekt in mijn brief.[138] Dat vind ik dan zeer onaangenaam, waarde Arnoldikus, dat Van Eeden dat doet, dat hij mij als een vlieg onder de kaasstolp van zijn karakterbestudeering wil zetten, daar ik meende hem als een vloo in het glazen paleis van de mijne te kunnen plaatsen.

Waar ik nu eigenlijk op kómen wil, is dit, dat ik U niet graâg hetzelfde desplezier zoû aandoen, dat Van Eeden míj berokkent, en dat ik toch zoo'n vreeselijken trek heb om U te zeggen, wat ik al zoo vermoed, dat het gevoel is geweest waaruit Uw laatste brief aan mij zich heeft opgeschreven. Er is iets onaangenaams in voor dengene, die opgewonden naar je toekomt en zich over het een of ander ontboezemt, als je hem niet op even opgewonden toon andwoordt, maar dood-kalm tot hem zegt: nu zal ik je eens vertellen waarom je zoo opgewonden bent.

Maar ik bemin dien brief, en daarom moet ik hem van-nabij bekijken. Het sentiment van dien brief, zwellend zwellend in de gewoonheid van je kamer op om eindelijk los te barsten uit den onweêrhoudbaren drang, heeft zich in mij tot een brandende plek gemaakt, uitbrandend in mijn geneurie en heen- en weergeloop en in veel liever teederheden tegen mijn vrouw dan gewoonlijk.

Het sentiment van dien brief doet mij denken aan een dergelijk van je, op een avond van pantoffel-woede, toen je tweemaal op de zelfde plaats van je trap bent gestruikeld, en toen om twee uur de heer Deutz zich aanmeldde, die een wezenlijken knip voor zijn neus kreeg van U.

Er zijn twee dingen. Òf iemant der uwen in 's Gravenhage of wel de verloofde Croiset heeft, na mijn brief in de Portefeuille,[139] gezegd, dat 't hem speet, in 't eerste geval, dat gij met den auteur van zoo'n brief in omgang waart geweest, en, in 't tweede geval, dat hij zelf ooit met zoo'n kompromitteerende ploert had omgegaan. Daarop zijt gij U af gaan vragen of het ú ook speet, en op die vraag hebt ge u-zelf geandwoord door het schrijven van dien brief.

Dit is het eerste ding. En het tweede, dat ik mij nóg liever voorstel, is dit: Het drama is geheel in jouw alleen geweest, in U-zelf alleen. Je hebt, bij het bedenken van mijn brief in de Portefeuille, heel even een gevoel voelen ópkomen dat niet ten mijnen gunste was, en uw brief is uw woede tegen U zelf over dat gevoel.

138 Zie in dit verband Thijm's brief aan Van Eeden, d.d. 6 november 1887, gepubliceerd op blz. 13-15 in: *De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel*. In opdracht van het Frederik van Eeden-Genootschap verzorgd en toegelicht door Dr. H.W. van Tricht en Harry G.M. Prick, Zwolle 1963 [voortaan te citeren als: *Briefwisseling Van Eeden-Van Deyssel.]*

139 In De Portefeuille van 7 januari 1888 had Taco H. de Beer een ingezonden brief opgenomen, gericht tegen ‘Van Deyssel, een pseudo toebehoorende aan een zesmaal geparfumeerd ventje met eene allertreurigste moreele en finantieele reputatie, en wiens naam in een *fatsoenlijk* blad niet moest voorkomen; een manneke dat ergens in België uitbesteed is en in de *Amsterdammer* te kijk staat als een autoriteit.’ Thijm's antwoord hierop verscheen in De Portefeuille van 4 febr. 1888. Laatstelijk werd dit antwoord in zijn geheel herdrukt in de Nijmeegse dissertatie van W. Bennink S.J., *Alberdingk Thijm. Kunst en Karakter,* Nijmegen-Utrecht 1952, 189-191.

Vergeef mij indien ik zoo overweeg al die dingen in U die mij betreffen, maar ik weet niet goed wat ik anders op zoo een brief moet andwoorden.

Uw worst van hier te komen houdt men niet voor aan een hond zoo als ik zonder er hem ook werkelijk eens in te laten happen. Maar, ofschoon ik je vreeselijk graâg zoo gauw mogelijk ontmoette, zoo stel het uit, voor ons beider genoegen, tot Mei of Juni. Ik ben egoïst genoeg om je dat hoofdzakelijk voor mijn eigen plezier in overweging te geven. Want ik doe het niet zoo zeer om dat het 's zomers hier een verkwikkelijker oord is dan 's winters, als wel om dat 's zomers de gelegenheid voor ons om tête-à-tête te spreken beter is.

Verschoon het brandvlekje op de onderste helft dezer bladzij, ik heb in zenuwachtigheid om de toekomstige vreugde onzer ontmoeting daar een lucifer laten vallen.

Ik weet U verder, beste Gerard, niet veel te melden. Bij mij mijn dagelijksch zelfde leven en mijn werken, daar ik liever niet gedetailleerd over spreek of schrijf.

Geen straten, geen publieke vrouwen, geen menschen en geen rijtuigen, maar de zware liefde voor mijn werk, en de oude bedaarde voor mijn vrouw.

De roman Doortje Vlas heeft tot auteur de heer Netscher.[140] Dat heb ik gezet in een artikel voor het Weekblad, maar ze plaatsen het niet. Ik weet niet nog, welke hunne houding zal zijn na de jongste schandalen. Ik ben er mij sinds lang op aan 't voorbereiden, dat geen-een blad en geen-een uitgever in ons vaderland iets meer met mij te doen zal willen hebben, - een gemeenplaats-verschijnsel, dat zich bij alle grootheden van den tweeden en derden rang in deze eeuw heeft voorgedaan, en waaromtrent het onnoozel zoû zijn lang uit te weiden. Dan ga ik aanstonds aan 't onderhandelen met uitgever Kistemaeckers[141] in Brussel, de uitgever der werken, die immoraliteits-processen in hun gevolg hebben, en met wien ik bereids de eerste (doorgehaald: bekend) kennismakingsbetrekkingen heb aangeknoopt.[142]

Wees zoo vriendelijk mij in Uw volgend schrijven veel details omtrent Uw leven mede te deelen.

140 Hierin vergiste Thijm zich. De onder pseudoniem Bram van Dam gepubliceerde roman *Doortje Vlas* werd geschreven door W.C. Tengeler. Het bewuste artikel van Thijm, verschenen in het weekblad De Amsterdammer no. 558, is nooit herdrukt.

141 Henri Kistemaeckers te Brussel publiceerde, onder het motto ‘In naturalibus veritas’, in de tachtiger jaren veel werk van naturalistische auteurs, o.m. van Camille Lemonnier en J.K. Huysmans. Zie Léon Deffoux en Emile Zaire, *Les éditions Kistemaeckers,* in de Mercure de France, 16 okt. 1919, 639-652.

142 In werkelijkheid heeft Thijm zich slechts bepaald tot het aanvragen van Kistemaeckers' fondscatalogus.

Mijn vrouw heeft allerlei aardige opmerkingsgaven. Ze zegt daar nu juist op dit oogenblik, dat een stoel, een logge lage, die schuin áf staat om dat er een poot van af is, net staat alsof ie staat te... luisteren. Daarop spreken wij af, dat, zoodra gij hier komt, wij U op díen fauteuil zullen laten zitten, op dat gij áanstonds een kleine tuimeling naar de vloer zoudt maken, - ook een idee van haar. Wij zullen het echter niet doen, wees gerust, de kastemaker of schrijnwerker, voor wien de wegen thands te onbegaanbaar zijn, zal dan al hier zijn geweest. - Een gymnastische oefening, die mijn vrouw en ik dagelijks ondernemen, bestaat hierin, dat wij elkaar bij de schouders vatten en dan voor den spiegel dansen van

Trijn Troet, varkenssnoet
Vrouw, wat doet je man?
Mijn man is metselaar
Hij komt van de week niet klaar.

Wij hebben gisteren een zending tot worsten gemaakt varkensvleesch ontvangen van mijn zwager, den spekslager: leverworsten, bloedworsten, boterhammenworsten, hoofdkaasworst en beuling, beuling, beuling, beuling. En nu heeft alles vandaag voor mij iets worsterigs en als ik voor den spiegel sta denk ik: daar heb je een worstelende hansworst.

Ik moet intusschen weêr hout gaan zagen. Geen hygiënischer okkupatie, m'n waarde, dan hout zagen. Je zet de zaag op den grond, je linker voet van voren er op, je rechter voet van-achteren, en dan ga je maar aan den gang van boven naar beneden en van beneden naar boven, het eene hout vóor en het andere ná. Hoepla hè, hoepla ha, falderi, faldera, il était un roi de Thulé, qui jusqu'à la tombe fidèle eut en souvenir de sa belle une coupe en or ciselé...

Geen uitnemender pret dan zich te baden in bijna-waanzin.

Ziet gij Rössing[143] nog al wel eens zoo hier of daar of ginder of gunter of in de Kalverstraat, mager en als een vischgeraamte, leuk en droog en bedreven, als een aap die van nijd gek is en stokvisch wil worden, zoo'n humoristische telegraafpaal, zoo'n bedaarde beschaafde, zoo'n studentikoos lektuurhebber. Ik heb hem een stukje gestuurd voor De Lantaarn,[144] want, dát is zoo aardig, ik polemizeer en diskuteer tegenwoordig met iedereen.

Adieu, leef wel, mijn groeten aan je kamer.

t.t.

Karel Alberd. Thijm.

143 Johan Herman Rössing (1847-1918), journalist en toneelcriticus. Redacteur van De Lantaarn. Vertaalde tal van stukken voor de K.V.H.N.T. Publiceerde in 1916 een boek over *De Koninklijke Vereeniging 'Het Nederlandsch Tooneel'. 1876-1916*. Rössing is gehuwd geweest met de actrice Anna Sablairolles (1861-1945).

144 Een reactie op een anoniem in De Lantaarn van 1 januari 1888 verschenen artikel over *Van Deyssel's Een Liefde*. Deze reactie verscheen, onder de titel *Een Liefde i*n De Lantaarn van 1 maart 1888, gevolgd door de repliek van J.H. Rössing.

54

Amsterdam 14 Febr. 88

Plezierige Amice,

Mag ik U mijne dierbaarste verontschuldigingen aanbieden voor het raadseltjen, dat ik U tot uitpluizing heb aangeboden. Ik kan U, mijn vriend niet genoeg danken omdat Gij U wel moeite hebt willen getroosten ten einde het gevoel te ontleden, waaruit mijn brief aan U was gekomen. Nu durf ik U niet ontveinzen, mijn geëerde makker dat er onder ieder woord een vierkant stuk lood zit. Ik heb waarlijk van Uw stuk in de Portefeuille geen onaangename impressie gekregen, evenmin als iemand anders, die er met mij over gesproken heeft. De Heer Kloos bood het mij aan in den Cercle Artistique, zitting houdend in de Kleefsche Poort, onder een voor mij drukkende stilte. Ik begreep dat ik gezichten moest trekken (doorgehaald: onder) tijdens het lezen en iets zou moeten zeggen als het onaangename oogenblik er was, waarop (doorgehaald: of) ik het stuk uit had.

Vijfmaal twee oogen keken mij aan. Later heb ik den brief in het Leesmuseum nog eens (doorgehaald: over) gelezen en toen heb ik Uw antwoord heel geestig gevonden en gelachen, vooral van hetgeen gij zeidet betreffende het ‘uitbesteed’ zijn.

Hetgeen ik (doorgehaald: U) nu ga doen, mijn vriend, komt mij voor uitnemend ridicuul te zijn en ik zou niemand anders zulk een explicatie kunnen of willen geven.

Ik ben met mijn geheele Zijn: opgegaan in Uw roman en in de brochure van Verwey. In mijn voorlaatsten brief heb ik U geschreven over die brochure - maar niet zoo innig, niet zoo hartstochtelijk - vooral niet zoo uitvoerig als ik het in mij had. Ik heb bij voorbeeld niet gezegd wat ik er zoo mooi van vond. Ik had het gezoend, wanneer gij door mij heen had gezegd dat ik het mis of raak had - of wàt ook. Maar niets. Dat onbewuste niets, heeft mij een gevoel van eindelooze onmacht gegeven, het drong zich in mijn denken en willen, ik heb gemeend dat ik U in het liefste wat gij bezat heb gekrenkt, dat niets zag ik en voelde ik in alle voorwerpen om mij heen en toen ik er in stikte, heb ik geschreeuwd er hoog boven uit: ik weet niets van Uw werk, ik gaap het aan, en de onnoozelheden over Verwey's brochure schreef ik omdat ik Uzelf lief heb.

Ziedaar: Kots er nu op en lach me uit tot over een uur en dan van nacht weer, telkens als je wakker wordt en dan morgen ochtend als je je tanden poetst... O, pardon!

Geloof mij
tt
Arnold Ising Jr.

Rössing zei me daar straks, dat Uw stuk pas in de volgende lantaarn van Maart zou komen, omdat hij de aan je gezonden proef niet terug had. Morgen moet ze ‘schijnen’.

55

Amsterdam 15 Febr. 88

Waarde Willempie,

Ik weet wel dat ik aan U schrijf, waarde Carolus, maar voor de aardigheid noem ik U Willempie.

In lang heb ik U de groeten niet overgemaakt van mijn poessie, waarde Willempie. Dat beessie heeft sinds een week of vier een kaal plekkie op zijn ruggie, waarover ik mij zeer ongerust heb gemaakt. Onze vriend Doctor Peypers ried mij aan om mijn poessie met tabakswater te begieten, en als dat niet hielp met chloor, want het zou wel: permiteer, schurft wezen, meende hij. Nu moet gij weten, waarde Willempie dat ik aan schurft, figuurlijker wijze gesproken de schurft heb gezien. Maar dacht ik, Peypie ziet de zaken nog al donker in, hij is een pessimist, bij manier van spreken. Wanneer hij een boot langs den Amstel ziet scheren, met stoere kerels in uniformpies, dan roept hij: ‘dat stelt het verval van onze Nederlandsche Marine voor’. En zoo gebeurde het dat ik mij met onzen vriend Van der Goes, naar de Reguliersgracht begaf om den veearts Hoogland te consulteeren. In plaats van den veearts kreeg ik echter in den gang Z Ed's gemalin te spreken, die ook wel verstand van koeien scheen te hebben, want zij vertelde mij dat aan poessies weinig te verhelpen was. Toen zei ik wat over het veel vermogen van de Kunst en de Wetenschap en of menheer maar eens aan wou komen, wanneer of hij wilde, want dat mijn poessie altijd t'huis was. Hoe vin je dat grappie van me, waarde Willempie?

Enfin, van morgen om twaalf uur lag ik met permissie rustig in mijn bed, en toen riep mijn kroegbaassie, dat mijnheer Hoogland er geweest was en weer terug zou komen om mij te spreken. Toen zei ik, dat hij in de eerste plaats, poessie moest spreken. Want vreemde gezichten, waarde Willempie, zoo vóór de koffie, daar heb ik het heelemaal niet op. Maar ik kwam er niet af, hoor! Ik stond me nog amper te wasschen, of meneer Hoogland zat al beneden onder een bittertje. Ik schoot gauw wat kleerties aan en daar kwamen poessie en mijn kroegbaassie, en menheer Hoogland binnen. Poessie werd bij zijn staart en zijn hooffie gepakt en meneer Hoogland verklaarde dat hij geen schurft, maar een niet overerfelijke huidziekte had en met een beetje jenever over zijn rug moest gestreken worden. Poessie dacht dat hij vermoord werd, want hij schreeuwde al zijn best en meneer Hoogland moest tachtig centen voor zijn bezoek hebben. Hij had een blauw pijjakkertje aan en een heel gezond koppie, met een stoppelige blonde snor. Vanavond bennen Goessie en Mevrouw Frenckel (de gevierde actrice) en ik bij Lewie Bouwmeester op een mosselen-souper geïnviteerd. Maar eerst moet ik in den Bibliothekaris, mijnheer Marsland neerleggen.

Ik ben nu in drie stukken achter elkaar, vrij. Van avond is 't maar een extra, buitengewone, gevraagde voorstelling.

Mijn minnares heeft een fraaie, blauwe laken-mantel, heel lang, met veel knoopen, van onderen naar twee kanten uitloopend, met weerschijn-bruin - bruin-rood gevoerd.

Zondag middag dineerden de mantel, mijn minnares en ik bij Mast.[145] Soupe à la Reine, Filet de boeuf à l'Anglaise, Haricots verts, Tête de Veau en

145 Mast was eigenlijk de naam van de eigenaar van Grand Hotel en Café-Restaurant Mille Colonnes aan het Rembrandtplein. Voor een tekening van de sfeer in Mast, zie Arthur van Schendel's gelijknamig gedicht in de bundel *Herdenkingen,* A'dam 1949, 88-91.

Tortue, Asperges en branche, Mayonnaise van zalm (dat was ons te machtig, waarde Willempie!) met salades-frais en een uitvoerig dessert. Daarna bracht ik haar in den Cercle artistique et Littéraire, in de Port van Cleve, waar zij met vele specialiteiten kennis maakte, en met vele anderen de kennis hernieuwde. Breitner was er ook met Marie, maar hoewel de dames elkaar nooit gezien hadden, vertelden zij elkaar geen nieuws. Maar Mina heeft haar goed opgenomen, van top tot teen, nu hoor! wat ik je bluf.

Wanneer het geen tijd voor het bitterhol was, zou ik Uw geduld nog langer op de proef stellen, Willempie, want ik heb U nog zooveel bizonderheden mede te deelen.

Tot spoedig dus, Geloof mij, van ganscher harte gaarne,

Uw vriend
Arnold Ising Jr.

56

Mont, 17/2/'88.

Amice,

Zoo als ge schrijft was de brief over mijn roman, niet zoo innig, niet zoo hartstochtelijk, niet zoo uitvoerig als gij het in u had; vandaar ook waarschijnlijk, dat hij mij niet de impressie heeft gegeven van wel zeer innig, hartstochtelijk en uitvoerig te zijn. Integendeel heb ik dan ook gemeend, dat gij niet zóo bizonder erg met mijn roman óp had als gij 't nú schrijft. Ik deed U de zending van mijn roman; daarop andwoordet gij met dien brief, die wel zeer lief en buitengemeen was, maar waaruit meer menschen-vriendschap dan kunstappreciatie sprak. Ge schreeft zelf, dat ge den roman nog niet geheel had doorvoeld. Ik beschouwde dus uw brief als een bedankje voor mijn zending. Wat ge schreeft over uw ontvangst van het boek en vooral wat ge schreeft over Verwey's brochure heeft mij bizonder aangenaam geëmotionneerd. Wat jij over die brochure hebt gedacht, dat heb ik er zelf ook over gedacht, het was er dus zeer ver van af dat ik daardoor gekrenkt zoû zijn. Uw brief een andwoord zijnde op mijn zending, zoo heb ik dat andwoord niet onmiddelijk beandwoord. Verwey's brochure was mij zeer aangenaam,[146] om dat het een boekje over mij was, maar après tout weêr niet als persoonlijke daad van Verwey, om dat de schrijver toch eigelijk niet geheel begrijpt en... aan het eind, zich op onnoodige wijze boven me stelt. Noch de roman, noch de brochure preokkupeert mij echter erg meer,[147] want ik ben druk

146 Zie Thijm's brief aan Verwey, d.d. 15 januari 1888, gepubliceerd door Maurits Uyldert in *De jeugd van een dichter. Uit het leven van Albert Verwey,* A'dam 1948, 166-168.

147 Niettemin kwam Thijm er in een brief aan Verwey, d.d. 16 mei 1888 uitvoerig op terug. Zie Uyldert, a.w., 168-169.

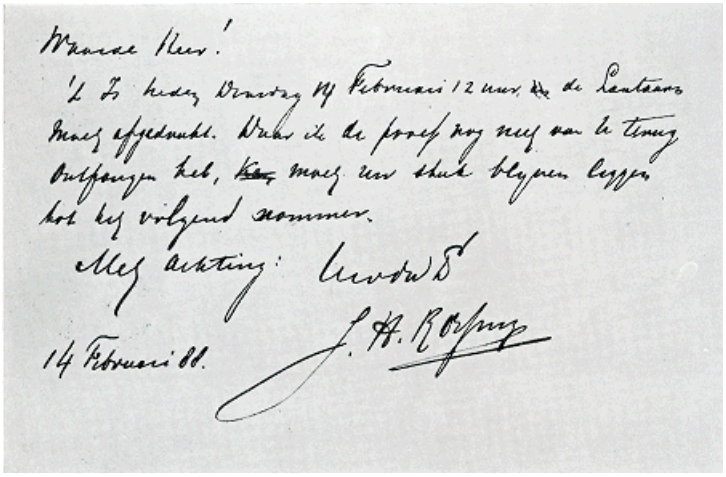
Waarde Heer!
't Is heden Donderdag 14 Februari 12 uur, dat de Lentaart
mag afgedaakt. Daar ik de proef nog niet van de tong
ontfangen heb, mag er thans bleyven liggen
tot bij volgend nommer.
Met achting: Uwdw
14 Februari 88. J. H. Rössing

aan 't werk, en het gaat zeer moeilijk, zeer langzaam. Voor één bladzijde heb ik soms meer dan een dag noodig, meer dan twee, drie dagen, zelfs, voor één bladzij van eenvoudige lyriek, en met de epiek[148] is 't nog heel wat anders, twaalf regels in zeven uur is al veel. Niet als ik er eenmaal ín ben, maar de moeilijkheid zit 'em juist in 't er in komen, de heele fyzieke toestand van het hoofd wordt abnormaal, het heele lichaam komt in een toestand van fyzieke exaltatie, daar de minste geluiden en storingen fyzieke pijn aan doen.

Ik wil dus eenvoudig alleen maar zeggen, dat dát de reden is, wanneer ik niet dadelijk (doorgehaald: met) te-rug-schrijf. Want ik zweer je, dat, ná mijn werk, niets mij aangenamer is dan een brief van u.

Ik ga ook nu weer aan den gang, want morgen is het misschien weg.

t.t.

Karel Alb. Thijm.

Wees zoo vriendelijk mij spoedig weêr te schrijven. Weet je ook iets van Multatuli, weekblad?[149] Ik dacht, dat Rössing ook zeer geërgerd zoû zijn door mijn Portef.-brief, maar hij schrijft mij een briefkaart met ‘Waarde heer’ er boven.

148 Slaat op 't schrijven van *De Kleine Republiek*.

149 L. van Deyssel, *Over Multatuli,* verschenen in het weekblad De Amsterdammer van 11 en 18 nov. 1888. Voor de eerste maal herdrukt in de *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1897, 163-172.

57

Den Heer Arnold Ising Jr.
Amsterdam.

Château des Chéras
6 Mei 1888.
(Mont-lez-Houffalize Luxembourg Belge.)

Waarde Josué van Lodensteyn,

Nu ik mijn postpapier heb verburgerlijkt, veraanzienlijk ik den soortnaam mijner woning. Nu ja, dat is allemaal goed en wel, hoor, maar ge moet me van dat zaakje ereis dadelijk alle bizonderheden schrijven. Je moet niet vergeten, waarde amice, dat er met mij nooit iets nieuws gebeurt en ik dus ook geen nieuws te melden heb, maar omme'nen bij U, die in mijn vaderstad verblijf houdt, en vooral mét U, als leider van een artistiek en stadsch-leven, gebeuren voortdurend dingen, die mij bizonder interesseeren. Enfin, ik kom dan thuis van een wandelingetje in de heidezon. - Is de frik er al geweest? vraag ik zoo. - Ja, zeidt ze, hier is de krant. Ik kijk al tijd 't eerst in de rubriek Kunst en Letteren... De Heer Rössing,... bekwaam man,... talent, wel zeker, diensten bewezen,... verlies... plaatsvervanger...

Vriend, ik verzoek je dringend mij dadelijk daar iets van te vertellen. Ik ben er zeer nieuwsgierig naar. Ik feliciteer je in-tusschen van harte. Santjes hoor. Welvaren!

Wel, Jezus-Mie, schrijf me er dan toch iets over. Woon je nog op de zelfde plaats? Moet je daar nu dagelijks een geregelden tijd voor werken?

Zeg, hoe is dat aangekomen?

Exkuzeer de inktvlekjes op mijn tweede bladzijde.

t.t.
Karel Alb. Thijm.

58

Amst. 12 April 1888

Waarde Alberdingk.

Welzeker, mijn vriend, ik herinner mij Uwe allergenoegelijkste belofte: ‘De maand Mei is niet in het land of gij hebt mij alweer langs Amstel's straten zien wandelen.’ Sta mij toe, waarde Thijm, dat ik dit misschien wat letterlijk opneem en hoop dat gij ook inderdaad vóór het *Mei* is, wel zoo vriendelijk zult willen zijn om mij de hand te drukken. In Mei toch moet ik naar Groningen en wachten mij nog andere kleine beslommeringen, die mij licht zouden verhinderen, om mij zoo vaak als ik het zou wenschen, ter Uwer beschikking te stellen.

De ze-ze-zorgen voor het da-da-hahagelijksch brood maakten dat ik eenige de-de-dagen langer wachtte met U te schrijven dan ik wel wê-we-wê-wenschte. Vergeef mij Karel - in een intiem briefje mag ik U eens even zoo noemen, niet waar? - maar ik heb soms last van stô-hô-hô-hotteren. Aan het Neerlandsch

hebben ze mij drie honderd ge-gulden minder gegeven voor de drie volgende jaren, omdat ze zoo arm zijn. Ik heb toen een kwartier in de Jan-Steenstraat gehuurd met ke-ke-kost en halles voor vij-vij-vij-vijftig per maand. Maar nu gaat de lantaarn - ik bedoel de letterkundige spe-spe-speheeheehecialiteit Herman Rössing weg[150] en nu hebben ze mij voor vijfhonderd gulden literaire -hi-hi-hi! bezigheden opgedragen, zoodat ik nu nog ha-ha-ha twee honderd pop meer krijg dan ik eerst had. O zoo!

10 Mei 1888

Zooals gij ziet, Belangstellende Waarde, had ik U het nieuwtje reeds gemeld, maar verzuimd om het op de post te bestellen. - Ja, wat zal ik U zeggen. Zoo om half elf stap ik bij den Heer Stumpff binnen, grijp het Handelsblad (pardon!) en knip er onze advertentie uit. Daarna spreken wij over de belangen van den dag. Ik voer de correspondentie, weet je, binnenlandsch en buitenlandsch, voor het vaderland en buiten het vaderland weg! 's Avonds als ik niet speel kom ik toch weer op visite en hoor ‘of er wat is!’ Ik lees de stukken, en maak er fraai Hollandsch van. Enfin ik ben een literaire guit, snap je! Ik heb een secretariskamer met drie boekenkasten, waarover ik bibliothekaris en twee schrijftafels. Ook confereer ik met Schimmel,[151] Van Sorgen,[152] De Leur,[153] Prof. Stokvis,[154] Bouberg Wilson[155] en A.C. Wertheim.[156] Ik zet een gewichtig gezicht, loop onder een hooge zijden, ga om één uur naar bed en sta om acht uur op.

Ik dineer op mijn vertrekken, Jan Steenstraat 225, goedkoop en burgerlijk en ik heb een kwart anker wijn in huis. Ook speel ik nog altijd Comedie, de eene rol voor en de andere nà.

Ik maak je mijne dierbaarste verontschuldigingen omdat ik wat van mij zelf gezegd heb, maar ik vind het zoo vriendelijk en zoo aardig, dat je er mij wel naar hebt willen vragen.

Neef heeft ook een baan, omdat zijn schoonpapa wenschte dat hij een ‘betrekking’ had. Hij is onbezoldigd redacteur van het Dagblad: De Amsterdammers, belast met de assistentie van het Buitenland.

Ik kom dikwijls je vader en je broeder[157] tegen, hetgeen ik plezierig vind.

150 Om samen met A. Sinclair de Rochemont de Tooneelvereeniging te stichten, die op 28 maart 1889 Ibsen's *Nora* in Rössing's vertaling ten tonele zou brengen.
151 Hendrik Jan Schimmel (1823-1906), Voorzitter van de Koninklijke Vereeniging ‘Het Nederlandsch Tooneel’.
152 Mr. W.G.F.A. van Sorgen (1844-1898). BA
153 Willem de Leur (1844-1924), acteur en regisseur.
154 Barend Joseph Stokvis (1834-1902), hoogleraar aan de medische faculteit te A'dam.
155 S.J. Bouberg Wilson, sinds 24 maart 1881 directeur van de Amsterdamse Tooneelschool.
156 Abraham Carel Wertheim (1832-1897), firmant van de bank van Wertheim en Gompertz. Een der topfiguren in de Amsterdamse society. Van 1876-1894 lid van de Raad van Beheer van de K.V.H.N.T.
157 Frank Alberdingk Thijm.

En nu moet ik helaas weer aan het rollen leeren. In Arbeid Adelt: een graaf van 52 pagina's, o boe!

Dag beste Karel!
Je vriend
Arnold Ising Jr.

59

Amsterdam, 16 Juni [1888]
N.Z. Voorburgwal 161.[158]

Amice,

Psychiesch-nerveuse motieven beletten mij U een bezoek te brengen. Zoudt gij mij niet het voorrecht willen doen U morgen-middag voor mij te derangeeren en mij een gedeelte van Uw Zondag-middag af te staan aan bovenstaand adres? Ik ben zeer konfuus, want *ik* zoû natuurlijk aan *U* een bezoek moeten brengen, maar wil het wijten aan de psychico-neurose. Ik zal zoo vrij zijn U te wachten met jenever en portorico van éenen tot vijven. Maandagochtend vertrek ik weêr.

t.t.
Karel Thijm.

60

Villa des Chéras
Mont-lez-Houffalize
Luxembourg Belge
6 September 1888.

Amice,

Weet gij wel, dat Kloos op 't oogenblik hier is?[159]

In Juli 1887 zijn Mendes da Costa en Bouberg Wilson hier geweest. In Augustus 1887 Van der Goes, in December 1887 Erens.[160] Nu is 'et September 1888,... Amice, wat moet dat?... Wat beteekent dat allemaal? Waarom, waarom, waarom in godsnaam ben jij niet hier, niet hier geweest?

Want is mijn vrouw niet de vrouw waar ik het meeste van hoû en ben jij niet de man, waar ik 'et meeste van hoû?

De manier, waarop ik mijn gasten ontvang, hangt onder anderen af van den staat van mijn kas. Zoo kon ik verleden jaar de menschen betrekkelijk ruim

158 Op 10 juni had Thijm zijn vrouw naar Luik gebracht vanwaar zij, voor een kort verblijf bij haar moeder, naar Amsterdam vertrokken was. Reeds op 11 juni kon Thijm de hem nu omringende eenzaamheid niet langer harden. De volgende dag reisde ook hij naar Amsterdam, uit welke stad hij op 20 juni weer terugkeerde.

159 Zie hierover *Van Deyssel en Kloos te Mont-lez-Houffalize,* in: Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel. Dertien close-ups,* A'dam 1964, 35-53.

160 Zie hierover Frans Erens, *Vervlogen Jaren* (ed. Prick), Zwolle 1958, 212-213.

onthalen, en nú kan ik b.v. Kloos niet alleen niet ruim onthalen, maar leven wij karig en betaalt hij mij zelfs 3 francs per dag, terwijl hij, als hij spiritualiën etc. verlangt, dat nog appart moet betalen.

Ik zoû willen, dat jij hier kwaamt als ik eenigszins ruim bij kas was, zoo dat wij, niet overdadig zoo als met Erens, maar ‘goed’ konden eten en drinken, en dan 's avonds een kalm glaasje grok of zoo, niet te veel, want dan voelt men zich den volgenden ochtend zoo beroerd, je weet wel. En dan 's avonds in onze zwaar zacht bruine eetkamer hier, huiskamer bedoel ik, en dan jij in een van de twee lage geboerreerde fauteuils die daar staan. En dan langzaam nog eens zoo'n samenzijn leven zoo als wij dat vroeger deden. Ik zoû willen dat jij hier kwaamt als het geen winter was, en dan zoû ik je de stoel die je het prettigst vond willen nadragen in het sparrenbosch tot de plek waar je het liefste woû zitten.

Nu is het September, maar ik moet nu nog al-door schrijven tot half Oktober, en dan... moet mijn vrouw langzamerhand een kindje krijgen, en dan wordt 'et winter.

Wat beteekent dat toch, zal ik dan weêr tot Mei-Juni moeten wachten (doorgehaald: of) voor je hier eens komt. Waarom? Ik begrijp 'et niet. Waarom heb ik die vreemde menschen, dan die en dan die, bij mij, die ik niet ken en die mij niet kennen.

Ik verlang dikwijls naar je, maar nu sterker, weet-je, want ik ben niet iemant, die omgaat, meestal ga ik, zoo als je weet, in 't geheel niet om, met niemant, en daarom is het verschijnsel ‘omgang’, als ik er weêr meê in kontakt kom, iets heel bizonders en treffends voor me. Het doet mij heviger aan dan het menschen aandoet, die de gewoonte hebben van wél om-te-gaan. En nu, - wat kan 't mij schélen of ik, als ik er over denk, al wéet, dat die smalle lummelige winkelbediendeachtige jongen, die daar bij mij is, iemant is, die mooi hollandsch kan schrijven, dat die scheeve melaatsche zondagsganger een fyzionomie heeft, waarin ik nu en dan de Kunst-bebliksemde herken, dat die zweterige lamlendige luyaard in-dertijd wel eens iets aardigs voor mij heeft kunnen hebben door zijn onvermoeidheid van dronken nachtwaker, dat die schunnige ón-man mij wel eens uit de verte aangenaam heeft aangedaan door prijzend over mij te schrijven en mijn werk erg mooi te vinden, - wat gaat mij dat allemaal aan, - als hij, nu den heelen dag bij mij, niet anders doet dan mij den heelen dag kwetsen, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat.

Wat kan 't mij schelen of hij al geïmpressioneerd is, als ik hem iets van mij voorlees en mij als 'et te pas komt op zijn grove manier doet blijken, dat hij mij een groot schrijver vind, - wat kan mij dat schelen, want behalve een schrijver ben ik een mensch, die van jouw, met jouw, door jouw geleerd heeft, dat men van den omgang iets heel, heel plezierigs kan maken, een soort van natuurlijk-gestyleerden, spontaan-artistieken omgang, een gedicht van genot in het leven, in den omgang zelf.

Hij kwetst mij niet door het doen of zeggen van dingen, waarvan ook de postdirekteur van Houffalize zoû merken, dat zij kwetsend zijn, maar hij kwetst mij door zijn heele manier van omgaan. Hij mag dan *fijn* schrijven, hij leeft en gaat om *grof,* dat is zeker. Hij weet natuurlijk volstrekt niet, dat hij mij kwetst, en ik verdubbel van beleefdheid tegenover zijn gedrag.

Ik kan je moeilijk duidelijk maken, waar 't em eigelijk in zit, as je d'r bij was zoû je 't voelen, zoo als ik het nu voel, maar beschrijven gaat moeilijk.

Om een voorbeeld te noemen, hij had gehoopt, dat Verwey, die op 't oogenblik in Antwerpen is, hem hier zoû komen afhalen en dat zij dan samen een paar prettige dagen in La Roche, dat Kloos graâg eens te-rug gezien had, zouden doorbrengen. Nu schrijft Verwey plotseling, dat hij niet komen kan. Daar-door raakt K. uit zijn humeur en laat ons dat merken twee heele dagen lang. Dat is natuurlijk ontzachlijk grof, want hij moest ons den indruk geven, dat-i 't bij ons zóo plezierig vond, dat-i juist plezierig vond van niet naar La Roche te hoeven gaan.

Enfin, zoo is 'et met alles. Hij zit meestal voort-durend te zwijgen. Als hij met mij praat, doet-i dat op een mij vernederende manier, domineerend, onbeleefd, op een jongensachtigen pretensiëus-superieuren toon, hij beklaagt zich over de kleine onaangenaamheden van ons huis, b.v. als er veel muggen op zijn kamer zijn. Niet, dat hij zegt, dat er veel muggen zijn, enz., maar de manier, waarop hij dat doet, en die ik niet kan beschrijven, is onaangenaam en onbeleefd.

De opmerkingen, die hij maakt, zijn flauw en banaal en op een zuren toon gezegd. Hij wijst mij op al de gebreken van het huis, als-of ik die niet tien maal beter kende dan hij. Enfin, hij gedraagt zich voort-durend als meerdere, verstandiger, enz., geeft grof raad over de eenvoudigste zaken, zonder dat ik 'em gekonsulteerd heb, gedraagt zich eenigszins op de schoolmeesterachtige manier, waarop Mendes zich vroeger wel eens tegenover jouw gedroeg.

Als wij over literatuur beginnen, - *ik* spreek er nota bene niet graâg over maar doe 'et om hém plezier te doen, om dat hij als mensch, buiten de literatuur om, niets heeft en niets is -, dan is hij volstrekt onuitstaanbaar wijs, geleerd, en uitleggerig, met zijn 'kijk ‘es’, en 'kijk, (dat zit nu zoo) kijk 'es (dat zal ik je nou 'es uitleggen).

Ik geloof, dat het geheim van ons konflikt, van welk konflikt hij niets merkt, is, dat hij denkt: ‘ik ben iemant, die minstens evenveel beteekent as jij, misschien wel een beetje meer, en ik let er niet op of je die meening van me ook in mijn gedrag kunt merken’; terwijl ik denk: ‘ik ben iemant, die meer beteekent dan jij, nu zal ik vooral mijn best doen om je nooit aan mijn toon of zoo te doen merken, dát ik dat vind, want ten eerste heeft die literaire superioriteit met ons samen-zijn niet te maken, ten tweede, is het voor ons allebei, hoe 't met die meerderheid ook gesteld zij, plezieriger als we niet in onzen toon laten merken wat we daarover denken en heel beleefd tegen mekaâr zijn.

Dat samengaan en elkaâr nuanceeren van beleefdheid en intimiteit, dat... enfin, dat zoo als wij dat hadden, wat was dat heerlijk. Is dat nu allemaal potsierlijk ver-gedreven ijdelheid van mij, dat alles in dien Kloos, tot zijn manier van

samen-wandelen toe, mij kwetst, dat alles in hem mij onaangenaam is?[161]

Ik geloof, dat 'et in elk geval geen gewone ijdelheid, die behoefte heeft aan vleyerijtjes, is, want ik kan heel goed heel lang achter mekaâr heelemaal alleen zijn, zonder er behoefte aan te hebben, dat iemant aangenaam tegen mij doet, maar zoo dra als ik met iemant ben, vind ik het voor het comfort van het gemoed nuttig, dat beide hun best doen, om hun samen-leven zoo plezierig mogelijk te maken, dat door van-alles, maar vooral door de *omgangs-manier* gebeurt.

Als ik dan het kontrast voel, krijg ik zoo'n heimwee naar je kamer met jouw er in. In 't begin van Kloos' verblijf hier was hij er te gelijk met mijn oude-lui, dan werkte zijn doodschheid en stuurschheid op me in dier voege, dat ik in een hoek van de kamer op mijn hurken ging zitten lach-schreeuwen, zoo als gij U in der tijd wel van je stoel liet vallen. Maar nu, nu mijn oude-lui weêr naar Amsterdam te-rug zijn, werkt zijn doodschheid en stuurschheid in dier voege, dat ik mij intens gedeprimeerd voel. Ik zal nu God danken als hij weêr weg is, en in een soort van bittere ironie jegens mij zelf, drijf ik nu de beleefdheid tegenover hem nog verder en dring er nog meer op aan, dat hij toch nog wat blijve.

Ja, Amice, zoo in 't a.st. voorjaar, kom ik, met Jodocus, zoo noemen wij hier onzen aanstaanden zoon, met Jodocus dan, zeg ik, op mijn arm, kom ik je persoonlijk in de Jan Steenstraat uit-noodigen wat hier heen te komen. Want het *is* in-der-daad een comble van absurditeit dat *jij* hier nog niet geweest bent. Dan mag jij Cato zeggen en mag mijn vrouw dan Arnold zeggen? Ik stel mij er veel van voor a.st. winter te zitten rhythmisch schrijven op de maat van het gekrijt van het kind.

Ik stel mij nu de toekomst verder zóo voor: tien maanden ik heele dagen schrijven en solitair mijmer-wandelen, verder hebben één vrouw, één kind, meer stellig niet, en één eigelijken vriend, dat jij zoû zijn; één maand ik in Amsterdam komen om me een beetje in het leven en de literaire atmosfeer te retrempeeren; één maand jij hier komen, een week met mijn oude-lui en drie weken zonder mijn oude lui, 23 Aug.-23 Sept. b.v. En zoo elk jaar. Terwijl dat jij hier bent ik veertien dagen in 't geheel niet schrijven en 14 dagen kwart-dagen schrijven.

Ja, met dat kind was eerst alleen mijn doel mijn vrouw een mooi stuk levend speelgoed te geven, om dat 'et anders 's winters hier wat eenzaam voor haar is. Maar nu 'et er binnen zes weken zijn zal ongeveer, ontstaat langzaam in mij een mij nog onbekend gevoel, dat der paterniteit, iets heel zachts en geurigs, warm en zacht.

Verbeel-je, we hadden daar een vat teer laten komen, om dat je alles hier wel zoo'n beetje en gros moet opdoen. En om dat die teer zoo langzaam uit het kraantje kwam, dacht ik om zes uur: zie zoo, nou eten en dan zal om zeven uur het bakje vol-geloopen zijn, maar ja-wel, ik vergat het heele vat en ieder-een vergat het vat, zoo dat den volgenden ochtend de heele schuur met teer was onder-geloopen. Gelukkig is het zoo strooperig en dik, dat wij met lepels de helft weêr hebben kunnen redden.

161 Vgl. hierover Thijm in een brief aan Van Eeden, dd. 21 nov. 1888: *Briefwisseling Van Eeden-Van Deyssel,* 29-31.

De luyer-mand komt uit Luik, dat is me allemaal 'n kosten! Allemaal heele kleine hemmetjes! Exkuzeer je mijn schrift. Hand-druk. t.t.

Karel Alberd. Thijm.

61

225 Jan Steenstraat
Amsterdam
21 September 1888

Waarde Alberdingk.

Vergun mij U mijne beste gelukwenschen te brengen met Uw geboortefeest.

Uw brief van 6 dezer heeft mij recht plezierig aangedaan. Vergeef mij dat ik er niet eerder op antwoordde. Het was uit egoïsme. Ik vind het eene bijzonder aangename sensatie om een schrijven van U voor mij geheel alleen te hebben - iets onbestemds - en zoodra ik weer aan U geschreven heb valt er een stuk af, ik zie dan mijzelf door de sensatie heen en het wordt leeger want ik sluit (doorgehaald: er) een groot genot.

Het zou een vervulling van mijn liefsten wensch zijn om eens bij U en Uw vrouw te wezen, maar ik heb nooit geld en van Mei af had ik zoo mijn dagelijksche bezigheidjes, die ik niet in den steek wilde laten.

Zoo 's morgens om een uur of tien-elf, stap ik naar den Schouwburg en ik kom er om drie uur van daan. Dat secretarisschap is wel een genoegelijke waardigheid. Ik schrijf deftige brieven en krijg dan antwoord van soliede, degelijke personen. Zoo ben ik nu bezig met mijn Collega Morin,[162] die in Oktober zijn Vijftigjarig Jubileum viert een festijn te bereiden. Ik heb een Commissie bijeengebracht - ja waarachtig! waarvan Uw vader Lid is en verder de Heeren A.C. Wertheim, M.J. Waller,[163] Prof. Stokvis, Mr. N.A. Calisch,[164] Henderik Gompertz[165] en W.A. Van der Mandere[166] en nu heb ik al die hooge salamanders verzocht om morgen avond in den Stadsschouwburg te komen vergaderen. Ik zet natuurlijk mijn hooge zijden op en zal gedurende het gezellig bijeenzijn doen alsof ik dezelve niet afgezet heb. Ook mag ik nu en dan op kosten van de Directie in een coupeetje rond rijden en dat vind ik afgeluizigd prettig. Ik voel me in dat baantje

162 August Morin (1819-1895) vierde op 24 okt. 1888 zijn vijftigjarig toneeljubileum als Anselme Brochal in *Dames en Heeren uit Pont-Arcy* van Sardou. Was van 1876-1895 verbonden aan de K.V.H.N.T.

163 Meindert J. Waller, bijgenaamd ‘de burgemeester van de Vondelstraat’, Firmant van Testas en Waller, commissionnairs in effecten.

164 Nathan Salomon Calish (1819-1891). Medewerker aan het Algemeen Handelsblad van 1883-1888.

165 S.J.H. Gompertz. Zou in april 1894 lid worden van de Raad van Beheer van de K.V.H.N.T.

166 Van april 1894-1899 lid van de Raad van Beheer van de K.V.H.N.T.

voortdurend een degelijk, bezadigd en zedelijk individu, met een gewichtig voorkomen, en dat steeds zeer verstandige dingen doet. Zoo heb ik bijvoorbeeld een leenboek aangeschaft en als er nu iemand een boek uit de bibliotheek van de Vereeniging leenen komt, dan zeg ik: ‘wilt U even teekenen’ en ter verontschuldiging voeg ik er bij: ‘anders is er niet meer uit wijs te worden, weet U!’

Het comediespelen, waarde Alberdingk, valt er een beetje bij om, want ik heb geen plezier om al die flappertjes van rolletjes neer te leggen, nu ik er zelf iets over te zeggen heb en voor gewichtiger werk beveel ik mezelf niet gaarne aan - maar Tooneelstukken lezen - wel geachte vriend - het eene voor en het andere nà. En ik heb een beschikbaar diploma voor een heer en een dame in de Bovenloge gekregen. Wat zeg je daar van hé - geen smaldoek, niet waar, wat blief je?’ In de Jan Steenstraat ben ik niet veel. 't Is er eigenlijk het tegendeel van prettig, zoo alsof ik er eigenlijk niet t'huis hoor. 's Avonds ga ik nog al eens op visite bij mijn minnares, die hier dicht bij woont. Vanmiddag zouden wij een beetje gaan wandelen en daar dicht bij den Amstel neemt ze me een zetje en vliegt het gras in - maar onder dat gras zat water. Ze schrikt een beetje, plast er doorheen en wandelt pardoes een officieële sloot in. Daar lag ze! ‘Arnold, kom dan, ik kan er niet meer uit.’ Ik sopper ook het gras in, geef haar een handje en vlodder de vlodder, daar stonden wij weer in het zand. Maar heeremijntijd! De parasol kapot - de glaceetjes - inktlapjes - de schoentjes en de kousjes en de mantel en de japon en de onderrokken alles modder-modder-pikzwart en drijf nat. De jeugd, die daar speelde achter ons aan, en zoo naar huis. Kroos, kroos en slijk, mijn waarde! Neen maar ik zou Kloos ook liever niet te logeeren hebben. Neen, als je daar van spreekt, dan moet ik zeggen: hoe ben je 't nog zoo doorgekomen. Want onder ons gezegd is het een vervelend lamentabel heer. Hij weet het zoo, maar hij zegt het niet en als hij het zegt is het niet altoos even luimig. En François wordt nu Secretaris van Van Eeden. Ook een mooie positie en ze meenen dat hij het er verder mee brengen zal. Gelukkig dat hij niet in Limburg behoeft te blijven zitten suffen, want daar zag ik al heel weinig heil voor hem in.

Ik heb een literair artistiek soiréetje bij Mina aan huis georganiseerd. Daar had je Van der Goes, en Van Deventer, en Hein Boeken en Verwey. We hebben braaf gezwartepiet en gelordbigrild en razend veel schik gehad. Thee, bitterkoekjes, dun bier en cognac. Lekker, hoor!

En Neef gaat in Oktober trouwen. Dan zal hij aan de Weesperzij probeeren of hij ook in zijn fatsoen en in zijn geposeerdheid en in zijn stijfheid en in zijn verstand stikken kan.

Wij spelen Mathias Sandorf, naar den Roman van Jules Verne. Een waterval met heusch water, uit de Vecht, en rotsen, en een toren, waar ze zich uit laten zakken en de Etna, juist op het oogenblik als hij spuwt en een kajuit van een stoomboot en gevechten, en balletten en huzaren en schieten geen gebrek. In het derde tafereel al schieten ze mij dood, omdat ik uit een gevangenis wil losbreken. Het is heel mooi en het spijt me dat je het niet zien kunt.

't Is allemachtig aardig dat Jodocus komt. Hij moet een aardje naar zijn vaartje hebben, dan zal ik heel erg veel van hem houden. Ik hoop hartelijk dat het

allemaal goed af mag loopen en dat hij ook gauw zal loopen.
Dag beste Karel! Laat je binnenkort nog eens wat weten?

Geloof mij
tt
Arnold Ising Jr.

62

Amsterdam 16 Oktober 88[167]

Waarde Vriend Alberdingk,
Mag ik U vriendelijk verzoeken mijne beleefde groeten aan den Heer Jodocus te willen overbrengen, wanneer Z.E.D. gearriveerd zal zijn.
Ik dank U recht hartelijk voor Uw schrijven van Zondag.[168] Het spijt mij zeer met het oog op de tegenwoordige afstanden, dat gij altoos een paar dagen wachten moet, voor mijn andwoord U bereikt heeft.
Het toeval brengt zoo mee, dat ik ook een abonnementjen op den Nieuwen Gids gekocht (doorgehaald: heb) en dientengevolge de Sonnetten van Kloos van 'Kind en God', gelezen heb. Door allerlei omstandigheden sprak ik vandaag geen 'literatoren of schilders', en om U niet te laten darren, kom ik schoorvoetend met mijn eigen opinietjen bij U aandragen, dat sluit met hetgeen ik zoo ter loops, zoo hier en daar en overal, weet U! vroeger en langgeleden, onder de roos en bij manier van spreken vernomen heb. Wel lieve Amice, het is waarlijk een kiesche zending, waarmede gij mij hebt willen vereeren. Ik geloof zeker dat Kloos gaarne een volgende maal sonnetten aan Uw adres zou (doorgehaald: willen) wenschen te maken, maar het moge mij veroorloofd zijn om met bescheidenheid als mijn vaste, heilige en zekere overtuiging uittespreken, dat zij ditmaal, - wanneer het U voorkomt dat zij ergens op moeten slaan - meer in betrekking staan tot een zekere jonge dame, met wie de dichter vroeger een platonische amourette gehad heeft. Trouwens (doorgehaald: uit) door zijn pleizierige wereldsche omgangsmanieren zou in een minder schrander brein dan het Uwe al licht de vraag opgekomen zijn of de dichter ook zelf de rol van God vervulde.
In de vorige week, mijn waarde Alberdingk, heb ik U een middag nog meer dan anders gemist. Het was bij een diner ons met ons zestienen door den schilder Willem Witsen aangeboden bij den vermaarden Cuisinier Couturier[169] op de Keizersgracht, alhier, gij weet wel! Het maal begon om zeven uur en tegen

167 Op deze datum noteerde Thijm in zijn dagboek: 'Ik ben inwendig beroerd door: aanstaande bevalling van mijn vrouw, belastingen en bijna-geldnood, sonnetten van Kloos in den Nieuwen Gids; daar komt nog bij: mijn maag van streek, tobben met laatste romanbladzijden; zaterdag aankomst mijner schoonmoeder, weinig eten, slecht slapen, benauwd droomen, teleur-stelling met schrijfpapier.'
168 Deze brief is niet bewaard gebleven. Uit Ising's antwoord laat de inhoud zich makkelijk raden.
169 Maison Couturier, Keizersgracht 674, een chique gelegenheid voor recepties en diners, die bestaan heeft van sept. 1879 tot 15 nov. 1928.

twaalf uur geraakten sommigen der Heeren zoo in feestvreugde, dat zij met den inventaris begonnen te werken en kraamschutten, kleeden, glazen en stoelen, benevens de Heeren heel hard door de kamer rolden, waarbij de heeren knechten met hun doodgraversgezichten groote oogen opzetten.

Ik wilde wel dat ik Uw nieuwen Roman[170] reeds zat te lezen. Vaarwel mijn vriend!

tt
Arnold Ising Jr.

63

Koninklijke Vereeniging:
'Het Nederlandsch Tooneel'.
Amsterdam

19 Nov. 88

Beste Karel,

Kijk, kijk, Ach zoo! Wel wel! Kom, kom! Is Jodocussie er! Van harte man, van harte! Wij wisten allemaal wel dat het een jongetjen wezen zou.[171] 't Zijn nare dingen, die bevallingen, je zit er altijd voor in - maar het doet me toch heel veel plezier dat alles zoo best afgeloopen is. Als wij elkaar hier zagen, vroegen we zoo eens: heb jij nog niets gehoord, 't wordt zoowat tijd, hij dacht: in 't laatst van October en zie-nu is het alweer voorbij en hebben (doorgehaald: wel) we allemaal briefkaarten. Je had ze zeker al klaar liggen guit! met de adressen er op. De kaart aan Neef heb ik netjes op de post gedaan, want wij 'zien' mekander niet. Neef heeft Maussie en Sinclair uitgenoodigd op het receptiedagje voor een gezellig avondje in Den Haag en mij niet omdat zij hun best gedaan hadden om zijn meisje te leeren kennen en ik niet! Nu loop ik niet hard om visitetjens bij hem te maken. Alleen heb ik het aardigheidje gehad om hem (doorgehaald: een) per briefkaart een avondje bij *mij* te vragen, maar toen kon hij het genoegen niet hebben. Hij mag nu met zijn vrouw en zijn schoonvader en oom 'in één vigelante' rondtoeren.

Ik ben tegenwoordig veel bij mijn minnares. Die woont ook in de Pijp, dicht bij mijn hotel. 's Morgens ga ik mij op mijn buitenplaats wasschen, (doorgehaald: verder) dan ontbijt en eet ik er en verder zien ze er mij niet, want ik vind het er vervelend. 's Avonds zit ik heel gezellig onder een kopje thee en sigaren en cognacjes bij Mina te vertalen. Zoo heb ik in een maand Tachtig Gulden extra verdiend. Ons souper ga ik in bescheiden winkeltjes zelf halen en ik vind het wel grappig dat alles zoo heel anders met me is dan een jaar geleden. Het gezelligheidsleven in de kroegen is totaal op de flacon. Alleen zit ik me 'smiddags onder

170 *De Kleine Republiek*.
171 Op 15 nov. 1888 werd te Mont-lez-Houffalize Thijm's eerste zoon, Joseph Willem Lambertus Alberdingk Thijm geboren

een bittertje te verdommen met Maussie in Café Londres, maar dan ben ik meestal griezelig uit mijn humeur.

Nu kom je zeker gauw hier met je vrouw en Jodocus, niet waar?

Ik ben voorgesteld aan je broer, door je vader - (doorgehaald: aan) bij de contrôle van den Stadsschouwburg. Ik zei toen dat ik hem wel kende omdat hij veel op jou leek, hetgeen ik onbeleefd van mijzelf vond.

Dag Karel!

Het beste met je vrouw!

Je vriend

Arnold Ising Jr.

64

Stadsschouwburg

Amsterdam 18 Dec. 88

Beste Karel,

Na je brief[172] hoorde ik al van Bram dat hij 'De Kleine Republiek' op beziens gekregen (doorgehaald: had) en van Karelsen dat Pietewiet een presentexemplaar ontvangen had, en van een Lid van de Redactie der Minnezangen dat het ter recensie ingekomen was - en dan las ik telkens uit je brief: Mijn Roman, zult ge dezer dagen ontvangen', en dan verlangde ik in eens erg naar mijn kamer alsof er iets heel plezierigs zou zijn. Zaterdag middag kwam ik om *6* uur t'huis om te eten en jawel dat zal het wezen! Mijn bruine boonen werden koud omdat ik ze vergat.

Ik vind het prettig dat ik het nog niet uit heb. Heel innig - mooi gezien en gevoeld. Dikwijls krijg ik sensaties, die ik vroeger ook had - terug. De wandeling - de eerste sneeuw - Willem die zijn verdriet uitpoept - het gevoel om wat kwaad te kunnen uithalen met den worstjongen.

Ze zullen weer denken dat het gemeen is òm gemeen te zijn en niet voelen het gemis aan liefde dat Willem er toe brengt om toch iets lief te hebben - ze zullen het buiten Willem om zoeken en het niet in hem zelf voelen.

Soms kan ik niet zien, zooals jij het ziet en dan begrijp ik enkele woorden niet. Ook is het zoo mooi dat Willem soms niet vat hoe anderen niet weten waarom hij zus of zoo doet of spreekt. Hij weet nog niet dat anderen anders zijn dan hij. Ik ben net een mug, die op je boek zit. Enfin - het is heel erg lief van je om het mij te geven.

Rössing spreek ik nooit meer en ik heb met de meeste belangstelling gelezen van

172 Niet bewaard gebleven.

jou en Mevr. Frenkel.[173] Goes heeft mij dat spulletje ook wijs gemaakt, maar hij denkt altijd dat de vrouwen waar hij mee is, razend en dol op hem zijn en gelooft alles wat ze zeggen. Ik heb aan die meedeeling niet verder gedacht, maar wie heeft je daarmee om je hoofd gebengeld en hoe wist je dat Goes *mij* daar over gesproken had? Daar snap ik niets van en ik ben er nieuwsgierig naar. Laatst ben ik in je buurt geweest - in Brussel - maar het werd er geen dag - want ik kwam er om kwart over vijven en den volgenden morgen moest ik om *6* uur weer terug. Met Willem Pieter De Leur heb ik er Roger la Monte[174] - dat leelijke drama gezien. Ik ben er de president van het Gerechtshof in. Dan zit ik achter op het Tooneel tegen het doek - heel hoog - met een roode toga aan en een grijs gedistingueerd smoelwerk en het legioen van eer aan en een bef - en een barret met gouden randen voor me op de tafel. Dan heb ik een gevoel of ik razend veel in te brengen heb en al die menschen in de zaal commandeer. Ik zeg tegen den beschuldigde: ga zitten en tegen de soldaten: smijt die kerels er uit en ik laat ze ieder op hun beurt wat zeggen en ik ben vinnig tegen den advocaat en ze moeten allemaal doen wat ik wil.

t'huis heb ik in geen maanden geslapen - altijd bij Mina. Den eenen dag is ze zenuwachtig en dan maakt ze ruzie en den volgenden dag is ze weer heel aardig. Maar ik kan het op den duur niet betalen en ik kan haar geen kleeren geven en mezelf ook niet. Dus zoo kan het moeilijk blijven.

's Morgens kleed ik me aan - Mina ligt in bed - dan geef ik haar een zoen en wuif bij de deur met mijn hand. Wij zeggen niets want zij heeft te veel slaap - dan stap ik het houten bruggetje over en met mijn hoofd naar de laagte omdat ik me niet gewasschen heb, loop ik door die rechte, naakte, arme straten naar mijn eigen kamer. Het bed is altijd netjes opgemaakt. Ik kleed me weer uit en wasch me. Dan ontbijten en naar den Schouwburg. Eerst bij Stumpff en daarna naar mijn literair bureel - met een gaskachel - een heusch schrijfbureau, hooge boekenkasten, een lange tafel met een groen kleed - een gaskroon met drie pitten, stoelen met groene zittingen. Ik ga voor het heusche schrijfbureau zitten met mijn rug naar alles toe en het gevoel dat er altijd wel iemand is, dien ik zien kan, als ik er een wil zien.

Ik ben niet meer zoo verlaten als vroeger en er zijn allerlei drukten en onverwachte dingen, die ik aardig vind.

173 Theo Frenkel-Bouwmeester. Ising moet dit gelezen hebben in Thijm's niet bewaard gebleven brief. Voor zover zich dit uit andere gegevens laat reconstrueren, moet Van der Goes aan Ising hebben wijsgemaakt dat Thijm op zijn tweede reis naar Parijs (sept. 1884) vergezeld was van de eertijds zo door hem aanbeden actrice, die echter reeds in nov. 1883 definitief met Thijm gebroken had. Het verhaal over dit gezamenlijke uitje naar Parijs is een lang leven beschoren geweest. H.P.L. Wiessing, die het vermoedelijk heeft vernomen uit de mond van Van der Goes, colporteerde 't nog eens in zijn *Bewegend Portret. Levensherinneringen,* A'dam 1960, 259: 'En mijn gedachten gingen naar het bekende verhaal uit een verre voortijd, hoe Louis' eigen zuster, de toen nog lieftallige Theodora of Doortje, met dezelfde mijnheer Thijm een onofficieel bezoek had gebracht aan *Paris, la grande ville*.'

174 Van Jules Mary. Later in Nederland vertoond als *Roger de Geschandvlekte*.

Het lastigste is omgaan met oorspronkelijke auteurs. Die beroerde kerels maken zulke leelijke stukken en dan zoeken ze het op dingen, die er buiten staan. Zoo moet ik van avond weer naar Leiden - om Emile Seipgens[175] te zien, die een Limburgsch geval gemaakt heeft, dat we gaan spelen.

's Avonds stap ik meestal uit den Schouwburg: De Pijp in. Ik heb Mina smousjassen geleerd en Peypers[176] woont daar ook in de buurt - voor als ik eens schaken wil.

Schreeuwt Joopie 's nachts hard? Of laat hij je nog al met rust? Het zal wat wezen met de tandjes - als die komen moeten. Wen hem niet om veel op zijn hersens te hebben, want dan wordt hij later zoo licht verkouden. Is je schoonmoeder,[177] na het lavement weer wat loslijviger geworden? Zij blijft zeker nog een poosje. Zoo ver weg - is ook maar zoo ver weg en je kan nooit weten, zeg ik maar. Zij heeft alles zoo bij ondervinding. Kom je d'r in, hè! Watblief!

Waarde Alberdingk mag ik mij minzaamst aanbevolen houden.

tt

Arnold Ising Jr.

65

Amsterdam 2 Maart 89

Lieve Karel,

Ik ben uit mijn humeur, waarom weet ik eigenlijk niet, misschien omdat wij zoo weinig van elkaar hooren. Ik weet niet of je nog hout gezaagt, en of je zoontje zoet is en hoe je vrouw het maakt. Kloos krijgt literaire brieven en ik krijg niemendal.

Gisteren en eergisteren avond heb ik partijen gegeven ten huize van Mina. Donderdag waren Boeken, met mooie kleuren in zijn gezicht en een zachte stem, en Kloos, leelijk getatoueerd met heel veel minzaamheid, de gasten. Vrijdag zou Goes komen en om hem een beetje te amuseeren, vroeg ik er Dr. Van Deventer bij. Goes bleef weg en met Van Deventer, neen maar! daar ging het heelemaal niet mee. Ik sprak in een graftoon, Mina gebruikte al hare eigenwijze woorden - dat krijgt ze als ze geen plezier heeft en zich buiten haar gemak voelt en Van Deventer vertelde anecdoten van Koningen, waar ik geen syllabe van in mij kreeg en van dat hij in een Duitsch boek gelezen had hoe men schilderijen restaureeren moet - het zit 'm in het vernis, weet je en dan moeten ze alcohol dampbaden hebben en verdoeken en een heel oud schilderijtje in het Rijksmuseum, maar ze lezen hier dat boek niet. Hij rookte sigaartjes van 10 centen, zonder er iets van te

175 Emile Seipgens (1837-1896), Roermondenaar van geboorte, maar buiten Limburg woonachtig. Schrijver van novellen en toneelstukken. Het 'Limburgsch geval' heette *Rooien Hannes,* een toneelspel in vijf bedrijven.

176 Zie aantekening no. 35.

177 Mevrouw Anna Maria Horyaans-Woons (1826-1903), echtgenote van Johannes Coenraad Horyaans (1830-1881).

Charles M. van Deventer

merken en hij zag gerookte zalm voor ham aan en zei voortdurend dat er met eten en drinken geen heil aan hem te behalen was. Uit wanhoop ging ik met hem schaken, maar ik zag geen stuk en ik vond altijd door, dat hij precies op een walrus leek. Toen hij tegen half drie weg was waren Mina en ik, allebei ziek en wij zouden Goes nooit meer vragen en als hij uit zich zelf kwam, zou Mina in bed liggen en ik uit zijn.

Neef heeft in de Dageraad het woord gevoerd over Robespierre. Peypers[178] had het hem aangeraden, omdat Goes er over de revolutie gesproken had, maar te oppervlakkig geweest was en niet genoeg had doorgedacht. Neef had er in gestudeerd en zou er dus wel meer van weten. Ik kan er niet achterkomen, hoe Neef het er heeft afgebracht, maar ik ben er toch razend nieuwsgierig naar. Sinds Oktober heb ik hem niet meer gezien.

Mijn inktpot, papier en pen willen zich niet verdragen. Het spijt mij dat ik zoo raar schrijf en vlekken maak, maar ik heb de meeste sympathie voor je.

Met den Heer Stumpff moet ik dikwijls consulteeren en zonder kloppen loop ik zijn kamer binnen. Vroeger zat ik er altijd erg in, als ik naar hem toe moest, omdat hij dan wel eens snauwde. En als ik nu gegrimeerd of in costuum ben, dan heb ik altijd datzelfde angstige gevoel terug als ik naar ‘binnen’ moet.

Na je heengaan, heb ik nooit zoo verlangd om iemand te zien, zooals ik naar jou verlangen kon. Ik heb nooit zoo verschrikkelijk hevig plezier gehad als soms 's avonds wanneer je bij me was, ik heb het nooit zoo prettig gevonden, dat er om mij gelachen werd, als wanneer jij het deed. Ik geloof wel dat er oogenblikken waren, waarin wij het aardige *in* elkaar zagen, precies zooals wij het ieder voor ons hadden; maar jij maakte dingen, die ik bij ongeluk zei, dikwijls mooi door de opvatting, die jij er alleen van hebben kon.

Heb ik je ook verveeld met tweemaal hetzelfde te schrijven, of vind je het naar dat ik je vroeg wie je over die Frenkelkwestie gezeurd had of heb je gehoord dat ik er Goes mee voor den gek gehouden heb - Goes die alles gelooft wat een vrouw - wie ook - hem wijs maakt.

Als ik een brief van je lees, krijg ik een stuk van het gevoel terug, dat ik had als wij bij elkaar waren.

Deed ik je zeer met mijn bedankje voor je boek? Weet wel dat het mij niet schelen kan om onbeleefd te zijn of grof of ongevoelig tegen anderen, maar dat er een hark door mij getrokken wordt als ik vrees niet genoeg voor je geweest te zijn of denk dat ik je met een speld gestoken heb.

Mina was in geen vier maanden uit geweest - vanwege haar been. Op een mooien Zondag nam ik een mooi coupeetje en reed met haar door de stad en naar Diemen om haar in de wereld te laten zien, met het raampje half open. Zij had geen ziekbed gehad en hoefde niet op haar kamer te blijven. En ik vroeg al: ‘hindert het raampje je niet?’ ‘Neen, anders heb ik niets aan de lucht’. En daar is ze me verkouden geworden, en een dikke keel! Dat had ik haar knap op het halsje

178 Zelf ook een ijverig lid van ‘De Dageraad’.

gehaald. Ik geloof dat Schimmel plan heeft om me wat meer te laten verdienen of me een gratificatie te geven. Nu als dat gebeurt, krijgt Mina subiet een japon. Karel, je bent in lang niet hier geweest. Moet je gade haar familie niet eens bezoeken? Ook mag het kleine Kareltje, Groot Mokum wel eens zien. Of zit je te veel in je werk? Hoe is het vriendlief, verlang je niet om hier weer eens rond te wandelen, met het gevoel dat je je landgoed in België hebt? Wil Bruin je niet voorttrekken? Als ik weet dat je komt, zal ik den vorigen avond geen oesters eten, dat beloof ik je plechtig! Dag Karel! Vele groeten voor je vrouw en den kleinen man.

tt
Arnold Ising Jr.

66

Mont-lez-Houffalize
Luxembourg Belge
5 Maart 1889.

Beste Arnold,

Gij moet mij den vorm van dezen brief vergeven, maar anders is dit papier zoo schunnig. Ik dank U zeer voor uw brief. Gij zijt mij (gij wilt daar wel naar vragen) nooit met het minste of geringste anders dan uiterst aangenaam geweest, zoowel in uw brieven als op alle mogelijke andere wijzen.

Maar, mijn vriend, behalve over letterkundige en geld-zaken, ben ik in dit jaar nog met niemant in briefwisseling geweest, ten zij met den heer A. Prins[179] te Hamburg, die mij een groote bezending boeken, die ik zeer noodig had, bizonder minzaam ter leen heeft gestuurd.

De reden, dat ik U niet eerder weêr eens geschreven heb, is eenvoudig, dat ik niets te melden had. Niet alleen geen feiten of nieuwtjes, maar ook geen bedenkingen, indrukken of stemmingen. Ik weet niets, voel niets, heb niets en ben niets. Maar ik ben steeds wat men noemt... gelukkig. En dat is voor mij de hoofdzaak; de rest biet geen luis. In Amsterdam te-rugkomen? Niet gaarne, mijn waarde, niet gaarne. Alleen maar als ik er aan denk, krijg ik al de stuipen op mijn lijf. Dit is misschien het eenige ziekelijke hoekje, dat er nog aan mij is. Mijn lichamelijke gezondheid is uitmuntend, en hoop ik dat het met u ook zoo is. Mij geestelijke gezondheid is zoo: ik voel mij een verstandig en gevoelvol mensch, die zoo-wat vijf jaar ziek is geweest en aan grootheids-waanzin heeft geleden.

Die grootheids-waanzin was een heerlijke ziekte, maar, zoo als ik je al vroeger schreef, is zij vlak op het kantje van den al-geheelen waanzin, en ik geef de voorkeur, 't is misschien heel laaghartig, aan mijn stompe rust van tegenwoordig.

179 Arij Prins (1860-1922), letterkundige en industrieel, achtereenvolgens te Hamburg en te Schiedam. Debuteerde onder het pseudoniem A. Cooplandt met naturalistische schetsen *Uit het leven*. Schreef nadien enkele impressionistische ‘romans’. Zie ook Van Deyssel. *Gedenkschriften,* 633-639.

Villa des Chéras te Mont-lez-Houffalize

Mijn werk gaat zoo-zoo. Den meesten tijd breng ik door met de voorbereiding van zéer lang-ademige zaken die nog in geen jaren klaar zullen zijn.

Mijn vrouw en zoontje maken het best. Ik heb hen je groeten overgebracht, waarop beide met een glimlach hebben geändwoord. Oome Ising, als oome Ising komt moet je je rechter hand geven, zegt mijn vrouw tegen het zoontje.

Ik voel erg het gemis aan boeken, en verbeel mij telkens, dat ik zal merken een heel eind ten achter te zijn als ik weer in de lektuur kom. Ik draag elken dag een soort van geribt grof-fluweel of pilo pak, zeer dik, met hooge kaplaarzen en een bruine slappe hoed, een donkere das, twee wollen of flanellen overhemden over elkaâr en daar-onder een winter-Jaeger-onderpak (borstrok en onderbroek) en

twee paar dikke sokken over elkaâr. Op mijn kamer pantoffels. Ik ben steeds geheel geschoren en mijn haar is even kort. Sinds 4 december heb ik niemand buiten de mijnen gesproken.

Het hout-zagen is grooten-deels door hout-hakken vervangen. Maar daarmeê had ik mij laatst haast leelijk gekuld. Want mijn rechter hand was er zoo dof van geworden, dat ik niet meer schrijven kon. Sinds maanden ligt er een stuk van mij bij De Koo,[180] en een bij v. Maurik.[181] De Koo heeft drie achter-één-volgende brieven van mij onbeändwoord gelaten. Waaruit ik afleid, dat ze aan den Amsterdammer niets meer van mij willen weten.

Het is mogelijk, dat ik over een jaar en drie maanden zal verhuizen, want als ik in een huis woon, dat 200 gulden doet in plaats van 750 zoo als mijn tegenwoordige woning, dan houd ik, wâ blief, 550 over om boeken te koopen en U eens een visite te maken. In zoo'n geval denk ik aan Bretagne in Frankrijk, of de Vogezen of Vlaanderen. Het liefst echter in een bergstreek. Ook in Schotland zoû ik wel willen. Het allerliefst zoû ik hier in de buurt blijven. Met het oog daarop, zoû ik a.st. zomer wel een voetreisje willen maken door deze belgische provincie Luxemburg. Hebt gij ook niet plan, ten einde hier de uitmuntende lucht te genieten, a.st. zomer door de belgische provincie Luxemburg een voetreisje te maken? Dan zoudt ge mijn lang-gekoesterde begeerte van een tijdje ten mijnent te vertoeven wellicht vóor of ná dat voetreisje willen voldoen?

Mijn tegenwoordige woning verwezenlijkt voor mij volstrekt en geheel en al het ideaal eener voor mij geschikte woning, zoo dat ik tot dat verhuizen nog wel zoo makkelijk niet over zal gaan. Maar het is niet kwaad op alle eventualiteiten voorbereid te zijn en ik zoû niet ongaarne wijken of streken kennen, waar ik, in geval van nood, even te gelijk vrije en veilige woningen zoû kunnen vinden. Ik heb echter een soort van dwaas voorgevoel, dat eene verhuizing voor-goed mijn tijdperk van vlekkeloos geluk zoû sluiten.

Mijn tegenwoordig huis ligt aan twee groote heirwegen, waarvan één met telegraafpalen. Over die wegen rijden, over elken weg 2 maal per dag, diligences. Het huis ligt juist zóo ver van die wegen af, en er komen zóo bijna-in 't geheel-

180 Joannes de Koo (1841-1909). Van 1878 tot 1907 redacteur van het weekblad De Amsterdammer. Hij redigeerde ook het dagblad De Amsterdammer dat van 1883 tot 1894 bestond. Zie Harry G.M. Prick, *J. de Koo en Lodewijk van Deyssel,* in De Nieuwe Taalgids L (1957) 253-258. Het bij De Koo berustende, ongepubliceerd gebleven, opstel was getiteld *De Nieuwe Gids* en werd geschreven in de zomer van 1888. Op 7 nov. 1891, toen dit opstel zijn actualiteit grotendeels verloren had, berichtte De Koo, na het zoveelste rappel van Thijm: ‘Uw stuk over den N. Gids, gaf ik indertijd aan v.d. Goes te lezen - en die goeie man heeft dat natuurlijk nog. Ik zal er hem nog eens om vragen’.

181 Justus van Maurik (1846-1904). Schrijver van in brede kringen populair geworden vertellingen over het Amsterdamse volksleven. Samen met De Koo was hij jarenlang redacteur van het weekblad De Amsterdammer. Het stuk dat bij Van Maurik berustte was een uit nov. 1888 daterende bespreking van Zola's *Le Rêve*. Dit nooit gepubliceerde opstel werd eerst op 15 sept. 1889 door Van Maurik geretourneerd.

geen menschen over die wegen, dat je tien maal per uur spier-nakend om het huis heen zoudt kunnen loopen, zonder dat iemant het zien zoû. Ten zuiden, ten Oosten en ten Westen zijn de eminentste vergezichten, allen van minstens vijf uur afstand, want het huis ligt boven-op een breeden berg-heuvel. Het huis is omgeven door dorpen, maar die liggen òf in dalen, òf achter bosschen, zóo dicht-bij, dat je er in geval van nood tamelijk gauw bent, en toch zoo verborgen, dat je er niets van ziet of hoort. Ik ga naar alle deelen van het sparrebosch, dat er bij hoort, naar den moestuin, naar het grasveld, naar de vruchtboomen, naar de hondenhokken, zonder dat ooit iemant mij ziet. 's Zomers heb ik het bosch, dat alleen voor míj is, waar ik kan gaan hollen, knielen, zitten, liggen, kruipen, springen en hangen, zonder door wat of wien ook lastig gevallen te worden. 's Winters, in de lente en in de herfst kan ik tot drie uur aan een stuk doorloopen, in de richting van Wibrin, al-door óp den berg-'keten', in de sneeuw of in de hei, met ál-door een ontzachlijke uitgebreidheid van verre verschieten om mij heen, als loopend in de lucht, als loopend in den hemel der eenzaamheid, zonder één mensch te ontmoeten noch op den heenweg noch op den te-rugweg. De heerlijkste winden bewaayen je lijf en je komt thuis gezweept en versuisd door blauwheid, witheid, verre en hooge winden, met gouden oogappels, blauw-weêrschijnend oogenwit en glansend rooye wangen, en een voorhoofd vol licht en klapperende neusgaten.

In huis heb ik ook de meest absolute vrijheid. Uit alle vensters - en er zijn er 22 - zoû ik in hooge bochten kunnen piessen in gouden stralen, zonder dat één ellendige sterveling er iets van zag. Als ik wil, kan ik tien uur achter mekaâr door het huis hollen, van de vliering naar den kelder, schreeuwend, gillend, roepend, krijtend, schaterend als een bezetene, zonder dat er één buur is, die zich er over zoû kunnen beklagen. Als het donker is en ik wil of er zijn sterren en ik wil, dan kan ik met malle armgebaren buiten gaan staan roepen in den nacht, met niets dan zwarte boomenwind om 't gek te vinden. Ik kan lang kijken naar herfst-draden en naar de lucht, ik kan graven, spitten, ploegen, zagen, hakken, kruyen, hooyen, dansen in den dag, fluiten, zingen en ík hoor mij alleen.

In huis, kan ik mij gedragen zoo als het mijn gril behaagt, dan weêr het heele huis bewonen, dan weêr maar één verdieping, dan weêr maar één kamer, ik kan alle kachels stooken of geen-een, kan 's avonds om zes uur of 's ochtends om zes uur naar bed gaan, zonder dat iemant merkt of er licht of geen licht is, zonder ooit door een bezoeker opgeschrikt te worden. Ik kan alles inrichten zoo als ik wil zonder uit beleefdheid aan wien ook tekst en uitleg te hoeven geven, om dat er nooit iemant is. Weken kan ik luyeren, zonder dat een buurman mij vriendschappelijk vragen zal of ik dan heelemaal geen liefhebberij in 't een of ander heb, maanden kan ik hard werken, zonder dat dezelfde of een ander mij vraagt wáar ik toch in godsnaam zoo druk aan bezig ben. Ik kan in het salonnetje van wit en goud op een blauw fluweelen fauteuil gaan zitten in een uitstekend pak en met sigaretten, ik kan in een vuil boezeroen op den zolder, in schuur of kelder werken, zonder dat een fatsoenlijk mensch er zich over verbazen zal. Met den schoorsteenveger klauter ik heerlijk op 'et dak en geef hem den ladder aan, éens

in 't jaar, en éens in 't jaar daal ik met den beerwerker in de onder-aardsche put om stront te scheppen (met toestemming).

Geen wind zoo goud als de wind van hier en geen lucht zoo blauw, geen regen zoo frisch en geen sneeuw zoo zwaar, groot, dik, ver en wit. In alle kamers, portalen, dakholten en hokken en schuren en hoeken en gaten is van mijn geluk blijven zitten, geen deur kan ik open doen zonder dat er dadelijk iets-van mij te gemoet komt, tegen mijn voorhoofd aan.

Geen glimlachende makelaars, geen haatdragende dagblad-schrijvers, geen ontstelde verwanten, geen mede-dingende schrijvers, geen nieuwsgierige belasting-ontvangers. Niets dan een enkelen keer een fooi-lieve boer, lief bol grof vunzig met een heerlijke grove kalmte en afgeknotte gebaren.

De wijn is in den éenen kelder, de aardappelen in den anderen kelder, de borden en glazen, het linnen-goed, waarbij mooye servetten, alles is in vriendelijke kasten op zijn plaats. Ook is er nooit iemant, die een vermanend, twijfelend of twistend woord tegen mij zegt. De eyeren zijn groot als keyen en versch als versch brood, mijn vrouw is mijn liefde, de oude-jenever, de ham, het spek, de worst, het ossenvleesch, de spersie boonen, netjes in Keulsche potten ingemaakt, staan klaar, veel kool ook, mooye witte en rooye als reuze-rozen.

Het huis staat op, recht, het omhalt de grootste voldoeningen, die ik ooit gehad heb of hebben zal, met zijn zinken buiten-omkleeding schittert het in de zon. In de lente gaan de witte bloesems tegen het lucht-blauw wiegend bewegen als om het vers van mijn levensgeluk te deklameeren.

O ja ik zoû hier verdoemelijk graâg blijven. Want dat woû ik eigelijk zeggen. Je vergeeft toch mijn uitgebreidheid? Schrijf mij weêr eens gauw. Je doet me daar een groot plezier meê. t.t. Karel Alb. Thijm.

67

Amst. 17 Maart 89

Amice,

Excuseer dit rare papiertje. Het smart mij dat gij om zulk een droevige reden[182] hier zijt. Erg speet het mij dat ik van morgen eenige minuten na uw bezoek, t'huis kwam. De juffrouw zei mij dat Gij om half twee terug zoudt komen. Vol verlangen heb ik U den middag zitten wachten. Wilt gij mij morgen (Maandag) avond een samenzijn schenken? Ik wacht U dan van half zeven af. Van avond moet ik helaas spelen.

Geloof mij,
tt
Arnold Ising Jr.

182 Op 17 maart 1889 was Josephus Albertus Alberdingk Thijm overleden.

68

Amsterdam - Stadsschouwburg 18 Maart 89

Beste Vriend,

De dood van je lieven vader treft mij zeer. Ik hield van hem, hetgeen hij nooit geweten heeft omdat hij mij te weinig kende. Ik hield van hem, omdat hij goed voor U was - Cato is een allerliefste vrouw, zei hij tegen mij op een Zondag middag in September, met warm gevoel in zijn stem. Ik hield van hem, door U heen, omdat je mij zulke aardige dingen van hem verteld hebt. 'Twee dikke vrouwen, die daar boos weggaan', zei hij glimlachend toen zijn dochter[183] van tafel wegliep. Ik hield van hem, want hij schreide bij een aandoenlijke scène, en hij zat niet in de schouwburgen om Directies en artiesten uittemaken, maar om te genieten. Zelfs het middelmatige schonk hij zijn aandacht, en altoos wist hij iets te prijzen. Ik deed mijn best als Prof. Alb. Thijm er 'in' was, want ik dacht, dat hij hetgeen ik deed en was, niet leelijk vond. Ik had een heerlijk, prettig gevoel toen ik naar hem toe mocht gaan om Morin een feest te bereiden. Hij was een vriendelijk, levenslustig man die men overal en bij elke gelegenheid zag en die velen zeer zullen missen. Ik voel nu heviger dan anders, dat ik mijn vader ook zal moeten missen, en dan hoop ik dat ik mij uit mij zelf zal kunnen halen en het zal kunnen aanzien, alsof ik een ander was, want ik vrees, dat ik het niet aan zou kunnen, wanneer ik 't heelemaal voelde.

Ik had jou gisteren graag naar Eindhoven gebracht. Het is, zoo alleen, een zware tocht geweest. Ik heb er aldoor aan gedacht en er van nacht naar van geslapen. Toen Vosmaer[184] en Hofdijk[185] stierven, had ik het ook - maar nu nog erger, dat er een stuk van mijn vader mee weggaat. Van zoo jong af, heb ik altijd van hen gehoord. Zij waren zijn tijdgenooten en vrienden - en ik zal zoo goed voor hem wezen, als ik maar kan.

Toen ik gisteren middag zenuwachtig zat te wachten, of je niet terug zoudt komen, dacht ik telkens, met een kneep van binnen: 'als hij maar niet weg blijft omdat zijn vader sterft' - en het was zoo.

Ik vind het heerlijk voor je, dat je je vrouw en je kind hebt. Dat is het nieuwe leven, waar je bij t'huis hoort, nu je jeugd is heengegaan. Als het gebeurd was voor je trouwen, zou het nog erger geweest zijn.

183 Catharina Alberdingk Thijm. BA

184 Mr. Carel Vosmaer overleed op 12 juni 1888 te Montreux. Ook Thijm was toen geschokt. Op 20 juni 1888 schreef hij aan Kloos: 'Dat Vosmaer dood was, las ik in een fransche krant: "On annonce de La Haye la mort de Mr. Van Maer". Toen ik 'et begreep schrok ik en ontroerde ik.'

185 Willem Hofdijk overleed op 29 aug. 1888 te Arnhem. Thijm heeft levenslang een zwak voor Hofdijk gehad. Nog in zijn *Nieuwe Kritieken,* A'dam 1929, 166, noemde hij Hofdijk een 'voortreflijke dichter'. In het dagblad De Amsterdammer van 28 juni 1886 had hij trouwens Hofdijk, bij gelegenheid van diens zeventigste verjaardag, anoniem uitvoerig hulde gebracht.

Josephus Albertus Alberdingk Thijm, opgebaard na zijn overlijden

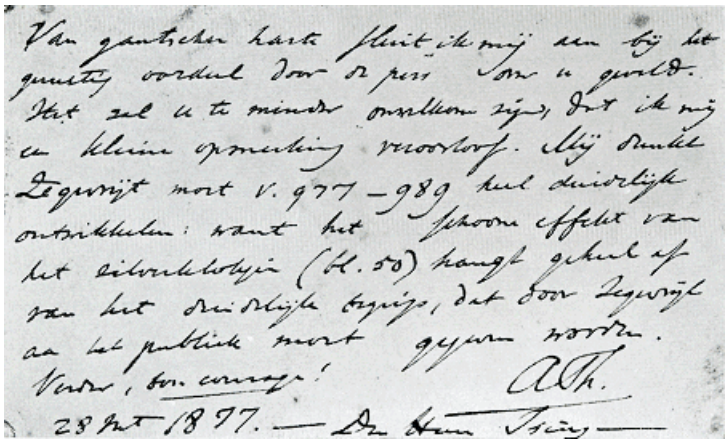

Van ganscher harte sluit ik mij aan bij het gunstig oordeel door U pers over U gerold. Het zal U te minder onwelkom zijn, dat ik mij een kleine opmerking veroorloof. Mij dunkt Zegewijt moet V. 977–989 het duidelijk ontwikkelen: want het schoone effekt van het eindtableau (bl. 50) hangt geheel af van het duidelijke begrip, dat door Zegewijk aan het publiek moet gegeven worden. Verder, ten overvloede! A Th.

29 Oct 1877. — Aan den Heer Ising —

Het is lam dat ik je niet heb kunnen zien. Was ik gisteren maar tien minuten vroeger t'huis gekomen, maar Goes zei me, dat je over veertien dagen terug komt. Toe, vergeet mij dan niet. Dag Karel!

Je vriend
Arnold Ising Jr.

Als je er lust in mocht hebben, schrijf je mij dan eens even, hoe 't met je is?

69

Mont-lez-Houffalize
Luxembourg Belge
23 Mrt. 1889

Amice,
Ik dank je van harte voor je brief na den dood van mijn vader. Als ik er aan denk en de herinneringen laat komen, word ik ellendig, maar ik strijd al-door om er niet aan te denken. Ik *wil* er niet aan denken. Op je vraag hoe 't met mij is, kan ik je alleen andwoorden, dat ik mij moe voel, doodmoe. Ook doe ik niets dan slapen, eerst lang 's nachts en dan nog den halven dag. Er komt nog bij dat ik door dit plotseling ongeluk in een krizis van financieële moeyelijkheden ben gekomen, waarvan ik nog niet weet, wat er de uitweg van wezen moet. Waarschijnlijk kom ik weldra in Amsterdam. Dan hoop ik je te ontmoeten.

Je vriend
Karel Alb. Thijm.

70

Koninklijke Vereeniging:
'Het Nederlandsch Tooneel'.
Amsterdam.

Amsterdam, 4 April 1889

Amice,
In de annonces van de High Life, zie ik dat gij met Uw gade en zoon in Amsterdam zijt afgestapt. Tusschen twee en drie uur, van middag zal ik mij met een bescheiden belletjen aan Uw Hôtel melden (N.Z. Vbwal 161). Wij kunnen dan misschien een half uurtjen in elkaars gezelschap zijn, ergens aan het ij of zoo. Daar is nu toch geen kip.

Geloof mij,
tt
Arnold Ising Jr.

71

Amsterdam, 11 April 1889
N.Z. Voorbw. 161

Amice,
Ik moet je nog wel mijn verontschuldigingen aanbieden voor mijn wat te be-

knopten kaartbrief van gisteren. Ik had geen tijd iets anders dan een briefkaart voor mijn mededeeling te gebruiken, en ik wilde liever niet op een aan den Stads-schouwburg geädresseerde briefkaart de redenen vermelden, die mij tot mijn niet gering displezier beletten je af te wachten. Die redenen waren, dat het dien Woensdag zoogen. taxatie-dag was, waardoor alle vertrekken van ons huis den heelen middag door de officieële personen bevolkt waren, die bij zoo'n gelegenheid op het tapijt plegen te komen. Ik had deze bizonderheid niet vooruit geweten, ander had ik je eerder gewaarschuwd. Nu zullen wij elkander dus Zondag weêr zien. In blijde afwachting

t.t.
Karel Alb. Thijm.

72

(datum poststempel Amsterdam 12 april 1889)

Daar ik de mazelen heb, kan onze bijeenkomst Zondag a.s. tot mijn groot leedwezen, geen plaats hebben.
84 Jan Steenstraat.

Uw
A. Ising Jr.

73

Amsterdam, 13 April 1889
N.Z. Voorbw. 161.

Amice,
Met schrik zag ik uit je briefje van gisteren, dat je zoo erg ongesteld bent. Geloof maar, dat mijn hart goed genoeg is om mij dadelijk naar je toe te doen loopen, dat ik, bedoel ik, zeer zoû wenschen je gezelschap te houden, maar mijn moeder heeft mij formeel verklaard mij dan niet langer in huis te kunnen houden, en geld om in een hotel te gaan heb ik niet. Het is de epidemische aard van je ongesteldheid, die, ook zonder dat de overbrenger zelf aangetast wordt, heel licht vooral op kleine-kinderen overgebracht wordt, die 't mij onmogelijk maakt je te komen zien. - Ik heb gisteren je ongeval aan v.d. Goes meêgedeeld. Mocht je nu een andere ongesteldheid hebben, en de mazelenmare een loos alarm blijken te zijn geweest, dan had ik daarvan zeer gaarne spoedig bericht.

t.t.
Karel Alb. Thijm.

74

Amsterdam, 18 April 1889

N.Z. Voorbw. 161.

Amice,

Hoe gaat het met U? Hebt gij de mazelen in hevigen graad? Hebt gij er koorts bij?

Gij wordt ongetwijfeld uitnemend verzorgd? Ik hoop maar dat gij gauw weêr beter zult zijn. Ik zoû het zoo buitengewoon jammer vinden, als de zich nú voordoende, zeldzame, gelegenheid om U van tijd tot tijd te ontmoeten, die wellicht in geen jaren zal te-rugkeeren, voor mij verloren moest gaan.

Ik hoor, dat Biederlack een hersenschudding heeft gehad, gisteren. Dat zal U wellicht een weinig troosten.[186]

Geheel de uwe
K.J.L. Alberdingk Thijm.

75

Amst. 18 april 89

Amice,

Het doet mij veel leed, dat onze samenkomst Zondag zoo in het honderd liep. Ik ben nu in zooverre weer op de been. De dokter zegt dat de Heeren en Dames, die mij zouden komen bezoeken, geen gevaar meer voor hun knapzak zullen loopen. Het is hier behoorlijk uitgelucht en er scheelt mij niets meer dan dat ik nog een beetje zwak ben en niet uit mag.

Hartelijk dank voor Uwe beide brieven en de betoonde belangstelling.

Geloof mij, in blijde afwachting,[187] als steeds

tt
Arnold Ising Jr.

De dokter, die mij de behulpzame hand bood (doorgehaald: is) neemt de zaken niet licht op. I.

Jan Steenstraat 84.

76

Amsterdam 9 Mei 89
Donderdag.

Amice,

Mag ik mij van avond ter Uwer beschikking stellen? Mogelijk kunnen wij elkander aantreffen in de Jan Steenstraat 84.

186 Ook Thijm zelf zal hieruit troost hebben geput. Op 23 dec. 1889 noteerde hij althans: 'Biederlack, die bij mijn laatste bezoek aan Amsterdam op een toon van meerderheid bij zekere gelegenheid tot mij zei: "ja, als je bang voor je zèlf bent, dan...", ellendige luis, ik ben juist voor niets of niemand bang dan voor mij zelf alleen, en als ik geen reden had om voor mij zelf bang te zijn, als ik m.a.w. steeds datgene gedaan had wat ik zelf voor 't best hield, dan had ik reeds zulke enorme dingen gedaan, dat ik mij zelf voor als de voor zich zelf bewezen grootste kerel van de wereld zoû houden. Als men zoo heelemaal niets van zich zelf vergt als gij, is het heel makkelijk te vrede over en niet bang voor zich zelf te zijn.'

187 Op 26 april 1889 bracht Thijm de gehele dag door met en bij Ising.

Hoogachtend,
Uw dw.
A. Ising Jr.

77

Amsterdam 23 Mei 89.

Amice,
Tot mijn niet gering leedwezen zal ik morgen avond geen gezellig uurtjen bij U mogen doorbrengen. De geneesheer van het Gasthuis verwacht morgen om dien tijd dr. Peypers en mij bij zich. Het is hoog noodig, want de toestand is onhoudbaar. Om half acht was ik even bij Peypers, toen de meid kwam zeggen: 'Menheer daar is iemand om te zeggen dat de juffrouw[188] zoo'n pijn heeft, dat zij het niet uit kan houden en of u dadelijk komen wil.' Peypers vond deze boodschap al heel vreemd en was er boos om. Hij schreef morphinepoeiertjes voor en liet mij er alleen op uit trekken. Ik breng nu leelijke uurtjens door. Het is zoo erg, dat ik er geen raad mee weet.
Enfin, zij moet zoo spoedig mogelijk naar het gasthuis.

Geloof mij,
geheel de Uwe
Arnold Ising Jr.

78

Amsterdam 7 Juni 89

Amice,
Het blijft mij nog steeds spijten, dat ik U gisteren avond zoo leelijk gederangeerd heb. Wel foei! Wel foei! Met die warmte en dan het boordje om! Feitelijk was het *mijn* schuld, want ik had beloofd alle avonden t'huis te blijven. Maar het stuk dat ik vertaal gaat pas dezen winter, in plaats van in Augustus, zooals eerst het plan was en Mina moest eens uit, en ik hoopte dat het niet ongelukkig treffen zou. Ik had moeten voorzien en het U behooren te waarschuwen. Nogmaals bied ik U - en nu mijn beste - verontschuldigingen aan. Hartelijk hoop ik van avond U bij mij te mogen zien. Dan weet ik ten minste, dat Gij niet al te boos meer op mij zijt.

Geloof mij,
Geheel de Uwe
Arnold Ising Jr.

79

Die Port van Cleve
Amsterdam.

1 Juli 89

Amice,

188 Mina Otten. BA

Van avond moet ik even naar Utrecht om den Heer Van Sorgen te spreken. Het spijt mij zeer.

Mag ik U morgen (Dinsdag) middag om half vijf verwachten in het tuintje bij Kras?[189]

Hoogachtend
Uw dienaar
A. Ising Jr.

80

Bergen-Op-Zoom,
Kremerstraat, hoek Vischmarkt,
18 Augustus 1889.

Ik kan, god-verdomme, waardste Amice-Vriend, U bij alle bliksems mededeelen, dat ik nu weêr met mijn beroerde kont op een Bergen-Op-Zoomsch bovenhuis, Jezus, Maria, Jozef, ben aangeland.

't Is hier een provinciale drukte, maar ik ben, wat weêrlicht!, afgedonders massief en geschikt in mijn deftige en ouwerwetsche meubels. Sakrament, dat is me een rataplan geweest, wat 'n drukte, bewaar-me, wat 'n herrie en 'n gedoe. Ik laat nog scheten als bliksems van de beroerde benauwende reis- en trek-druktes, waarin ik gezeten heb.

Maar nou, wat lazarus, nou zít ik, en dat is veel; iets van mij te recht komt er toch niet meer. Wat kan 'et míjn bieten, rust, stilte, eenzaamheid, werk, enz. jawel hei hei hei hei daar, verhuizen, christus, wat 'n krimineele agitatie.

Me vader is gestorven, ja, in Maart '89, en, nou en toen zijn wij in BERGEN-OP-ZOOM gaan wonen, vin-je dat niet aardig. Als, wat god verhoede, mijn moeder ook komt te sterven, dan trekke we d'r weêr uit, hi hi hi, ja, verdomd, dan trekke we d'r met onze donder weêr uit, d'r uit, de garnizoenstad uit, d'r uit, voorbij de officieren in de societeit, voorbij de exerceerende rekruten, voorbij de soldaten met hun tenten, voorbij de Korporaal-Waschbazen, d'r uit, ja, d'r uit. De buurt hier vindt 't zonde en jammer, dat zoo'n bleeke, stijve, suffe, stille, nooit-uit-gaande knul van 'n dominee als *ik* ben, de oorzaak is, dat zoo'n lief, vroolijk, levenslustig vrouwtje nooit 's met haar man bij de buren een borreltje komt drinken of 's avonds op de stoep wat zitten praten. Ik loop ook zoo mal op straat, weet-je-wel, zoo, ik weet niet, zoo langzaam, zoo stijf.

Beste Arnold, vergeef mijn ruw en onbeholpen geschreven brief, doe mijn beste groeten aan Mina, die ik hoop, dat beter gaat, en geloof mij

t.t.
Karel Alberdingk Thijm.

189 Dit is gebeurd. Op 24 juli 1889 kwam Ising 's middags afscheid nemen van Thijm, die zich op 10 aug. met zijn gezin te Bergen op Zoom zou vestigen.

81

Amst. 22 Augs. 89

Wel vriendlief wat doet het mij een genoegen dat je in Bergen op Zoom zoo goed terecht gekomen bent, en blijkbaar zoo naar je genoegen. Als je ook wonen kunt, waar je wil, mits het niet al te duur is en de bruin het trekken kan, waarom zou je dan niet in Bergen op Zoom moeten wezen, en het schippertje had er den inventaris nu toch eenmaal heen gebracht.

Ja, het garnizoen, wel wis en zeker, ik heb er nog een neef zitten, een majoor, die wel eens stukken voor ons vertaalt - ook zoo'n litterair begaafd letterkundige - Boogaard - heet hij, je belt er zeker eens aan, want men dient in Bergen op Zoom toch zoowat verkeer en gezelligheid en omgang, en avondjes en visites te hebben en van elkaars kinderen en vrouwen en rompslomp te weten. 't Moet er koortsig zijn, vooral wanneer men niet aan het klimaat gewoon is, maar dat heeft ieder die in Bergen op Zoom woont voor Bergen op Zoom over, want Bergen op Zoom moet afgesalamanderd aardig wezen. Charmante lui - wat stijf op het eerste gezicht - maar joviaal en prettig in den omgang als je ze maar kent. Ik heb al ontdekt dat er een stoomtram van Bergen op Zoom naar Antwerpen gaat en als wij nu eens centen hebben, dan kom jij in Antwerpen en ik ook - watblief! en dan gaan we daar weer in een kroeg zitten op zoo'n roode canapé en redeneeren eens gezellig weg over Bergen op Zoom.

Wel de kompelementen van Mina. Zij is weer aan het kuieren en sinds Maandag eet ik bij haar. Ook zijn we samen naar de Berenbijt gewandeld op een donker avondje in den regen en daar waren Kloos, die op zijn neussie gevallen was, omdat hij ha ha bezopen was geweest en die dronken was, en Witsen, die bezopen was, en Boeken die te veel op had en zoo zijn we met ons zessen (Kloossies neussie meegerekend) ook nog naar de Steenen granietzuil op de Stadhouderskade geweest.

Maandag 12 dezer ben ik 's middags om half zes naar Auerbach in Hessen gegaan om mijn vader en mijn moeder te halen. Ganzen, een beek, regen, bergjes en een gat. In Heidelberg zag ik den Shah, die tegelijk met ons op het slot wou wezen. In Bingen dronken we Binger Schloszberger, en in Creuznach kwamen wij een olifant tegen. Zondag morgen om half zeven holde ik in een snikhitte met mijn vader tegen den Drachenfels op en om acht uur was ik in de Jan Steenstraat 225, waar een oom lag te rochelen omdat hij dood ging.

Van morgen om tien minuten voor achten werd ik gewekt door de woorden: ‘Tante, Pa sterft’ en daar zat ik me weer te ontbijten met een carbolluchtje in mijn strot, in den donker, met de ramen dicht voor het decorum en mocht schreiende vrouwen gemoedelijk toespreken.

En nu komt weer dat gebliksem met die kist. 't Is hier een ellendige buurt. Ik heb dadelijk naar een acteur in Berlijn geschreven, want het wordt hoog tijd dat ik er eens uitkom. Je weet wel voor die wilde eend.[190]

190 Henrik Ibsen, *De wilde eend* (1884).

Gisteren zei ik tegen Mina: ‘neen, neen, je mag niet zoo aldoor opstaan, dan gaat je beentje weer zeer doen’. Toen ze toch wou opstaan, zei ik ‘Mientje je moet eens toegeven, het is niet aardig om dat niet te doen’. Ze ging zitten en vroeg toen met een lachend gezicht: ‘Nu heb ik 't gedaan, mag ik nu opstaan?’

Ik wou maar zeggen dat ik er blij om ben, dat het verhuisgedoe nu voorbij is en dat je eindelijk van al die herrie af bent. Mijn beleefde groeten aan je vrouw.

Geheel de Uwe
Arnold Ising Jr.

82

Amst. 3 Septbr. 89

Amice.

De Jan Steenstr. ben ik uit! Ik woon Marnixstraat 394 bij het Leidsche Plein, op een kamer, waar ik plezier in heb. Hoe gaat het Ul.?

Geheel de Uwe
A. Ising Jr.

83

Koninklijke Vereeniging:
‘Het Nederlandsch Tooneel’.
Amsterdam.

Amsterdam, 2 Oktober 1889

Waarde Alberdingk Thijm,

Het spijt mij dat ik zoo weinig van U hoor of zie en dat ik Uw geboortefeest op Zondag den 22sten September zoo schandelijk vergeten heb. Mocht Gij alsnog mijne eerbiedigste gelukwenschen, in Uw gewaardeerde zak willen steken, dan zal ik daar uit niet afleiden dat Gij ze aan Uw broek lapt.

Verleden Donderdag, mijn lieve vriend, heeft Horssie, worssie, Huzzeltje, Puzzeltje[191] - 't honnige poepertje - het guitige snoepertje, dat oolijke gatje - het kiezewiezewatje - mij met den Equitable, politiek-Unie-literairen-gedistingueerden Socialist-smulpaap[192] op een gastmaal in het Rijke koffiehuis genoodigd. Zonder U te willen doen watertanden, voel ik toch even een eend, zalm met een wit sausje,

191 Huzzeltje Puzzeltje was in de kring van de Tachtigers de bijnaam van C.F. van der Horst, lid van de import- en exportfirma Siebert en Co, Keizersgracht 184. Van der Horst, die Thijm had leren kennen op een vergadering van ‘Flanor’, is herhaaldelijk opgetreden als Thijm's maecenas. In de eerste jaargangen van het Tweemaandelijksch Tijdschrift verzorgde hij de toneelkroniek.

192 Hiermee is Frank van der Goes bedoeld. Behalve zijn agentschap van de Haarlemsche Brandverzekering-Maatschappij was aan Van der Goes ook de ‘Generaal Agentuur’ toebedeeld van de Equitable, Levensverzekering-Maatschappij der Vereenigde Staten.

duiven met augurken, tomaten, haring, garnalen, radijs en vijf flesschen rooden wijn, in mijn maag krijgertje spelen. Toen 't er alles behoorlijk in zat,

was onze vriend Van der Goes eveneens zat en uit beleefdheid gingen wij met hem naar drie zingende kroegen in de Nes en daarna voortdurend in een stortregen naar Mast, waar Goes verdween om niet te keeren.

Sedert dien heuchelijken dag kan ik geen zit meer in mijn derriere krijgen, ik heb geen lust meer in mijn vertalingen, en wil naar Parijs en naar Weenen, en naar Riche en vind het allerbedonderdst als ik maar een Gulden bezit.

Mina, die gelukkig op haar beenen loopen kan, stemt mij ook niet tot berusting in mijn lot, en ik haak voortdurend naar vriendjes en als ze bij mij zijn, verveel ik me toch. In Americain, waar ik 's middags een uurtje met Maussie ben, krijg ik het heimwee naar U. Ik wou dat Gij maar eens voor zaken hier moest zijn - dat zou het eenige mogelijke wezen waardoor ik wat op mijn verhaal komen kon.

Hoe gaat het je toch met de duiten? Kan je 't een beetje schikken? - ik maak er mij dikwijls angstig over, en heeft Beitsma[193] je nu betaald? en waar is broer Franc gebleven?

Ik heb nu in de Marnixstraat 394 bij een oude, malle juffrouw, een kamer met een balcon en een alcoof. 't Is er heel peuterig netjes. Hoezen over de canapé en stoelen - twee tafelkleeden over één tafel, vijf gordijnen voor ieder raam, een reusachtige spiegel en een penantspiegel en een schrijftafeltje, dat ik er van mijn kamer in den Schouwburg heb laten brengen. Ik geloof wel dat je het er nog al aardig vinden zoudt.

Mijn beleefde groeten aan mevrouw.

Geheel de Uwe
Arnold Ising Jr.

84

Bergen-Op-Zoom, 6 Oktober 1889
Kremerstraat, 300

Beste Ising, waardste Heer en Vriend,

Laat mij beginnen met U verschooning te vragen voor mijn verzuim van U niet eerder bedankt te hebben voor het aangename antwoord, dat gij mij wel op mijn eersten U mijn verblijf kenbaar makenden brief hebt willen schrijven en waarin gij melding maaktet van uw Duitsche reis en uwe beklimming van den Drachenfels, voor mijn vergrijp van ook Uw mij uw nieuw domicilie aanduidende briefkaart onbeändwoord te hebben gelaten in plaats van er naar te streven een der eersten te zijn om U in de versche woning, zij 't per schrift, welkom te heeten en U op uw minzame vragerij naar onzen toestand bescheid te doen. Aanvaard mijn dank voor de gelukwenschen, die gij mij naar aanleiding der verjaring van mijn geboortedag hebt doen toekomen. In het feit, dat zij mij een weinig later dan den dag zelf gewerden, zie ik als eene onbewuste oplettendheid van uwe zijde om mij, die toén stellig niet meer dacht er van U te ontvangen, op die wijze dubbel aangenaam te verrassen.

193 P. Beitsma te Deventer, de uitgever van *De Kleine Republiek*.

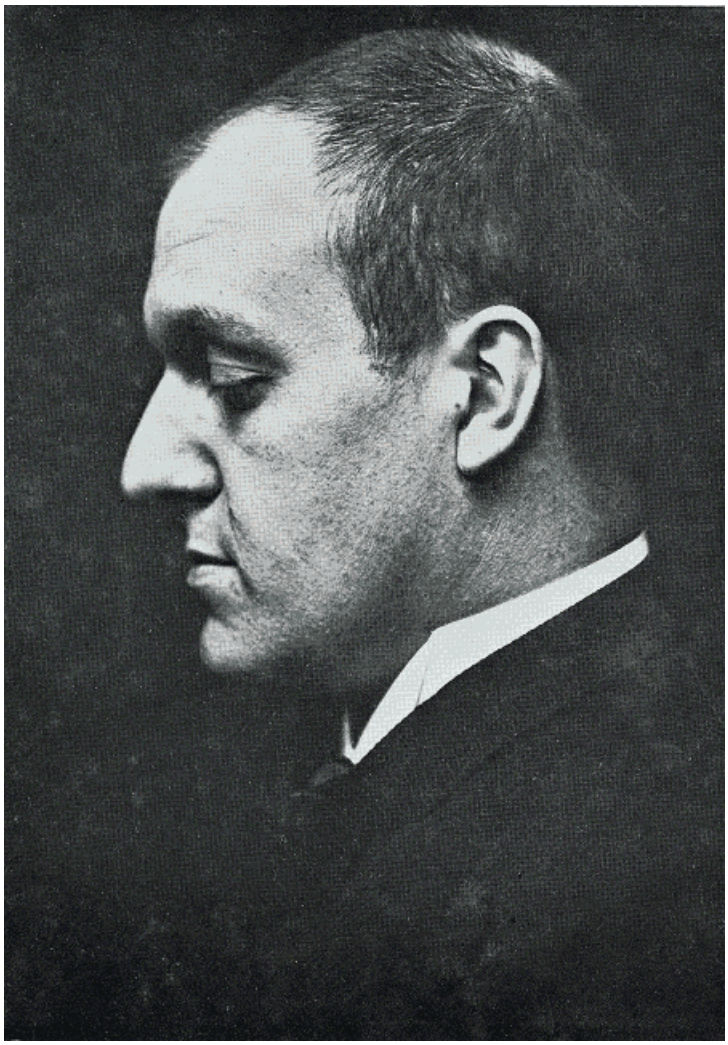

K.J.L. Alberdingk Thijm

Wees zoo goed mij in een volgend schrijven nauwkeurig te melden, waarom gij uit de Jan-Steen-straat verhuisd zijt en of gij uw beide woningen of alleen uw persoonlijke boudoir-appartementen maar niet de huizinge uwer gezellin vaarwel hebt gezegd.

Op de vragen, die gij mij wel in uwe laatste wilt stellen, zal ik zoo vrij zijn U te andwoorden, dat ik over 't algemeen nog-al te vrede ben, dat ik wat een gedeelte van den maatschappelijken kant van mijn leven aangaat alleen en eenvoudig maar van wat men ‘stand’ pleegt te noemen veranderd ben. Had ik vroeger iets jonkheerlijks te gelijk met iets avonturierlijks, iets hermiet- en iets jagerachtigs in het aanzien van mijn verblijf en uiterlijk of kleeding, (te Houffalize namelijk) - tegenwoordig ben ik wat men noemt een ‘kleine-burgerman’.

Ik bedenk wel eens, waarde vriend, hoe of 't mij spijt, dat er geen gelegenheid zich heeft mogen voordoen voor mij om U in mijn vorige woning te ontvangen. Want, gis ik goed, dan zal in de eerste vijftien jaar of langer mij geen lot beschoren zijn, dat met mijne zoo gelukkige tijden te Houffalize te vergelijken zoû zijn. Geloof mij vrij: prinsen en boeren zijn geschikte en goede menschen, maar kruideniers, behangers en officieren uit kleine provinciesteden zijn vreeselijke lieden, het zijn *de* ergste. Verscheiden schrijvers zijn dat met mij eens. Ik las dezer dagen nog in Stendhal[194] van ‘le petit bourgeois casanier’ als van het gruwelijkste menschenmonster. Ik ben, ook beïnvloed door afschuw en haat, in werk-dispositie als ik in lang niet heb gekend. Maar het gaat zéer langzaam (ongeveer drie maanden duurt 'et) om ‘er weêr in’ te komen, wanneer men, zoo als ik op 1e Oktober, in een vol jaar niets heeft uitgevoerd.

Het doet mij veel genoegen, dat uwe levensdeelgenoote weder genoegzaam hersteld is, een aan de goede zorgen van Dr. Peypers, meen ik, te danken uitkomst. Gaat gij nog wel eens schaken met dien grappigen kwant of hem 's avonds om even over elleven een uurtje gezelschap houden? Gij weet, dát heeft hij altijd 't liefste.

Mijne moeder woont in een klooster te Hoogerheide, plaatsje gelegen aan de stoomtramlijn tusschen Bergen-Op-Zoom en Antwerpen, een half uur trammens hier van-daan. Sedert mijn vestiging hier, ben ik er met mijn gezin twee keer geweest, de laatste maal op mijn verjaardag. Dien keer was mijn broêr de Jezuïet[195] er ook, welke broêr toen den volgenden dag met mij te Bergen den ochtendmaaltijd is komen gebruiken. Ik begrijp nog steeds niet, hoe gij, toen gij hem op de begraafplaats waarnaamt, hebt kunnen vinden, dat hij zich in het bezit van een fraayen kop verheugt. Hij is een goed-hartige, met zijn persoon een uiterste van onbeduidendheid verwerkelijkende lummel.

Mijn broêr Frank is ongeveer 10 Augustus naar New-York vertrokken, na eerst in het American Hotel te Amsterdam gelogeerd te zijn geweest, van waar uit hij ons als afscheid nog een leelijke en toch kostbare poets heeft gebakken. Sinds hij is aangekomen heb ik rechtstreeksch nog niets van hem vernomen. Alleen heeft

194 Op 21 sept. 1889 was Thijm begonnen aan de lectuur van Stendhal's *Journal*.

195 Jan Alberdingk Thijm (1847-1926). BA

mijn moeder mij medegedeeld, dat hij eene betrekking *zoekt,* veel *kans* heeft van slagen, enz.

Mijn tante Fuchs[196] te Antwerpen, die ik genoodzaakt ben geweest te gaan bezoeken, toen mijne moeder bij haar logeerde, heeft, bij gelegenheid van den dood mijns vaders, aan mijne zuster Katarina ongeveer duizend gulden ten geschenke gegeven, aan mijn broeder Frank vijfhonderd gulden, en aan mij de liefelijke som gelds van vijf en dertig gulden. Maar het is mijn schuld, want ik heb haar steeds geheel verwaarloosd.

Ik zie met genoegen in uw jongste schrijven, dat gij zoo luister-rijk met Hussie en Goessie in het Rijke Koffiehuis hebt gemiddagmaald. Je kan hier, - en behalve dát ook al in 't geheel niets bizonders - een puik-puik oud belegen biertje krijgen, en nu is de eenige over-een-komst tusschen uw middagmaal in Riche en het door mij bedoelde biertje, dat ik telkens, als ik daar een paar fleschjes van óp heb, ook geen zit meer in me derrière kan krijgen. En daarom drink ik het zoo min mogelijk, want ik moet nu vooral ter dege blijven zitten ten einde goed wat uit te voeren.

En hierop, bid ik u, aanvaard mijne groeten, wil uw levensgezellin voor mij groeten en haar vooral eens mijne exkuzebetuigingen overbrengen voor het miserabele feit van dat ik haar geen afscheidsbezoek heb pogen te brengen vóor ik uit Amsterdam vertrok.

Geheel de uwe
Karel Alberdingk Thijm.

85

Bergen-Op-Zoom, 29 Oktober 1889
Kremerstraat, 300. -

Waarde Vriend,

Ik verneem niets meer van U. Is mijn laatste schrijven U goed in handen gekomen? Indien het zelve te gering gefrankeerd was, bied ik U daarvoor mijne verontschuldigingen aan. Ik ben niet geheel volstrekt zeker van de nauwkeurigheid mijns brievenwegers. Wees zoo goed mij eens te laten weten of uw nieuwe appartementen U bij voort-during blijven behagen en waarom toch gij zoo in-eens verhuisd zijt. De stemming, waarin ik U op dit oogenblik schrijf, is daarvoor eigentlijk ongeschikt, daar ik zoo koudkalm ben, zoo niets, als een behanger van deze stad. Maar toch gevoel ik door dien staat heen de mij reeds eenige dagen bijblijvende behoefte van weder eens een woordje tot U te richten. Ik ben gisteren naar mijne moeder wezen wandelen. Dit is twee uur loopen. Vervolgens heb ik

196 Dorothea Anna Fuchs-Alberdingk Thijm (1825-1910).

met mijne moeder papieren, die tot de schrijversbaan mijns vaders behooren, uitgezocht. En ben omstreeks zeven uur hier naar de stad te-ruggekeerd, per stoomtram. Dit uitstapje heeft mij nog-al verkwikt. Want ik was in lang niet uit geweest. Ik heb ook bij mijne moeder gedineerd, die kolossale zwezerikken op tafel had, welke het klooster van eenen slager ten geschenke had ontvangen. Die moeten wel van een reuzen-kalf geweest zijn. - Hebt gij ook de Verzamelde Gedichten van Verwey kadoo gekregen of zijt ge daarvoor niet gemeenzaam genoeg met hem bekend? Verkeert ge nog veel met den kunst-schilder Breitner? Mijn broeder Frank is te New-York, waar hij eene betrekking zoekt. Hij hoopt vóor Februarie a.st. iets te vinden. Ik heb nog geen brief van [hem] gehad, maar weet dit alles door mijne moeder. In het feestgebouw 'Thalia' is hier onlangs eene voorstelling geweest van het tooneelgezelschap Blaaser, Kreukniet en Bigot.[197] We zijn er echter niet heen geweest. Mijn zoontje wordt aardig, maar ik wilde maar, dat hij zindelijk was. Dat duurt wel een beetje lang. Wij hebben ook weêr een jong katje. Brand gij de kachel reeds? Ik lees geen koeranten tegenwoordig en ben dus volstrekt niet op de hoogte van het algemeene nieuws. Alleen nu en dan het Vliegend Blad van Rotterdam.

Aanvaard, waarde Vriend, mijn beste groeten en wil die tevens overbrengen aan uwe levensgezellinne. Hoe gaat het haar? Steeds aan de betere hand? Erens' vriend Maurice Barrès[198] is lid van de Fransche Kamer geworden.

Karel Alberdingk Thijm.

86

Amsterdam 1 Nov. 89

Beste Vriend,

Reeds lang heb ik gevonden, dat ik U wel een briefjen schrijven mocht. Ik ben er ook op een avond in een zeer opgewonden toestand aan begonnen, maar toen bleef ik er in steken. Het is wel naar dat Gij zoo weinig uitgaat; als ik één dag niet op straat kwam, zou ik mij doodziek voelen. De lucht, mijn waarde, de lucht is veel voor een mensch!

In de Jan Steenstraat woon ik niet meer, dewijl de Heer des Huizes overleden was. Het verwonderde mij niets dat hij deze naargeestige, ossenlapjenswoning uitstapte. Als ik 's nachts t'huis kwam, van Mina, die ziek was, door die rechte straat, met steenen, langs het donkere Sarphatipark, dacht ik, dat ze het lijk wel in mijn bed konden gelegd hebben - uit armoede. En er zat een lange breinaald door mij heen als ik ging slapen. Toen zei de juffrouw, ik had harde begrafenisbroodjens op, die van de plechtigheid overgebleven waren, op den 25 sten Augus-

197 Dit gezelschap voerde in de negentiger jaren de voor die tijd moderne schrijvers op (Ibsen, Björnson, enz.).

198 Maurice Barrès (1862-1923), Frans staatsman en schrijver van individualistische en tevens sterk nationalistische richting. Op die tijdstip had hij succes geoogst met *Sous l'oeil des barbares* (1888) en *Un homme libre* (1889).

tus: ‘De boel wordt 1 September verkocht en ik moet er af, nu oom dood is, want de familie wil niets van mij weten.’ Ik ging naar den Schouwburg, zooals gewoonlijk 's morgens en zag er Wensma[199] voor staan: Wensma heeft veel respect voor mij gekregen omdat hij mij cognac levert en omdat ik Secretaris ben. ‘Rines’, zei ik, ‘ik moet mijn kamer af. Wil jij alsjeblieft eens kijken of er hier in de buurt kamers te huur staan?’ Na vijf minuten had hij er al twee in de Marnixstraat - vlak bij. Wij gingen er samen heen. Eerst naar het verste huis - daar was de juffrouw uit en wanneer ze terugkwam, wist het meissie niet. Toen twee huizen terug. Jawel daar moest ik wezen. Net zoo'n kamertje als in een groot Hôtel. Later bleek het dat de juffrouw uit de Jan Steenstraat voorbarig geweest was en het huis met de meubels weer ingehuurd had en zich de haren uit het hoofd trok omdat ze mij de huur had opgezegd. Maar ik was er nu eenmaal af. O Zoo!

In de vorige week heb ik last met zenuwstuipjens gehad. Ik was met Mina akelig alleen, omdat ik een paar avonden niet te spelen had en kreeg lust om mijn (doorgehaald: hoofd) hals tusschen de kast en de deur in te steken en dan de deur toe te drukken. Dan wou ik Mina zoenen, die zich niet wilde laten zoenen, omdat het zoo raar ging en ik zei: Goed, goed, laten wij ons maar zenuwachtig maken, over den grond rollen tot wij allebei heel ziek zijn. In het ouderlijk huis in Den Haag kon ik heelemaal niet slapen. Ik werd benauwd, met een gevoel alsof mijn hoofd uit elkaar springen zou en wipte telkens met schokken mijn bed uit om heel hard en stil over de kamer te loopen. Ik dronk glaasjens water en ging erg huilen en overdag had ik dan een gevoel alsof ik afgeranseld was.

Mijn vader wil mijn kleermakersrekening van het vorige jaar niet betalen omdat ik die zelf zou kunnen voldoen, wanneer ik geen minnares had. En ik heb kleeren noodig voor het Tooneel en kan ze niet bij een anderen leverancier laten maken, daar ik geen geld heb en ik contant zou moeten opdokken en bij dien kerel, die al zooveel van mij hebben moet, kan ik toch ook niet weer gaan, vóór ik hem wat afgedaan heb. Mina kan nog niet in een betrekking gaan, want haar beentje is wel veel beter, maar nog niet toe; zij moet nog alle dagen baden nemen, er diapalmpleister opleggen en 24 pillen per etmaal innemen. Van September af eet ik weer bij haar en uitstekend, hoor!

Wij hebben gespeeld: De wilde Eend van Ibsen. Ik heb het stuk vertaald en was bij alle repetities om tot het resultaat te komen dat De wilde Eend minstens even goed bij ons slaagde als Nora bij de Tooneelvereniging. Die beroerde club, waarvan alle persmannen lid zijn, heeft mij uitgescholden - meer dan bar. Ik trok mij dat aan, daar ik toch al nerveus was. Rössing loop ik voorbij zonder hem te groeten.

Mina is gisteren verhuisd van de Jan Steenstr. 84, naar de Jan Steenstr. 108. Je moet wel de groeten van haar hebben.

Gisteren heb ik met de dichters Kloos en Boeken ettelijke voormiddag-borreltjens gedronken. Een glas bier, een virmuth, twee glazen port, één champagne, (door-

199 Marinus Johannes Wensma (1847-1912), van 1876-1912 verbonden aan de K.V.H.N.T.

gehaald: twee) één oude jenever en twee glazen bier in Haarlem bij het middagmaal, waar ik spelen moest.

Wij moeten het leven, maar nemen zooals het is, geeerde Thijm. Tegen het toeval, kan men niet. Alles loopt toch buiten je om en je zit er zelf wezenloos in te kijken. Geen koeien, geen moeien! Leve Bergen op Zoom. Ze zullen er je niet uit je rust halen en je moest er wezen omdat je er zit en niet alleen hi hi! een vrouw, en een knaapjen en het poessie en allerlei aardige dingen, omdat ze in jou zijn. Stel je voor, een bok in een Parijsche Palais-Royal Restauratie, dan heeft hij toch leelijk het pessie in.

Wil Mevrouw beleefd van mij groeten,

Je liefh.
Arnold Ising Jr.

87

Bergen-Op-Zoom 1-1-'90
Kremerstraat, 300. -

Waarde Ising,

Ik feliciteer U van harte met Nieuwe-Jaar en hoop dat het Nieuwe-Jaar U voorspoed, geluk, welvaren en gezondheid zal aanbrengen, in alle opzichten, voor U persoonlijk, voor uw verwanten, betrekkingen en verder al degenen, wier welzijn U ter harte gaat.

Zoudt Gij de goedheid willen hebben van Mina uit mijn naam met het Nieuwe-Jaar geluk te wenschen?

Hoe maakt Gij het verder en overigens, waarde vriend? Mijn vrouw, die U ook hare beste wenschen doet toekomen, mijn zoontje, die, toen hij de eer had aan U voorgesteld te worden, verkouden was op de top van zijn neus, en ik, wij maken het redelijk wèl.

Wij spreken de hoop uit, dat uw welstand bestendig zij, waarna ik verblijf,

Waarde vriend
uw dw. dr. en vriend,
Karel Alberdingk Thijm.

Sta mij toe U een volgenden keer uitvoeriger lastig te vallen.

88

Amsterdam 1 Januari 1890.

Waarde Karel Thijm,

Ik schrijf U uit de Govert Flinckstraat 148 (tweemaal bellen), waar ik voor mijn Nieuwejaarsdag koffie ben gaan drinken met spikkelaas van 10 cts. het ons en een krentebrood voor 30 centen, met suiker bestrooid alsof het in de sneeuw had gelegen. Dit papier met lijntjes koop ik hier in de buurt. Men kan er netjes op schrijven, zoo

recht - en het is billijk. Ik neem een katerntje te gelijk. Van harte hoop ik dat het Nieuwejaar U en Uw gezin bestendig welzijn brengen mag.

Mina is blij dat het Uw zoontje zoo goed gaat en verzoekt mij U te vragen of Gij vooral eens bij haar komt eten, als Ge in de stad komt. Zij vreest dat Gij U dan al te veel verzeggen zult. Wij danken U met een stevigen handdruk - altijd in gedachten - ge begrijpt het wel - voor Uwe goede wenschen. Onze buurt wordt hier tegenwoordig wat opgevroolijkt door kleine tram-omnibussen, met twee paarden bespannen, die om de vijf minuten voorbijkomen, zoowel van rechts als van links. Zij rijden van den N.Z. Voorburgwal door de Pijp, naar den Amsteldijk vice versa. Een rit kost 7 ½ cent en een retourtje 10 centen. Wij zijn er al eens een keer mee naar de Poort gegaan - Mina er in, waar het gezellig benauwd was en ik er achterop, maar mijn ingewanden schommelden raar door elkander. Ook ben ik er al eens afgevallen, toen ik er op wilde springen en er geen plaats was, zoo maar pardoes op den grond in den modder - bij het Rijksmuseum. Onze vriend Erens, van toen je nog in Amsterdam was, heeft z'n eigen op de advocatenrol laten zetten en een eed gedaan. Hij heeft al een gevangene om te verdedigen. Nu, ik ben liever Mr. Erens dan die gevangene, wàtblief? Hij woont hier dichtebij: Jan Steenstraat 184 en als wij samen uit zijn geweest, drinkt hij wel eens een cognacje bij ons. In November ben ik twee dagen in Parijs geweest om een comediestuk te halen: De strijd om het Bestaan[200] van een Franschman: Daudet en in December (den 19 den) twee dagen in Londen om The Middleman - ook een comediestuk[201] - te zien. In Parijs spelen ze veel beter dan in Londen en het is een raar gevoel om zoo in den winter in de Noordzee te liggen. In Londen zijn 387 spoorwegstations en er is een pesante hurrie. De menschen loopen en rijden er allemaal zoo hard alsof ze het erg druk hebben en de winkels - neen ho maar, geef mij dan liever mijn Avenutje de l'Opéra en mijn rütje de Rivoli - daar valt nog wat te bewonderen voor het oog. Naar Parijs ben ik in mijn eentje geweest, maar naar Londen met vriend De Leur, die erg slobberde met zijn mond en zijn beenen. Ook kreeg ik Grein[202] bij mij om ons den weg zoowat te wijzen en die heeren lachten voortdurend om elkander. De een was ook zoo log en zoo dik en de ander zoo vlug en zoo kittig Londensch. De Leur verlangde naar een broodje met kaas en Grein sprak van zijn International Club. De Vereemging betaalde de uitstapjes - anders was ik nooit zoo ver gekomen. De Leur lag op zijn rug te slapen, zijn wipneus wees dan stijl naar de hoogte en hij snurkte voortdurend als een os. Ik had een glazen flacon en rameide daarmee op het steenen deksel van mijn nachttafel. Zoodra hij zich bewoog, kroop ik doodstil onder de dekens, zoodat hij niet begreep waar het spektakel van daan kwam. Het was niet alles want zijn bedje

200 Alphonse Daudet, *La Lutte pour la Vie,* dat op 30 okt. 1889 te Parijs in première ging.

201 Van Henry Arthur Jones.

202 Jack T. Grein (1862-1935). Van huis uit een Nederlands zakenman, werd Grein pionier van het in 1891 te Londen opgericht Independent Theatre, waar naar het voorbeeld van Antoine's Théâtre libre het naturalistische en problematische drama gepropageerd werd. Zie N.H.G. Schoonderwoerd O.P., *J.T. Grein, ambassador of the theatre, 1862-1935, a study in anglo-continental theatrical relations,* Assen 1963.

stond vlak naast het mijne. Wij hebben hier heel wat met de Griep te tobben. Op één avond moesten wij annonceeren dat Mevr. De Vries,[203] Bouwmeester, De Jong[204] en Schulze[205] niet konden spelen en door anderen zouden vervangen worden. Ik schrijf U spoedig weer eens. De groeten aan Uw vrouw en zoontje en denk af en toe eens aan Uw getrouwen Arnold Ising Jr.

89

Amst. 20 Febr. 90.[206]

Hoog ben ik van marmer met steenen blikken neerziende op alles wat onder mij is. En een zwart gevoel in mij van den sleutel van mijn kamer en den sleutel van mijn schrijfbureau, die mij aanglimmen. En een schat van liefde voor Mina en de lieve, warme oogen van mijn vrienden: Goes en Breitner en Maussie De rook in mijn neus, de vlammen in het hart en de werkelijkheid vèr aan den horizon, zonder er bij te kunnen.

Je liefh. Arnold.

90

Koninklijke Vereeniging:
'Het Nederlandsch Tooneel',
Amsterdam.

Amsterdam, 26 Februari 1890

Amice,

Donderdag nacht lag ik in bed in de Marnixstraat bij het Leidsche Plein - de gordijnen open en door mijn slaap heen zag ik licht in kleuren en rook ik iets. Ineens werd ik geheel wakker met een gevoel van brand. Ik sprong eruit en dacht dat huizen in aanbouw - over mij - brandden. Naar het raam - de lucht rood en de vlammen uit den Schouwburg - het besef er van geincarneerd in mijn vleesch. Ik vloekte zacht met een lust om weer in bed te gaan. De juffrouw achter mij riep 'Meneer, u moet niet schrikken, de Schouwburg staat in brand.' 'Dat weet ik', zei ik. Toen kleedde ik mij aan, zittend - in één stuk, met mijn oogen neer - in een dof gevoel. Ik ging de deur uit - haastig - met mijn rug naar den Schouwburg, de Leidsche Gracht op. Een changeerder met zijn handen wringend: O God meneer wat een ongeluk! Ik deed mijn armen wijd van elkaar; met een schouderophalen: Ja!

De Lange Leidsche Dwarsstraat in, waar Mina woont met een lantaarn voor de

203 Sophie de Vries (1839-1892), actrice die uitmuntte in grande-coquetterollen. Van 1879 tot 1892 verbonden aan de K.V.H.N.T.
204 J. de Jong (1851-1931), acteur. Van 1876-1918 verbonden aan de K.V.H.N.T.
205 Cor Schulze (1860-1918). Van 1879 tot zijn dood bij de K.V.H.N.T., waar hij eerste komiek was.
206 Geschreven onder de onmiddellijke indruk van het afbranden van de Amsterdamse Stadsschouwburg in de nacht van 20 februari.

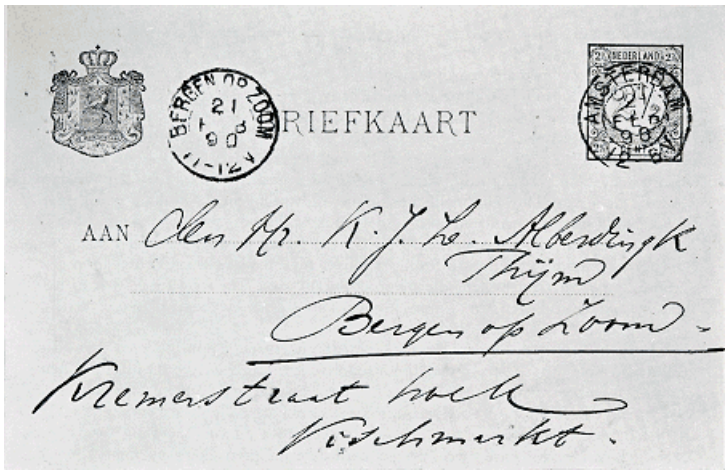
BRIEFKAART

AAN Den Hr. K. J. Lo. Kloosterijk
Thijm
Bergen op Zoom.

Memerstraat hoek
Vischmarkt.

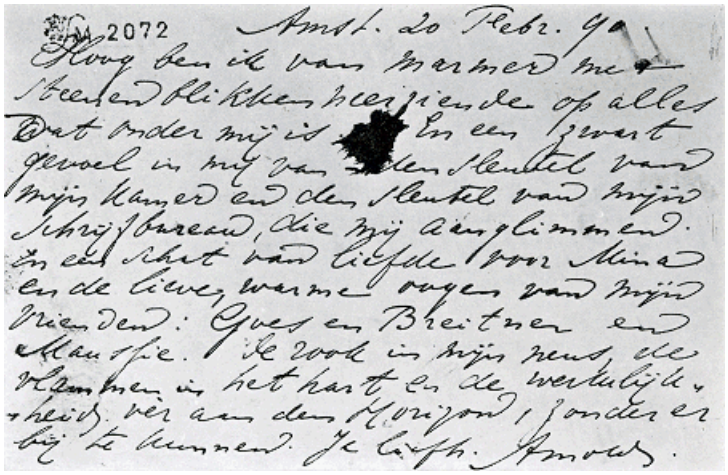
2072 Amst. 20 Febr. 90.

Hoog ben ik van morgen met
steelend blikken heengiende op alles
dat onder mij is [illegible] en een zwaar
gevoel in mij van [illegible] den sleutel van
mijn kamer en den sleutel van mijn
schrijfbureau, die mij ontglimmend.
En een schat van liefde voor Mina
en de lieve, warme oogen van mijn
vriendin: Guus en Breitner en
Mauritje. Ik zoek in mijn ziel alle
krachten in het hart en de werkelijk-
heid. Ver aan den Horizon, zonder er
bij te kunnen. Je Liefh. Jan Veth.

deur. 't Was zes uur. Mina was op. Ik snikte even - zonder tranen en dronk snel twee cognacjes - uit een flesch die op de tafel stond en zei, Mina je moet in een betrekking, want ik zal zelf niets hebben. Ik ging de deur weer uit, de Leidsche Straat in. Vrouwengezichten bij Stumpff voor de ramen. Het Leidscheplein afgezet. D.H. Joosten[207] naast mij met 'daar gaat het'. Met een mast door mij heen zei ik met bewustzijn dingen die ik goed vond om te zeggen, alsof een ander sprak. De Burgemeester kwam met zijn zoontje uit een rijtuig op het terrein. Wij vonden dat er niets van over blijven zou. Toen liepen wij straten door en kwamen bij Hirsch staan. Ik zag mijn kamer geheel in vuur. Om half acht liep ik van Joosten af - naar De Leur in de Ferdinand Bolstraat, die juist door den kruier gebeld was en zijn hemd in zijn onderbroek stak met een groote hand. Zijn vrouw en zijn dochter jammerden. Met De Leur ging ik weer naar den Schouwburg en toen naar het huis van Stumpff, die er niet in was en spraken even in een groote kamer met menschen, die in groepjes stonden. Toen kwamen wij op het terrein, waar veel artisten waren komen aanzetten. Het was dag geworden, zonder dat ik er iets van gemerkt had.

Enfin, ik heb geen tijd meer. De zaak wordt voortgezet voor rekening van den Raad van Beh. Wij spelen in den zomerschouwburg van Lier.[208] Al mijn pruiken zijn weg, kleeren, wapens, enz. en mijn werk van twee jaar. Ik was geassureerd buiten mijn huis voor *f* 300. De bibliotheek met duizend tooneelstukken, waar ik het beheer over had - is weg. Wij spelen een stuk zonder souffleur omdat er geen boeken zijn. Hoe alles weer opgebouwd moet worden, door ons mieren, weet ik niet!

Dag Karel!

Je vriend
A. Ising Jr.

91

Den Heere Ising Jr. Amsterdam.

Bergen-Op-Zoom, 1/3, '90
Kremerstraat, 300.

Amice,

Dank je wel, dat je me zoo gauw op mijn brief geandwoord hebt, in weêrwil van je nerveuse druktes van dit oogenblik.

Naar je brief te oordeelen is nu in mijn schatting het ongeluk niet zoo groot voor je als het geweest zoû zijn indien door het feit der katastrofe de Vereeniging zich onmiddelijk ontbonden en opgeheven had geacht. Dit laatste stond als een feit in het Weekblad vermeld; er stond bij, dat de Vereeniging *steeds* met verlies had gewerkt; daarom vond ik het zeer natuurlijk dat zij de brand als een welkome aanleiding beschouwde om er netjes en met fatsoen uit te scheyen.

207 Dirk Herbert Joosten (1840-1930), makelaar te Amsterdam, auteur van o.m. her toneelstuk *Klatergoud* (1887).
208 In de Plantage Franschelaan.

Zoo als ik mij nu den toestand in zijn geheel, naar je brief te oordeelen, denk, heb je nu een leed van een zelfde soort, hoewel niet zoo erg, als b.v. het sterfgeval van een vader; terwijl, indien de Vereeniging opgeheven ware, het leed van een zelfde soort zoû zijn geweest als een ziekte met akute pijnen. In alle lijden, dat niet onmiddelijk het lichaam raakt, zoo als in het lijden dat men ondervindt bij het zien vergaan van een gebouw of het voor-goed-verlaten van een plaats, waar een groot deel van je zelf in was, en dat dus meê vergaat, in alle lijden, waarbij hoofdzakelijk onze fantazie en ons intellekt wordt aangedaan, is een charme van weemoed en een genot van kontemplatie, dat het zachter doet zijn dan lichamelijk lijden.

In het eene geval lijdt men als een boom, die in de herfst zijn bladeren kwijt raakt, in het geval van lichamelijk lijden echter als een boom, waarin wordt gehakt. En vermindering van inkomen is (doorgehaald: in) soms in haar dadelijkste gevolgen lichamelijk lijden.

Ik ontvang daar juist een brief van mijn moeder, waarin zij mij schrijft, dat de heer Wertheim aan de artisten heeft medegedeeld, dat alles op den ouden voet zoû blijven, en alle verliezen zullen worden vergoed. Sta mij toe je daar meê ten zeerste te feliciteeren. Nu zullen alle aankoopen, enz. ieder hun genot voor je hebben.

Wat zal dat een leegte zijn op het Leidsche Plein! Als je nu weêr eens een oogenblikje hebt, houd ik mij voor bizonderheden zéer aanbevolen.

Woont Mina tegenwoordig in de Lange Leidsche dwars-straat? Wees zoo goed om, als je 'ereis op een moment niets beters te zeggen weet, haar mijn groeten aan te bieden en te zeggen dat ik ook háar feliciteer met den gunstigen keer door het lot genomen. Maar, dat is maar gekheid, jullie moeten veel liever in den Parkschouwburg gaan spelen dan in die witte v. Lier-zaal, die ook om nog andere redenen alleen voor zomerschouwburg geschikt is.

Ik praat over deze aangelegenheid als een plattelands boer in zijn herberg over de wisseling der ministeries.

Als ik mij wèl herinner hadt Gij in der tijd in de Plantage een kleedkamer, die op een kerk-dak gelegen was. Is dit nog zoo? Hoe gaat het Mina haar ongesteldheid? Ik verlang zeer U weêr eens te-rug te zien.

Aanvaard in-tusschen mijn beste groeten.

Uw vriend
Karel Alberdingk Thijm.

Aanvaard, indien Gij zoo goed wilt zijn mijn, verontschuldigings-betuigingen voor bovenstaande vlakken, die in mijn al te groot empressement om den brief te verzenden zijn ontstaan en die ik niet de gelegenheid heb om weg te maken.

92

Die Port van Cleve.
Amsterdam

6 Maart 1890

Geachte Heer en Vriend.

Het was onaardig van mij, dat ik in mijn laatsten brief niet deed merken hoe naar ik het vond van je nerveusen toestand. Ik schreef maar over mijzelf en zoo, alsof het mij niet aanging dat je in Bergen op Zoom zat en niet hier of ergens waar het een beetje plezieriger is. De crisis die je voorbijgepasseerd waart deed mij denken dat je nu voorloopig weer (doorgehaald: wat) iets kalmer zoudt zijn. Hoe is het er nu mee? Schikt het nog al?

Ik ben een beroerde kerel want ik heb toegegeven aan het gevoel om maar te schrijven, zooals *ik* het 't liefst wilde, terwijl je mij natuurlijk gevraagd had om feiten. Maar het was maar zoo eventjes in de Pauze, terwijl ik eigenlijk aan het spelen was en dan die affreuse meedeeling van: 'ik heb geen tijd meer' Neen - wij gaan er hier niet op vooruit, sinds wij (doorgehaald: hier) naar je zitten te kijken als de ganzen naar het weerlicht.

Natuurlijk heb je zeer juist ingezien dat het een ramp zou geweest zijn, wanneer de Raad van Beheer ons had laten stikken. Wij krijgen nu ten minste onze centen. Maar de Raad van Beheer vergoedt ons de schade, die wij hebben - niet. Wel kunnen we een maand *voorschot* krijgen om ons oogenblikkelijk te redden. Wanneer dat geld niet op andere wijze, door giften, inkomt, moeten wij het zelf in het volgend jaar (doorgehaald: bet) terug geven.

Mina woont in de Lange Leidsche Dwarsstraat no. 40. Vele groeten wil je misschien wel van haar aannemen. Zij vond het prettig dat je naar haar vroeg. Het was zoo gemakkelijk met koffiedrinken, weet je, toen de Schouwburg er nog was en zij heeft er een heel huis in vier kleine vertrekjes van één raam. Twee kamertjes - antichambre en zitkamer - achter elk een alcoof - een voor slaapkamer en één voor keuken. De beste kamer is in de antichambre en er is een heusche waterkraan in het slaapsalon. Al de vertrekken zijn rez de chaussé. Heel geriefelijk! Het gat in haar been is nog maar heel klein. Zij heeft er niets geen last van dan dat zij het bepoeieren moet en ze neemt nog trouw pillen in.

Wij blijven in de Plantage tot 1 September om dan waarschijnlijk naar de Amstelstraat bij van Lier te gaan. Ik ben niet meer in de kleedkamer met het kerkdak, maar in een hok dat uitziet op de Doklaan. Mijn Secretarie heb ik opgeslagen vóór aan de Fransche Laan in een groot vertrek waar de heer Stumpff en zijn boekhouder ook zitten. Wij bedenken echter om er een schot in te plaatsen, zoodat Stumpff aan de eene zijde en ik aan de andere met den Raad van Beheer als die er is, kom te zitten.

Van middag dronk ik koffie in Bussum bij den Heer Schimmel omdat hij te ongesteld was om hier te komen. Toen wandelde ik over Laren naar Hilversum door den modder en de hei en het bosch en daar word ik van alsof ik champagne gedronken heb. De Heer Breitner is bij mij komen zitten, die brengt me nu weer

van de wijs. Van daag is Verwey getrouwd.[209] Tot spoedig als ik mag. Wil je vrouw en zoontje van mij groeten.

tt A. Ising Jr.

93

Amsterdam 23 Juni 1890

Waarde Karel Thijm, ik vrees dat Gij U voorgenomen hebt om voortaan alleen litteraire - en zaken-brieven te schrijven of dat Gij nu de Stadsschouwburg toch verbrand is, niets meer van mij weten wilt. Beleefd hoop ik dat wij niet met de pen en evenmin met het hart geeindigd zullen hebben.

Om maar met de deur in huis te vallen, van avond ontmoette ik op den Heiligen-weg den Heer Cczzerrrffvvinscckkyy.[210] Hij vroeg me of ik mijn 'intimus' van den Amsterdammer nog wel eens zag. Zijn naam was hij vergeten. Ik begreep natuurlijk dat hij Neef bedoelde en zei dat Neef gehuwd was. Hij had laatst een stukje van U in den Gids[211] gelezen, maar hij wist niet meer hoe het heette en het boezemde hem belang in, hoe Gij mijn vriend den tijd doorbracht. Ik vertelde dat Gij zoowat zat te kijken. Hij is in een 'heele mooie betrekking' bij Gebr. Scheuer aan de Handelskade, zooiets van Cargadoor en had wel compagnon kunnen worden, wanneer hij op een zekeren dag *f* 50.000 bij zich had gehad. Ook vond hij het aangenamer om overdag iets om handen te hebben en 's avonds uit te gaan, dan zooals een paar zijner vrienden den dag en avond uit te gaan.

Mina is uit de Lange Leidsche Dwarsstraat verhuisd naar de Prinsengracht, hoek

209 Op 6 maart 1890 trouwde Albert Verwey met Kitty van Vloten.

210 P.P.J. Czerwinski. BA Piet P.J. Czerwinski (1862-1923) en diens jongere, in 1864 geboren broer Georges P.M. Czerwinski, heeft Thijm leren kennen in de jaren 1875-1878, toen hij en de gebroeders Czerwinski leerlingen waren van de kostschool Rolduc te Kerkrade. In latere jaren placht Thijm over de gebroeders te spreken als over 'mijn vrienden, de Poolse edelen Czerwinski'. In *De kleine republiek* (1889) heeft Thijm Piet geportretteerd als Paul Poganoff en Georges als Gerard Poganoff. Piet treedt in dit boek op als 'al tijd sprekend, altijd iets nieuws wetend, met een ratelende tong in het hoofd. Hij sprak weinig van zijn familie, vroeg ontwassen, levend met zijn gedachten in het plezier van met zijn vriendjes te wandelen door de straten van Leeuwarden, te zitten in de buiten-koffiehuizen, meisjes na te loopen, Zondags uitstapjes in de omtrek te maken. (...) Als hij niet van de streken vertelde, die zij bij hem in de stad hadden uitgevoerd en van hoe hij eens bij een oom in den Bosch had gelozjeerd en daar 's nachts de zoons van de liberalen de glazen gingen ingooyen van de societeit van de katholieken, of hij vertelde geen anekdoten, die hij niet alleen bij massaas van hooren-zeggen had opgezameld van allerlei scheurkalenders en uit allerlei vroolijke leesboeken, dan verzon hij grappige dingen'. In 1883 en 1884, toen Thijm het heroïesch-individualistische dandy-schap praktiseerde, vond hij in de te A'dam woonachtige Piet Czerwinski een geestdriftige adept. Piet had in het uitgaande leven de bijnaam van 'de Pool', wat Thijm op de gedachte bracht om zich in het uitgangsleven te bewegen onder de naam Louis Poleslas. Onder deze naam (hij liet hem zelfs aanbrengen op visitekaartjes) heeft hij ook meegewerkt aan het weekblad *De Portefeuille*.

211 Moet zijn: De Nieuwe Gids.

Spiegelgracht, waar de boomen (doorgehaald: tegen) in de schemering in elkaar gaan, met een buiten er achter. Wij komen er langs een kippenloop in, maar als wij boven zijn, hebben wij een reeks van vertrekken: een antichambre, een zitkamer en een slaapkamer - tevens keuken - heel geriefelijk!

Van Hemelvaartsdag af, goede Alberdingk heb ik geen leven gehad door een verzoek dat de Heer A.C. Wertheim tot mij richtte om zijn kinderen, neven en nichten te helpen met comédiespelen op een partij, die Prof. Stokvis gaf ter eere van zijn zilveren bruiloft. Ik moest des avonds bij allerlei vreemde menschen aanschellen voor de repetities en dan was het altijd erg vol met dames en heeren - spelende personen en belangstellenden. Ik zat mezelf te kietelen om toch iets te zeggen, want met een gevoel alsof ik met een boender op mijn kop geslagen werd, vond ik er voortdurend niets van. Gisteren avond oef oef!!! was die partij. De voorstelling duurde vier uur - gatlikkerijen van Stokvis en Wertheim vice versa. Er waren 101 nichten en neven, verschrikkelijke menschen. Nu en dan zei een dame of een heer ietwat neerbuigend - een woordje tegen mij en aan het slot kreeg ik een krans van den Heer A.C. Wertheim. Het was 't ergste wat ik ooit gezien heb. Iedere gast kreeg vijf gedrukte papieren, lieve amice - met aardigheden en ernstige gedichten, die gezegd en gezongen werden. Ook was er een tooneelstukje - het Spreekuur van den Professor, godverdomme. De zoon en de dochter zeiden op het Tooneel: ‘Dank, dank o dierbaar oudrenpaar en een aanstaande schoonzoon zei: ‘Vergun dat ik van gansche harte mijn schoonste liedje voor u zing - het rijmde op: “hoewel eerst kortelings opgenomen in Uwen kleinen kindren-kring”, en zoo ging het maar door, waarom vier uur en geen 9999 uren? Gelukkig zag ik onzen vriend Ietje[212] Israels, en uit baloorigheid, verkozen wij geen dame uit te noodigen om te soupeeren. Wij kwamen aan een tafeltje van acht personen naast elkaar te recht bij drie verloofde paren. Toen werd het (bij Couturier) in goud met geel en de lange zaal, een toaster in het midden met het gerommedoes van stemmen en het getiktik van lepeltjes, alsof wij er met ons beiden in waren komen loopen - vreemden, en een parfum van vleesch.

In het comediezaaltje was een verhooging met een tuin er achter - zwart met gekleurde lampions. Rokken en witte overhemden en lichte kleedjes op die verhooging - mondain als de gezichten beter waren geweest. De menschen waren ook te klein. Na het souper werd er gedanst en om drie uur kneep ik uit. Mina was nog op. Ik dronk drie cognacjes om bij te komen en er waren lange rijen van schuiten met lichte groenten in den aankomenden dag-op het water. Het is prettig om in een rok t'huis te komen als het al (doorgehaald: licht) dag wordt.

In April ben ik twee dagen naar Parijs geweest om een leelijk stuk in het Chateau d'Eau te zien en een aardig blijspel: Feu Toupinel.[213] Ik reed in den regen in een open fiacre door het Bois de Boulogne en kreeg toen ik terug was een rhumatische ongesteldheid van twaalf dagen in de Lange Leidsche Dwarsstraat. Die ongesteldheid moest er permitteer met zweeten uit en ik had het erg benauwd.

212 Zo werd Isaac Israëls door zijn vrienden genoemd.
213 *Feu Toupinel,* van Alexandre Bisson.

Piet P.J. Czerwinski

(Vergeef mij al de vlekken, ik heb een nieuw fleschje inkt en daar wil het niet best mee).

Met de Pinksterdagen zag ik in het Th. Français: Une Famille[214] - naar! en in het Gymnase: Paris fin de siècle - Leuk! Er kwam een donderbui, met den regen, die schuin langs het asphalt sloeg. De koetsier deed het dek van zijn paard om, zeggende: O, monsieur, c'est quelque chose d'avoir oublié son paletot'. Het was op de place de la Concorde.

Je hebt met Goes heel wat afgewandeld;[215] hoe ging dat wandelen zoo samen, mijn vriend? Het kwam mij niet erg goed voor van jou uit gezien.

Met September beginnen wij in de Amstelstraat bij Van Lier te spelen. In de koffiekamer hebben wij elkaar voor het eerst ontmoet; toen beukten onze hooge hoeden zich. Voor mij is er in het gebouw geen plaats. Ik krijg een kamer boven een melkinrichting in de Amstelstraat over het kantoor van A.C.W. Makkelijk als hij weer een bruiloftsfeestje geeft.

Hoe gaat het u, mijn waarde, en uw vrouw en het knaapje? Wil ze vriendelijk van mij groeten. De vriendin van je vereerde zuster, Louise Stratenus[216] heeft een stuk uit Brussel gezonden, uit het Fransch vertaald, maar het is niet heel mooi. Morgen gaan wij de Schager kermis eens bezoeken met de Tooneelspeler des Keizers[217] en Fédora.[218]

Ontvang de eerbiedsbetuigingen mijner levensgezellin en geloof mij, steeds:

Geheel de Uwe
Arnold Ising Jr.

94

Bergen-Op-Zoom, 1 Juli 1890
Hoek Wassenaer- en v. Hasseltstraat.

Waarde Vriend,

Het geeft niets of ik er nu al lang over delibereer; daarom zal ik je maar in eens zeggen waar het op staat: Ik heb je in zoo lang niet geschreven, om dat ik vond dat ik je niet schrijven kon zonder je uit te noodigen van eens hier te komen; ik kan je niet uitnoodigen om voor jouw kosten hierheen te reizen en hier te verblijven; en ik kan je ook niet uitnoodigen om voor jouw kosten hier heen te reizen en voor mijn kosten hier te verblijven, 't zij een week, 't zij een dag, 't zij een uur, - om dat het mij volstrekt onmogelijk is de minste bizondere uitgave te

214 *Une Famille,* blijspel van Henri Lavedan, dat op 17 mei 1890 te Parijs in première ging.
215 Van der Goes logeerde van 25 t/m 27 mei 1890 bij Thijm. Zie Van Deyssel, *Gedenkschriften,* 714-715.
216 Louise A. Stratenus (1852-1908), schrijfster van o.m. de novelle *Geluk* (1884) en van *Gedichten, Ochtendliederen* gevolgd door *Middagzangen* (1887).
217 *De Tooneelspeler des Keizers,* van Karl Wartenburg, uit het Duits vertaald door J.H. Rössing.
218 *Fédora,* van Victorien Sardou.

doen. Buiten-dien zijn mijn vroolijke uren in den laatsten tijd zeldzaam geweest en om je een larmoyanten of klagerigen brief te schrijven, daar hebben wij geen van tweën iets aan.

Ik leid een zeer uniform leven, dat bestaat uit werken, waartoe ik mij dwing zonder er de gepassionneerde begeerte naar te hebben en zonder er het aangename lettré-genot door te ondervinden. De eenige gewaarwording die het mij geeft is die eener strenge te vredenheid over het volbracht hebben van de taak. Het 2e gedeelte van dat leven bestaat uit een zwart en steriel gemijmer, dat een zeker veel onaangenamer toestand is dan dien van het werk.

Ik ben iemant van veel aanleg, maar ik ben slecht geëquilibreerd, dat zal vermoedelijk op de duur mijn ongeluk zijn. Zoo doe ik nu sinds eenigen tijd geregeld industrieël werk, waarmeê ik niet nalaten kan geld te verdienen.[219] Was ik daar tien maanden vroeger meê begonnen dan zoû mij een massa beroerdheid bespaard zijn gebleven. Waarom ben ik daar niet vroeger meê begonnen? Niemant die 't zeggen kan, want ik had niets anders te doen.

Ja, 't is bedonderd, ik wilde je zoo graâg aardig en vroolijk schrijven over mijn arrestatie te Antwerpen,[220] mijn verblijf te Middelburg,[221] enz. Maar het gaat niet, ik kan mij niet forceeren.

Zoo als je boven mijn brief ziet, ben ik verhuisd.[222] Ik woon nu op een bovenhuis, dat niet groot is, maar daar ik toch zoo meê te vrede ben, dat ik er mijn

219 Reeds in een niet nader te dateren aantekening uit 1885 heette het: 'Ik exploiteer mij door deze "industrie", om het ééne doel te bereiken: zooveel mogelijk roem, eer en rijkdom (genot) gedurende het leven in te oogsten. De hoogere roem, onwaarschijnlijk voor het leven, waarschijnlijk voor na mijn dood, wordt door de rubriek "Kunst" verkregen.
Het groote beginsel der industrie is: te zien, wat de menschen begeeren en zich daar naar te richten, terwijl het groote beginsel der kunst is slechts precies te zeggen wat men in zich heeft; over een eeuw komt dat dan der menschheid ten goede.'

220 Op 14 juni 1890 had Thijm hierover aangetekend: 'Gisteren-ocht. p. tram van 8 u. naar Antwerp. om antiquiteiten en gouden sieraden te verkoopen. Gedéjeuneerd in de Taverne des Voyageurs, bij de Place de la Commerce. De derde winkelier, bij wien ik kwam, Souweïne genaamd, Place de Meir 85 III, heeft mij doen arresteeren als landlooper of iets dergelijks in 't bezit van kostbare voorwerpen en zonder legitimatiepapieren. Te 12 u. 45 ongeveer kwam ik aan 't politie-bureel, waar ik verbleven heb tot zes uur 's avonds, aldaar konjak, brood, vleesch, bier en sigaren gebruikende, die op mijn verzoek door een der agenten uit een naburigen herberg werden gehaald, en de agenten op bier en sigaren onthalende. Nadat het antwoord op een telegram aan den politie-kommissaris van Bergen-Op-Zoom te zes uur gekomen was, ben ik in vrijheid gesteld. Ik had nog juist tijd om den laatsten tram te Merxem, die om 7 uur vertrok, te halen. Thuis gekomen, mijn vrouw en ik ziekelijk en abnormaal door dit violent geval, onrustige nacht.'

221 N.l. op 14, 15 en 16 juni ten huize van J.J. van Laar (1860-1938), de auteur o.a. van de anoniem uitgegeven brochure *Physiologie van de Nieuwe Gids,* A'dam 1889, en van *Die Thermodynamik in der Chemie,* A'dam-Leipzig, 1893, met een voorwoord van Prof. Dr. J.H. van 't Hoff.

222 Dit gebeurde tussen 21 april en 3 mei 1890. Op 4 mei noteerde Thijm: 'Een dwang-oorzaak voor onmiddellijke verhuizing heeft zich voorgedaan, het zoeken naar eene woning, het vinden, het verhuizen en het installeeren is gebeurd en zijn wij van de Kremerstraat hoek Vischm. E 300 komen te wonen: hoek Wassenaar- en Van Hasseltstraat.'

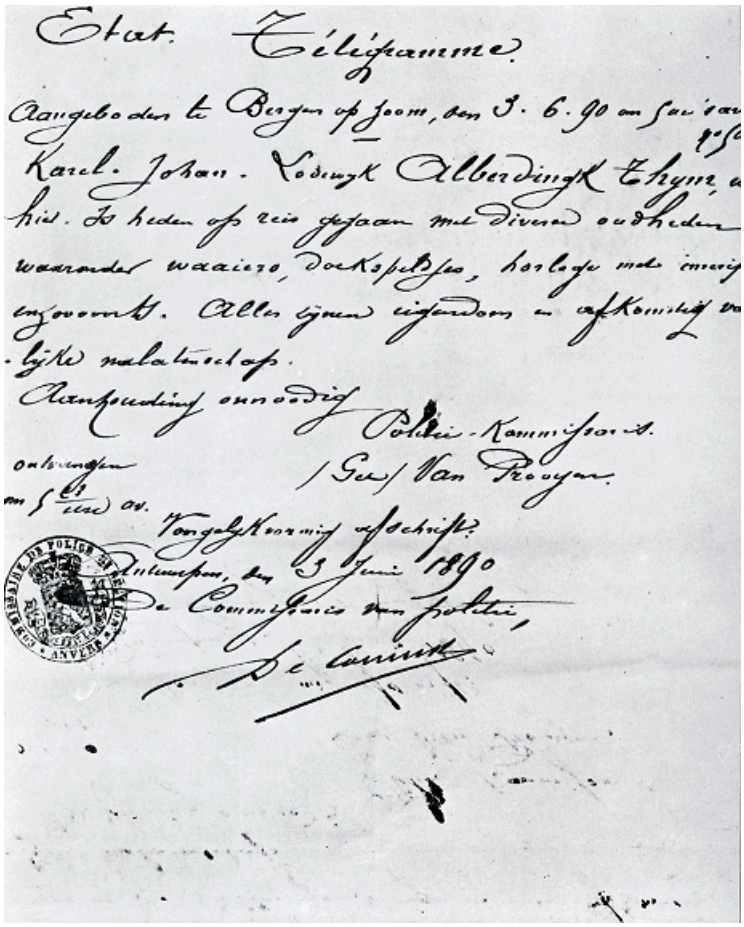

Etat. Télégramme.

Aangeboden te Bergen op Zoom, den 3. 6. 90 om [illegible] uur

Karel. Johan. Lodewyk Alberdingk Thijm, a

hid. Is heden op reis gegaan met diverse voorwerpen

waaronder waaien, doekspelbijen, horloge met inwij

ingravering. Alles zijnen eigendom en afkomstig va

lijke nalatenschap.

Aanspreding onnoodig

Politie-Kommissaris.

onderzoek

/ Get/ Van Prooyen.

om [illegible] uur.

Vangstkenning afschrift.

Antwerpen, den 3 Juni 1890

De Commissaris van Politie,

De Cauwer

heele leven wel wil blijven. Het bestaat uit een werkkamer zoo mooi als ik er nog nooit een gehad heb, waarnaast een appart smal vertrekje, met venster, voor kolossale kleêrenkast. Verder een kleine slaapkamer, een zeer goede huis-zit-en eetkamer, een zeer lichte keuken en een ruime zolder. Het is zeer licht en luchtig en stil gelegen aan den buitenkant der stad. Ja, ik zoû je ook nog die heele geschiedenis met den eersten huisbaas moeten vertellen, een herrie, een lotgevallen! Lieve Jezus, ik heb nog nooit zoo'n drukke tijd beleefd.

De wandelingen met Frank van der Goes gaan veel beter dan vroeger, want ten eerste ben ik veel te grof geworden om kleine onaangenaamheden te voelen, en ten tweede ben ik zoo soepel geworden, dat ik ze, als ik ze voel, met het grootste gemak slik en verteer en naar de volgende uitzie.

Ik zal je spoedig vier vroolijker zijtjes schrijven. Vergeef de slordige haast van dezen brief.

Groet Mina, als je zoo goed wilt zijn, zeer hartelijk van mij. Ik druk je de hand.

t.t.
Karel Alberdingk Thijm.

95

Koninklijke Vereeniging:
'Het Nederlandsch Tooneel'.
Amsterdam.

Amsterdam, 2 Juli 1890

Beste Vriend,

Nolletje wist wel hoe het met je financien stond en het ventje tobt er genoeg over. Door den omgang met jou heb ik echter geleerd dat het niet goed is om iemand over zijn eigen zaken te abordeeren, wanneer hij diens omstandigheden niet van hemzelf vernam. Maar dat je mij nu daarom niet schrijven kon, is wel wat kras, zóó kwam ik er dubbel slecht af. Hebben wij niet bétere convenances voor elkaar - dan om er over te denken of jij bij mij of ik bij jon ben en wie er dan wel eigenlijk zou moeten betalen? En ik vind het veel plezieriger om geld uit te geven in Bergen op Zoom als ik met jou mag zijn, dan ergens anders, zonder jou. Ik wil dus met het meeste plezier eens bij je aankomen - Zaterdag 12 Juli b.v. of Zondag 13 en ga dan meteen naar Venloo om mijn broer een bezoek te brengen, dat ik hem schuldig ben.

Ik geloof dat menschen met buitengewoon talent, zich alleen een beetje meer moeten inspannen om gewoon werk te gaan doen, dan anderen, die ezels zijn. Ná die ontspanning, kunnen de begaafden het machinaal af en doen het natuurlijk beter dan de stommelingen.

Waarom zou Erens, als hij beter voortgeholpen werd, niet even goed kunnen advocaten als Cosman[223] of Siegfried Mulder?

223 Mr. Herman Cosman (1862-1921), was te A'dam directeur van verschillende naamloze vennootschappen en bovendien de auteur van twee dichtbundels, *Wilde halmen* (1885) en *Nosca* (1886).

Van den Heer Wertheim heb ik een kissie sigaren gekregen, met een beleefd briefje dat hij mijn debiteur bleef. Zou ik nu maar op hem trekken?

Hebben ze je in Antwerpen bij je halsje genomen voor de beertjes, schelm?

Tot ziens, mijn waarde!

tt

A. Ising Jr.

568 Prinsengracht.

Welgefeliciteerd met mijn verjaardag!

96

Bergen-Op-Zoom, 3 Juli 1890

Hk. Wassenaer- en V. Hasseltstr.

Waardste, Ik juich over je komst. Mij zijn alle dagen goed. Wil slechts eenige nadere inlichtingen geven. Toen v.d. Goes híer was, hebben wij hem gelogeerd, door dat mijn vrouw en ik ons bed op den grond hebben gespreid. Nu zouden wij dat voor U minstens even zeer óver hebben als voor genoemden heer; maar het is mijn vrouw, en ook mij eeniger mate, slecht bekomen, en wij waren den volgenden dag niet lekker, wat natuurlijk ook ten nadeele van den gast uitkomt. Wij hebben dus moeten besluiten van daar niemant meer op te nooden. Wilt gij U nu met een zoldervertrek te vrede stellen, dan zouden wij het voorrecht kunnen hebben U te huisvesten. (Wij kunnen zelf het zoldervertrek, dat overigens heel zindelijk is, niet nemen, om reden mijn vrouw een ziekelijke vrees voor muizen heeft). Beddegoed bezitten wij in overvloed. Gij kunt dus vernachten 1e in een ledikant op zolder (exkuzeer), 2e in eene bedstede in het zolder-vertrek. Er zijn hier manjifieke treinen naar Venlo, gij weet wel, die uit Vlissingen komen, mooie sneltreinen.

Meer dan wie ook ben *ik* het eens met wat je schrijft over het doen van gewoon werk om geld te verdienen. In geen periode van mijn leven heb ik een tableau van bezigheden gemaakt, waarop ook niet werk voorkwam, door mij met den naam van industrieël aangeduid. Steeds heb ik ook aan industrieël werk gedaan. Behalve veel zjoernalistiek,[224] heb ik een industrieëlen roman[225] en een bundel novellen[226] gemaakt. Op veel anders dan op het schrijven van boeken, artikelen, enz. kan voor iemant van mijn omstandigheden en mijn industrieële kapaciteiten, het werken-voor-geld niet neêr komen. Indien gij denkt, dat daarmeê gemakkelijk een duizend gulden p. jaar te verdienen is, hebt gij 't echter mis. De bundel novellen b.v. kán ik maar niet uitgegeven krijgen,[227] zelfs voor zestig gulden wil

224 Slaat op zijn bijdragen als A.J. en L.M. aan het weekblad De Amsterdammer.

225 N.l. *Een visschersmeisje,* Hollandsche roman, waaraan Thijm nog tot in 1895 van tijd tot tijd verder schreef, zonder hem ooit te voltooien.

226 N.l. Max C., *Vijf novellen,* t.w. *Paascheieren, Het Wonderbrood, Een Kerst-vertelling, Aan 't werk!, Mia, Uit een kinderleven*.

227 Thijm wekt hier de indruk als zou deze bundel novellen recentelijk geweigerd zijn. In werkelijkheid werd hij reeds op 26 aug. 1886 geweigerd door de Schiedamse uitgever H.A.M. Roelants.

niemant hem hebben. De eenige letterkundige industrie, waarmeê men een redelijk stukje brood kan verdienen, is de dagbladschrijverij, te weten het redakteur- of het reporterschap. Beide vakken echter nemen hun man *geheel* in beslag; er blijft geen tijd over voor het serieuze werk. Laten zij wèl tijd over, dan is het salaris weêr ál te min.

Er komen buiten-dien nog allerlei andere overwegingen bij, waarmeê ik mij, sedert ik begonnen ben aan schrijven te doen, steeds druk heb bezig gehouden. Als het zoo'n eenvoudige zaak was, zouden niet minstens de helft der groote talenten van de laatste honderd jaar, steeds met hun financiën te tobben hebben gehad.

Dan moet niet vergeten worden, - en dat was mijn geval - dat men, ook al zoû men op den duur met nijverheidsschrijverij genoegzaam in zijn onderhoud kunnen voorzien, men toch moet beginnen met te kunnen leven. Als iemant een betrekking van drie-duizend gulden krijgt, welk salaris hem in maandel. termijnen, en wel het eerst over één maand, betaald zal worden, - en hij heeft *geen cent* om die eerste maand te leven, dan kan hij ook de betrekking niet waarnemen, want vóor het eind van de eerste maand is hij dood.

Vergeet ook *dit* niet, dat geen onzer vrienden er industrieël schrijfwerk bij doet, en dat juist ik geen opleiding gehad heb, die mij mogelijk zoû mak. er iets anders dan schrijfwerk bij te doen.

Van het Weekbl. heb ik verscheidene artikelen ongeplaatst te-ruggekregen, enz. enz. enz. Ik ben nu echter goed aan den gang, maar moet zuinig zijn, waarv. ik mij zeer inspan, daar het niet in mijn aard ligt. - Dank-je vr. je felicit.

t.t.
Karel A. Th.

97

Amsterdam 10 Juli 1890

Waardste Alberdingk Thijm,

Mijn dank voor Uw gastvrij schrijven van den 3 den dezer maand. Ik zou mij gelukkig rekenen wanneer ik Zaterdag 12 Juli[228] des avonds om negen uur in Bergen op Zoom mocht aankomen om U en Mevrouw een bezoek te brengen. Wanneer het niet al te veel van Uw beider geduld gevergd is, zou ik gaarne in Bergen op Zoom willen blijven tot Zondag 13 Juli, des avonds om half acht.

Mijn voornemen, waarde Alberdingk Thijm, om dit aangename uitstapje naar Uw Bergen op Zoom te verbinden met een reisje naar Venloo heb ik opgegeven omdat ik voor den donder Maandag morgen vroegtijdig bij den Raad van Beheer moet zitten.

Wat het logeeren betreft kan ik U en Mevrouw niet erkentelijk genoeg zijn voor

228 Op deze datum noteerde Thijm om 7.35 's avonds: ‘Van-daag den heelen dag in zenuwachtigheid gelanterfant wegens Isings komst.’

Uw aanbod. Van de mij zoo hoffelijk gelaten vrijheid zou ik gebruik kunnen maken door te kiezen: de bedstede in het zolder-vertrek. Dat lijkt mij knusser.

Intusschen ben ik ook te vinden voor het idée om te overnachten in een naburig logement - althans wanneer de aannemer zoo beleefd zou willen zijn om b.v. tegen een uur (Vergeef mij dat ik den schijn aanneem van over Uw kostbaren tijd te beschikken) - het deurtje voor mij open te doen.

Vergun mij dat ik de beslissing geheel aan U overlaat - ook wijl Gij, mijn vriend uit den aard der zaak beter met de Bergen-op-Zoomsche gebruiken bekend zult zijn dan ik. Volgens mijn bescheiden meening zou het logement vóór kunnen hebben dat ik eventjes wegging met het plezierige gevoel van bij U terug te keeren.

In de hoop U en Uwe familie in goede gezondheid te mogen aantreffen, met gevoelens van ware hoogachting en vriendschap,

Geheel de Uwe
Arnold Ising Jr.

98

Amst. 16 Juli 1890.

Waarde A.J.

Vergeef mij dat ik U een oogenblik lastig val om U en Kato hartelijk dank te zeggen voor de aangename uren, die ik wel bij Ulieden mocht doorbrengen. Uw gezellige kout, de voedzaamheid der verschillende spijzen, de verscheidenheid der dranken,[229] de keurige zorgen om mij een slaapplaats te bereiden - alles was mij bijzonder aangenaam.

Op de terugreis had ik het wat warm - ook door het bijzijn van een drietal lang-uitliggende en snurkende Franschen. Aan het station werd ik ontvangen door mijn levensgezellin en de Heeren Mr. F. Erens, advocaat en G.H. Breitner, Kunstschilder. Laatstgenoemde heeft indertijd Uw dankzeggend briefje voor de fotografie in goeden staat ontvangen. Excuseer dus mijn hallucinaties s.v.p. Gemelde schilder deed mij de eer aan om Maandag bij ons te dineeren en het avondje tot half een te blijven passeeren. Na het middagmaal deden wij beiden een dutje en daarna las ik hem voor uit de gedichten van den Schoolmeester. Daar de ramen open stonden had ik ook op straat een aandachtig gehoor en de gemalin van den schoenmaker meende dat ik op luidruchtige wijze een rol instudeerde.

Aanvaard nogmaals mijne erkentelijkheidsbetuigingen voor Uw gastvrij onthaal.

229 Op 23 juli noteerde Thijm: ‘Deze maand, met Ising mede, heeft gekost:

Huur	*f*11.35
Slager ±	*f*20.00
Huishouden	*f*81.00
	*f*112.3

Wil mij eens melden of het U goed bekomen is[230] - dan ken ik geen liever wensch dan het nog eens te mogen hervatten.

Vele groeten voor Kato en Joopie.

Uw vriend

Nolletje Strontdonder.

99a

Thijm's zuster Catharina, toen woonachtig Avenue de Cortenbergh 27 te Brussel, achtte zich op overigens even vage als onwaarschijnlijke gronden gecompromitteerd door Alfred Jean François Mézières (1826-1915), Frans schrijver en politicus, en sedert 1863 hoogleraar aan de Sorbonne. Aan haar broer Karel had zij nu f 50,- in het vooruitzicht gesteld wanneer deze erin slaagde Mézières te bewegen tot een huwelijk met Catharina. Op 26 sept. 1890 bracht Thijm over zijn mislukte poging als volgt verslag uit:

Lieve Cathrina,

Woensdag 17 September ll. is door mij ten 11 uur 's vóor-middags aan den Boulevard des Italiens te Parijs, recht tegenover de Rue du Helder, rijtuig no. 2068 van de Parijsche rijtuigmaatschappij 'Urbaine' in huur genomen, dat mij gebracht heeft naar het café de la Paix, hoek Avenue en Place de l'Opéra, waar ik in den Almanach-Bottin het precize adres van Alfred Mézières heb opgezocht en als zoodanig gevonden Boulevard Saint Michel, 57, waarheen ik mij toen heb laten rijden en waar ik ben aangekomen ten 11 u. 30.

Ik heb een brief afgegeven, waarin ik vroeg terstond toegelaten te worden daar ik dien zelfden dag nog uit Parijs zou vertrekken.

Ik ben toegelaten. Mijn ontsteltenis was zoo groot, dat de omgeving leek te dansen en ik mij telkens voelde vallen. Het gesprek over Shakespeare is daardoor niet gevoerd kunnen worden. Ik hoorde mijn eigen stem als een vreemde stem spreken, dadelijk, na eene linksche begroeting, beginnend met de vraag: 'quelles sont vos intentions à l'égard de ma soeur?'

Hierop is een gesprek gevolgd, dat ik niet textueel kan weêrgeven, al sloeg je me dood, want de onthutstheid belemmerde de normale opnemings-werking van mijn geheugen. Zoo als altijd bij zulke gelegenheden ontbrak mij een voornaam ding, te weten de kaartjes met mijn penne-naam en maatschappelijke-naam bij-elkaâr, die ik wel had laten maken maar vergeten bij mij te steken.

Je hebt mij overigens een zeer mal figuur laten maken, door mij over een vraagstuk en een toestand te doen konfereeren, waaromtrent ik zeer slecht, alleen van éene, fameus partijdige, zijde, was ingelicht.

Na gezegd te hebben, dat hij het gevoel, dat de drijfveer van mijn optreden was, waardeerde, heeft Alfred, die zeer bedaard bleef, mij verlof gevraagd met eene oprechtheid te mogen spreken, die in een minder ernstig geval tegenover een

230 Dit is gebeurd in een niet bewaard gebleven brief aan Ising, d.d. 24 juli 1890.

broeder geheel misplaatst zoû zijn. Toen ik hiervoor mijne toestemming had gegeven, heeft hij mij gezegd, dat jij hém eerder verleid had dan hij jou, dat hij je hoegenaamd niet gekompromitteerd had, dat je je in tegendeel door anderen had laten afficheeren en kompromitteeren, dat men je kende als een vrouw, die heel Europa had doorbommeld, etc. Van het geld sprak hij *niet*. Hij zeide ook, dat het niet in de fransche zeden lag eene alleen-wonende vijf-en-dertigjarige vrouw, die vrijwillig eene tijdelijke niet-publieke relatie met een man aanknoopte, daardoor gekompromitteerd te achten.

Ik had daarop een superbe fraze om te zeggen, dat dat dan wèl in de hollandsche zeden lag en dat er meer gekompromitteerd was nu *ik* de zaak wist dan indien het te Parijs meer bekend was geweest.

Het einde is geweest dat hij zijn volzin-van-besluit telkens herhaalde, namelijk dat ik zooveel jonger was dan jij en hij mij beloofde de zaak verder met jouw af te handelen. Want er waren details, die onmogelijk anders dan tusschen jouw en hem afgehandeld konden worden. Hiertegen in herhaalde *ik* telkens, dat hij je zoû trouwen: vous la marierez, vous la marierez, vous la marierez.

Ik dacht dat ik barstte. Het zweet liep mij tappelings van mijn kop. Nooit in mijn leven doe ik nogmaals zulk eene aktive en violente démarche.

Hij heeft je adres gevraagd, dat hij voorwendde of meende niet te kennen.

Ik denk, dat je nu reeds in briefwisseling met hem bent, want uit verschillende dingen kon ik dat opmaken.

Den avond van den zelfden dag dineerde ik bij den heer Obreen, 98, Avenue Niël, waar ik mijn vriend De Meester trof, die juist getrouwd was met een oud vriendinnetje van je, jufvrouw Obreen, die mede aanzat.

Mocht Mézières je nog niet geschreven hebben dan vermoed ik, dat je bij uitstek gramstorig bent om dat ik niet eerder na mijn telegram uitvoerig bericht heb gezonden. Ik vermoed, dat je dan gereed bent die gramstorigheid, in een brief met volzinnen als giftige naalden, tegen mij uit te storten.

Ik heb niet eerder geschreven om dat mij, eerst te Parijs, door de drukte, toen hier door de melancholische reactie, de dispositie er toe ontbrak en wijl ik geloofde, en nu nog meer dan een week geleden, dat je reeds in korr. met Alfred bent. In geen geval wensch ik mij echter aan de uitstorting van je gramstorigheid bloot te stellen. Ik wensch mij onbereikbaar te stellen voor je mondeling of epistolair verkeer tot - je getrouwd zult zijn.

Tien jaar van rancune zijn er in mij tegen je opgestapeld. De twee eerste van onze laatste samenkomsten zijn tamelijk goed gegaan, hoewel ze voor mij niet aangenaam waren; maar ons ontbijt in Brussel en de daarop gevolgde brief zijn mij weer eene waarschuwing geweest om met den omgang niet door te gaan.

Onder mijn kalmte en tijdelijke vriendelijkheden, liggen tien jaar van brandende rancune tegen je opgestapeld.

Nog één raad: heeft M. je nog niet geschreven, *schrijf jij* hem dan dadelijk. Je kunt dat doen. Hij zál je antwoorden. Of ga naar hem toe; bezoek hem met Sarcey b.v. om je weêr met hem in persoonlijke betrekking te stellen. Hij zal doen wat je wilt.

Catharina L.M. Alberdingk Thijm

Nog éene mededeeling: Stuur je me nu vijftig gulden, dan verlies ik er tien op dit zaakje; stuur je niets, dan verlies ik er zestig.
De beste groeten van huis tot huis.

Je zeer liefhebbende broêr
Karel.

99b

Den Heer Ising Jr. Amsterdam.

Bergen-Op-Zoom, hk. Wassenaer- en v. Hasseltstr.
Vrijdag 26 September 1890.

Amice,

Ik kom U, nu ik weêr thuis ben, mijn dank betuigen voor het uitmuntend dagje dat ik bij U mocht doorbrengen.[231] Ik moet U zeggen, dat ik er een bij uitstek preciëuze herinnering aan heb bewaard. Een glimlach van zon waart in mijn gedachte door uwe woning. Sta mij toe U te verzekeren, hoeveel betrekkelijk volmaakte dagen van samenzijn ik met U doorgebracht heb, sinds begin 1887 is er geen die zoo een indruk van vlekkeloze aangenaamheid en volledig vriendschapsgenoegen in mij heeft achtergelaten. Dat ik dertien uur aan éen stuk heb mogen blijven zitten heeft daartoe ook een weinigje bijgedragen.

Maar dit is niets te vergelijken met de groote hartelijkheden, waarmeê Gij en Mina mij hebt overladen. Nóg klikt mijn tong van genoegen bij de gedachte aan (doorgehaald: het) de deliciëuze frambozenlikeur, waarvan ik een oneindig aantal glaasjes heb verorberd, aan het sappige, in zijn eigen vet gaar gebraden eendje, dat smolt op de tong, aan de puike engelsche zuren, waaraan gij zoo goed waart te denken en die gij persoonlijk zijt gaan halen.

Niet minder, maar meer, dan de lekkernijen op zich zelf, was de manier waarop zij werden verstrekt en de causeriën, waarmeê zij waren omringd, iets heerlijks voor mij. Ik weet niet wat ik gedaan heb om zoo veel vriendschap te verdienen. Er is in ons heele discoursengeheel, van den ochtend tot den nacht geen enkele lakune of mistasting geweest, weet gij dat wel? Het was superbe, het was uitstekend, het was

231 Van vrijdag 12 sept. t/m dinsdagnamiddag 16 sept. verbleef Thijm in Amsterdam. Van deze dagenreeks werd zondag 14 sept. doorgebracht bij Ising, van 11 u. 30 's ochtends tot 1 u. 30 's nachts. Vervolgens toog Thijm naar Kloos, waar hij ook Willem Witsen en Hein Boeken aantrof, die eerst om half vier 's morgens huiswaarts keerden. Hierna begaven Thijm en Kloos zich te ruste. De volgende ochtend was Thijm weer om 11 uur present op het atelier van Isaac Israëls die, na een gezamenlijk dejeuner verder werkte aan Thijm's portret, dat hij in de zomer van 1889 was beginnen te schilderen. Op 3 okt. 1889 had Thijm daaromtrent genoteerd: ‘Men zoû moeten, willen en kunnen zijn: een volmaakt mensch, dat is hebbend: het uiterlijk van een Bouddhistiesch, egyptiesch, japansch, katholiek middeleeuwsch hertogelijk-18e eeuwsch heerscher (gezegde van Israëls Jr. over mij toen hij mijn portret maakte) maar *zijnde* ook werkelijk: lichamelijk als een Griek, zindelijk als een Engelschman, hoog-hoffelijk als een 18e eeuwsch franschman, enz.’ Uiteindelijk bleek Israëls niet tevreden met het resultaat. Hij heeft het portret tenslotte zelfs overgeschilderd met een ander onderwerp. Zie *Gedenkschriften,* 755.

een gelukkige dag voor mij. Wees dus zelf zeer en in alle oprechtheid bedankt en wil mijn tolk bij Mina zijn. Mina ziet er uitmuntend uit.

Ik had zeer veel aan haar gewonnen sinds verleden jaar. Gij zelf verkeerdet eveneens in blakenden welstand.

Je kan er van op aan, dat ik zoo gauw mogelijk terug kom. (Ik vrees echter dat daarover nog wel een jaar zal heengaan) Je hebt mij echter in je laatsten brief geschreven, dat je je bezoek ten mijnent hooptet te hervatten. Wanneer? Wanneer?

Om verschillende redenen zwijg ik over de Beursspeculatie, die de hoofdzaak van mijn verblijf te Parijs[232] was. Ik heb er overigens een paar dagen doorgebracht met de hr. Obreen, korrespondent N.R.Ct. en De Meester, die juist getrouwd was. Met hem en zijn vrouw was ik op den Eiffeltoren.

Verreweg het aangenaamste deel van mijn uitstap ligt echter te Amsterdam en van die zalm was de Zondag bij U het neusje.

De beste groeten van mijn gezin en van mij zelf. Vriend v. Laar is mij komen opzoeken terwijl ik weg was. Hij schrijft mij dat het daaraan besteedde bedrag nu reddeloos verloren is.

t.t.
Karel Alb. Thijm.

Ik heb zulk een genoegen bij U gesmaakt dat de bij het schrijven van dezen brief weêr dubbel verlevendigde herinnering mij nu opgewonden van vreugde heeft gemaakt.

100

Koninklijke Vereeniging:
'Het Nederlandsch Tooneel'.
Amsterdam.

Amsterdam, 10 Dec. 1890
43 Amstelstraat.

232 Na zijn bezoek aan Alfred Mézières ging Thijm in het Palais-Royal déjeuneren. Bij een coiffeur op de Avenue de l'Opéra liet hij zich vervolgens scheren en parfumeren, waarna hij in een rijtuig rondtoerde door het Bois de Boulogne, Neuilly, Vincennes en Longchamps. Tegen zessen dineerde hij ten huize van de heer Obreen, om zich daarna terug te trekken in Hôtel Richmond. Op 18 sept. toog hij naar Montmorency, dejeuneerde aldaar, toog vervolgens met Johan de Meester en diens vrouw naar de Chat Noir, dineerde op zijn eentje bij Brumeaux en bracht de avond door in de Scala. Op 19 sept. vergezelde Thijm Mevrouw de Meester bij haar inkopen in het Magasin du Printemps, om half twee dejeuneerden beiden samen met De Meester en Obreen in een restaurant op de Champs-Elysées, waarna men (zonder Obreen) de Eiffeltoren beklom. 's Avonds dineerde Thijm met Obreen in een 'cabinet particulier' bij Brumeaux. Om kwart voor tien stapte Thijm in de trein naar Brussel. In het avonduur van 20 sept. keerde hij weer terug in Bergen-op-Zoom.

WeledelGeb. Heer
K.J.L. Alberdingk Thijm. -
Bergen op Zoom.

Waarde Heer en Vriend,

Vergun mij een enkel woord om U te zeggen dat Uw laatste brief, waarin Gij mij wel hebt willen bedanken voor de dertien uren, die Gij ons afstond, nog steeds een roos voor mij gebleven is. Veel plezier heb ik in den laatsten tijd niet en ik kan er dus best een bloempjen bij gebruiken. Van gebruiken gesproken - Mina is sedert half Augustus ongesteld. Zenuwaandoeningen, hysterie, het hoofd - de armen - de beenen - de rug - koortsen en zoo ging zij vier weken geleden naar bed met rhumatisch koortsen - afgewisseld door hysterische aanvallen. Het huishouden - waarde vriend - het huishouden liep daarmede geheel in de war. Ik moest de vrouw van den schoenmaker engageeren voor twee gulden in de week - om den grond te vegen, de vuile boel te redderen - Mina eten te bezorgen, de kachel aan te maken en aan te houden. Ik zelf ging als een jongenheer in de Port van Cleve middagmalen, 's morgens het petroleum-machine aansteken, eitjes kloppen en boterhammen snijden. Ook viel ik weer in de handen van den arts Peypers, die het zoo goed met mij meent en die ik zoo graag vierentwintig trappen zou afsmijten.

Het slapen met de rhumatische koortsen wilde mij niet aanstaan. Ik bracht nachtjens door op de canapé en kocht eindelijk voor *f*20 een vouwstoel en later voor *f*3.50 een matras. 's Avonds maak ik heel gelaten dat geimproviseerde bed op en 's morgens haal ik het kalm weer af en vouw de dekens en lakens netjes in achten.

Mina zag eerst, zooals zij zei, de tranen van de boomen vallen en nu ziet zij niets meer dan een stukjen van de lucht en de kruinen van de boomen.

Met de Vereeniging Het Nederl. Tooneel wil het ook niet best meer. De Koning dood[233] - hoe zal het nu gaan met onze *f*25.000 subsidie? De engagementen loopen 1 Sept. a.s. af en Bouwmeester en Frenkel gaan zelf een Schouwburg bouwen. De Vereeniging wil ‘continueeren’, maar de Heer Schimmel en op hem komt het aan - is niet jong meer, zooals Gij weet en reed al tweemaal in een vigilante naar het station terug, zoodra hij er van daan was gekomen, omdat hij zich onwel voelde.

Op den Zaterdag den Zondag, toen Gij bij mij waart volgende, keek ik in Brussel waar ik heen moest om L'ami des femmes[234] te zien, mijn oogen uit of ik U niet zag, maar het wilde niet lukken. Ook was ik in het begin van October in Parijs en zocht onzen vriend de Meester op. Wij aten samen in een Bouillon - maar het ging volstrekt niet. Ik zei een paar redelijke dingen, maar kreeg geen asem. Toen ik vond dat hij er heel anders uitzag zonder hoed als met een hoed, antwoordde

233 Koning Willem III was op 23 nov. 1890 overleden.
234 Van Alexandre Dumas, Fils.

hij, dat dit het geval was met *alle* menschen en zoo ging het voortdurend. Ook was hij van een hinderlijke intimiteit, geheel uit den toon. Hoe is het mogelijk dat hij een boek heeft geschreven, waarin Gij zooveel goeds vond![235]

Uw brief aan den Socialist Van der Goes[236] heeft mij wat opgeknapt. 't Werd tijd dat hij een drankjen van U kreeg. Zijn geschrijf aan Tindal vond ik heel beroerd - niet geestig of aardig zooals vroeger en vol valsche, banale rhetoriek. Zóó kunnen Ten Bokkel[237] en Fortuin[238] het ook, en de zin over Dickens, die Gij aanhaalt[239] is een comble. Ik geloof niet dat Goes zich zelf is; onbewust voegt hij zich in zijn werk naar anderen, met wie hij omgaat. Hij heeft dat ook sterk in zijn gewone leven en ik vind hem geen artiest - altijd met Uw welnemen! In de laatste dagen verlang ik nog sterker dan anders om weer eens een dag met U te zijn, maar de ziekte van Mina en de gevolgen daarvan kosten mij zooveel, dat het er leelijk met mijn financietjens uitziet.

Van de Kroniek des Heeren Kloos[240] ben ik onplezierig geworden. Ik wist nu wel dat hij Perk groot vindt en het hindert mij dat er van Vosmaer nu hij dood is, leelijke dingen worden verteld, terwijl de studie zelve dien onaangenamen

235 Zie de bespreking van De Meester's *Een huwelijk* (1890) in L. van Deyssel, *Prozastukken,* A'dam 1895, 23-26. Deze roman werd ook door Thijm, als A.J., besproken in het weekblad De Amsterdammer no. 682, 20 juli 1890, onder de titel *Een merkwaardig boek*.

236 L. van Deyssel, *Gedachte, Kunst, Socialisme, enz.* Aan den Heer F. van der Goes, in De Nieuwe Gids, VI, dl. 1 (dec. 1890), 249-262. Voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Prozastukken,* A'dam 1895, 43-57. Dit opstel werd Thijm mede ingegeven door Van der Goes' vertaling van *In het jaar 2000* door Edw. Bellamy, A'dam 1890, ook door Thijm, als A.J., besproken in het weekblad De Amsterdammer no. 693, 5 okt. 1890, onder de titel *Philantropische zeepbellen*.

237 Ten Bokkel had in 1890 anoniem een brochure doen verschijnen, getiteld *Dominee, Pastoor of Rabbi?* Populaire kritiek. Uitgegeven door de Vereeniging 'De Dageraad'. Zie daarover F. van der Goes, *Dominee, Pastoor of Rabbi?* in De Nieuwe Gids V, dl. 2 (aug. 1890), 408-431. Op 28 juli 1890 schreef Ten Bokkel aan Thijm o.m.: 'Van God gesproken, ik heb een in ons land ongekend succes met eene vrijdenkerige brochure, die ik tegen Z.Ed. heb gepubliceerd. 3 oplagen van 10.000 elk zijn uitverkocht, eene 4e oplage is ter perse. Ter wille van de curiositeit zal ik je een exempl. van de 4e oplage toezenden, dan kun je zien hoe men schrijven moet om succes te hebben.' Dit exemplaar werd door Thijm, als A.J., besproken in het weekblad De Amsterdammer, no. 690, 14 sept. 1890, onder de titel *Populaire Kritiek*.

238 Jan Anton Fortuyn (1855-1941), leider van de Sociaaldemocratische Bond te A'dam. Was, als een der '12 apostelen', in 1894 medeoprichter van de S.D.A.P.

239 L. van Deyssel, *Prozastukken,* a.w., 47-48: 'Hebt gij niet gelezen dat Bellamy uitdrukkelijk zegt, dat Dickens zoo'n groot en lezenswaardig auteur is *niet* om zijn literair talent, maar om dat hij zoo veel medelijden zelf had en bij anderen heeft gaande gemaakt met de armen onder de menschen. Hoe is het mogelijk, dat gij, mijn vriend, dien afgrijselijken volzin hebt kunnen vertalen en dus helpen verspreiden, dien volzin, die het meest essentiëele protest tegen de Kunst bevat!'

240 Willem Kloos, *Vosmaer en de moderne Hollandsche literatuur,* in De Nieuwe Gids, VI, dl. 2 (dec. 1890), 293-310.

indruk niet wegbliksemt. Kloos wist nu dat Vosmaer er niet achter was en mij raakt het niet. Perk[241] zou het waarschijnlijk heel naar gevonden hebben, als hij dit gelezen had. Zijn het geen oude koeien, Karel? - Gij weet het - Ziet de studie er niet uit, alsof zij afgezaagd is? Ik wou dat Kloos nu over iets anders begon. Ik heb iets van een bezopen bidder, die bij den Minister op audiëntie komt.

Vermoed Gij dat François Erens verloofd zou zijn? Ik hoorde daar iets van van Israëls, die mij verzekerde, zich nooit rekenschap te geven van hetgeen er in hem omging.

Excuseer dit groote vel en al die vervelende letters. Groet Kato hartelijk van mij en geloof mij,

Geheel de Uwe,
Arnold Ising Jr.

101

Bergen-Op-Zoom, 19 December 1890
Hoek Wassenaer- en Van Hasseltstraat.

Waarde Vriend,

Met leedwezen verneem ik van de narigheden waarmede gij te kampen hebt. Ten

241 Perk was met Ising bevriend geweest. Op 12 mei 1879 berichtte Perk aan Charles van Deventer onder meer: ‘Ising van den Stadsschouwburg is een mijner intiemen.’ En in een brief aan dezelfde, d.d. 5 okt. 1879: ‘Ik heb zes intieme vrienden van wie ik houd. Ising, Van der Goes, Muller, v.d. Voort, Mesquita en Van Ruyven.’ Zie Jacques Perk, *Brieven en Dokumenten,* bijeengebracht en uitgegeven door Garmt Stuiveling, A'dam 1959, 176 en 195. Zie voorts blz. 138, 181, 190, 207, 234-235. Zie ook Jacques Perk, *Proeven in dicht en ondicht,* naar de handschriften uitgegeven door Garmt Stuiveling, A'dam 1958, alwaar 245-246, een gedicht in acht strofen *Aan mijn vriend, den tooneelkunstenaar Arnold Ising jr.,* waaruit wij de zesde en zevende strofe citeren:

> O, Arnold! Voor wien ik mijn vriendschap voel geboren
> Omdat ons beider hart voor éene schoonheid gloeit!
> De rang ons ieder in de Kunst beschoren
> Valt ons ten deel, als ons steeds beter dan te voren
> Onze arbeid schijnt en hij ons toch niet heeft vermoeid.
> Het vlijtig streven doet voorwaar de zege rijpen:
> Men schept een kunstgewrocht voor hen, die het begrijpen.
>
> En gij die in uw kunst uzelf hebt óm te kneden,
> Uzelf tot scheppingsstof van iedre schepping koost
> Geen vitterij geev' u tot droefheid reden.
> Geniet ge in 't samenspel geen onverloren Eden?
> En de arme vitter ach! ontbreekt dien zoeten troost.
> Hebt gij geen schoudren om meêlijdend op te halen?
> Nooit dwaalt een kunstenaar; wie ‘weten’ wil moet dwalen. -

Bokkel had mij reeds geschreven, dat Mina ziek was[242] en gij er meê te tobben had; en ik kon het mij niet begrijpen, daar zij er bij mijn jongste bezoek aan uw vriendelijke woning zoo bizonder floriessant uit-zag. Het is te hopen, dat het nu maar spoedig beteren zal. Kan de dokter niets zeggen omtrent de waarschijnlijke duur der ongesteldheid? Als gij hem van de trappen smijt, kies daar dan een vries-dag voor uit, dan kan hij met-een doorglijden tot een der grachten.

Ik had juist willen schrijven over de twee eerste der drie faktoren uwer bezwaard-voeling ten opzichte der Koninklijke Vereeniging. Het is dus onherroepelijk besloten, dat de twee genoemde kunstenaars uw gezelschap gaan verlaten. Ik begrijp niet hoe zij kans zien op die wijze meer dan *f* 10.000 per jaar en per hoofd te verdienen. Wat de subsidie betreft, zoo vermoed ik wel, dat de Koningin daarmede zal voortgaan, hetgeen eenigszins belachelijk is, daar ik Haar natuurlijk volstrekt niet ken.

Den Zaterdag,[243] volgende op den Zondag, waarvan ik het grootste gedeelte ten uwent mocht doorbrengen, wás ik feitelijk te Brussel. Ik kwam er 's ochtends ten zes ure aan, sliep er in het Hôtel du Nord tot 12 uur, ontbeet aldaar tot een uur, en reed van een tot vijf aanhoudend over de straat, om ten half zes ure te vertrekken. Het is dus wel wonder, dat wij elkâar niet gezien hebben.

Dat gij en De Meester elkaâr niet verstondt, begrijp ik best: Hij is grof in den omgang.

Met genoegen zie ik, dat gij te vrede zijt over mijn epistolair opstel nopens Socialisme. Als het niet al te gek zou wezen op den duur, schreef ik over den Tindalbrief ook nog afzonderlijk.

Gelukkig heeft, zoo als ik trouwens verwachtte, dit zaakje niet het minste spatje geworpen op v.d. Goes-en-mijn vriendschappelijke verhouding.

Met het laatste artikel van Kloos ben ik ook niet zeer ingenomen, maar daar *ik* over Vosmaer zeven jaar geleden reeds dezelfde meening had[244] als welke Kloos nu als de zijne openbaar maakt, na dat ik míjne meening in een brochure had gezet, vier jaar geleden, die op aandrang van Kloos niet is uitgegeven, en daar Kloos zeven jaar geleden in 't geheel deze meening nog niet had, - zoo doet het artikel mij om deze reden eenigszins pleizier.

242 Op 10 nov. 1890 had Ten Bokkel aan Thijm geschreven: ‘Mej. Mina Nol sukkelt zeer. Daar niemand weet wat het is, noemen de dokters hare ziekte natuurlijk hysterie. Daarenboven is haar een kofferdeksel op 't hoofd gevallen, waardoor een abcès is ontstaan dat permanente zware hoofdpijn veroorzaakt. Ze ziet zoo mager als een arbeider, en lijdt veel.’

243 N.l. 20 sept. 1890.

244 Zie in dit verband *Lodewijk van Deyssel en Mr. Carel Vosmaer* in Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel. Dertien close-ups,* A'dam 1964, 14-23. De brochure waarvan hier sprake is, was *Nieuw-Holland*. Zie brief no. 51.

Maar ik eindig deze keuveling, om haar, als gij hier zult zijn, verder voort te zetten. Ik had half gehoopt dat gij gedurende de vrije-dagen, waarop het Koninklijk Lijk boven aarde stond, misschien eens over zoudt zijn komen waayen. Het is even-wel maar goed, dat gij 't niet gedaan hebt, want gij had ons in een rompslomp gevonden van nog-éens-zoo. Met kachelplaatsingen en tochtweringen hebben wij heel wat te stellen gehad.

Maar nu is de boel in orde. Gij moet ons dus bepaald het genoegen doen zoo gauw mogelijk te komen. Behalve de reiskosten zult gij uw financietjes ditmaal niet behoeven aan te spreken; maar gij zult wel zoo vriendelijk zijn dan een uiterst bescheiden onthaal voor lief te nemen. Doe het maar, gij zult ons er zeer werkelijk zeer veel plezier meê doen. Gij hebt wel een klein verzetje noodig, indien het niet aanmatigend is een bezoek ten onzent als zoodanig voor U aan te merken. Wij moeten echter eenigszins omzichtig zijn om niet door derden geïnkommodeerd te worden. (Vertel het dus niet, als 't gebeurt.)

Mijn vrouw laat U zeer hartelijk groeten: Ook Joopie, die doodelijk geschrokken is van zijn eerste bromtol.

Mag ik U uitnoodigen Mina mijne beste groeten over te brengen en haar mijn beterschapswenschen aan te bieden? - Geheel de uwe: Karel Alberdingk Thijm.

Op 4 januari 1891 noteerde Thijm: ‘Woensdag 31 Dec. [1890] was ik, half gek van radeloosheid over het zonder-rezultaat-blijven mijner veertig-daagsche werkkamer-tocht-bestrijding 's ochtends om 10 uur maar weêr naar bed gegaan en had daar reeds tot een uur of drie in gelegen, toen Ising mij telegrafiesch noodde op 1 Jan. met hem naar Antwerpen te gaan. Dit deed ik, trof hem Donderdag 1 Januarie in Roosendaal om vier uur 's middags.’ *En op 10 januari 1891:* ‘Sensaties heb ik bijna nooit meer. Wel in de uren dat ik literatuur produceer, die bedoel ik niet. Maar niet die, waaraan mijn vroeger gewone dagelijksche leven zoo rijk was. Toen ik nu uit Antwerpen kwam, op 2 Januarie, na daar met Ising een aangenaam dagje te hebben doorgebracht, heb ik een sensatie gehad. Laat ik die goed onthouden, op dat ik ten minste niet heelemaal tot zelfs de beteekenis van het woord vergeet. Toen ik dan, thuiskomende, de trap op kwam, en het karig verlichte portaal overzag, kwam Joopie na me toe. Op dat moment had ik eene sensatie. Wat dat nu was, is zeer moeilijk te zeggen; als zij tot impressie of gedachte ware geworden, zoû de inhoud dier sensatie geweest zijn: hee, wat is dat voor een binnenhuis en voor een kindje, die ken ik niet, dat alles is vreemd en vreemdeling voor mij. Deze sensatie duurde zeer lang voor een sensatie. Zij duurde voort tot na de wederziens-omhelzing mijner gade. Ik bijnadacht: o, ik word gek. Het was dus een hevige sensatie. Zij werd veroorzaakt door het immense kontrast tusschen het weelderige-jongelingen-koffie-huis-leven met Ising, en de bedompte huiselijkheid van het armelijk-huisgezin-leven. Zij werd sterk gevoed en gestookt door de geboeleverseerdheid van mijn zenuwgestel, ten gevolge der slapeloze nacht, die ik achter mij had. Haar eigenaardige natuur, het karakter, dat haar tot sensatie maakte, is dat in den toestand van haar duur de omgeving met dezelfde intensiteit door mij werd waargenomen, als gebruikt

wordt om mijn sensationeele kunst, zoo als b.v. Menschen en Bergen te schrijven. M.a.w. het zeldzame geval deed zich voor, dat ongewild en onvoorzien, dadelijk en spontaan dezelfde hersenwerkingen ten opzichte der reëel aanwezige omgeving werkten, die zich gewoonlijk slechts in den hoogste exaltatie-toestand der kunstproductie ten opzichte der door de herinnering geëvokeerde omgeving voordoen. De natuur der Sensatie is verwant aan die van den schrik. Het is een moment exkies van hevigheid en zeldzaamheid. De voeten worden als van den grond gelicht en, in een wolk, loopt of liever gaat het lichaam boven de vloer zonder die te raken. Ik vermoed, dat deze gewaarwording alleen mogelijk is in den abnormalen toestand, die ik heb aangeduid. Dat ik vroeger zoo veel dikwijlder in dien toestand verkeerde, verklaart dan genoegzaam het toen frequenter voorkomen der Sensatie.'

102

Bergen-Op-Zoom, 5 Juni 1891

Amice,

Ik verzoek U uwe lieve levensgezellin te bedanken voor den ontvangst mij laatstelijk ten harent bereid. -[245]

Ik neem de vrijheid U hierbij eene fotografische afbeelding van mijn zoontje aan te bieden. Ik ken uwe beminnelijkheid genoeg om te weten dat gij haar niet van de hand zult wijzen, even min als deze asperges; de luttelheid van dit aspergesgeschenk heft er de onbescheidenheid van op, daar deze asperges mij, permiteer, slechts 2 cents het bosje kosten. Het is hier het land van die plant. -

Ik ga verder en durf U uitnoodigen den Zondag van 7 Juni bij mij te komen doorbrengen of, schikt het U dan beter, die van den 14 en of die van den 21 en. Gij zult onzen gewonen disch, in geval van bewilliging, wel voor lief nemen, terwijl natuurlijk de exceptioneele financieële bizonderheid van uw vorig bezoek vervalt.

Hopende op een gunstig wederwoord

teeken ik
de Uwe
Thijm.

Mag ik hopen dat gij, in geval van bewilliging, des Zaterdags zoo vroeg mogelijk zult aankomen?

Mijn vriendelijke groeten aan uw huisgenoote.

245 N.l. toen Thijm van 12-15 mei, in verband mee het huwelijk van zijn schoonzuster Anna Elisabeth Horyaans (1867-1944) op 13 mei 1891 met Gerhardus Brinkhof, in A'dam logeerde en ook een dag bij Ising doorbracht.

Sinds ik uit Amsterdam terug ben, ben ik weêr al dien tijd ziek en bedlegerig geweest.[246] Verschoon het schrift van een konvalescent.

103

Koninklijke Vereeniging:
'Het Nederlandsch Tooneel'
Amsterdam.

Amsterdam, 6 Juni 1891

Waarde Thijm,

O, o! wat heb je mij vriendelijk verrast. Wij waren wát in ons schik met Joopie's conterfeitseltje; zoo'n aardig ventje met het hooffie juist van vorm als dat van zijn vader, en Mina kon nu in eens zien hoe hij er toch wel uitzag. Hij lijkt op het portret erg groot en flink voor zijn jaren, maar ik heb hem ook een heel jaar lang niet gezien en hij kan dus wel gegroeid zijn. En de asperges, die waren deli-deli! Wij hebben ze van middag heerlijk opgesmikkeld. Je kon ze bijna heelemaal op eten. Ik ben je ook zeer erkentelijk voor je feestelijk aanbod om weer eens zoo'n gezellig dagje bij Ulieden door te brengen. Van daag kon ik onmogelijk weg, maar mag ik mij, als [ik] er niets tusschen komt voor aanstaanden Zaterdag beleefdelijk aanbevelen?

Je hebt drie vliegen in één klap geslagen, en ik vind het vreeselijk plezierig dat je mij iets liefs hebt aangedaan.

Vele hartelijke groeten voor Kato en je jongentje.

Geheel de Uwe
Arnold Ising Jr.

104

Amst. 11 Juni 91.

Amice, Hoe gaarne ik ook van Uw zoo uiterst hoffelijke invitatie gebruik zou maken om tot Maandag morgen Uw gast te zijn, moet ik U tot mijn niet gering leedwezen melden, dat mijne beroepsbezigheden mij dit beslist onmogelijk maken. Ik vlei mij met de genotrijke hoop in den avond van Zaterdag den 13 *en* dezer tegen negen uur in Uw woonplaats aan te komen en zal over Rotterdam gaan, ten einde Zondag avond pas om half negen te vertrekken. Over Utrecht zou ik reeds te half *zeven* wegmoeten en dat is zoo erg vroeg.

Uw
A. Ising Jr.

246 N.l. lijdend aan influenza.

105

Bergen-Op-Zoom, 16 Juni 1891

Amice,

Ik kom U nogmaals, dit keer schriftelijk, mijn hartelijken dank brengen voor het mij door U gebrachte bezoek.[247] Dat waren feesturen voor mij van de, tegenwoordig vooral, zeldzaamste qualiteit. Het is eene harmonie-aan-één-stuk geweest zoo aangenaam mogelijk voor mijn in mijne levenswoestenij naar zulke verfrisschingen dorstend karakter.

Ik hoop dat de malaise, die een weinig door míjn schuld óver U is gekomen, ten gevolge van het aan mij door U gebrachte offer van uw nachtrust, van zeer korten duur is geweest, en dat gij in het spoor een fiksch tukje hebt gepakt. Ik wil niet voor U verbergen, dat ik ook niet vrij ben gebleven van het gevoelen eener ongewone vermoeidheid gedurende een paar dagen.[248] Maar ik heb dat gaarne over voor zulk een reeks gespreks-uren, ononderbroken, als van ouds... Nu gij zóo kort maar blijven kondt - want dát was de quaestie - hadden wij het bezwaarlijk anders kunnen inrichten, indien wij eenmaal een zeker resultaat wenschten. Komt gij een volgende reis van Vrijdag tot Zondag - hetgeen ik hoop, dat spoedig zal geschieden - zoo dat wij *twee* avonden hebben, dán zullen wij beter doen, - spreek ik niet in uw geest, kom er maar voor uit - vooraf een verstandig uur te bepalen en ons dáar aan stipt te houden, *anders verliezen wij den tweeden avond, die nú tóch verloren was*.

Mijn vrouw is ziek, de geneesheer heeft koorts gekonstateerd.

Ik druk U de hand en blijf

Uw dankbare vriend

Karel Alberdingk Thijm

106

Amsterdam, Plantaadje.

18 Juni 1891.

Beste Vriend, Neen, maar nu word ik er warempel verlegen mee!!! Je doet mij het genoegen mij wel te logeeren te vragen. Ik denk: o, vooruitski, dat is eens een lolletje. Ik kom - Met je vrouw ontvang je mij feestelijk met allerlei vriendelijke voorkomendheden in woord en daad. Tot half zes in den morgen houd ik den echtgenoot en vader in mijn karakter van joviale logeergast als een Ulmerdog vast, ik rook veel te veel sigaartjes. Den volgenden morgen breng ik het huis op stelten, door van puur plezier voor dag en dauw in de huiskamer te plompen. 'Opstaan man, Ising zit er al weer'! Je Gemalin, hoewel wat ongesteld, zwoegt en slooft den heelen dag. Ik beloon dat door van mijn kant op het ongeschikste

247 Op 15 juni 1891 noteerde Thijm: 'Zaterdagav. is om 9 u. Ising gekomen en gebleven tot Zondagav. 8 u. 30. In den nacht van Zaterdag op Zondag zijn wij, Ising en ik, tot zes uur opgebleven in ononderbroken geänimeerde konversacie.'

248 Inderdaad noteerde Thijm op 16 juni 1891: '*Gesteldheid:* goed, maar toch nog altijd eenigszins onder invloed der gestels-gevolgen van den verleden Zaterdag doorwaakten nacht.'

uur mij zeer onsmakelijk te gedragen, - en je bedankt me nog voor het plezier dat (doorgehaald: je mij) ik je heb aangedaan door mijn komst.

Uit erkentelijkheid viel mij in dat ik Stumpff zou zeggen dat ik mijn vriend Van Laar, Leeraar aan de Burgerschool te Bergen op Zoom wenschte te bezoeken. Hoe vind je dat? Laat ze het dan maar eens uitzoeken! Ik gaf nu de billetjes terug, dus ik ben er nog heel niet geweest en kan er dus voor het eerst mee uit den hoek schieten. Het scheelt mij precies zes gulden, waarvan het eenige voordeel is dat ik dan niet in de tweede klasse hoef te zitten.

In den trein hield ik mij onbewegelijk in een hoek, maar kon niet slapen. Mina, die uit Utrecht kwam, was al weg, maar op het Damrak haalde ik haar in, met een vreemden meneer, een kennis van Taco H. de Beer,[249] met wien zij gereisd had en die haar vroeg, zonder indringerigheid zijn geleide te aanvaarden. Zij hadden gesproken over de Nieuwe Gids en hij informeerde of Goes een fatsoenlijk man was, waarop zij had geantwoord dat hij tot de eerste Amsterdamsche familiën behoorde. Mina zag mij met haar rug, bedankte hem, kwam naar mij toe, en in zijn eentje liep hij tot aan den Dam voor ons uit.

Ons privaat is verstopt. Ik voorzie daarvan allerlei moeilijkheden. Wij moeten er nu maar van daan. Mina zal van daag kamers gaan zien.

Het spijt mij erg dat je vrouw koorts blijkt te hebben. Ik hoop spoedig te mogen vernemen, dat zij weer geheel hersteld is. Bij een eventueele verhuizing zou zij allicht een handje meehelpen, en die hulp, omgezet in contanten, zou je misschien willen aftrekken van de *f*600,- die je daarvoor wenscht beschikbaar te stellen. Zie je geen kans (doorgehaald: je) op straat te bedenken dat al die Bergen op Zoomers mogen kijken en vinden wat zij willen omdat jij toch feitelijk eerst komt en dan van Amsterdam tot Athene: niets en vervolgens pas die officiertjes en postmannen en telegrafisten en de burgemeester en de boerenluitjes uit Bergen op Zoom? Ook als ik het zeggen mag de Wasch en badinrichting - het deurtje weet je nu - eerst lauwe baden en dan hoe langer hoe kouder, 't Is er nu het seizoen voor.

Mina was blij met het trommeltje. Wij hebben niet veel voorwerpen en zij heeft het onmiddelijk ingericht voor broodtrommel.

Veel liefs voor vrouw en kind. Wil je vrouw nog eens bedanken voor al haar vriendelijkheid.

Als steeds, de Uwe:

A. Ising Jr.

Woensdag, 1 juli 1891, noteerde Thijm te 8u.55 's ochtends: ‘Let op, dit is het aller-grootste, aller-dreigendste en zeer nabije gevaar. Ising, op wiens vriendschap gij zoo veel prijs stelt, dien gij zoo bizonder gaarne, ja het liefste van allemaal,

249 Taco Hugo de Beer (1838-1923), was van 1877-1902 leraar aan een H.B.S. te A'dam. Richtte diverse taal- of letterkundige tijdschriften op: *Noord en Zuid* (1877-1907), *Taalstudie* (1879-1901), *De Portefeuille* (1879-1894).

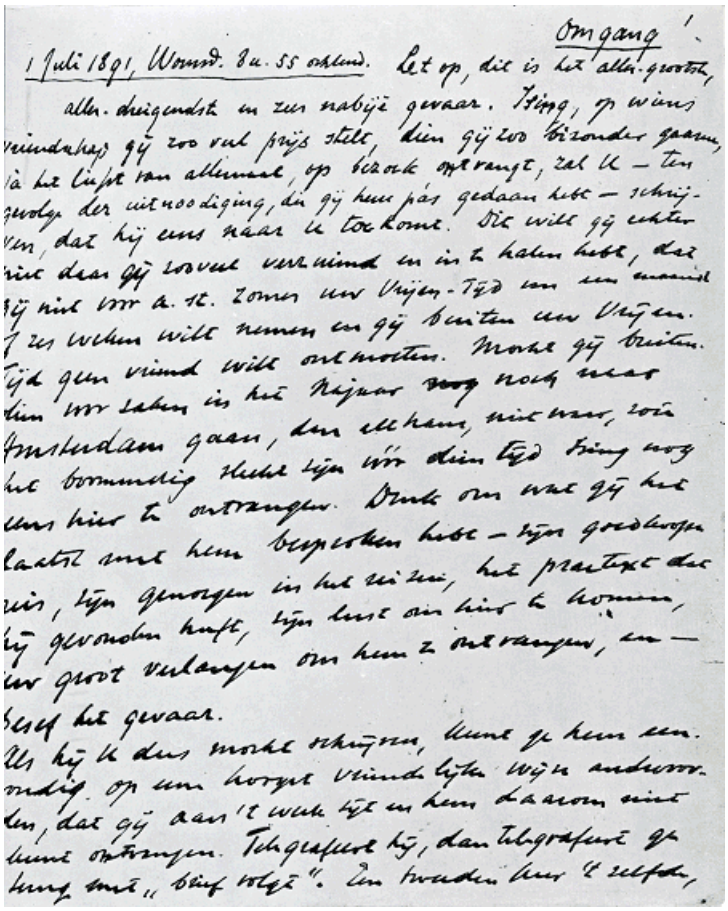

Omgang!

1 Juli 1891, Woensd. 8 u. 55 ochtend. Let op, dit is het allen-grootste, allen-dringendste en zeer nabije gevaar. Ising, op wiens vriendschap gij zoo veel prijs stelt, dien gij zoo bizonder gaarne, ja het liefst van allemaal, op bezoek uitnoodigt, zal U — ten gevolge der uitnoodiging, die gij hem pas gedaan hebt — schrijven, dat hij eens naar U toe komt. Die will gij echter niet dan gij zooveel vermindt en in te halen hebt, dat gij niet vóór a. st. zonder uw Vrijen-Tijd van een maand zij welken willt nemen en gij beiden uw Vrijen-Tijd geen vriend wilt ontmoeten. Moet gij beiden dien uw zaken in het Rijnaar nog noch naar Amsterdam gaan, dan elkaar, niet waar, zoo het bommetje klinkt tijn vóór dien tijd Ising nog even hier te ontvangen. Denk om wat gij het laatst met hem besproken hebt — tijn goedkoopen reis, tijn genoegen in het reizen, het praatje dat hij gevonden heeft, tijn lust om hier te komen, uw groot verlangen om hem te ontvangen, en — besef het gevaar.

Als hij U dus morgt schrijven, kunt ge hem een. mdig op een koortje vriendelijken wijze antwoorden, dat gij aan 't werk tijt en hem daarom niet kunt ontvangen. Telegrafeert hij, dan telegrafeert ge hem met „blijf weg". En houden hem 't zelfde,

op bezoek ontvangt, zal U - ten gevolge der uitnoodiging, die gij hem pás gedaan hebt - schrijven, dat hij eens naar U toekomt. Dit wilt gij echter niet daar gij zooveel verzuimd en in te halen hebt, dat gij niet voor a.st. zomer uw Vrijen-Tijd van een maand of zes weken wilt nemen en gij buiten uw Vrijen-Tijd geen vriend wilt ontmoeten. Mocht gij buitendien voor zaken in het najaar nog naar Amsterdam gaan, dan althans, niet waar, zoû het bovenmatig slecht zijn vóór dien tijd Ising nog eens hier te ontvangen. Denk om wat gij het laatst met hem besproken hebt - zijn goedkoope reis, zijn genoegen in het reizen, het praetext dat hij gevonden heeft, zijn lust om hier te komen, uw groot verlangen om hem te ontvangen, en - besef het gevaar.

Als hij U dus mocht schrijven, kunt ge hem eenvoudig op eene hoogst vriendelijke wijze andwoorden, dat gij aan 't werk zijt en hem daarom niet kunt ontvangen. Telegrafeert hij, dan telegrafeert ge terug met “brief volgt”. Een tweeden keer 't zelfde, een derden keer zal hij op eene uitnoodiging van U wachten, hoe zeer ge hem ook den laatsten keer gezegd moogt hebben, dat hij om zekere redenen beter zich zélf dan gíj hém ten uwent nooden kon.

De laatste alinea van deze 1 ½ blz. heb ik geschreven zonder 't sentiment dat mij de eerste alinea dikteerde. Die afwijzing komt mij nu als iets zeer eenvoudigs voor, terwijl ik het van ochtend, bij het schrijven der eerste alinea, eene verschrikkelijke zaak vond. Waarschijnlijk herinner ik mij, bij gebreke van het sentiment dat mij in den toestand deed inleven, dus niet alles wat hieraan verbonden is.’

Tot goed begrip van deze aantekening en vooral van brief no. 107 diene, dat Thijm op 1 juli 1891 eindelijk kon vastleggen, dat hij de uitvoering van de zich als ideaal gestelde, Dagorde - voor de eerste maal - volledig had bereikt. Om 8 u. 45 's ochtends, dus tien minuten vóór de hierboven afgedrukte aantekening, drukte hij zijn vreugde over het behaalde resultaat als volgt uit:

‘Karel of hoe gij u noemen wilt (pas op voor het komieke, want dit is vernietigend voor de nadering tot God of het Volmaakte Leven), ik wensch u geluk, geluk, geluk. Gij zijt geslaagd, gij hebt *bereikt,* gij hebt *gerealiseerd,* gij zijt om vier uur opgestaan, het voorgeschreven uur. De enorme beteekenis van dit feit zal niemant, die ooit dit Woordenboek lezen mocht, behalve gij zelf, begrijpen. Zie in, dat sinds drie-en-een half jaar gij deze realisatie eener latente begeerte niet hebt bereikt, dat toen gij haar vóor drie-en-een half jaar (winter 1887-88 te Houffalize) bereikte, de omstandigheden gunstiger waren dan thans en daarom thans de realisatie iets mooyers, iets gelukkigers; dat gij, beginnend met en uitgaande van dit volmaakte opstaan, thans vier dagen doorleefd hebt zoo heerlijk, dat gij eene andere, deze nog slechts benaderende, heerlijkheid, sinds vijf jaar, lente 1886, niet hebt gekend; dat eindelijk, hoe zeer gij door droeve ervaring ook zeker moogt weten dat wat gij van eene kontinuïteit of zelfs maar van een zeer langen duur van deze heerlijkheid u zoudt kunnen voorstellen allemaal als illusie en als hoogst gevaarlijk beschouwd moet worden, gij toch met recht hopen moogt dat, alles in aanmerking genomen (uw meerdere volgroeidheid, de heftigheid en intensiteit der gebeurtenis, uw maatregelen, die uitgebreider dan ooit zijn), deze

heerlijkheid van overwinning het heugelijke begin en de sterke suggestie zal doen blijken, die u een levens- en werkperiode zal doen realiseeren volkomener en langduriger dan ooit.

Ik wensch u dus geluk, ik, uw goede engel, uw genius, uw beter-ik, uw grootbewuste helft, uw "vóor-partij", uw advokaat-van-God, of hoe gij mij symboliesch, allegoriesch of fyziologiesch ook zoudt willen noemen, die in dit uur spreek tegen u, u, komplex wezen van heldere bewustheid en lichtend geweten èn donkere onbewustheid en ongekanalizeerde neigingen, doorlever van hopeloos lange perioden van on-toonbaar, on-beken-baar, on-mogelijk, laf en lui leven. Ik breng een toast op U uit. Geef u niet het lage en gemakkelijke plezier daarom te lachen, misken niet mijn intime, door niemant gehoorde, voor uw heele leven voor u alleen hier neêrgeschreven toast.

Ik geloof mèt u dat, zooals gij in uw dagboek schreeft heden, gij dezer dagen het hoogste geluk hebt gevoeld, hooger dan Kloos in de uren dat hij zijn gedichten schrijft, om dat het de toestand is van eeuwigheid en oneindige soevereiniteit waarin het ons schijnt dat alle soorten van moeilijkste stukken literatuur als goochel-bloemen van Egyptische Magiërs op onzen wensch zouden schieten uit onze onbeperkte macht.

Maar ik geloof tevens met u dat - hoe heerlijk en zeldzaam en hoogst superieur de vier dagen lang en vandaag op zijn hevigst door u beleefde toestand van grootste permanente sensaties op zich zelf ook wezen moge - hij, beschouwd met den blik op uw gehéele leven, van uw zestiende jaar tot uw dood, nagenoeg waardeloos is als hij u niet in de periode brengt waarvan ik boven schreef. Op zich zelf is hij mooi en onvergetelijk, - voor de *rezultaten* beduidt hij niets, ja minder dan eene erfenis van honderd duizend gulden. Denk er dus steeds om dat gij *ten nutte* hebt te maken en *ga voort* zoo als gij nu begonnen zijt. De sentimenten van almacht door u ondervonden zijn nog slechts eene ongrijpbare, in de lucht zwevende en dra weer verdwenen elektriciteit, gij hebt die te *vangen* en haar als permanente kracht te doen werken in de machinerie van uw leven. Deze toestand, zij 't een weinig gekalmd en meer geregeld, moet gij permanent doen zijn, dan alleen is uw leven wat het wezen moet en zoo als gij gemeend hebt het te voorzien in de mijmeringen en opwindingen van uw jeugd.

Gij weet nu, - om op het bizondere feit terug te komen dat mij onder deze rubriek doet schrijven, *gij weet nu,* dat gij kúnt opstaan op het vooraf door u bepaalde uur; wat ook uw lichamelijke of zielegesteldheid of beroerd-voeling moge zijn. Gij weet nu wat het is te gevoelen: de hoop die herleeft (want wat de "kritiek" ook van u moge zeggen, gij beschouwdet uzelf, serieus en waarachtig, in den laatsten tijd *als een mislukt mensch,* als iemant tusschen wiens *later leven* en jeugdillusies het verschil buiten alle verhouding en essentiëel grooter zoû zijn, of liever: reeds *bleek te zijn* dan bij den minsten letterkundige of kantoorbediende. Gij dacht, niet bij wijze van tijdelijken inval maar als serieuze, gewone, nuchtere, waarheid: de minste letterkundige of kantoorbediende droomt in zijn jeugd van twintig (20) en bereikt tien (10); *ik* droomde van honderd (100) en bereikte vijf (5); de minste mensch droomt van een groot magazijn van koloniale

waren en bereikt een kommenijtje, *ik* droomde van een Keizerrijk en bereik een heidehut; gij weet nu dat alles nog terug kan komen en nieuwe dingen voor het eerst komen. Niet alleen dat gij de groote algemeene gewaarwordingen van uw jeugd kunt terugkrijgen maar ook dat de begeerten, die zij behelzen, zich nog kunnen verwerkelijken. Wees nu dus sterk en kalm en houd vast, denk steeds: voort-durend, het *moet* zóo voort-duren. Zoo zij het.

Ik schrijf dit, in dagbladstijl een weinig, hier alles om twee redenen, met een tweeledig doel: ik wil ten eerste aan uw onbewustheid door dit schrijven in deze uren een diepen indruk geven, die later, langs onnaspeurlijke wegen en door onnaspeurlijke oorzaken en aanleidingen in tijden van *verval* weêr goed kan opwerken, zonder dat gij het weet uit de diepten onder uw bewustheid (wie weet of gij de heerlijke opleving van deze dagen, waarvan gij immers in 't geheel de oorzaak maar niet te weten kunt komen, die oorzaak niet alléen vindt in het duistere ten goede werken der lange en veelvuldige dagboek-geschriften waarin gij uw bangen nood klaagt en uw verlangen uit; die geschriften werken suggestief als de goede mest in de aarde der onbewustheid, en, later, zonder dat men zich op iets verwacht, plotseling, in-eens komt door hun verborgen toe-doen een heerlijke reeks hooge levensbewegingen op, zoo als waarnaar men altijd verlangd had); ik wil, ten tweede, dat gij, óf reglementair zoo als gij het u zelf voorschrijft, óf zij 't dan helaas onreglementair, op een goeden dag, toevallig, gij deze bladzijden herlezen zult en zij u mogen opwekken ten goede.'

Om 9 u. 40 's morgens voegde hij nog hieraan toe:

'Ik ben zoo blij, zoo blij, zoo blij, zoo vlijmend heerlijk-, zoo heldenmoedig blij, want ik geloof, want ik geloof, ja, ik geloof werkelijk, (al weet ik het niet zeker en al is mijn papieren-administratie nog lang niet zóo goed ingericht dat ik het onmiddelijk te weten zoû kunnen komen) dat ik, sinds voorjaar 1886, let wel, dat is vijf jaar geleden, zoo mooi eene periode niet heb gehad als die van deze dagen. Ja, ik kan het niet anders als bevend schrijven, het is dan ook wel de moeite waard - als die periode, zeg ik, waarvan ik ten aller-nadrukkelijkste hoop, dat zij dezer dagen pas *begint*. Verschillende symptomen zijn het zelfde als toen (b.v. heroïeke afwijs-briefjes aan vrienden, enz.) En nu ben ik zoo blij, zoo dof-woedend-juichend-zwaar-blij, om dat ik waarlijk geloof dat mijn gelijksoortige exaltatie van 1886 onmiddelijk voorafging aan en - veroorzaakte (?): eene periode van veel goed werk (toen heb ik immers mijne brochure-over-Literatuur geschreven en grootendeels het 13e hoofdstuk van Een Liefde?)

Groote God, zoû het waar zijn? Zoû ik opbloeyen? Ik kán het haast niet gelooven! Maar het móet toch wel, namelijk het moet wel dat ik sinds voorjaar-1886 zoo mooi niet ben geweest, want daarna kwam de zomer met zijn veel-werken, daarna de laatste periode van uitgaan (in de herfst), in den winter mijn huwelijksplannen, in de volgende lente mijn huwelijk, en, *dit* meen ik zeker te weten althans, dat sinds mijn huwelijk ik zoo mooi eene periode niet heb gehad. Want de goede werkperiode, in den winter van 1887-88 te Houffalize werd niet door een dergelijke exaltatie voorafgegaan, maar ging veel meer van zelf, en mijn zelfbespiegelingen op de Vischmarkt te Bergen-Op-Zoom in den winter van 1889-90

hadden wel een even akuut maar overigens een geheel ander karakter, terwijl er in of voor mijne werk-periode van den laatsten winter, 1890-91, in 't geheel van eene dergelijke exaltatie geen sprake is geweest.

Vergeet dit nooit:

1e Dat *niets* u gaat boven de heerlijkheid van deze dagen, dat alle dingen, zelfs de beste momenten van liefde voor uw vrouw, *niets* zijn te vergelijken met den tegenwoordigen ziele-staat en het heldenmoedig leven, en de hooge ziele-koortsen van deze dagen. Dit is het hoogste genot en de superieurste stemming.

2e Dat een voortzetten en onderhouden van deze heerlijkheid onfeilbaar leidt tot het permanent-zijn van het hoogste geluk.

3e Dat deze heerlijkheid ontstaan is zonder onmiddelijk voorafgegane of merkbare vroeger voorafgegane stoot van buiten, maar geheel uit u zelf is gekomen en in uw onbewuste inwendigheid bewerkt en voorbereid moet zijn door eene samenwerking van onnaspeurbare invloeden.

Vergeet niet dat dit het *hoogste geluk* en het opperst bereikbare, dat dit de hemel is, waarin van geene ellende, van geene onaangenaamheid iets te bespeuren *kan* zijn. Dat dit niet kán om dat alle leed subjektief is, en de wil, werkend op deze hoogte en met deze kracht de onaangename reflexie *in U* van *wat er ook zoû mogen gebeuren* onmiddelijk vernietigt en dus het *leed onmogelijk* maakt. Vergeet niet, o vergeet toch nooit en schilder het in letters uit op alle muren van uw woning, dat alle voortbrengselen van den geest, alle werken van het genie, alle theorieën van stemming- leer, alle te scheppen wijsgeerige stelsels, alle lyrische en epische kunstgeheelen - *als van zelf* en *hoogst gemakkelijk* ontstaan in deze en uit deze wezens-gesteldheid.

Dit is het hoogste geluk, dit is de hemel op aarde. Dit is de heerlijkheid als van een bovenmenschelijk wezen. Dáarom - en hier wil ik op neêrkomen - als gij weêr terug zult zijn gevallen in een door u zelf afgekeurd en veracht leven, - en dit zal *onvermijdelijk* gebeuren - begin dan weêr, - wát het u ook kosten moge - met uw wil op het eerste punt, dat van het vroeg-opstaan, *door te zetten*. Dan zal al het overige vanzelf weêr volgen.'

Vergelijk tenslotte nog een aantekening van woensdag 15 juli 1891, te boek gesteld om 5 u. 55 's ochtends: 'Beste Karel, aanvaard mijn gelukwensch met uw

15 den DAG VAN GOED-OPSTAAN.

Zult gij nu een groot man worden? Zult gij nu werkelijk het leven komen te beheerschen? Zult gij nu heusch het poëem van wil van uw leven maken, waarnaar gij in uw beste perioden steeds getracht hebt? Gij voelt nu, nu ge gezond zijt, goed uitgerust en min of meer gewend in het nieuwe leven, die groote zuivere vreugde door uw geheele lichaam, die gij u wel herinnert van den puiken tijd in Houffalize. In uw ooren suist het, zoo als in geen jaren, ten teeken van abnormaal, verhoogd zenuwleven. Interpreteer dat als het stroomend juichen uwer ziel over de behaalde overwinning. Van uw buik, uw hart, uw geheelen romp uit stijgt een vreugde, een jubelende tevredenheid op naar uw hoofd. Uw voeten tintelen, uw handen zijn beverig van grandioos genoegen. Maar bezin u, weet dat gij u niet in die stemming moogt laten gaan om al haar kracht niet te doen weg-

stoomen. Weet dat gij die stemming moet ónder-drukken (niet verpletteren) om haar te leiden tot bevruchting van de verschillende gronden, waarop gij planten en oogsten wilt. Gij moet het levende stemming-water, dat zuivere vocht van élixir-de-vie niet aan de kook houden, want dan verkookt het, gij moet het alleen warm houden om het alleen dan te doen kooken, wanneer gij, voor uw kunst-produktie, het kookpunt bereiken moet. Gij weet, dat gij door het inhouden, en langzaam regelmatig vol-gehouden doen zijn van de fyzieke uitwendige schrijfhandeling reeds veel tot het aan leidsels houden van den ziele-staat kunt afdoen. Vergeet ook in uw verheuging niet, dat gij tot nu toe alleen tegen inwendige vijanden te strijden hebt gehad, maar de machtige uitwendige vijanden, de vijanden van buiten nog niet hebt ontmoet. Het uitblijven der vijanden van buiten heeft het overwinnen der inwendige vergemakkelijkt. Ook dáarom kan ik u gelukkig prijzen. Maar die twee geduchte vijanden - de hitte (Augustus-September) en het vriendenbezoek zijn nabij. Ik waarschuw u nog eens en nóg eens... Zult gij het nu volhouden, Karel? Zult gij, van buiten af, langs zuiveren wil- en analyse-weg tot het opperste leven komen, waarvan gij gedroomd hebt van uw zeventiende jaar af. Gij zijt nu zes-en twintig. (Zes-en-twintig! Hoe bejaard leek u dat een zes jaar geleden!) Gij zult weldra zeven-en-twintig zijn. Claude Lantier[250] begon op zijn 27e jaar, meen ik, zijn tweede-jeugd en hij mislukte voor de tweede maal. Zult gij nu ook uw tweede-jeugd beginnen, en - slagen? Uw eerste jeugd *is* mislukt, niet voor de wereld geheel en al; maar wat doet dat er toe! Uw eerste jeugd is mislukt, blijkt mislukt te zijn indien gij vergelijkt wat ge gepresteerd hebt en wat gij hadt *willen* presteeren, indien gij vergelijkt *hoe* gij geleefd hebt en hoe gij hadt *willen* leven. Zal het dezen keer nu werkelijk ánders uitkomen? Zult gij nu langs den wilweg komen tot goede jaren, goede maanden, goede weken, goede dagen, goede zittingen? De zitting, vergeet dat nooit, dáarop komt het aan. Alleen de reeksen volmaakte zittingen zullen u kunnen doen voortbrengen wat gij wilt: de verschillende soorten “Groote-Literatuur”, waarnaar gij streeft. De volmaakte zitting namelijk veronderstelt een wetenschap van den aandacht, een gekanaliseerd subliem worden, de savante deining-leiding der hooge stemmings-wateren, de subtile klauter-methode door de afgronden en over de berg-toppen van het opperste intellekt, de kunde der schepping van artificieële stemmingen uit niets, - zoo als gij nu en dan vaag voorzien, maar daar gij eigelijk nooit ook maar een tipje van hebt bereikt. Weet gij wel hoe gij u voeldet op uw 18e-22e jaar? Nu, die toen gevoelde illuzie wilt gij tot realiteit maken. Houd standvastig de groote begeerte, de enórme levens-

250 Claude Lantier, de schilder uit *L'Oeuvre* van Emile Zola. ‘In hem’, aldus Thijm in 1886, ‘is de hysterie der Rougon-Macquarts tot hare hoogste verfijning ontwikkeld en geheel overgeslagen tot de hersenmassa. De onbevredigbare hysterie in de artisticiteit, dát is Claude Lantier. En hij zegt tot zich zelf, dat hij wil, dat hij zál, en hij worstelt, worstelt, telkens opgedreven om het licht te grijpen, om de kleur te vatten, die hij vóor zich ziet, telkens nederdwarrelend, met leêge handen, in de duizelingen zijner onvoldaanheid’. (L. van Deyssel, *Verzamelde Opstellen,* A'dam 1894, 102).

konceptie voor oogen, en streef er langzaam heen, met een vastberadenheid vol eerbied voor uw grandioos bedoelen.

Maar wat ik u, wat ik u bidden, bidden, bidden mag, hoed u in élk geval voor één ding: Maak nu niet wéêr een mal figuur tegenover u zelf. Gij weet, dat ál wat gij bij gelegenheid dezer herleving, over Levensbeheer geschreven hebt - oude kost is, gij weet ook, dat juist het waarschuwen, *het van den beginne af aan waarschuwen tegen de reakties,* eene oude gewoonte van u is, die gij *telkens* hebt doen gelden als gij al was het maar nog zoo'n pieperig herlevinkje doormaaktet. Gij moet u dus wel wachten van te denken: Nú zal ik het wel volhouden want nú waarschuw ik mij met nadruk tegen de reaktie. Wacht u daarvoor. De reaktie komt als een dief in den nacht. Eén greintje vaste stof ergens minder en het geheele sterren en wereld-stelsel vliegt in de war. Zoo ook met het poëem van symmetrie, licht, enormiteit en geweldige beweging, dat gij van uw leven maken wilt. Daarom: waakt en bidt: bestudeer de stemmingen en hun opkomst en val en de kunst om ze gelijkmatig hoog te houden; bestudeer de beweging uwer dagen op dat zij worden dagen des eeuwigen levens. Bestudeer en regel en houd tegen alles in vast áan de bewegingen van het lichaam en de bewegingen der ziel. Laat u ook in Godsnaam, - om, zoo als ik zeg, geen mal figuur tegenover u zelf te maken - niet verblinden door den schijn van onuitputtelijke voortbrengskracht, die gij nu gewaar wordt. Dat gij nu zoo veel schrijven kunt en in uw vingers bijna *precies* het zelfde gevoel hebt terwijl de woorden er uit vloeyen als gij in uw geslachtsdeel hebt indien dat in lang geene zaad-uitstorting heeft gedaan, - dat komt alleen van de groote ontroering die de voorloopige overwinning u bezorgt. Maar bedenk dat dit gevoel, met betrekking tot het groote doel, van bijna in 't geheel geen waarde is, want dat alleen voor het groote doel datgene waarde heeft, wat den *duur* van het goede leven verzekert. Op het *volhouden,* op *het als iets voor altijd gewoons* zich eigen maken van het goede leven, daarop en daarop alléen komt het aan; op den *duur,* op den *duur* alleen komt het aan.

Ik raad u, in verband met het bovenstaande, ten sterkste áf, u verder in eene lyrische detailleering te begeven van het opperste leven, in wiens richting gij u bewegen, dat gij *bereiken* en volhouden wilt. Want hoe meer gij detailleert, *nú reeds ten minste,* hoe meer kracht er verloren gaat en hoe maller het figuur dat gij, in geval van mislukking, tegenover u zelf maakt. Gij weet wel wat, in korte woorden, de quaestie is. Gij wilt, *langs den zelfden weg, met middelen van de zelfde soort, op de zelfde manier,* als waarlangs, waarmede en waarop gij thans bezig zijt uw uitwendig leven in een zekeren vorm te brengen, op een zekere wijze te styleeren, - komen tot de opperste voortbrenging van kunst en wijsbegeerte. De *verste en schoonste* dingen die gij onder heel veel van minder allooi, bereikt hebt, - gij vindt dat slechts in een *staat van voort-durendheid van den hersentoestand* waarin die zijn gemaakt, de hoogste dingen van literatuur en wijsbegeerte, waartoe uw organisme in staat is kunnen beginnen. Gij vindt, om het duidelijker te zeggen, dat gij b.v. een jaar lang, de geheele werkperiode van 10 ½ à 11 maanden lang, *onophoudelijk* in den toestand van opperst-opene be-

wustheid en hoogste exaltatie, waarin gij tot nu toe uw beste dingen geproduceerd hebt, moet zijn, om te kunnen doen de groote werken, die gij eens vaag hebt voorzien. Uw hoogste emoties van tot nu toe, het snelst en meest gestegen gebliksem van uw intellekt, datgene in een woord wat tot nu toe de *opperste momenten* waren, moet tot een staat van voort-durendheid worden gemaakt. Dán pas kúnt gij wat gij in de hoogste beteekenis goed werken noemt. En dit wilt gij bereiken: artificieel, door volities, ik meen kunst- (ja inderdaad levens-kunst-)matig door akties van willing, daden van den wil. Merk ook op, dat aan den allerhoogsten toestand, waartoe gij uw leven in zijn hoogste bewogenheid brengen wilt zóo dat het *voortdurend* zoo is, inherent is een door een dán betrekkelijk kleine aktie van den wil te verkrijgen gevoelloosheid voor zaken van de wereld.'

107

Bergen-Op-Zoom, 17 Juli 1891. -

Amice, Ik heb het laatst (doorgehaald: het) met U afgesproken dat gij U zelven uitnoodigen zoudt wanneer gij mij nog eens het genoegen wildet aandoen mij te bezoeken. -

Daar ik nu bang ben dat gij dit wellicht in een der volgende maanden doen zult en het mij verschrikkelijk onaangenaam zoude zijn U dán te schrijven dat ik U niet kan ontvangen en ik U dat toch zoû móeten schrijven, - zoo wil ik die onaangenaamheid voorkómen en U nú van dien staat van zaken reeds in kennis stellen. -

Ik vind in de eerste plaats dat gij mijn beste vriend zijt. Indien ik dit, minder sentimenteel dan wel moreel-fysiologiesch zoû formuleeren, zoû ik zeggen: om dat ik in den omgang met U het meeste geluk en het meeste genoegen vind, meer dan in den omgang met welk mijner andere vrienden ook. Op U volgt Erens, en dan Kloos. -

Ik vind in de tweede plaats, dat het ellendig is als het den schijn zoû moeten krijgen dat gij moest wachten op een tijd dat het mij beliefde U te ontvangen om naar mij toe te komen, terwijl gíj maar altijd met open armen klaar zoudt staan (doorgehaald: indien) wanneer ík het in mijn hoofd kreeg naar Ú toe te komen. -

Maar in weêrwil van dit alles, in weêrwil van de moeite die het mij kost om mijn pen zóo te besturen, dat zij U niet veeleer aller-hartelijkst uitnoodigt zoo spoedig mogelijk hier heen te komen in plaats van een bezoek af te wijzen dat N.B. niet eens was aangekondigd, - in weêrwil van mijn hart en mijn wensch, - móet het zoo geschieden. -

Indien gij nu een weinig genegenheid voor mij gevoelt, zult gij geen oogenblik kriegel worden om dit schrijven, na dat ik U het motief er van zal hebben medegedeeld. -

De questie is, dat ik in een toestand ben zoo als in het voorjaar van 1886, toen ik U door bemiddeling van Kloos (ik weet niet meer waaróm ik mij van die

bemiddeling bediende, en gíj zult U vermoedelijk de geheele záak niet meer herinneren) liet weten dat ik mij gaarne eenigen tijd geheel afgezonderd zoude opsluiten. (Gij andwoordet mij toen een weinig geraakt dat indien ik mij afzonderen wilde, ik U dat zelf wel zoû laten weten en dat gij niet wist wat gij met Kloos in deze te maken had). -

De questie is dat mijn o.a. aan U in Juni 1888, in den zomer van 1889, in September 1890 en in Mei 1891 te Amsterdam en in Juli 1890 en in Juni 1891 te Bergen-Op-Zoom geüite klachten over mijn geestelijken stilstand en achteruitgang in 't geheel geen konversatie-elementen van bij-manier-van-spreken waren, maar integendeel zoo oprecht mogelijk mijn heimelijkste eigen zielegedachten weêrgaven. Sedert Mei 1888 tot nu - 23 Juni 1891 heb ik mij beschouwd als iemant die definitief mislukt was, in vollen ernst, in zuivere oprechtheid; niet mislukt tegenover de wereld, niet mislukt wat reputatie aangaat, maar mislukt tegenover de illuzies, of liever de plannen, van mijn jeugd. -

De questie is dat ik, mij reeds aan dat denkbeeld wennende en de laaghartigheid hebbend mij er in te troosten, - nu plotseling, - 23 Juni is het begonnen - in een zóo hevige exaltatie-krizis ben geraakt als ik wellicht nooit, maar zeker niet ná het voorjaar van 1886 heb beleefd. Ik zal dezen toestand wellicht, waarschijnlijk zelfs, nooit meer terugkrijgen. Het is dus nu voor de laatste maal met mij er op of er onder, dat wil zeggen: iemant met een perpetueel bloeyende ziel of iemant met een voor het geheele leven dorre ziel, die alleen in de jeugd een weinig gebloeid heeft. - Nú, indien ik dezen zielestaat exploiteer en weet te immobiliseeren en te perpetualiseeren, kán ik misschien nog de man worden die ik heb willen wezen; ánders zal het voor goed te laat zijn. -

Gij begrijpt dus: ik moet absoluut alleen blijven, juist úw gezelschap, om dat het mij zoo precies het tegenovergestelde van onverschillig is, zoû mijne unieke stemming volkomen ruïneeren. -

Gij begrijpt dat ik U alleen zoo schrijf omdat gij mijn beste vriend zijt; ik doe het eigelijk uit angst voor mij zelf: om dat ik bang ben dat, kwám er eens een briefje van U, waarbij gij uw bezoek aankondigdet, ik niet de moreele kracht zoû hebben mij aan dat enorme genoegen te onttrekken. -

Gij begrijpt dat ik zoo aan niemant anders schrijf. Er zijn pretexten genoeg te vinden, die den waren toestand maskeeren. -

Ik verzoek U dus wel zoo goed te zijn niemant met den inhoud van dezen brief in kennis te stellen. -

Als ik naar mijn gemoed te werk ging, zoude ik bladzijden vol kunnen schrijven, om mij tegenover U, mijn beste vriend, uit te storten over de ontzachlijke heerlijkheid van exaltatie waarin ik leef. -

Een van mijn liefste wenschen zoû vervuld zijn indien gij geen sekonde van boosheid, van kregelheid jegens mij gevoeldet, maar juist in dit schrijven een nieuwe manifestatie van vriendschap wildet zien. -

Toen ik, 10 Maart 1887,[251] ten zes ure des avonds, U mijn huwelijk mededeelde in het Panoptikum te Amsterdam, hebt gij mij een zeer mooien handdruk gegeven. Zoo als gij dacht: scheidde ik mij van U om iets moois te doen. Nu, ik verzeker U, dat gij mij met meer recht nog nú een dergelijken handdruk zoudt kunnen geven. -

Indien gíj U af te zonderen had voor eene produktie, zoude ik die eenzaamheid eerbiedigen en er geen wrevel over betoonen (Gij zult nu ontstemd uitroepen, dat ik mij al-door gedraag of gij U wrevelig betoond hadt, wat volstrekt het geval niet is, maar ik doe dat alleen om dat ik vrees voor uw wrevel) Gíj kunt mij helpen om mij in staat te stellen mijne perioden van afzondering en toegankelijkheid te regelen zonder dat daarin iets zeer inkonvenants en zeer bespottelijk tyrannieks tegenover U is. -

Ik weet niet hoe ik het moet doen maar wèl dat ik niet anders kan doen dan ik nu doe. -

Mijn leven is plotseling een hooge heldere brand geworden, gaande in permanente vervoering. -

Ik bied U mijn verontschuldigingen aan voor mijne ongepaste hansworsterijen en blijf

Uw U allergenegenste en Bergen-Op-Zoomsche vriend
K. Alberdingk Thijm.

108

Amst. 20 Juli 91.

Het spijt mij wel dat ik tot nog toe niet weer eens bij je heb kunnen komen, maar ik denk er dikwijls aan.

Ik woon thans: 70 Reguliersgracht.

Wij hebben Van Laar hier! Hij zegt aan iedereen wat *hij* vindt en dat is *niets* en wij lachen ons miserabel om hem.[252]

Vele hartelijke groeten
tt
A. Ising Jr.

251 Dit klopt niet, immers op die datum verbleef Thijm in Esneux.

252 Van Laar (zie aantekening no. 221) was voortdurend de risée van de door hem bewonderde literatoren. Zie *Briefwisseling Van Eeden-Van Deyssel,* 67, 69, 77, 114, 283.

109

Amsterdam 21 Juli 1891
70 Reguliersgracht.

Amice,
Het verheugt mij zeer dat Gij Uw klachten over geestelijken stilstand en achteruitgang niet behoeft te vervolgen (doorgehaald: om) en dat zij in juichtonen zijn veranderd. Uw artistieke arbeid behoort vóór te gaan en vriendschapsgenoegens, hoe exquis ze ook kunnen wezen, moeten er natuurlijk voor wijken. Ik ben (doorgehaald: er) U zeer dankbaar dat Gij mij wel zóó hebt willen schrijven. Mocht ge het aangenaam vinden om mij te zien na een jaar - of zes maanden - of een maand - of een week, zeg het mij dan gerust en ik kom bij U zoo gauw ik kan met precies hetzelfde héél plezierige gevoel alsof (doorgehaald: het) nu morgen door U zou worden uitgekozen.
Ik voel niets geen wrevel. In 86 stoorde Uw toestand mij in een dagelijkschen omgang, die het aangenaamste was wat ik had. Ook toen zou ik er nooit wrevelig om geworden zijn, wanneer ik het direct van U zelf vernomen had.
Toevallig zei Goes mij verleden Zondag dat hij aanstaanden Zondag naar U toe wilde gaan.[253] Als Gij het mij verzoekt ben ik bereid hem te inviteeren om weg te blijven.

Geloof mij, als steeds
Uw vriend
A. Ising Jr.

110

Amst. 17 November 91

Amice, Sedert veertien dagen, maken wij één avond in de week een ombertje: Witsen en Maussie en ik. Dat was in lang niet voorgekomen. Denkend aan den strengen winter van verleden jaar, deed ik óók in mijn slaapkamer een kachel plaatsen. Tot nog toe hoeft die niet te branden; ik geloof dat wij veel regen zullen krijgen. Wil de goedheid hebben Kato en Joopie mijn groeten over te brengen en geloof mij

tt
A. Ising Jr.

111

Amsterdam 19 December 1891

Amice. Nu het begint te vriezen, wil ik niet langer zwijgen, ofschoon er veel werking in de lucht is; zou het wel meenens zijn, vraag ik me zelf af. Doch hoe het zij, ik hoop dat Gij, mijn vriend, de gaten van deuren en vensters behoorlijk

253 Dit bezoek is niet doorgegaan.

zult kunnen lardeeren en geen last hebt van koude, tocht of eenig ongemak. De voeten, de voeten, watblief! Ik woon 70 Reguliersgracht. Moet ge Uwe uitgevers in Noord Holland niet eens spreken?

Handdruk tt A. Ising Jr.

112

Amsterdam 27 Dec. 91

Amice, Mijn briefkaarten waren niet goed. Vooral de tweede was geheel mis. Ik was er uit - en verlangde zoo naar een brief van U. Gij wordt gesteund door Uw werk - ik niet.

Fier en vrij van gekwetste ijdelheid herhaal ik met heel mijn hart mijn antwoord op Uw brief van den 17 en Juli jl.

Geloof mij
tt
A. Ising Jr.

113

Bergen-Op-Zoom, 28 December 1891

Amice, Ik merk aan je laatste briefkaart dat ik mij verkeerd gedragen heb. Want als een van ons tweën dat gedaan heeft, als een van ons tweën 'er uit', dan ben ik het. Door mijn sinds 25 Juni ll. nu geheel volkomen onthouding van eenigerlei verkeer, vervreemd ik hoe langer hoe meer van de omgangsmanier ook met mijn beste vrienden. Ik wensch door te gaan met zoo te leven om dat het de eenige manier is, waarbij ik werken kan, een tienjarige ondervinding heeft mij dat nu bewezen; maar ik erken dat de vervreemding er een groot nadeel van is.

Je zal dus verontschuldigen wat ik heb misdaan door mijn absolute verzekering aan te nemen, dat er geen zweem van bewustheid bij is geweest. Maar laat mij tóch de feiten noemen. Vooreerst dan weet ik niet wie van ons tweën den laatsten brief aan den ander heeft geschreven. Ik meen dat je laatste brief een antwoord was op den mijnen van 17 Juli, dien je op je laatste briefkaart noemt. Daarop volgde een seizoen van stilte, van mijn kant veroorzaakt door de koncentratie in mijn werk. Eindelijk kreeg ik in November van U een scherts-briefkaart, dien ik met een scherts-briefkaart beandwoordde, geädresseerd Hoek Spiegelgracht en Prinsengracht. Gij hebt die toch wel gekregen? Uit uw laatste briefkaart zou ik bijna opmaken, dat je hem niet gekregen hebt. Eenigen tijd daarna kreeg ik een tweede scherts-briefkaart van U. Ik nam mij voor dien te beandwoorden in een brief dien ik van plan was U te schrijven. Maar toevallig viel dit samen met mijne vertaling van het dramatje 'L'Intruse',[254] zoo dat

254 C.F. van der Horst had er voor gezorgd dat door de directie van de Amsterdamse Salon des Variétés aan Thijm de vertaling werd opgedragen van Maurice Maeterlinck's *L'Intruse*. De eerste (en waarschijnlijk enige) voorstelling van *L'Intruse,* vertaald onder het pseudoniem

ik tusschentijds U een kaartbrief toerichtte van den U bekenden inhoud en waarop het U bekende andwoord kwam.

Zoo is de loop der gebeurtenissen. Mocht gij er een denkbeeld van hebben, dat met het mijne in strijd is, dan houd ik mij voor mededeeling daarvan aanbevolen.

Ik verklaar U uitdrukkelijk, dat ik geen oogenblik gedacht heb, dat uw scherts-briefkaarten iets anders bedoelden dan een antwoord in den zelfden trant van mij te krijgen, zoo als dan ook het gevolg van den eersten is geweest en zoo als het gevolg van den tweeden zoû zijn geweest, had ik uw derden briefkaart niet gekregen waarin gij serieus wordt.

Ik vond uw scherts-kaarten niet mis, maar meende ze geheel te begrijpen.

Mocht gij mijn andwoord op uw eersten briekaart niet gekregen hebben, dan zoû mij alles opgehelderd zijn, want dat ik twee briefkaarten achtereenvolgens van U zou gekregen hebben en U daarop een kleinen dienst zoû hebben gevraagd zonder in 't minst van die twee briefkaarten notitie te nemen, - na een tijd van zoo lang zwijgen, - dáarin zou een groote onheuschheid zijn.

Wat mijn leven aangaat, wat zal ik U daarvan vertellen? Ik leef niet, maar ik werk. Ik heb nog niet het ideale, dat ik mij altijd heb voorgesteld, maar ben er zeer nabij: dat wil zeggen: goed werken, goed studeeren en goed schrijven, en dat gesteund door een nagenoeg permanente normaalheid van gestel. Indien ik het ideale nog niet heb bereikt, komt dat om dat de laatst genoemde voorwaarde nog niet is vervuld. Mijn gezondheidstoestand is niet normaal en zonder dat is het werken op den duur - misschien wel uít te houden maar buitensporig onpleizierig. Niemand, die geen zenuwlijder is op mijn manier, dat is op de manier van b.v. Rousseau, Multatuli en Kloos, kan zich het verdrietelijke daarvan voorstellen. Ik zou misschien aan ik weet niet welke hevige maar tijdelijke ziekte de voorkeur geven. Ik heb juist gelezen de Confessions van Rousseau, die ik nog niet kende, en ik ben er ten sterkst door getroffen, hoe ontzettend ik in de meeste dingen op die man lijk. Met geen auteur heb ik ooit kennis gemaakt, die, wat zijn menschelijken aard aangaat (niet zijn geestelijke aspiraties) zoo veel overeenkomst heeft met mij. - Een verhuizing naar een bergland zal mij mettertijd uit den nood helpen, maar ik heb van (doorgehaald: de) onze verhuizing van Amsterdam hier naar toe in 1889 zulk een geweldige reeks beroerdheids-impressiën gekregen, dat ik vast besloten ben liever alles uit te staan dan mij daaraan weêr te wagen. Ik wil in 't vervolg alleen verhuizen op deze manier: ik schrijf twee brieven: een aan een bestuurder van een bureel voor vaste goederen, een makelaar of zoo iemant, waarin ik de voorwaarden opsom, waaraan

K.J. Weel als *De bange Avond,* Neo-impressionistiesch tooneelspel in één bedrijf, vond plaats op 30 maart 1892, in de Grote Schouwburg te Den Haag. Zie ook Van Deyssel, *Gedenkschriften,* 474-475.

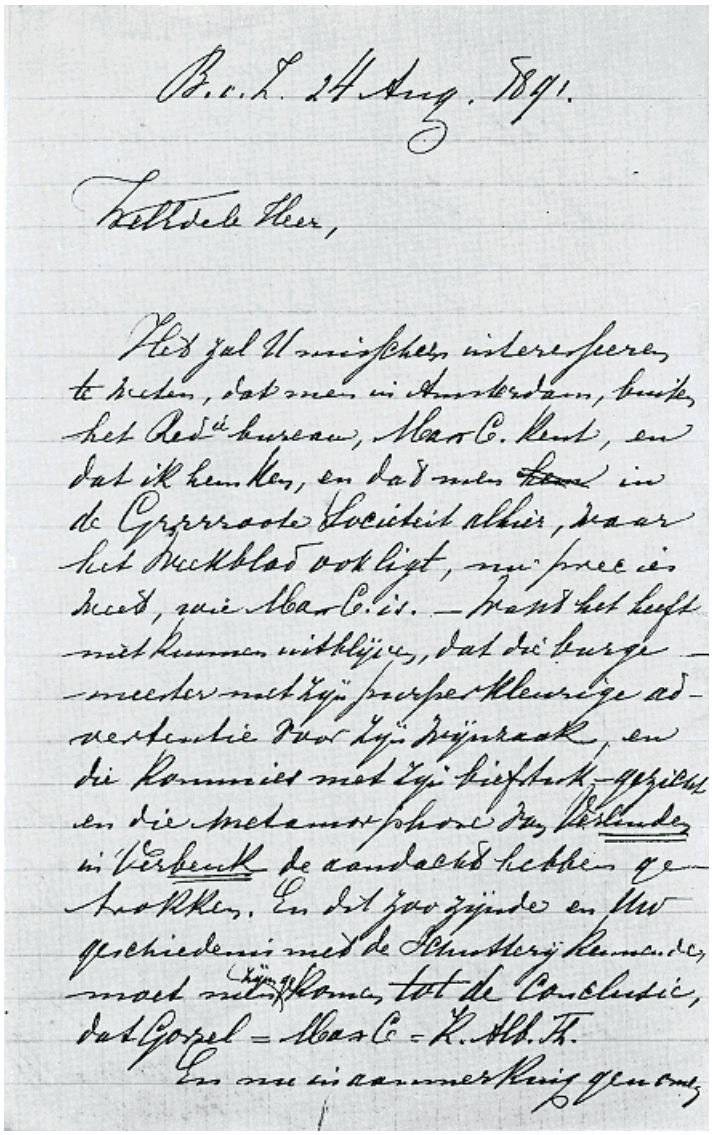

B.v.L. 24 Aug. 1891.

Zeergeleerde Heer,

Het zal U misschien interesseeren te hooren, dat men in Amsterdam, buiten het Redactiebureau, Mar C. kent, en dat ik hem ken, en dat men hier in de Gereformeerde Maatschappij alhier, daar het Maandblad vorbijgaat, nu juist ook weet, wie Mar C. is. — Maar het heeft niet kunnen uitblijven, dat die Europa-meester met zijn purperkleurige advertentie voor zijn Reinraak, en die Kommies met zijn Liefstuk-gezicht en die metamorphose der Verbeelding in Verbeenk de aandacht hebben getrokken. En dit voor zijnde en uw geschiedenis met de Schutterij kennende, maakt mij (zijn) komen tot de Conclusie, dat Gorpel = Mar C = L. Hh. Th.

En nu in aanmerking genomen,

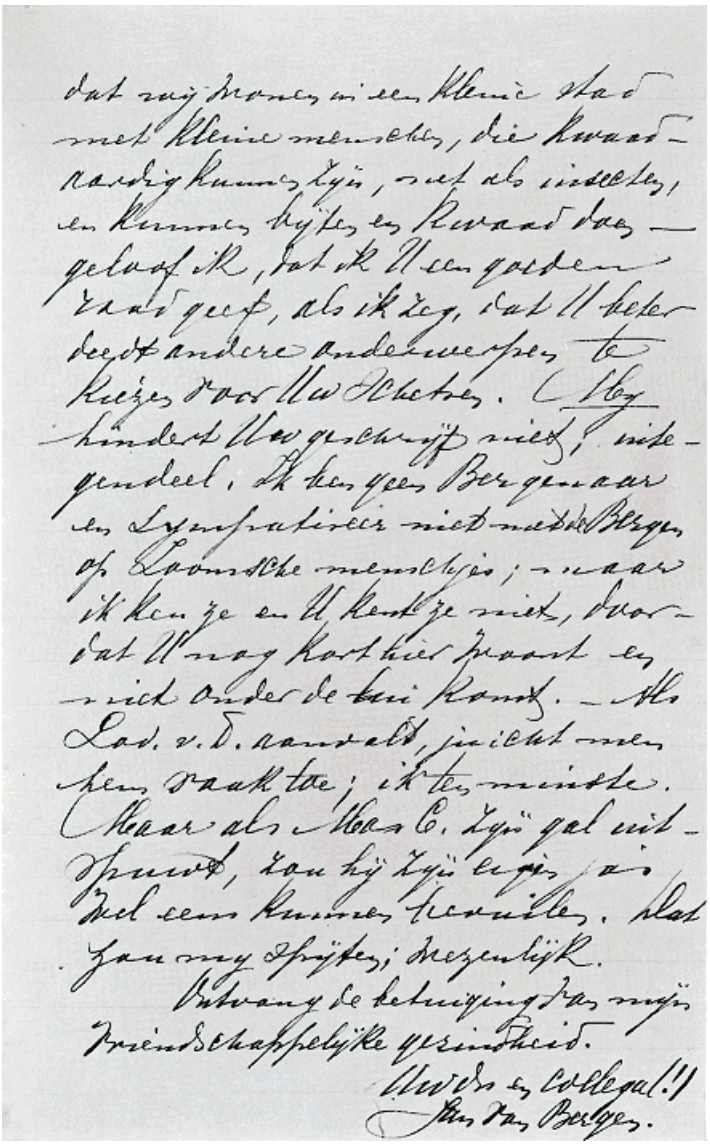

dat wij Hollanders in een klein Land
met kleine menschen, die kwaad-
aardig kunnen zijn, net als iedereen,
en kunnen hijten en kwaad dag —
geloof ik, dat ik U een goeden
raad geef, als ik zeg, dat U beter
deed't andere onderwerpen te
kiezen voor Uw Schetsen. Uw
hindert Uw geschrijf niet, integendeel, ik ken geen Bergenaar
en sympathiseer niet met de Bergen,
of Bergsche menschen; maar
ik ken ze en U kent ze niet, door-
dat U nog kort hier woont en
nict onder de lui komt. — Als
Lod. v. D. aandeelt, ja ik ook mee
een paar toe; ik te minste.
Maar als Haar C. zijn gal uit-
spuwt, dan hij zijn eigen, ja
wel een kunnen teemelen, dat
zou my spijten, inderdaad.

Ontvang de betuiging van mijn
vriendschappelijke gezindheid.

Uwers en collegaal!!
Jan van Bergen.

het door mij gewenschte huis moet beantwoorden en waarin ik hem verzoek zulk een woning voor mij te zoeken; en, als de woning gevonden is, een aan een meubelvervoerder die zich met *algeheele* verhuizing moet belasten. Op zoo'n manier kost een verhuizing, naar Kleef b.v., ± duizend gulden. Zoodra mijn moeder overleden zal zijn, zal ik zoo handelen, al zal mijn luttel kapitaaltje, dat ik dan zal hebben, er ook betrekkelijk veel door verminderen. In geen geval, wil ik dat ik aan de verhuizing een ander deel zal nemen dan in het inpakken van de voor mij allergewichtigste papieren bestaat.

Dat een verhuizing op die manier zoo veel kost, weet ik van den kruyer in Amsterdam, die als kosten voor eene dergelijke verhuizing van Amsterdam naar Bergen-Op-Zoom *f* 700.- opgaf. (De Gruyter rekent *f* 1000.-) Gij begrijpt wat ik bedoel: men geeft den sleutel van zijn huis aan een kruyersbaas of meubelvervoerder, die voor alles verantwoordelijk blijft, die met zijn knechts de te verlaten woning ontmeubelt, de inboedel op zijn reis met zijn knechts vergezelt en het nieuwe huis meubelt, zoo dat men het bij zijn intrede kant en klaar vindt. Gedurende de veertien dagen dat dat duurt, gaat men met zijn gezin in een rustig logement, waar men in dien tusschentijd zijn geregeld leven, zijn lektuur en schrifturen, kan voortzetten.

Ware het niet om mij, om mijn behoefte aan wonen in een bergland, op 450 Meter boven de oppervlakte der zee, en waar ik, het zij in een tuin het zij in bosch of gebergte kan wandelen *zonder gezien te worden,* - dan zoû ik toch om mijn vrouw moeten verhuizen, die hier nu feitelijk permanent min of meer koortsig is, terwijl wij beiden in Houffalize gezond waren en nooit den dokter gehad hebben behalve voor hare bevalling, zoo als het gezonde menschen betaamt. (Hier zal de dokters en apteekersrekening mijn hoogste Nieuw-Jaarsrekening zijn dit jaar) Die dokter, die met zijn eminente oranjebaard, - hij zelf klein van stuk en zijn baard reikend tot aan zijn horlogeketting van zware gouden schakels, - als een zinnebeeld van gehechtheid aan ons vorstenhuis en aan de kapitalistische staathuishoudkunde, als een eene begrafenis voorafgaand vaandel, door mijn bescheiden vertrekken waart, die is zeer tegen de impressionistische richting in de schilderkunst, maar heeft mij nog nooit andere ontboezemingen kunnen ontlokken dan in de lettergreep 'hum'! vervat zijn. Die dokter, wiens verschijning in mijn impressiën buitensporig ontzachlijke afmetingen heeft aangenomen, om dat hij de eenige mensch is dien ik zie (mijn vrouw mijn eigen ribbenkast en hart zijnde) en om dat ik telkens onder den sluyer van belangstellend glimlachen de narigheid moet verbergen, die ik er in alle opzichten in vind om hem te zien, - die dokter is een van de meest achtenswaardige, deftige en geziene figuren van onze gemeente, en ik bewonder ten zeerste in hem, dat hij nimmer iets laat blijken van den allerdolsten indruk, dien hij van mij moet krijgen, om de zonderlinge toegetakeldheden waarin hij mij telkens, met de meest mogelijke afwisseling aanschouwt. Dán ziet hij mij volkomen geschoren en deftig en kouwelijk in mijns vaders pelsjas gehuld, dan ziet hij mij in een roomkleurige borstrok, dan in mijn hemd, dan met een raar kalotje op, dan met een groezelig baardje, - altijd als hij mijn vrouw komt bezoeken, en hij dus kon

verwachten (doorgehaald: mij) (daar ik zelf niet ziek ben) mij in een net konfektie-magazijn-pakje met een hallef-hempje te vinden. Vooral de pelsjas kan hij in 't geheel niet rijmen met een bovenhuis van *f* 130.- in 't jaar. Laatst had ik een tooneel met hem op straat, toen het erg woei en ik zijn hoed achterna zat, die was afgewaaid, allebei bukkend, met zwierende kleeren-panden, in den wind. De hoffelijke plichtplegingen, die ons verkeer plegen te versieren, kregen daardoor een allerdwaaste verfrommeldheid.

Die pelsjas, is voor mij van eene uitnemende beteekenis en van buitengewone waarde in den winter. Ik beschut mij daarin voor de levenskoude en trek er mij in terug als een konijn in zijn heidehol. Ik weet niet of ik je er al vroeger van verteld heb. Het groote gebrek van mijn studeerkamer, waarmeê ik anders boven beschrijving ben ingenomen, is de tochtigheid (op de hoek van een kruispunt van twee straten) van zijn drie vensters en twee deuren. Eerst was mijn stelsel om de tocht af te sluiten zóo dat de geheele kamerruimte daarvan vrij bleef, namelijk door lardeering, zoo als gij zegt, van de kieren en reten, maar daarvan ben ik teruggekomen, om dat de tocht ook op onnaspeurbare plekken door het behangsel komt en er geen uitscheiden is. Ik maak dus nu een tochtvrij vertrekje van kleeding dat onmiddelijk om mijn lijfje sluit en uit de volgende bestanddeelen bestaat. 1e Een winter-Jaeger-onderbr. en borstrok; 2e een onderbroek en borstrok van iets dikker goed; 3e Een flanellen overhemd; 4e twee paar dikke sokken; 5e Een paar zeer dikke pantoffels; 6e een oud pak van mijn vader (jas, vest en broek); 7e een doek om mijn hoofd; 8e een fluweelen mutsje van mijn vader op met lange afhangende kwast; 9e de pelsjas in questie; 10e een rooye ceintuur, waarmeê hij vastzit; 11e een katoenen deken (gewatteerd) waarin ik mijn beenen stop; 12e een wollen deken om mijn voeten daarover heen; 13e een warm waterstoof, binnen in de dekens geborgen; 14e een kachel op een meter afstand. Zoo zit ik ten minste warm en voel geen tocht, maar je wordt op die manier verschrikkelijk vatbaar om koû te vatten, dat doe ik dan ook successievelijk in mijn wenkbrauwen, in mijn neus, in mijn oor, in mijn keel, in mijn maag, in mijn hoofd, in mijn beenen, enz. Als een muis in een meelpakhuis zwerft de gevatte kou telkens op andere plekken, waar hij begrensd en lokaal blijft, door mijn lichaam.

Een groot gevaar bevindt zich een paar huizen van mij af. Daar woont namelijk een novellist. Deze persoon heet Heys, is schoolmeester en schrijft onder den pennenaam van Jan van Bergen (om dat-i in Bergen-Op-Zoom woont, de oolijke vindingrijke!) in het Weekblad voor Nederland. Natuurlijk woedend geïnteresseerd, heeft hij 't een jaartje aangezien en heeft het toen niet langer kunnen uithouden en is toen begonnen mij te belegeren. Een prachtige gelegenheid om het beleg te beginnen deed zich voor toen er in het Weekblad een ‘schets’ van Max C. verscheen,[255] waarin hij duidelijk Bergsche personen beschreven vond

255 Max C., *Het kleine stadje,* in het weekblad De Amsterdammer, 12 april 1891. Voor de historie met de schutterij, zie *Gedenkschriften,* 384-389.

en, wetende dat ik met het Weekblad in betrekking was, konkludeerde dat die schets door mij was geschreven (ook omdat hij behandelde mijn historie met de schutterij). Nu schreef hij mij een briefje, om mij te waarschuwen geen Bergsche menschen hatelijk af te beelden, om dat dat gevaarlijk voor mij kon worden en waarin hij mij verzekerde van zijn ‘vriendschappelijke gezindheid’. Dat briefje, onderteekend Jan van Bergen en zonder nadere aanduiding van woonplaats, beantwoordde ik, mij van den domme houdende, het adresseerende aan het Weekblad te Amsterdam, om dat ik alleen ‘wist’ dat Jan van Bergen een door mij in het Weekblad geziene naam was.

Dit derouteerde hem (het briefje was met een groote koude beleefdheid en op een afstand geschreven als boven van een gletscher af) en eenigen tijd bleef hij koest. Hij staakte zelfs de gesprekken, die hij nu en dan met mijn onderbuurman, den bakker, over mij kwam houden en hij liep niet meer zoo onophoudelijk voorbij mijn vensters. Hij dacht nu, dat ik niet wist, dat hij meneer Heys was en dat hij vlak bij mij woonde, zich evenwel een dergelijke onkunde niet goed begrijpende, om dat de voornaamste bezigheid van de inwoners hier natuurlijk is hun buren te bepraten.

Maar nu een maand geleden zoû hij hier eene lezing houden en hij dacht nu: Kip, ik hèb je. En hij nam mijn barbier, die eens in de maand mijn haartje komt snijden, in den arm. Op een goeden morgen komt de barbier en zegt zoo langs zijn neus weg: ‘gaat u niet 'es kijken in Thalia, nu Donderdag?’ Ik: ‘nee, wat is daar te doen?’ Hij: ‘Een lezing; zijn ze niet bij u geweest om kaarten te nemen?’ Ik: ‘O ja, ze zijn van de week met een inteekenlijst geweest, maar ik dacht dat dat voor een koncert was’. Hij: ‘nee, 't is voor een lezing. Weet u wie de lezing geeft?’ Ik: ‘Nee’. Hij: ‘Jan van Bergen’. Ik: ‘zoo’. Hij: ‘weet u wie dat is?’ Ik: ‘nee’. Hij: ‘Dat is meneer Heys, kent u die?’ Ik: ‘Heys? nee’. Hij: ‘hij woont hier niet wijd van u vandaan ook’. Ik: ‘zoo’. Hij: ‘weet u waar-i woont?’ Ik: ‘nee’. Hij: ‘in die huizen met blikken dakken, daar verder op’. Ik: ‘kom, kom’. Hij: ‘'t is een schrijver. Heeft u nooit iets van hem gelezen?’ Ik: ‘nee... o ja, toch, ik geloof dat ik in 'n weekblad die naam wel 'es heb gezien’. Hij: ‘ik heb een novelle van 'm gelezen in Warendorf's novellen-bibliotheek, en in 't voorjaar komt 'n heele bundel van 'm uit’. Ik: ‘wel-wel, ... is 't 'n officier?’ Hij: ‘nee, 't is 'n onderwijzer’. Ik: ‘zoo-zoo,.. ja, d'r moeten hier nog meer schrijvers wonen ... onder de officieren vin je d'r nog al ... meneer Van den Bunsche ... en meneer ... och, hoe heet-i ook?...’ En zoo verder, over andere schrijvers. Hierna kreeg ik een kaart voor de lezing toegestuurd maar ging er niet naar toe. Verder gebeurde er tot nu toe niets. Alleen doet zich bijna dagelijks het geval voor (dat alleen door korrespondentie van gedachten verklaard kan worden) dat ik juist het venster uitkijk op 't zelfde oogenblik, dat dat hei-hei-Heys voorbijkomt. Als reuzen van indrukwekkendheid staan Heys en de dokter in de kennissenloosheid van mijn omgeving. Toevallig zijn ze allebei rood van haar. Die beroerde Heys had mij vroeger al tal van onbewuste poetsen gebakken door in de verte voor een bijziend oog precies op Van Looy te gelijken en in den tijd dat ik in zenuwachtige afwachting van diens niet nauwkeurig bepaalde komst

was, verleden jaar Oktober, onophoudelijk, namelijk vier keer per dag, voorbij mijn vensters te komen, zoo dat ik telkens dacht dat hij Van Looy was.

Andere menschen, wier nieuwsgierigheidshulde mij aangenaam is of was, is de familie Van Dam van Isselt,[256] maar daar hebben we, meen ik al over gesproken toen je 't laatst hier was.

Mijn moeder maakt het heel goed, zegt mijn vrouw, want ik heb haar in maanden en maanden niet gezien. Je kunt ook daaruit afleiden hoe druk ik aan 't werk ben. Toen ik haar 't laatst zag, was mijn broer de Jezuïet, die tegenwoordig in Den Haag woont, er ook. Ik zei voortdurend de potstousend grolligste invallen zonder een oogenblik even op te houden, maar mijn moeder wordt doof en dus moest voortdurend mijn broêr mijn snedige gezegden op luiden toon herhalen onmiddelijk na dat ik ze had uitgebracht. Dit onophoudelijk mij citeeren hooren, maakte mij zeer verlegen, het was als de voortdurende echo van een dolle toast, en uit verlegenheid stond ik dan van den maaltijd op en ging uit het venster liggen (het was van de zomer), hetgeen opnieuw een joviaal lachlawaai opwekte, zoodat er geen eind kwam aan het vroolijke, gezonde, en toch zoo onschuldige vermaak, haha.

Van mijn anderen broeder uit Amerika heb ik geen bericht. Mijn zuster zwerft door Europa, gescheiden van hare zielsvriendin[257] en ten prooi, naar ik hoor, aan een akuut stadium harer zenuwziekte. Zij wilde eerst naar een klooster gaan om te bekomen, in Beyeren, maar toen ze al een rondreisbilïet genomen had, hoorde zij, naar zij berichtte, dat het klooster op een ongenaakbare rots gelegen was, waarheen men alleen kon komen over een meer, waar het altijd stormde en waar de schipper altijd dronken was, en aan dat meer kon men alleen komen door nacht aan nacht over ongebaande wegen in een slecht getimmerde wagen stapvoets te rijden te midden van loerende rooversoogen; enfin een hoofdstuk uit een harer romans. Zij ging dus niet naar het klooster in questie, maar wilde naar Rome of Moskou. Ze is, geloof ik, geëindigd met naar Arnhem te gaan. Maar men houdt deze zaak voor mij zoo veel mogelijk geheim, omdat, veronderstel ik, ik niet weten mag, hoe mijne zuster aan het geld voor al haar reizen komt. Want zij is den heelen zomer op reis geweest, naar tal van lustoorden, badplaatsen en hoofdsteden. Ik vind zeer gemeen, dat de beheerder van mijn moeders financiën heeft klaar gespeeld, dat verschillende mijner familieleden geld in mijn zusters Weekblad staken tot een bedrag van 4 a 5000 gulden, waarvan niemand naging òf het in het blad werkelijk gestoken werd, terwijl hij mij

256 In 't bizonder de dochter des huizes, Lucie van Dam van Isselt (1871-1949), schilderes van landschappen, stadsgezichten en bloemen. Zij reed dagelijks te paard aan Thijm's vensters voorbij en was daardoor voor Thijm en zijn vrouw een schier onuitputtelijk onderwerp van gesprek.

257 Louise Stratenus.

f 5,- weigerde, die ik hem bij den eersten verjaardag van mijn moeder na mijn vaders dood vroeg om een kadootje voor haar te koopen.

In Maart hoop ik dat mijn nieuwe roman verschijnen zal.[258] Dus zal het waarschijnlijk wel Juli of Augustus worden. Van Maurik's gedrag is onverdedigbaar (Gij weet, dat ook hij de auteur is van het met uit den N. Gids gestolen lyriek tegen den N. Gids geschreven artikel, dat onderteekend was 'Jo van Sloten'.)[259] Na tien jaar van vlekkeloze medewerking, zal ik waarschijnlijk nu niet meer in het Weekblad schrijven. Ik mediteer tegen Van Maurik een infaam libel. Ik ben bezig aan een lang stuk over het Socialisme, dat ik voor den N.G. van Febr. hoop klaar te hebben en daarin aanvaard te zien.[260] Ook eene novelle, enz. Misschien geef ik het social. stuk als brochure. Het is niet tegen V.d. Goes. Ik begin mijn stuk met afscheid te nemen van die polemiek.

Zoodra mijn roman bepaald heelemaal af en herzien is, zal ik, - gelijk gij de heuschheid had er op te zinspelen - waarschijnlijk een uitgevers-reisje maken van een paar dagen. Want ik heb een massa dingen te gelijk aan de hand, zoo nieuwe uitgaven als herdrukken, waarvan toch eindelijk iets komen moet. Mijn grootste werk van den laatsten tijd is die roman, die heel lastig is (hoewel hij korter wordt dan mijn vorige), omdat hij heelemaal in de moeilijkste taal is geschreven en de uiterste inspanning vordert, niet de taal van *De Kleine Republiek,* maar meer in de richting van Menschen en Bergen. Mijn grootste moeite is om mijn nerveus-cerebrale machinerie zoo te regelen dat ik elken dag 'gestemd' ben, zoo als een instrument gestemd is, om aan dien roman te werken.

Ik verzoek U mij een brief toe te richten, waaruit blijke dat het kleine misverstand tusschen ons is opgehelderd, en waarin gij mij alles, alles vertelt van je leven en lotgevallen, zoo als ik nu van mij heb gedaan.

Doe mijn hartelijke groeten aan Mina, aanvaard zelf de mijne en geloof mij als altijd

t.t.
Karel Alberdingk Thijm

Wees zoo goed in de slordigheid van dezen brief een intimiteits-hulde te willen merken.

258 Zover is 't nooit gekomen. Er werden slechts twee hoofdstukken voltooid. Het tweede bleef ongepubliceerd, het eerste (dat eerst *Vader* geheten had) werd onder de titel *Jeugd,* Een proza-gedicht, opgenomen in *Prozastukken,* A'dam 1895, 253-273.

259 Justus van Maurik had, onder pseudoniem Jo van Sloten, welke naam tevens het pseudoniem was van zijn toekomstige tweede vrouw, de schrijfster Ernestina Willemina Johanna Sluyter (1863-1940), in het weekblad De Amsterdammer van 1 nov. 1891 een aantal bijdragen aan De Nieuwe Gids spottend besproken, daarbij onthullend dat L. van Deyssel zich achter de letters A.J. verborg. Voor meer bizonderheden, zie de *Briefwisseling Van Eeden-Van Deyssel,* 132, 134 en 136.

260 L. van Deyssel, *Socialisme* in De Nieuwe Gids, VII, dl. 1 (febr. 1892), 365-369. Voor de eerste maal herdrukt in *Prozastukken,* A'dam 1895, 277-311.

114

Koninklijke Vereeniging:
Het Nederlandsch Tooneel,
Amsterdam.

30 December 1891

Beste Charlemagne,

Wij hebben wel eens gedaan of God noch zijn gebod ons iets konden schelen - o.a. op een avond bij Maussie da Costa tot lichte ergernis en van ‘hoe heb ik het toch met jullie’ van Benjamin Mendes. Later spraken wij er over, ik geloof het uitvoerigst bij jou in Bergen. Het kan soms heerlijk zijn om het ‘beste’ belachelijk te maken - je weet wel... Daarom ga ik jou zeggen wat er met onze briefkaarten gebeurd is, want het komieke en het mooie wint het van het minder aangenaam menschelijke wat er voor je in zou kunnen zijn.

Je antwoordbetaalde briefkaart heeft mij een zenuwberoerte van schrik op den hals gehaald. Ik kreeg die Zaterdag morgen in mijn bed en ben er tot Zondag middag vier uur in gestikt. Toen kwam ik wat bij, maar gisteren (Maandag) was ik weer abnormaal tot 's avonds half elf toen gelukkig je brief alles opklaarde -. 't Is nu niets meer, schalk, maar alleen maar allerlekkerstknutterig van grappigheid en emotieophalerij. Je raadt het al, wed ik.

Na je brief van den 17 *en* Juli, waarin je mij verzocht om je niet in je werk te storen, was ik je langzamerhand onbewust gaan zien heel in de verte op een gouden troon - als een vorst de teerste en edelste bloemen strooiend om ze na langen tijd als wonderschoone ruikers uit het tooverpaleis van je fantazie te doen gaan. Je had mij gevraagd je niet te storen - ik beloofde het met een heel lief gevoel en ik zou dus liever getracht hebben een levend nijlpaard op te peuzelen dan je in je werk te hinderen. Ik dacht als Karel het doen kán, zal *hij* aan mij schrijven, maar ik vond dat het erg lang duurde. Vaag begreep ik niet hoe je altijd bezig kon zijn met het hoogste artistieke werk. ‘Jawel, zijn ontspanning is schrijven voor het Weekblad en Nederland. Hij moet het doen om de duiten, maar verder neemt hij er geen tijd af voor zijn plezier.’

Enfin, - mijn eerste briefkaart was het uiterste contrast met de manier waarop ik je zag: een visitekaartje van hier zit ik nog, terwijl ik meende dat ik er je niet uit kon brengen door *niets* te zeggen. Ik ontving jouw eerste briefkaart wél. ‘Hm! de preciese terugslag op de mijne zonder iets meer.’ - Na een week. Ik was dus nog even ver. In een komiek moment zonder nadenken, de tweede briefkaart. O! O! O! daar kwam de *intruse* aan. ‘Ik vroeg je heel serieus mij met rust te laten omdat het niet anders kon. Het onaangename wat er voor je in kon zijn, somde ik zelf op en ik deed je voelen hoe moeilijk het voor mij was. Ongeroepen hinder je mij tot tweemaal toe met de banaalste flauwiteiten in de hoop wat van mij los te krijgen. Je verscheurt mijn vriendschap voor je en het leed dat je mij aandoet zal gelijk staan met de straf die ik voor je heb. Pak aan!’

Ik was woedend en hopeloos bedroefd. Dien geheelen Zaterdag hield ik mij met geweld vast om niet als een razende terugteslaan. Zondagmiddag kon ik mij tot voldoende kalmte dwingen om je brief van den 17 *en* Juli op te zoeken en te

herlezen. De woede verdween en het groote verdriet dat ik jou moest hebben aangedaan - bleef. Met een ongekend gevoel van een heilige - antwoordde ik je. Ieder woord op die kaart is doorleefd. Het is het intenste met mijn volle bewustzijn wat ik ooit aan iemand geschreven heb.

Maandag dacht ik weer: 'jawel, ik heb nu gezegd wat ik misdeed, maar als hij niets doet, blijft de zaak toch delicaat' en zoo bleef ik tobben tot je heerlijken brief.

In den 'niet ál te impertinenten wissel, (dien je hoopte) op de U van mij beleende vriendelijkheid te trekken', las ik de verontschuldiging: 'ik kón niet anders'.

Wat zeg je van dat comble van verwarring? Het is het kostelijkste wat mij ooit overkomen is. Een fraaie intrigue voor een tooneelspel. Laat mij je even excuus vragen voor de onhoffelijkheid van mijn dwaze suppositie.

Een goedige Hollander is op het idée gekomen om La princesse Maleine[261] voor de Vereeniging te vertalen, maar wij zitten zoo leelijk in dat Paleis voor Volksvlijt en al deugde de vertaling van dien iemand zonder naam dan zouden wij er niet aan kunnen denken iets werkelijk goeds te geven als dit stuk. Bovendien zijn Schimmel en Wertheim er ook nog. Heel aardige jongens om mee uit visschen te gaan. Ik heb een tijdlang gevreesd dat de Kon. V. het financieël zou afleggen, hetgeen leelijk zou (doorgehaald: geweest) zijn zoolang er geen Schouwburg in Amst. is - maar ik ben er weer een beetje van teruggekomen. Calisch vertaalt de stukken, die ik anders zou krijgen voor Honderd Gulden per maand en ik verdien (doorgehaald: nu) daardoor een *f*400 minder dan de vorige jaren. Dat Calisch-geval deel ik je stiekem in het geheim mee en met Maart wordt hij er uitgebliksemd waar (doorgehaald: toe) aan ik heel schalksch een (doorgehaald: beetje) handje hielp.

Erens en ik zijn beste maatjes en buren.[262] Wij begrijpen elkaar heel goed, geloof ik en hij heeft aardigheid in Mina, hetgeen de frequente omgang vergemakkelijkt. Dan volgt Witsen. Hij is zeer bescheiden met een fijn observeerende natuur en het duurt heel lang voor hij zich geven kan. Zoo komt het dat hij dien avond toen Gij hem ontmoette niets liet weten. Maar ik vind hem heel goed en hij heeft magnifieke manieren, die b.v. Breitner en Van Looy totaal missen. Hij spreekt nooit *over* zijn kunst maar als hij er van zegt is hij het volkomen zelf, zonder eenige aanstellerij. Wij schaken samen - alleraangenaamst en beleefd, hoewel hij het veel beter kan dan ik en vroolijken het op met sublieme sigaartjes, die wij zeer geraffineerd rooken. Eens heb ik er een menu van gemaakt, precies als van een diner. Maar het is een duur uitje en ik kan het niet volhouden.

Mina en ik bewonen twee vrij groote kamers. Een, de zitkamer, met drie openslaande ramen op de Reguliersgracht en een mooi uitzicht in de Kerkstraat naar

261 Van Maurice Maeterlinck.

262 Erens woonde toen Reguliersgracht 35.

den Amstel toe en een, de slaapkamer met één raam in de Kerkstraat. In de zitkamer is het behangsel wit, het kleed met roode en geele ruiten, het ameublement soliede en dofrood. Een hanglamp met een roode kap, samen gepakt in een groot geel vel papier met ribbetjes, zoodat (doorgehaald: de) het vertrek in één toon is - donker goudgeel. De slaapkamer is donkerder, twee bedden zonder hemel of gordijnen, twee kasten van gewoon hout, één voor mijn boeken en één voor de kleeren, een waschtafel voor twee personen, een waterkraan en een bidet. Ik vind het heel plezierig wonen. Op de Prinsengracht voelde ik mij als een arbeider en ik schaamde mij om er uit of er in te gaan en hier ben ik weer een meneertje. Mina is wel zoo een beetje tobberig met haar gezondheid - veel drankjes en veel Aletrino's visites, maar er zijn toch geen erge dingen met haar geweest - geen rhumatische koortsen of zoowat zooals verleden winter.

In Augustus bracht ik een afschuwelijk weekje door in een dorp bij Homburg, met mijn vader en moeder en broeder en schoonzuster. Mijn schoonzuster is een zeer onbehagelijke, lange eenigszins in den rug doorbuigende figuur met een dociele natuur als een kalf. Mijn broeder spreekt zeer luid en bezit uitnemende kwaliteiten van hoofd en hart, die ik allen even onuitstaanbaar vind. Zoodra er iets gebeurt of gezegd wordt wat hem niet bevalt, maakt hij onmiddelijk ruzie, maar dan is het ook jandome gauw weer bij hem over.

Op een Zondag middag waren wij langs een leelijken, breeden, zonnigen weg, met ons vijven, naar een naburig dorp getogen. Ik had mij vermaakt met de afgevallen appelen voort te schoppen, want ik zei zoo weinig mogelijk aangezien ik steeds vreesde dat er wat op komen zou. Wij dronken koffie in een buitenherberg onder den hemel. Om toch wat te doen zette ik een gesprek op touw waarvan de essence was dat ik mij in den welstand van mijn broeder verheugde en ik herinnerde er hem aan dat hij het een tijdlang in Den Haag heel beroerd had, hetgeen hij zelf mij, gestaafd met uitvoerige bijzonderheden eenige jaren geleden vertelde. Mijn broeder vond goed te beweren dat hij er niets van wist, noch van zijn gebrek aan lessen, noch van zijn mededeelingen aan mij en zei op hoogen toon dat ik al die dingsigheden zat te verzinnen. Mijn moeder stond plechtig op en ondernam in haar eentje de wandeling naar huis. ‘Je liegt het’, zei mijn broeder. ‘Pa, als Arnold weer komt als u op reis is, doet u mij dan het plezier om mij niet te vragen; en die mij beleedigt die kan op zijn smoel krijgen.’ ‘Nou’, zei ik, ‘je kan voor mijn part doodvallen’. ‘Kom Jan’, noodigde mijn lange schoonzuster ‘laten wij naar Ma gaan’. ‘Dat verdom ik’, hernam mijn broeder, ‘ik ga niet voor een ander weg’. Mijn vader, die mij gelijk gaf, stapte toen met mij op en het echtpaar volgde ons. In het hôtel (na een paar uur) hield mijn moeder een aandoenlijk toespraakje en legde onze handen in elkaar, hetgeen ik mij ter wille van haar wel moest laten welgevallen. Waarschijnlijk wilde hij voor zijn vrouw niet weten dat er een donkere plek in zijn vlekkeloos verleden was.

En zoo ging het telkens. Zoodra ik het waagde hem even tegen te spreken, maakte hij een scène of ging in een boek zitten (doorgehaald: lezen) kijken, zonder verder een mond open te doen. Ik werd er heel strak en ongelukkig door en voelde alles

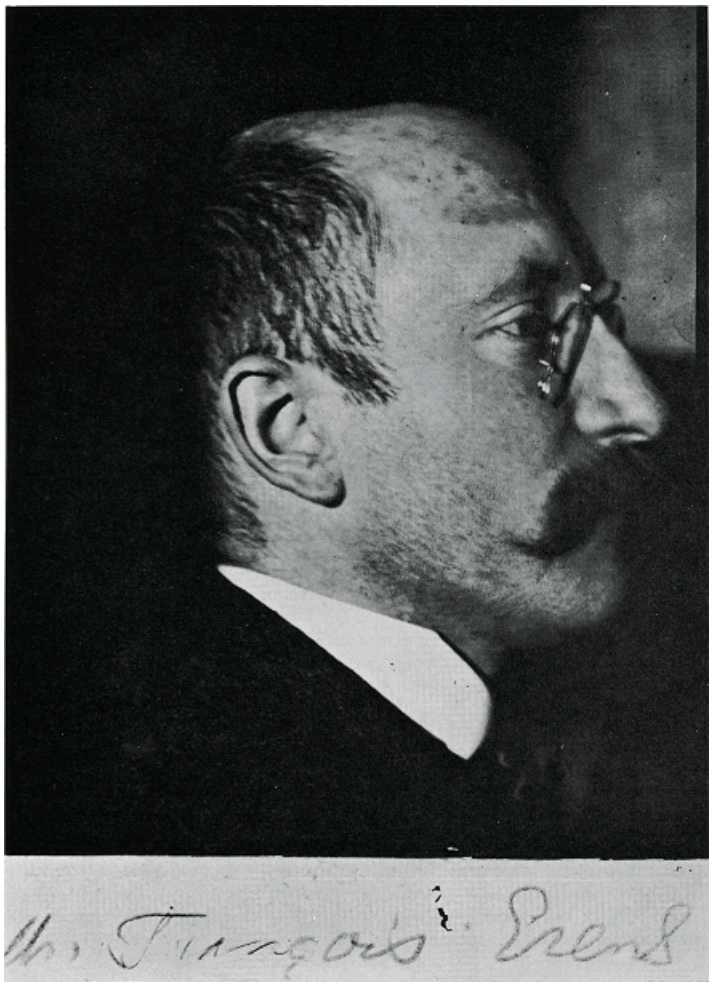

François Erens

wat ik deed of zei: naast mij alsof ik het zelf niet meer was. Hoewel ik alleen naar Amst. terugging, bleef ik in die stemming tot ik Mina zag, die mij van den trein kwam halen. Ik was heelemaal bevroren. 'Wat ben je toch vreemd geworden', zei Mina, want ik had een uur noodig om te ontdooien. Zoo'n familielid is verschrikkelijk, waarde vriend, want omdat hij een familielid is, kan men zoo slecht zeggen: Stik! - ook ter wille van de ouders. 'Je vergeet dat hij mijn zoon is', zei mijn vader, toen ik eens vertrouwelijk over mijn broeder met hem spreken wilde.

Van nacht ging ik laat naar bed, na veel gedronken te hebben. Witsen, Erens en Chap waren bij mij en nu willen de woorden niet komen en vlekken de letters, hetgeen mij spijt.

Met groote belangstelling nam ik kennis van het het feit dat je roman bijna af is en ik hoop hartelijk dat de uitgaaf niet zooals je vreest vertraagd zal worden. Met 'afsterven',[263] kwam ik niet verder dan tot veronderstellingen. Is het de uiterste incarnatie van het alleen zijn en het zich voelen (doorgehaald: weg) heengaan? Maar ik genoot van de wetenschappelijke ontleding van sensatie, observatie enz.

Hier denken wij dat Jo van Sloten Van Maurik's levensgezellin is en dat hij vroeg of laat wel met haar trouwen zal.

Hoe jammer dat Kato telkens koortsig is! Het schijnt mij een groot bezwaar tegen Uw wonen in Bergen op Zoom. De dokter en Van Heyst zijn door jou gezien, kostelijke figuren, maar voel je je niet ongemakkelijk aan het lichaampje met het totaal dier respectieve kleedingstukken? Ik heb zoo'n idée dat ik geen lid zou kunnen verroeren als ik het allemaal aan had.

Hoewel Aletrino: Zuster Bertha[264] schreef valt hij geheel uit onze conversatietoon. Hij zegt alles in één adem door, goed of niet goed zonder het uit te zoeken en hij heeft zooveel woorden noodig omdat hij begint bij Caesar, terwijl wij, die elkaar kennen van Napoleon af praten. Gisteren avond deden wij: 'wat zeg je van mijn vriend' en van den sleutel van de Muiderpoort. Ik voel mij zeer vermoeid. Tot spoedig als je het mij wilt toestaan. Natuurlijk hoop ik je te zien tijdens het uitgeversreisje.

Vele groeten voor je vrouw en Joopie en geloof mij,

Geheel de Uwe
Arnold Ising Jr.

263 L. van Deyssel, *Af-sterven,* in De Nieuwe Gids VII, dl. 1 (okt. 1891), 120-122. Voor de eerste maal herdrukt in *Prozastukken,* A'dam 1895, 201-203.

264 Verschenen in 1891 en toen door Thijm bewonderend besproken. Zie L. van Deyssel, *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1897, 175-186. In deze bespreking komt de door Ising gewaardeerde ontleding voor van sensatie, observatie, enz. *Zuster Bertha* werd nog een tweede maal door Thijm besproken, als A.J., in het weekblad De Amsterdammer no. 752, 22 nov. 1891.

115

Amst. 30 Dec. 91.

Amice, Mijn brief is al dicht en ik vergat: *Intruse*. De woordenboeken zeggen dat het is: het zich opdringen, indringen, ongeroepen doen, inschuiven, insluipen b.v. in een bediening. In de spreektaal beteekent 't: Het zich als een bloedzuiger langs kronkelwegen overal aan vastklemmen.

Plezierig Oudejaar!

tt
A. Ising Jr.

116

Amsterdam 8 Febr. 92
70 Reguliersgracht.

Amice,

Zoudt Gij wel zoo vriendelijk willen zijn mij voor één dag te leenen Uw stuk over Uw Vader, in Nederland?[265] Ik zie geen kans om dat tijdschrift in mijn bezit te krijgen, en ik wou het zoo erg graag lezen. Bij voorbaat, dank!

Kloos en Mevrouw de Vries[266] zijn ongesteld - Van Looy is met zijn vrouw op reis[267] en Breitner heeft in Het Nieuws v.d. Dag geschreven over het balloteeren in Arti. Goes is weer dol op dejeuners bij Van Laar[268] en Mina eet tegenwoordig als een wolf. Van Sorgen houdt van een klein gemeenigheidje en Da Costa kocht voor Honderd Gulden, fijne sigaartjes. Prof. Mr. G.A. Van Hamel[269] en Huzzeltje-puzzeltje, poepiedik, het kleine pastoortje, van gluur maar raakskie en lik maar roodlippie willen ons de Wiskunstenaars van Langendijk laten spelen. Willem Witsen en ik schaken maar raak.

Manes ten Bokkel gelooft niet aan God en Rössing schrijft verheven lofzangen op zijn vrouw.

Vergeef deze korte kroniek en geloof mij bestendig

tt
Nolletje Strontdonder.

265 A.J. *Alberdingk Thijm*. In Nederland, jrg. 44 (1892), dl. I, 3-22, dl. II, 72-94, dl. III, 49-100.
266 Zie aantekening no. 203.
267 Jac. van Looy was op 28 januari 1892 gehuwd met de voordrachtskunstenares Titia van Gelder. Hun huwelijksreis had hen naar Parijs gevoerd.
268 Het Oesterhuis J.C. van Laar, Kalverstraat 3.
269 Gerard Anton van Hamel (1842-1917), sedert 1880 hoogleraar in het strafrecht te A'dam.

117a

Niet verzonden

Bergen-Op-Zoom, 11 Februarie 1892

Amice,

Heb dank voor uw belangstelling in de artikelen door zekeren A.J. over mijn vader in *Nederland*. Uw wensch om die artikelen te lezen is voor mij iets heel aangenaams. Tot mijn spijt kan ik ze U echter niet zenden, daar ik ze niet heb. Overdrukken worden nooit gemaakt en mijn éénig exemplaar is door mijne moeder in beslag genomen, die het op hare beurt naar Amerika heeft verzonden, waar broêr Frank nog steeds woont, die mij onlangs op het laatste modepapier (licht stijfsel-blauw, klein quarto-formaat) een briefje heeft gezonden. Zijn chiffre en monogram was aan 't hoofd in 't midden in zilver er op gegraveerd.

Zoodra deze artikelen in *Nederland* allen zullen verschenen zijn, zullen ze waarschijnlijk in boekformaat uitgegeven worden. Het zal mij dan heel aangenaam zijn U een exemplaar te mogen aanbieden. (Maar ik verzoek U het voor U alleen te houden en het niet onder letterkundige en pikturale vrienden te laten circuleeren, daar het de bestemming van zulk werk allerminst is om door dusdanige personen gelezen te worden. Ik zond U ook mijn Multatuli-boekje niet, wijl ik U alleen wil zenden het werk van L. van Deyssel. Ik zond het alleen aan een paar intellectueele personen, die mij van te voren met sympathie over A.J. geschreven hadden om dat ik meende hun daarmeê aangenaam te zijn. Wees zoo goed mededeelingen als deze aan geen sterveling te zeggen.

117b

Bergen-Op-Zoom, 12 Februarie 1892

Amice,

Heb dank voor uw belangstelling in de artikelen ‘Alberdingk Thijm door A.J.’ in *Nederland*.

Uw wensch om die artikelen te lezen is voor mij iets heel aangenaams. Tot mijn spijt kan ik ze U echter niet zenden, daar ik ze niet heb. Overdrukken worden nooit gemaakt en mijn éénig exemplaar is door mijne moeder in beslag genomen, die het op hare beurt naar Amerika heeft verzonden, waar broêr Frank nog steeds woont, die mij onlangs op het laatste modepapier (licht stijfsel-blauw, klein quarto-formaat) een briefje heeft gezonden. Zijn chiffre was in 't midden bovenaan in zilver er op afgedrukt.

Zoodra deze artikelen in *Nederland* allen zullen verschenen zijn, zullen ze waarschijnlijk in boekformaat uitgegeven worden. Het zal mij dan heel aangenaam zijn U een exemplaar te mogen aanbieden.

Met genoegen verneem ik dat het uwe levensgezellinne wèl gaat. En, blijkens het raak schaken en den opgewekten toon uws schrijvens, gaat het u zelven eveneens

naar wensch. Wat mij aangaat, met de wintermaanden is mijne tevredenheid van Juli-Oktober bijna geheel geweken. Gij begrijpt dat het voortdurend zitten

in een zoo omvangrijk omhulsel als ik mij veroorloofde U in mijn vorigen brief te beschrijven, nadeelig op iemants gestel en levenslust moet werken. Ik ben echter in eens weêr vol hoop geworden door het kennis maken met pastor Kneipp's hygiëne-stelsel. Daar mijne vrouw en ik beide in ons gestel en uiterlijk de kenteekenen vertoonen van lieden die dufjes op een muf bovenhuisje hebben zitten (doorgehaald: te) suffen, zou ik wel gaarne eens een hydrotherapeutiesch herstellingsoord met haar bezoeken. Wist ik maar een Kneipp-etablissement hier in de nabijheid. Daar vleesch en wijn en bier en alle spiritualiën daar verboden kost zijn en de geheele kuur in waterbegietingen bestaat, moet het daar wel heel goedkoop zijn.

Door mijn inbakerings-stelsel ben ik afgrijselijk vatbaar voor de meest luttele koude geworden. Maar ik kon feitelijk niet anders dan mij zoo inbakeren, want om te werken moet ik het warm hebben. Om, bij een groote gevoeligheid voor tocht en koude, los en vrij gedurende de wintermaanden te zitten arbeiden, moet men hebben een goed geventileerd, tocht-vrij en goed, - dus niet te veel en niet te weinig en gelijkmatig-verwarmd vertrek. En om dit van mijn kamer te maken of te laten maken, zoû ik een massa tijd en een massa geld beschikbaar moeten hebben. Daar het te weeg brengen van een goede atmosfeer en gelijkmatige temperatuur in de kamer, dus om het lichaam heen, op een gezonde manier, veel tijd en veel geld kost, die ik geen van beide heb, móest ik het op de ongezonde manier doen.

De hygiënische ontdekking, waar ik nu zoo blij meê ben, komt hoofdzakelijk hierop neêr, dat ik mij tot nu toe, bij mijn zwemmen zoo wel als bij mijn baden in een kuip, grootelijks vergist heb wat den duur dier behandelingen aangaat. Voor het eerst van mijn leven, heb ik nu vernomen dat menschen, die niet absoluut rustiek en robuust zijn, het zwemmen en het langdurig baden niet kunnen verdragen en het hen dus meer achter dan vooruit brengt. Voor het eerst heb ik vernomen van baden, die hoogstens 1 ½ minuut mogen duren.

Waarde vriend, verontschuldig deze kinderlijke ontboezeming[en], die U maar uiterst matig kunnen interesseeren. Maar voor mij is het *alles,* is het de hoofdzaak. Gij weet niet, gij kúnt niet beseffen, wat het zeggen wil zich zeventig van elke honderd dagen ‘zeer beroerd’ te gevoelen. Dat beroerd-voelen heeft mijn geheele leven tot nu toe grootendeels bedorven, ik kan gerust zeggen van mijn zestiende jaar af letterlijk mijn heele leven op een enkele periode na, die heel kort was: Houffalize April 1887 en Houffalize Oktober-April 1887-88.

De aangenaamste tijden mijns levens, b.v. de urenreeksen van mijn bezoeken bij U, herinner ik mij als bittere pijnlijkheden, alleen om den miserabelen gestelstoestand, die de hoogere gemoedsgenoegens moest schragen. De grootste armoede beteekent heel weinig als men een gezond gestel heeft. Het gestel bepaalt de stemming, en die is alles.

Aanvaard mijn hartelijksten handdruk en blijf mij gedenken als t.t.

Karel Alb. Thijm.

118

Amsterdam 17 Februari 1892

Beste Vriend,

Het is erg verdrietig dat Gij zegt U zoo dikwijls beroerd te voelen en zoo vatbaar te zijn. Ik denk er telkens aan - door en over het andere heen. Als ik in Bergen op Zoom woonde en getrouwd was, zou ik waarschijnlijk 's morgens van 10-12 buiten gaan loopen - alleen of met mijn vrouw om de mufheid kwijt te raken - maar dat helpt U geen steek - Uw bovenhuis lijkt mij niet suf - maar het zit hem in het continueële. Nu neem ik weer den schijn aan van raadgeven, en wijsheid - en ik zeg het toch dolgraag uit sympathie voor U.

Waardste Amice, wat heb ik een plezier gehad van Uw wandeling in de Plantaadje en van iets heel aangenaams weg te doen alsof het er niet is. Toen ik als jongentje met mijn ouders naar Homburg ging, stond ik op den vertrekdag 's morgens heel vroeg op en dan wandelde ik in de straten alsof er niets bijzonders was en dan begreep ik niet dat de huizen en de menschen niets vreemds aan mij zagen en ik zag alles door een floers zonder het te hoeven zien omdat het niets was en het daar allemaal bleef, terwijl ik alleen wegging. De vigelante liet ik aankomen - op mijn werkkamertje op zolder om er zoo ver mogelijk af te zijn en te doen alsof het gewoon was en dat ze zouden zeggen: ‘waar is Nokkie nu?’ En in de vigelante mijn vader, met het reistaschje om, met zooveel geld er in. Hij - de eenige man, die het wíst en dien niets kon gebeuren.

Mijn vader is ernstig ziek geweest - Influenza. Zondag at hij voor het eerst beneden. Ik mocht niet bij hem komen en ik heb dikwijls om die ziekte heel warm gehuild en ik ben heel angstig geweest.

Tweemaal las ik je stuk over Socialisme. Als een muis tegen een (doorgehaald: kameel) giraffe, roep ik dat ik het ook zoo vind. Maar als Mina, die voor mij - mijn kind en mijn poes is en die ik onder mijn bescherming voel, eenig onrecht door een ander wordt aangedaan, word ik niet boos en vind ik het niet erg en als ik lees van een hotelbrand in New York gebeurt er dit: In één bliksemstraal zie ik een wit hôtel heel hoog - de vlammen er uit en vrouwen met hangende haren in doodsangst voor open vensters in de vlammen - en dan heb ik wél medelijden. De krant gaat weg - en het medelijdend vizioen komt telkens weer bij mij op. Ik geloof nu dat dit medelijden onartistiek is omdat het niet innig genoeg kan zijn, als men (doorgehaald: er) zelf de gebeurtenis niet gezien en dus niet doorvoeld kan hebben. Medelijden met arme menschen, die ik niet ken, heb ik niet en het kan mij ook niets schelen of ze gelukkig worden of niet; maar voor Van Sorgen en Van der Horst en Wertheim en gehuwde vrouwen, met partijtjes en kopjes thee en ontvangt Mevrouw? en het avondje passeeren heb ik een doodelijken haat.

Goes wil weer tot zijn schaapjes terugkeeren, zooals Veltman[270] in *Dora*[271] zei. Jl. Zaterdag was hij jarig en hij verzocht Witsen, Israëls, Erens, Van der Horst en mij om elf uur op zijn nieuw bovenhuis in de Marnixstraat. Batavier[272] was ook gevraagd maar liet zich kappen. Hij gaf ons een reuzen kalkoen, een appeltaart en rooden wijn. Wij zeiden niets. Alleen Van der Horst kwam telkens met berichten en mededeelingen, die niemand schelen konden, van het Duitsche Gezelschap en Bouwmeester enz. Het was dus telkens stil en dan zei Van der Horst iets en het was weer stil. Israëls zat naast Huzzle en zoodra Hookie wat zei, lachte Ietje zachtjes - heel erg - magnifiek - met een excuus er in voor zijn lachen. Naast mij zat Witsen, die tusschenbeiden naar zijn buik neerkeek, die heel dik opzwol. Na het souper stond Ietje op en hij zette zijn borst in de hoogte en blies zich op en zei tegen mij: 'Dat komt van het veel zien naar jou. Nu word ik ook een beetje zoo. Sans rancune!'

Huzzle vertelde Erens dat hij iederen dag meer op Brondgeest[273] begon te lijken, maar dat hij (Erens) niets zinnelijks in zijn gezicht had en Brondgeest wèl. Erens antwoordde dat hij zich aanbevolen hield.

Goes was in zijn doen tusschen Huzzle en óns in, en ik geloof niet dat hij het figuur van Puzzle begreep.

Tegenwoordig sta ik dikwijls in de plaats van Stumpff aan de contrôle vóór Schouwburgen in verschillende hoofdsteden van ons vaderland en als het Pauze is, teeken ik de boeken bij den bureaulist af en steek de duiten in mijn zak. Wel een aardige manier om aan de kost te komen, watblief? Die vervloekte Calisch krijgt nog altijd *f*100 voor vertalingen per maand, zoodat ik altijd in geldnood zit. Het is een ellendige boel. Morgen ga ik weer een dagje naar Groningen, maar ik heb toch Willebrord in Gijsbreght en Bellac en de Prins van Arragon[274] nog neergelegd. Van reisjes naar het Buitenland kwam van Januari 91 niet meer in. Den volgenden winter trekken wij weer naar Van Lier in de Amstelstraat omdat ze ons in het Paleis v.V. niet kunnen verstaan en den 4den Maart is er een partij in het Paleis in den Haag en wij spelen er: De Kleine Lord[275] voor de kleine en de groote Koningin.[276] Er wordt een tooneel voor gemaakt in een zaal.

Lieve Vriend wat is het naar dat Uw zenuwgestel niet behoorlijk in orde is. Ja, in een bad moet men heel kort blijven. Wij hebben er toch wel eens over gesproken. Goede God, wat schrijft gij veel. Ik ben er vol bewondering voor, maar zit er verbaasd van te kijken.

270 Louis Jacques Veltman (1817-1907), acteur. Op dat moment verbonden aan het Grand Théâtre van de Gebr. van Lier in de Amstelstraat.
271 *Dora,* van Victorien Sardou. Veltman had daarin de rol van Baron van der Kraft.
272 De diamantbewerker en juwelier Jacob Batavier, boezemvriend van C.F. van der Horst en aandeelhouder van De Nieuwe Gids.
273 Henri Brondgeest (1865-1928), acteur, regisseur en toneeldirecteur. Ising zou hem van 1893-1894 meemaken bij de K.V.H.N.T.
274 Ising's rol in Shakespeare's *De koopman van Venetië*.
275 Van Frances Burnett.
276 De koningin-regentes Emma (1858-1934) en de toekomstige koningin Wilhelmina.

Dank voor Uw belofte om mij van Uw vader te laten lezen - als het boek uitkomt. Wie of die lieven Nyland[277] toch mag zijn? Ik gun het onzen vriend Van Eeden van harte. Hij is onuitstaanbaar met zijn braafheid en zijn klodder wijsheid.

Wil Kato en Joopie hartelijk van mij groeten, en geloof mij

Geheel de Uwe
A. Ising Jr.

119

Amsterdam 9 Dec. 92.

Waarde Kato!

Vergeef mij dat ik U kom lastig vallen - maar ik denk veel aan Karel en ik vind het erg akelig dat hij niet gezond schijnt te zijn. Zoo vernam ik dat Karel in het voorjaar te Kleef[278] is geweest - maar dat de kuur hem niet best bekwam. Nu hoor ik weer dat hij met zijn oogen sukkelt en ik zou het zoo heel lief van U vinden wanneer ge mij met een enkel woordje zoudt willen meedeelen hoe het met hem en met U gaat. Ik merk wel dat het spreekwoord 'uit het oog, uit het hart' niet op alle vriendschap toepasselijk is - want wanneer ik mij gevestigd had op het Siberische Schiereiland, zou ik toch verlangen te weten of Gij beiden met Uw Kindje geen verdriet hadt.

Hoewel mij in den laatsten tijd geen rampen overkomen zijn, ondervind ik toch dikwijls dat mijn vrienden en ik niet voor ons plezier op de wereld zijn.

Vaak denk ik er aan hoe prettig het zou zijn wanneer ge met Uw man en Joopie in de nabijheid van Amsterdam kondet komen wonen. Ge zoudt dan van tijd tot tijd als het schikte eens iemand kunnen zien en spreken en toch geheel vrij kunnen blijven om alleen te zijn als Karel wilde werken, en Uw beste vrienden zouden er ook veel bij winnen.

Hartelijk hoop ik dat ge mij niet al te onbescheiden zult vinden.

Ontvang vele groeten voor Karel en Uw zoontje en geloof mij,

Uw vriend
Arnold Ising Jr.

70 Reguliersgracht.

120

Bergen-Op-Zoom, 11 Decemb., 1892

277 Onder pseudoniem Lieven Nijland schreef Van Eeden een scherpe zelfkritiek: *Aan den heer Frederik van Eeden* (De Nieuwe Gids VII, dl. 1, (februari 1892), in de hoop Kloos daarmee uit zijn tent te lokken. Zie G.H. 's-Gravesande, *Het conflict tusschen Willem Kloos en Frederik van Eeden, De quaestie 'Lieven Nijland'*. Den Haag 1947, alsmede *Briefwisseling Van Eeden-Van Deyssel,* 148-157.

278 Thijm verbleef daar met zijn gezin van 15 april tot in de tweede helft van juni 1892. Zie Van Deyssel, *Gedenkschriften,* 389-397.

Waarde Vriend,

Mijn vrouw zegt U dank voor uw zeer lief briefje en noodigt mij uit haar sekretaris te zijn voor de beändwoording.

Ik kan U niet anders zeggen dan dat sedert de korte oplevingsperiode, bij wier aanvang ik, meen ik, het laatst het genoegen had een brief met U te wisselen (einde Juni - begin November 1891) - mijn leven een aan-een-schakeling is geweest van grootere en kleinere ellende-tijdperken: variaties van depressietoestanden zich voordoend in een staat van grof-fyzieke (relative) normaliteit, tot ik geëindigd ben met 3 Okt. ll. een formeele en akute hersen-zenuw-ongesteldheid te krijgen, welke haar krizis-bestaande in een hersen- en hartaandoening - heeft gehad in den nacht van 27 op 28 Oktober, en welke nu zeer langzaam beterend is. Zeer langzaam loopen in een sneeuwlucht als de beide laatste dagen doet mij goed; maar lezen, spreken en schrijven is nadeelig voor mij. Sedert een geheel jaar heb ik niets kunnen werken. Daar ik bang was dood te gaan, ben ik nu eenigszins welgemoed om dat ik schijn, hoe dan ook, nog te zullen blijven leven. Overigens is alles allerellendigst.

Een maand geleden, toen ik op zijn ergst was, den dag vóor de krizis, heb ik een soort van Testament (!) gemaakt. Gij zijt een der zeer weinige personen, die daarin worden genoemd.[279] (Verheug U niet, 't is geen legaat; wees ook niet bezorgd: ik benoem U niet tot voogd over mijn zoontje). Ik heb veel over U gedacht, gesproken, ook gedroomd.

Nu kan ik niet goed verder schrijven. Spoedig hoop ik U uitvoeriger van mij te doen hooren. Tot dusver deed ik 't niet om dat ik toch niets dan ellende te melden had. (April-Mei-Juni: Kleef: ellendig, kuur tegenovergestelde uitwerking,[280] Juli: mijn vrouw verbrandt haar arm; Augustus: mijn zoontje Roodvonk, mijn vrouw Diphteritis, September: mijn zoontje valt een gat in zijn wang, moet genaaid worden, mijn vrouw moeraskoortsen; Oktober-November: ik zenuwziekte, mijn vrouw hevige kiespijnen en cholerine, zoontje galkoorts. Galerijen van zalfjes, fleschjes, pillen, poeders, enz.)

279 Dit testament is gedateerd 27 okt. 1892. De laatste alinea's luiden:
‘Mijn vrouw kan mij op mijn sterfbed, namelijk na dat ik gestorven zal zijn, laten fotografeeren, en dit portret voor háár rekening in den handel brengen.
Wil iemant er een gravure of ets of lithografie naar maken, dan verzoek ik dat de winst daarvan ook met mijn vrouw gedeeld worde.
Ik wensch zoo eenvoudig mogelijk begraven te worden, op het Bergen-Op-Zoomsche kerkhof of wáár het 't goedkoopst zal zijn. Mijn vrienden en familie worden verzocht het te betalen.
Vóór mijn kist wordt gesloten, verzoek ik dat mijn hart doorstoken worde. Ook verzoek ik mijn kist zoo los mogelijk te sluiten en mij acht dagen boven aarde te laren staan.
Als kind heb ik gehouden van mijn moeder, als jongen van mijn vader, als man van mijn vrouw. Van mijn vrienden heb ik alleen gehouden van Mr. Frans Erens, advokaat te Amsterdam, van A. Ising Jr., tooneelspeler te idem, de eenigen, die mij nooit hebben gekwetst.
Van de overigen prefereer ik... ik geloof Verwey, Prins ken ik te weinig. Ik bedoel niet hun werken, maar hun personen.
Eenigszins véél heb ik, na mijn 20e jaar, alleen gehouden van mijn vrouw.
Had ik voorwerpen, die mij dierbaar waren, ik zou er aan Erens en Ising een kleinigheid van willen vermaken, maar zulke voorwerpen bezit ik niet.’

280 Bizonderheden hierover in *Briefwisseling Van Eeden-Van Deyssel,* 160-163.

Wilt gij mij met een brief verblijden, dan houd ik mij allerzeerst aanbevolen. Het verheugde mij zeer uw handschrift op het heden binnengebrachte couvert te ontdekken.

Voor mij is het beter indien ik niets schrijf. Dit briefje is b.v. al te veel.

Groet Uwe levensgezellin zeer vriendelijk van mij als gij zoo goed wilt zijn. Gijlieden schijnt het goed te maken.

De uwe van heeler harte

Karel Alberdingk Thijm.

121

Amst. 13 Dec. 92.

Beste Karel!

Het is bedonderd dat je het zoo beroerd hebt. De verbrande ledematen, roodvonk, diphteritis, moeraskoortsen, galkoortsen, kiespijnen, cholerine, dichtgenaaide wangen zijn gelukkig voorbijgaande kwalen, die elk op zich zelf een afgesloten geheel vormen, terwijl juist de verscheidenheid ze minder erg maakt dan één voortdurende ramp. Het verheugt mij meer dan ik zeggen kan dat je zenuwongesteldheid - hoewel langzaam - beterend is. Die ziekte zal wel in verband staan met al de ellende, die je hebt moeten doorkomen. Graag zou ik er eenigen van voor mijn rekening hebben genomen, als het jou had kunnen helpen.

Met onze vrienden is het evenmin rozengeur en maneschijn.

De Nieuwe Gids ligt, vrees ik, op het apengapen en is dit zoo - dan zal de man die het loodje legt, Kloos zijn. Van Eeden, Goes en Tak,[281] gezeten burgers, met hoofden vol wijsheid en harten voor zes kan godglimmend niets gebeuren - maar Kloos, die zit maar in de kroeg en hij drinkt veel te veel, en hij gaat 's morgens om half tien naar bed! Wat is dat voor een leven! en dan is er geen copy - waarom zorgt hij er niet voor? - hij heeft er het meeste belang bij met z'n Vijftig Gulden per maand - en waar blijven de litteraire Kronieken, hij krijgt zijn honorarium toch en (doorgehaald: een) exprès - hoor je wel - exprès een hoog honorarium als hij maar produceeren wil! en dan vindt hij nog leelijk het werk van anderen - daar heb je mijn Johannes Viator - Nou!

Jawel, verrek! en stik in je martelaarschap met je schijnheilige tronie![282]

Kloos ligt sinds weken nacht en dag op een bank, omdat hij geen bed heeft. Hij eet niet en hij drinkt niet en hij ligt maar te denken. Zijn inleiding van het stuk tegen Van Eeden is (doorgehaald: af) klaar - nu wil het niet verder.[283] Hij vindt

281 Pieter Lodewijk Tak (1848-1907), journalist en soc. dem. politicus. Is redacteur van De Nieuwe Gids geweest en van het door hem opgerichte weekblad De Kroniek (1895-1907).

282 Dit aan het adres van Van Eeden.

283 Belangrijke mededeling, immers hieruit blijkt dat Kloos reeds in dec. 1892 bezig was aan zijn eerst in okt. 1893 gepubliceerde *Gedachten en aforismen over Frederik van Eeden* (De Nieuwe Gids IX, dl. 1, 168-176).

het 't beste om dood te gaan, want dan zijn ze van hem af, die hij in den weg zit. Zooals je weet is Goes met zijn maitresse[284] verloofd. Bij Mast wilden zij hem en haar niet laten logeeren - maar hij schrijft briefjes aan Wybaut[285] in Middelburg en aan andere fatsoenlijke families - dat het nu zoo zit en of zij hem en haar willen ontvangen.

Dan zeggen de menschen: ja, en dan gaat hij met haar in den trein met zakken vol koekjes en theerandjes en een flesch wijn en een koude kip. Het incorrecte van zijn houding, die hij nu tracht voor correct te doen doorgaan, is zoo half dat ik er onpasselijk van werd. Zij zijn ook bij Mina en mij geweest! Zij is een wassen pop met een gezichtje van was, dat niet goed te zien is en dat men dadelijk weer vergeet. Zij spreekt Haagsch en (doorgehaald: doet) tracht voornaam te zijn, maar vertelt van ééns in de derde klasse 'gerezen' te hebben en dat iemand haar 'de brokken uit haar keel' keek. Toen Mina zei medelijden te hebben met dien hongerlijder, dien Goes als eersten klerk heeft en die (doorgehaald: nu) met vrouw en kinderen weg moet als hij gaat trouwen, zei zij: ach, waarom? Het is niet erg, wij kunnen het kantoor best bij ons aan huis hebben'. Toen Mina vertelde dat een vriend, wien Goes Vijftig Gulden had geleend, financieel geholpen was, antwoordde zij: 'O, Franc, Vijftig Gulden aan een vriend leenen! Hoe kun je dat doen? Ga er maar gauw heen!'

'Zeker, juffrouw!', zei Mina, 'U heeft er al weer een nieuw costuum voor!'

Zij is heelemaal niet 'echt'. Verschrikkelijk!

Goes is een aanstellerige verliefde lummel, die in het bijzijn van anderen de vrouw zijner keuze onhandig en vies zit aan te halen. Hij praat over niets anders, zoodat hij ook alleen totaal ongenietbaar is en ik kom nooit bij Mast uit vrees van hem daar te ontmoeten. Naar de bliksem!

Met Frans Erens en Willem Witsen ga ik het liefst en het meest om. Frans Erens heeft nog altijd geen baantje en beklaagt zich over zijn onzeker bestaan. Willem Witsen is een fatalist - zeer bijgeloovig - met een hart van een koning; door zijn antecedenten vraagt hij veel van het leven en klopt soms aan een doovemans deur. Verlaine heeft bij hem gelogeerd.[286] Hij haalde er de anderen bij en dan ging het heelemaal niet. Zij gingen elkaar afloeren hoe zij zich in deze omstandigheid wel gedroegen en ieder vond dat de ander verkeerd deed. Zoodra wij met ons drieën of meer zijn, is het mis.

Ik maak mij dikwijls angstig over het eventueel omvallen van Het Nederl.

284 Marie Koens.

285 F.M. Wibaut (1859-1936), politicus en publicist. Op dit tijdstip nog vrijwel onbekend. Later een markante figuur in de Amsterdamse gemeentepolitiek.

286 Over dit bezoek van Paul Verlaine aan Nederland, zie: Paul Verlaine, *Quinze jours en Hollande, Lettres à un ami,* Johan Thorn Prikker, *Brieven* en Philippe Zilcken, *Souvenirs, La revue Blanche 1896,* avec illustrations d'après les dessins du poète et un bois de Félix Valloton, Edition du premier centenaire de la naissance du poète, Utrecht/Bruxelles s.d. (1946). Voorts Godfried Bomans in *Nieuwe Buitelingen,* A'dam 1955, 175-189 en de door ons in Maatstaf I, 261-268 gepubliceerde brieven van Jac. van Looy aan Thijm.

Tooneel en over de toekomst - maar het *oogenblik* is voor mij alles - dan komt het verleden en dan pas de toekomst.

Door langer te schrijven, vrees ik je al te zeer te vermoeien. Ontvang de beleefde groeten van Mina. Zeg je vrouw hartelijk goeden dag. Beterschap wordt je toegewenscht door

Je vriend
Arnold Ising Jr.

122

Bergen-Op-Zoom, 19 December 1892

Beste Vriend,

Je brief heeft mij genoegen gedaan wat je zelf en je leven betreft. Ik zie dat het daarmeê gelukkig in orde is. Ik dank je ook wel voor die kranten, die mij wat afleiding hebben bezorgd. Jij alleen bent op die gedachte gekomen.

Je brief heeft mij overigens ten zeerste onthutst, want van alles wat er in staat, wist ik *niets*. Dat er kans op is, dat de Nieuwe Gids zoû ophouden te bestaan, kán ik bijna niet gelooven. Deze mededeeling heeft mij uiterst pijnlijk ontroerd. Dat er een reorganisatie van de redaktie mogelijk is, die ons akelig zoû aandoen, kan ik mij denken, maar dat het tijdschrift, nu het welslagen er van absoluut verzekerd is, eenvoudig zoû verdwijnen, - dat vin ik zoo verschrikkelijk, dat ik er niet aan denken kan. Het is wel een treurige omstandigheid, dat er nu juist geen kopie schijnt te zijn, verdeeldheid in de redaktie en de sekretaris ziek. Wonen Kloos en Boeken niet meer samen? Het eenige wát ik in de laatste twee jaar van Kloos gehoord heb, is een brief,[287] dien hij mij uit Heerde geschreven heeft, van de zomer. Was ik nu maar niet ziek, dan kwam ik naar Amsterdam om te zien of ik ook in 't een of ander helpen kon misschien.

Ik vind heel aardig dat gij schrijft het meest en het liefst o.a. met Erens te verkeeren. Want ik herinner mij dat ik in der tijd het liefst met jouw en met Erens was, maar jullie tweën begrepen elkaâr in dien tijd (doorgehaald: nooit) niet al te best.

Van Erens heb ik het laatst iets gehoord in April 1891, toen ik te Amsterdam was voor het huwelijk van mijne schoonzuster.[288] Er treden tegenwoordig tal van Erensen op: Emile Erens[289] in het tijdschrift *Nederland,* Alphonse Erens in het tijdschrift *De Dietsche Warande*. Weer een andere Erens moet met den Heer Ubaghs geologische onderzoekingen doen te Valkenburg.

Witsen[290] ken ik absoluut niet - als ik er bij ben, zegt hij nooit een woord.

287 Niet gedateerd, maar blijkens inhoud begin sept. 1892 geschreven.
288 Moet zijn: mei 1891. Zie aantekening no. 245.
289 Emile Erens (1865-1951), debuteerde, evenals zijn broer Frans, met korte letterkundige schetsen, doch wijdde zich na 1906 uitsluitend aan de hagiografie.
290 Over Willem Witsen, zie *Gedenkschriften,* 639-643.

Ziet gij Maussie nog wel eens? Neef woont tegenwoordig te Hilversum. Dat weet ik van Pierre Czerwinski, van wien ik onlangs een schrijven ontving.

Mijn zuster is voortdurend op reis en geeft ongeloofelijk veel werken uit. Iedere twee maanden een roman in twee deelen. Pas had zij zich te Hoogerheide bij mijne moeder gevestigd en had daar drie maanden vertoefd, - in dien tijd 18 maal op reis gaande en langs mijn woning met den stoomtram komende, - of zij is (doorgehaald: zich) thans te Parijs gaan wonen, om weldra, vermoed ik, over Rome en Moskou naar New-York te vertrekken. Gedurende onze ziektetijdperken is zij (doorgehaald: zich) vrede komen sluiten met mijne gade; *ik* zie haar echter niet. Hiervan is het snuggere gevolg, dat zij nu en dan mijne gemalin komt bezoeken, terwijl ik, alleen, in een ander vertrekje, zit. Zij heeft het stille klooster te Hoogerheide, - in welke gemeente mijn moeder de eenige 'mevrouw' is - geheel van haar bruyant en avontuurlijk, bijna prinsesse-achtig leven vervuld, met tal van veelkleurige, lange slepende, zijden en satijnen en fluweelen gewaden, haar kamer vol byouterieën, bloemen, parfumerieën en schrifturen, wèreldsch en 'artistiek'. Zij verzendt en ontvangt 30 post-stukken per dag en reist met vijf koffers. Daarbij is zij lang van stuk als een reuzin en is, aldus de geheele omgeving impressioneerend, te midden van buigende beambten van vervoermiddelen, door deze streken getrokken.

21 December. Ik maak je mijn exkuzes, dat het eerste gedeelte van dezen brief zoo slecht geschreven is. Dit moet ook op rekening van mijn ziekelijken toestand gesteld worden.

Als ik soms denk aan de gelukkige dingen van mijn jeugd, die nooit, absoluut zeker nooit, weêrom komen, dan behooren daar wel in de eerste plaats onze gesprek-avonden van lang geleden bij.

Och, waarde, het is om meê te spotlachen, maar ik ben toch zoo pestilentieël en mirakuleus ellendig ongelukkig. Het laatst voelde ik mij als een soort antiquiteit, die ridikuul zoû zijn, iets stoffigs en innig-dufs, een verbleekte coulisse, die lang op een zolder met spinnewebben zoû hebben gestaan. Dat is nu al weêr lang geleden. Voor hoe ik mij nu voel, heb ik heelemaal geen naam noch beeldspraak meer. Een riool is te sterk, riekt te zeer, is te veel iets ergs, neen, iets oneindig wee's van laffe mufheid, iets waarvan niet alleen je hart omdraait in je lijf, maar waarvan je te gelijk flauw valt.

Och goeye God, wát ik ook had kunnen denken, dít zéker niet. - Gij kent mijn geschiedenis van het laatste jaar: 1891 Juli, Augustus, September, Oktob., half-Nov. goed gewerkt, wat al te veel quantitatief misschien; daarna *Nov. Dec. Jan., Febr.* half *Maart:* mij allerberoerdst gevoeld en bijna niet meer gewerkt, Kneipp gelezen en thuis begonnen mij te oefenen met de verhardingsmaatregelen: *April Mei Juni* te Kleef: ellendig, voortdurend tusschen hoop en vrees of het slagen zoû, eindelijk de kuur niet meer vol kunnen houden en veel beroerder dan ik gekomen was weêr weg; *Juli Aug. Sept.* ellendig thuis, toch, maar veel gematigder, met de koud-water-aanwendingen doorgegaan en in die zelfde periode mijn huis-

genooten de in een vorigen brief opgegeven kwalen. Oktober-November-December ik de zenuwaandoening met voorboden en gevolgen.

22 December. Het moet toch nogal erg zijn of geweest zijn want, den vermoedelijken duur der beterschap met mij besprekende, vergeleek de dokter het bij een longontsteking. Vier maal per dag neem ik 25 droppels van een drankje in.

Amice, Er is heel en al niets van mij overgebleven, een hoopje zand, dat je kan wegblazen. Stel je voor een gedeelte van een strand, waarop niemant is, nu, daar ben ik dan, want ik ben niets, niets meer. Ik ben een leegte. Daar waar het leeg is, daar ben ik. Nooit zag mijn ergste vijand mij zoo leelijk als ik mij zelf nu. Of ik er nog ooit weêr boven op zal komen, is zeer de vraag.

Nu eindig ik, om dezen weg te kunnen sturen. Van v.d. Goes' engagement heb ik opgehoord! Hij heeft mij wel het overlijden van zijn zuster gemeld,[291] maar niet zijn verloving. Wat een herrie op de beurs! Wat benijd ik dat! Jullie léven daarginter. Ik zit maar in een grafachtig boudoir.

Wat is uw oordeel over Couperus' *Extaze?*

Versluys zal vermoedelijk mijn Verzamelde Opstellen uitgeven.[292] Maar die nieuwerwetsche uitgevers, S.L.v. Looy en W. Versluys, die andwoorden je niet. Dan zijn de ouderwetsch deftige hoffelijker.

Hoe verlang ik eens met U samen te zijn. Toch zou ik misschien niets zeggen, want ik ben heelemaal suf.

Groeten, handdrukken, handwuivingen. Mijn zoontje is vier jaar. In Mei a.st. ben ik zes jaar gehuwd. Vaarwel! Houd je goed. Wees gelukkiger dan ik.

Uw vriend
Karel Alberdingk Thijm.

Ik ga elken avond om 8 uur naar bed.

Over drie maanden hoop ik geheel hersteld te zijn.

Ik ben van plan in de toekomst eens eenigszins gegrimeerd te Amst. te komen. Dan zoû ik op straat niet zenuwachtig zijn. Kunt gij mij wellicht een baard leenen?

123

Amsterdam 31 Dec. 92

Beste Karel!

Je brief heeft mij goed gedaan omdat ik liever van je hoor - hoe erg het (doorgehaald: dan) ook is - dan zoo niets van je te weten. Gelukkig heb je hoop - hoop om te herstellen - om anders te zijn dan je nu bent - om weer te kunnen werken -

291 Johanna Louise van der Goes, gehuwd met Mr. Nicolaas de Roever, Gemeentearchivaris van A'dam, overleed op 1 mei 1892.

292 Dit is niet gebeurd. De *Verzamelde Opstellen* verschenen eerst in 1894 bij Scheltema en Holkema's Boekhandel te A'dam.

om, behalve je huisgenooten eens iemand te zien. Mocht je - wanneer je beter bent - elders willen gaan wonen, dan geloof ik niet dat je het om de duiten hoeft te laten, want al je vrienden willen je, als je 't hun toestaat, dolgraag helpen. Je leven is natuurlijk niet hetgeen 't op dit oogenblik lijkt. Later rijdt je in een sneltrein Bergen op Zoom voorbij, omdat je juist dien kant uitmoet.

Wat ik over De Nieuwe Gids schreef was onzin. Ik vond het toen maar zoo omdat Kloos het zoo beroerd had. Hij woont nog steeds met Hein Boeken en hij is wel zwak - maar toch een heeleboel beter. Met drinken is 't - ho maar! Hij wil niet uit, maar wandelt door de kamer en gebruikt zijn stokje weer, terwijl hij niet meer overdag slaapt en 's nachts wakker is. Witsen zond hem Aletrino op zijn dak, kreeg wat geld voor hem en zoo heeft hij weer een beetje aardigheid in zijn bestaan gekregen.

Witsen zegt geen woord tegen U, als hij U ziet omdat hij verlegen is, en een enorme consideratie voor U heeft. Nu volgt er een heelen tijd niets, van hier tot Sydney, en dan (doorgehaald: vol) komt dat hij nooit iets weet te praten tegen iemand, dien hij voor de eerste, tweede of derde keer ontmoet. Op de Prinsengracht kwam hij een heelen winter geregeld bij mij. Wij hoorden wel bij elkaar, maar we vertelden elkander niets. Hij is zeer gesloten en kan volstrekt niet converseeren, en zoodra hij over een heele lange brug is, zegt hij in éens alles. Hij gaat trouwen met Betsy van Vloten. Ik denk niet dat ik daar veel last van zal hebben, want hij zal wel precies blijven doen, zooals nu.

Zooals je weet woont onze vriend Chap Van Deventer met zijn hoogen hoed, zijn parapluie en zijn meissie op een bovenhuis in de Deymanstraat bij de Weesperzijde. Hij is wel aardig ingericht. Hij heeft zijn kamer vóór - daar merk je niets van het meissie - daarachter een alkoof en daar weer achter de kamer van het meissie uit een zingend koffiehuis in de Nes. Het meissie heeft het altijd razend druk met de huishouding en het verven van gangen en portalen en Chap brengt haar niet in de circulatie, hetgeen ik Mina wel deed. Het zussie van het meissie logeert tegenwoordig bij haar.

Waarde Thijm, ik woon bij onrustige menschen, den Heer Gijselman en zijn wettige gade. De Heer Gijselman wordt door zijn familie genegeerd om dat hij zich slecht gedragen heeft. De Heer Gijselman is makelaar, maar schijnt er weinig van te doen te hebben. Omdat het zoo alleen met je vrouw vervelend wordt, hebben zij in den laatsten tijd kennis gemaakt met eenige tooneelartiesten van den Heer Charles de La Mar,[293] en die komen dan met hun vrouwen een beetje laat in den avond bij den Heer Gijselman op visite - onder mijn kamer. Deze heeren en dames amuseeren zich met luid zingen, hard schreeuwen en dansen.

Het consumabel betalen zij onder elkaar en hij die het feest bij zich aan huis heeft, betaalt het minst omdat hij er den meesten last van draagt. Laatst op een Zondag was het een oorverdoovend geweld. Om één uur klopte de Heer Gijselman een

293 Charles de la Mar (1845-1908), acteur. Van 1890-1895 directeur van Tivoli in de Amsterdamse Nes.

beetje hard op mijn deur. Ik riep binnen, maar hij hoorde het niet. Toen ging ik naar de deur en deed die open. ‘Ik heb een paar lui bij mij en zij zingen een beetje’ ‘Jawel’, zei ik, ‘dat hoor ik’. ‘Zou het U niet hinderen, want ik wou er niet graag morgen klachten over hooren?’ ‘Neen’, antwoordde ik, heel voornaam: ‘gaat u je gang maar. Veel plezier’.

Waarde Thijm, het duurde tot vier uur en nu hebben zij het kleed beneden opgenomen en de spijkers uit den vloer gehaald, voor de voeten, vat je? voor den oudejaarsavond. Ik zal met Mina alleen zijn, want al de vrienden zijn uit de stad en Maussie bij z'n buren. Dus, wij kunnen er vanavond plezier van hebben. Met Mei, als de kachel weg kan, denk ik weer eens te verhuizen - maar de kamers zijn ruim en luchtig met veel ramen, een mooi uitzicht in de Kerkstraat en op het Amstelveld en twee nare bedden.

Zoo af en toe speel ik nog eens comedie - om 't niet af te wennen - in Fedora,[294] Maria Staart,[295] Gijsbreght, Judith,[296] De Poolsche Jood.[297] Het gaat mij gemakkelijker af dan vroeger om dat ik meer over de menschen heen kijk en mijzelf niet zoo ongelukkig voel.

Het is erg naar dat je zoo ziek bent geweest. Misschien zult ge je na eenigen tijd beter gaan voelen dan vóór de crisis - dan heb je er tenminste iets mee gewonnen. Maken je vrouw en kind het nu redelijk? Wat zal die dokter een wijsheid hebben moeten verkoopen! Kon je nog al met hem vinden en waait zijn hoed niet meer af?

Twee jaren geleden logeerden wij samen in Antwerpen, maar je kon niet slapen omdat het zoo rookte. In dat laatste koffiehuis op die bruinroode bank, zaten wij wel plezierig. Hartelijk hoop ik dat je in het volgende jaar gelukkiger moogt zijn.

Vele groeten voor Kato en Joopie.

Geloof mij, als steeds, Je vriend

Arnold Ising Jr.

124

Amst. 23 Januari 93.

Wel Amice, hoe is het nu met je? Een beetje beter? Ik hoop 't van harte. Misschien heeft de kou, die wel eens gunstig influenceert op de zenuwen, je wat opgeknapt. Gisteren wandelde ik met Ten Bokkel van Haarlem naar IJmuiden. De duinen leken reuzen met de besneeuwde hoofdjes. Vader Kloos trekt wat bij - maar hij is nog niet uit geweest en Witsen gaat trouwen met Betsy van Vloten. Wil Kato en Jodocus groeten. Wanneer kom je eens bij mij?

tt Nolletje.

294 Van Victorien Sardou.
295 Van Friedrich Schiller.
296 Van Paolo Giacometti.
297 De auteur hiervan heb ik niet kunnen achterhalen.

125

Bergen-Op-Zoom
25 Januarie 1893

Amice,

Na ontvangst van je kaartbrief ben ik op de gedachte gekomen, dat ik misschien, zonder dat het te gek is, je de uitnoodiging kan doen[298] van eens b.v. met den sneltrein die ten 10 u. 30 ongeveer hier aankomt naar hier te komen om met den avond-sneltrein, die ten 6 u. 54 hier vandaan gaat, weêr te vertrekken. Dit is evenwel nog zoo'n heel eenvoudige zaak niet. Ik bedoel natuurlijk dat als je mij het groote genoegen zoû willen doen van mij eens op te zoeken ik de bepaling der uren van je komst en vertrek geheel aan jouw overlaat. Maar de quaestie is, dat ik te zwak ben om langer dan de genoemde spanne tijds (doorgehaald: met) op te zijn en te spreken, en dat ik *om acht uur* des avonds naar bed ga.

Nu is de questie: kan ik je voorstellen om een uur of zes te sporen om iemant te bezoeken, die betrekkelijk kort te spreken en dan nog stil en ongezellig is. Ik spreek weinig en zacht en zit daarbij met mijn hand aan het hoofd; ik onthoud mij van rooken, wijn, thee, koffie, spiritualiën, mosterd, peper, enz.

Nu weet je wat er sinds lang bij mij omgaat. Verblijd mij met eenig bescheid.

De koû heeft mij, naar uw juiste veronderstelling, veel goed gedaan maar doet dit alleen *zoolang zij duurt*. Ik ben nú weêr aanmerkelijk slapper.

Ik merk met genoegen aan uw brief dat uwe gezondheid steeds niets te wenschen overlaat.

Ik draag nu weêr háar op mijn hoofd en een ontoonbaar baardje om de kin.

Vele groeten van uw vriend

Karel Alberdingk Thijm.

126

Amst. 27 Jan. 93

Beste Karel,

Natuurlijk wil ik heel graag eens bij je komen - bij voorbeeld in de eerste helft van Februari. Ik proponeer je dan een dag, kom bij je en je moet mij niet ontvangen als je 's morgens gemerkt hebt dat het beter voor je is om niet met mij te zijn. Doe eenvoudig alsof ik in Bergen op Zoom woon. Zie ik je niet - dan probeer ik het heusch de volgende week of zoo - weer. Misschien is het minder geschikt dat je voorneemt een bepaald aantal uren met mij door te brengen. Ik verzoek je je geheel vrij te voelen van het ideetje dat ik uit Amst. ben gekomen. Zoo kan je mij ook laten weggaan na vijf minuten of mij inviteeren in mijn eentje wat te wandelen en je goeden dag te komen zeggen vóór ik vertrek. Variaties op dit thema, mag ik zeker wel geheel aan je overlaten.

298 Op het idee van deze uitnodiging was Thijm gekomen doordat hem op 23 januari een uitstapje naar zijn moeder te Hoogerheide en op 24 januari een onverhoeds bezoek van Israël Querido en diens aanstaande vrouw, mej. Jeannette Sjouwerman, goed bekomen was.

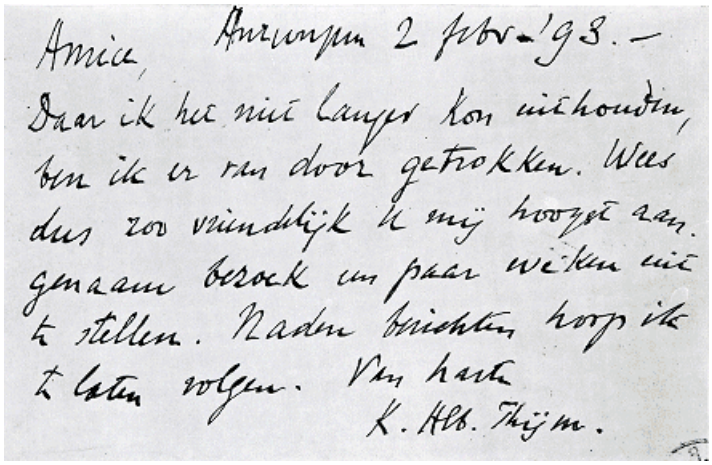
Amicus, Antwerpen 2 febr. '93.—
Daar ik het niet langer kon uithouden, ben ik er van door getrokken. Wees dus zoo vriendelijk U mijn hoogst aangenaam bezoek nu paar weken uit te stellen. Nadere berichten hoop ik U later volgen. Van harte
K. Hlb. Thijm.

Wil je vrouw en Joopie hartelijk van mij groeten.

Als steeds
Je vriend
Arnold Ising Jr.

127

Antwerpen 2 febr. '93. -[299]

Amice,
Daar ik het niet langer kon uithouden, ben ik er van door getrokken. Wees dus zoo vriendelijk U[w] mij hoogst aangenaam bezoek een paar weken uit te stellen. Nadere berichten hoop ik te laten volgen.

Van harte
K. Alb. Thijm.

128

France-Ardennes. -
Monthermé,
Adresse: Monsieur Herber. -

15 februarie 1893.

Amice,
Sedert een dag of twaalf ben ik hier en besteed al mijn tijd aan het doen van langzame wandelingen in het gebergte.[300] Ik ben vooruitgegaan daar ik reeds meermalen op één dag vier uur gewandeld heb, maar dan zeer langzaam. Lezen en schrijven is mij echter hinderlijk. Ik verander (doorgehaald: echter) als een barometer en dit is een teeken van groote zwakte. Gedurende de laatste regendagen was ik ellendig. Vandaag veel beter.
17 feb. - Ik had je al eerder willen schrijven, maar ben òf wandelend òf thuis en dood-moe. Gisteren was ik 6 uur in de lucht. - Zoodat v.d.G. 2 Mrt. in den echt treedt. - Ik ben nu zoo mogelijk nog meer uit alles uit. En dat moet ook. Zoo hoop ik ook *uit* mijn ziekte te komen. Maar dat akelige is nog lang niet weg. Heb je tijd, schrijf mij dan eens een woordje over jezelf en je omgeving. Mijn hand en groet.

Karel Alb. Thijm.

129

299 Geschreven in de conversatiesalon van Hôtel du Courier te Antwerpen, alwaar Thijm op 1 februari met vrouw en zoontje was afgestapt. In de namiddag van 2 februari reisden de Thijms naar Brussel. Van daaruit arriveerden zij op 3 februari te Monthermé.
300 Vnl. de Hauts-Butteaux. Voorts wandelingen langs de oevers van de Maas en de Semois.

Amst. 22 Febr. 93

Amice,
Vriendelijk dank voor Uw briefkaarten uit Brussel en Monthermé. Moge het uitstapje u goed doen!

Vergun mij de meedeeling dat eenige schilders, die veel consideratie voor je hebben, een teekening willen verkoopen en de opbrengst voor jou bestemmen. Een ding is al verkocht voor *f*160. Mocht dit plannetje geheel lukken, dan zou je, als je het wilde, bij voorbeeld kunnen verhuizen zonder er je zelf mee te bemoeien of dezen zomer naar het Buitenland gaan of iets heel anders doen waar je plezier in hebt. De schilders zijn kennissen van mij en hebben niets te maken met Van Eeden en Veth en Van der Horst en zulke kerels meer. Ik vind er niets onaangenaams voor je in, en ik hoop dat het plannetje zal slagen.

Maandag of Dinsdag verhuis ik naar de *Oude Waal no. 5*. Voorkamertje, alcoofje, achtervertrekje, keukentje - heel snoezig met een prachtig uitzicht - karigjes gemeubeld, en aan een kant van de stad, waar ik nooit woonde. Ik stel me nu voor dat ik naar Rotterdam ga. Het kost *f*32.50 per maand.

Uit je meedeelingen begrijp ik dat Kato en Joopie t'huis zijn gebleven.

Kloos en Boeken zullen nu op reis gaan. Van ochtend reden zij met François in een groote vigelante door de stad om een buitenlandsch passeport op te halen. want Kloos vreest dat ze hem zonder dit document zouden inrekenen.

Met Goes willen ze op de beurs geen zaken doen en hij zou graag geheel van de schrijverij gaan leven. Hij gaat den 2en Maart met zijn Marie naar een bovenhuis in de Helmerstraat (bij den Overtoom).

Frans Erens bekwaamt zich bij een advocaat in het procureursvak, na geruimen tijd vertoefd te hebben op zijn Limburgsche goederen.

Vriend Biederlack kent het heele wetboek uit zijn hoofd en schrijft het Kameroverzicht voor de Telegraaf, het ochtendblad in de Kalverstraat, met een vestibule in den trant van de Figaro, waar men de telegrammen kan lezen en fotografiën van de moordenaars ziet.

Met Mina gaat het redelijk. Nu en dan pijn hier en pijn dáár, geheel onbewust, spontaan, mager geworden, belangstellend in onze dingen, en niet meer t'huis in *haar* stand.

Lieve Amice, hoe kom je daar de dagen door als het regent? Van toeristen heb je zeker weinig last. Schrijf mij nog eens gauw een woordje hoe het je gaat en geloof mij,

Je vriend
Arnold Ising Jr.

130

Monthermé, 23 Februarie 1893
Ardennes.

Amice,

Mijn oogen gloeyen van het groote genoegen dat je brief mij heeft gedaan. Ik dank je wel voor je allerliefsten brief, en ook voor de heuchelijke mededeeling daarin. Ik, die mij zelf al zoo lang te koud onverschillig ben dan dat ik de wrange antipathie zou kunnen voelen die ik voor mij heb, begrijp maar niet dat er menschen zijn die nog sympathie voor mij hebben.

Lukt het vriendelijke plan, dan zal ik vermoedelijk doen wat je veronderstelt. Ik wil nu zoo doen: 1° herstellen; 2° huis-zoeken; 3° naar Holland komen (en dan, eventueel, terwijl ik in Holland ben de verhuizing doen gebeuren).

Bezig zijnde te herstellen doe ik al pogingen voor een woning,[301] maar dit kan zoolang ik niet sterker ben enz. niet zeer aktief gebeuren.

Ik heb een groot verlangen om naar Holland-Amsterdam te komen, maar zoolang ik niet beter ben zoû het naar zijn voor de te bezoeken vrienden en voor mij zelf.

24 febr. Ik ben hierheen gegaan als bazis nemende deze gedachtenreeks: in mijn ellende weet ik alleen nog maar dit met zekerheid, 1° dat ik gezond en gelukkig was in den winter van 1887-88 toen ik op 450 Meter woonde; 2°, dat de in de Ardenner landen in 1885 door mij alleen en in 1887 door mij met mijn broêr ondernomen wandeltochten goede uitkomsten voor mij hebben gehad, dat ik mij eigenlijk in dit, hooge, land alleen góéd heb gevoeld, dat ik een norm moet aannemen wat de hoogte aangaat en dus het redelijkst is, alles in aanmerking genomen, daarvoor te nemen: 500 Meter. Daar ik nu naar een 500-Meter-hooge plaats wil gaan en om verschillende redenen niet te ver van Holland èn niet in de Belgische Provincie Luxemburg noch in het daarmeê zeer in relatie zijnde Groothertogdom van dien naam, - zoo vind ik als plaats welke aan al die voorwaarden voldoet: Monthermé. Op mijn kaart stond vlak bij Monthermé als hoogte aangegeven: 492 Meter. (Ongelukkig ligt de plaats zelf op slechts 130 Meter en is de plek waar het 490-505 Meter is 7 kilometer hier van daan. Was ik gezond, dan kon ik er elken dag heengaan, maar nu heb ik het zoo ver nog niet kunnen brengen.)

Ik zoek nu, om te beginnen, om vooreerst te verblijven een zelf hooger gelegen plaats. Hier te zijn is goedkoop, maar alle verplaatsingen zijn min of meer kostbaar, en daarom vordert dat zoeken niet zeer gezwind. Mijn vrouw en zoon zijn bij mij. Ons voornemen was en is namelijk een kamer te huren, waar mijn vrouw zelf zoû koken, zoo dat het leven niet duurder dan thuis zoû zijn. Het vervoer heeft totaal gekost *f* 9.90 en de bagage *f* 2.25.- Wij hebben 3e kl. gereisd en de bagage als vrachtgoed gezonden.

Vaarwel. Spoedig meer. Ik houd mij voor tijding aanbevolen. Groet en handdruk

Karel Alb. Thijm.

Heb de goedheid mij te melden of deze brief is te recht gekomen.

131

Amst. 27 Febr. 93

Amice.

Tot mijn groot genoegen ontving ik gisteren - nog op de Reguliersgracht je vrien-

301 Thijm was in correspondentie getreden met de Amsterdamse wijnhandelaar H.J. Drevelaar over het huren van diens Buiten, in de Graafschap Zutphen.

delijk schrijven. Voortaan is mijn adres nu: 5 Oude Waal. Ik ben druk aan het verhuizen.

Van harte het beste.

Geheel de Uwe
A. Ising Jr.

132

Amsterdam 3 Maart 93

Beste Karel,

Van een goeden vriend, die het best missen kan, kreeg ik *f*60 voor je. Hartelijk hoop ik dat je zoo lief zult willen zijn die te gebruiken om bij voorbeeld eens meer een rijtuig te nemen naar de 7 kilometer verwijderde 490-505 meter. Omdat het in het Buitenland wel eens lastig is geld te ontvangen, zend ik die 120 à 125 francs niet voor morgen ochtend van hier. Misschien is het goed den Monthermeeschen postdirecteur te waarschuwen dat er een postwissel voor je zal aankomen en hem te vragen of er geen bezwaar bestaat je het bedrag uit te keeren. Heeft hij er tegen, dan zou het misschien te krijgen zijn door je hotelhouder en nog iemand als getuigen mee te nemen. Die heeren moeten dan zeggen dat jij Thijmpie bent. In het ergste geval krijg ik de centen weer terug en dan zullen wij er wat anders op bedenken. Wil mij even melden hoe dit zaakje loopt. Met het schilderijenplannetje, hebben deze bloemetjes niets uittestaan.

Tot nog toe heb ik veel plezier op de Oude Waal. Een fatsoenlijke juffrouw, met haar nichtje, en een heel mooi uitzicht, want het is juist op een hoek over de Binnen-Bantammerbrug. Verderop weer een brug van de Prins Hendrikkade en daarachter de spoorwegbrug, met twee hooge huizen links. Magnifieke luchten en de huizen, met sierlijke gevels aan weerskanten van het groen-zwarte-zwarte water. Hè, ik wou dat je al gezond genoeg was om daar een heelen dag en avond bij mij te zitten, in een makkelijken fauteuil!

Goes is gisteren getrouwd. Ik heb er geen last en geen plezier van gehad. Een huwelijksreis maakt hij niet, maar hij vroeg 's avonds eenige vrienden bij zich.

Kloos en Boeken zijn jl. Zaterdag naar Genua, Venetië, Florence getrokken en werden tot Brussel vergezeld door Witsen en Hofker (Delang).[302]

Breitner zat gisteren ochtend al bij mij te teekenen. Ik heb twee kamertjes, daartusschen een doorloopje met een bedstede, waarin je desnoods zoudt kunnen slapen, en een keukentje, dat Mina gelukkig maakt.

Hoe je met vrouw en kind voor *f*9.90 van Bergen naar Monthermé bent ge-

302 Gerrit Jan Hofker (1864-1945). Schreef onder pseudoniem J. Delang tussen 1889 en 1899 sensitivistische prozaschetsen in De Nieuwe Gids. In 1906 verschenen zijn *Gedachten en Verbeeldingen,* ingeleid door Lodewijk van Deyssel.

komen, vat ik niet - of reken je van Brussel uit. Ligt het bij Luxemburg of Sédan? Van harte beterschap en vele groeten van,

je vriendje Nol (A. Ising Jr.)

133

Amsterdam, 22 Maart 93

Amice,

Je brief[303] en beide briefkaarten[303] had ik het genoegen te ontvangen, en de post brengt mij nooit iets, waarin ik meer belang stel dan in hetgeen Gij mij schrijft. Ik zeg dit niet uit vriendelijkheid, maar omdat ik het meen.

Gelukkig dat ge je wat beter voelt, al gaat het dan langzaam. Vergun mij Uw plan toe te juichen om te trachten dichter bij de gewenschte hoogte te logeeren dan nu het geval is. Je hechten aan voorteekenen herinnert mij aan de bijgeloovigheid van sommigen onzer vrienden - hier. Witsen zou laatst in een aapje stappen, en zag juist bij tijds dat het nummer 39 = 3 × 13 was. Tot niet geringe verbazing van de bestuurder van 39, ging hij in een ander rijtuig. Breitner laat zeer gaarne de kaart leggen en van François Erens weet jij beter dan ik dat hij er gants niet vrij van is. Onze wederzijdsche droomen worden met de meeste belangstelling aangehoord en op het leven toegepast. In een der laatste nummers van het tijdschrift: de Nieuwe Gids heeft Gerrit Jan Hofker een droom over Witsen[304] doen plaatsen.

Kloos en Boeken hebben hun uitstapje verlengd door er Rome bij te nemen, waar zij aanvankelijk geen plan op hadden. Zij zullen nu op weg zijn tusschen Rome en Venetie en hebben dus de terugreis aanvaard. Rome viel hen tegen. Zij vinden het een *klein* stadje. Ik ga morgen voor twee dagen naar Leeuwarden en Groningen om daar te spelen in Judith.

Ik wou je voorstellen je niet het schilderssommetje in ééns te sturen, zooals eerst mijn plan was, maar in termijnen, zich regelend naar hetgeen ik er van te pakken krijg - omdat het lang kan duren voor allen, die er aan meedoen iets hebben verkocht.

Behalve de *f*160, waar je reeds van weet, heeft er nu nog één, een teekening verkocht voor *f*100. Ik heb nu gevraagd die *f*260 te mogen ontvangen en dan wou ik je die, als je het goedvindt, maar subiet sturen, zoodra ik ze heb.

In de Oprechte Haarlemmer Courant heb ik gelezen dat ik mijn Secretarisbaantje zou neerleggen, terwijl de Heer Herman Heyermans Jr,[305] verslaggever van de

303 Niet bewaard gebleven.

304 Dit moet wel slaan op *Noodlot* in *Ondergangen,* gepubliceerd in De Nieuwe Gids VIIII, dl. 1 (dec. 1892), 277-278.

305 Herman Heyermans (1864-1924). Had op dit tijdstip 'officieel' gedebuteerd met de novelle *'n Jodenstreek?* in De Gids van aug. 1892. Was niet verslaggever, maar toneelcriticus van De Telegraaf.

Mina Ising-Otten

Telegraaf mijn aangewezen opvolger zou zijn. Eenige andere bladen hadden de vriendelijkheid dit bericht over te nemen.

De Heer Herman Heyermans Jr. is kortgeleden uit Rotterdam hier aangekomen en wordt aangezien voor een indringerig Joodje. Hij moet bij W. Stumpff en A.C. Wertheim werkelijk in bovenvermelden zin zijn werkzaam geweest. Ongelukkig voor hem, hebben zijn collega's Berckenhoff,[306] Simons,[307] Rössing enz. leelijk het pestje aan hem gezien en hoewel deze heeren mij niet beminnen, vonden zij het plotseling en eenparig raadzaam aan mijn partij te trekken. Zoo zond Simons het berichtje de wereld in, om den Heer Herman Heyermans Jr. te bebliksemen. De Heeren Critici groeten mij nu welwillend, beschermend glimlachend en handwuivend, terwijl de Raad van Beheer en de Heer W. Stumpff verklaren op een hofje te wonen en nergens van te weten.

Voorts loopt er een gerucht dat mijn levensgezellinne een liaison heeft met G.H. Breitner. De kwestie is dat zij heel mager is geworden (voor haar doen) en Breitner inneemt door haar uiterlijk. Hij maakt photografien van haar en wil haar uitschilderen. Sints eenigen tijd komt hij veel bij ons om haar te bekijken, maar volgens mijn bescheiden meening bleef de liefde er tot nog toe buiten.

In Februari jl. schreef ik een mooie brief aan mijn Raad van Beheer om wat meer tractement, want ik was zoo arm. Ik kreeg toen *f*250 per jaar meer.

Nu het nieuwtje van de Oude Waal er een beetje afgaat, merk ik, dat ik woon als een gehuwde kantoorbediende. De stoelen zijn versleten en wrak, er ligt geen kleed op den grond maar een karpetje, witte armoedige overgordijntjes en allerlei rare voorwerpen aan de muren. Achter is het stikdonker en ik kan nooit mijn voorwerpen vinden, terwijl Mina en ik voortdurend over elkaar vallen, vanwege de begrensde ruimte. Op de Reguliersgracht had je moeten komen, Amice, met die openslaande ramen en kamers - zóó groot dat je er krijgertje kon spelen! Maar daar hadden wij geen keukentje, begrijp je - Nou - hm! ook niet alles. Enfin groet je vrouw en Joopie hartelijk,

Je vriend
Arnold Ising Jr.

134

Amice. Te gelijk met deze briefkaart zend ik U postwissel van 332 Francspicturale financien.

Over een dag of acht, hoop ik dat de andere *f*100 kunnen volgen. De man is uit de stad.

Veel hartelijke groeten,
tt A. Ising Jr.

Amst. 29 Maart 93

306 Herman Leonard Berckenhoff (1850-1918), letterkundige. Directeur van de K.V.H.N.T. te Rotterdam.

307 Leo Simons (1862-1932), journalist en docent aan de Toneelschool te A'dam. In 1905 oprichter en nadien jarenlang directeur van de Wereldbibliotheek te A'dam.

135

Monthermé-Ardennes - France.
30 Maart 1893.

Amice, Gisterenavond is uw zending mij zegevierend geworden. Heb dank voor uw zorg. Ik vind heel vriendelijk dat gij het hebt willen splitsen. Wil de overbrenger mijner erkentelijkheid bij de edelmoedigen zijn. -

Met genoegen zag ik in uw laatsten brief het fiasco van den Heer H.H. Jr.[308] Naar ik uit je berichten begrepen heb zijt gij niet aanwezig geweest bij het bruiloftsmaal van v.d.G. - Tot 10 April heb ik mij geakkordeerd, dan denk ik hooger op te gaan. In tientallen van jaren is in Maart niet zulk een reeks dagen geweest met weêr van den 1sten rang. - Het reizen per 3e Kl. is heel aardig, maar er is tegen (voor iemand, die zwak is), dat het zeer vermoeyend is. - Ik schrijf elken dag iets in een soort dagboek. - Gedurende de laatste dagen heb ik dagelijks 6 à 7 uur in de zon gelegen bij het bosch. - Een briefkaart is zooveel als een gesprek op de beurs, of even op straat, een brief 's avonds in een huiselijke kamer. Ik begin een brief, maar hij komt misschien niet gauw om dat er dagen zijn dat ik bijna niets kan schrijven zonder hinder. Vaarwel. t.t. K.A. Th.

136

Amst. 6 April 93

Amice,

Zooeven zond ik een postwissel van 416 Francs aan je af, in de hoop dat die je nog te Monthermé zal komen begroeten. Misschien duurt het wel een tijdje voor ik weer wat krijg - je bent er met die vervloekte kerels nooit zeker van. Maar wil mij toch je nieuwe adres zenden.

Waarom laat ‘de familie Alb. Thijm’ de brieven aan en van je vader uitzoeken en publiceeren door een Evers of Everts te Rolduc.[309]

Lieve vriend, wil mij (doorgehaald: daarom) (Pardon!) eens inlichten, want dit zaakjen ergert mij verschrikkelijk. Ik heb dit bericht in een courant gelezen - en ook dat je boek over je vader verschijnt; dit laatste werd medegedeeld door onzen gewezen amice Sinclair de Rochemont, den tegenwoordigen redacteur van het Nieuwsblad voor den boekhandel. Hij beging de indiscretie van er bij te voegen dat jij A.J. en L.v. Deyssel bent, en het Dagblad de Amsterdammer nam het over. Krijg je daar wel couranten in de Ardennes of wil ik er soms voor zorgen? Wil je de geillustreerden

308 Waarschijnlijk heeft Thijm in Ising's brief van 22 maart voor de allereerste maal in zijn leven de naam Heyermans onder ogen gekregen. Weldra zou Thijm Heyermans gaan waarderen als een ‘eerlijke, knappe, warme, standvastige werker’. Zie L. van Deyssel, *Nieuwe* Kritieken, A'dam 1929, 142-147.

309 Willem Everts (1827-1900). Van 1851-1868 leraar, van 1868-1893 directeur van de kostschool Rolduc te Kerkrade. In 1891 Huisprelaat van Z.H. de Paus.

Gil Blas[310] zien? Er staan, zooals je misschien weet, magnifieke teekeningen van Steinlen[311] in.

310 Le Gil Blas illustré was een in 1879 opgericht blad, dat keer op keer ergernis wekte bij de fatsoensrakkers.

311 Th. H. Steinlen (1859-1923) droeg wekelijks een prent bij aan Le Gil Blas.

Het doet mij erg veel plezier dat je me een brief wilt toerichten. Je treft wel mooi en warm weer daar buiten; wij zitten hier steeds in de stad te muffen. Ik moet allerlei rollen opnemen en leeren - want Morin laat het wegens ouderdom afweten,[312] en ik ben zoo verkouden als een snip. Ook is mijn woninkie mij te armoedig en te klein en te benauwd, terwijl ik in mijn bed steeds op een helling lig en een aantal kinderen 's morgens om half zeven, boven mijn hersens een afschuwelijk kabaal maken en den geheelen dag door de trappen op en afstampen als een escadron huzaren, terwijl ze de voordeur wijd laten openstaan. Amice, ik denk er hard over om te verhuizen.

Hartelijke groeten voor Kato en Joopie,

Geheel de Uwe
A. Ising Jr.

137

Monthermé, 9 April 1893.[313]

Den Hre. A. Ising Jr.
Amsterdam.

Amice, Ik heb de onaangename eigenschap van nog steeds ‘zenuwachtig’ te zijn als ik mij per spoor moet verplaatsen, als ik ‘op reis’ moet gaan, ongeveer twee dagen van te voren, den duur der reis zelf, en een of twee dagen daarna.

Verscheidene menschen, die toch veel reizen en er aan gewend moesten zijn, zoo als mijn zuster bij voorbeeld, behouden deze onaangenaamheid het geheele leven door. Mijne zuster bij voorbeeld kan niets eten den ochtend van haar vertrek, enz. Dit nu, kan ík wel, ook dwing ik mij er wel toe, daar gij met een leege maag eenvoudig flauw zoudt vallen op reis. Bij mij openbaart de nervositeit zich met permissie hoofdzakelijk in iets anders, ook klamme handen enz.

Nu is dit iets zonderlings: dat deze toestand van zenuwachtigheid zoo als van zelf spreekt, nadeelig is voor den in de eerste plaats kalmte zoekenden herstellervan-een-zenuwziekte, en dat toch aan zenuwzieken altijd aanbevolen wordt: te reizen.

Ik verkeer op dit oogenblik in den aangeduiden staat, en nu zet ik, - permiteer mij het ronduit te zeggen - het aangenaam afleidende van aan U een brief te schrijven tegen dezen staat aan om hem zoodoende te verzachten. Wij gaan morgen[314] om half-elf hier uit het huis en trekken naar Kyllburg, een reis van 5 uur ongeveer, die echter langer duurt om dat men hier en daar twee uur moet

312 Zie aantekening no. 162. Op 26 april 1893 nam Morin in het Grand Théâtre afscheid met zijn spel in de titelrol van *Dokter Claus* van Adolf L'Arronge.

313 Deze brief werd niet voltooid en niet verzonden.

314 Op 10 april reisden de Thijmen naar Charleville en vandaar naar Luxemburg, op 11 april van Luxemburg via Trier naar Gerolstein, alwaar werd afgestapt in het Gasthaus Hermes, dat op 17 april verlaten werd voor een kamer beneden in de plaatselijke school bij Herr Lehrer Dohm.

wachten. Toen ik U onlangs schreef van hooger op gaan, dacht ik eigenlijk meer aan de Vogezen en de buurt van Fransch Zwitserland (Savoye, Jura); maar dat is te ver om te *wonen* en daar wij met-een een huis zoeken, gaan wij nu maar eerst naar de Eifel, die tot de streken behoort, van (doorgehaald: welke) waaruit Amsterdam binnen de twaalf uur te bereiken is. De Eifel is het gebergte begrensd door België, Luxemburg, Trier, Coblenz en Keulen.

Morgen zijn wij twee uur stil te Mont-Saint-Martin. Ik zou graag daar ook dit schrijven voortzetten. Ik draag tegenwoordig al tijd schrijfgereedschap in mijn zak.

In Kyllburg of, als Kyllburg laag ligt aan de rivier, in een hoog stadje daar in de buurt, huren wij onmiddelijk een kamer, want dat is véel beter, vooral als je, om een huis te zoeken, uitstapjes hier en daar in den omtrek maken wilt; want, zie hier de wijsheid: ben je in een hotel en pension en ga je voor twee dagen weg, dan gaat je volle pensionprijs dóor, vooral als je per maand en dus goedkoop geäkkordeerd hebt, maar heb je een kamer van 20 francs per maand, dat dus neêrkomt op frcs. 0.66 per dag, dan verlies je maar frcs. 1.32,- bij een kamer van frcs. 40.- frcs. 2.64.-

Maar dan moet je vrouw ook zelf eten koken, kan dus niet aldoor met je wandelen, enz. -

Amice, gij vindt ongetwijfeld dat ik aan 't kletsen ben. Ook kan ik niet ontkennen dat ik mij eenigszins schrijven voel als iemant die een lijzig praatje houdt, met zeer lange uitleggingen, enz.

138

Amst. 16 April 93

Amice, Morgen (Maandag) hoop ik U te zenden: *f*150 (een kleine 250 Mark) Ik ben eens aan den Moezel geweest, Alf, Bertrich, Cochem. Vooral in Cochem vind ik het heel aardig. Kloos en Boeken zijn in Rüdesheim.

Hartelijk gegroet met de Uwen,

t.à.v.
A. Ising Jr.

139

Gerolstein bei Euskirchen. Rhein-Preussen 18 April 1893.

Amice, Uw postwissel van gisteren heb ik in goede orde ontvangen. Dank voor Uw moeite en vriendelijkheid. Het krijgen van postwissels is een alleraangenaamste tijdpasseering, die gij mij bezorgt. -

Hier dicht bij ligt het dorp Schmidtheim op 553 Meter, dat misschien voor ons om te wonen in aanmerking zal komen, maar ook bij Malmedy, in de buurt van Aken, zijn er zoo hoog, en daar dat dichter bij Holland is, zoû dat misschien beter zijn. Te Monthermé ben ik een brief aan U begonnen, maar ik ben nú nog

niet geheel bekomen van de vermoeyenissen der verplaatsing. - Met spijt zag ik dat Uw nieuwe woning U niet erg bevalt op den duur. Wij wonen hier thans op een kamer van den schoolmeester, in het schoolgebouw, zoo dat het aan kindergetrappel en schoolgezang boven onze hoofjes niet ontbreekt. De Moezelvallei is fraai. Tusschen Luxemb. en Trier zijn wij er door heen gespoord. Het bericht omtrent de brieven mijns vaders las ik ook in de krant. Vindt gij dat zij er *mij* meê hadden moeten belasten?

Wees zeer gegroet van mij en de mijnen. K. Alb. Thijm.

140

Hôtel Eis.

Gerolstein, den
11 en Mai 1893

Amice,

Wij hebben dus een 14-daagsch Rhijnreisje gemaakt[315] en zijn thans terug te Gerolstein. Wij hebben veel genoegen gehad. Het was eigenlijk, moet gij weten, de eerste maal van mijn leven dat ik in den eigenlijken zin op reis ben geweest, dat wil zeggen gedurende een reeks van nachten ongeveer telkens in een andere kamer en gedurende den heelen dag elken dag verblijven in bewegende vervoermiddelen of op tentoonstellingen enz., zonder daar tusschen ooit een uur (doorgehaald: of) van stil gesprek of mijmering.

Wij hebben gebruik gemaakt van: kleine stoombooten, groote stoombooten, veeren, ponten, roeibootjes, zeilscheepjes, ezels, ponneys, liften, open rijtuigen, dichte rijtuigen, diligences, spoorwagens, ‘tandradspoor’, paardentrams, stoomtrams, draaimolens, enz. Daarin is veel dweepend aangenaams als een wals van Strauss: in een zacht snelle opvolging alles te zien wat een land heeft aan natuur- en kunstmoois.

Ik ben dit aan U en de uwen verschuldigd.

Ik had U een langen brief willen schrijven, maar tot mijn spijt is schrijven nog altijd niet dat wat ik hebben moet, merk ik.

Tot 14 Mei ben ik hier. Stuur, als gij de goedheid wilt hebben mij met een brief of kaartbrief te verblijden, uw berichten tusschen 14 Mei en 3 Juni naar Bergen-Op-Zoom.

315 Op 26 april waren de Thijmen naar Keulen gereisd, van daaruit op 29 april naar Bonn. De stoomtram bracht hen op diezelfde datum naar Melhem, vanwaar een zeilboot hen naar Königswinter vervoerde. Daar werd het tandradspoor naar de Drachenfels genomen. Terug in Königswinter bracht een rijtuig hen naar Honnef, alwaar zij via een veer overstaken naar Rolandseck. In 't avonduur arriveerden zij in Remagen, waar overnacht werd. Een stoomboot bracht hen op 30 april naar Mainz, van waaruit zij via Stolzenfels in Coblenz arriveerden. Van daaruit reisden zij op 1 mei naar Kreuznach, terwijl ook nog een boottocht Bingerbrück-Rüdesheim gemaakt werd. Van 2 tot 7 mei verbleven zij te Wiesbaden om, via Frankfurt, op 9 mei weer terug te keren naar Gerolstein.

Het boek van A.J. over Alb. Thijm[316] zal U bereikt hebben.

Vele hartelijke groeten van
Karel Alberdingk Thijm.

141

Amst. 12 Mei 93

Beste Alberdingk!

Ontvang mijn dank voor de Postkarten, die je mij wel aus Cöln, Coblenz, Rüdesheim, Wiesbaden en Frankfurt hebt willen toerichten. Ik ben erg blij dat je je zooveel beter voelt worden en opgewekter. ‘Gezondheid is een groote schat om vergenoegd te leven.’

Ook ben ik zeer in mijn schik met je werk over je vader. Misschien zou Hij het gewaad waarin het steekt[317] wat vreemd hebben gevonden. Mij komt het heel mooi voor en ook het portret van Veth,[318] hoewel zijn persoon mij zeer antipathiek is. Hoe lief van je om je wel te willen herinneren dat ik er je indertijd naar gevraagd heb!

Van morgen heb ik gehuild, na een paar dagen zeer zenuwachtig geweest te zijn, met een naar licht gevoel boven mij oogen, en den geheelen middag heb ik in je boek gelezen, alsof ik jou zelf hoorde vertellen, wat het grootste plezier in mijn leventje is geweest.

Je hebt mij veel over je vader gezegd en zoo ben ik hem gaan vereeren en liefhebben. Ik heb luid gelachen om den ouden heer Sterck, die door zijn hilariteit den abt Brouwers liet steken in zijn toast op de Paus en om Hofdijk met zijn oranjetooisels en zijn vaderlandslievend gedicht in den zak.[319]

Hartelijk dank! Je hebt er mij enorm veel plezier mee gedaan.

Ik heb al den tijd om wandelingetjens door de stad te maken en in de lucht te kijken, want het gezelschap onzer Vereeniging maakt een reisje door het land met het Blijspel: Inkwartiering.[320] Dan gaan ze naar Groningen, waar ik ook niet

316 A.J.. *J.A. Alberdingk Thijm,* Loman en Funke, A'dam 1893.

317 Slaat op de door A.J. Der Kinderen ontworpen boekband en de titelbladversiering, door Bettina Polak, *Het fin-de-sciècle in de Nederlandse schilderkunst, De symbolistische beweging 1890-1900,* 's-Gravenhage 1955, 403, beschreven als volgt: *‘Boekband:* Groen ornament op linnen; 22.5 × 14.5; s. achterzijde; A D K; *Titelbladversiering:* in boven- en beneden-omlijsting: letters van de titel; in midden staat maagd, in iedere hand schild houdend; boven en onder deze schilden: vier banderolles, met devies van Alberdingk Thijm: ‘Nil nisi per Christum’.

318 Jan Veth had reeds op 19 juni 1892 Thijm eigener beweging aangeboden het portret van J.A. Alberdingk Thijm te maken. Veth schreef toen o.m.: ‘Ik heb nog een sterke impressieherinnering van een fotografie-tje dat je me liet zien van Je Vader op zijn doodbed, en als Je het niet oneigenlijk vondt, zou het mij buitengemeen aantrekken daàrnaar een ets of lithografie zeer nauwgezet te mogen maken.’ Nadien bestudeerde Veth ook nog diverse andere portretten van J.A. Alberdingk Thijm.

319 A.J., *J.A. Alberdingk Thijm,* a.w. 176-177 en 228-229.

320 Van G. von Moser en F. von Schönthan.

mee te maken heb. Het is eigenlijk minder aangenaam, Amice, dat ik zoo weinig voor het voetlicht kom. De werkjens die ik nu verricht herinneren mij sterk aan het beroep van souffleur, of tooneelmeester of zoo iets.

Willem Witsen is gehuwd met Betsy van Vloten en op reis naar Bretagne. Hij gaat wonen in Ede - dus die ben ik kwijt, wat mij leed doet.

Belangstellend kijk ik uit naar het fotografietje dat je mij wildet beloven.

Vele groeten voor je vrouw, en geloof mij steeds,

Geheel de Uwe
Arnold Ising Jr

142

Amst. 10 Juni 93[321]

Waarde K.J.L!

Met de meeste belangstelling ontving ik Uw berichten uit den vreemde en vele oorden van ons Vaderland.

Waarom zou je niet als correspondent van de Nieuwe Rotterdamsche Courant naar Chicago gaan? Ik ben zeer jaloersch op de Heeren van Laar[322] en Alphonse,[323] die het voorrecht hadden je van aangezicht tot aangezicht te zien. Veel genoegen doet het mij dat je een beetje gezonder wordt en weer in het een en ander behagen schept. Eergisteren avond dronk ik Rüdesheimer bij Maussie, waar ik tot van nacht drie uur doodziek van was. Waarschijnlijk zal de Vereeniging mij tegen September 94 bebliksemen, door mij niet meer als acteur te engageeren, waardoor mijn inkomen zou verminderen. Indien dat gebeurt, Amice, weet ik geen hemelschen raad. Mina hoest erg. Ik denk dat zij de tering zal krijgen, en onze vriend François heeft geen duiten, maar ik weet niet hoe ik ze hem moet bezorgen.

Nu en dan komt het mij voor dat uw ‘handje’ nog niet geheel en al in orde is. Manes ten Bokkel woont tijdelijk te Utrecht. Ik deed een wandeling met hem over de Bildt naar het station Den Bildt, door de heide naar het huis ter Heide en naar Zeist. Van Zeist naar Utrecht terug, een uur of zeven op een Zondag. Ik ontmoette Uw gastheer een paar maal. Hij deed verhalen, maar ik begreep niet, waar ze van daan kwamen en zei dat hij niet kon ‘scheppen’ als hij niet om zoo laat naar bed ging en om zoo laat opstond. De schilders laten mij verder brommen, maar dat gaat zóó niet, vind ik, zij hebben het mij beloofd. Vergeef mij dat alles zoo'n beetje door elkaar staat, die Rüdesheimer zit mij nog dwars. Van harte wensch ik je heel veel plezier in Hamburg. Zijn Kato en Joopie nu t'huis of heb je de familie bij je?

Ontvang een handdruk van je vriend,

Nolletje Strontdonder.

321 Geadresseerd aan: Herrn K.J.L. Alberdingk Thijm / Adresse: Herrn Ary Prins, Hamburg, Poseldorf Heimweg 3.
322 J.J. van Laar. Zie aantekening no. 221.
323 Van 3-4 juni 1893 had Thijm gelogeerd bij Alphons Diepenbrock te 's-Hertogenbosch.

Jan Gerhard ten Bokkel

143

Aan den Heer A. Ising Jr.
Amsterdam.

Hamburg Pöseldorf Heimweg 3[I] Adresse: Herrn Prins.[324]

Beste Arnold,

Uw schrijven heeft mij buitengewoon veel genoegen gedaan. Ik wil niet verbergen dat de daar ingelaschte te-kennen-geving omtrent het nog-niet-voor-goed-gedáán-zijn van onze pikturaal-finantiëele delikatesse mij een verbazend prettige verrassing is geweest. Ik meende en peinsde en vond en dacht dat het nu reeds méér dan mooi en goed was geweest; maar beken dat aan wat nog komen mag een niet mindere graâgte van ontvangst te wachten staat. Het min of meer baronachtige mij-of-ons aanhoudend-verplaatsen heeft nu uit (Ik ben alléén bij Prins, mijn gezin zit zich te Bergen in het zonnetje te warmen); maar in het najaar (doorgehaald: sta) heb ik enkele gebeurtenissen in 't vooruitzicht, waarbij ook in den buidel getast zal moeten worden, waarbij eene verhuizing misschien naar de buurt van Zutfen, waarvan de kosten evenwel natuurlijk belangrijk lager zullen zijn dan die ik eertijds voor een verplaatsing der inboedels naar een ver bergland had geraamd.

Ik zoû misschien ook wel in Blarikum of aan de Vecht kunnen wonen, maar geloof bij Zutfen beter en goedkooper te recht te komen. Ik hoop U weldra dat alles met een zekere breedvoerigheid, die aan misbruik-maken van aandacht-welwillendheid grenst, mondeling mede te deelen.

Eigenlijk ben ik tot een goeden gestels-toestand teruggekeerd en jubel zacht: nee, ik bèn nog niet verlóren, falderalderiere.

Hoewel alle verschijnselen mijner krankheid-van-zenuwen nog niet geheel verdwenen zijn, zijn die toch tot zoo goed als niets teruggebracht en ben ik daarenboven op een andere manier weêr sterker dan ik vroeger was.

O vriend hoe warm is het de laatste dagen.

Ik hoop, en denk ook dat in 1894 de Vereeniging U níet zal 'bebliksemen'.

Leeft Maussie dus ook nog?

Het is fataal dat ik behoefte heb aan zoo veel voeding en dus (zéér vertrouwelijke-mededeeling) genoodzaakt ben hier dagelijks nog even in een restauratie te gaan.

Spoedig meer, blijf gezond, groet uwe gezellin en aanvaard mijne betuigingen.

Zeer de Uwe K. Alb. Thijm.

324 Van 5 juni t/m 9 juli logeerde Thijm op dit adres. Deze niet gedateerde brief werd geschreven op 16 juni 1893.

144

Amst. 13 Juli 93.[325]

Beste Joan!

Welkom in het Vaderland. Beroerd van je hand. Het doet mij veel plezier dat je hier komt, maar hoe zit dat Lodewijkje? Ik ben onafscheidelijk verbonden aan de Plantage in mijn zakie. Zaterdag avond kan ik wel wegblijven, als ik het dien dag vóór tweën weet. Zondag avond *moet* ik er zijn. Zaterdag middag na drie uur en Zondag den geheelen dag tot je dienst. Ik ploeter met die uren evenals wijlen Maussie. Vergeef het mij! Maar als Mina tegen me zei: Karel is er geweest! zou ik het niemendal plezierig vinden - vooral voor de eerste keer. Ga je bij Goes logeeren?[326] Daar heb ik een nootje van hooren kraken. Maandag avond zou ik ook kunnen wegblijven, vooral als ik er Zaterdag wèl mocht geweest zijn. Enfin - wil dit encombrant geschrijf excuseeren.

Geheel de Uwe
A.P.C. Ising.

145

24 Juli 93[327]

Amice!

Mina zegt dat het veel gezelliger zou zijn, indien ge ons het groote genoegen mocht willen aandoen om Woensdag te komen middagmalen. Hartelijk hoop ik dat ge het nog zoo zult kunnen schikken. Als ik nu geen antwoord van U krijg, wachten wij U Woensdag tusschen half vier en half vijf, en wij beloven met weinig tafels te zullen gooien.

Van ganscher harte, de Uwe

Arnold Ising Jr.

146

Amst. 5 Septbr. 93[328]

325 De hieraan voorafgegane brief van Thijm bleef niet bewaard. Daarin moet melding gemaakt zijn van het zich verstuikt hebben van de rechterhand, waardoor Thijm tot 20 juli genoodzaakt was met de linkerhand te schrijven.

326 Dit is inderdaad gebeurd. Thijm arriveerde bij Van der Goes op 14 juli, werd er hartelijk ontvangen maar sliep er zo slecht dat hij, na een bezoek aan Ising op 15 juli, zijn intrek nam in het Victoria-Hotel, van daaruit tegen middernacht Van der Goes telegraferend dat hij bij Ising bleef!

327 Geadresseerd aan Thijm, per adres den Heer Bleckmann, Vondelkade 31, A'dam.

328 Geadresseerd aan Thijm, per adres Dr. F. van Eeden te Bussum. Van 15 aug. tot in de eerste helft van sept. 1893 logeerde Thijm met zijn gezin bij Van Eeden. Zie *Gedenkschriften,* 485-490.

Amice,

Voor zoover ik weet bedraagt het honorarium eens sprekers in Oefening Kweekt

Kennis[329] *f*25 voor een inwoner van Den Haag en *f*40 voor iemand, die bijvoorbeeld uit Amsterdam moet komen. Een Parijzenaar krijgt wat meer. Prof. Pierson en dr. Schaepman zijn Eereleden; zij zullen er dus niet vet van soppen. Het Nederl. Tooneel treedt in Oefening op voor *f*200, hoewel wij gewoon zijn het voor niet minder dan *f*400 te doen. Maar de letterkunde, nu enfin! - Meer dan *f*50, wordt één Hollander nooit door Oefening aangeboden.[330]

Met alle achting en waardeering
Geheel de Uwe
A. Ising Jr.

147

Amst. 26 Septbr. 93[331]

Amice,
Het spijt mij wel dat ik, toen ik Uw aangenaame Briefkaart[332] ontving, reeds

329 Thijm had aan de voorzitter van dit Letterkundig Genootschap te kennen gegeven dat hij graag eens voor de leden zou willen optreden.

330 W.C. Capel, de secretaris van 'Oefening kweekt Kennis' had, bij schrijven van 1 sept. 1893, Thijm een honorarium van *f*50,- in 't vooruitzicht gesteld. Uit een brief van dezelfde, d.d. 3 sept. 1893, blijkt dat Thijm's optreden niet kon doorgaan omdat hij, in antwoord op Capel's eerste brief, een hoger honorarium bedongen had. Bizonder sneu voor Thijm was wel het feit dat hij reeds begonnen was aan de wel zeer onconventionele inleiding waarmee hij zijn voorlezing zou openen: 'Toen ik door den geachten sekretaris van uw Genootschap namens het bestuur werd uitgenoodigd voor u op te treden, heeft mij die uitnoodiging een dag bezorgd vervuld met allerlei gemengde gewaarwordingen. De korte aanduiding van die gewaarwordingen komt mij voor de beste wijze te zijn om mij zelf bij u in te leiden. Allereerst werd ik getroffen door de onderscheiding, die mij te beurt viel. Het was de eerste keer van mijn leven dat mij werd voorgesteld een gestoelte te beklimmen waarnaar ik tot dan toe steeds met een zekeren schroom en verlegenheid had opgezien. En het feit dat ik deze eer werd waardig gekeurd door een vereeniging zoo eerwaardig en van ouds vermaard als de uwe, verdubbelde er voor mij de beteekenis van.
Deze aangename gedachte werd echter onmiddellijk begeleid door de minder aangename omstandigheid dat ik er geheel van streek door werd gebracht. Een paar dagen van zenuwachtige kouwelijkheid en huiverigheid heeft uw vriendelijke tegemoetkoming mij bezorgd. Ik voelde mij lang niet op mijn gemak. Menigmaal heb ik rustig op een steilen bergspits gestaan, honderden meters boven het dal in de diepte, en toch scheen het mij toe dat de anderhalve meter hoogte, welke mij thans van u scheiden, mij zouden doen duizelen van verwarring en ontsteltenis. Maar spoedig verdween dit mij beschamende denkbeeld daar ik inzag dat nooit het oog eens bergbestijgers iets aangenamers en meer geruststellends ontwaarde dan de bloemen uwer toegevendheid en hoffelijken aandacht, die ik hier in de diepte zoû zien bloeyen'.

331 Van nu af luidt Thijm's adres: Eemnesser Hoog te Baarn, alwaar hij in de eerste helft van sept. 1893 Huize Villetta betrokken had. Thans is Villetta gelegen aan de Jacob van Lenneplaan 55 te Baarn.

332 Niet bewaard gebleven.

een middagmaaluitnoodiging van mijn neef Hopman[333] voor aanstaanden Zondag had aangenomen.

Ik kan daar nu slecht af. Indien je vrouw en jij zoo lief mochten willen zijn het voor mij te schikken - dan wil ik heel graag Zondag *8* October komen, en in dat geval verzoek ik U vriendelijk het mij nog met een enkel woordje te melden.

Op dien ongelukkigen Zaterdag, toen gij mij het genoegen deedt om mij te komen bezoeken, was ik naar Willem Witsen in Ede. Dat trof al heel naar, beste Karel. Mijn bureel is nu 45 Amstelstraat - ingang: dameshoedenwinkel.

Wat zeurt die juffrouw Catharina[334] nu weer! Naar mijn bescheiden meening gedraagt zij zich zeer incorrect, (Pardon!) terwijl haar proclamatie uiterst onbeduidend is.

Wil je vrouw hartelijk van mij groeten en geloof mij,

De Uwe
A. Ising Jr.

148

Amst. 5 Oct. 93

Amice!

Als ik nu geen tegenbericht krijg, neem ik de vrijheid Zondag ochtend om 11.19 (Greenw. tijd) in Baarn aan te komen. Als het je wat lastig is, kom mij dan s.v.p. niet afhalen - ik zal het wel vinden. Vriendelijk dank voor je welwillend antwoord en de hoffelijke schikking. Mijn beste groeten aan U en de Uwen. Van harte,

tt
A. Ising Jr.

149

Amst. 9 Nov. 93

Amice,

Ik wil heel graag Zondag 12 dezer om 11.19 Greenwich komen. Misschien moet ik 's avonds wat bij tijds weg, maar dat is van later zorg.

Hartelijke groeten aan je vrouw.

Van harte
tt
A. Ising Jr.

333 Jacob Hopman te A'dam.

334 Waarover Thijm's zuster zeurde, hebben wij niet kunnen achterhalen. Vermoedelijk heeft zij, op een ons onbekend gebleven plaats, bezwaren ontwikkeld tegen A.J.'s boek over *J.A. Alberdingk Thijm*.

150

Amsterdam 4 December 93

Amice,
Toevallig verneem ik dat de Heer Charles Van der Horst een dezer dagen het voorrecht zal hebben Uw Gast te zijn.
Met het oog op de warme belangstelling, die de Heer Charles Van der Horst uitspreekt voor ons Vaderlandsch Tooneel, kom ik U, op gevaar af van onbescheiden te zijn en met de zekerheid dat mijn verzoek overbodig is, beleefd en vriendelijk vragen hem niet te zeggen wat ik het genoegen had U te mogen meedeelen over de plannen, die de Kon. Vereeniging heeft tot reorganisatie.
De weetgierigheid van den Heer Charles Van der Horst zou aanleiding kunnen geven dat Gij U een woordje liet ontvallen, en dit zou mij zeer zeker in de grootste ongelegenheid brengen.
Wil dit encombrante schrijven excuseeren en de verzekering aanvaarden dat het alleen dient tot mijn eigen geruststelling.
Behalve Dinsdag en Zaterdag ben ik deze week alle dagen alleen van 11-2 uur op mijn kamer in de Amstelstraat. Mocht Gij in de stad komen, dan zou het mij zeer aangenaam zijn U te zien. Ik mag U dan zeker wel uitnoodigen dien middag in een openbare gelegenheid te gaan eten.
Mijn beste groeten voor Uw vrouw en zoontje.

Geloof mij,
tt
A. Ising Jr.

151

6 Dec. 93

Amice,
Zondag[335] zal ik met het meeste genoegen bij Ulieden komen.
Morgen is er in de Amstelstr. ‘Dak op het huis’. Ik waarschuw U dit voor het geval dat Gij misschien bij mij hadt willen komen.
Van harte

tt
A. Ising Jr.

152

Amst. 18/12 93

Amice,

335 10 dec. 1893.

Hartelijk gelukgewenscht met de heuglijke gebeurtenis.[336] Twee kindertjes *bij*

336 De geboorte, op 16 december, van Joanna Catharina Alphonsina Alberdingk Thijm (1893-1953).

elkaar: een zusje en een broertje. Moge verder alles goed gaan! Verwey zoo op denzelfden dag en ook een zusje![337]

Ik ben blij dat Timpie[338] terug is. Zondag voor acht dagen kwam ik te laat aan het treintje, zoodat ik aan het station tijd tot nadenken had. Vele groeten. Van ganscher harte, de Uwe

A. Ising Jr.

153

Amst. 1 Jan. 94

Amice.

Van harte het beste met U en de Uwen in het Nieuwe jaar.

Wilt Gij mij dan morgen (Dinsdag) tegen drie uur in de Amstelstr. komen afhalen?[339] Mocht ik U niet zien, dan ga ik om drie uur naar de Oude Waal om U daar af te wachten.

Als steeds,
tt
A. Ising Jr.

154

Amst. 12 Januari 94

Waarde Alberdingk,

Zondag 14 dezer, zal ik heel gaarne van de hoffelijke uitnoodiging gebruik maken. Ik hoop dan ditmaal aan te komen in Baarn om 11.19 (Greenwich-tijd).[340]

Hartelijke groeten s.v.p.
tt
A. Ising Jr.

Poessie is weer geheel hersteld.

155

Amice,

Mijn goede moeder is eer-gister-avond gestorven,[341] tot het laatste oogenblik

337 Gonda Verwey.
338 Een aan Thijm toebehorende hond. Zie *Gedenkschriften,* 480.
339 Aan dit verzoek heeft Thijm gevolg gegeven. 31 dec. 1893 had hij ook bij Ising doorgebracht.
340 Door Thijm telegrafisch afgezegd.
341 Op 13 januari 1894 in het St. Philomena-Gesticht te Hoogerheide. De begrafenis vond plaats op 18 januari.

heelemaal bij haar kennis. Een uur voor haar dood sprak ik haar voor 't laatst. Ik ga nu waarschijnlijk een paar weken naar Antwerpen ter zakenregeling.

Mocht ik hier zijn, een der volgende Zondagen, dan hoop ik dat je eens bij mij zal willen komen.

t.t.
Karel Alb. Thijm

Baarn 15 Januarie '94

156

Amsterdam 16 Januari 94

Amice,

Met hartelijke deelneming ontving ik Uw telegram, waarin gij mij meedeelde dat Uw moeder stervende was en gisteren Uw bericht van haar dood. Zij hoeft nu niet meer te tobben over hare kinderen, en het is naar voor je dat hare laatste jaren zoo droevig zijn geweest. Dit voorval neemt U natuurlijk weer geheel in beslag; het komt mij vreemd voor dat zoovele gewichtige dingen in Uw bestaan elkaar zoo zonder tusschenpoos opvolgen.

Wil je vrouw wel zeer bedanken voor haar vriendelijk briefje. Zij zal zich het gebeurde, vrees ik, zeer aantrekken.

Zuster Katharina, met respect, hebt Ge zeker ontmoet. Ik denk ook dat Gij misschien gesprekken met Haar hebt gevoerd.

U en de Uwen van heeler harte, het beste toewenschend, als steeds,

Geheel de Uwe
Arnold Ising Jr.

157

Amst. 25/1 94[342]

Amice,

Morgen Zondag 26 Jan. en tot mijn spijt ook Zondag 4 Febr. schikt het mij slecht om naar Ul. toe te komen, - maar mag ik mij voorloopig beleefd aanbevelen voor Zondag 11 Febr.? In dien tusschentijd hoop ik U nog eens hier te zien. Vele hartelijke groeten,

Geheel de Uwe
A. Ising Jr.

158

342 Geschreven naar aanleiding van een mondelinge afspraak, gemaakt op 20 jan. 1894, toen Thijm Ising bezocht.

Amst. 3 Febr. 94.[343]

Amice.

Veroorloof mij U hierbij ƒ100 te doen toekomen van een Uwer vereerders, die ik toevallig gisteren avond sprak.

343 Dit briefje bracht Thijm op de gedachte om aan Breitner voor te stellen zijn portret te schilderen en de opbrengst daarvan samen te delen.

W.A.S. Alberdingk Thijm-Kerst

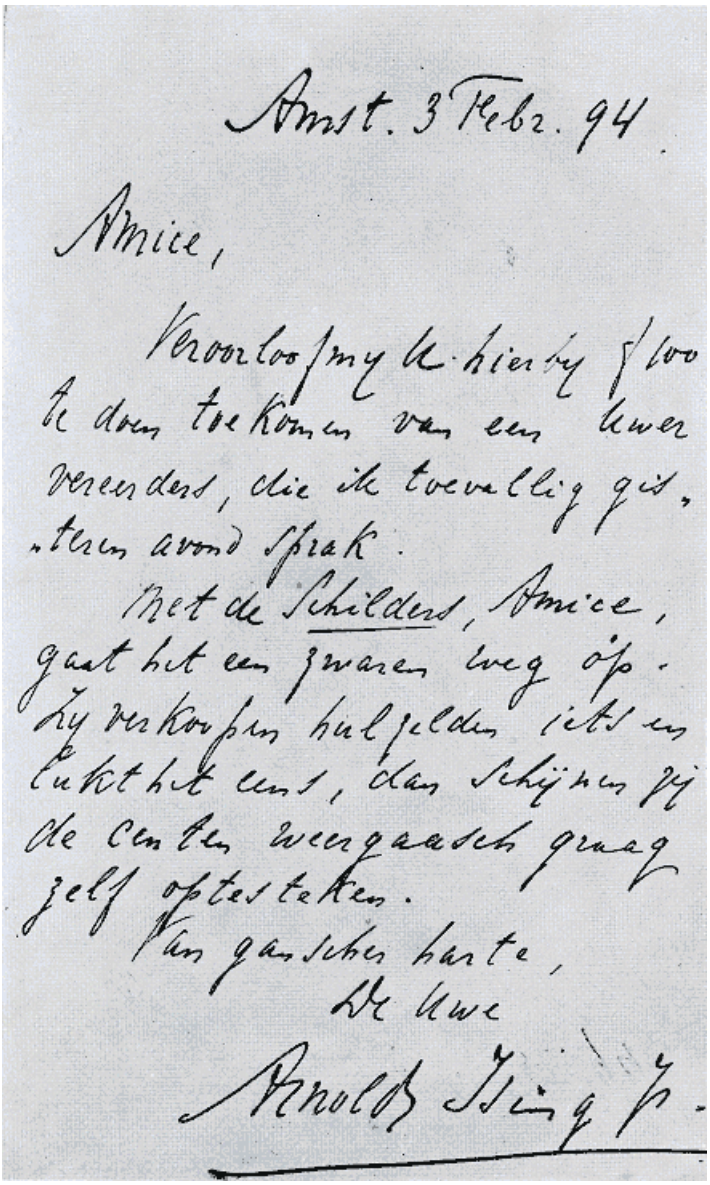

Amst. 3 Febr. 94

Amice,

Veroorloof my U hierby 2 boo
ke door toekomen van een Uwer
Vrienden, die ik toevallig gis,
„teren avond sprak.

Met de Schilders, Amice,
gaat het een zwaren weg op.
Zy verkoopen halfgelden iets en
lukt het eens, dan schijnen zy
de centen wenigaasch graag
zelf optesteken.

Van ganscher harte,
de Uwe
Arnold Ising jr.

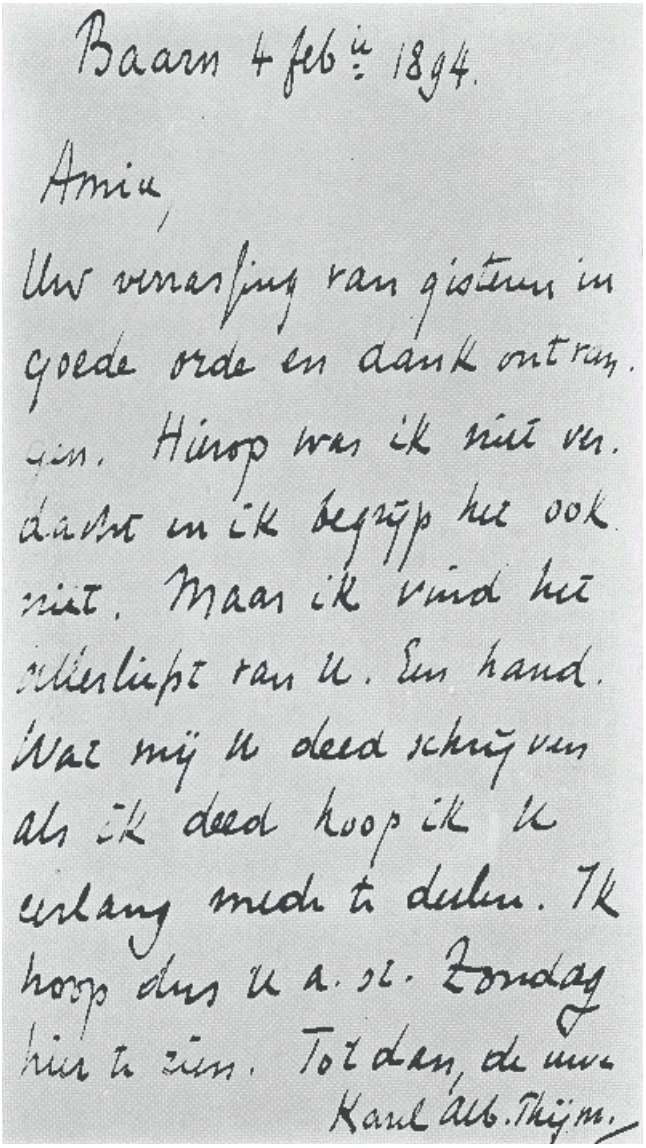

Baarn 4 feb.ie 1894.

Amice,

Uw vraagje van gisteren in goede orde en dank ontvangen. Hierop was ik niet verdacht en ik begrijp het ook niet. Maar ik vind het allerliefst van U. Een hand. Wat mij U deed schrijven als ik dood hoop ik U verlang mede te delen. Ik hoop dus U a.s. Zondag hier te zien. Tot dan, de uwe

Karel Alb. Thijm.

Met de *schilders,* Amice, gaat het een zwaren weg op. Zij verkoopen heel zelden iets en lukt het eens, dan schijnen zij de centen weergaasch graag zelf op te steken.

Van ganscher harte,
De Uwe
Arnold Ising Jr.

159

Baarn 4 feb*ie* 1894

Amice,
Uw verrassing van gisteren in goede orde en dank ontvangen. Hierop was ik niet verdacht en ik begrijp het ook niet. Maar ik vind het allerliefst van U. Een hand. Wat mij U deed schrijven als ik deed hoop ik U eerlang mede te deelen. Ik hoop dus U a.st. Zondag hier te zien.

Tot dan, de uwe
Karel Alb. Thijm.

160

Amsterdam 7 Februari 94

Amice,
Tot mijn niet gering leedwezen, vernam ik heden dat ik Zondag 11 Febr. in Den Haag moet optreden in 'De Koopman van Venetie', zoodat ik dien dag weer niet van Uw hoffelijke uitnoodiging kan profiteeren.
Maar wat dunkt U van Dinsdag 13 dezer? Indien Gij het mij mocht toestaan, zou ik, mits er niets tusschen beiden komt, om 12.44 (Greenwich) in Baarn kunnen wezen.
Ontvang met mijne beste verontschuldigingen, de groeten voor Uw Vrouw en een hand van

Uw
Arnold Ising Jr.

161

Amst. 8/2 94.

Gij zult zeer welkom wezen.

Van harte,
tt
A. Ising Jr.

Deel II

162

Amst. 2/3 94

Amice,
Morgen moet ik naar P. Vóór aanstaanden Donderdag kunt Gij mij dus niet t'huis treffen.

Vele hartelijke groeten,
tt
A. Ising Jr.

163

Baarn, 21 Maart 1894.

Maar, lieve vriend, het komt mij voor, dat gij in eeuwigen tijd niet hier zijt geweest. Hoe komt dat toch? Och, wees zoo goed, en bepaal per omgaande een dag, waarop gij zoudt kunnen komen, onverschillig welken, ik heb voor geen enkelen dag afspraak en ik verlang er verschrikkelijk naar Uw stem weêr te mogen hooren en Uw oogenblikken te zien. Wanneer kunt gij, Donderdag, Vrijdag, Zaterdag, Dinsdag of Woensdag?

Ik ben weêr aanmerkelijk minder dan ik geweest ben, maar gij zult toegevend zijn. Ik ben te moe om eens naar Amsterdam te komen. Ik was verleden Vrijdag te Amsterdam stil, maar ben aan het station gebleven, om dat ik totaal uitgeput was.

Gij weet wel, dat toen ik U onlangs voorstelde op den door U aangegeven Dinsdag niet te komen, dit niet was om dat ik U niet altijd zeer gaarne zoû ontmoeten, maar alleen om dat ik toen afspraak met een ander had, en het voor ons beiden aangenamer achtte een anderen dag, zonder derde, samen te komen. Het is afschuwelijk dat gíj mijn nieuwe werkkamer nog niet hebt gezien. Het kleinste kindje zal zoo min mogelijk schreeuwen als gij er zijt.

In de hoop op een gunstige beschikking en na U het doen mijner groeten aan Uwe levensgezellin te hebben verzocht, als altijd voor altijd de Uwe

Karel Alberdingk Thijm.

164

Amsterdam 22 Maart 94

Beste Karel,
Wel bedankt voor Uw allervriendelijksten brief. Ik had ook al zoo gedacht dat het lang duurde voor wij elkander weer zagen. Gij zijt wel hoffelijk, evenals Uw vrouw om mij uit zoovele dagen de keuze te willen laten. Met Uw goedvinden zou ik dan het liefst aanstaanden Maandag[344] tegen het koffieuurtje bij Ulieden komen.

344 26 maart 1894.

Het spijt mij zeer dat Uw gezondheidstoestand weer te wenschen overlaat. Moge daar spoedig verbetering in komen!

Gisteren moest ik mijn oom Ising in Den Haag gaan begraven.
Ik verlang zeer voorgesteld te worden aan Uw jongste kindje.
Met mijne beste groeten aan Uw echtgenoote,

Uw
Arnold Ising Jr.

165

Amst. 27/3 94

Amice,
Tot mijn groot verdriet, vergat ik gisteren avond Uw portret. Zou ik U nu mogen verzoeken het eens mede te willen brengen, als ik het voorrecht heb U te ontvangen?
Het was heel licht op den weg door de sterren en het is niet langer dan 10 min.

Met vele groeten,
Uw
A. Ising Jr.

166

Amst. 4 April 94

Amice,
De tegenwoordige gezant van Haïti aan het Engelsche Hof is Dr. Janvier de la Motte, zelf, evenals zijne landgenooten, een kleurling, doch een zeer ontwikkelde kleurling. Viermaal verwierf hij den doctoralen titel aan de Parijsche Universiteit, en wel als Dr. in de letteren, Dr. in de medicijnen, Dr. in de politieke wetenschappen (section administratieve) en Dr. in de politieke wetenschappen (section diplomatique) Van 1881 tot 1890 publiceerde hij een twintigtal werken op geneeskundig, letterkundig en staatkundig gebied. Toen werd hij eerste legatie secretaris te Londen, waar hij thans, sinds ruim een jaar, als gezant van zijn land optreedt.
Deze geleerde is de aanstaande echtgenoot van onze landgenoote, de bekende schrijfster Mej. Catharina Alberdingk Thijm.

Nieuws van den Dag van 4 April.

Veroorloof mij U mijne beleefde gelukwenschen aantebieden met zwager De la Motte en de aanstaande echtverbintenis. Zoo wordt de deugd toch steeds beloond. Het is prachtig!

Geloof mij, als steeds,
Uw
Arnold Ising Jr.

167

Baarn, 5 April 1894.

Amice, Uw twee laatste tijdingen in dank ontvangen. Mijn konterfeitsel hoop ik voor U mede te brengen.

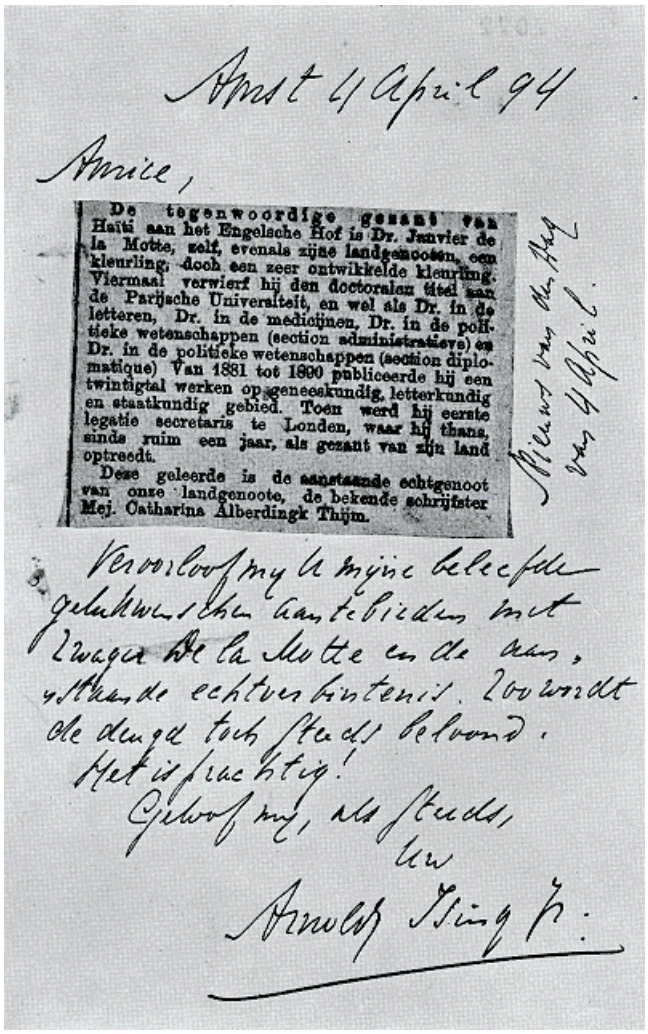

Amst 4 April 94

Annie,

De tegenwoordige gezant van Haïti aan het Engelsche Hof is Dr. Janvier de la Motte, zelf, evenals zijne landgenooten, een kleurling, doch een zeer ontwikkelde kleurling. Viermaal verwierf hij den doctoralen titel aan de Parijsche Universiteit, en wel als Dr. in de letteren, Dr. in de medicijnen, Dr. in de politieke wetenschappen (section administrative) en Dr. in de politieke wetenschappen (section diplomatique) Van 1881 tot 1890 publiceerde hij een twintigtal werken op geneeskundig, letterkundig en staatkundig gebied. Toen werd hij eerste legatie secretaris te Londen, waar hij thans, sinds ruim een jaar, als gezant van zijn land optreedt.

Deze geleerde is de aanstaande echtgenoot van onze landgenoote, de bekende schrijfster Mej. Catharina Alberdingk Thijm.

Nieuws van den Dag van 4 April.

Veroorloof my U mijne beleefde gelukwenschen aan te bieden met Zwager de la Motte en de aan, staande echtverbintenis. Zoo wordt de dingd toch steeds bekend. Het is prachtig!

Gelooft my, als steeds,

uw

Arnold Ising Jr.

Huize Villetta te Baarn

Uw felicitatie ter gelegenheid der verloving in mijn familie stel ik op hoogen prijs. -[345]

Na vriendelijke groeten

K. Alb. Thijm.

168

[poststempel 11 mei 1894]

B.V. Kunt gij ons het genoegen doen den 1en of 2en Pinksterdag hier te komen doorbrengen?

Hopend op een gunstig andwoord.

In donker
t.t.
K. Alb. Thijm.

Graag vernam ik of anders gij Zondag daarna kunt.

169

Amsterdam 11 Mei 94.

Amice, Voor mijn Pinkster moet ik naar Groningen om er te spelen, maar ik zal hoogst waarschijnlijk Zondag 20 dezer heel goed den dag bij U kunnen komen doorbrengen en wil dat ook heel gaarne.

Als steeds, na groeten,

Uw
A. Ising Jr.

170

Ede 18 Mei 94

Beste Karel,

Gisteren kwam Witsen in Amst. en ik ging met hem mee naar Ede. Nu kom ik tot je met het allervriendelijkst verzoek of ik in plaats van Zondag - Dinsdag bij je mag komen. Zooals ik je eens verteld heb, vindt Witsen het afschuwelijk als iemand 's avonds bij hem weggaat. Ik zou dus Zondag ochtend vroeg moeten beginnen om bij tijds bij jou te zijn.

Neem het mij alsjeblieft niet kwalijk. Hoor ik niets van je, dan hoop ik Dinsdag[346] om een uur in Baarn te zijn.

Veel liefs,

345 Deze verloving heeft geen stand gehouden.
346 22 mei 1894.

Je
Nol.

171

Amsterdam 30 Mei 94[347]
adres: *396 Prinsengracht*

Waarde Alberdingk.
Zoudt Ge zoo allervriendelijkst willen wezen Uw vrouw te vragen mij alsjeblieft de *stoelen*[348] te willen zenden, want het is met die veilingzetels heelemaal in de war geloopen.
Mocht het in één moeite doorgaan, dan zou Kato er het haardje misschien bij willen doen, maar bij het haardje is natuurlijk geen de minste haast.
Intusschen bij voorbaat vriendelijk dank en alle excuses voor al de moeite.
Maandag[349] wil ik heel gaarne komen om 3.52 Greenw. Wij kunnen dan meteen de rekening opmaken. Veel spijt heb ik nog van Donderdag.[350] Goes was gelukkig nog in de stad.
Heel veel liefs,

Uw Arnold I. Jr.

172

Amsterdam 28 Juni 1894[351]

Amice,
Tot mijn groot leedwezen beletten dienstzaken mij U Vrijdag of Zaterdag een bezoek te komen brengen. Zou ik mij voorloopig beleefd mogen aanbevelen voor Vrijdag den *6en* Juli?
Veel liefs voor vrouw en kroost.

Als steeds de Uwe
A. Ising Jr.

173

Amsterdam 3 Juli 1894

Amice,
Wel zeer bedankt voor Uw vriendelijke gelukwenschen. Omdat het gisteren zoo warm was, sluiten wij voor eenige dagen. Mag ik nu (doorgehaald: *Donderdag*)

347 Hieraan ging vooraf een niet bewaard gebleven brief van Thijm, d.d. 29 mei 1894.
348 Uit de inboedel van wijlen Thijm's moeder.
349 4 juni 1894.
350 Donderdag, 24 mei 1894, had Thijm Ising niet thuisgetroffen.
351 Op 16 juni 1894 reisde Thijm, samen met Albert Verwey, naar Amsterdam, waar hij - zonder Verwey - achtereenvolgens Aäron Aletrino, Willem Paap en Ising bezocht; op 19 juni bezocht Thijm achtereenvolgens Willem Paap en Ising.

Woensdag[352] in plaats van Vrijdag komen? Zonder tegenbericht hoop ik dan om 3.07 in Baarn te zijn. Anders Zaterdag.

352 Woensdag 4 juli 1894 bezocht Ising Thijm.

Ik ben zeer geschrokken van het krantenbericht over een tijdschrift[353] van U en... Verwey!
Vele hartelijke groeten.

Uw
A. Ising Jr.

174

Telegram
Amsterdam 19-7-1894
Alberdingk Thijm
Baarn.
Ising is tot zondag in Neuenahr.

M.

175

Neuenahr 22 Juli 1894

Waarde Kato, Veroorloof mij U hartelijk geluk te wenschen met Uw Geboortedag. Het spijt mij dat wij nu niet, evenals verleden jaar, met elkander kunnen koffiedrinken. Jammer dat Karel mij den 10*en* dezer weer niet t'huis trof.[354] Misschien wil hij het in de volgende week nog wel eens probeeren.
Vooreerst blijf ik nu in de stad, waar ik vanavond hoop te zijn. Ik bleef hier wat langer dan ik dacht omdat mijn Vader zoo aan het tobben was met de kuur. Een aangenaam dagje[355] en gezondheid zij U toegewenscht.
Wil Karel groeten. In vriendschap, de Uwe

A. Ising Jr.

176

Amst. 25/7 94[356]

Amice,
Ik kan nu onmogelijk een geheelen avond wegblijven.
Kom morgen[357] (Donderdag) een kipje eten. Ik ben tegen half vier t'huis.
Vele groeten,

353 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, waarvan het eerste nummer zou verschijnen op 1 sept. 1894.
354 Op 10 juli 1894 was Thijm naar Amsterdam gereisd in gezelschap van Jan Toorop. Hij had er een ontmoeting met Verwey en met Charles M. van Deventer.
355 Op Kato's verjaardag, 23 juli 1894, kwamen Jac. en Titia van Looy-Van Gelder bii de Thijmen dineren.
356 Antwoord op niet bewaard gebleven brief van Thijm, d.d. 24 juli 1894.
357 Toen was Thijm verhinderd. Hij bracht die dag te Soesterberg door.

Uw
A. Ising Jr.

177

13 Augs. 94.

Amice,
Wilt Gij en Mevrouw mij veroorloven U Donderdag[358] om 3.52 (Greenwich) een bezoekje te komen brengen?
Van harte,

Uw
A. Ising Jr.

178

Heel graag Cateau en Karel, *Donderdag,*[359] maar vóór half vier zal ik niet op den trein kunnen zitten.
Van harte,

Uw
Nollebol.

Amst. 4 Sept. 94.

179

Amsterdam 21 Septbr. 94[360]

Waarde Alberdingk,
Vergun mij U beleefd en hartelijk geluk te wenschen met Uw geboortefeest. Het spijt mij wel dat ik U over de Noordzee heen de hand moet reiken, maar ik troost mij met de overweging hoe aangenaam het voor U zal wezen de karrendrukten in London te voelen. Van verjaardagen gesproken, waarde Joan, aanstaanden Maandag wordt mijn vader in Diligentia een ovatie gebracht, omdat hij dan 70 jaar oud zal zijn. Hij krijgt een album, versierd met handteekeningen en toepasselijke spreuken en een vigelacie, waarin ik ook zal plaatsnemen, om ZED. af te halen. Boe!

358 16 aug. 1894.
359 6 sept. 1894. Ising kon toen in Baarn verslag uitbrengen van de plechtige overdracht van de nieuwe Schouwburg op het Leidscheplein aan de gemeente Amsterdam, op 1 sept. 1894, bij welke gelegenheid hijzelf een rol te vervullen kreeg in *Yolanthe,* een lyrisch drama van Hendrik Hertz, metrisch, vertaald uit het Duits door J.L. Wertheim. Op 8 sept. beleefde Ising een gelukkige dag toen het eerste nieuwe stuk - na de openingsvoorstelling - in première ging, te weten Victorien Sardou's *Madame Sans-Gêne,* in de vertaling van Arnold Ising. Dit stuk werd een enorm succes, mede doordat Mevr. Théo Mann-Bouwmeester de titelrol speelde en Louis Bouwmeester die van Napoleon I.
360 Geadresseerd aan Thijm's Londens adres: c/o Teixeira de Mattos Esq. / 3 Plowden Buildings / in the Temple / London. Over Thijm's Londense séjour, zie *Gedenkschriften,* 408-441 en 717-728.

Er zijn moeilijkheden, beste Lodewijk, met het litteraire tijdschrift: de Nieuwe Gids. Willem Versluys maakt bezwaar tegen het uitgeven van den nieuwen jaar-

gang, en de verstandhouding, jarige Thijm, tusschen mijnheer P.T.[361] en Willem Kloos laat alles te wenschen over. Mijnheer P.T. trad jongstleden Dinsdag in den echt.[362]

Ik had het voorrecht U Baedeker's London toe te zenden en hoop, Amice, dat Gij dit boekske in gezondheid zult hebben ontvangen.

Wil mijne beste groeten overbrengen aan onze vrienden Teixeira[363] en Grein.[364] Hiermede verplicht Gij op nieuw,

Uw
Pauweltje.

180

Die Port van Cleve
Amsterdam.

28 Oct. 94[365]

Beste Karel,

Hartelijk dank voor je boek.[366] Ik ben er zoo blij mee, en het ziet er prachtig uit. Om Cath. Van Rees, Terburch, Ooievaar en Van Sorgen heb ik me weer mal gelachen. Het blijft over de jaren heen even aardig! Nieuw Holland, de Goncourt, Zola zijn magnifiek. Ik dank je wel met heel mijn hart.

Wordt Kato al wat beter?[367] Het spijt mij dat ik Woensdag[368] niet uitgeslapen was. Morgen ga ik, zonder oom Fiore,[369] naar Parijs om een nieuw Sardoutje[370]

361 Piet J. Tideman (1871-1943). In zijn jeugd een vurig bewonderaar van Willem Kloos en een hevig tegenstander van Van Eeden. In de zomer van 1892 verbleef hij enige tijd met Kloos en Hein Boeken te Heerde. Verwekte in 1894, door Kloos aangesteld als redactiesecretaris van De Nieuwe Gids, heilloos schandaal in de literatuur om daaruit in juni 1895 roemloos te verdwijnen.

362 Tideman trouwde op 18 sept. 1894 met Anna Elisabeth Eman.

363 Alexander Teixeira de Mattos. De vertaler van o.m. werk van Louis Couperus, Maurice Maeterlinck, Henri Fabre en Carl Ewald. In 1920 bracht het aprilnummer van The London Mercury zijn vertaling van Van Deyssel's *Ik houd van het proza* (*Of Prose*).

364 Zie aantekening no. 202.

365 Op 24 okt. 1894 had Thijm Ising bezocht.

366 L. van Deyssel, *Verzamelde Opstellen,* A'dam. 1894.

367 Kato was op 22 okt., tijdens een bezoek van Van Looy en Verwey aan Thijm, ernstig gevallen en daarbij aan haar rechterhand gewond.

368 24 okt. 1894.

369 Martinus Gesinus Lambert van Loghem (1849-1934). Letterkundige, studeerde Frans en promoveerde in 1880 in de rechten. Mede-oprichter van het weekblad De Amsterdammer, waarvan hij enkele jaren redacteur was. Was ook redacteur van het tijdschrift Nederland van 1887-1919. Zwaaide, van 1898-1900 als litterair secretaris over de K.V.H.N.T. en haar Raad van Beheer de scepter. Schreef romans, novellen en gedichten onder verschillende pseudoniemen, waarvan Fiore della Neve de bekendste was. Thijm heeft tot Van Loghem's dood een aangenaam contact met hem gehad. In het weekblad De Amsterdammer van 14 dec. 1884 heeft Thijm, onder de schuilnaam H.F. de Canter, zeer waarderend over Fiore della Neve geschreven. ‘Moge dus onze “Sneeuwbloem” voortgaan ons op staaltjes van zijn uitstekend talent te onthalen.’

370 N.l. *Gismonda*.

te zien. Maar aanstaanden Zaterdag ben ik bepaald weer t'huis. Kom je dan eten?
Dr. Samuel Aletrino heeft de verzamelde opstellen gekocht.
Beterschap met je vrouw.[371] Wil haar groeten,

Je
Arnold Ising Jr.

181

Paris 30 October 94.

Amice, Gisteren avond merkte ik dat de voorstelling, waarvoor ik kom, (doorgehaald: tot) is uitgesteld, zoodat ik er pas Donderdag heen kan. Ik ben nu zeker niet vóór Zaterdag avond terug. Kom dus liever in de volgende week. Mijn haartje is prachtig geknipt door een kapper, precies *Bie*. Groet je vrouw hartelijk!

tt
A.P.C. Ising.

182

Baarn, 4 November '94

Beste Vriend,
Merci voor Uw bericht uit Frankrijks hoofdstad. Toen ik, waarde Nol, op 24 Oktober in een natten overjas en met een van-binnen en van-buiten natten hoed mij van Uw gastvrije aanwezigheid losscheurde, - heb ik een zware koû (doorgehaald: gepakt) gevat, zoo dat ik vandaag nog, den elfden dag, ziek ben en mijn kamer niet verlaat, niet spreek, kinine slik, enz.
Tot mijn grooten spijt zal ik dus vooreerst wel niet van Uw mij zoo bij uitstek aangename uitnoodiging om eens bij U te gast te komen, gebruik kunnen maken. Addio! Groet Mina en geloof mij

Uw
K.A. Th.

183

Baarn, 1 December 1894.

Beste Vriend,
Hierbij heb ik het genoegen je, met mijn hartelijkste dankbetuigingen, den London-Baedeker terug te zenden. Ik hoop dat je hem niet versleten zult vinden. Hij heeft de meest uitnemende diensten bewezen en mij niet zelden een air van superioriteit boven mijn gezellen gegeven, door dat ik den weg wist en zij niet. Het is laf en flauw weêrtje van-daag, onnatuurlijk voor den tijd van 't jaar.

371 Eerst op 22 nov. 1894 was Kato definitief genezen.

Ik ben, mijn waarde, nog steeds niet geheel bekomen van mijn jongste ongesteldheid en heb het b.v. nog niet tot Baarn weêr gebracht.

Ik heb in een week of vier niemant gezien. Ik wacht met U uit te noodigen eens hierheen te komen tot ik wat meer ben opgeknapt, daar de afstand wel wat groot is voor een ziekenbezoek van een paar uur.

Het kost mij veel, want, zoo als gij weet, zie ik U het liefste, maar het is toch beter.

Ik heb dezer dagen[372] eens in de verzameling brieven gelezen, die ik van U bezit. In de laatste tien jaar hebben wij tweemaal een misverstand gehad: eens in '86, toen ik mij afzonderde om de brochure-Netscher te schrijven en eens in '91 apropos van *l'Intruse*. Dit laatste was het comble van verwarring. Hoe het in mekaâr zat, is mij nog niet recht duidelijk. -

Hoe gaat het je? Na je laatste Parijs, heb ik je nog niet gesproken.

Hoe maakt het Mina? Doe haar mijn vriendelijkste groeten.

Geheel de uwe

Karel Alberdingk Thijm.

184

Amsterdam 6 Dec. 94

Beste Vriend,

Wel zeer mijn dank voor je briefje van den 1*sten* dezer dat mij recht veel genoegen deed.

Het spijt mij dat je nog steeds door ongesteldheid geplaagd wordt, en ik vind het naar dat ik er de onschuldige oorzaak van ben, daar je ziek bent geworden na je laatste bezoek bij mij.

Ik liet niets van mij hooren, omdat ik veertien dagen lang in mijn vrijen tijd bezig was met dat Gismonda te vertalen - precies gymnasium-werk: overzetten uit Julius Caesar. Ik ben er wee van!

Hoe gaat het met je vrouw? Is zij weer hersteld?

Met Mina gaat het redelijk. Pijn in haar arm - erg verkouden - en zoo, - maar gelukkig geen heel akelige dingen. Wimpie heeft apporteeren geleerd; het is alleraardigst om te zien; de Generaal beweegt zich minder gemakkelijk in het leven en toont steeds aristocratische neigingen. Het kan hem niet gebeuren dat hij uit het raam duvelt zooals Wimpie, die er heelhuids afkwam. Ook speelt hij niet met de duinwaterleiding, wat Wimpie telkens doet, zoodat hij zoo nat als een kat wordt. Met een hautain gebaar bedankt de Generaal voor spijzen, die Wimpie met graagte verorbert, terwijl hij op de wandeling zijn gezel even aanziet, en dan kalm zijn weg vervolgt.

De eenigen, die 's avonds bij mij komen, zijn Maussie en Gerrit Jan Hofker. Maussie is allemachtig hartelijk en de beste maatjes met Mina. Van de week

372 Op 26 nov. 1894.

raakten zij verzeild in de chronique scandaleuse van het Tooneel. Toen het een poosje geduurd had, voelde ik, dat ik onder de tafel zou vallen, en zei het niet te kunnen aanhooren. Maar, Amice, de goede verstandhouding lijdt er niet onder! Gerrit Jan heeft nooit centen, hij is nu een verliefde telegrafist, en zoo honnig als een smoushondje.

Met Witsen is het een griesebiesje in de war. Ik hield hem voor heel hoog, en nu is hij naar beneden komen vallen: zijn litteraire wijsheid, geef ik present en wat ik voor sterkte in hem hield, schijnt mij nu zwakheid toe. Aangezien er nu wat tusschen ons kapot is, heb ik een gevoel alsof ik hem niet zou kunnen ontmoeten, zonder heel gauw ruzie te krijgen.

Goes adverteert à la Bamberg[373] dat hij 'zich beschikbaar stelt om in vereenigingen en bij *particulieren,* voordrachten te houden'. Ook niet heel frisch, waarde! De verwarring van 91, herinner ik mij, van mij uit, heel goed! Heel graag wil ik er nog eens met je over praten, omdat het zoo curieus was.

Mijn hartelijke groeten aan Cato, Joopie en het kleine zusje, en beterschap!

Je
Nol.

Den 29*sten* dezer geven wij de bewerking van Uw vader van de Dochter van Roelant, voor Veltman's afscheid[374] van het Tooneel.

185

v.h 7 December 94

Beste Karel,

Mina verzoekt mij je wel vriendelijk te willen bedanken voor het mooie Sint Nikolaaspakje dat zij uit Baarn mocht ontvangen. Het doosje, met het mooie engeltje, ziet er keurig uit, en de inhoud streelt niet zuinig het verhemelte, maar in het bizonder waardeert zij het allerliefste van de attentie voor haar, en ze hoopt je spoedig eens hier te zien om je zelve hartelijk te kunnen bedanken.

Wij brachten den avond van den Vijfden recht genoegelijk en huiselijk door. Vriend Da Costa was wel zoo vriendelijk niet alleen ons gezin, maar ook Mina en mij, ieder persoonlijk te bedenken. Daar de cadeaux van drie verschillende winkeliers kwamen, gaf dit een buitengewone levendigheid aan de schel en op de trappen. Van Mina kreeg ik een mandje, waarin koffieboonen, muisjes, chocolade, een doos met confituren en een klokje met wekker. Om tien uur kwam Mendes ons bezoeken, en groot was de verbazing en niet minder de erkentelijkheid toen wij binnen een tijdsverloop van drie uurtjes mochten vernemen, dat wij in hem den milden gever van al deze geschenken mochten begroeten. Gij raadt al, waarde Vriend, op welk een snaaksche, guitige wijze, met luimige invallen en

373 Eduard Bamberg (1816-1900), acteur en theaterdirecteur.

374 Op 29 dec. 1894 nam Louis Veltman afscheid van het toneel in de Stadsschouwburg (met medewerking van de K.V.H.N.T.) als Karel de Groote in *De Dochter van Roeland,* van Henri de Bornier, in de vertaling van J.A. Alberdingk Thijm.

gansch niet onverdienstelijke grapjes, en van er je doen invliegen Maurits Benjamin ons zoetjes aan inlichtte.

Gisteren avond las ik in De Telegraaf een studie van Dr. H.C. Muller[375] over Athene, welke stad hij bezocht. Er stond in dat hij '*zelf* met *eigen* oogen de stad *opnam*'. Toen ik dat wist kwam Breitner in de Poort.

Tideman is voor Vijftig Gulden per maand, Corrector aan de Telegraaf.

Ontvang de beste groeten van Mina, en geloof mij als steeds,

Uw
Arnold Ising Jr.

186

Baarn, 1 Januari 1895

Waarde Vriend,

Geluk met het Nieuwe Jaar voor U en de uwen -

Mijn toestand is: sinds drie weken zoo'n beetje aan 't werk; maar overigens, vooral de laatste dagen, - krankelijk. -

Wilt gij, - casu quo dit bezoek als een ziekenbezoek beschouwend - ons het bizondere genoegen doen a.st. Zondag te komen middagmalen? Ik heb je in lang niet gezien en verlang er zeer naar. Wil anders zoo goed zijn een anderen dag aan te geven. Gegroet!

Karel A. Th.

187

Amsterdam 3 Januari 95

Beste Vriend,

Van harte hoop ik dat Gij, Uw vrouw en Uw Kroost een gelukkig jaar tegemoet gaat.

Ik heb den laatsten tijd weer heel erg getobt met Mien, eigenlijk door toedoen van Peypers. Hij is een akelige, spijkers op laag water zoekende, pieterige, eventjes wèldoende en dan terstond ómvallende, eigenwijze Kerel. Enfin - ik brand van verlangen om U dat alles eens netjes en uitvoerig te vertellen.

Intusschen heb ik nu een anderen geneesheer, die haar in een paar dagen heeft opgeknapt.

Zondag zou ik heel graag komen, maar ik moet 's avonds Vader Gosewijn doen, dus ik durf het niet te wagen. Ook kan ik op het oogenblik nog geen anderen dag bepalen. De volgende week moet ik alle avonden en in verschillende plaatsen spelen.

375 Dr. Hugo C. Muller (1855-1927), bekend Hellenist. Levenslang bewonderaar van Thijm, met wie hij veelvuldig verkeerd had in de tachtiger jaren. Op 't eind van de negentiger jaren staken Muller's vrienden, en zo ook Thijm en Ising, graag de draak met Muller's Engelse visitekaartje: Dr. H.C. Muller, Delegate of the Dutch Government for the study of University Extension, Chevalier de l'Ordre du S. Sauveur de Grèce, Editor of the Journal 'Hellas', etc., Utrecht, The Netherlands, 29 Dondersstraat.

Met belangstelling had ik reeds vernomen dat Gij weer aan het werk waart. Het is akelig van Uw ongesteldheid. De verkoudheid is nu toch zeker over? En toch blijft gij U zoo'n beetje belabberd voelen. De nieuwgeboren Nieuwe Gids zal, vrees ik, wel een Kindje met een lam handje zijn.

Ik hoop U binnenkort eens een dag (doorgehaald: te) of achtermiddag te mogen voorstellen, misschien Zondag den 13*en,* ofschoon het kan zijn dat ik dan naar Haarlem moet.

Mijne beste groeten aan Uw vrouw. Is haar arm al genezen?

Uw
Arnold Ising Jr.

188

Amst. 12 Jan. 95

Amice. Zooals ik wel vreesde, moet ik morgen avond weer naar Haarlem. In de volgende week hoop ik het ver genoeg te brengen om U een achtermiddagje te kunnen voorstellen.

Geloof mij, als steeds
Geheel de Uwe
Arnold Ising Jr.

189

Baarn, 23 Januarie 1895.

W.V.,

Hoe is het er nu meê? Na Uw laatste mededeeling dat gij een dag zoudt bepalen, waarop wij het genoegen zouden hebben U te zien, hoorde ik niets meer van U. Zouden wij op a.st. Zondag mogen hopen, of een anderen dag?

Met vr. groet,
Karel Alberdingk Thijm.

190

Amice.

Recht gaarne maak ik van Uw hoffelijke uitnoodiging gebruik om aanstaanden Zondag[376] eens te komen zien hoe het U en de Uwen gaat.

Ik verzoek verlof om 11.25 (Greenwich) in Baarn aan te komen, (doorgehaald: en) den weg naar Uw gastvrije woning herinner ik mij zeer wel. Het vertrekuur laat ik natuurlijk geheel aan U over, en kan bepaald worden naar mate van Uw vermoeidheid. Vele groeten,

376 27 januari 1895.

Van harte Uw A. Ising Jr.

Amst.
25 Jan. 95

191

Amst. 2 Maart 95

Amice,
Wel bedankt voor Uw vriendelijke uitnoodiging! Zondag 3 Maart moet ik spelen in Gismonda, en Zondag 10 Maart zal ik waarschijnlijk naar Den Haag worden gestuurd, maar dat is nog niet zeker. Vele hartelijke groeten voor Uw vrouw en kinderen.

Uw A. Ising Jr.

192

Amst. 6 Maart 1895

Waarde Vriend,
Zondag kan ik niet, maar mag ik Vrijdag 8 dezer[377] om 12.44 Greenwich in Baarn aankomen om U een bezoek te brengen?
Vele groeten voor U en de Uwen.

tt
Arnold Ising Jr.

Als Gij het goedvindt,
wacht ik *geen*
antwoord.

193

Amst. 13 April 95[378]

Wel gelukgewenscht met Uw derde kindje.[379] Uit Uw vriendelijk bericht, maak ik op, dat alles naar wensch gegaan is. Moge Uw vrouw spoedig hersteld zijn. Wil haar voor mij groeten en feliciteeren.

Van harte, Uw
A. Ising Jr.

194

Telegram

377 Om half tien 's avonds vertrok Ising huiswaarts. Op 9 maart noteerde Thijm: '*Gesteldheid:* goed (een beetje moe van gisteren).'
378 Hiervoor had Thijm Ising bezocht op 31 maart.
379 Op 11 april werd Jan Eduard Frank Arnold Alberdingk Thijm geboren. Als vierde voornaam kreeg hij Ising's eerste voornaam mee.

Amsterdam 10-5-1895
Alberdingk Thijm
Eemnesser Hoog Baarn
Onmogelijk. Zondag naar Groningen.

Ising.

195

Baarn, Dinsdag 28 Mei 1895.

Beste Vriend,
Zoudt Gij ons het genoegen willen doen a.st. Zondag 2 Juni het dagje bij ons te komen doorbrengen? Mocht gij dan onverhoopt niet kúnnen, zoudt gij dan zoo vriendelijk willen zijn een anderen dag aan te geven? Bij voorbeeld Woensdag 29 Mei, Donderd. 30 of Vrijd. 31 Mei of Zaterd. 1 Juni of Maandag 3 Juni enz., welke ook. -
Het is al weêr zóo lang geleden dat ik het plezier had u te ontmoeten!
Is Uwe vakantie reeds begonnen of wanneer begint die? En hoe staat het met uw Parijsche plannen? Ik ben zeer verlangend over deze en vele andere van U te hooren.
Ik verzoek U mijn vriendelijke groeten aan Uwe gezellinne over te brengen, de voor U bestemde te aanvaarden en mij te gelooven

Uw vriend
Karel Alberdingk Thijm.

196

Amsterdam 29 Mei 95

Amice,
Gij zijt zoo vriendelijk mij uit te noodigen U en Uw vrouw weer eens te komen bezoeken en gij wilt mij wel de keus laten uit een aantal dagen. Zou het dan Zondag, 2 Juni mogen wezen? Met Uw goedvinden hoop ik dan om 11.21 (11.40) in Baarn aan te komen.
De laatste maal dat ik het voorrecht had door U ontvangen te worden, kwamen wij overeen, dat ik voortaan niet zoo lang als gewoonlijk zou blijven. Ik ben dus bereid om half twee te gaan wandelen en weer in Amsterdam te middagmalen. Mocht Gij lust gevoelen er nog een kwartiertje aan te knoopen, dan verneem ik het wel in Uw Hôtel.
Ik ben zeer verlangend om het nieuwste kleintje te ontmoeten en verzoek U mijne beste groeten te willen overbrengen aan Uw echtgenoote.
Geloof mij, als steeds

Uw
Arnold Ising Jr.

197

Baarn, Donderdag 30 Mei 1895.

Amice,

Ik vind het wel naar dat gij niet dikwijlder hier komt, maar als ik naga de buitengewone vóór-pret, die ik er nu van heb, - moet ik bekennen dat dat er het mooye van is.

Wij hebben in der daad bij uw laatste bezoek, - dat belachlijk lang geleden is -

het onderwerp behandeld, dat gij thans weder ter schrifte brengt.
Maar na langdurige beraadslagingen met mijne gade, zijn wij tot het besluit gekomen U te verzoeken,
daar het zoo vreeselijk lang geleden is dat ik U mocht ontmoeten;
daar het den volgenden dag toch ook een Zondag, want 2e Pinksterdag, is; -
daar het zomer is, alle boomen en bloemen bloeyen en de vogeltjes allemaal zingen;
daar het uw eerste samenkomst met onzen jongst-geborene wezen zal;
dit maal uw bezoek nog tot den avond te willen verlengen;
maar mij te veroorloven van 1.30 tot 2.30 te dutten; welk tijdsverloop gij wellicht wandelend of lezend wilt doorbrengen. Inwilliging hopend,

Van harte, uw vriend,
Karel Alberdingk Thijm.

Andwoord in geen geval verwacht. Een groot gedeelte der familie hoopt U tot het station te gemoet te reizen.

198

Amst. 13 Juni 95

Beste Karel,
Zooeven ontvang ik je vriendelijken brief.[380] Het treft prachtig, want ik had je willen vragen of ik Dinsdag 18 dezer komen mocht, in plaats van Zaterdag, omdat ik geen geld heb en Maandag een half maandje salaris ontvang en omdat Dinsdag avond ons zwarte poesje: Wimpie is weggeraakt.
Mina trekt zich dit geval zeer aan. Ik vind het ook akelig en ik wil haar liever de eerste dagen niet alleen laten.
Mocht ik dus niets van je hooren, dan kom ik gaarne Dinsdag 11.21 (11.41) in Baarn.
Ik weet niet of ik je geluk moet wenschen met je benoeming tot Lid van de Maatschappij van Ned. Letterkunde. Met belangstelling heb ik je naam gelezen, maar daar je er weinig aan hebt en het centen kost, vermoed ik dat je misschien bedanken zult.[381]
Vele groeten voor je vrouw en Jozef.

Van harte,
Je
Arnold Ising Jr.

380 Niet bewaard gebleven brief van 12 juni, waarin Thijm aan Ising had voorgesteld (blijkens een notitie van die datum) hem op zaterdag 15 juni te bezoeken. Op die laatste datum schreef J.G. ten Bokkel (toen woonachtig te Haarlem) aan Thijm: ‘Woensdag hadden we 't genoegen, de geslachten v.d. Goes en Nol bij ons te zien. 't Was bijna een dag uit 1883’.
381 Dit heeft Thijm inderdaad gedaan.

199

Amst. 25 Juni 95

Beste Vriend,

De eerste dagen van deze week hield ik voor U open, maar nu komt Witsen in de stad en dan zou ik met hem mee naar Ede trekken.

Mag ik U nu vriendelijk verzoeken Uw bezoek te willen uitstellen tot Donderdag 4 Juli[382] en volgende dagen. Schikt U misschien Zaterdag 6 Juli? Ik verneem het wel bij gelegenheid per telegram.

Het spijt mij zeer dat het a.s. Zaterdag weer zoo ellendig treft, maar ik zou, door dan in de stad te willen zijn, Witsen woedend maken.

Toen ik Dinsdag avond 18 dezer t'huis kwam was het zwarte poesje: Wimpie weer behouden aangeland. De wandeling naar Hilversum was warm en donker. Misschien had ik over de hei kunnen loopen. Dat zou mij beter hebben geleken. Daarentegen zat ik heel plezierig een uur lang voor een Café bij het Hilversumsche station, waar ik in een alleraangenaamst enthousiasme kwam over den omgang met U.

Zondag waren wij met Huzzle bij Van der Goes. Hij had een aantal zusters van zijn vrouw genoodigd; het was er zoo druk en soezig en warrig, dat mijn hooffie op zijn kop ging staan.

Vele hartelijke groeten voor Uw echtgenoote en Jozef.

Als steeds,
Uw
Arnold Ising Jr.

200

Amst. 8 Juli 95

Waarde Vriend,

Van daag aan den Schouwburg bleek het mij dat er allerlei werk op mij wacht, en dat ik er alle dagen dien heen te gaan. Tot mijn niet gering leedwezen kan ik Donderdag onmogelijk naar U toekomen. Op dien dag moet ik om elf uur confereeren, en die gesprekken zullen wel lang duren.

Mag ik U nu voorstellen den dag van mijn komst te verschuiven tot Zondag *21* of Zondag *28* Juli. Gaarne verneem ik bij gelegenheid of het U en Uw vrouw een dezer dagen schikt.

Intusschen houd ik mij aanbevolen voor telegrammen, die mij met de aankondiging van een bezoek Uwerzijds verblijden.

Vele groeten aan U en de Uwen.

Van harte,
Uw
Arnold Ising Jr.

382 Op deze datum verbleef Thijm de gehele dag in A'dam, waar hij achtereenvolgens Frans Coenen, J.F. Ankersmit, de uitgever V. van Gogh, Charles M. van Deventer en Ising bezocht.

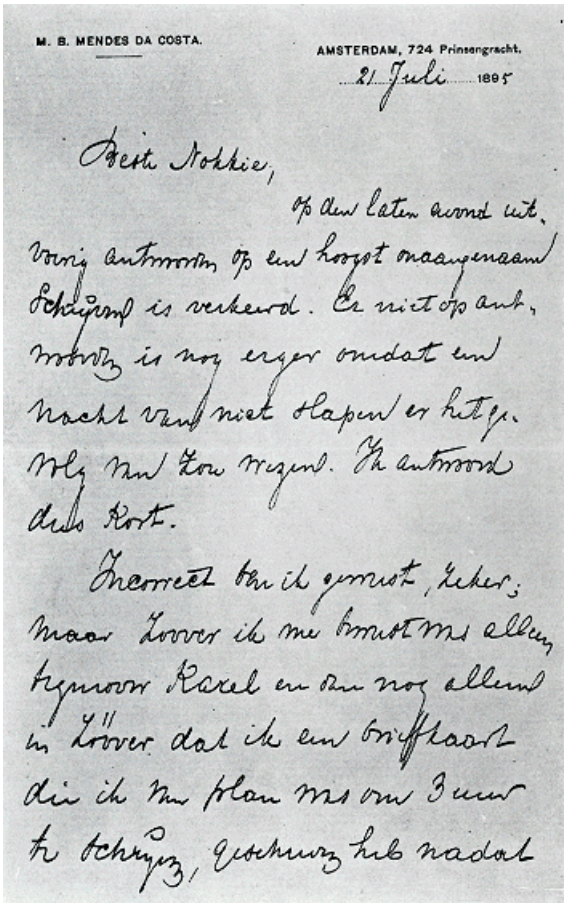

M. B. MENDES DA COSTA.

AMSTERDAM, 724 Prinsengracht.

21 Juli 1895

Beste Nokkie,

Op den laten avond uit. Vorig antwoord op uw hoogst aangenaam schrijven is verkeerd. En niet op ant, wordt is nog erger omdat uw nacht van niet slapen er het gp. Wij nu zoo wezen. Ik antwoord dus kort.

Incorrect ben ik geweest, zeker; maar toover ik me bmoet ms alleen tegenover Karel en dan nog alleen in toover dat ik een briefkaart die ik nu plan ms om 3 uur te schrijf, geschreven heb nadat

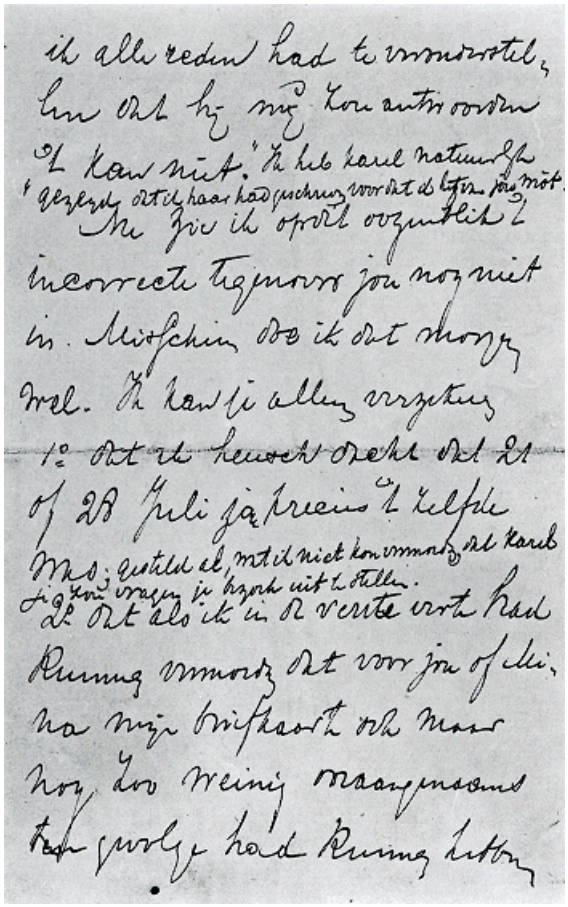

ik alle reden had te wantrouwen,
hun dat hij mij kon antwoorden
"I kan niet." Ik heb kaal natuurlijk
gezegd dat ik haar had geschreven voordat ik hier naar toe moest.
Nu zie ik opeens duidelijk
incorrecte tegenover jou nog niet
is. Misschien doe ik dat morgen
wel. Ik kan je alleen verzekeren
1° dat er heusch reden dat 21
of 28 Juli ja precies 8 dagen
Mrs: gestald al, met ik niet kon vermoeden dat kaal
2° Jou vragen je boek uit te lenen.
2° dat als ik in de verte verre had
Ruimte vermoed dat voor jou of elke
na mijn briefkaart ook maar
nog een weinig waarschijnlijk
kan geweest had Ruimte hebben

201

Amsterdam 20 Juli 1895

Waarde Vriend,

De Heer Maussie heeft goedgevonden in mijn vaarwater te gaan zwemmen.[383] Hoewel ik hem verteld had, dat Gij mij op den 21*sten* dezer bij U genoodigd hadt, vroeg hij U hem op den zelfden dag te ontvangen, zonder dit behoorlijk met U en mij te regelen. Hij zou doen alsof hij er niets van afwist.

Ik vind dit een geniepig streekje en het spijt mij dat hem dit door Uwe toestemming gelukte.

Mijn plezier is er nu af, en ik stel U voor mijn komst nog eenige weken uit te stellen, tot ik door dit rijst-en-brij-bergje heen ben.

Ik erken dat Gij niet wist hoe de Heer Maussie mij de loef wilde afsteken.

Met vele vriendelijke groeten aan Uw vrouw en Jozef,

Uw
Arnold Ising Jr.

202

M.B. Mendes da Costa.

Amsterdam, 724 Prinsengracht.
21 Juli 1895

Beste Nokkie,

Op den laten avond uitvoerig antwoorden op een hoogst onaangenaam schrijven is verkeerd. Er niet op antwoorden is nog erger omdat een nacht van niet slapen er het gevolg van zou wezen. Ik antwoord dus kort.

Incorrect ben ik geweest, zeker; maar zoover ik me bewust was alleen tegenover Karel en dan nog alleen in zóóver dat ik een briefkaart die ik van plan was om 3 uur te schrijven, geschreven heb nadat ik alle reden had te veronderstellen dat hij mij zou antwoorden ‘'t kan niet’. Ik heb Karel natuurlijk gezegd dat ik haar had geschreven, voordat ik het van jou wist.

Nu zie ik op dit oogenblik 't incorrecte tegenover jou nog niet in. Misschien doe ik dat morgen wel. Ik kan je alleen verzekeren 1e dat ik heusch dacht dat 21 of 28 Juli jou precies 't zelfde was; gesteld al, wat ik niet kon vermoeden, dat Karel je zou vragen je bezoek uit te stellen.

2e dat als ik in de verste verte had kunnen vermoeden dat voor jou of Mina mijn briefkaart ook maar nog zoo weinig onaangenaams ten gevolge had kunnen hebben, ik alles liever zou hebben gedaan dan haar schrijven.

Nu moet jij natuurlijk weten in hoeverre je het beter vindt me niet te zien tot

383 Hierdoor rees een ernstig conflict tussen Ising en Maurits Mendes da Costa, zoals blijkt uit de hierachter afgedrukte brieven van Mendes aan Ising. Uit het feit dat deze brieven zich tussen Thijm's papieren bevonden, mag worden afgeleid dat Ising ze aan Thijm ter hand heeft gesteld.

± 1 September. Ik weet dat ik het bestaan van zoo iets tusschen jou en mij verschrikkelijk vind.

Mijn invitatie herhalen voor de Bodega doe ik niet; maar ik vraag je: laten we de zaak bespreken, morgen (Maandag) op mijn kamer, om 5 uur. Toe, doe dat!

je
Maurits

203

Amsterdam, 22 Juli 1895.

Nok,

dat je van daag niet bent gekomen, heeft mij zeer bizonder gehinderd; veel meer nog dan je brief van gisteren. Omdat intusschen je schrijven een veel meer verzoenenden geest draagt, en er geen sprake meer is, dáárin althans, van een 'streekj' van mij, noch van 'gebrek aan consideratie', en er ook zelfs weer vóór 'Maurits' een adjectief is komen te staan en je onderteekening alweer iets vriendschappelijker is geworden, er staat nu 'tt Nol', - wil ik van mijn kant alles doen om een breuk tusschen ons te voorkomen en, al kost 't me een uur tijd, precies zwart op wit de feiten zetten, zooals ze gebeurd zijn; want als we elkaar weer eens spreken over een maand of zoo, zal ik ze niet meer zoo goed weten als nu. Ik verzoek je evenwel twee dingen goed uit elkaar te houden, nl. mijn handelwijze tegenover jou, en mijn handelwijze tegenover Karel.

Van de laatste ben ik jou geen rekenschap schuldig. En ik ben dan ook volstrekt niet van plan in te gaan op de verschillende beschouwingen in je laatste brief over vriendelijkheden wel en niet gemeend, etc. etc.

Ik begrijp intusschen dat het jou wel schelen kan hoe iemand met wien je vriendschappelijk omgaat, d.w.z. in dit geval *ik,* tegenover anderen handelt, en dus zet ik ook dit uiteen.

Karel inviteert me voor den zooveelsten *Juni*. Ik kan niet. Ik vind het eigenlijk vervelend er heen te gaan, maar omdat K. me nu eenmaal schijnt te willen hebben, besluit ik hem te schrijven: 'ik kan nu nog geen anderen datum bepalen dan 1 of 2 Augustus, maar komt er vooraf een Zondag open dan zal ik het je schrijven.' Daarop wordt mijn Zuster uitgenoodigd in Baarn te logeeren bij mijn neef en nicht en die zeggen dat *ik* ook bepaald een Zondag moet overkomen. Dat verveelt me nog veel meer dan bij Karel te gaan; en ik tracht dus daaraan te ontkomen. Maar ben ik bij Karel in Baarn als mijn Zuster er is, dan ben ik verplicht naar neef en nicht te gaan of er een anderen dag te komen, desnoods alleen dineeren, want mijn neef komt alle middagen over. Ga ik niet naar Karel, of ben ik daar geweest vóórdat mijn Zuster er is, dan kan ik van neef en nicht af.

De verhouding tegenover Karel is dus nu eenigszins anders geworden, want een bezoek na 22 Juli van mij bij hem is nu niet meer alleen, laten we zeggen een soort van Zieken-bezoek aan iemand met wien ik vroeger wel omging, maar tevens een aanleiding om ongenoegen met mijn neef te krijgen, iets wat ik per se niet wil, omdat mijn Zuster die het zeer noodig heeft er voor haar gezondheid 4 weken als gast logeert.

Zoo stonden de zaken toen jij Zondag den 14*en,* 's middags, bij me was. Je vertelde me toen, dat je Karel de keus had gelaten tusschen 21 en 28 Juli. Daaruit moest ik dus opmaken, dat jou die 2 data volkomen het zelfde waren.

Maandag den 15*en* hoor ik van mijn Zuster dat zij niet den 21*en* maar den 22*en* naar Baarn gaat. Ik zou dus nog net den 21*en* naar Karel kunnen gaan, en was van plan hem op de bibliotheek een briefkaart te schrijven. Want, dacht ik, heeft hij Nol al voor den 21*en* genomen dan schrijft hij dat hij mij niet kan hebben en heeft hij Nol nog niet geantwoord en kan hij hem evengoed den 28*en* hebben, dan neemt hij mij den 21*en,* en den 28*en* Nol.

Daarop krijg ik hoofdpijn, stel 't schrijven van de briefkaart uit, en ontmoet jou, met het bekende gevolg.

Wat zou nu in mijn oogen het gevolg van die briefkaart hebben kunnen zijn? Twee dingen

òf dat K. jou voorstelde liever den 28*en* te komen, daar *jij* toch dien datum hem ter keuze had gegeven.

òf dat hij mij antwoordde het kan niet, en dan zou ik 1 of 2 Aug. hebben kunnen handelen naar omstandigheden. Ik had dan althans een bewijs gegeven van te willen komen.

Ik vermoedde stellig dat hij 't laatste zou doen, maar als hij 't eerste deed, was ik toch overtuigd dat hij jou niet zou *afzeggen* om mij. Hoe 't mogelijk is dat hij dat wèl gedaan heeft, en niet enkel heeft gevraagd: 'Nol kun je soms even goed den 28*en*?', dat begrijp ik niet, en zal er dus geen oordeel over vellen.

Dat jij daardoor gegriefd bent, begrijp ik; maar waarom *ik* daarvoor moet boeten, en wij elkaar dus niet zullen spreken - immers jij 'wenscht een gesprek uit te stellen tot je eerst weet wat Kareltje doet', zie dat gaat mijn begrip te boven. Ik zou nu gevoegelijk kunnen uitscheiden, wanneer er niet nog iets was waarop ik moet antwoorden. Je schrijft vandaag:

'Aan de mogelijkheid van je vermoeden dat Karel mij niet zou schrijven, had ik al gedacht. Maar hoe rijmt hiermede dat je mij Woensdag in de Kalverstraat vroeg of hij *mij* reeds had afgeschreven?'

Ik antwoord: Niet *ik* ben over de kwestie begonnen, maar *jij* zoodra je me zag, en jij vroeg: heb je al antwoord? Ik antwoordde neen, ik denk dus dat hij jou zal vragen om te *verschikken*.

Aan afschrijven heb ik nooit gedacht, en ik kan er onmogelijk over gesproken hebben. Jij schrijft verder vandaag dat *ik* jou had moeten vragen te verschikken om niet incorrect tegenover Kareltje te zijn, en gisteren schreef je dat als ik dat had gedaan, ik incorrect tegenover jou zou geweest zijn. Nu, ik voor mij ben 't liever tegenover hem dan tegenover jou.

Mij heeft 't bevreemd dat je èn Dinsdag èn Woensdag de briefkaart wel gek vond maar geen *streekje,* en dat ze dat laatste pas is geworden, na de daad van *Karel*. Wat je schrijft over een diner van 1½ jaar geleden met Karel; dat was een gansch andere kwestie. Je zult dat wel inzien als je er even over denkt, *na* de lezing van dezen brief, en in ieder geval is 't bijzaak. Ik wil je niet vervelen met nog twee zijdjes ook daarover. Alleen dit: *ik* heb niet getracht te maken dat jij

niet bij Karel zou komen; dat zul je nu wel begrijpen uit alles en nog wat; ik wilde alleen maken dat ik niet tusschen 22 Juli en 22 Aug. in Baarn was. Dat me dat is gelukt, spijt me meer dan je kunt geloven.

Onze vriendschap heeft een knak gekregen, waar ze niet gauw meer boven op komt. Door vandaag niet bij mij te komen heb je dat nog verergerd. Misschien is deze brief een steentje tot de beterschap. Maar nu ik dit alles heb gezegd, eindig ik met deze woorden: 'Kom me niet spreken voor je *van harte* kunt zeggen dat je overtuigd bent dat er bij mij geen de minste *arglist, streek, onoprechtheid* of wat ook tegenover jou is geweest, want zoolang jij dat niet kunt zeggen, spreek ik jou liever niet.'

Ik hoop intusschen dat alles nog goed kan worden en teeken dus nog als vroeger

je
Maurits.

204

Amsterdam 23 Juli 1895

Waarde Cateau,

Wil mij toestaan U op dezen - Uwen Geboortedag mijne welgemeende gelukwenschen aan te bieden. Moge het U en de Uwen wèl gaan in het Nieuwe Jaar en Gij gespaard blijven voor alles wat U onaangenaam zou kunnen zijn of verdriet zou kunnen doen. Weinig zorgen, gezondheid en blijmoedigheid zullen, hoop ik, Uw leven met een zonnetje verlichten.

Breng dezen feestdag zoo prettig mogelijk door. Ik ben benieuwd of Kobus Van Looy en zijn Vrouw U heden komen bezoeken.[384] Wat zal Kobus dan glunder lachen!

Met vele groeten en felicitatiën ook voor Karel, Joopie en de kleintjes,

Als steeds,
de Uwe
Arnold Ising Jr.

205

Amsterdam 25 Juli 1895.

Waarde Heer en Vriend,

Van de zeer gracieuse uitnoodiging[385] van Uw Vrouw en U hoop ik aanstaanden Zondag,[386] met het meeste genoegen gebruik te komen maken. Ik had trouwens het voornemen U dit zelf voor te stellen. Intusschen ben ik U zeer erkentelijk voor Uw allerhoffelijkst schrijven.

384 Dit is het geval geweest. Ook Martha van Eeden-Van Vloten zat aan 't verjaringsdiner aan.
385 Niet bewaard gebleven.
386 28 juli 1895. Op die datum werd het verkeer tussen Thijm en Ising een poos onderbroken door het plotseling komen opdagen van het echtpaar Pos-Greidanus.

Ik had juist in Hilversum een verrukkings-gevoel gekregen van het laatste bezoek, dat ik U mocht brengen. Ik kan het niet ontleden, maar het begin was dat ik bij U had kunnen zeggen van de grofheid, die onbewust in de kamer gevoeld werd; zonder dat dit eenigszins persoonlijk werd opgevat. Dit zou bij niemand anders begrepen zijn geworden. -

Toen volgde het middagje bij mij, dat voor mij eenigszins verstoord werd door huishoudelijke zorgen, veroorzaakt door de gastmalen met Witsen, die juist pas den vorigen avond vertrokken was.

Daarna las ik in het heerlijke Hilversum-sentiment in Uw Opstellen, - o.a. hoe Gij Zola's portret uit Uw kamer hadt weggedaan, toen hij gedecoreerd werd. Ik vond het aartsdom van mijzelf, dat ik mij dit niet terstond herinnerde toen wij er bij U over spraken, naar aanleiding van Breitner, en een beetje komiek omdat Gij (doorgehaald: mij) zelf mij Uw boek hebt willen schenken.

Ook had ik veel gelezen in Uw: J.A. Abngk-Thijm, het werk dat ik - door den omgang met U heen - met zachte aandoening teer bemin. Toen was het heerlijk dat Gij mij den éérsten Zondag wildet ontvangen. Ik zag er een nieuw blijkje van sympathie in, en door Uw briefkaart met '*Maussie* zal dien dag komen',[387] werd het lieve gevoel, dat ik door mijne consideratie voor U, in U voor mij begeerde, eenigszins besmet. Ik ben, zoolang ik Uw vriend ben, (doorgehaald: eenig) wat jaloersch op anderen, die met U omgaan, en nu kon ik niet verkroppen dat Maussie, ondanks zijn incorrecte wijze van handelen onzen dag verstoorde. Juist *Maussie* tusschen onzen omgang in, komt mij absoluut onverdragelijk voor. Van Verwey of Van Eeden of zoo iemand, dien ik niet ken, zou het mij veel minder gedeerd hebben.

Tot Zondag dus,

Van harte
Uw vriend
Arn. Ising Jr.

206

Brünig bei Meiringen. 12 September 1895.

Waarde Vriend, Laten wij, als gij het goed vindt, over den inhoud onzer telegrafische bespreking,[388] verder het zwijgen bewaren; want dit is maar moeilijk en pijnlijk.[1)] - Gij hebt in lang niets van mij gehoord om dat ik sinds 12 Augustus

387 Niet bewaard gebleven.

388 Op 12 aug. had Thijm, samen met zijn oudste zoon, Baarn verlaten om, na een verblijf in Zwitserland, op 21 september weer thuis te keren. Op 10 sept. raakte Thijm, verblijvend in het Kurhaus Brünig bei Meiningen, court d'argent en zond telegrammen om hulp aan zijn vrouw, Albert Verwey, Eduard M. Alberdingk Thijm, Mr. Evert Slaghek, de diamantair A.S. van Wezel en Arnold Ising. Alle aangeschrevenen maakten langs telegrafische weg geld over. Ising evenwel seinde op 10 sept. 1895: 'Impossible'. Over Thijm's reis, zie *Gedenkschriften,* 399-503.

uitlandig ben en nog niet rustig genoeg ergens was om iets te berichten. - Ik weet den liefsten wensch van mijn vrouw tegemoet te komen indien ik U bij dezen uitnoodig 22 September a.st. mijn verjaardag te Baarn te komen vieren.

In de hoop dat Gij ons niet zult te leur stellen, doe ik U de vriendelijke groeten van Joopie en mij zelf en ben

geheel de uwe
Karel Alberdingk Thijm.

Eindnoten:

1) niet echter dan na dat ik u mijn verontschuldigingen heb aangeboden voor den overval en mijn dank voor het spoedig andwoord.

207

Amst. 16 Septbr. 95

Waarde Cateau.

Karel noodigde mij, ook namens U uit om aanstaanden Zondag zijn verjaardag te komen vieren. Ik zou dit zeer gaarne gedaan hebben, maar ik moet morgen mijn ouders uit Altenahr naar huis terugbrengen en kom pas Zondag avond weer in Amsterdam. Mag ik mij dus aanbevelen voor een anderen, nader te bepalen dag?

Vele groeten, van harte, Uw

A. Ising Jr.

208

21 September 95

Amice,

Mag ik U wel feliciteeren met Uw geboortefeest. Het spijt mij dat ik niet bij het vieren kan wezen. Gezondheid en blijmoedigheid in het Nieuwe-jaar.

Indien Gij het veroorlooft, hoop ik U eens spoedig te komen bezoeken.

Vele groeten voor Uw vrouw en kroost met gelukwenschen.

Geloof mij,
de Uwe
A. Ising Jr.

209

24 September [1895]

W.V. Wees wel bedankt voor uw gelukwensch met mijn geboortefeest. Dat wij nog lang onze geboortefeesten mogen gedenken. Kunt gij een der volgende Zondagen? Het zoû ons zeer verheugen indien wij U den 29sten onzen disch zagen prezideeren. Maar ook 6 Oktober ware ons goed.
Kies en bepaal.

Uw broeder-naar-den-geest.
Karel Alberdingk Thijm.

(Door een misverstand blijven liggen.
Wees zoo goed nu maar een Zondag in Oktober te bepalen, of een anderen dag.)

210

Amst. 3 Oktober 95.

B.K. Gij waart zoo vriendelijk mij uittenoodigen Ulieden een bezoek te brengen op een door mij te bepalen dag.
Mocht ik geen tegenbericht van U ontvangen, dan zou ik gaarne Zondag 6 dezer om 3.10 (half vier) te Baarn aankomen.
Veel liefs voor U en de Uwen.

Als steeds,
Uw
Arnold Ising Jr.

211

Amst. 25 November 95

Beste Karel,
Mag ik U wel zeer vriendelijk bedanken voor Uwe prozastukken.[389] Om Mevr. Fortuin, Smit Kleine en Jan heb ik weer hartelijk gelachen, hoewel ik er ernst achter voel. De andere stukken kon ik nog niet herlezen, omdat ik Zaterdag met Uw geschenk verblijd werd. Ik vind het ditmaal bijzonder aardig van U, omdat ik den schijn van onhartelijkheid aannam. Toen ik het voorrecht had, den laatsten keer zoo uitnemend gastvrij door Uw Vrouw en U ontvangen te worden, spraken wij af dat Gij mij over eenige dagen zoudt komen bezoeken. Toen ik U niet zag verschijnen, had ik U aan Uwe vriendelijke belofte moeten herinneren, maar dit was mij onmogelijk, omdat ik bijna alle dagen gespeeld heb, in Narcis,[390] Inkwartiering,[391] Mad. Sans-Gêne,[392] Om de Kroon,[393] De Student t'huis,[394] De Bibliothekaris[395] enz. Het hervatten van mijn loopbaan als tooneelspeler, heeft mij zeer ingenomen. Wel heb ik er eens aan gedacht U een dag voor te stellen, dien ik vrij had, maar dat ging niet omdat Gij, juist wanneer het vooraf bepaald is, verhinderd wordt te komen. Toen kwam ik in de stemming dat het maar moest waaien, zooals het lot wilde, op goed geluk af. Ik zag geen kans het initiatief te nemen, en liet het dus maar aan U over.

389 L. van Deyssel, *Prozastukken,* A'dam 1895. In 1897 herdrukt als L. van Deyssel, *Derde bundel Verzamelde Opstellen*.
390 Toneelstuk, uit het Duits van A.E. Brachvogel.
391 De vertaling van G. von Moser's en F. von Schönthan's *Krieg im Frieden,* een blijspel in 5 bedrijven, waarin Ising de rol vervulde van Kolonel van Zonneveldt.
392 Van Victorien Sardou, in Ising's eigen vertaling.
393 Van François Coppée, metrisch vertaald door J.L.A. Schut.
394 Van Frederik van Eeden.
395 Zie aantekening no. 29.

Verleden Woensdag ochtend zag ik om negen uur in den Haag Uw broer Jan op het perron van het Hollandsche Station. In zijn loopen zag ik iets, wat mij warm aan U deed denken. Hij ging in een tweede klasse, niet rooken naar Amsterdam. Uw vader schreef hem[396] dat het zich correct in het Fransch uitdrukken bij een goede opvoeding paste. Enfin, Uw broer Jan verdween - met verlof - pardon! in een urinoir bij de Beurs.

Zaterdag werd ik met niet minder dan drie boekgeschenken vereerd: Uw Proza tot 92, Boeken's Goden en Menschen[397] en Een droom van menschenliefde[398] van onzen ouden vriend Grein.

Met Willem Kloos is het toch gegaan, zooals wij wel vreesden. Gelukkig wordt hij in Utrecht[399] niet erger, maar hij is nog aan het malen. De schrijverij heeft hij hervat.

Deze week laat de tooneelspeelkunst mij eenige rust. Ik hoef Dinsdag, Woensdag en Donderdag niet te spelen, en hoop U vóór wij sneven nog eens de hand te mogen drukken.

Vele groeten voor Uw Vrouw en Jozef, Van harte,

Uw
A. Ising Jr.

212

Baarn 25 November 1895.

Beste Nol, Ik had je, van míjn kant, reeds lang dit willen schrijven: ‘wij zijn over-een-gekomen dat ik nu eerst eens bij jou zoû komen en daar dan afspreken wanneer gij weer eens hier zoudt komen. Ik kom er echter maar niet toe weêr eens naar Amsterdam te gaan. Wilt gij dus niet hier komen ook zonder dat ik eerst bij U ben geweest, indien gij weet dat ik den eersten keer dat ik te Amsterdam kom zal pogen U te treffen?’ -

Nu brengt je brief de heuglijke tijding dat gij Dinsdag, Woensdag en Donderdag vrij zijt.

Zijt gij Zondag vrij en den heelen dag, - doe ons dan het groote genoegen dien heelen dag naar 't winterende Baarn te komen?

Zijt gij Zondag niet vrij, doe ons dan het pleizier Donderdag te komen middagmalen. Het is wat kort-dag, maar ik weet ook nú pas dat gij dien dag te bevragen zijt. Zoo já, kom dan liefst zoo vroeg mogelijk?

396 N.l. een brief uit Hilversum, d.d. 12 juli 1862, afgedrukt in A.J., *J.A. Alberdingk Thijm,* A'dam 1893, 319-326. Het citaat staat op blz. 324.
397 H.J. Boeken, *Goden en Menschen,* A'dam 1895.
398 Jack T. Grein, *Een Droom van Menschenliefde* (1895), in 1910 in 't Engels verschenen als *A Dream of Charity*.
399 Op 9 nov. 1895 was Kloos opgenomen in een krankzinnigengesticht te Utrecht, waaruit hij op 8 mei 1896 ontslagen werd. Thijm is hem daar enige malen gaan opzoeken.

Maurits Mendes da Costa

Ik veronderstel namelijk dat gij met ‘vrij’ bedoelt 's avonds vrij en toch over-dag noodzakelijke bezigheden hebt.
In hoop en met hartelijksten groet

Karel Alb. Th.

213

Telegram
Amsterdam 27-11-1895
Alberdingk Thijm
Eemnesser Hoog
Villetta Baarn
Gaarne kom ik morgen 3.52 (4.08)

Ising.

214

Amst. 7 Dec. 95

Waarde Vriend,
Vaardig met de pen, zooals Gij zegt, neem ik dezelve op om U uit naam van Mina recht hartelijk te bedanken voor het gracieus geschenk, dat Gij haar ter gelegenheid van het St. Nicolaasfeest hebt willen vereeren. Zij hoopt U eens spoedig de hand te mogen drukken, als Gij ons komt verheugen met een bezoek.
Met vele groeten,

Uw
A. Ising Jr.

215

Amst. 28/12 95

Waarde Vriend.
De Vereeniging geeft den Gijsbreght Donderdag 2 en Zaterdag 4 Januari. Zou ik even van U mogen vernemen[400] voor welken dag ik het voorrecht mag hebben U bijtijds plaatsen te doen toekomen?
Met vele hartelijke groeten voor Uw Vrouw en Jozef,

Uw
A. Ising Jr.

216

400 Thijm's antwoord hierop is niet bewaard gebleven. Hij is in elk geval geen van beide voorstellingen gaan zien.

Amsterdam 1 Januari 96

Zeer Waarde Heer en Vriend!
Veroorloof mij U en Uwe Echtgenoote wel te bedanken voor de allervriende-

lijkste uitnoodiging om Zondag Uw gast te zijn, maar het Nationaal Tooneel gapt mij juist af de uurtjes, die ik zoo gaarne aan de vriendschap zou willen wijden. Zoo moet ik Zondag een Kolonel der Huzaren in het blijspel Inkwartiering voorstellen te 's Gravenhage, de residentie van Uw broeder, den Heer Jan. Van avond en morgen en Zaterdag in Amsterdam, ben ik de Oude Gosewijn van Aemstel, terwijl ik Vrijdag den oprechten Haarlemmers zal verzoeken mij in dit zelfde karakter te zien overlijden. Maandag 6 dezer hoop ik een Commissaris van Politie in de Gouden Spin te Amsterdam af te beelden, en Dinsdag 7, Woensdag 8, Donderdag 9, Vrijdag 10 Januari, zal ik ‘Mohs wordt niet boos’ vertoonen in Groningen, Leeuwarden, Utrecht en Den Haag, in het historisch blijspel: ‘De jongen vliegen’.

Ik geef dit weekje maar ten beste, om er verleden en aanstaande weekjes in te spiegelen. Mocht ik vroeg of laat een avond vrij zijn, dan hoop ik U dit te melden, met het vriendelijk verzoek of ik U een visite mag brengen.

Ontvang met de Uwen mijne welgemeende gelukwenschen in het Nieuwe Jaar, en geloof mij, als steeds,

Uw vriend
A. Ising Jr.

217

Baarn 31 Januarie 1896

Amice,

Daar ik veronderstel dat gij Zondagavond 2 Febr. beroepsbezigheden hebt, zoo heb ik het genoegen U uit te noodigen ons het pleizier te doen Zondag b.v. te 1 u. 4 te Baarn te arriveeren, vroeg te dineeren om 2 uur of zoo, en te vertrekken met een treintje dat U om zeven uur weêr in Amsterdam brengt.

Of anders 9 Febr.?

Hartelijk gegroet
Karel.

218

1 Febr. 96.

Amice,

Tot mijn groot leedwezen, zie ik geen kans om morgen bij U te komen. Ik doe steeds plezierige uitstapjes, en moet morgen avond weer spelen in Den Haag. Gisteren ochtend stond ik in donker op te Enschede, moest toen ook naar Den Haag, en kwam gisteren avond om half een t'huis. Ik ben heusch blij als ik eens even niet naar een trein hoef. Het is ellendig, maar ik ben omstrengeld door Het Tooneel. In provincieplaatsen ben ik som 's nachts, ook aan het Tooneel. Dan slaapt een tooneelspeler op de zelfde kamer als ik. Opstaan doe ik met het Tooneel en naar bed gaan met het Tooneel, en omberen, omberen, omberen zoolang ik niet op het tooneel ben. Vanavond de regent van Frankrijk in de

Bult[401] op het Tooneel, en morgen de Bibliothekaris met het tooneel, en Maandag weer de Bult op het tooneel, en dan Richard III van het tweede tot het negen-en twintigste tafereel op het tooneel. Ja, verdomd hihoha, het tooneel, en repetitie op het tooneel en onder het tooneel de burgerlijke stand en de advertencies en aanplakbiljetten voor het tooneel.

Lieve Amice het tooneel moet van het tooneel voor ik bij U kan komen.

Vele groeten voor Uw Vrouw en kindertjes. Van harte,

Uw
Arnold Ising Jr.

219

Amst. 19 Maart 96

Amice,

Zou ik U en de Uwen aanstaanden Dinsdag middag 3.52 (4.12) een bezoek mogen komen brengen? Ik kon het U niet vroeger voorstellen, omdat ik nog steeds heen en weer trek naar allerlei plaatsen in ons Vaderland.

Met vriendelijke groeten,

Uw
A. Ising Jr.

220

Groeneveld 24/3 96.

Waarde Karel,

Ik ben reeds afgestapt aan het Café Groeneveld. Vergeef mij, dat ik wat luchtig met den tijd omspring, maar ik meld het U even, om te voorkomen een wandeling van U op weg naar het station, nu het zulk mooi lenteweer is. Straks hoop ik naar U toe te komen, tenzij Gij toevallig dezen weg uitkwaamt.

Van harte,

Uw
Arnold I. Jr.

221

Amsterdam 4 Juni 96.

Beste Vriend,

Van daag ben ik voor het eerst heelemaal niet naar den Schouwburg geweest. Het is zoo plezierig om je te kunnen laten gaan en niet ergens heen te moeten. Ik heb dus vacancie, om twaalf uur stapte ik al langs het IJ, heelemaal zilver met heel licht groen

401 Van Anicet Bourgeois en Paul Féval.

aan den overkant. Het is weer even warm als in het begin van April of zoo - toen ik U een bezoek bracht, maar nu geven de boomen schaduw.

Ik ben weer secretaris, krijg met Sept. mijn oude salaris terug, en mijn kamer met den Raad van Beheer, twee schrijftafels en de sleutels van alle kasten - want schop er niet tegen, Kwiekie, Kwakkie, Kwoekie, Klein Duimpie, bloemzoet Nevie, van Lochempie[402] is eindelijk opgedonderd. Het speet hem wel - ja goddorie mij ook - de werkkring was zoo plezierig en de verhouding en het tooneel en de dames en de toiletjes, maar je vrouw, watblief!, kan ook niet altijd alleen zijn en de literatuur en de Mannen van Beteekenis[403] en Peyzel[404] en Mounet Sully[405] - al twee jaren lang beloofd. Voor vier maanden ligt t'huis zijn werk al klaar. Niets doen in de wereld, neen hoor! Ik ben vlijtig Flippie, kijk *stiekem naar een hippie!*[406]

In Mei ben ik een paar dagen naar Parijs geweest, Salon gezien, twee leelijke stukken, veel plezier gehad in mijn eentje.

Als je niet hier kunt komen, zou ik je in de tweede helft van Juni als je het goedvindt en het Cateau schikt, gaarne eens bezoeken. Hoe gaat het met de gezondheid?

Veel liefs voor U en de Uwen, van harte,

Je
Arnold Ising Jr.

222

Baarn 7 Juni 1896

Amico,

Gij hebt mij met uw brief veel genoegen gedaan. Ik wensch U van harte geluk met het herwonnen gerief.

Juist toen uw brief mij gewerd, had ik bijgaanden kaartbrief voor U in gereedheid gebracht.

Als gij 't goedvindt, vraag ik verlof U Woensdag 10 Juni tegen 4 uur 's namiddags te komen opzoeken.[407]

402 Zie aantekening no. 369. Van Loghem had ontslag genomen als literair adviseur van de K.V.H.N.T., maar bleef lid van de Raad van Beheer.

403 Een reeks kleine monografieën, waaraan Van Loghem een ijverig medewerker was: *Sara Bernhardt* (1885), *Victor Hugo* (1886), *Leconte de Lisle* (1890), *Théodore de Banville* (1891), *Pierre Loti* (1892), *Octave Feuillet* (1894) en *Paul Bourget* (1901).

404 Dr. Ewaldus Daniël Pyzel, van huis uit physicus en uit liefhebberij musicus, speelde in het Amsterdamse kunstleven een rol en redigeerde van 1884-1898 de reeks *Mannen van Beteekenis,* waarin hij zelf publiceerde over een aantal politieke figuren uit het buitenland.

405 Tot het schrijven van een monografie over de Franse acteur Jean Mounet-Sully (1841-1916) is Van Loghem niet gekomen.

406 Ising citeert hier de komiek Michel Solser (1865-1893). In de jaren 1888-1892 werd in de Vic(toria), in de Amsterdamse Nes, 's nachts om 12 uur een Revue Artistique opgevoerd. Daarin is Solser meer dan duizend maal als Flipje opgetreden.

407 Toen Thijm op die datum met de trein van 3 uur uit Baarn vertrok, deed zich een incident voor met de konducteur nr. 252: 'Die zeide (over Thijm - H.P.)' dat was een hooge', eerst bij het portier en daarna in den wagen 'hooge autoriteit', onmiddellijk na dat wij uit Baarn vertrokken waren. Pro memorie. Dit onthouden, voor eventueel beklag.'

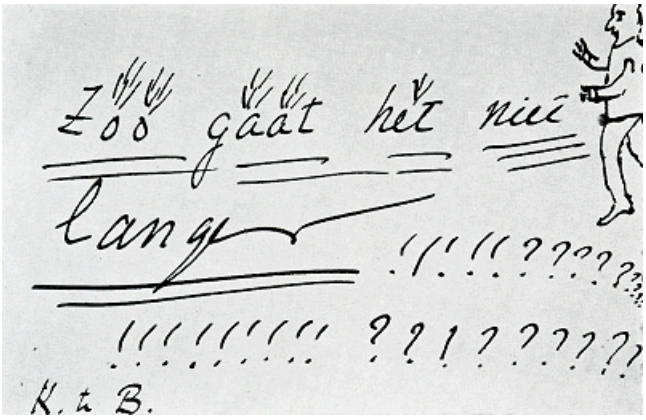

Het zal mij zeer aangenaam zijn U gedurende uw vakancie nu meer keeren hier te zien dan gij verleden jaar gekomen zijt.

Met mijn gezondheid gaat het goed, dank U.

Doe mijn vriendelijkste groeten aan U beiden.

Geheel de uwe

Karel Alberdingk Thijm.

223

Amsterdam 8 Juni 96.

Beste Vriend,

Gij doet mij een recht groot genoegen met Woensdag te willen komen. Wij zullen voor een lekker soepje zorgen, en ik hoop dat ge niet zoo heel vroeg naar Villetta terug zult gaan. Hoe aardig, dat gij het ditmaal wel vooruit hebt willen bepalen, want de vóórpret is zoo aangenaam.

Heeft die André Jolles[408] niet iets van Don Quichotte? Zijn stukjes in de Kroniek lijken mij zoo onzinnig. Waarom geeft hij voor te droomen van een *nieuw* drama, door U en Derkinderen enz. te vervaardigen,[409] en waarom deugt het niet wat Shakespeare en Molière gedaan hebben? 'Ik weet het'! 'komt mij zeer ridicuul voor. Door een bevoegde moest het Tooneel eindelijk een bescheiden plaats worden aangewezen, want enkele broekjes willen er iets van maken - een oorlogsschip bij voorbeeld - wat er niet kan worden uitgehaald. Dient het Tooneel niet om het publiek te amuseeren, om het aan het lachen of huilen te krijgen, en moet het zoo niet blijven? De tooneelisten zijn geen gedistingeerde litteratoren, schilders of musici, maar artistieke clowns, verwant aan het honden- en apenspel. Wat hebben die snaken met de muziek van Fons en met Uw literatuur te maken? Excuseer deze bespiegeling. Tot Woensdag, waarde! Nog wel bedankt voor de aardige briefkaart. Vele groeten,

Uw
Arnold Ising Jr.

224

Baarn 23 Juni 1896[410]

Amice,
Zoudt Gij mijn Vrouw en mij het genoegen willen doen Donderdag 25 Juni bij ons te Baarn te gast te komen?

408 André Jolles (1874-1946), zeer actief en veelzijdig medewerker aan het weekblad De Kroniek. Laatstelijk vanaf 1919 tot aan zijn dood hoogleraar in de vergelijkende literatuur-wetenschap te Leipzig. Zie Walter Thys, *Uit het leven en werk van André Jolles,* in De Nieuwe Taalgids XLVII (1954), 129-138 en 199-209, alsmede Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel, Dertien close-ups,* A'dam 1964, 103-121: *Lodewijk van Deyssel en André Jolles*. Met Jolles had Ising niet veel op. In juli '99 werd hem trouwens door Jolles een lelijke poets gebakken. Jolles vertelde toen rond van Ising vernomen te hebben dat het engagement van Kloos met Jeanne Reyneke van Stuwe verbroken was. Op 28 juli '99 kon Kloos echter vanuit Bussum aan zijn verloofde schrijven: 'Apropos Jolles. Zooeven maak ik een brief van Ising open (den acteur v/h Ned. Tooneel, zoon van den overleden redacteur van den Spectator). De schilder Marius Bauer, die hier woont in Bussum had het praatje over ons aan Verster verteld, er bijvoegende, dat hij het van Jolles had, die het weer van Ising had gehoord. Ik heb toen een briefje aan Ising geschreven, om hem opheldering te vragen. Ising, een zeer nobel en vertrouwbaar man, deelt mij nu mede, dat hij Jolles in geen jaren gesproken heeft, en dat hij absoluut buiten dit alles staat. Jolles heeft dus zijn bewering koud-weg verzonnen. Kan jij daar bij, bij zoo iets?' (*Liefdesbrieven, gewisseld tusschen Willem Kloos en Jeanne Reyneke van Stuwe,* Den Haag 1927, 490.)

409 In De Kroniek van 5 juni 1896 had André Jolles geschreven: 'Het drama zal komen en de eeuw die onder alle eeuwen een der schoonste is door haar muziek, de eeuw die zich door ongeloovig experimentalisme noch bête wijsgeerige logica heeft laten afbrengen van het hoogste der verreinende klankharmonie, zal opgevolgd worden door een die genoemd zal zijn naar het drama, in haar midden staand als een al-tartende pyramide, opgebouwd en met inschriften van wondere wijsheid gecierd door alle volken van Europa. Het drama komt, de wereld wil het en ik weet het. Aan wat werken bij ons Derkinderen en Henriëtte van der Schalk en Diepenbrock en Van Deyssel, dan juist aan die al vereenigende gemeenschap die het dramatisch kenteeken zijn zal.'

410 Op 23 juni vermeldt het dagboek: '*Gesteldheid:* beroerd, moe, oud, grijs en kaal.'

Ik ben de laatste dagen weêr wat moe,[411] daarom schreef ik U niet eerder, zoo als ik er voortdurend het verlangen naar had.

Ik reken op uw welwillendheid om het mij ten goede te houden indien er zich op den dag van uw komst nog sporen dier vermoeyenis mochten vertoonen.

Indien gij, onverhoopt, den aangegeven dag verhinderd zijt, wil dan zoo vriendelijk zijn een anderen dag in de nabijheid van Donderdag te noemen, die U beter zoû schikken.

De dag van uw hier-zijn zal voor mij in elk geval een dag van zon, dus een Zondag, wezen. De Dónder- zal veranderen in een Zón-dag.

Wil uw omgeving voor mij groeten en wees zelf gegroet van

uw toegenegenen
Karel Alberdingk Thijm.

225

Amsterdam 23 Juni 96.

Waarde Vriend,

Met het grootste genoegen hoop ik aanstaanden Donderdag[412] van de gracieuse uitnoodiging van Uw Vrouw en U gebruik te maken.

Ik verzoek U verlof dan in Baarn te mogen aankomen om 3.10 (3.30), dan kan ik eerst thuis nog wat werken.

Met de beste wenschen voor Uw gezondheid, en vele groeten aan U en de Uwen, van harte,

Uw
Arnold Ising Jr.

226

Amst. 3 Juli 96.[413]

Zou je Dinsdag 7 Juli willen komen, en met welken trein? Dan haal ik je heel graag af, maar liefst een beetje vroeg.

Mocht je Dinsdag niet kunnen, dan *Maandag* s.v.p. of als het niet anders schikt: Woensdag.

Gisteren was ik jarig! O, Schavuit!

Vele groeten aan je vrouw en kindertjes.

tt

411 Op 20 juni was Thijm met zijn vrouw naar Laren gewandeld, op 21 juni was zijn huis vol bezoekers geweest: Sam van Hoogstraten, Eduard Thorn Prikker en het echtpaar Van Looy-Van Gelder.

412 26 juni 1896.

413 Op 1 juli noteerde Thijm: ‘Morgen is Nol jarig. Ik ga *niet* alleen een uitstapje maken. Mijn vrouw heeft *ontspanning noodig*.’

A. Ising Jr.

227

Amst. 4 Juli 96.

Amice. Het spijt mij enorm, maar de Heer v.S. wil Dinsdag met mij dineeren. Ik *kan* er onmogelijk af. Komt Gij nu *Maandag* s.v.p. in den middag. Hoe laat mag ik U komen halen?
Vele groeten,

Uw
A.I. Jr.

228

11.39 stadstijd Maandag heel gaarne.
Hartelijke gelukwenschen met uw geboortefeest.

K.

Baarn 4 Juli '96.

229

Amst. 16 Juli 96.

Beste K. Gisteren avond kwam ik uit Neuenahr terug en vond toen je telegram van Zaterdag. Jammer!
Wil je vrouw recht hartelijk gelukwenschen met Haar Geboortefeest.[414]
Misschien zal zij zoo goed zijn om te denken: 'beter laat dan nooit!'
Veel liefs van Uw

A.I. Jr.

230

Beste Karel.
Zondag[415] heel graag om 12.44 (1.04)

414 Dit viel overigens eerst op 23 juli.

415 19 juli 1896. Op 18 juli had Thijm alweer spijt van zijn invitatie: 'Gij leidt, sinds de Paaschvakantie, een geheel verslapt leven. Gij gedraagt U alsof er geen Dagorde bestond. Van werken komt niets in. Gij rookt een sigaartje, maakt een wandelingetje, leest een romannetje, eet en slaapt, en zit te luyeren en te suffen. Gij gaat b.v. ook, geheel tegen de dagorde en alle voornemens in, plotseling, op een gewonen werkdag een groote wandeling maken of ontvangt bezoek, zijt daarvan dan een dag of drie, vier, moe, en zóo wordt weêr naar den Zondag toe gesukkeld, waarop gij "vrij" zijt en weder uit wandelen gaat en bezoek ontvangt of brengt, enz.

Vele groeten,
Uw
A.I. Jr.

Amst. 17 Juli 96.

Op den regel, om alleen 's Zondags bezoek te ontvangen of te brengen, maakt gij uitzonderingen: voor Ising, Verwey, Van Eeden, hen afwachtend of naar hen toegaand. Dit alleen reeds heeft U vrij wat dagen gekost.
Laatst waart gij op een Zondag met uw vrouw naar Bussum en Hilversum geweest. Daardoor den volgenden ochtend, dus Maandag, nog in de "feestvreugde" zijnde, hield gij plotseling Joopie uit school en gingt een pleziertocht met hem maken, naar Zeist, enz. Alsof het een potverteering gold!'

Cateau en Karel Alberdingk Thijm

231

Telegram
Amsterdam, 23-7-1896
Mevrouw Alberdingk Thijm
Eemnesserhoog
Baarn
Ontvang met de uwen mijn beste wenschen op dezen feestdag.

Ising

232

Amst. 11 Augs. 96

Beste Karel,

Met groote deelneming, hoor ik van Hein,[416] die het van Mevr. Van Eeden vernomen heeft, dat je Vrouw te bed ligt en dat zij dus heel ongesteld is.[417] Uit je briefkaart had ik begrepen dat het meer van voorbijgaande aard was. Ik vind het erg naar - ook voor jou en de kinderen. Kan je je redden? En kunt ge soms een dag van huis om een beetje op te frisschen? b.v. *Vrijdag* of een dag in de volgende week? Ik stelde het U niet vroeger voor, omdat het gerucht hier liep, dat ge naar François in Limburg waart.[418] O, ja, ik ben nu pas na drieën vrij, behalve Zondag over acht dagen.

Mijn moeder zit in een rolstoel in den tuin van het hotel en mijn vader heeft niet veel suiker, gelukkig! Wij hopen dat mijn moeder wat sterker zal worden om de terugreis naar huis te kunnen aandurven.

Vriendelijke groeten en van harte beterschap met de zieke!

Je vriend,
Arnold I. Jr.

233

Amice.

Tot mijn groot leedwezen, vernam ik gisteren van Joopie - over Hein heen - dat Uw Vrouw nog heel ziek is en steeds te bed ligt. Gij moet - al mocht Gij van huis kunnen - *deze* week niet bij mij komen, want ik ga morgen naar Neuenahr om te trachten mijn moeder naar Den Haag te krijgen. Zij is herstellend, maar ligt in kussens en gaat 's avonds om zes uur naar bed. Het is tegenwoordig tobben! Van heeler harte hoop ik dat Uw vrouw eenigszins spoedig mag beter worden. Vele groeten,

Uw
A. Ising Jr.

416 Hein Boeken.
417 Sedert 25 juli leed Thijm's vrouw aan ernstige rheumatische aandoeningen.
418 Van 21 tot 27 juli verbleef Thijm inderdaad bij Erens, op Huize De Kamp te Schaesberg bij Heerlen. Zie daarover *Gedenkschriften,* 648-649.

Amst. 18 Augs. 96.

234

Baarn 25 Augustus 1896.

Beste Nol,
Ik hoop dat ge goed van Neuenahr bent teruggekomen en dat alles naar wensch is gebeurd, zonder bezwaar of onaangenaamheid. Schrijf mij dat eens.
Hier is de toestand het zelfde, behalve dat Joopie nu ook de koorts heeft. Met Cateau zijn wij nu in de 5e week. Zij ligt permanent te bed. Zij krijgt alle medicijnen na elkaâr. Dán is het weêr eens een paar dagen beter en dán begint het weêr op nieuw.
Ook financieël houdt deze toestand vele moeilijkheden in, daar het heele huishouden natuurlijk min of meer gedesorganiseerd is, nu de bloem en de beweegkracht daarvan verlamd ligt. -
Ik ben echter gelukkig niet neêrslachtig maar heb in het oppassen bepaald een zeker behagen.
Van je vriendelijke uitnoodiging om eens naar Amst^{m} te komen ter verpoozing, zal ik, vrees ik, vooreerst geen werkelijkheid kunnen maken. -
Met vriendelijke groeten en handdruk

Karel Alb. Thijm

Wil ook Mina wel zeer van mij groeten.

235

Die Port van Cleve
Amsterdam.

18 Septbr. 96.

Beste Karel.
Het spijt mij dat ik in zoolang niets van me liet hooren. Ik heb alle dagen aan jou en de lieve zieke gedacht, maar ik heb 't tegenwoordig zoo druk met het Tooneel. Hoe gaat het met je vrouw, en met Joopie?
De toestand van mijn moeder blijft hetzelfde. Het loopen gaat iets beter - snel - recht voor zich uit, iets als een automaat, maar zij kan zich niet aankleeden en niet wasschen, en zoodra zij een beetje moe is, rammelen haar woorden, als te weinig gearticuleerde holle klanken. Mijn vader gaat in zijn eentje alle dagen naar Scheveningen - per träm en 's avonds naar een Café, en voelt zich zwak. Ik zou je graag eens zien - al was 't maar even - er zijn toch altijd eenige uren mee gemoeid. Wil ik probeeren Zondag over acht dagen, 27 September bij je aan te komen? b.v. in het middaguur.
Van heeler harte, het beste!

Je
Nol.

236

21.9.96

Amice. Het is moeilijk U op dezen dag even gul geluk te wenschen, als andere

jaren. De omstandigheden zijn er niet naar. Maar Gij wilt mij, hoop ik, toestaan aan Uw geboortefeest te denken, en te hopen dat wij weldra een glaasje mogen ledigen op het herstel van Uw vrouw en op haar lieven verzorger.

Joopie is, naar ik vernam, gelukkig weer beter. Uw vriend,

Arnold Ising Jr.

237

Baarn, 21 Sept. 1896

Beste Vriend,

Dank voor je schrijven. Mijn vrouw is het zelfde. Joopie is beter. - Kom Zondag[419] bij mij dineeren. Als je dit om 's avonds misschien niet schikt, doe mij het pleizier en kom dan koffie drinken.

Schrijf mij, indien je zoo goed wilt zijn, nog even of je met den trein van half twaalf of met dien van drie uur komt. Dan kan ik, ben ik niet aan huis gebonden, je misschien komen halen, hetgeen ik gaarne zoû doen.

Met vriendelijken groet aan jou en je omgeving,

Karel.

238

Beste K.

Zondag avond ben ik vrij. Dan kom ik het liefst om 3.10 (3.30) te Baarn aan. Vele groeten,

de Uwe
A. Ising Jr.

Amst.
22 Sept. 96.

239

Amst. 13 Okt. 96.

Beste Vriend. Ik heb het Getemde-feeks-delirium. Alle dagen uit de stad of hier spelen. Zoodra ik kan, hoop ik U vrije avondjes te noemen. Gaat het iets beter met Uw vrouw?[420] Hartelijk gegroet,

419 27 sept. 1896.

420 Op 16 okt. kon Thijm's vrouw als genezen worden beschouwd. Op die dag moest Thijm echter noteren: 'Ik zelf moede. Gedurende de eerste twee maanden der ziekte hebt gij U goed gehouden, ja, zijt toen zelfs *buitengewoon welvarend* geweest. Dat is: van 27 juli tot ongeveer 22 September. Van 22 September tot nu zijt gij achter-uit-geraakt, voortdurend moe geweest.

de Uwe
A. Ising Jr.

De ziekte uwer vrouw veroorzaakte bij U *gedwongen aktiviteit*. Dit was zeer heilzaam en bracht er U geheel en al boven op. De periode van uw welvaren en die van uw achteruit zijn gedurende deze ziekte worden juist van elkaâr gescheiden door uw uitstapje naar Keulen. Nu zit ik weêr voor 't eerst sedert langen tijd stil en rustig alleen in mijn werkkamer en daarmeê lijkt mij nu alles gewonnen. Maar ach! hoe vele vele dagen heb ik niet evenzoo gezeten, en dat er toch van het goede leven niets is gekomen.
Maar toch kunt gij goeden-moed houden. Zoolang gij van *het stelsel* U een zweem maar verstandelijk herinnert, kan alles nog herwonnen worden.'

240

Telegram
Amsterdam, 20-11-1896
Alberdingk Thijm
Eemnesserhoog
Baarn
Heel graag Zondag aankomst 2.34 (2.54)

Ising

241

Koninklijke Vereeniging
'Het Nederlandsch Tooneel'
*
Stadsschouwburg.

Amsterdam 26 Nov. 1896

Beste Vriend,

Van heeler harte dank voor je opstellen,[421] die ik gisteren avond mocht ontvangen.

Maandag 7 December is de tweede voorstelling van Oedipus[422] te Amsterdam. Ik reserveer een plaats in de *Beneden-Loge* voor je; in de Fauteuils de Balcon, het presenteerblaadje - zit men een weinig te pronk en dat wil je misschien liever niet. Ik hoop dat je dien middag om 3 uur bij mij zult willen komen en blijven middagmalen.

Verder hoef ik niet te spelen, Vrijdag 27, Zondag 29, Maandag 30 November, Dinsdag 1, Woensdag 2 en Donderdag 3 December. Wilt Gij mij s.v.p. een dier dagen komen bezoeken?

Gisteren in Den Haag was de recette *f* 1700- met Oedipus. Maussie was ook minder teleurgesteld dan wij Zondag vreesden. Ik heb heel lieve herinneringen aan ons samenzijn, ook omdat Uw vrouw zooveel beter was.

Vele groeten,
Je
Nol.

421 L. van Deyssel, *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1897. Het eerste exemplaar bereikte Thijm zelf op 13 nov. 1896.

422 *Koning Oedipus,* in de vertaling van Prof. Dr. H. van Herwerden, onder regie van Maurits Mendes da Costa, met Louis Bouwmeester in de titelrol. Men leze daarover de kostelijke open brief van Marius Bauer *Aan Louis Bouwmeester,* in De Kroniek van 13 dec. 1896.

242

Maandag moet ik naar Berlijn om de Maagd van Orleans te zien. Ik meld U dit om te voorkomen dat Gij mij niet thuis zoudt vinden, maar Woensdag avond hoop ik terug te zijn.

Vele groeten voor Uw vrouw en Jozef, en Jan. Gisteren avond heerlijk in je boek gelezen.

tt
A. Ising Jr.

28/11 96.

243

Baarn 2 Decr. 1896

Beste Nol, Ik zal tot mijn spijt Maandag toch niet kunnen komen, hoe bizonder graâg ik het ook zoû doen.

Als het toevallig eens op een *Saturdag* gegeven zoû worden en het niet te veel moeite is, zoû ik dán wel graâg de heuschelijk ter sprake gebrachte beneden-loge aanvaarden.

Wil mij ook eens melden als je op een Saturdag vrij mocht zijn. De andere dagen halen mij te veel uit mijn werk.

Hartelijkste groeten
K.

244

Amst. 7 Dec. 96.

Beste Karel.

Mag ik je wel vriendelijk bedanken voor het gracieuse St. Nicolaas geschenk. Het gaf een heele vroolijkheid, en het wordt allerliefst gevonden.

Ik had de Oedipus-plaats al in mijn zak. Jammer dat je niet kon komen, dan hadden wij weer eens gezellig kunnen middagmalen. Ook voor aanstaanden Zaterdag durf ik je niet te inviteeren, omdat ik morgen weer naar Berlijn moet en niet weet of ik terug zal wezen. Verleden Dinsdag kwamen wij te vergeefs. Toen was de juffrouw, die voor Jeanne d'Arc zou spelen ziek geworden. Wij hebben toen Faust gezien.

Chap wil ruzie tegen je maken,[423] omdat de Levensleer[424] in je bundel werd

423 Dit was aan Thijm reeds bekend uit een brief van Charles van Deventer, d.d. 2 dec. 1896, waarin Van Deventer schreef dat hij zoveel tegen *Tot een levensleer* had in te brengen 'dat het mij opluchten zou indien ik ergens een artikel tégen u geplaatst kon krijgen.' Al eerder, in De Kroniek van 5 jan. 1896, had Van Deventer in een artikel *Lodewijk van Deyssel beschuldigd door Ch. M. van Deventer* de staf gebroken over *Tot een Levensleer,* en wel in de literaire vorm van een Bataafse rechtszitting.

424 Tweemaandelijksch Tijdschrift, nov. 1895, 340-350. Voor de eerste maal herdrukt in de *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1897. 323-334.

overgenomen. Hij is gek! en begrijpt er veel minder van dan ik. De Nieuwe Gids wordt er, dunkt mij, niet in genegeerd. Die was toch niet alléén naturalistisch, en waarom zou jij niet je (doorgehaald: een) stuk overnemen, al heeft Chap er tegen geredekaveld!

Ik hoor dat Boersma[425] solo heeft gezongen, toen Jij en Jan bijeen waren.[426] Is dit niet een beetje jammer?

Vele groeten,

van heeler harte
Je Nol.

245

Baarn 22 December 1896.

Beste Vriend,

1°: Hierbij een verzoek, misschíen wat bout, zéker zonder overleg gedaan, en

425 Frans H. van Nederveen Boersma, op 2 febr. 1873 te Harlingen uit protestantse ouders geboren. Ging op 3 maart 1898 over tot de katholieke kerk. Huwde op 15 okt. 1901 met Baronesse Hélène Catoire de Bioncourt te Moskou. In 't zelfde jaar benoemd tot lid van de pauselijke hofhouding. Thijm had Boersma leren kennen door diens hoofdredacteurschap van het in 1896 opgerichte Maandschrift voor Vercieringskunst, een uitgave van H. Kleinmann & Co. te Haarlem. Zie ook *Gedenkschriften,* 473.

426 Frans Boersma en Jan Hofker bezochten Thijm op 29 nov. 1896. De volgende dag noteerde Thijm: ‘Gisteren zei Hofker, dat een droom twee waarden heeft:
1e. het genoegen van de voorstelling en vooral *het sentiment* van den droom zelf;
2e. (het voornaamste) als kontrôle voor het Leven. Droomen liegen niet, zij zijn volkomen *wáár*. Daarom is de Droom de *waarde-meter onzer sentimenten*.
Voorbeeld: Meenen wij, in het wakend leven, dat wij meer houden van vriend A. dan van vriend B.; maar zien wij in den droom, dat B. bij ons blijft terwijl A. weggaat, of dat vriend B. dichter bij ons is dan vriend A., en *vinden wij dat goed,* hebben wij het sentiment dat het aldus *in orde is,* - dan bewijst dat, dat wij ons in het wakend leven hebben vergist en waarlijk vriend B. ons dierbaarder is dan vriend A.
Boersma vroeg daarop of Hofker dan zeker was dat in den droom de... (ik zal maar zeggen:) heilige Hofker en niet de... zwakke of wereldsche Hofker aan den gang is. Of hij zeker is dat de ware, goede stem spreekt en niet de andere. Of hij *zich zelf ziet* (innerlijk ziet) in den droom. *Want dit zoû noodig zijn om* te onderscheiden wie van de twee aan den gang is.
Hofker zei ook dat droomen in zekeren zin voor den werker niet goed zijn, *want* dat op die wijze de verrukking zich voldoet, welke bestemd was om (den volgenden dag) tot kunst te worden.
Ik zei daarop, dat dus de droom een onanie der Verbeelding genoemd zoû kunnen worden.
Ook zei Hofker, dat opwinding *'s avonds,* het zitten in een druk koffiehuis, enz. tot droomen brengt en men na kalme avonden lang niet zoo zal droomen.
Ik vraag mij nu af of de Droom niet *geutiliseerd* zoû kunnen worden voor het leven. O ja, Hofker zei ook nog, dat *in droomen volgende op dagen van onbewustheid* (hij zei dagen van niet-analyse, van alleen genieten), waarop ons iets liefs is aangedaan door iemant, die niet degene is die ons permanent liefs of als lief aandoet, - wij in den droom zien den geliefden maar met het hoofd of de houding van den ander, daarbij het sentiment hebbend, dat het zoo niet in orde is.
De gevolgtrekking, die hieruit te maken is, is mij ontgaan.’

waarvan de niet-inwilliging mijn genegenheid voor U met geen haarbreedte zal doen verminderen:

Het stuk van Chap in het *Weekblad*[427] is ridikuul, maar óok perfide. Ik zal, als gij 't goed vindt, het genoegen hebben U dat in den breede te verklaren als wij elkaâr ontmoeten.

Indien gij nu mij aanmerkelijk meer bemint dan hem, - laat hem dan stikken. Wat hebt gij, die omgeven zijt door zulke uitnemende intellektueelen en gevoeligen met dezen affreuzen dorren geleerde te maken!

Door de weinige omvangrijkheid van uw woning is van zelf het samenzijn daar steeds min of meer intiem. Daarom moet dat een delicatesse van fijne vriendschap en uitgelezen geestelijk verkeer wezen. En wat doet in dat aquarium van gemoeds-distinktie dan deze gedroogde akademische schellevisch.

Het komt mij voor dat dit geval absoluut anders is als toen Witsen U zeide, dat gij van zíjn huis niet naar het mijne kondt gaan.

Gij kunt dit verzoek ook als een fantazie beschouwen. Maar neem er in elk geval uit aan het geschenk mijner jaloerschheid.

Ik zeg U in vertrouwen, dat Chap mij scherp heeft geráakt. Zijn handeling draagt buitendien het karakter van een poging tot sluipmoord om dat ik mij niet verdedigen kan. -

(Mijn vertoon van onverschilligheid (doorgehaald: van onverschilligheid) (pardon!) voor aanvallen, in ons gesprek laatst, blijkt ietwat snoeverij te zijn geweest; maar ik dacht toen niet zoo zeer aan een aanval, oogenschijnlijk min of meer uit eigen kamp voortgekomen). -

2°: Wilt gij ons het genoegen doen een der drie Kerstmis-Zondagen hier te komen, liefst den eersten of den derden dier drie, daar ik vermoed dat den tweeden bezoekers zullen dagen.

Met hartelijke groeten
Karel.

N.B. Mijn gade bericht mij zoo juist dat indien je den 1 *en* Kerst-dag kondt komen, de disch met een door ons ten geschenke ontvangen haas prijken zal.

246

Baarn 22 December 1896.

Amice,

Het komt mij voor dat ik je een eenigszins zonderlingen brief heb geschreven. Maar bedenk, dat: ik ben niet schoon (!), ik ben niet rijk, ook kan ik niet schoon het klavier of eenig ander instrument bespelen, ik ben noch een eerste zwemmer, noch een fietser, noch danser, en niet om lenigen zwier gezíen bij de jongemeisjes en de dertigjarige vrouwen. Ik ben geen kalligraaf, geen staatsman, geen ingenieur, geen koopman. Ik ben maar één ding en ik heb maar één ding. Dat is

427 *Van Deyssel's nieuwe Bundel* in De Amsterdammer van 20 en 27 dec. 1896.

mijn bestaan en mijn alles, dat is mijn liefde, en ook moet ik dáarvan leven, met vrouw en kinderen.

Komt er nu iemant, die dat ééne aantast, dan heb ik niet iets anders om mij toe te wenden.

Is dat iemant, die buiten de letterkundige groep, waartoe ik behoor, staat, - dan komt het er niets op aan.

Maar is dat iemant, die gerekend wordt tot de Nieuwe-Gids-groep te behooren en ook dáárom vooral geacht wordt het te kunnen weten, dan is het ernstig. Had hij nu gezegd: 'Van Deyssel is een goed schrijver, maar heeft die en die fouten, waarop ik opmerkzaam maak', - dan was het goed geweest. Maar hij zegt: 'Van Deyssel is geen goed schrijver'. Hij zegt woordelijk: 'het is geen goede literaire kunst',[428] - en tast daarmeê, juist met die eenvoudige, duidelijke uitdrukking, mijn met hard werken eerlijk verdienden naam, het éénige wat ik heb tegenover de buitenwereld, in het hart aan.

Het éénige wat ik heb tast hij aan, èn 1°, hij die geacht wordt het te kunnen weten, 2° in een blad gelezen door menschen, het z.g. groote-publ., bij wie hij gezag heeft.

Dit is nog allemaal niet de perfidie, die ik in mijn vorig schrijven bedoelde en die ik je mondeling hoop mede te deelen. Maar dit zal toch mijn vorigen brief eenigszins verklaren. -

Ik voel wel, dunkt mij, dat mijn wensch zoo uit te spreken onbehoorlijk is, en dat ik, zwijgend, dit aan jou behoorde over te laten.

Maar het is mijn genegenheid voor je, die dit hartstochtelijk in mij deed opkomen. Ik zal het niet in mijn hoofd krijgen het zelfde aan nog iemant anders te vragen.

Hartelijk gegroet
K.

247

Telegram
Amsterdam 24-12-1896
Alberdingk Thijm
Eemnesserhoog
Baarn
Ik kom gaarne morgen 2.34 (2.54) alles bespreken. Veel dank voor Uw brieven.

Ising

428 Van Deventer schreef op 20 dec. letterlijk: 'Ik herhaal, dat men den heer Van Deyssel, én om wat hij zelf zegt, én om wat anderen van hem zeggen, met een grooten maatstaf meten moet, en dan is het resultaat der meeting: de heer Van Deyssel is géén groot auteur. Al heeft zijn werk ook de verdienste (...) dat men er in lezende zich gevoelt, als is men in tegenwoordigheid van een forsch-sprekend man, het is geen goed literair werk, wijl de stijl der periode, de rhythme, te weinig verzorgd is.' Speciaal op deze laatste uitspraak reageerde Albert Verwey met een artikel *Van Deyssel's Proza, Aan Dr. Ch. M. van Deventer* in De Amsterdammer van 27 dec. 1896.

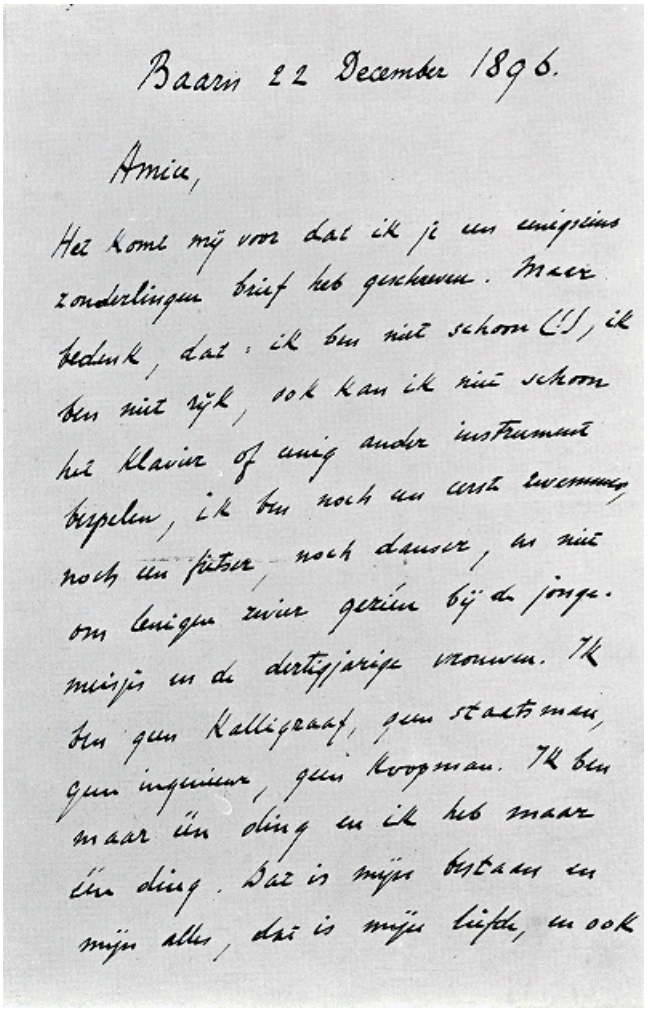

Baarn 22 December 1896.

Amice,

Het komt mij vreemd dat ik je een eenigszins zonderlingen brief heb geschreven. Maar bedenk, dat: ik ben niet schoon (!), ik ben niet rijk, ook kan ik niet schoon het klavier of enig ander instrument bespelen, ik ben noch een arts, een musicus, noch een fietser, noch danseur, en niet om eenigen zwier gerekend bij de jonge meisjes en de dertigjarige vrouwen. Ik ben geen kalligraaf, geen staatsman, geen ingenieur, geen koopman. Ik ben maar één ding en ik heb maar één ding. Dat is mijn bestaan en mijn alles, dat is mijne liefde, en ook

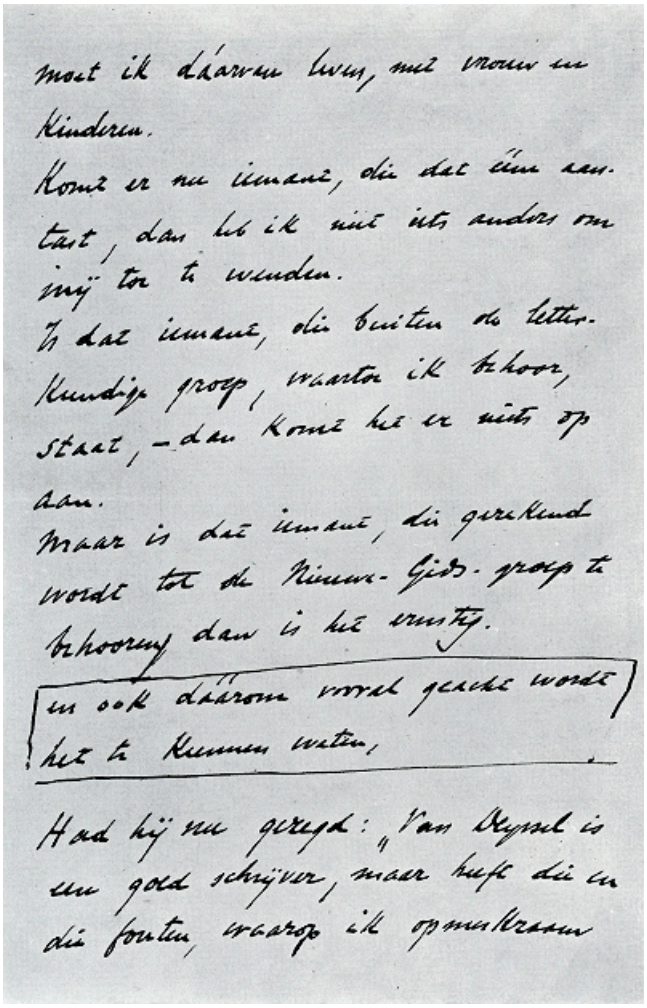

moet ik daarvan leven, met vrouw en
kinderen.
Komt er nu iemand, die dat één aan-
tast, dan heb ik niet iets anders om
mij tot te wenden.
Is dat iemand, die buiten de letter-
kundige groep, waartoe ik behoor,
staat, – dan komt het er niets op
aan.
Maar is dat iemand, die gerekend
wordt tot de Nieuwe-Gids-groep te
behooren, dan is het ernstig.
en ook daarom vooral geacht wordt
het te kunnen weten,

Had hij me gezegd: „Van Deyssel is
een goed schrijver, maar heeft die en
die fouten, waarop ik opmerkzaam

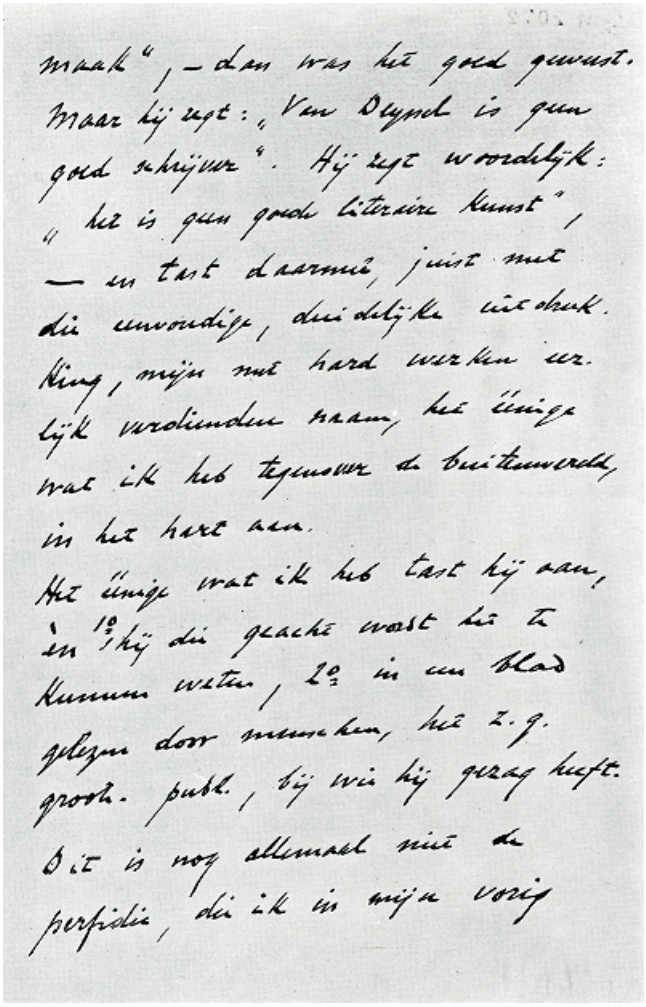

maak", — dan was het goed gewaagt.
Maar hij zegt: „Van Deyssel is geen
goed schrijver". Hij zegt woordelijk:
„het is geen goede literaire kunst",
— en tast daarmê, juist met
die onwaardige, duidelijke uitdrukking, mijn met hard werken verkregen naam, het éénige
wat ik heb tegenover de buitenwereld,
in het hart aan.
Het éénige wat ik heb tast hij aan,
en 1° zij die gracht wordt het te
kennen weten, 2° in een blad
gelezen door mensen, het z.g.
groot. publ., bij wie hij gezag heeft.
Dit is nog allemaal niet de
perfidie, die ik in mijn vorig

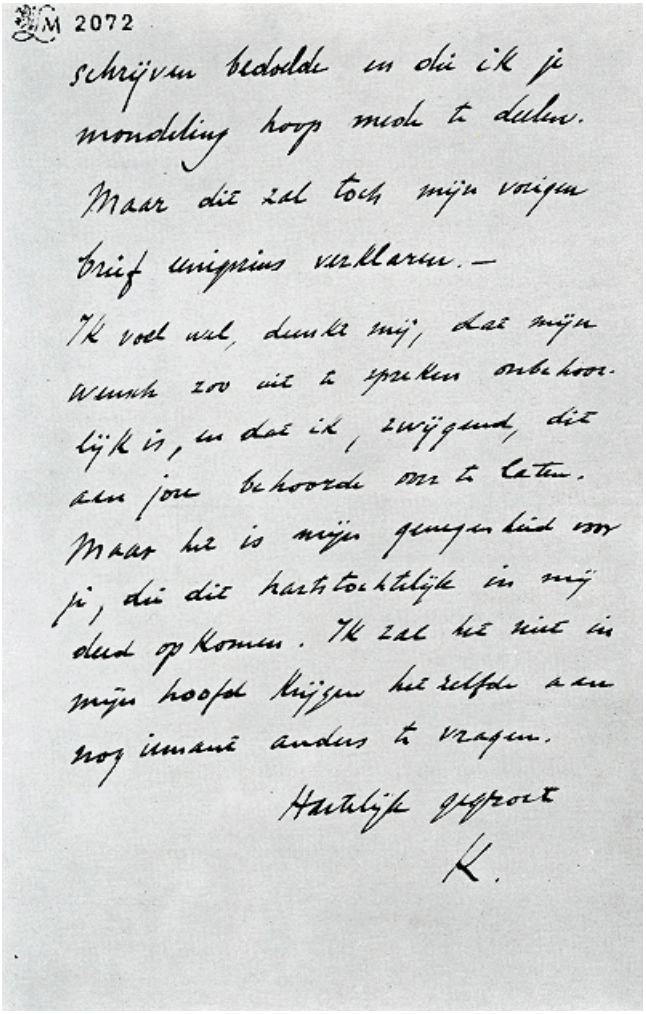
M 2072

schrijven bedoelde en die ik je
mondeling hoop mede te delen.
Maar dit zal toch mijn vorigen
brief uitgenius verklaren. —
Ik voel wel, denk mij, dat mijn
wensch zoo iets te spreken onbehoor-
lijk is, en dat ik, zwijgend, dit
aan jou behoorde over te laten.
Maar het is mijn genegenheid voor
jo, die dit hartstochtelijk in mij
deed opkomen. Ik zal het niet in
mijn hoofd krijgen het zelfde aan
nog iemand anders te vragen.

Hartelijk gegroet

K.

248

Amsterdam 9 Januari 97

Beste Karel,

Hoewel ik niet zoo absoluut tegen Chap wilde optreden, heeft hij er toch plezier van gehad. Ik heb hem eerst op een Zaterdag afgetelegrafeerd. Toen kwam hij bij mij aan den Schouwburg en vroeg waarom ik hem niet had kunnen ontvangen. Ik zei 'omdat ik mij aantrok wat je tegen Karel hebt gedaan'. Hij antwoordde iets van dat die taak in de Groene hem nu eenmaal was opgedragen en dat men hem niet mocht kunnen beschuldigen van partijdigheid en Camaraderie enz. Op Nieuwjaarsdag kwam hij even feliciteeren, en ik bleef stroef tegen hem. Daarna nog één ontmoeting, en toen begon ik er weer over. 'Ik weet dat je daar vol van bent', zei hij. 'Ja, Karel heeft mij gevraagd niet meer met je om te gaan, en ik kan jullie niet samen bij mij ontvangen. Als hij mocht komen, moet ik jou verzoeken weg te gaan'.

Mij dunkt dat hij nu, wat mij betreft, zijn streken thuis heeft, en ik heb geen plan even vriendschappelijk als vroeger met hem te blijven omgaan.

In het Weekblad van heden[429] (doorgehaald: vertelt) verklaart hij n.b. niet in schoolschen maar in een anderen zin de dingen te bedoelen. Ik heb hem verteld dat ik niets kon en wilde begrijpen van al zijn beweringen en hij vindt dat wij slecht lezen.

Tot mijn groot genoegen heb ik Bauer[430] en Breitner bereid gevonden ons te helpen aan een nieuw décor voor een Ibseniaantje. Ik was direct met Bauer op mijn gemak, alsof ik hem jaren had gekend en Van Sorgen vroeg ons te dineeren in den Bijbel.[431] De verbroedering van de schilder- en de tooneelspeelkunst werd gevierd. Die Bauer is een magnifieke kerel!

Schrijf mij vooral eens hoe het je vrouw gaat, en kom, bid ik U, zoodra het weer wat beter wordt, een middag hier. Ik weet nog niet of ik aanstaanden Zaterdag spelen moet, maar ik zal het U melden.

Gij hebt mij veel genot verschaft met Uw stuk naar aanleiding van Uw levensleer[432] en het Kloospoeëm.[433] Jammer dat wij in eens schrikten van den tijd,

429 Ch. M. van Deventer, *Over Stijl, Periode en Rhythme, Aan den heer Albert Verwey,* in De Amsterdammer van 10 jan. 1897.

430 Marius Alexander Jacques Bauer (1864-1932), schilder, tekenaar en aquarellist. Ook zeer bedreven met de pen, zoals o.m. tot uiting komt in: Marius Bauer, *Brieven en schetsen van zijn reizen naar Moskou en Constantinopel, gevolgd door enige polemieken tussen socialisten en estheten* (editie G.H. 's-Gravesande), A'dam-Antwerpen, 1964. Zie ook *Gedenkschriften,* 515.

431 Het Bible-Hotel op het Damrak.

432 Bedoeld zijn twee tot dusver ongepubliceerd gebleven artikelen contra Charles van Deventer. Het eerste dateert van jan. 1896 en is getiteld: *Apoeh Academisme!, Proeve van Executie van den WelEdelen Zeergeleerden Heer Doctor Carolus Marius van Deventer, geboren te Athene,* het tweede dateert van dec. 1896 en kreeg geen titel.

433 Bedoeld is de van nov. 1896 daterende *Studie over Willem Kloos, Fragment*. Zie L. van Deyssel, *Vierde bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1898, 153-157.

want ik kwam een kwartier te vroeg aan het station.
Vele groeten aan Uw vrouw en de kinderen, en een hand van Uw

Arnold Ising Jr.

249

Amsterdam 12 Januari 97

Amice. Zaterdag a.s. ben ik niet *vrij: Fédora*. Ik heb nu het voornemen U een jaar-lang voor iederen Zaterdag te melden, hoe het er meê staat.
Vele hartelijke groeten,

tt
A. Ising Jr.

250

Amsterdam 21 Januari 1897

Beste Vriend,
Op een mooien morgen, toen ik in Breda voor een waschtafel stond, bedacht ik dat ik misschien verkeerd deed met Chap te zeggen wat Gij mij, uit vriendschap voor mij, niet uit vijandelijkheid tegenover hem, gevraagd hebt. Ik deed dit om hem een knauw te geven, nu ik hem niet terstond en uit eigen beweging den omgang met mij had ontzegd. Mocht ik er je verdriet mee hebben gedaan, vergeef het mij dan, en schrijf mij eens hoe het je vrouw gaat. Chap is in al dien tijd ééns bij mij geweest.
Zaterdag kan ik je weer niet uitnoodigen. Diner met Mr. van Sorgen, ‘conferentie’ met hem, Stumpff, De Leur, die zeker tot elf uur zal duren.
Gisteren avond in Enschedé gespeeld. Het is er erg beroerd. Morgen voor de Koningin: Inkwartiering in Den Haag. Van avond weer Fédora hier. Dat comédiespelen is toch maar alles!
Vele hartelijke groeten voor Cateau en de kinderen, en een hand van

Je
Nol.

251

Baarn 26 Januarie 1897

Waarde Vriend,
Vergun mij nog eenigen tijd het stilzwijgen te bewaren. Als een uitjouwen van mijn portret klinkt mij al uw samen-spreken en samen-lachen op uw kamer met den persoon, waarvan tamelijk ver verwijderde kennissen het éens zijn, dat hij jegens mij een ‘gemeene-streek’ heeft uitgehaald.

Men geeft wel niet om het oordeel der menigte; maar als een vriend van U, van een teêr beminde bruid aan uw stadgenoten de gemeenste dingen gaat vertellen, dan wordt gij toch woedend en breekt met dien vriend.

In-tusschen, het is heel en al een quaestie van onmiddellijk gevoel. Het is volkomen nutteloos en bepaald verkeerd, geloof ik, er over te redeneeren.

Ik vind nu ook eigenlijk verkeerd, dat ik U er over geschreven heb; maar deed dit in de veronderstelling, dat gij van de zaak onkundig waart.

Maar toen eenmaal het oogenblik uwer kennisneming van zijn daad voorbij was en hij, wel verre van met een gebroken poot onder aan de trap te liggen, vriendschappelijk met u bleef zitten redeneeren, - toen was het voor altijd zoo gebeurd en was verder elk woord er over eigenlijk overbodig.

Van den anderen kant beschouwd, - zoû het niet dwaas zijn te breken met iemant dien gij dikwijls ziet, om een ander, dien gij soms in lange tijdperken heelemáal niet ziet.

Daarom... 'van den éenen kant beschouwd' of 'van den anderen kant beschouwd'... het is iets, waarover niet geredeneerd kan worden. -

Na eenigen tijd zal het gesleten zijn. Mijn genegenheid voor U zit zeer diep en kan, geloof ik, door níets in den kern worden aangetast. Hebben wij niet met onze hoeden samen geklónken toen wij elkaâr voor het eerst ontmoetten, dat zooveel als een Trouwheidsbond voor het leven beteekende!

Mijn vrouw gaat goed vooruit en wandelt nagenoeg dagelijks. De kindertjes zijn ook gezond op 't oogenblik. Eenige dagen is mijn kamer onbewoonbaar geweest, met die Noord-Oostenwind. Nu is hij van tochtranden voorzien.

Vaarwel. Zeer gegroet van

Karel.

252

Amst. 5 Febr. 97.

Waarde C.

Veroorloof mij U twee door mij vertaalde stukjes[434] aan te bieden. Misschien vindt Gij: 'Het Wonderkind' wel grappig. Zoudt Ge aan Karel willen zeggen, dat ik Zaterdag weer spelen moet, en Zondag naar Parijs ga?

Met vele hartelijke groeten

Uw vriend
Arnold Ising Jr.

253

Amsterdam 16 Febr. 97

Beste Karel,

Wel bedankt voor je fotografie.[435] Ik verdenk er Kobus van, of Roland Holst,

434 *Met twee woorden* en *Het wonderkind,* Zutphen z.j.

435 Deze fotografie en 't haar begeleidend epistel zijn niet bewaard gebleven.

maar het laatste houd ik toch voor minder waarschijnlijk. Hoe heerlijk dat je zoo plezierig aan het werk bent.[436] Hoe langer het duurt, des te nijdiger word ik op Van Deventer. Ik schrijf hem trouw alle Zaterdagen dat ik hem niet ontvangen kan. Je hebt eigenlijk heelemaal gelijk. Maar de omstandigheden toen ik het stuk las in het bijzijn van den schrijver en van Maussie, die mijn aandacht inriep voor een ander artikeltje, leidden mijn aandacht eenigszins af, en toen dat eerste oogenblik voorbij was, kon ik moeilijk woedend worden. Wanneer iemand je een klap geeft, kan je niet pas den volgenden dag terug gaan slaan.

De Décors van Borkman[437] van Breitner en Bauer waren magnifiek - echt sneeuw. Jammer dat ze bij zoo'n leelijk stuk moesten dienen. Ik liet Huzzle uitvisschen wie die ééne man, die een rationeele tooneelinrichting kan bezorgen, is. Zie de Kroniek van verleden Zaterdag.[438] Derkinderen!!

Ik zie Bouwmeester al symboliesch comediespelen.

Mocht ik eens een Zondag vrij wezen, dan zal ik graag vragen of je vrouw en jij mij een uurtje kunnen ontvangen. Intusschen hoop ik dat je je bedenken zult, en vóór de Paasvacancie toch eens bij mij wilt komen. Anders sterven wij zoo van elkaar af.

Vele groeten voor U en de Uwen.

Je vriend
Arnold I. Jr.

254

Amsterdam 11 Juli 1897.[439]

Zeer waarde Vriend,

Van het reisplan zal om verschillende redenen, die ik U, mocht Gij het der moeite waard achten, gaarne mondeling zal ontvouwen, wel niet komen.

436 Sinds 15 jan. 1897 (en tot half april 1897) hield Thijm zich dagelijks bezig met de bestudering en becommentariëring van Maurice Maeterlinck's *Aglavaine et Sélysette* (1896). Hij volgde daarbij een methode, volkomen verschillend van alle vroegere: 'Met één werk bezig zijn en daaraan *voortdurend denken,* dag en nacht. Alléen daaraan denken. De andere gedachten, van dagelijksche levens-dingen, enz. dadelijk verwijderen indien ge er u op betrapt. Niet denken, of ten minste alleen sekundair: "doe ik nu wel goed?", maar denken: "ben ik wel met dat éene werk bezig?". Heelemaal niet denken: "gevoel ik mij nu aangenaam?" of zoo, maar, *altijd*, al zijt gij ook een beetje moe of zoo, aan dat ééne denken.' De toen door Thijm gemaakte aantekeningen verdienen afzonderlijk te worden uitgegeven. De grote studie *Het schoone Beeld (Door en Over het Drama Aglavaine et Sélysette van Maurice Maeterlinck),* verschenen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, sept. 1897, 1-43 en nov. 1897, 163-188, voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Vierde Bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1898, 197-271, bevat slechts een extract uit deze, drie maanden lang dagelijks gemaakte, aantekeningen.

437 Ibsen's *John Gabriël Borkman*.

438 Bedoeld is het artikel van Jan Kalff over *John Gabriël Borkman* in De Kroniek van 14 febr. 1897.

439 Hiervoor had Thijm Ising bezocht op 26 april en op een niet nauwkeurig vast te stellen datum tussen 3 en 7 mei.

Ik heb nu nog de avonden vrij tot 1 Augs., en stel mij voor, indien het Uw echtgenoote en U eens gelegen komt, een uurtje, gezellig keuvelend in Uw gastvrije woning door te brengen.

Misschien mag ik, bij gelegenheid (doorgehaald: eens) vernemen den dag, dien Gij en Cateau wel zult willen kiezen tusschen *16* en *31* Juli 97.

Verleden Donderdag deed de Heer Gompertz mij wederom een lijkrede uitspreken bij de ter-aarde-bestelling van Mevr. Kleine,[440] die reeds 12 jaar geleden begraven werd. Ik mocht den Heer Maussie het wederwoord bieden; (doorgehaald: en) dit samenzijn heeft mij zeer gepreoccupeerd, en aanstaanden Donderdag - vergeef dit gedonder - moet ik in een rok naar een ondertrouw-maaltijd, waarbij mijn neef, Kapitein W.J. Ising als bruidegom zal optreden.

Het bleek mij dat in Veghel[441] de goede zeden den boventoon voeren. De dames gaan nooit uit, omdat dit minder gepast wordt geacht, terwijl de heeren thuisblijven dewijl zij niet naar de dames kunnen kijken. Dies zijn de straten geheel ledig en hadden Mr. Erens en ik ruimte van beweging.

Een Veghelsch Heer kan nooit in het huwelijk treden, omdat hij één roman van Zola heeft gelezen ‘C'est le néant’, zei Isaac Israëls, die er 8 dagen vertoefde. Op de kamer van Erens hangen de landkaarten van Nederland en Spanje. Verder hangt er niets, maar het gezelschap van mijn prinselijken gastheer, deed deze negerij in een lusthof verkeeren.

Vele vriendelijke groeten,

Uw
A. Ising Jr.

255

Amsterdam 19 Juli 97

Amice, Dan zal ik gaarne morgen (Dinsdag) komen in het namiddaguur, na drieën bij voorbeeld.

Hartelijk gegroet,

tt
A. Ising Jr.

256

Amsterdam 23 Juli 97

Waarde Cateau,

Veroorloof mij U van heeler harte te feliciteeren met Uw Geboortefeest. Moge de gezondheid in het nieuwe jaar niets te wenschen overlaten, zoodat Gij niet

440 Maria Johanna Kleine-Gartman (1818-1885), belangrijkste actrice van haar tijd. Van 1876-1885 verbonden aan de K.V.H.N.T.

441 Waar Frans Erens werkzaam was als griffier bij het kantongerecht.

alleen naar den geest, maar ook physiek even trouw voor Echtgenoot en Kinderen kunt blijven zorgen, als ge het steeds zoo liefdevol hebt gedaan.
Met vele groeten voor U en de Uwen,

tt
A. Ising Jr.

257

Amsterdam 29 Juli 97

Amice,
Ik ben zoo ziek: Keelaandoening, en ik gorgel, en eet ruw ijs, toucheer met citroen, neem chinine in en doe een waterverband om. Voor de diners heb ik bedankt en ik kan nu onmogelijk naar je toekomen. Met moeite sukkel ik nu en dan een uurtje naar den Schouwburg.
Vele groeten,

tt
A.I. Jr.

258

Amsterdam 10 Augs. 97

Mijn oude Vriend!
Gode zij dank laat mijne wankele gezondheidstoestand mij nu de vrijheid U te komen voorstellen mij Donderdag *12* dezer eenige oogenblikken te Uwent gastvrijheid te willen verleenen. Mogelijk is het Uw waardige Echtgenoote en U niet geheel ongevallig, wanneer ik mij op dien dag met den spoortrein naar Baarn spoed, die aldaar om 4.02 (Greenwichtijd) derhalve 4.22 (Locale tijd) aankomt. Met een der avondtreinen kan ik mij wederom herwaarts begeven.
Gaarne ontvang ik nog met een lettertje bericht of dit - mijn voornemen - U en de Uwen mag behagen.
De Kleinkinderen maken het redelijk. Dorisje heeft de windpokjes gehad - maar door deze onschuldige ziekte wordt de jeugd vaak gekweld.
Geloof mij, in trouwe,

Uw dienaar en vriend,
Nicodemus Praalhans.

259

Baarn, 19 September 1897.

Amice, Woensdag verjaar ik; komt gij feestmalen? Zoo gij níet kunt maar bij voorbeeld Zondag wèl, kunnen wij de feestelijkheid tot Zondag verschuiven.

In elk geval, moogt gij niet ontbreken.

Handdruk,
Karel.

260

Amsterdam 20 Sept. 97

Amice. Wel zeer bedankt voor de hoffelijke invitatie. Woensdag avond moet ik in de Maagd[442] meedoen, dus dat is helaas onmogelijk. Maar *Zondag* heel graag. Dan hoop ik in Baarn aan te komen om 2.08 (half drie).
Vele groeten,

De Uwe
A.I. Jr.

261

Telegram
Amsterdam 22-9-1897
Alberdingk Thijm
Baarn
Eemnesser Hoog
Ontvang mijn beste wenschen op dezen feestdag.

Ising.

262

Baarn 25 September 1897.

Beste Nol,
Het speet mij zeer van dien telegram.[443] Wij hebben er zeer lang over gedacht en beraadslaagd. Want het hád door kunnen gaan. Wij zouden dan met ons tweën alleen gedineerd hebben, evenals verleden jaar eens geschied is. Maar daar het nu een feestmaal gold, zoû de afwezigheid van Cateau oneigenaardig geweest zijn. Zíj mag er niet aan ontbreken. Dus is het beter, vind je ook niet, om het tot een volgenden Zondag uit te stellen.
Kun je den eerst-volgenden, 3 Oktober? Of beter een anderen dag? Wees zoo goed, te beginnen met dien Zondag, een keuze te doen. Elke dag der week is ons goed en wordt een Zon-dag als jij dien dag komt.
De ongesteldheid - dikke wang - is stellig binnen een paar dagen beter.
Hartelijke groeten, ook aan Mina,

van
t.t.
Karel A. Th.

442 Schiller's *De maagd van Orléans,* in de metrische vertaling van Servaas de Bruyn, herzien door H.J. Schimmel.
443 Op 24 sept. 1897 noteerde Thijm: ‘Ising en de Haverlieden (Haverman en diens vrouw - H.P.) voor diner aftelegrafeeren.’

Zoo even ontvang ik je briefkaart. Dat verlevendigt mijn spijt nog.
Schrijf nu maar spoedig dat je gaauw kunt en mij billijkt.

263

Amice,
Het is van daag zulk mooi weer, dat ik zoo'n plezier krijg om morgen een wandeling te maken, vóór ik bij U kom. Wil mij dus niet van den trein halen.

Vele groeten,
tt
Nol.

Amst. 25 Sept. 97.

264

Amsterdam 28 September 97

Beste Karel,
Vriendelijk dank voor je brief. Naar, dat Cateau ongesteld was, maar het plezier er van is, dat wij nu de pret nog in het vooruitzicht hebben.
Zondag middag ben ik even naar IJmuiden geweest om Jan, dien ik sedert zijn huwelijk nog niet (doorgehaald: gezien) bezocht had. Ik vind zijn vrouw precies als IJmuiden - er is geen land achter. Een doodelijke verveling van haar uit, maar Jan zei dat ze nog verlegen is voor zijn vrienden. Zij was ook slecht gekleed, en lijkt mij een comble van onbeduidendheid. Ik vind het zoo jammer voor Jan, al ziet hij 't nu anders in; maar hij vertelde toch iets van een beetje geeuwen! Zij hebben een klein hondje - om de leegte aan te vullen?
Zondag 3 October hoef ik, hoogst waarschijnlijk niet te spelen; maar voor 't oogenblik, voel ik mij moreel verplicht dien dag naar mijn ouders te gaan; maar in de volgende week kan ik wel een middag komen, en ik verzoek verlof dien *Zaterdag* nader te mogen aanduiden.
Vele hartelijke groeten, en beterschap met je vrouw

tt
Arnold Ising Jr.

265

Amsterdam 2 Oktober 97
396-Prinsengracht.

Beste Vriend,
Zou ik dan Dinsdag 5 Oktober mogen kiezen? Dan kan ik in Baarn aankomen om 4.2 (4.22)
Als Cateau en Gij mij kunnen ontvangen, verwacht ik *geen* antwoord, in de hoop dat mijn verzoek om het zoo te schikken U niet al te vrijmoedig toeschijne.
Met vele groeten,

De Uwe
Arnold Ising Jr.

266

Amsterdam 6 December 97.

Beste Vriend,

Die Dinsdag 5 Oktober, toen ik Uw Verjaardag mocht komen vieren, bewaar ik als een mijner liefste herinneringen. Het was zoo magnifiek van heel groote vriendelijkheid, dat ik maar deed alsof ik er weinig van merkte - het gesloten raampje, waar ik achter zat en waarvoor Gij en Uw Vrouw stonden. Ik heb U toen dadelijk over dien mooien avond willen schrijven, en er U beiden hartelijk voor willen bedanken; het spijt mij maar half dat ik het naliet, want de tusschentijd deed geen schade aan de geestdriftige erkentelijkheidsbetuigingen, die ik U zou wenschen aantebieden. Den volgenden avond heb ik er heerlijk knusjes aan zitten denken in den nachttrein naar Parijs, en ik vond het grappig, dat wij geen van drieën iets van dit uitstapje hadden geweten.

Er zijn eenige narigheden: het overlijden van Mevrouw Aletrino,[444] wat mij in mijn overtuiging versterkt dat haar man een zeer grove sinjeur is. Het afsterven van A.C. Wertheim. Ik lees nu dat hij een tweede Christus was en het prouveert tegen mij, dat ik het land aan hem heb gekregen. Het ongeluk, dat Witsen heeft getroffen door het verbrijzeld worden van zijn linkerduim, onder de drukpers bij Wisselingh. Mijn ongesteldheid van 7 November af: laryngitis, ontsteking van het strottenhoofd, zoodat ik eens uit een benauwdheid, als een drenkeling, door mijn geneesheer moest worden gered. Vandaag voel ik mij voor het eerst iets beter.

Hoe gaat het met de gezondheid van Cateau?

Ik heb veel last met Het Nederl. Tooneel - altijd nieuwe rollen spelen en veel stukken lezen en optrekken met Van Sorgen, die met den dag suffer wordt.

Hein heeft zoo'n lief meisje,[445] precies fluweel.

Eigenlijk schrijf ik je om vriendelijk te bedanken voor het mooie cadeautje, dat Mina van U mocht ontvangen. Zij is er heel blij meê, en ik niet minder omdat het zoo aardig van je is.

Vele hartelijke groeten.

tt

Arnold I. Jr.

267

Amsterdam 17 December 97.

Waarde Vriend,

Wel zeer bedankt voor het mooie cadeau, dat Gij mij hebt willen doen toezenden.

444 Aletrino's vrouw. Rachel Mendes da Costa, overleed op 13 dec. 1897.

445 Adrienne (in de wandeling: Dientje) Coorengel, met wie Boeken op 3 aug. 1899 zou trouwen.

Jammer dat het portret van Haverman[446] is. Ik houd niet van hem, en denk dus liever aan zijn model.

Wil mij eens schrijven hoe het U en je vrouw gaat! Ik ben nog steeds ongesteld, en doe alleen mijn werk. Van dingen voor mijn genoegen zag ik nu al zes weken af

Vele groeten.

tt

Arnold Ising Jr.

268

Baarn 19 December 1897.

Beste Vriend,

Dank voor je beide laatste brieven. Met leedwezen zie ik van je ongesteldheid. Wij zijn luidjes, die heel slecht tegen zulke dingen kunnen. Het is, indien ik het wèl begrijp, het zelfde wat je reeds min of meer zag aankomen toen wij den laatsten keer het genoegen hadden in je gezelschap te zijn. Ik meen uit je laatste schrijven te begrijpen, dat het naarste tijdperk nu voorbij is. Ik hoop van harte, dat je spoedig geheel beter zult zijn.

Wij maken het goed, behalve onophoudelijk, min of meer serieuze, altijd ongerust makende, ongesteldheden der kinderen. Jozef heeft eerst de 'pof' gehad - duur 4 weken; toen een 'commotie' door een val op het achterhoofd, - duur 1 week. De dokter is de eenige persoon, die ik gezien heb, daar ik, druk aan den arbeid,[447] het verkeer eenigen tijd heb meenen te moeten staken.

Mijn laatste jaren zijn, zoo als je weet, vreeselijk geweest - voor iemant wiens geluk voor een groot deel in de artistieke produktie rezideert. Nu begint - ofschoon ik het naauwlijks schrijven durf, - een schijntje van een dageraad te gloren. Mijn eerste bezoek zal voor U zijn als ik mag. Vele malen gaan Uw appartementen aan mijn verbeelding voorbij. Om U de waarheid te zeggen, heb ik eerst geaarzeld om je deze mijne beeltenis te zenden, vreezend dat de eenigszins koele officieëlheid van haar voorkomen in mijn gedachte het intime waas mocht verstoren, waarin ik je woning altijd zie. - Vreeselijk van Witsen!

Met hartelijken handdruk en oogengroet,

t.t.

Karel.

446 Thijm had hiervoor geposeerd in het atelier van de zeer gezochte portretschilder Hendrik Johan Haverman (1858-1928) te Den Haag, op 1 juli 1897. Ook Jan Veth, Frederik van Eeden, Willem Kloos, Alphons Diepenbrock, H.J. Biederlack, J.G. ten Bokkel, E.M. van Hoogstraten-van Hoytema, M.B. Mendes da Costa, Albert Verwey, Gerlof van Vloten en de uitgever V. van Gogh werden met een afdruk van dit portret bedacht.

447 N.l. schrijvend aan *Het Leven van Frank Rozelaar*. Zie Lodewijk van Deyssel, *Het Leven van Frank Rozelaar,* naar het handschrift uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, Zwolle 1956.

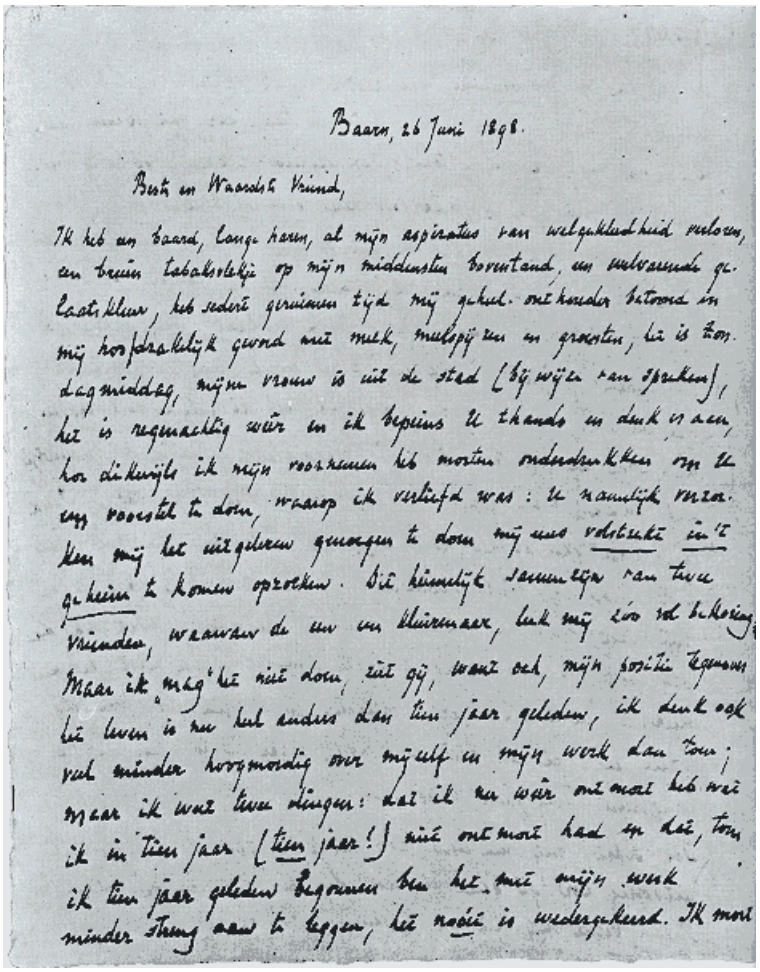

Baarn, 26 Juni 1898.

Beste en Waardste Vriend,

Ik heb een baard, lange haren, al mijn aspiraties van welgekleedheid verloren, een bruin tabakskleji op mijn middelste boventand, een uitgesproken gelaatskleur, heb sedert geruimen tijd mijn gehuwd- en huwelijks bitterne en mij hoofdzakelijk gevoed met melk, melkpijen en groenten, het is Zondagmiddag, mijne vrouw is uit de stad (bij wijze van spreken), het is regenachtig weer en ik bepeins de thands en dank is aan, hoe dikwijls ik mijn voornemen heb moeten onderdrukken om een roosteltje te doen, waarop ik verliefd was: te namelijk mezelven mij het uitgeleerd genoegen te doen mijne vakbroeder in't geheim te komen opzoeken. Dit heimelijk samenzijn van twee vrienden, waaraan de een een kleinmaar, leek mij zóo vol behagen. Maar ik mag het niet doen, niet gij, want ook, mijn positie tegenover het leven is nu het andere dan tien jaar geleden, ik denk ook veel minder hoogmoedig over mijzelf en mijn werk dan toen; maar ik weet twee dingen: dat ik nu weer ontmoet heb wat ik in tien jaar (tien jaar!) niet ontmoet had en dat, toen ik tien jaar geleden begonnen ben het met mijn werk minder ernstig aan te leggen, het nooit is wedergekeerd. Ik moet

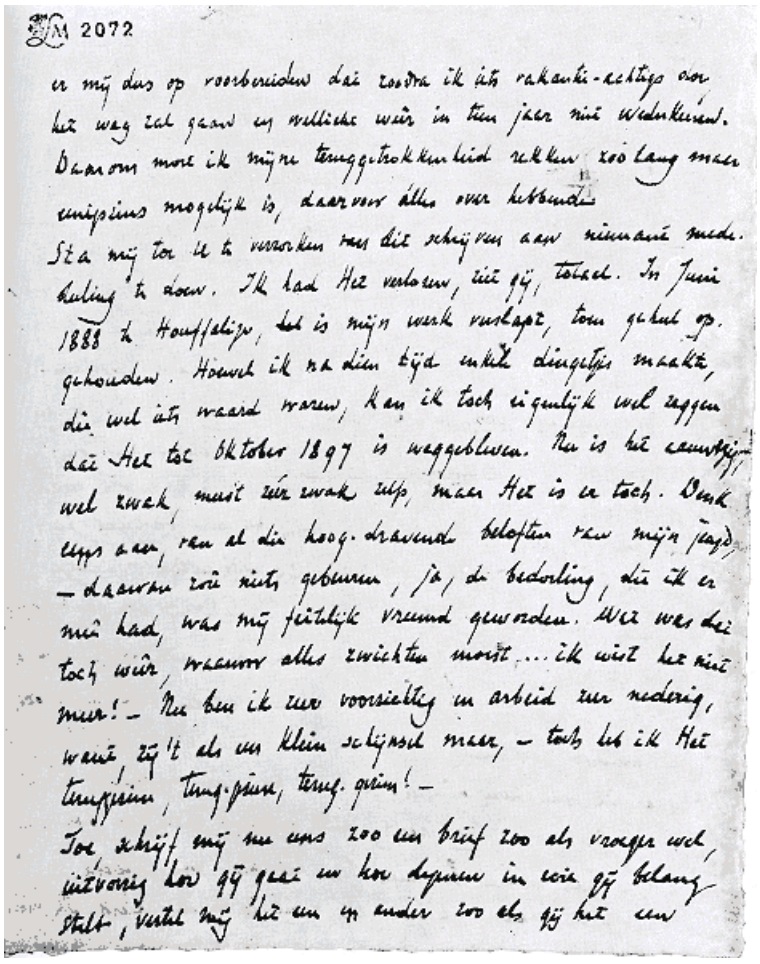

M 2072

er mij dus op voorbereiden dat zoodra ik iets rakends-rechtstreeks over het werk zal gaan en willicht weer in een jaar niet wederkeren. Daarom moet ik mijne teruggetrokkenheid zoolang maar eenigszins mogelijk is, daarvoor alles over hebbende.
Sta mij toe U te vragen aan dit schrijven aan niemand mede-deeling te doen. Ik had Het verloren, zie gij, totaal. In Juni 1888 d. Hoofdstuk, dat is mijn werk vastlegt, toen gebeid op. gehouden. Hoewel ik na dien tijd enkele dingetjes maakte, die wel iets waard waren, kan ik toch eigenlijk wel zeggen dat Het tot Oktober 1897 is weggebleven. Nu is het eenigszins wel zwak, meest zeer zwak zelfs, maar Het is er toch. Denk eens aan, van al die hoog-dravende beloften van mijn jeugd — daarvan zou niets geworden, ja, de bedoeling, die ik er mee had, was mij geestelijk vreemd geworden. Wat was dat toch wijd, waarvoor alles zwichten moest.... ik weet het niet meer! — Nu ben ik een voorzichtig en arbeid een nederig, want zij 't als een klein schijnsel maar, — toch leef ik Het terugzien, terugvinden, terug-grijpen! —
Toe, schrijf mij nu eens zoo een brief zoo als vroeger wel, uitvoerig hoe gij gaat en hoe dagen in een gij belang stelt, vertel mij het een en ander zoo als gij het een

269

Baarn, 26 Juni 1898.

Beste en Waardste Vriend,

Ik heb een baard, lange haren, al mijn aspiraties van welgekleedheid verloren, een bruin tabaksvlekje op mijn middensten boventand, een welvarende gelaatskleur, heb sedert geruimen tijd mij geheel-onthouder betoond en mij hoofdzakelijk gevoed met melk, meelspijzen en groenten, het is Zondagmiddag, mijne vrouw is uit de stad (bij wijze van spreken), het is regenachtig weêr en ik bepeins U thands en denk er aan, hoe dikwijls ik mijn voornemen heb moeten onderdrukken om U een voorstel te doen, waarop ik verliefd was: U namelijk verzoeken mij het uitgelezen genoegen te doen mij eens *volstrekt in 't geheim* te komen opzoeken. Dit heimelijk samenzijn van twee vrienden, waarvan de een een kluizenaar, leek mij zóo vol bekoring! Maar ik 'mag' het niet doen, ziet gij, want och, mijn positie tegenover het leven is nu heel anders dan tien jaar geleden, ik denk ook veel minder hoogmoedig over mijzelf en mijn werk dan toen; maar ik weet twee dingen: dat ik nu weêr ontmoet heb wat ik in tien jaar (*tien* jaar!) niet ontmoet had en dat, toen ik tien jaar geleden begonnen ben het met mijn werk minder streng aan te leggen, het *nooit* is wedergekeerd. Ik moet er mij dus op voorbereiden dat zoodra ik iets vakantie-achtigs doe, het weg zal gaan en wellicht weêr in tien jaar niet wederkeeren. Daarom moet ik mijne teruggetrokkenheid rekken zoo lang maar eenigszins mogelijk is, daarvoor álles over hebbende.

Sta mij toe U te verzoeken van dit schrijven aan niemant mededeeling te doen. Ik had Het verloren, ziet gij, totaal. In Juni 1888 te Houffalize, (doorgehaald: heb) is mijn werk verslapt, toen geheel opgehouden. Hoewel ik na dien tijd enkele dingetjes maakte, die wel iets waard waren, kan ik toch eigenlijk wel zeggen dat Het tot Oktober 1897 is weggebleven. Nu is het aanwezig, wel zwak, meest zéer zwak zelfs, maar Het is er toch. Denk eens aan, van al die hoog-dravende beloften van mijn jeugd, - daarvan zoû niets gebeuren, ja, de bedoeling, die ik er meê had, was mij feitelijk vreemd geworden. Wat was dat toch weêr, waarvoor alles zwichten moest... ik wist het niet meer! - Nu ben ik zeer voorzichtig en arbeid zeer nederig, want, zij 't als een klein schijnsel maar, - toch heb ik Het teruggezien, terug-gezien, terug-gezien! -

Toe, schrijf mij nu eens zoo een brief zoo als vroeger wel, uitvoerig hoe gij gaat en hoe degenen in wie gij belang stelt, vertel mij het een en ander zoo als gij het een gevangene of kloosterling zoudt doen. Ik stel in de kleinste dingen belang om dat zij jóu gelden. Ik voor mij, heb weinig te vertellen. Cateau is verleden winter ziek geweest, stijf van Influenza en heeft nu en dan rheumatiek-recidiven. Maar deze laatste maanden zijn wij allen vrij wel.

Den 21 en Maart ben ik, in eens heen en weêr station Muiderpoort, te Amsterdam geweest voor de begrafenis van mijn zwager. Bij die gelegenheid is mijn vriend en associé Verwey mij komen spreken.[448] Een en ander heeft mij voor een week buiten werk gesteld. Overigens is er niets geschied.

448 Zie J. Kamerbeek jr., *Creatieve wedijver,* Vier historisch-critische opstellen, A'dam 1962, a.w., blz. 87-114: *Van Deyssels 'verbeelding' Een bezoek als document humain*.

Je kennis Van Sorgen is in dien tijd gestorven. Dit was, dunkt mij, naar voor U. Hoe maakt het Mina? Gaan je ouders goed? Gaat gij dit jaar naar Neuenahr? Honderden malen spreken wij over U. Ik stel mij van onze eerste ontmoeting buitengewoon veel genoegelijks voor. - Ik zoû eigenlijk graâg eerst een flink werk afhebben, waarover ik te vrede was. Maar hier lijkt het nog niet naar. Het zijn maar probeersels, waar ik echter fel blijde meê ben.

Nu, tot genoegen, tot genoegen, tot genoegen.

Driemaal een handdruk van je vriend

Karel Alberdingk Thijm.

270

Amsterdam 29 Juni 98.

Beste Karel,

Ontvang veel dank voor je brief, al de vriendschap en de beminnelijke bedoelingen. Het doet mij veel genoegen, dat je iets van mij vernemen wilt. 1 Juni begon de vacancie. Ik ben toen tot den 19*en* Juni in den Schouwburg met een mannetje bezig geweest om de Bibliotheek in orde te brengen, van ongeveer tien tot vier uur. Alles schoongemaakt, bij elkaar gezocht wat bij elkaar hoorde, touwtjes er om, ligger gemaakt, op elk boek twee nummers - het volgnummer en de plaats in de kasten. Daarna liet ik lijsten drukken om daarop een Alphabetischen Catalogus uittetrekken. Twaalf stukken op een pagina, in vakken, door roode lijnen afgescheiden. Ik ben nu van de Hollandsche stukken aan letter S. Het is heel interessant! In afwachting van die lijsten ging ik een paar dagen naar mijn broer in Venloo. Hij en zijn Vrouw zeggen den heelen dag: ‘dank je en alsjeblieft’ tegen elkaar en ook tegen mij. Ik deed mijn best daaraan mee te helpen omdat het wel beleefd is. Mijn plan was uit Venloo twee dagen naar Valkenburg en Aken te gaan. Ik had er de voorpret van en voedzame gesprekken met broeder Jan, en toen werd Aken: Kempen, waar ik Hem en Zijne Gemalin een dejeuner aanbood. Zij begaven er zich heen op twee wielen, en ik nam een retourtje naar Grefath en kuierde op een witten, zonnigen weg naar Kempen. In een Donderbui, reden wij per omnibus - wij er in, en de twee wielen er boven op - naar het station om met den trein naar Venloo terug te keeren.

Den volgenden dag ging ik naar Nijmegen, in mijn eentje, met een stoomtram naar Berg en Dal. Ik besteeg den Duivelsberg, dronk beneden koffie en wandelde toen als een vogel in de lucht naar Kleef, waar ze aan het station geen Hollandsch geld bliefden aan te nemen. Denzelfden avond kwam ik terug in Amsterdam.

De lijfarts van mijn Vader heeft hem aangeraden weer in Neuenahr een kuur te gaan doen. Mijn moeder moet meê, zij zijn samen 156 jaar oud, en ik hoop de oudjes er te brengen, hoewel ik het heel weemoedig vind. Het meisje dat mijn moeder oppast, gaat natuurlijk ook mee.

Het overlijden van Mr. Van Sorgen heeft mij zeer getroffen. Maandag avond 31 Januari sprak ik hem voor het laatst te Utrecht. Donderdag ochtend 3 Februari, kreeg ik het telegram: ‘Papa overleden’. Ik ging toen dadelijk naar Mevrouw,

die mij vroeg voor de begrafenis. Deze plechtigheid had niets met Van Sorgen uittestaan. Hij was een Utrechtsche Baron geworden, en zijn Minnares: Het Tooneel woonde te Amsterdam en werd achterbaks gehouden. Een malle Dominee hield een aanspraak in het sterfhuis en op het Graf: 'Hij, zoo hoogst begaafd... Het was zottepraat, en niemand anders mocht een woord zeggen. Ook mochten er geen bloemen worden gegeven om te voorkomen dat de Utrechtenaren zouden meesmuilen over actrices in Amsterdam. Ik zat in het laatste rijtuig, met mijn vrienden Ritter[449] en Taco H. de Beer,[450] met een lakei naast het portier.

De goede man hield veel van mij. Het naarste vind ik dat hij het zoo verschrikkelijk zou hebben gevonden, als hij wist dat hij dood (doorgehaald: moest gaan) was, en daarom heb ik thuis gehuild. Van Mevrouw kreeg ik zijn gouden horloge met ketting en wij gingen op een keer, op haar verzoek, samen naar het graf. Maandag avond, toen ik je brief vond, had ik juist den middag en den avond weer eens bij haar doorgebracht. Zij is beter bij de pinken dan haar echtvriend en na zijn dood heeft zij mij vereerd met stapels brieven.

Het leven is melancoliek. Ik heb graag wat werk omdat dit afleiding schenkt en men er vaak eenige voldoening in vindt. Ook kan je voor het geld dat men er mee verdient, eenige kleine pleziertjes hebben. Het is een heerlijk oogenblik, wanneer je kunt komen in een stemming, die je het gevoel van een Koning bezorgt, hoog boven de menschen uit, maar ik heb, behalve U, nooit iemand ontmoet, die daarvan iets kon begrijpen. Ja, Erens misschien. Het is een zalige verrukking, die aanvangt met een geëmotioneerd, tintelend gevoel, dat naar boven kronkelt.

In geleerde kringen wordt beweerd dat Maussie 'Professor' zal worden in de plaats van Naber,[451] die 16 September a.s. aftreedt. Hij zou daarom eerst benoemd zijn tot Doctor Honoris Causa. Zijn tegenstander zou Dr. Cuyper of Kuyper uit Haarlem wezen. Maussie wou het heel graag omdat zijn bestaan dan verzekerd mag heeten, hoewel zijn inkomen belangrijk zou dalen.

Mina ziet er goed uit. Zij heeft nu en dan last van een dikke knie, wat door een drankje weer beter wordt. Zij zendt je hare vriendelijkste groeten, en wilde wel, dat je eens hier kon komen eten, ook omdat er nu zoovele jonge groenten zijn. De poesjes verkeeren in blakenden welstand. Wimpie vooral is zoo groot en dik, dat hij soms voor een hond wordt aangezien.

Ik wensch je het allerbeste met je werk. Het vereischt, dunkt mij, veel energie om zoolang als kluizenaar te leven. In een ondergeschikt opzicht is het wel jammer van den tijd voor jezelf en vooral voor je vrienden, die veel van je houden en je natuurlijk missen.

449 Pierre Henri Ritter (1851-1912). Predikant tot 1891, sedert journalist. Van 1891-1906 hoofdredacteur van Het Nieuws van den Dag. Grote bekendheid kreeg zijn boek *Ethische Fragmenten* (1891). Zie daarover *Gedenkschriften,* 485.

450 Zie aantekening no. 249.

451 Dit is niet gebeurd. Wel werd hem in dec. 1898 op voorstel van Prof. Dr. S.A. Naber het doctoraat in de oude letteren honoris causa verleend.

Veel liefs voor Cateau, Jozef, Anna en Jan van

Je vriend
Arnold Ising Jr.

271

Baarn, 12 Juli 1898

Waarde Vriend, Vergun mij U met een enkel woord nog te bedanken voor je brief, dien ik een paar dagen in mijn zak heb gehouden.
Hartelijke groeten aan U beiden, en laat mij eens een keer meer van U hooren, als gij er eens lust in hebt.

Karel.

272

Telegram.
Baarn 20-8-1898.[452]
Ising Prinsengracht 396 Amsterdam.
Ik heb vakantie kunt gij morgen bij voorbeeld na drie uur tot half elf komen om op eenvoudige doch welgemeende wijze een geboortefeest te vieren? Vriendelijk groet U intusschen Uw vriend

Karel Alberdingk Thijm.

273

Baarn, 23 Augustus 1898.

Amice,
Mag ik morgen, Woensdag, bij U te gast komen of wilt gij zoo vriendelijk zijn een anderen dag te noemen, die tot een meer ongestoord urengeheel zoû leiden? Ik verlang er zeer naar U terug te zien. Heb dus de goedheid mij in te lichten omtrent den eersten dag, die U schikken zoû.[1)]
Met veel liefs aan Uwe omgeving

geheel de uwe
Karel Alb. Th.

452 Tussen 5 en 13 aug. heeft Ising Thijm en heeft Thijm Ising bezocht op niet nauwkeurig vast te stellen data. Deze telegrafische uitnodiging moet Ising telegrafisch hebben afgezegd want op 21 aug. bracht Thijm de dag, samen met zijn vrouw, te Bussum bij Van Eeden door.

Eindnoten:

1) behalve Vrijdag.

274

Amsterdam 23 Augs. 98

Amice, Ik kan waratje niet! Alle avonden spelen, drie rolletjes voor die feesten, repetities zonder einde, mijn gewone werk, en bovendien een vertaling afmaken,

waarbij schrikkelijke haast is. Veroorloof mij U zoodra ik weet dat ik ten minste een avond vrij zal wezen te waarschuwen. In September begint de opera. Misschien zal ik dan eens vrij wezen. Het is wel jammer dat onze vacancies niet tegelijk zijn. Het spijt mij erg.

Vele groeten aan Uw vrouw en allen.

Uw
A. Ising Jr.

275

Amsterdam 29 Augs 98

Beste Karel,

Wilt Gij mij het groote genoegen aandoen Vrijdag 2 September te komen middagmalen? Het is voorloopig de eenige dag, waarvan ik den avond vrij heb. Misschien schikt het U om 2.14 (2.34) uit Baarn te vertrekken. Mocht ik niet aan den trein kunnen wezen, (en, ik denk het haast niet), dan vinden wij elkaar bij mij thuis. Ik hoop nu dat 't eindelijk zal lukken!

Hartelijk gegroet, met de Uwen,

Uw
A. Ising Jr.

276

Amst. 4 September 98

Beste Karel,

De vriendschapsverrukking bracht mij tot het maken van een afspraak, die ik onmogelijk houden kan. Met die feestdagen[453] wil ik Mien niet alleen laten, zonder dat het hoog noodig is. Ook ben ik bang om Woensdagavond van den trein komende, onder de menschen van het vuurwerk te raken, en ik ben doodsbenauwd voor een gedrang. Maar Zondagmiddag 11 dezer, kan ik wél, en nu kom ik U en Cateau verzoeken het zoo voor mij te veranderen.[454]

453 In verband met de inhuldiging van Koningin Wilhelmina.

454 Is gebeurd. Op deze datum kwam ook Jac. van Looy onverwacht Villetta binnenvallen (zie het slot van brief no. 278). In de twintiger jaren heeft Thijm daarover aan Henriette Mooy als volgt verslag uitgebracht: ‘Toen hij [Van Looy] nog in Soest woonde, zag ik hem wel bij mij in Baarn, - hij liep dan zo eens aan en bleef soms eten. Bij een van die gelegenheden, 't was aan het dessert, knoopte hij z'n servet om zijn hoofd, de punten omhoog, - een pràchtig gezicht, dat hagelwitte wit bij het rode bruin-rood van de kop! (er wàs, mogelijk, iets gedronken) -: een Bedoeïnenvorst. 't Gaf groot plezier. Opeens, paardenge-trappel, grindgeknars, de bel, en even later vliegt de deur open en binnen stuift mevrouw Van Looy: ‘O, bèn je daar? Ik was dodelijk ongerust. Je bleef zó lang uit...’ ‘Neem plaats, doe ons 't genoegen, zit mee aan!’ ‘Neeneenee, we gaan dirèct terug, hij moet onmiddellijk mee, want, - dit-en-dat-enfin’. En Thijm zweeg.
‘Mevrouw Van Looy vreesde een bacchanaál, weet u’, voegde hij er aan toe. Hij lachte, ‘Ze had daarginds geen geschikt vervoermiddel kunnen vinden, nergens een

Vriendelijk dank en veel liefs,

Je
Arnold I. Jr.

277

Burtscheid. Rosenbad.
Am 15 en September 1898

Werther Ising,
Wir sind hier ganz net ongekommen. Das Wetter ist reizend. Hier oben sehen Sie das Theater von Aachen. Kommen Sie uns besuchen?
Herzliche Grüsze

Alberdingk.

278

Amsterdam 21 September 98[455]

Beste Vriend,
Ontvang in den Vreemde vele gelukwenschen met je Geboortefeest, al komen ze niet van een vreemde. Het verheugt mij zeer, dat Gijlieden zoo laat in het seizoen zulk mooi weer treft. Ik heb er inderdaad iets meer dan oppervlakkig aan gedacht (doorgehaald: om) U een bezoekje te brengen, maar ik zag op tegen de andere badgasten aan de table-d'hôte en 's avonds. Ook zou ik graag groote wandelingen maken en Gij niet, terwijl ik er bovendien eenig bezwaar in zag, zoo kort na de vacancie, weer verlof te vragen. Ik heb zoo mijn dagelijksche bezigheden, die ik dan (doorgehaald: aan) door een ander moet laten verrichten. Enfin, ik wou maar zeggen, dat ik thuis ben gebleven.

Verleden Zondag kwam ik in den trein naar Den Haag te zitten over den Heer Boersma, die zijn onberispelijken hoogen hoed voor mij afnam. Ik zei ‘bonjour!’ Wij lazen beiden het ochtendblad van Het Handelsblad. De Heer Boersma droeg verlakte bottines, met knoopjes, een fantasiebroek, donker met streepjes, een op zijn Engelsch gemaakte gekleede jas, van dikke stof, met een deuk in het midden en zijden lapellen, een donkerblauwe, opgedofte, das, zoodat men geen wit van het overhemd zag, met gouden speld, wijde manchetten, gesloten met gouden ketting-knoopjes, een gardenia in het knoopsgat. Zijn bagage was een evening-overjas, en een geel reistaschje. Zijn boord was heel hoog, even afwijkend met twee puntjes onder de kin. De Heer Boersma reisde eerste klasse. In Haarlem verliet een mijnheer met een kind onze coupé. Ik ging toen aan den anderen kant, achteruit zitten, en lette op het oogenblik, dat de Hr. B. even niet in een krant zou lezen. De Hr. B. had ook

coupeetje-met-één-paard, toen nam ze een open landauer met twee ervoor, hahaha!’ (Zie Henriette Mooy, *Gisteren leeft,* I, Drachten 1965, 45.)

455 Geadresseerd aan Herrn K.J.L. Alberdingk Thijm, Burtscheid-Rosenbad Aachen.

het ‘Geeltje’[456] hij zich. Toen het oogenblik kwam, zei ik een beetje geaffecteerd, minzaam, uit de hoogte, omdat ik er eenigszins schunnig uitzag: ‘Is U weer geheel hersteld, mijnheer Boersma? Toen U het tooneel verliet, ging U, meen ik naar Davos? Heeft U er genezing gevonden? De Heer B. antwoordde bevestigend, iets te vriendelijk en zei toen het zinnetje, dat

456 Bedoeld wordt de Amsterdamsche Courant. Zie Walter Thys, *De Kroniek van P.L. Tak,* A'dam-Antwerpen 1956, 35.

hij bedacht had: ‘Ik hoor wel over U spreken bij Alb. Thijm’. Hij had een briefkaart, ik óók - en hard ging i! Hij reisde voor zijn zaken door Rusland, ging er waarschijnlijk in het najaar weer heen, de Prins Kabberlehobsky, en Siberië - zooveel ijs en sneeuw zoo wit, eigenlijk niet mooi, de dorpen, hij zou nu heel Siberië doortrekken. ‘Maar, mijnheer Boersma, als het er niet mooi is, waarom gaat U dan juist weer naar Siberië?’ ‘Voor mijn *zaken,* ziet U’! Naar Den Haag omdat zijn zuster trouwde, het tooneel verliep te veel in métier, Witsen ging vooruit, zulke sterke dingen; Breitner niet, zijn laatste schilderijen waren niet mooi (Hiermee liep de Hr. B. in den val, want hij had ze niet gezien) De Eerewacht,[457] zooveel logé's, zeven - geen tijd om t'huis te komen eten, vermoeiend, warme liefde voor het Oranjehuis en de Koningin, het tijdschrift voor versieringskunst, opgegeven door te vele administratieve daaraan verbonden bezigheden. Bij Leiden kwam de Hr. B. plotseling over mij zitten. ‘Tocht het U niet?’ ‘O, neen volstrekt niet, dank U!’ In het algemeen wou de Hr. B. mij eenigszins opdringen, dat hij zooveel deed voor de kost. Dit was jammer omdat zijn uiterlijk en kleeding er niet mee overeenstemden. Hij bleef niet in zijn rol. Ook vond ik hem veel te toeschietelijk; in Den Haag nam ik mijn hoed af en zei: ‘Dag mijnheer B.’ Hij stak mij toen een hand toe, die ik onder het uitstappen niet behoefde te zien. Het was curieus, mijn jarige Karel, dat ik den Heer B. ontmoette. Iederen dag hoor ik over hem spreken, *U,* het allerliefst; maar ook Bouwmeester, Arthur van Schendel, Breitner, Bauer, onze kapper enz. De appreciatie en de kroniek loopt allerwonderlijkst uiteen. Ik lees nu alle dagen met belangstelling de faits divers om te zien of hem soms iets overkomen is.

Met genoegen denk ik nog aan de magnifieke ontvangst op Villetta. Het was wel jammer van Cateau's Diner, het samenzijn en de sigaren dat de Noormannen ons kwamen storen. Het wordt dan dadelijk zoo heel iets anders. Toch kreeg ik even een vriendschapsgevoel voor Van Looy, toen zijn vrouw de kamer uit was. Zij maakt hem heelemaal in de war, door zijne beminnelijke eigenschappen te verdonkeremanen. Zij is een ‘poseuse’. Je ziet tegenwoordig de raarste combinaties! Heb je wel gelezen van François over Mallarmé in de laatste Groene?[458]

Veel plezier - en vooral vandaag. Hartelijke groeten, ook voor je vrouw.

Je

Arnold P.C. Ising.

279

Burtscheid-Aachen

Rosenbad, 22 September '98.

Amice, Op reis, in den vreemde niet waar?, moet men zich behelpen. Verontschuldig dus dit zonderlinge postpapier. Hartelijk dank voor uw gelukwensch. Ik hoop dat wij nog vele jaren getuigen van de aangenaamheid van onze beide levens zullen zijn. - Ik was zeer blijde met uw brief, die met een ruikertje, waar-

457 De uit de Amsterdamse vereniging ‘Keurvendel Prins Maurits’ geformeerde erewacht bij gelegenheid van de inhuldiging van Koningin Wilhelmina.

458 Herdrukt in Frans Erens', *Litteraire wandelingen,* A'dam 1906, 71-75.

aan mijn vrouw had gedacht, de geschenken waren, die mij dezen ochtend kwamen verrassen. -

Wij zijn een paar maal 's avonds naar 't café-chantant geweest, zoo dat ik nu weêr op de hoogte ben van de laatste Neuheiten op dat gebied: de chanteuses in met gloeilichtjes gegarneerde toiletten, de acrobaten in heerenwandel-costuum en niet meer in tricots, enz. Ik houd altijd het meest van de Amerikaansche clowns, die elkaâr afranselen. Die hebben nog iets Shakespeariaansch. - De tegenstrijdigheid in de waardeering van B. wordt, geloof ik, veroorzaakt door het gemis aan encyclopedisme of veelzijdigheid bij de 'artiesten'. Zij hadden ook een hekel aan mij in der tijd om de 'fatterigheid'. Zij zouden ook een hekel aan Casanova hebben gehad en gij moet lezen wat de dichter Mundt[459] of Wundt, een vriend van Heine, over Casanova schrijft.

Het feit is dat B. noch letterkundig noch schilderwerk heeft getoond, waardoor hij zich superieur toont. Nu is de vraag of hij in zijn gesprekken daarvan het aequivalent geeft. En dát is mijne meening. En eenmaal dát aangenomen zijnde, mag hij zijn: souteneur of wat ook, even zeer als niemant het een der allerpuurste artiesten, v.d. Valk,[460] kwalijk nam toen hij zeide, dat hij voor de kost wel een publiek huis zoû gaan houden, mits hij zich maar aan de kunst kon blijven wijden. - Uw aanmerking omtrent het uit de rol vallen van B. door U den indruk te willen geven van veel voor de kost te doen, - à la bonne heure! dáar ben ik het geheel met U eens, dát is het soort aanmerkingen, dat hier past, maar niet een vulgaire minachting voor een beweerd of vermoed souteneurschap, zoo als waaraan de vroegere vrienden van B. zich schuldig maken. Intusschen acht ik B. meer hoog dan ik hem bemin, want ik ben tegenwoordig meer voor het sympathieke dan voor het superieure, of liever voor eene vermenging van de twee, waarin het sympathieke bovendrijft. -

Het spijt mij, hooggeschatte vriend, dat wij uw bezoek moeten missen. Maar ik kan mij uw bezwaren wel begrijpen. Ik hoop dat wij elkaâr nog zeer zullen zien voor mijn werkseizoen weêr begint. (Ik ben nu weêr alles, alles kwijt en kan mij wederom ter nauwer nood voorstellen, dat het weêr terug zoû komen.)

Met de hartelijkste groeten van ons beiden blijf ik uw vriend

Nogmaals exkuus voor het dwaze papier.

Karel A. Th.

280

Den Haag 14 Oct. 98

Beste Karel.

Mijn Vader is een week zoo ziek geweest, en van nacht om één uur bezweken. Hartelijk gegroet met de Uwen,

Karel Alberdingk Thijm

Baarn.

459 Theodor Mundt (1808-1861), een auteur die, met zijn 'Bekenntnis zur Prosa' Thijm moet hebben aangetrokken.

460 Maurits Willem van der Valk, (1857-1935), schilder. Jeugdvriend van Willem Kloos. Zie L. van Deyssel, *Nieuwe Kritieken,* A'dam 1929, 110-112.

tt
Arnold Ising

A.L.H. Ising

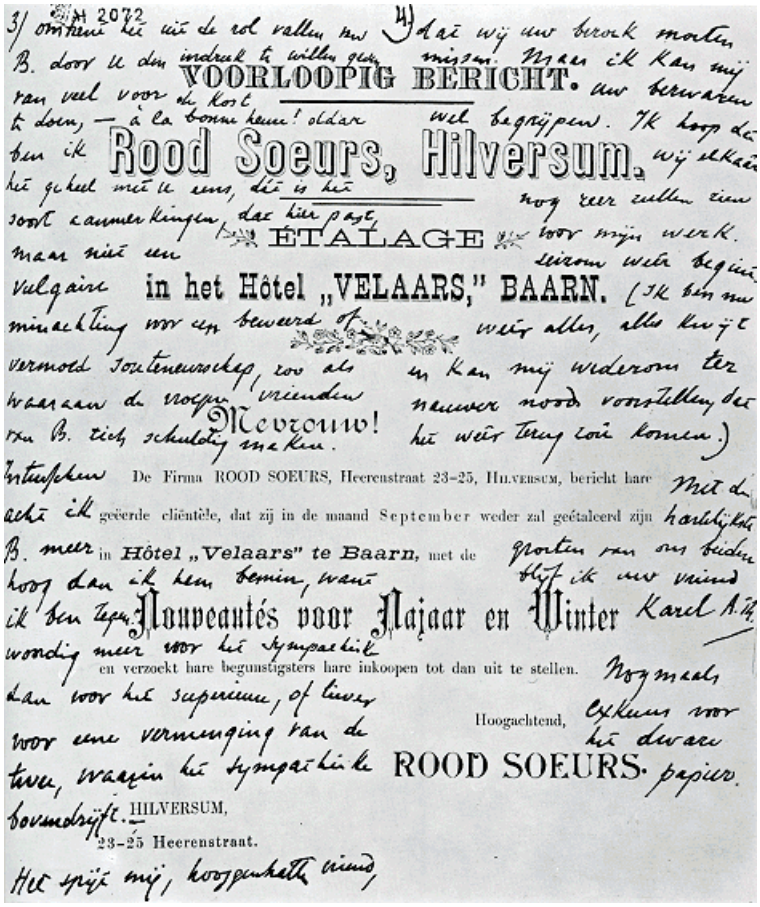

VOORLOOPIG BERICHT.

Rood Soeurs, Hilversum.

ÉTALAGE

in het Hôtel „VELAARS," BAARN.

Mevrouw!

De Firma ROOD SOEURS, Heerenstraat 23–25, Hilversum, bericht hare geëerde cliëntèle, dat zij in de maand September weder zal geëtaleerd zijn in Hôtel „Velaars" te Baarn, met de

Nouveautés voor Najaar en Winter

en verzoekt hare begunstigsters hare inkoopen tot dan uit te stellen.

Hoogachtend,

ROOD SOEURS.

HILVERSUM,
23–25 Heerenstraat.

281

Baarn, 15 Oktober 1898

Beste Vriend,
Ik krijg daar juist je bericht over het overlijden van je Vader. Ik had je nog wel juist een briefje[461] toegezonden of je weêr eens hier kwam. Weinig dacht ik, toen ik je brief openmaakte, wat er in zoû staan. Ik heb je Vader niet gekend zoo als jij den mijnen wel, ik heb je Vader nooit gezien; maar je spreken over Hem ken ik des te beter en ik ben meê bedroefd met jouw gevoel voor hem, dat ik zoo ken en dat ik zoo diep genegen ben. Ik denk nu aldoor aan je en leef voortdurend met je mede. Ik gevoel met je meê: die groote leêgte, en dat alles zóo droevig is.

Ik herinner mij alles wat je mij van hem verteld hebt, het laatst voornamelijk van de tochten naar Neuenahr. Het sterven en weg-zijn, altijd geweten en voorzien en bedacht, komt, geloof ik, toch altijd alsof het nooit voorzien ware.

Het zal verschrikkelijk zijn voor je arme Moeder. Als je zoo altijd met een ander samen bent.

Ik zie dat je Vader een week is ziek geweest. Heeft hij veel geleden, veel pijn gehad? Ik kom eens gaauw bij je en dan spreken wij elkaâr.

Geloof aan mijn innig deelnemen en ontvang ons beider hartelijkste groeten. Van heeler harte, je vriend

Karel Alberdingk Thijm.

282

Baarn, Vrijdag 28 Oktober 1898.

Amice, Ik was van plan geweest U Zondag[462] te bezoeken, maar ben een weinig moe. Zoudt gij misschien dien dag eenige uren bij mij willen komen? Ik bedoel: het zij van 11 tot 4, het zij van 3 tot 10, het zij, natuurlijk, van 11 tot 10, al naar het je schikt?
Met ons beider hartelijkste groeten,

Karel A. Th.

283

Telegram
Amsterdam, 29-10-1898
Alberdingk Thijm
Eemnesserweg Baarn

461 Niet bewaard gebleven.
462 30 okt. 1898.

Morgen onmogelijk / kunt gij mij ontvangen Maandag van halfvijf tot half tien.

Arnold Ising

284

Amsterdam 17 Nov. 98

Beste Vriend,

Wat ben ik blij met je vierden Bundel![463] Het is zoo heel lief-vriendschappelijk om telkens aan mij te willen denken, en ik heb er zoo'n zacht, teer gevoel van. Ditmaal heb ik de meeste stukken nog niet eens gelezen, en het spijt mij nu dat ik telkens vervelende dingen te doen heb en niet kan beginnen.

Je bent nog niet bij mij gekomen, zoo als wij half hadden afgesproken. Voor U doet het mij genoegen, daar ik vermoed dat de vacancie om is, maar voor mij spijt het me. De eerste dagen der volgende week hoef ik 's avonds niet te spelen. Misschien kan je eens uitbreken en dan kunnen wij een prettigen achtermiddag en avond hebben.

Gisteren avond kwam ik uit Den Haag terug van allerlei miserabele bezigheden. Op het derde perron stond in het duister een groote handwagen, laag bij den grond. Ik buitelde over den wagen heen en was een oogenblik het middenpunt van belangstellende toeschouwers. Ik heb mij overal een beetje bezeerd, maar gelukkig niet ernstig. Mijn brillekiek kreeg ik van een deelnemende juffrouw terug, en mijn kaartje had ik in mijn hand vastgehouden, natuurlijk onbewust. Regenschermpje doormidden gebroken.

Zondag ben ik naar Venloo. Ik bedoel dus Maandag of Dinsdag.

Vele hartelijke groeten voor Cateau en de kinderen.

Met een hand,
Je
Arnold I.

285

Baarn, 19 November 1898.

Waarde Vriend,

Ik had mij vast voorgenomen mij het genoegen van je te bezoeken te veroorloven en wel eenige dagen na dat je 't laatst hier was; maar ik ben ongesteld geworden en ben 2½ week niet uitgeweest.

Op 't oogenblik is een afzonderingstijd nog wel niet voor mij begonnen en, althands tot 1 December, denk ik toegankelijk te blijven. Maar ik wil mij liever niet meer verplaatsen, daar ik meen, dat mij dit veel meer er van af brengt dan een bezoek ten mijnent te ontvangen. Daarom zoû ik je willen zeer vriendelijk verzoeken nog eens hier te komen. Je begrijpt en weet, dat ik het overigens dol graâg zoû doen en dat het alleen om mijn werk is.

Nu zijn wij echter, daarenboven, door een onaangenamen samenloop van omstandigheden, op 't oogenblik geheel zonder dienstbode, hetgeen met de kinderen en mijn vrouw, die - tòch - niet - heel - sterk - is, niet weinig gewichtig is.

463 L. van Deyssel, *Vierde bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1898.

Ik kan je dus tot mijn grooten spijt niet voor Maandag of Dinsdag hier verzoeken; maar moet je verlof vragen je een dag in de met Zondag 27 November beginnende week voor te stellen, waaromtrent ik je dan tegen Zondag 27 Nov. nader hoop te schrijven.[464]

In de hoop dat je goedheid en je bekendheid met mijn eigenaardige gesteldheid een en ander zal billijken, eindig ik over dit onderwerp.

Het deed mij ontzachlijk veel genoegen, dat mijn boek-prezent zoo door je is ontvangen. Het werd in een zelfde gevoel aangeboden.

Met hartelijkste groeten, ook aan Mina,

je trouwe vriend
Karel Alberdingk Thijm.

286

Amsterdam 8 Dec. 98

Beste Karel.

Mina verzoekt mij je hartelijk te bedanken voor het St. Niklaasgeschenk, dat zij wel van U mocht ontvangen. Het was een heele vreugd en het *doosje* was óók zoo bijzonder mooi.

Hoe gelukkig dat Uw afzondering niet vroeger dan *15* December aanvangt! Ik zou het zoo plezierig vinden, wanneer Gij *Zondag* 11 dezer op den middag bij ons wildet komen. Dan konden wij nog eens samen eten. Het spijt mij dat ik U geen keus kan laten uit verschillende dagen.

Met vele groeten voor de Uwen,

tt
Arnold Ising.

287

Baarn, 8 December 1898.

Beste Nol,

Het spijt mij zéér, maar ik moet Zondag den heelen dag aan letterkundige werk-

464 Dit is niet gebeurd omdat Thijm de middag en avond van 21 nov. bij Ising doorbracht. Op 23 nov. noteerde Thijm: ‘Goed literair-kritiesch vermogen wordt zeer zelden aangetroffen. Bij gesprekken als gisteren (lees: eergisteren - H.P.) met Ising dacht ik weêr dat het goede van de “generatie van '80” bijna geheel verloren is gegaan. In dat gesprek leefde het weêr eenigszins. En zoo is het ook met het literair-kritiesch vermogen. Dit was aanwezig in Kloos in de jaren 1882-1890, nu is het in Nederland aanwezig in Gorter en mij, ook in Verwey wel. Maar waren wij drieën dood, dan zoû het er nu niet zijn. Als men nagaat hoe veel schrijvers er toch zijn, en die het toch allen missen, dan begint men te begrijpen hoe vijftig jaar lang, ja, eeuwen lang, een land een massa schrijvers en toch helemaal geen letterkunde voortbrengt.’

zaamheden met Gorter[465] besteden. In verband met mijn terugtrekking en zíjn vertrek naar Berlijn is daarvoor geen andere dag te stellen.

Ik zou tóch van je verleidelijke uitnoodiging geen gebruik kunnen maken, maar had je anders willen verzoeken of je (doorgehaald: niet) naar Baarn wilde komen. Ik begrijp uit je schrijven dat ik je niet voor een anderen dag mag uitnoodigen. Mocht ik mij hierin vergissen en mocht je Vrijdag, Saturdag, Maandag, Dinsdag of Woensdag voor langer of korter tijd kúnnen, dan verzoek ik jou te kiezen en mij dit met een enkel woord te willen melden.

Met hartelijke groeten aan U beiden

Karel.

Verontschuldig het doorhalen van een woord op mijn eerste bladzijde.

288

Baarn, 4 Maart 1899.

Beste Vriend,

Ik had je allang eens willen schrijven, maar kwam er maar niet toe. Dit is echter de eerste niet-zaken-brief, dien ik van mijne afzondering uit schrijf, even als in mijn laatste vakantie mijn eerste bezoek-bedoeling jou gold.

Hoe gaat het jullie? Meld mij daar eens uitvoerig over als je eens een uurtje daarvoor hebt.

Ik heb over mijn laatsten brief aan je, die, waarin ik je moest melden, dat ik Zondag 11 December niet bij je kon komen om dat Gorter dan voor letterkundige arbeidzaamhedens bij míj kwam, - vrij veel wroeging gehad. Mijne herinnering doet mij dien brief als in norschen toon gesteld zien. Misschien vergis ik mij en heeft de brief je niet gekwetst. Maar ik heb o.a. gedacht, dat je misschien zoudt meenen dat de ‘letterkundige werkzaamheden’ of wat er stond maar een voorwendsel was om dat Gorter liever met mij alleen zoû zijn of iets dergelijks. Nu is dat volstrekt niet het geval en de zuivere waarheid is dat wij aldoor met letterkundige bezigheden, namelijk het nazien van mijn werk van het vorig seizoen (wat ik hem gevraagd had) (doorgehaald: bezig) doende zijn geweest en dat hij daarom bij mij kwam. Indien mijn brief overigens norsch of bruusk was, komt dit - 't zij zonder eenige bizondere hoffelijkheidsbedoeling gezegd - om dat het mij zoo'n moeite kostte mij weêr bij manier van spreken van je los te scheuren en ik zoo dol gaarne nog een samenkomst had gehad. De norschheid was de ruwheid van den handdruk van den ontroerden afscheidnemer.

Baarn, 12 April 1899.

Goede morgen, waarde vriend. Ik ben ongesteld en neêrslachtig geweest en niet in staat een woordje te schrijven. Hoe maakt gij het? En uwe levensgezellin? ‘Ik geloof dat ik een waarachtig kunstenaar ben.’ Ik ben namelijk eigenlijk altijd

465 Voor nadere bizonderheden, zie Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en Herman Gorter: november 1897-november 1899,* in De Nieuwe Taalgids LVIX (1966), 243-265.

ziek en beroerd behalve als ik goed kan werken. De ziekte *is* het niet werken en het geneesmiddel is het werken. Ik spreek nu van afzonderings-tijdperken. Je hebt geen idee hoe zeer ik soms merk met de atmospluim mede te leven. Hangt er een zware nevel, dan gevoel ik mij diep bedrukt en gek worden; naauwlijks waait het weêr en waait de nevel weg of ik dans van vroolijkheid. Maar dit gaat ook niet altijd door. Het is alles tijdelijk, wisselvallig en kaleidoskopiesch.

Ik ben niet geheel goed tenzij ik aller-gelukkigst en als in den hemel ben. Hieruit leid ik af voor dien hemel geschapen te zijn, en dit lijkt mij een teeken van de goede hoedanigheid mijner natuur; maar plezierig is het van één kant niet je gemiddeld van de 24 maanden er maar 1½ pleizierig te gevoelen.

Gisteren kwam Mevrouw C.H.W. Pleiter getuigen van een dienstbodetje bij mijne gemalin halen. Deze dame deelde haar mede, dat zij wás Mevrouw C.H.W. Pleiter. Haar man was emeritus predikant. Die moest wegens zenuwziekte buiten wonen. Zij maakten elken dag den heelen dag groote wandelingen, hadden ons ook reeds wel eens in het bosch zien wandelen, hadden hier heelemaal geen kennissen, dat was zoo vervelend, haar man wíst dat mijn vrouw haar man ‘schréef’... haar man was emeritus predikant dus geletterd en had veel ledige uren,... kortom en in één woord... zij bewoonden een bovenhuis in de Sophialaan, mijn vrouw ‘moest maar eens komen kijken’.....

en nu zijn wij doodelijk bang en verlegen en weten niet hoe wij hieraan zullen ontkomen. Het gekste is dat, als wij ze in het bosch tegenkomen, wij geen doel kunnen opgeven waar wij ijlings heen moeten, aangezien er dien kant uit geen doel *is*. In Augustus komt er bij de Pleiters kleine-famielje, maar tot dien tijd, - want dán zal alles wel veranderen - zullen het bange maanden zijn.

Ik zoû gaarne wenschen geregeld goed te kunnen arbeiden. Niet altijd *best,* maar wel *altijd* betrekkelijk *goed*. Hiervoor heb ik zeven - en veertig manieren bedacht en zes en twintig soorten van onthouding-van-alle-manier. Ik heb er 20 jaar over nagedacht, maar het wil mij niet gelukken.

Ik heb elementen voor *groot* werk in mij. Maar om een volledig groot werk te maken zoû er een complex van fysische, psychische en misschien ook atmosferische omstandigheden zich moeten voordoen, en *duurzaam* zich voordoen, dat ik wellicht nimmer zal ontmoeten. Maar men kan niet weten en moet leven in de hoop daarop. Ik gruw dikwijls van al dat, zij 't niet-kwade, fragmentarische, dat schetsige en onáffe. Dikwijls zoû ik wenschen niets uit te geven ten zij iets groots en afs, iets, dat ik zelf een volledig en voltooid werk vond. Maar dan komen de omstandigheden, die je dwingen de kleine niet-kwade dingen voortdurend maar te publiceeren.

Ik ben niet gelijkmatig hoog, nu en dan bereik ik een brokje van iets hoogs. Dit te weten, te weten dat men het bestaan kent en nu en dan een klein stukje bereikt van datgene, waarin men ruim zoû willen leven en werken, dit maakt het onbevredigende van mijn leven uit.

Ik *wist* op mijn 18 e jaar dat ik het groote in mij had en bereiken zoû, - ik bereik

het ook, maar héel zeldzaam en héel even in plaats van er geheel in te staan en het te beheerschen.

In 1888 was mijn leven fraai aan den gang. Al de ellende van na dien tijd, van 1889 tot herfst '97, al de ellende van papa zijn dood, Bergen-Op-Zoom en de nasleep daarvan, heb ik, per slot, aan mijn eigen te wijten. Als ik maar *geweten* had wát tegen de 'ongunstige' omstandigheden te doen, - dan zoû het niet gebeurd zijn. Dat ik dit niet geweten heb, bewijst de enorme onvolledigheid van mijn superioriteit. Ik zal - verdoemd (pardon!) - toch weêr een zwakke 19 e - eeuwer blijken, met wèl de 'elementen' (aangenaam kennis te maken!) maar niet de verwerkelijking.

Kende ik niet dat, wat ik nu 'het groote' noem, en arbeidde gelijkmatig in iets dat ik ten onrechte voor groot of zeer goed hield, - dan zoû ik langduriger gelukkig zijn. -

Ik zoû zoo dolgraâg de hereeniging van *Nieuwe Gids* en *Tw. Tijdschr.* zien plaats hebben, maar de toestand is zoo ingewikkeld dat ik er toch alles behalve zeker van ben of dit ooit geschieden zal. Te meer daar ik zelf moet werken of probeeren te werken (al kom ik maar tot 2 regels per dag) en mijn karakter niet veroorlooft te gelijk mij met mijn werk en met dat praktische bezig te houden.

Ik zie den toestand zoo dol verscheiden en zonder eenige eenheid in, daar heb je geen idee van. Bij voorbeeld behoor ik feitelijk het meest bij Gorter en zoû bij hem moeten publiceeren, maar nu is hij weêr socialist en ik juist anti-socialist, en zoo gaat het met alles en iedereen door.

Tusschen twee haakjes, dit is, met verlof, alles diep geheim wat ik hier schrijf.

Baarn, 12 April 1899.

Als je mijn karakter wil leeren kennen, moet je de eerste bladzijde van dezen brief naast de eerste regels van dit zijtje leggen en het schrift vergelijken. Je zult dan zien hoe het verloopen is. Zóó komt het ook dat ik nooit iets af maak. Ik begin alles mooi maar het eindigt als een uitgerafelde rattestaart.

Ik werk dit seizoen veel minder goed dan het vorige tot nu toe. Nu heb ik mij tot eenig werk gedwóngen dat goed is,[466] maar verleden jaar kwam het 'mooye' voort-durend van zelf. Toch heb ik, wel niet *het gevoel* meer sinds verleden jaar, maar toch *de wetenschap* van 'er te zíjn'. Ik heb verleden jaar, en langdurig, dingen gevoeld die ik in tien jaar niet gevoeld had. Ik leid hieruit af dat verleden jaar mijn leven in 't groot een wending ten goede heeft genomen. Zoodat ik nu denk in een goed bijv. 10-jarig tijdperk te zijn al komen daarin ook kleine tijdperken van verslapping voor.

466 N.l. *Liefde voor mijn Vader*. Zie L. van Deyssel, *Verbeeldingen,* A'dam z.j. (1908), 107-127.

Ik heb dezer dagen bedacht dat ik de gedachte ‘der verwachting’ sinds lang verloren heb als beheerschend levens-motief.

Het groote levensmotief van vroeger was ‘de verwachting’, dat is: ik leefde met in het diepst van mijn ziel de zékere verwachting-van het wonder, dat met mij gebeuren zoû. Mijn constante en innigste sensatie-gedachte was: ‘nu ja, nu is het zóo, maar... wacht maar!’. Tot in Bergen-Op-Zoom, meen ik, heb ik geleefd in de verwachting van het wonder. Ik bedoel daarmeê het aanvoelen van de aanstaande komst van iets, dat natuurkundig te omschrijven zoû zijn als een plotselinge vermeerdering van alle vermogens zoo zeer, dat men tot de ongehoordste dingen in staat zoû zijn.

De levens-sfeer was dus die der verwachting, der vaste hoop op..: een in alle opzichten hooger of beter soort leven dan het toen tegenwoordige.

Deze levens-sfeer nu heeft mij verlaten. Zij is vervangen door het besef van te zijn waar men wezen wil al betreurt men ook: zoo zelden maar te zien waar men is. Om het konkreet te maken dit: tot de wilde verheffingen van omstreeks 1883 behoorde de gedachte, dat ik behalve schrijver ook beeldhouwer, schilder, componist enz. zoû zijn.[467] Nu, tot in 1891, en hoewel reeds het schrijverschap zoo diep bleef beneden mijn verlangen, en alles moest bijdragen om mij te ontgoochelen, bleef de gedachte vast bestaan: ‘nu is er nog wel niets gebeurd van wat ik verwachtte, zelfs met het schrijverschap, maar wacht maar, eens zal de ongehoorde verheffing komen en zal ik kunnen beeldhouwen, schilderen enz.’

Dezer dagen werd mij duidelijk dat dit de eigenlijke ‘levens-sfeer’ was' en dat die niet meer bestaat.

Ik verwacht natuurlijk, als zij er niet zijn, gemoedstoestanden of verheffingen (die tot goed werken in staat stellen enz.); maar dit bedoel ik niet. Ik bedoel de Verwachting als levens-sfeer-basis.

Ik geloof dat dit verband houdt met Jeugd en Middelbare-Leeftijd. In den tijd dat men Verwacht (de Jeugd), verwacht men eigenlijk niet anders dan den tijd, waarin men niet meer verwacht (Middelbare-Leeftijd).

In der tijd, in 1892, toen ik mij zoo beroerd voelde in Bergen-Op-Zoom, heb ik mijn ‘uiterste-wilsbeschikking’ geschreven. Je staat daarin, niet van wege een ‘aandenken’, maar als een der in het leven ontmoette tot wie mijne genegenheid is gegaan. Ik weet niet of ik je dat wel eens heb verteld. -

Ik woû dat ik een goed middel tegen de vliegen wist. Dat is een plaag, die ik voor dezen zomer weêr voorzie. Ik heb alle soorten van middelen daartegen aangewend en mij het best bevonden bij een lijmerig koord dat uit een kartonnen rolletje kwam, dat er aan vast bleef en zoo aan de zoldering werd gehangen. In weêrwil van alle mogelijke moeite die mijn vrouw in dorpen en steden gedaan

467 Zie L. van Deyssel, *Het leven van Frank Rozelaar* (editie Prick), Zwolle 1956, 303-304

heeft om het te erlangen, zijn wij het niet weder op het spoor kunnen komen. En de winkelier, waar wij het gekocht hebben, wil niet zeggen van wie hij het had en heeft het zelf niet meer.

Dat nieuwe lijntje Baarn-Utrecht is heel gemakkelijk. In Utrecht zijn veel dingen goedkooper dan in Baarn en Cato is er verleden week geweest.

Al het heestergewas voor mijn deur is weg, zoo dat ik nu daar een lichtrijke vlakte heb, hetgeen ik heel pleizierig vind. Maar er wordt zooveel gebouwd, dat de bewoners van villaas aan d'overkant mij weldra in mijn afzonderingsplunje door den tuin zullen zien kankaneeren en ik van mijn balkon af reeds kushandjes met hen zoû kunnen wisselen als ze uit hun vensters liggen. Verleden week sloeg mijn paraplu geheel om toen ik die bij het begin eener ochtendwandeling wilde opsteken, zóo woei het. Ik stond op de stoep, juist uit de voordeur gekomen. Dit zag juist de muziekmeester Van Dapperen, een vijandige burgerlijke lokale celebriteit. Dit vond ik naar.

Ik heb enorm veel genoegen gehad de laatste keer dat ik bij je was. Vóor dien tijd in lang niet zoo. Wat hebben wij gelachen ter gelegenheid der mededeeling van jullie dominospelen 's avonds. 't Was heerlijk. De zachte horizontale lifts, die mij haalden en wegbrachten herdenk ik ook met genoegen. En Mina had met precieuze hoffelijkheid kleine dingen van sommige preferenties van mij voor zekere spijzen wel niet willen vergeten...

Na mijn lange afwezigheid de vorige maal was je een weinig gepikeerd. Ontken het niet, schelm. Je beweerde zelfs dat ik, toen ik je 't laatst naar 't station bracht, reeds mijn plan tot afzondering had en je er toch niet van had gesproken. Dit nu is absoluut niet waar, met verlof, want in tegenstelling met deze keer, heb ik de vorige keer dat plan pas gemaakt toen ik reeds goed aan 't werk was. En wat de afzondering aangaat, verzoek ik je je te willen herinneren, dat ik je in een mondgesprek *overtuigd* heb, dat het noodzakelijk was. Bovendien zoû ik je een brief kunnen laten zien, dien je zelf aan mijn vrouw te Bergen-Op-Zoom hebt geschreven, waarin je zegt dat ik dichter bij Amsterdam moest komen wonen, dat ik mij dan toch zoû kunnen terugtrekken voor het werk en toch makkelijker buiten werkseizoen iemant zoû kunnen zien.

De ‘intime vriend’, waarnaar je me vroeg in het bruine coupétje dat ons naar huis bracht, dien je gevonden had in mijn artikel over Thorn Prikker,[468] en dat ik toen niet begreep, - daarmeê bedoelde ik mij zelf.

Eergisteren is Jan, de jongste zoon, jarig geweest, en zoo opgewonden in zijn

468 In zijn opstel over *De brieven van Johan Thorn Prikker (Vierde bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1898, 285-297) had Thijm, op blz. 288 geschreven: ‘Ik weet niet of het komt door dat ik vroeger met zoo iemant héél intiem bevriend ben geweest, maar ik gevoel bepaald zekere sympathie voor iemant die jong is en dan alles kort en klein slaat om zich heen. - Mocht ik zelf ook tot zijn prooyen behooren, - nu, dan tracht ik mij daarin te schikken.’

feestelijkheid, dat hij gisteren den heelen dag voor mirakel heeft gelegen (bij manier van spreken overdreven uitgedrukt). Deze lijkt het meest op mijn, uiterlijk en van aard.

Hoe maakt je Moeder het?

Mijn haar is weêr lang en mijn baard vol. Geen beter kleedingstuk voor solitair buitenleven dan een jachtvest, warm en sluitend. Daarboven draag ik een soort pilo-pak gelijkend grof geribt fluweel, door mij aangeduid als het loodgieterspak, maar de dienstbode, die dochter van een houtvester is, waar de Heeren van het Hof wel eens op een jacht-partij in huis zijn geweest, houdt vol dat die Heeren op de jacht zulke pakken dragen, waarmede zij mijn ijdel hart heeft buit gemaakt. Dit pak heeft den leeftijd van 12½ jaar bereikt.

Heb je wel eens de Confessions van Rousseau[469] gelezen? Een onderhoudend boek.

Ja, nu wordt het mijn tijd. De laatste trein gaat tien minuten voor half twaalf. Dag Mina, Dag Nol. Ik ben en blijf je vriend

Karel Alb. Th.

289

Amsterdam 17 April 99

Beste Karel,

Veel dank voor je zeer belangrijken en uitvoerigen brief. Het is ellendig dat ik er onmogelijk op kan antwoorden, zooals ik zou wenschen. Vanwege de vriendelijkheid mag ik het niet langer uitstellen je iets te laten weten, en toch is het een wanklank, want ik ben te gepreoccupeerd om even in U en in mij zelven te komen. Ik moet 's avonds spelen in Coriolanus,[470] morgen naar Den Haag voor de Demi-monde.[471] Ik schrijf dezen brief, tusschen een epistel aan den Inspecteur der Registratie, ik moet morgen naar een Bankier, en een eed doen voor het kantongerecht. Excuseer, ik heb U niets over dit alles te melden, en wat ik zou willen zeggen zit in een glazen kastje, waarvan de sleutel zoek is.

Ik heb niet den indruk, dat Gij mij norsch geschreven zoudt hebben. Het speet mij alleen van den Gorter-Zondag, om dat ik U zoo gaarne nog eens hier zou hebben gehad. Gij hebt nog wel willen vragen of ik een der eerste dagen van Uw afzonderingstijd bij U kon komen, en toen dacht ik: ‘ik kan niet, en ik heb dit in mijn laatsten brief te kennen gegeven. Het zou hoffelijker zijn geweest, indien ik nog even geantwoord had. Met mijn verstand kan ik inzien dat Gij de afzon-

469 Thijm had die toen juist herlezen. De bij zijn lectuur, tussen 28 febr. en 13 april 1899, gemaakte aantekeningen werden gepubliceerd in de *Zesde bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1901, 43-46.

470 Van Shakespeare.

471 Van Alexandre Dumas, Fils.

deringsperioden voor Uw Werk noodig acht, maar aangenaam kan ik het niet vinden, omdat het mij van het groote genoegen berooft, U van tijd tot tijd te mogen zien.

Mina heeft veel en lang gesukkeld met haar rechterknie. Ook heeft zij influenza gehad, zoodat ik twee nachten in het Hotel Adrian moest doorbrengen, om het niet over te erven. In het begin dezer maand, had ik een keelongesteldheid, die mij eenige dagen in huis hield. 's Avonds tusschen elf en een uur spelen wij vaak ons dominootje - het eenige rustige uur van den dag.

Met mijn Moeder gaat het redelijk. Zij is zeer energiek en schrijft nu en dan potlood-briefjes met het linkerhandje. Zij leest en haakt en verlangt naar den zomer, om buiten te kunnen zijn en beklaagt zich over de eentoonigheid van Haar Bestaan.

Ik zie tegen den zomer op, omdat het groene kreupelhout en de boomen in blad mijn weemoed zullen wekken over het verlies van mijn Vader. Mijn levendigste herinneringen aan Hem zitten vast aan zomerwandelingen.

Zoodra ik kan hoop ik Uw brief te beantwoorden. Alles goeds met Uw Werk en vele lieve groeten voor Cato en de Kinderen. Uw

Arnold Ising.

290

Amsterdam 2 Mei 99.

Beste Vriend.

Veroorloof mij U thans te zeggen dat de brief, dien Gij mij hebt willen toedenken, mij zeer ontroerd heeft, ook om dat er zoo groote vriendschap uit sprak, en Gij een tip van Uw zielesluier voor mij hebt opgelicht.

Het is mijn innige overtuiging, Vriend van zoovele jaren en voor het leven, dar Gij een zeer moeilijken Weg bewandelt. Gij zult dit misschien wijten aan Uw zelfkennis en aan Uw zucht om steeds naar het Groote te streven. Ik geloof dat het goed is voor een Kunstenaar om boven zijn Werk te staan, maar dan zal Hij er ook zelden of bijna nooit volkomen tevreden over zijn, zooals b.v. Breitner, maar bij Hem gaat alles onbewust. Ik ken twee tooneelspelers, en met wat ik ga zeggen, bedoel ik in geen enkel opzicht een vergelijking tusschen U en hen, Royaards[472] en Tourniaire,[473] die ik wel voor artiesten houd, en zij ambieeren dikwijls Werk, waarvoor zij ongeschikt zijn, terwijl zij het Werk, waarin zij uitnemend voldoen, minachten. Ik heb er wel eens over gedacht, of Gij de kwaliteiten, die werkelijk zeer superieur in U zijn, wel productief genoeg maakt, zooals om er een te noemen Uw sublieme Komische gaven. Vormen deze niet een kant van Uw talent, waardoor Gij hoog zoudt kunnen uitblinken, al zou dit

472 Willem Royaards (1867-1929), acteur, regisseur, toneelleider en - vernieuwer. Ising heeft Royaards bijgewoond als verbonden aan de K.V.H.N.T. in 1887, 1895 en 1899-1902.

473 Oscar Tourniaire (1880-1939), acteur. Van 1896-1911 verbonden aan de K.V.H.N.T.

soort van arbeid U minder moeite kosten dan wat Gij voor het Groote houdt en wat het ook wezen zal, al kunt Gij dit onmogelijk onder woorden brengen? Ik kan mij zoo moeilijk voorstellen, dat een Geest, al zij het de Uwe, die zoo voortdurend in één richting (bij manier van spreken) gespannen blijft, zich niet nu en dan martelt. Kan niet eenigszins ander Werk tegen het allerliefste opbalanceeren? Zou daardoor het allerliefste niet zelfs kunnen stijgen en zouden dan ook de 'omstandigheden' waarop Gij doelt U niet minder in den weg treden? Ik houd U voor zeer exclusief, zooals ik het zelf in heel andere, inferieure opzichten ook ben. Vergeef mij toch, ik denk aldoor aan Van Eeden, die U kwam vertellen dat hij je nu eigenlijk zoo en zoo vond. Ik weet wel dat ik niets zeggen kan, wat Gij niet al lang en veel beter hebt ingezien dan ik, maar als je van iemand zoo'n brief mag ontvangen, als ik van jou, dan wil je voor niets ter wereld doen, alsof het je niet verdommen kan, en daarom blaat ik eigenlijk als een lam: bê-bê! Gij kunt immers geen enkele afleiding verdragen, wanneer Gij aan iets bezig zijt, hoe zoudt ge dan in eens aan een heel ander soort werk kunnen beginnen? Gij zult wel zoo goed wezen (doorgehaald: om) dit geredekavel onder de rubriek: belangstelling op te bergen.

Ik ben meestal in een droevige stemming en het smart mij dan niet dat ik geen kinderen heb, om ze door hetzelfde of een dergelijk leven te sturen, want ik geloof dat ik heel veel van hen zou houden. Illusie of hoop, (anders dan op de eene of andere aangename week in de vacancie of zoo) heb ik sedert lang niet meer. Ik bepeins alleen of ik het niet beroerder zal krijgen, dan ik het nu heb. Vroeger kwam ik wel eens in een soort van extase, opgewekt door een glaasje, maar ik kan er niet best meer tegen. Van diners moet ik niets meer hebben, want dan word ik misselijk en de cognac is totaal afgeschaft. Mijn leven is leeg. Ik kan niets doen dan zwalken aan het tooneel, dat mijn belangstelling verloren heeft, (doorgehaald: en) in mijn eentje wandelen, een partijtje domineeren met Mien, zooals je weet; of in Suisse met idioten, op Breitner na, en eens in de week gemiddeld homberen met Maussie (doorgehaald: of) en een studentje, dien wij het als oude erfoomes geleerd hebben, en zoo'n beetje voor mijn oude moeder zorgen, van Amsterdam uit. Verder denk ik aan de eeuwen vóór en na mij - excuseer de pretentie - en dan kan ik mijzelven nergens meer vinden.

Aan den Schouwburg heb ik weinig meer in te brengen, de H.H. van den Raad van Beheer regeeren zelf en weten alles veel beter dan ik. Het is niet onmogelijk dat mijn negatieve bemoeiing mij als een mijner voornaamste verdiensten wordt toegerekend. Ik zorg voor de boeken, de kranten, de advertenties, de locale berichten, de aanplakbiljetten en laat stukken ter lezing komen. Hoe ik ze vind, kan niemand schelen. Zola heeft eens gezegd dat men nooit op het Werk, dat men verricht, moet neerzien. O, ja, ik speel wel eens komedie en dan word ik òf uitgescholden, òf doodgezwegen. Het is komiek, dat ik aan het Tooneel verzeild ben geraakt! Maar ik deugde eigenlijk nergens voor.

Wil Cateau, Jozef, Annie, Jan een hand van mij geven en die zelf aanvaarden van

Je vriend
Arnold Ising.

291

Amsterdam 1 Juni 99

Beste Karel,
Om je een eventueele kleine teleurstelling te besparen voor het geval dat met het mooie weer je vacancie mocht beginnen en je mij dan wenschte te zien, wil ik je even melden, dat ik de eerstvolgende weken niet in de stad zal zijn. Ik ga mijn moeder naar Wiesbaden brengen en hoop van daar (doorgehaald: uit) als Zij wél mag blijven, eenige kleine uitstapjes te maken. Daarna hoop ik met Mien den Moezel eens langs te gaan.
Wij hebben een poesje te logeeren, precies een allerliefst, jong blond meisje. Het poesje werd Zondag avond door Mien van een wissen dood gered. Nadat het beest in de gracht had gelegen, werd het op ruwe manier vertrapt en verstooten. Mien stopte poes Maandag ochtend in een bad en nu ziet zij er even fatsoenlijk uit, hoewel wat magerder, als onze beide patriarchen.
Moge het U en de Uwen in alle opzichten welgaan!
Met de beste groeten,

Je vriend
Arnold Ising.

292

Baarn, 2 Juni 1899.

Amice,
Dank voor uw schrijven. Bij eene temperatuur als die van heden doet wellicht geen woord meer lavend aan dan het woord Moezel.
Het doet mij toch zóo veel genoegen, dat gij beiden nu eens langs de Moezel gaan zult. Ik drink U in gedachte toe met een glas Moezelwijn ter eere van het deliciëuze genoegen, door mij van dat tochtje voor U verwacht.
Het beste ook met je Moeder.

Hartelijk gegroet, Komplimenten aan de logé.
Karel.

Ik voor mij denk mijn arbeidstijd nog wat te doen duren, maar in de laatste helft van Juli hoop ik, dat zich wat vrijheid zal voordoen.

293

Baarn, 14 Juli 1899.

Waarde Vriend,
In de veronderstelling dat Gij behouden zijt wedergekeerd van de boorden van de Moezel, neem ik de vrijheid U mede te deelen dat Zondag 23 Juli a.st. mijne gade

haar geboortefeest viert en dat wij het een buitengewoon genoegen zouden vinden U dien dag aan onzen disch te mogen zien.

In geval gij ons uw bijzijn wilt schenken, zoû ik U echter wel willen verzoeken

hieromtrent algeheele geheimhouding in acht te willen nemen, aangezien mijne vakantie nog niet begonnen is.

Met hartelijke groeten
Karel A. Th.

294

Amsterdam, 17 Juli 1899

Waarde Alberdingk,
Uw vermoeden blijkt waarheid. Ik ben inderdaad gisteren teruggekeerd van mijn uitstapje om mij onder de hoede van mijn mentor, den Consul van Paraguay, den WelEdelGestr. Heer Hendrik Gompertz te wijden aan de belangen van ons Vaderlandsch Tooneel.
Uwe vriendelijke Uitnoodiging voor Zondag den 23 sten Juli 1899 was mij bijzonder welkom, niet alleen omdat ik dan het voorrecht mag hebben U wederom van aangezicht tot aangezicht te zien, maar ook omdat de omstandigheid aan Uwen Disch plaats te nemen op den Geboortedag Uwer Gemalin mij met Blijdschap vervult. Ik hoop dan om vier uur een bescheiden toch mannelijk rukje aan Uw gastvrijen schel te doen.
Met vele groeten, ook aan Vrouw en Kroost

Geheel de Uwe
Arnold P.C. Ising.

295

Baarn, 28 September 1899[474]

Waarde Arnold,
Ik zal dan het genoegen hebben Saturdag 30 September a.s. ten 3.15 stadstijd aan het Centraal Station te Amsterdam aan te komen, terwijl het mijn voornemen is, met uw goedkeuring, ten 8 u. 50 stadstijd de hoofdstad weder te verlaten.
Ik ben ongelukkigerwijze in een klein tijdperk van vermoeidheid en neêrslachtigheid en gijlieden moet de goedheid hebben het te verontschuldigen zoo gij weinig aan mij hebben zult en ik geen prettige samenzijnkamaraad zal blijken.
Mocht U dát beter schikken, dan zoû ik ook te 3.57 stadstijd kunnen aankomen. Ik hoor dat dan wel met een enkel woord.

Met vriendelijke groeten
Karel Alb. Th.

296

Amsterdam 26 November 1899

474 Hiervoor had Ising Thijm bezocht op 22 sept.

Waarde Bruid en Bruigom!

Veroorloof mij U op dezen feestdag recht hartelijk geluktewenschen! Mogen de herinneringen op Uw zilveren en op Uw Gouden Huwelijksdag even rijk zijn aan liefde, toewijding, opoffering, als die Gij nu reeds op Uw Koperen Bruiloft[475] hebt bijeengegaard. Moge het U vergund zijn, te oogsten het vele goede en bovenal de liefde, die Gij nu reeds in de harten Uwer kinderen hebt gezaaid. Mogen zij opwassen en groeien en bloeien U ter eere en Uwe verwachtingen niet beschamen! Moge de Zon van het Leven U en de Uwen steeds toelachen en de vliegen verschroeien!

Zeer tot mijn leedwezen, moet ik het groote Voorrecht missen U heden de hand te komen drukken. Uw vriendelijke, mij zoo vaak betoonde Gastvrijheid, heeft U wellicht reeds doen vermoeden, dat een samenkomst van ettelijke vrienden en vriendinnen - zelfs op een dag wanneer *Gij* de hulde dier Dames en Heeren in ontvangst te nemen hebt - voor mij een kink in den kabel is, een spaak door het wiel steekt.

Wil de goedheid hebben mij deze beschroomdheid te vergeven en mijne verzekering te aanvaarden, dat ik, al ben ik niet in Uwe nabijheid, mij dicht tegen U aanvlei.

Geloof mij, van heeler harte,

Uw vriend
Arnold Ising.

297

Amsterdam 12 Dec. 99

Beste Karel

Mina en ik bedanken je heel hartelijk voor het aardige cadeautje, dat zij van St. Niklaas mocht ontvangen. Haast verheugde ons het adres nóg meer dan de inhoud, om dat wij er uit meenden te mogen opmaken, dat je na de feesten niet bij manier van spreken, 'voor mirakel' lag, wat wij wel eens hebben gevreesd. Van Fons en Goes en Huzzle en Veth heb ik gehoord dat Bruid en Bruigom en de gasten (behalve Van Eeden) veel plezier hebben gehad, en dit deed mij ook plezier al kan ik ten gevolge van eene abnormaliteit in mijn organisatie, niet voor mijn plezier, met dertig Heeren en Dames tegelijk, uit zijn.

Ik vermoed dat je Vacancie ver te zoeken is, en vraag je dus maar niet mij het groote genoegen aan te doen, eens te komen eten. De paardjes zijn anders blij als zij eens kunnen loopen. Weinig gelegenheid zoo - in den winter!

Hartelijk gegroet,

Je vriend
A.P. Constant Ising.

475 Deze koperen bruiloft heeft geleid tot een groots huldebetoon aan het adres van Thijm. Zie hiervoor *Gedenkschriften,* 780-783.

298

Voorschoten, ‘Hôtel Deurloo’.
14 April 1900[476]

Amice,

Van Zaterdag 14 April tot Zaterdag 21 April waarschijnlijk, ben ik in bovengenoemde inrichting in pension, geheel alleen.

Mocht gij deze week eens naar Den Haag gaan misschien of mocht gij het de peine waard vinden en gelegenheid hebben van Amsterdam hierheen te komen, om, voor variatie, ‘en garçons’ eens twee dagen, één dag, een halven of een kwart dag met mij door te brengen, dan zoû ik mij daarvoor zeer aanbevolen houden. Ik ben zeer zwak en ga daarom meest ongeveer ten 9 ure naar mijn slaapplaats. Dit ben ik zoo vrij U mede te deelen op dat gij bij een eventueel welwillend (doorgehaald: ingaan op) overwegen van mijn voorstel hiermede vooraf rekening zoudt houden.

Bovendien - eene kiesche zaak - ben ik niet in staat mij het vorstelijk genoegen te geven mij uw gastheer te mogen noemen. Volledig pension kost hier *ƒ* 3.- p. dag en nacht (het is zéer goed), een diner op mijn of uw kamer *ƒ* 1.20, al het andere na venant.

's Middags slaap of rust ik nog meest van 1.30-2.30. Mijn wandelingetjes zijn maar heel langzaam en heel kort. Overigens allergaarnst ter beschikking van uw beminnelijk gesprek.

Mocht gij op de eene of andere wijze hierop ingaan (ik mis veel, ook o.a. een spoorboekje), dan zoudt gij mij zeer pleizieren met mij even telegrafiesch dag en uur van uw heuchlijke komst te doen kennen (zoo als gij weet ligt Voorschoten tusschen Den Haag en Leiden en is ook met een stoomtram met Leiden verbonden).

Mocht gij mij uw bezoek moeten doen derven, - dan hoop ik U binnen niet al te langen tijd in de hoofdstad te mogen ontmoeten.

Ontvang inmiddels met uwe lieve gezellinne mijne

hartelijkste groeten
Karel Alberdingk Thijm.

476 Hiervoor bezocht Thijm Ising op 12 febr. 1900, van 12-10 uur. Op 12 maart ontvluchtte Thijm de zijns inziens te zware lucht van Baarn om achtereenvolgens te logeren bij Albert Verwey te Noordwijk aan Zee, bij Philippe Zilcken in Den Haag en bij A.W. Timmerman te Voorburg. Van hieruit vertrok hij op 7 april naar Voorschoten, waar hij veelvuldig contact had met P.C. Boutens, die toen als leraar klassieke talen verbonden was aan het Instituut ‘Noorthey’. Dagelijks, met uitzondering van 10 april, dejeuneerde Thijm bij Boutens op diens kamer in huize ‘Klein Langenhorst’. Wij mogen aannemen dat de vrienden van gedachten hebben gewisseld o.m. over de eind februari 1899, bij Edmond Deman te Brussel, posthuum verschenen bundel *Les Poésies* van Stéphane Mallarmé, door Thijm als een geschenk van Philippe Zilcken mee naar Voorschoten genomen en daar ook inderdaad gelezen.

Arnold Ising Jr.

299

Amsterdam 19 April 1900

Beste Karel,

Uit het telegram van Mien, heb je vernomen dat ik voor eenige dagen naar Parijs was. Witsen en Jan Hofker waren er, en toen kon ik het niet houden om ze daar eens te gaan opzoeken. Wij hebben veel pret gehad. Het spijt mij dat het zoo ongelukkig trof; ik zou (doorgehaald: je) anders zeker naar je toegekomen zijn. Nu is het te laat, ik heb pas verlof gehad, en ik wil nu niet vragen om weer een dag weg te blijven.

's Avonds zou ik wel kunnen, maar je gaat om 9 uur naar bed en als ik dan laat kwam, zouden wij te weinig tijd hebben. Het spijt mij erg dat je zoo zwak bent. Kom maar gauw hier, dan zullen wij je wel opknappen.

Je moet me eens uitleggen, waarom je een week, alleen in Voorschoten bent gaan zitten, en hoe je aan het Hotel Deurloo bent gekomen.

Met heel veel liefs, ook van Mien,

Je
Arn. Ising.

300

Wiesbaden, 12 Juni 1900
Hôtel Métropole ù Monopol.

Beste Karel.

Hartelijk welkom met Cateau en Kroost in den Eifel,[477] en ik wensch U niet minder toe dan zoo sterk te worden als Simson. Zaterdag avond zijn mijn Moeder, haar Mina en ik hier aangekomen, en wij hebben het beter dan verleden jaar, want het vroegere Hôtel du Nord werd bij Métropole getrokken, zoodat wij nu, behalve in onze slaapkamers onze beenen kunnen steken onder een aantal tafels in andere zalen. Het spijt mij zeer dat Montjoie zoo weinig in mijn weg ligt. Ik ga misschien een reisje door Zwitserland maken, en kom dan weer hier terug. Heel veel plezier!

Met de beste groeten aan U en de Uwen, tt Arn. Ising.

301

Wiesbaden, Hotel Métropole
12 Juli 1900.

Beste Karel,

Mijn lieve Moeder[478] is hier gisteren middag overleden, na van Zondag af ziek

477 Van 17 mei-augustus verbleef Thijm mee zijn gezin te Montjoie en Imgenbroich in de Eifel.
478 Constantia Alida Ising, geb. Boogaard.

te zijn geweest. Ik kan je niet meer schrijven en zal je later alles vertellen. Mijn broer Jan is bij mij.

Met veel liefs, ook voor Cateau,

Je
Arn. Ising.

302

Imgenbroich bei Montjoie. Preussen.
14 Juli 1900.

Beste Vriend,

Ik ontving heden je briefje uit Wiesbaden. Van harte neem ik deel in het verlies, dat je hebt geleden.

Je hebt het geluk gehad je Moeder lang te behouden; zij heeft, hoop ik en vermoed ik, betrekkelijk weinig geleden; dit zijn banale maar ware redenen voor troost als alles voorbij zal zijn en je zult bedenken wat er is gebeurd.

Het zal den toestand wat verzacht hebben dat je broêr er ook was.

Ik weet nog niet wanneer ik te Baarn terug zal zijn. Zoodra ik terug ben, hoop ik bij je te komen of dat je bij mij komt, om samen te spreken. Wees verzekerd dat ik intusschen in gedachte bij je ben en ontvang mijn hartelijksten handdruk.

Karel Alberdingk Thijm.

303

[*gedrukte kaart. Poststempel 8 aug. 1900*]

Voor uw Bewijs van deelneming, dat wij mochten ontvangen bij het overlijden van onze geliefde Moeder en Behuwdmoeder, Mevrouw

Constantia Alida Boogaard,
Weduwe Arnold Ising,

betuigen wij onzen weigemeenden dank.
Den Haag, 8 Augustus 1900.

A.P.C. Ising.
Amsterdam.
J.C.W. Ising.
A.F. Ising-Popp.
Venloo.

304

Waarde Vriend, Ik ben te Amsterdam. Kun je mij heden ontvangen. Wees zoo goed in dat geval een uur te bepalen.

Met hartelijke groet.
K.J.L. Alberdingk Thijm.

21 Augs. 1900.-

305

Baarn 22 Augustus 1900.

Beste Nol,
Het spijt mij het gisteren niet beter getroffen te hebben. Ik ben van plan spoedig weder voor eenigen tijd naar het Buitenland te vertrekken, maar zoû je zoo bizonder graâg vóor dien tijd ontmoeten. Wil je niet zoo goed zijn een dag en een uur aan te geven, waarop het je zoû schikken dat ik bij je kwam? Alle dagen kan ik, behalve Saturdag 25 Augs. Ik moet je tot mijn spijt meêdeelen, dat ik gisteren bespeurd heb nog weinig beter ter been te zijn dan toen ik je de laatste maal bezocht. -
Ik had gisteren nog even bij Mina willen aankomen, maar dacht dat het misschien minder goed schikte.
Met hartelijke groeten aan U beiden.

Karel.

306

Amst. 23 Augs. 1900

Beste Karel,
Het spijt mij zeer dat Gij het Dinsdag zoo slecht getroffen hebt, terwijl ik mij afvraag op welken dag het mij beter gelukt zou zijn. Ik heb het comedie-speldelirium-*alle* avonden en alle dagen repetities, en ik kwam te laat thuis en moest te vroeg weer ván huis om te kunnen trachten U nog bij Kras te komen vinden. Mocht Ge spoedig Amsterdam weer bezoeken, dan is het beter vooraf dag en uur te bepalen, zoolang ik het zoo druk blijf hebben.
Hartelijk gegroet, met de Uwen,

tt
Arnold Ising.

307

Amsterdam 27 Augs. 1900

Beste Karel,
Zooeven verneem ik dat ik Zaterdag niet hoef te spelen. Wil je mij het groote genoegen aandoen dan te komen middagmalen? Mocht het je schikken om 2.12 (2.32) uit Baarn te vertrekken, dan hoop ik je te kunnen afhalen. Verontschuldig dat ik je ditmaal geen keus laat. Ik moet alle andere avonden optreden.
Met hartelijken groet, ook aan Cateau en de Kinderen,

tt
Arnold Ising.

308

Baarn, 28 Augustus 1900.

Amice,
Zeer gaarne zal ik Saturdag komen, van Baarn vertrekkende 2.32.

Mocht ik onverhoopt al te beroerd zijn, dan telegrafeer ik U zóo, dat het bericht U vóór tien uur des ochtends bereikt; maar dit is uiterst onwaarschijnlijk.
Met de hartelijkste groeten

Karel A. Th.

309

Amsterdam 30 Augs. 1900

Beste Karel,
Schimmel zei altoos, zoodra ik in Bussum bij hem binnenkwam: ‘ik heb het nagekeken, je komt precies met den goeden trein, want nu kan je over een half uur weer weg’. Dit voetspoor wensch ik te drukken. ‘Ik heb het voor jou ook nagekeken en je kunt Zaterdag avond met een mooien sneltrein om 8.50 (9.10) (doorgehaald: weer) weg!’ Dan ben je 9.34 (9.54) alweer in Baarn.
Beste Vriend, ik stel je dit vertrekuur voor, omdat ik vreesde je toch niet langer te kunnen houden, en met Witsen afsprak hem Zaterdag avond in Rotterdam te ontmoeten. Cateau komt je wel eens halen, en het zou mij gespeten hebben, als je juist een anderen trein met Haar overeenkwam. Daarom meld ik je dit plan; het was wat te gewaagd het aan je over te laten, want dan zou Wim voor mal aan dien trein staan. Ik zou hem niet kunnen waarschuwen omdat ik zijn adres niet weet. Met dit geredekavel lijk ik Maussie wel. Ik doe het tegen mijn zin, maar ik vond 't nog onwellevender in eens tegen je te zeggen dat ik weg moest. Ik hoop nu en acht het niet al te onwaarschijnlijk dat je misschien toch dien trein zoudt gekozen hebben. Enfin...

tt
Nol.

310

Amsterdam 22 Sept. 1900

Beste Karel,
Ontvang mijne welgemeende gelukwenschen op Uw Wiegfeest.
Na Uw laatste bezoek ben ik steeds min of meer ziek gebleven. Ik ging zelfs acht dagen lang niet uit, en heb nu nog geweldige hoestbuien, waarvan ik de oorzaak niet recht begrijp. Nu probeer ik het met broomkali en wèl baden, maar dit schijnt ook niet te helpen. In deze omstandigheid, waarbij nog komt een zenuwachtige verhuisdrukte, mag ik U niet aanraden mij met een bezoek te verblijden. Ik hoop dat Ge in October het Binnenland niet vaarwel zult hebben gezegd om U dan te ontvangen: 300 Prinsengracht. Misschien woon ik er al in de laatste dagen der volgende week. Met vele groeten, ook aan je Vrouw, en hiep, hiep, hoera! voor den jarigen man,

Uw Arn. Ising.

311

Baarn, 23 September 1900.

Waarde Vriend,
Hartelijk dank voor je gelukwensch op gisteren. Met leedwezen zie ik uit je schrijven, dat de ongesteldheid door het gevolgde zich-er-tegen-inzet-stelsel van den tocht naar Rotterdam niet geweken is. Dat het nu spoedig geheel gebeure! Wat het Buitenl. aangaat ben ik nog steeds dubieërende, zoo als een ellendige neurasthenicus altijd met alles doet. - In Oktober hoop ik je mijn opwachting te mogen maken.
Met hartelijke groeten aan U beiden.

Karel.

312

Amsterdam 4 Oct. 1900
300-Prinsengracht.

Beste Karel,
Is het je ook mogelijk aanstaanden Zondag[479] 2.12 (2.32) van Baarn hierheen te reizen? Dit zou ik zoo heel prettig vinden. Wij liggen nog wel overhoop met gordijnen, en er is maar één muur met etsen klaar. Evenwel is er genoeg gelegenheid om te zitten. Ik weet niet zeker of wij wel thuis zullen kunnen eten. Wanneer wij het middagmaal eenigszins uitvoerig wenschen, doen wij beter samen (jij en ik) naar een Restaurant te loopen of te rijden.
Met hartelijken groet, ook aan Cateau.
Ga s.v.p. zoo *laat* mogelijk terug.

Je Nol

313

Baarn, 18 Oktober 1900.-

Beste Nol,
Wilt Gij ons het bizondere genoegen aandoen a.s. Zondag[480] de middag- en avonduren bij ons te komen vertoeven, tevens dan onzen maaltijd deelende? - Het nieuwe huis[481] is nog niet gereed en mijn studeerkamer is ten gevolge van tochtweringsmaatregelen niet zeer aangenaam, maar gij zult dit wel ten goede willen houden, want ons gemoed verlangt er zoo naar je na zoo langen tijd weêr eens hier te zien.
Mocht je een anderen dag verkiezen, wees zoo vriendelijk dien dan te willen aangeven, daar wij voor geen enkelen eenig beletsel hebben.

479 8 oct. 1900.
480 22 oct. 1900.
481 Huize De Bremstruik, Waldeck Pyrmontlaan 8 te Baarn, door Thijm betrokken in mei 1901.

Met de hartelijkste groeten

Karel.

Isings woning, Prinsengracht 300, Amsterdam

314

Amsterdam 23 Oct. 1900

Beste Karel,
Vinden jullie goed dat ik Zondag a.s.[482] kom middagmalen? Zonder tegenbericht hoop ik dan tegen half vijf Villetta te bereiken.

Met hartelijke groet
Arnold Ising.

315

Baarn, 1 November 1900.[483]

Beste Nol,
Ik wilde bijgaand briefje aan Bauer zenden. Ik hecht daar echter niet aan, zoo dat als je beter vind van niet, ik het onverzonden laat. Heb de goedheid mij dat even te melden. Het is misschien toch beter dat ik wacht tot ik hem weder eens spreek. -
Het heeft mij verleden Zondag getroffen, dat er een merkbaar verschil bestaat tusschen de wijze waarop jij mij al de laatste malen hebt afgehaald en ik jou dezen keer.
Aangezien ik mij alleen niet gemakkelijk beweeg, hadden mijn vrouw en ik het voornemen je te samen van het station te halen. Dit werd door onverwachtsch bezoek verhinderd. Toen had ik het voornemen je alleen halverwege te gemoet te gaan. Maar in een buitenhuis gaan klokken en horloges dikwijls belachlijk veel voor en na, buitendien meende ik dat je met een lateren trein zoudt komen, zoo dat je reeds in huis was toen ik je nauwlijks aan het station waande.
Dit ter verontschuldiging.

Met hartelijke groeten
Karel.

Baarn, 1 November 1900

Waarde Bauer,
Daar ik mij niet bewust ben je ooit een haar-breed in den weg te hebben gelegd, verzoek ik je het mij wel te willen mededeelen als je iets tegen mij hebt, op dat dit opgehelderd worde, en niet buiten mijn tegenwoordigheid booze dingen van mij te verhalen aan onzen wederzijdschen vriend Ising, die reeds ongeveer vijftien jaar lang mijn vriend was voor jij en hij het genoegen hadden elkaâr te leren kennen.

482 28 oct. 1900.
483 Niet verzonden, evenmin als de brief aan Marius Bauer.

De praatjes omtrent het Album-Thijs-Maris[484] zijn geheel onwaar. Ten eerste, is de bizonderheid, dat de eerste bewerking van Lion Cachet[485] niet gebruikt is kunnen worden, niet míjne schuld, maar dien van den kopiist in dienst der firma Kleinmann,[486] die mijn handschrift met groote onjuistheden had overgeschreven. Ten tweede, staat nergens in het opstel te lezen, dat de Londensche Kunstkooper er goed van leeft terwijl hij den schilder laat gebrek lijden.

Voor zoo ver ik altijd heb geweten, is het geval heel anders, en nimmer is het in mij opgekomen zoo iets te insinuëeren.

Ik verzoek je dus vriendelijk je mededeelingen over dit onderwerp te rectificeeren.

Maar het komt mij voor dat al waren deze dingen waar, je ze toch niet in gramschap jegens mij zoudt bespreken, indien je niet reeds van te voren iets tegen mij had. En nu zoû je mij bepaald een dienst bewijzen als je me wildet zeggen wát dat is, daar dan iets, dat noodzakelijk een misverstand zijn moet, uit den weg kon worden geruimd.

Wil mij intusschen, met besten groet, gelooven

t.t.

K. Alberdingk Thijm.

316

Amsterdam 15 November 1900

Beste Karel,

Je hebt mij een heel groot plezier gedaan door mij je 'Vijfde Bundel' te schenken, niet alleen om den inhoud maar ook om de genegenheid, die wij voor elkaar hebben. Het opensnijden van het boek is al een genot voor me, en mijn vingertoppen rusten zacht op de bladzijden, die ik van Jou mocht ontvangen. Dit eene exemplaar is ook een éénig exemplaar, iets van Jou tot mij, haast even precieus als een lange brief. Hartelijk dank!

Hoe gaat het met de wanhopige buien? Ik ben van 1 September af verkouden. Op raad van Witsen neem ik nu, sedert 14 dagen, geen koude baden meer, met het rampzalig gevolg dat ik precies een oude rochelpot ben, verkouden op de borst, verkouden in het hoofd, hoesten, niezen en snuiten. Twee- of driemaal in de week een warm bad, waaraan ik een broertje dood heb. Het nieuwe huis is mijn troost. De voorkamer moet nu behangen worden, en het behangsel komt per

484 In oct. 1900 verscheen bij H. Kleinmann & Co te Haarlem een zeer kostbaar uitgegeven *Album-Thijs Maris,* over de wonderlijke samenstelling van welk album Jan Veth uitvoerig de staf heeft gebroken in De Kroniek van 27 oct. 1900. Thijm's aandeel in dit album bestond in het afstaan van zijn *Over Thijs Maris,* voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Verbeeldingen,* A'dam z.j. (1908), 43-52.

485 Carel Adolph Lion Cachet (1864-1945), kunstnijveraar, lithograaf en ontwerper van ornamenten.

486 Dit was Frans Boersma. Zie aantekening no. 425.

grande vitesse uit Parijs - nu al sedert een week. Zoodra het er opzit en alles (doorgehaald: hang) weer hangt, wat er afmoet en de gordijnen er zijn, hoop ik dat je een dag komt.

Vele groeten, ook voor je Vrouw,

Je
Arn. Ising.

317

Amsterdam 11 December 1900 -

Beste Karel,

Mina bedankt je hartelijk voor het geschenk van Sint-Niklaas en ik ook.

Mag ik je Zondag-middag van den trein, die om 2.12 (2.32) uit Baarn vertrekt, komen halen?

Vergeet dan vooral niet een kaartje te nemen, anders moet je maar onnoodig trappen-klimmen.

Met vele groeten,

tt
Nol.

318

Baarn, 12 December 1900.

Beste Nol,

Ik dank je wel voor je vriendelijke uitnoodiging, maar zoû je niet zoo goed willen zijn die later eens te herhalen? Ik ben van plan te beproeven voorloopig tot 1 Februari van hier niet te wijken. Ofschoon de gestels-omstandigheden niet zoo goed zijn als vorige jaren, moet ik het toch weêr eens probeeren, daar dit mijn eenige kans is om gedurende het voor mij beste seizoen, iets, al is het ook nog zoo weinig, uit te voeren.

Ik dank je nog wel voor je brief over de toezending van den Bundel *Verzamelde Opstellen*. Ook zag ik met genoegen dat de nietige Sint-Niklaas-aanbieding is aanvaard. -

Ik hoop dat je langdurige ongesteldheid nu geweken is. Ik voor mij, ben al dien tijd verzonken geweest in worstelingen met tocht en vocht, in den vorm van onophoudelijke meubelverplaatsingen, muuromkleedingen, opening-dichtplak-kingen en brise-bise aanbrengingen. -[487]

487 Vgl. een aantekening d.d. 22 dec. 1900: ‘Ik kan het hier niet uithouden - op de plek op mijn studeerkamer waar ik nu gezeten ben en die ik als de beste heb leeren kennen - om dat er nog altijd te veel koude lucht door het Zuid-Ooster venster komt (het eenige venster waardoor het licht komt.)
Ik moet nu dus nieuwe maatregelen nemen - het venster geheel laten afsluiten en altijd bij de lamp zitten. Maar ik ben moe en afgetobt en het voortdurend nemen van maatregelen om een rustige zitplaats te vinden in een van aard alzijds tochtig huis, - maakt mij steeds moeyer en meer afgetobt.

Het zal bij jou nu al weêr mooyer zijn geworden. Mijn eerste voorjaarsuitgang hoop ik er heen te richten. -

Met hartelijke groeten, ook aan Mina,

je Karel.

Ik ben niet sterk genoeg om, tegen de moeilijkheden in, het voorgenomen werkleven tot 1 Februarie voort te zetten. En ik hervat het uitstapjes-leven van Augustus-November 1900. Want tracht ik het werkleven door te zetten; dan word ik hoe langer hoe erger. -
Ik kan de beheersching van het leven, in welke geringe mate ook, niet op mij nemen, en moet mij weer als een stroôtje op een rivier laten gaan.
Ik kán niet, het is mij onmogelijk'.

Het zaakje met het Thijs-Maris-album is, wat G.[488] aangaat, nu duidelijk en in orde. Ik heb hem er over geschreven.

319

Baarn, 18 Augustus 1901.-

Waarde Nol,

Ik heb mijn werk-tijdperk iets langer voortgezet dan ik je in November[489] ll. meldde voornemens te zijn. Nu heb ik vacantie[490] tot begin Oktober. Zoû het je gelegen komen, dat ik aanstaanden Saturdag 24 Augustus het genoegen had je te bezoeken? - Ik zoû dien dag naar Amsterdam gaan[491] om mijne schoonmoeder even geluk te wenschen en kom mij, mocht het ulieden schikken, omstreeks 4 uur in den namiddag op de Prinsengracht vervoegen. -

Schikt het je echter niet, dan zoû ik je willen verzoeken een anderen dag voor mijn bezoek aan te geven. Alleen 30 en 31 Augustus zoû ik, tot nu toe, niet kunnen[492] en ook nog een anderen dag niet, waarop Timmerman,[493] uit Voorburg,

488 K. Groesbeek, mede-directeur van Scheltema & Holkema's Boekhandel te A'dam.

489 Moet zijn: december. Dit werktijdperk is, tegen Thijm's al te pessimistische verwachting in, zeer vruchtbaar geweest. O.m. werden daarin geschreven de opstellen over *G. van Hulzen en Louis Couperus (Zevende bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1904, 3-10); *Doctor Juris'Tobias Bolderman* (idem, 13-22); de beschouwingen over Herman Heyermans' *Het zevende gebod* en *Op hoop van zegen* (idem, 25-38 en 91-97): over *Een koning* van Arij Prins (idem, 41-51), over A. Aletrino's *Uit 't leven* (idem, 55-64) en over *Het dagboek van Marie Bashkirtseff (Achtste bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1905, 39-53). Bovendien was hij ook creatief productief, want hij schreef *Het Ik Heroïesch-individualistische Dagboekbladen Zevende bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1904, 249-335).

490 De vacantie werd ingezet met het komen logeren van Albert Verwey, van 5-9 aug.

491 Daar was Thijm overigens al op 12 aug. heengetogen, samen met zijn oudste zoon, met wie hij achtereenvolgens Albert Sinclair de Rochemont, een Zwemschool, het Stedelijk Museum en Krasnapolsky had bezocht.

492 Op die dagen kwam P.C. Boutens bij Thijm logeren, en wel t/m 3 sept. Op 30 aug. maakte Boutens ten huize van Thijm kennis met Herman Gorter.

493 Aegidius Willem Timmerman (1858-1941), leraar in de klassieke letteren, bekend Homerusvertaler. Auteur van o.m. anecdotische gedenkschriften, uitgegeven onder de titel *Tim's Herinneringen* (1938), waarin blz. 273-283 over Van Deyssel handelen.

Huize De Bremstruik te Baarn

Eetkamer Huize De Bremstruik

te Baarn zoû komen, maar welken dag dat zijn zal, weet ik nog niet. Indien gij mij dus misschien de keus tusschen twee dagen kòndt laten, zoû dat wel het aller-beste zijn.

Met hartelijke groeten, ook aan Mina,

de Uwe
Karel Alb. Th.

320

Amsterdam, 19 Augustus 1901.

Beste Karel,

Zeer gaarne zullen wij U Zaterdag 24 Augustus, omstreeks 4 uur, 300- Prinsengracht wachten. Waarschijnlijk zal ik dien avond vrij zijn. Het doet mij genoegen, dat je eens vrijaf neemt en wij elkaar weer zullen zien.

Hartelijk gegroet met je Vrouw,

tt
Nol.

Op 5 sept. 1901 was Ising 25 jaar aan 'Het Nederlandsch Tooneel' verbonden. J.H. Rössing schreef bij die gelegenheid in Het Nieuws van den Dag, van 31 aug. 1902 (*Tweede blad, pagina 6*) *o.m.: 'Arnold Ising is als Jan C. de Vos in den tijd der idealen - den tijd dat allen zich met de verheffing van het tooneel wilden bemoeien, - den tijd, dat het tooneel dra hoog aangeschreven zou staan, dat er verbroedering tusschen het voorname publiek en de tooneelisten zou plaats grijpen, is in den tijd der oprichting van de Vereeniging: "Het Nederlandsch Tooneel", aan het tooneel gekomen.*

Jongelui als Jan C. de Vos en A. Ising, die beiden zonder het ijveren van mannen als Schimmel en Wertheim waarschijnlijk hunne studiën aan een hoogeschool zouden hebben voortgezet, traden tot het tooneel toe, zoodra de slagboom geheel werd opgeheven, die het tooneel van het publiek in zekeren zin scheidde.

Er ging vooral in de voorname Haagsche kringen een roep van beide jongelui uit. Zij toonden zich met hun besluit ten hoogste ingenomen.

Na afgelegde en wel geslaagde proef, volgde Ising een wijle aan de tooneelschool onder directie van Rennefeld, de vaklessen van Mevr. Kleine-Gartman. Aan deze eminente vrouw heeft hij veel te danken. Met groote bereidwilligheid hielp zij hem ook bij het instudeeren van enkele rollen.

Het geluid - het ijzeren geluid! van Ising wees hem aan om in het treurspel meer dan in eenig ander genre, rollen te vervullen. Doch het treurspel kan niet bij uitsluiting gespeeld worden, zoodat hij ook het moderne emplooi, altijd als dit iets statigs en deftigs had, zich zag toegewezen. Den 5 den September 1876 debuteerde hij in Den Haag met een klein rolletje in Sofonisbe. *Zijn eerste belangrijke rol was* Zegevrijt *in* De dochter van Roelant. *Toen Professor Dr. J.A. Alberdingk Thijm zijne vertaling uitgaf, schreef hij in de voorrede: "De*

jonge Ising heeft als Zegevrijt zeer voldaan". In het opnoemen van eenige rollen door Ising in den loop der jaren vervuld, zal men zien, dat zoowel opbruisende als bezadigde, bovenal vaderlijke, plechtige en deftige karakters zijn deel werden. Willebrord en vader Gozewijn in Gijsbreght van Aemstel; Polonius in Hamlet; Paulet in Maria Stuart; Lord Hastings in Maria Stuart; Ragenhard in De dochter van Roelant; Tibaut d'Arc in De Maagd van Orléans, Battista in De getemde Feeks; de Wachter in Antigone; Commines in Lodewijk XI; Thielen in Zelfzucht (*Montjoye*)*; Kolonel van Zonneveldt in Inkwartiering; Bellac in De wereld waarin men zich verveelt; Kreon in Medea; St. Goudens met het bekende verhaal van de koets in Marguerite Gauthier; De Heer van Tel in De student thuis, enz. Na 1 april 1888 speelde Ising minder dan vroeger, omdat hem het secretariaat en bibliothecarisschap der Vereeniging werden opgedragen.*

Met waardeering gedenkt hij de jaren, die hij werkzaam was onder leiding van de heeren H.J. Schimmel, W. Stumpff en later van Mr. W.G.F.A. van Sorgen. Na den brand van den Stadsschouwburg 20 Februari 1890, heeft hij met den regisseur de Leur de bibliotheek van Het Nederlandsch Tooneel weer opgebouwd. In zijne hoedanigheid van secretaris heeft de Vereeniging hem meermalen opgedragen stukken in, Parijs, Londen en Berlijn te gaan zien en aan te koopen. De Vereeniging heeft met zijne keuze veel succes gehad, zelfs een "wereldsucces" met Madame Sans-Gêne, ook door hem vertaald.

In dezelfde hoedanigheid heeft Ising ongeveer vier dozijn stukken vertaald, waaronder: Antoinette Rigaud, De Lotgevallen van een arm jong edelman, Jaloersch, De Prinses van Bagdad, Raskolnikow, De wilde Eend, De Macht der Duisternis, Historisch Kasteel, enz. Buiten het tooneel zag zijne vertaling van een roman het licht: Jules Claretie's: Zijne Excellentie de Minister.

Alle wisselingen der Vereeniging heeft Ising mede gemaakt, in de laatste 12½ jaar in twee werelden: de wereld der tooneelisten en de wereld van het tooneelbestuur. Den eersten jaren der Vereeniging, de jaren der idealen, is hij als voor zijn pleizier werkzaam geweest, den lateren tijd zal hij ervaren hebben dat alles eene betrekking is geworden.

Wat z'n spelen aangaat, de laatste rollen hebben doen zien dat hij als geknipt is voor zoogenaamde "financiersrollen".

In het tooneelleven is Ising bij het verdwijnen van den idealen tijd, niet verder opgegaan. Voor het tooneel lag sinds in het isolement zijn kracht. Hij heeft zich bij voorkeur bewogen in den kring der Nieuwe-Gidslui en schilders als Bauer, Breitner, de jonge Israëls, en vooral Witsen, van wien hij, bij schilderijen van Breitner, Israëls en waterverfteekeningen van Bauer, eene heerlijke verzameling etsen, met kunstzin geordend in het bescheiden kunstzaaltje heeft in zijne woning, waar "De Roô-Vos" in den gevel staat.

Het aangename huis en het gezellige home dat Ising zich geschapen heeft, is niet bevolkt door kinderen. In de plaats er van heeft hij een paar buitengewoon groote zwarte poesen, bij wie hij de zorgen en nietigheden van het tooneel vergeet, zoodra zij hem bij zijne thuiskomst voor het miniatuur-standbeeld van Vondel staan toe te miauwen.

Ising heeft er den kop naar om een welverdienden zilveren krans zich op de slapen te drukken. Met dien krans zal hij een Caesar zijn. "Aut Caesar aut nihil!" Hij is het eerste.'

321

Baarn, 16 September 1901.-

Waarde Vriend,

Mijn vacantie is niet zoo mooi voor mij voortgegaan als zij zich liet aanzien toen ik het groote genoegen had nu laatstelijk bij je op bezoek te zijn. - 'Het' is weêr gekomen en sedert het begin van deze maand ben ik weêr in meer sleepende dan huppelende levensgesteldheid.

Dit heeft mij: 1° telkens doen uitstellen eene uitnoodiging aan je te herhalen en te precizeeren; 2° doen verzuimen je een genegenheidsgroet te brengen bij je feest aan het Tooneel. Sta mij toe beide nu maar te doen. Wat de uitnoodiging aangaat, ware mij het aangenaamst zoo het je schikte op Zondag 22 September a.st., mijn verjaardag, hier te komen middagmalen. Mocht een andere dag je beter schikken, dan houd ik mij voor opgave daarvan aanbevolen.

Met de hartelijkste groeten, ook aan Mina,

je vriend
Karel Alb. Th.

322

Amsterdam 19 Sept. 1901.

Beste Karel,

Het spijt mij dat je weer eenigszins aan het sukkelen bent geraakt. Ik zou Zondag gaarne komen, op je Verjaardag, maar ik moet spelen, wèl laat, doch zoo dat het den avond zou vergallen. Ik stel nu voor Vrijdag 27 of Zondag 29 dezer. Wil je misschien liever hier komen, om eens de deur uit te zijn, - je zit thuis zoo lang opgesloten voor je Werk, - dan is mij dit even lief.

Met hartelijken groet, ook aan je Vrouw en Kinderen,

Je
Arnold Ising.

323

Amsterdam 22 Sept. 1901.

Amice,

Het spijt mij dat ik op dezen feestdag het genoegen moet missen U de hand te drukken, zooals ge mij zoo vriendelijk hebt aangeboden. Ik moet mij nu behelpen

met U schriftelijk alles goeds in het Nieuwe jaar toe te wenschen - vooral gezondheid en opgewektheid!

Met vriendelijken groet, ook aan Vrouw en Kinderen,

tt

Arn. Ising.

324

Baarn, 22 Septr. 1901.

Beste N. Hartelijk dank voor je gelukwensch op heden. - Ik ga tot 5 Oktober ongeveer naar Hamburg,[494] en zal dus tot mijn leedwezen tot na dien datum van een samenkomst verstoken moeten zijn. Na 5 Oktober hoop ik je nader te schrijven. - Ik ben afgemat, maar een bezoek aan een geneesheer gisteren heeft mij veel goed gedaan.

Met hartelijken groet
Karel.

325

Amsterdam 12 November 1901.

Beste Karel,
Mag ik je heel vriendelijk bedanken voor je zesden Bundel: 'Verzamelde Opstellen'. Ik had het Boek al met belangstelling zien liggen voor de ramen en er over gelezen in eenige dagbladen, en gisteren had ik er een prettigen avond door, vol lieve herinneringen aan onze goede Vriendschap.
Kom je Maandag 18, Dinsdag 19 of Woensdag 20 dezer bij ons eten? En zal ik je dan van den trein komen halen, die 2.44 (3.04) uit Baarn vertrekt?
Met hartelijke groeten, ook aan je Vrouw,

tt
Arnold Ising.

326

Baarn, 14 Novr. 1901.

B.N., Met vreugde las ik dat mijn VIe Bundel *Verz. Opst*. U eenig genoegen gaf. - Tot mijn verdriet is mijne vacantie geheel anders geloopen dan ik had gehoopt, zoo dat ik je 10 maal te weinig heb mogen ontmoeten. - Ik ben nu weêr voor enkele maanden in de afzondering, waartoe de gegeven gesteldheid van mijn leven mij noopt. - Ik dank je intusschen zéér voor je uitnoodiging, en het doet mij innig leed die niet te kunnen aannemen. Maar het is bij mij een noodzakelijkheid, die het werk meêbrengt.

Met hartelijke groeten
t.t.
K.

327

494 Van 26 sept.-7 okt. verbleef Thijm, samen met zijn oudste zoon, te Hamburg als gast van Arij Prins.

Amsterdam 8 December 1901.

Beste Karel,
Mien verzoekt mij je heel vriendelijk te bedanken voor het aardige St. Niklaas-

geschenk, dat je haar, zoo keurig ingepakt, hebt willen vereeren. Wij brachten dien feestavond door met Maussie, onder een glaasje bier en een ombertje. Maussie droogt hoe langer hoe meer uit. Hij gelijkt een mummie, hoedje achterover, ooren steeds wijder van het hooffie. Mien en ik schaterden het beiden uit, toen wij hem in den gang tegemoet traden, wat door onzen gast hoffelijk werd toegeschreven aan de blijdschap, die zijn komst bij ons wekte. Hij is geheel platgedrukt tusschen de geleerdheid en den geldbuidel.

28 December gaan wij onze kunsten vertoonen in het Théatre Français.[495] Ik mag mee om den Regisseur De Leur in fransche welbespraaktheid, zoo mogelijk, te overtreffen en den griffier in de gerechtsscène van den Koopman van Venetië voortestellen. Het lijkt mij wel aardig het tooneel nu ook eens achter het gordijn te zien, en ik hoop van harte dat geen der dames en heeren overreden wordt.

Na een 15 jarige gelukkige echtvereeniging is de Gemalin van mijn broer bevallen van haar eerste Jetje, zoodat ik in Oktober jl. in de ware beteekenis van het woord, Oome ben geworden.

Mijn tooneelspelersberoep zegeviert thans over mijne administratieve bezigheden, en ik bezoek weer vele plaatsen van ons Nederland. De Hôtelhouders schijnen te zijn overeengekomen om mij niet voor een acteur aan te zien, waarom ze mij steeds meer laten betalen dan mijne Collega's. Nu had ik onlangs in Nijmegen besloten er maar dadelijk voor uittekomen, waarom ik tegen den ober zei: '*wij* spelen hier vanavond in de Vereeniging. Wil je eens uitzoeken, wáár het is en hoe laat *wij* beginnen'. Het resultaat was dat dezelfde ober, toen hij mij behulpzaam was bij het aantrekken van mijn jas, nadat ik een duur rekeningetje had betaald, den volgenden morgen vroeg of ik de voorstelling 'mooi' had gevonden! waarnaar ik belangstellend had geinformeerd. Ik heb nu besloten mij voortaan voor bierbrouwer uittegeven.

Met volharding dompel ik mij in de rivier aan den Heiligenweg,[496] en op mijn nieuwe abonnement van 15 Augs. af, nam ik nu al 50 baden meer, dan verleden jaar om dezen tijd.

Ik hoop dat je een goeden winter hebt[497] en geen last van kou onder het Werk.

495 De Koninklijke Vereeniging 'Het Nederlandsch Tooneel' werkte op die datum mee aan de afscheidsvoorstelling van Boucher, sociétaire van de Comédie française. Het Nederlandse gezelschap bracht vier taferelen uit Shakespeare's *Koopman van Venetië,* met Louis Bouwmeester in de rol van Shylock en Mevr. Betty Holtrop-van Gelder in die van Portia.

496 N.l. de in 1896 aan de Heiligeweg geopende bad- en zweminrichting, te bereiken door het poortje van wat eertijds het Rasphuis of Mannentuchthuis was.

497 Dit is helaas niet het geval geweest, zoals o.m. blijkt uit het op 22 dec. 1901 door Thijm vastgelegde overzicht van de periode 15 okt.-21 dec. 1901: 'Beletselen om te werken zijn: de aanwezigheid van 2 schilders en 2 behangers. Ik heb veel moeite om een genoeg besloten vertrek samen te stellen. Afschuwelijk humeur. Ik lees Zola, Falkland, kijk nog wel in Goethe. Veel vocht in studeerkamer onder vensters, die mij belet daar te blijven. Ook is de kachel er waarschijnlijk te klein. Ik betrek de roode of speelkamer.
Door de werklieden is aanhoudend het huis over-hoop. Mijn toestand is zeer slecht. Ik denk absoluut niets. Ik krijg een klein weinigje kijk op kamervoorkomen enz.'

Met hartelijken groet aan U allen.

tt
Arnold Ising.

328

Baarn, 24 September 1902.

Amice,
Vergeef dit plotselinge en slordige: wilt gij ons het genoegen doen a.s. Zondag te komen middagmalen? - Ik heb den zomer buitenslands doorgebracht[498] onmiddellijk na mijn werktijd.[499] -
Van harte de uwe,

Karel Alb. Thijm.

329

Amst. 24 Sept. 1902

Amice,
Gaarne Zondag.[500] Zonder tegenbericht kom ik dan om 4 uur aanwandelen.
Met vriendelijke groeten, ook aan je Vrouw

tt
Arnold Ising.

330

Amsterdam 15 October 1902

Beste Karel,
Hartelijk dank voor het precieus souvenir aan Uw Feest van 26 November 1899, waarmede Gij mij hebt willen vereeren. Uw Bezoek aan den Dom te Keulen[501] heb ik heel héél mooi gevonden, en, nu ik het mocht overlezen, genoot ik er opnieuw van. Ik stel er veel prijs op Uw Werk in deze fraaie uitgaaf te mogen bezitten.

498 Van mei tot midden sept. 1902 verbleef Thijm achtereenvolgens te Uccle, Brugge, Antwerpen en Esneux.
499 Waarin tussen 7 febr. en 21 maart, *Kind-leven,* de zgn. 'Adriaantjes' tot stand werden gebracht.
500 29 sept. 1902.
501 Aan een aantal vrienden en relaties had Thijm een bibliofiel uitgegeven druk doen toekomen van zijn opstel *Bezoek aan den Dom te Keulen:* 'Aan de deelnemers aan zijn feest van 26 November 1899 wordt dit opstel vriendschappelijk toegezonden door K.J.L. Alberdingk Thijm (L. van Deyssel), Baarn / juni 1902.' Voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Verbeeldingen,* A'dam z.j. (1908), 33-40.

K.J.L. Alberdingk Thijm

I October ben ik ziek geworden. De dokter constateerde dat mijn lever gezwollen is en mijn ademhaling wordt belemmerd. Misschien heb ik ook suikerziekte, maar dit werd nog niet uitgemaakt. Ik heb pijnen gehad in schouderbladen en schouders, die zijn nu geweken. Ik ben mijn werk blijven doen en ging tweemaal spelen in Den Haag en ééns in Nijmegen. Nu voel ik mij nog heel zwak. Zoodra de acute ziekte genezen zal zijn, moet ik mij onderwerpen aan een voor te schrijven leefregel en diëet.

Gij hebt mij laatst, toen ik het voorrecht had door U ontvangen te worden, medegedeeld dat Ge (doorgehaald: eens) zoudt trachten Uw Werk met het vriendschappelijk verkeer te vereenigen. Mag ik U eens bij mij noodigen, zoodra ik meen, dat mijne gezondheid mij dit toelaat?

Met veel liefs, ook voor Uw Vrouw en Kinderen,

De Uwe
Arnold Ising.

331

Amsterdam 2 Nov. 1902

Beste Karel,

Het lijkt zoo onhartelijk dat ik je niet eens vraag, maar na mijn acute ziekte lijd ik aan zenuwzwakte, waarvan je alles weet en die zich op allerlei onaangename manieren doet gevoelen.

Ik heb nu met een declaratoir van mijn dokter elf dagen verlof gekregen en zal op reis gaan om te zien weer bij te komen. Wanneer dit lukt hoop ik dat je zoo vriendelijk wilt zijn ons het genoegen te doen eens gezellig te komen eten.

Ik word oud en het leven gaat niet zoo gemakkelijk meer als vroeger.

Ik hoop dat jouw gezondheid redelijk is. Met vele groeten voor Vrouw en Kinderen,

tt
Arnold Ising.

332

Amsterdam 10 December 1902

Beste Karel,

Mien verzoekt mij je hartelijk te danken voor het gracieuse Sinterklaasgeschenk, dat zij van je mocht ontvangen. Zij hoopt dat je ons spoedig weer eens komt opzoeken ook om je dan te kunnen vertellen hoeveel genoegen je haar gedaan hebt.

Ik ben geheel strak en stram en verstijfd van de kou. Alles is droog en dor, nergens is meer water te zien, aan het IJ waant men zich in Nova Zembla - en pas 10 December. Wij kunnen er nog lang plezier van hebben! Overigens ben ik weer normaal.

Op een avond hoorde ik van Ietje dat je dien avond het woord voerdet voor de Utrechtenaren.[502] Veel hartelijke groeten voor U allen,

tt
Arnold Ising.

333

Amsterdam 22 Dec. 1902

Amice,
Wanneer je mij mocht kunnen gebruiken, al is het maar om Van Eeden op zijn gezicht te slaan,[503] ben ik tot je dienst. Ik ben weer mans genoeg om hem een oppeuter, die flink aankomt, te geven. Ik begrijp niet dat Het Handelsblad zijn geleuter geplaatst heeft, omdat het beneden alles van incorrectheid is. Tegenover feiten, die jij hebt aangevoerd, plaatst hij de gemeenste scheldwoorden, waardoor hij zich zelf aanklaagt en toont in Meerenberg thuis te hooren, terwijl hij jou ziekelijke gevoeligheid toeschrijft en n.b. verwijt dat je kwaad bent geworden. Hij is begonnen met zijn wijsheid over en tegen jullie te luchten. Het zal je opluchten dat je eindelijk eens ruzie met dien ellendeling hebt. Ik hoop dat je hem nu meteen voorgoed afmaakt!
Kom je Maandag 29 December eten?[504]
Met een hartelijke hand,

tt
Arnold Ising.

334

Baarn, 4 Mei 1903.[505]

Amice, Verontschuldig het potloodschrift, dat veroorzaakt wordt door een gemis aan rustige correspondentieplaats, - en doe aan uw Baarnsche vrienden het ge-

502 Op 25 nov. 1902 had Thijm, op initiatief van W.G. Hondius van den Broek (1867-1913), in Hôtel des Pays-Bas te Utrecht voor een zeer select publiek voorgelezen uit eigen werk. Onder de 73 aanwezigen bevonden zich Laurens Alma, Frans Bastiaanse, J.A. en P. Bierens de Haan, Gerard Brom, Frans Coenen, Louis van Gorkom, Andrew de Graaf, Charlotte van Herwerden, Jac. en Titia van Looy-van Gelder, R.A. baron van Lynden, P.H. van Moerkerken, Hugo Nolthenius en Johan Wagenaar.

503 Slaat op de polemiek die tussen Van Eeden en Thijm ontbrand was. In de september- en oktoberaflevering van De XXste Eeuw had Van Eeden zijn stukken *Over Woordkunst* gepubliceerd. Thijm repliceerde daarop in de december-aflevering met twee stukken *Over Wankunst*. Zie voor nadere bizonderheden en voor een gedeeltelijke herdruk van deze polemiek de *Briefwisseling Van Eeden-Van Deyssel,* 354-386.

504 Is gebeurd.

505 Hiervoor had Thijm Ising bezocht op 24 maart 1903.

noegen a.s. Zondag bij hen aan te zitten? - Verheug met een aanvaarding uw vriend

K.A. Th.

335

Amsterdam 5 Mei 1903

Beste Karel,

Het noodlot wil dat ik Zondag in Amsterdam spelen moet. Het spijt mij heel erg. Wanneer je mij Maandag of Dinsdag 11 of 12 Mei hadt gevraagd, zou ik dolgraag gekomen zijn, want die avonden ben ik vrij.

Ik heb Goes na de gerechtszitting ontmoet.[506] Hij was schor van zenuwachtigheid en zag er uit alsof hij juist uit de gevangenis ontslagen was. Ik nam hem mee om thuis te eten. Hij hoopte op vriendelijkheden van den Kerker-directeur, zoo als iemand die opgehangen wordt naar een ulevelletje zou verlangen. Wat is hij verburgerlijkt, ach, ach! Hij rookte een heel goed sigaartje uit een cents-sigaren-pijpje, en deed een verhaal hoe hij in Boxtel machinisten en seinwachters was gaan opruien. De echtgenoote van een dier heeren, snelde hem vooruit om te waarschuwen de deuren voor hem gesloten te houden en hij werd gevolgd door marechaussées en krijgslieden. Twee marechaussees namen in zijn coupé plaats om hem tot Utrecht te begeleiden. Ik vond het zoo afschuwelijk. In Utrecht stapte hij in een stampvol, stinkend kroegje op een tafel om daar het woord te voeren. Met verbazing constateerde hij het feit, dat Mevrouw Roland Holst werkelijk onder den indruk was van een nederlaag na de tweede staking, terwijl ik geloofde dat een groote emotie uit haar diepste-zelf sprak.

Enkelen geloven dat Goes vrijgesproken zal worden. Mogen zij gelijk krijgen! Witsen vond het zoo prettig je ontmoet te hebben. Hij heeft er 's nachts van wakker gelegen, en ik ben er blij mee.

Heel veel liefs, ook voor Vrouw en Kinderen.

tt

Nol.

336

Telegram

Amsterdam, 12-5-1903
Alberdingk Thijm
Eemnesser Hoog Baarn.

506 Van der Goes was ervan beticht geworden dat hij zich, op een volksvergadering van 23 febr. 1903, zou hebben schuldig gemaakt aan opruiing tot dadelijke militaire insubordinatie. De gerechtszitting hierover vond plaats op 24 april 1903. Thijm zelf trad toen, op verzoek van Mr. M. Mendels, in dit voor de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam gevoerde proces, op als reputatiegetuige. Ook zond hij in brochurevorm een betoog in 't licht over *De onschuld van den socialist Van der Goes,* welke brochure 'n voordruk inhield van wat zou gaan verschijnen in De XXste Eeuw van juni 1903, 365-373. Voor de eerste maal herdrukt in de *Achtste bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1905, 81-89.

Ik ben ongesteld en kan helaas niet komen.

Ising.

337

Amsterdam 12 Mei 1903

Beste Karel,

Het spijt mij zoo dat ik mij niet wel genoeg voel om een gezellig achtermiddagje bij je te komen doorbrengen, en hoewel ik al eenige dagen ongesteld ben, wachtte ik zoo lang mogelijk met het afteseinen in de hoop toch te kunnen gaan.

Ik ben eerst duizelig geweest, zoodat ik telkens dacht flauw te vallen. Daartegen kreeg ik kinapillen. Nu ben ik heel verkouden, en heb een abces aan een boventand, zoodat ik mijn neus moeilijk kan bewegen. Bovendien val ik, zoodra ik maar eenigszins gelegenheid heb, in slaap. Ik moet nu chinine nemen en dan zal mijn geneesheer mij weer eens onderzoeken. Hij wil mij in de vacancie naar een heuvelachtige streek zenden om daar te wandelen. Ik zal hem voorstellen de slatuintjes om te loopen en tegen een duin bij Bloemendaal op te klimmen.

Voor Goes weet ik er nu niet anders op dan vier maanden te gaan zitten. Als hij in appel gaat heeft hij kans nog meer te krijgen en gratie aan de Koningin vragen is onmogelijk tegenover zijn partij. Ik vind het vreeselijk.

Hartelijke groeten, ook aan je Vrouw, met mijne liefste verontschuldigingen.

tt
Nol.

338

Baarn, 14 Mei 1903.

Beste Nol,

Het heeft mij zeer gespeten dat je niet kon komen. En wat ellendig, dat je ongesteld bent. Zeg mij rond-uit: wensch je dat wanneer ik in je buurt ben ik bij je zal aankomen of heb je liever van niet onverwacht? Sta mij toe je op te merken, dat je mij dit zonder eenige overweging betreffende plichtplegingen kunt zeggen want dat ik de gevoeligheid die liever van onverwachte bezoeken verschoond blijft zeer waardeer en objectief genoeg om die waardeering niet te doen verminderen wanneer ik zelf er bij betrokken ben. Maar wènsch je in je ongesteldheid bezoek, en ook onverwacht bezoek, dan hoop ik dat in mijn oor te knoopen. Intusschen, van harte beterschap en hartelijke groeten aan u beiden.

Je zeer toegenegen vriend
Karel.-

P.S.

Heb je wel eens gedacht over een ‘kuur’ bij Eykman[507] (Scheveningen) of Lahman?[508] (Dresden).

Daar heb ik veel goeds van gehoord.

507 Een Scheveningse arts, die ook Wies Gorter-Cnoop Koopmans, de vrouw van Herman Gorter, in het voorjaar van 1899 met succes behandelde.

508 Directeur van het sanatorium ‘Weisser Hirsch’ te Dresden, alwaar Thijm zelf zich van midden juli-sept. 1903 met succes aan een kuur zou onderwerpen. Zie *Gedenkschriften,* 533-547.

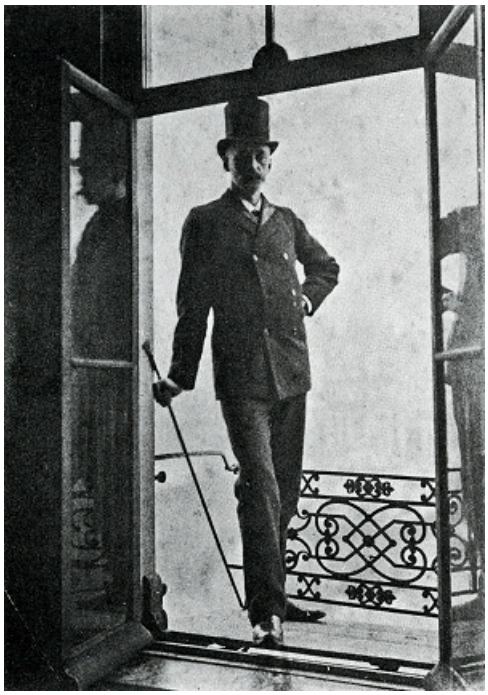

Frank van der Goes

339

Amsterdam 14 Mei 1903

Beste Karel,

De acute kwalen gaan nu weer beter, maar mijn pols is te zwak en het hart schijnt niet geheel normaal te zijn. Wat mijn gezondheid betreft, is er dus geen reden om tegen een onverwacht bezoek en dan van Jou! - op te zien, maar het bezwaar dat ik uit moet blijft bestaan, en dan vind ik dit heel naar, en voor Mien is het niet prettig als je komt, wanneer wij juist alles hebben opgegeten, omdat we geen meid hebben. Kan je bijvoorbeeld om vier uur komen of laten zeggen dat je komt eten, dan is alles in orde - als ik den avond vrij heb. Zaterdag 16, Zondag 24 en Zaterdag 23 Mei moet je niet komen. Voor zoover ik het nu kan nagaan ben ik alle andere achtermiddagen tot je beschikking, en ik verlang heel erg je te zien.

Met veel liefs, ook voor Vrouw en Kinderen,

Je vriend
Nol.

340

Baarn, 26 Juni 1903.

Waarde Vriend, Verblijd mij eens met eenige mededeeling aangaande uw vacantiebesteding en met de toezegging bij ons ten middagmaal te komen a.s. Dinsdag. Mij aanbevelend voor gunstig bericht

de Uwe
K.J.L. Alb. Th.

341

Amsterdam 27 Juni 1903

Beste Karel,

Met je vriendelijke uitnoodiging heb je mij veel plezier gedaan. Aardig van je om aan mijn vacancie te denken! Het spijt mij heel erg dat ik Dinsdag weer niet kan, omdat wij dan de gasten van Manus ten Bokkel in Leeuwarden zijn. Tot 1 Augustus hoef ik zeker niet te spelen. Schikt het je misschien eens tusschen 4 en 9 Juli of 16 en 31 Juli? Het zou de prettigste avond van de vacancie voor mij wezen.

Wat schrijf je prachtige dingen, nu weer over Frans Coenen![509]

509 L. van Deyssel, *Het laatste boek van Frans Coenen,* in De XXste Eeuw, april 1903, 124-131 en mei 1903, 252-257. Herdrukt in de *Achtste bundel Verzamelde Opstellen,* A'dam 1905, 23-36.

Gelukkig dat Goes in hooger beroep ging, maar ik krijg het toch benauwd als ik aan die maand denk. Met weemoed herinner ik mij de avondmalen, die hij ons op de Prinsengracht aanbood in het groote huis, de diners in Riche, de brillantine en parfums, waarvan hij gewoon was zich te bedienen, zijn hoogen hoed en hoffelijke gebaren en zijn geestige stukken over Litteratuur.

Met mijn gezondheid gaat het beter door weinig rooken en drinken. Biertjes zijn o.a. geheel afgeschaft. Ik heb uitzetting van het hart.

Veel liefs ook voor vrouw en kroost,

tt
Arnold Ising.

342

Baarn, 1 Juli 1903.

Beste Nol,

Ik zie dan met graâgte je komst op 4 Juli te gemoet. Daar ik niet te best altijd loop, is het mogelijk dat ik je tot mijn spijt niet kan afhalen. Ik reken dat je aankomt met den midden-middagsneltrein.[1)]

Hartelijk gegroet
Karel.

Eindnoten:

1) Die 2.54 Amsterdam verlaat.

343

Telegram
Baarn, 5-7-1903
Ising Prinsengracht 300
Amsterdam
Verwacht u heden zondag met trein 2.54 uit Amsterdam.

Karel

344

Telegram
Amsterdam, 26-9-1903
Alberdingk Thijm

Eemnesser Hoog Baarn
Heel graag zou ik weer eens komen. Toevallig kan ik morgen tot mijn groot leedwezen onmogelijk - met een hartelijke hand en te late gelukwenschen.

Ising

345

Baarn, 27 Septr. 1903. -

Waarde Vriend,
Het speet ons dat gij heden niet komen kondt. Nog wel excuus voor de bruuske

invitatie. Maar kunt gij nu misschien toch deze week een dag? Alle, behalve Donder- en Zaterdag, zouden óns goed zijn. Verblijd ons dus door er een te noemen, waarop ik u tegemoet mag komen.

Met hartelijke groeten
Karel.

P.S. Ook a.s. Zondag is goed.

346

Baarn, 29 Septr. 1903.

Amice, Ik schreef U, meen ik, ook, over Zondag 4 October; maar vergat dat die dag reeds bezet was en wij de gewoonte om isoleering van ons samenzijn te bestreven niet moeten opgeven.
Wees dus zoo goed een anderen dag te nemen.

Met hartel. gr.
K.

347

Amsterdam 29 September 1903

Beste Karel,
Het is wel heel hoffelijk van Cateau en U mij op een anderen dag te willen uitnoodigen, nu ik Zondag niet kon komen. Willen wij dan afspreken: Vrijdag.[510] Ik kan 3.47 (4.07) in Baarn wezen, en verlang zeer te hooren of de kuur bij Dresden U goed gedaan heeft. Zondag 4 October moet ik spelen.
Met hartelijke groeten,

tt
Arnold Ising.

348

Amsterdam 10 October 1903

Beste Karel,
Wil je ons het genoegen doen Donderdag 15 dezer te komen?[511] Wanneer je het treintje pakt van 2.38 uit Baarn kan ik je bijna zeker komen halen. Mocht ik je niet zien verschijnen, dan zend ik een opgaaf van volgende vrije avonden.

Met hartelijke groeten,

510 2 okt. 1903.
511 Is gebeurd.

tt
Nol.

349

Amsterdam 9 December 1903

Beste Karel,
Veroorloof mij U Mien's dankbetuiging over te brengen voor het aardige geschenk, dat zij met St. Niklaas van U mocht ontvangen. Wij hopen dat Gij spoedig (doorgehaald: eens) zult kunnen komen, ook om het genoegen te hebben er U eens van te kunnen presenteeren.
Met belangstelling vernam ik dat Ge in Leiden zijt opgetreden[512] en, in gezelschap van een hoogen hoed, een deftigen indruk hebt gemaakt.
Met hartelijke groeten,

tt
Arnold Ising.

350

Koninklijke vereeniging
'Het Nederlandsch Tooneel'
Beschermheer:
Z.K.H. de Prins der Nederlanden
Stadsschouwburg.

Amsterdam, 12 Februari 1904[513]
WelEdelGeb. Heer
K.J.L. Alberdingk Thijm
Eemnesser Hoog - Baarn.

Amice,
Uit bijgaande afrekening zal U blijken dat U voor vertooningsrecht van 1 Sept. 1903 tot 1 Febr. 1904 van 'Tartuffe' *f*202.12 toekomt. Ik sluit hiernevens in *f*200- in bankpapier, terwijl U *f*2.12- per postwissel zal bereiken. Gaarne verneem ik de goede ontvangst.
Met vriendelijke groeten,

tt
A. Ising.

351

Partenkirchen, 26/6 '4[514]

512 Op 26 nov. 1903 had Thijm voor de Vereniging voor Wijsbegeerte te Leiden voorgelezen uit eigen werk.
513 Hierna heeft Thijm Ising nog bezocht op 7, 14 en 26 april 1904.
514 Afgestempeld te Garmisch op 27 juni; stempel van aankomst te Baarn 28 juni. Na ontvangst heeft Thijm tevergeefs getracht telegrafisch contact met Garmisch te krijgen.

Weledele Heer

Hiermee vervul ik den treurigen plicht, U deelgenoot te maken van 't verdriet

dat ons trof door 't plotseling overlijden van uw vriend Arnold Ising op Vrijdag 24 dezer. Hij overleed hier aan hartverlamming.

Achtend:
Jan C.W. Ising.

352

Leeuwarden, 30 Juni 1904

Waarde Karel,

Gisterenmorgen hebben we Nol begraven; er waren Mina, broer Jan, Witsen, Hofker, Breitner, Mendes en ik.

Nol is zonder noemenswaarde pijn gestorven, staande. Hij viel, maar waarschijnlijk was hij toen al dood. Mina had het hard te verantwoorden, zij was met hem in de bergen, 1½ uur boven Garmisch, geheel alleen. Van 6½-11½ 's avonds is ze daar met hem gebleven, onder regen en onweer, toen eindelijk de dragers uit Garmisch kwamen met een baar.

Zaterdagmorgen telegrafeerde zij toen om hulp naar Mendes en broer Jan; zij moest iemand hebben om haar te helpen. Er is toen heel wat heen- en weer geseind, en broer Jan is gegaan, was Zondagmiddag één uur in Garmisch. Mina wilde den doode meêhebben, er waren heel vele formaliteiten te vervullen vóór dat mocht. Maandagmorgen konden ze met Nol vertrekken; onderweg, en ook af en toe in Garmisch, schreven ze wat briefkaarten en verzonden wat telegrammen. Tot het laatste toe wisten ze nog niet, of hun plan gelukken zou, en bovendien waren beiden op, dood-op. Zoo hebben ze velen niet gewaarschuwd, die er bij hadden moeten zijn, o.a. bedachten zij met smart, Dinsdagavond, dat gij niet meer tijdig te waarschuwen waart. Neef Croiset, v.d. Goes en vele anderen waren eveneens vergeten. En zoo waren we slechts met ons zevenen, om de vriend te brengen naar Eik-enDuin, waar hij nu bij zijn vader in één graf ligt.

Ik schrijf je dit, ook op verzoek van Mina, die ik van-morgen verliet. Het binnenkomen gisteren, in haar huis, was vreeselijk. Ook op 't kerkhof bleek dat hare zenuwen veel te verduren hadden, de laatste dagen. Nu van-nacht had zij een paar uren geslapen.

Dat is weer een trouwe vriend minder.

Met vele groeten
tt
Ten Bokkel.

In de rubriek* Het Tooneel *van* Het Nieuws van den Dag *van 4 juli 1904, herdacht J.H. Rössing:
Arnold Ising Jr.

Zeven-en-veertig jaar, niet ouder, is Arnold Ising Jr., secretaris der directie van de Koninkl. Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel, mogen worden. Van de oprichting af heeft hij tot haar leden behoord. Uit roeping heeft hij zich aan het

tooneel gewijd. Aan de roepstem van H.J. Schimmel en de zijnen, om jongelui van beschaving en ontwikkeling uit den gegoeden stand op te wekken in dienst te komen van het tooneel, heeft hij met enkele anderen, uit volle overtuiging, gevolg gegeven. Hoewel er bij de stichting der Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel in het geheele land een algemeene sympathie voor het tooneel ontstaan was, behoorde er toch moed toe, om als zoon eener deftige Haagsche familie, als voormalig leerling van het Gymnasium, de loopbaan van tooneelspeler te kiezen. Men beschouwde Isings besluit dan ook als eene gebeurtenis.

Het hart vol idealen, kwam Ising aan het tooneel, jong en onervaren. Van Mevr. Kleine-Gartman en van Jan Albregt kreeg hij practischen raad. Zijn geluid, zijn metalen geluid, zou hem de toekomst openen, meende hij. Dit krachtige geluid deed bij treurspelen dienst; bij ‘comedie’ bezwaarde het.

Het waren, vooral in den aanvang, gelukkige dagen, gelukkige avonden voor hem, als hij zijn metalen geluid kon laten klinken. Maar... het treurspel wordt schaars beoefend! Ander genre was minder het zijne. Om zich in zijne richting te ontwikkelen, ontbrak de gelegenheid en die bleef ontbreken. Ising heeft nooit het voorrecht gehad een echte succesrol deelachtig te worden. Door oefening, aangeboren beschaving en ontwikkeling wist hij later, in comedie en blijspel, zich met gemak te bewegen, en van deftige oude heeren, in 't bijzonder met een komisch tintje, goede typen te maken. Zijne oude heeren muntten steeds uit door het beschaafde: het waren ‘heeren’.

‘Heer’ is Ising ook aan en buiten het tooneel gebleven. Haagsch en hoofsch. Hij heeft zich vrij weten te houden van eigenaardige tooneelneigingen en zich blijven bewegen buiten het komedianten-leven. In de eerste dagen van zijn tooneel-spelerschap verkeerde hij doorgaans met studenten, later met de hoofdmannen van de wordende ‘Nieuwe Gids’ en met vele schilders uit dat tijdperk. Met de voornaamste hunner is hij steeds blijven verkeeren; hij kwam ten hunnent en zij kwamen ten zijnent. Een keurcollectie etsen en enkele schilderijen van hen, van Willem Witsen, Bauer, Breitner, Valk, den jongen Israëls, enz. waren zijn trots. Het was eene genieting deze, door een der genoemde schilders zelf geordend in zijne met smaak en gevoel voor kleur ingerichte oud-Amsterdamsche woning, gelegen aan een der schilderachtigste grachten van oud-Amsterdam, te bewonderen en telkens meer te bewonderen.

Niet geschikt voor ‘tooneelmensch’ - Ising droeg het hart, rechtmatig, hoog, en dàt was zijn geluk - vond hij onder schrijvers van '80 en onder schilders en bij hun kunst zijn hemelrijk. Het gaf hem troost voor teleurstellingen en spijtig tooneelgeharrewar.

Van al dat geharrewar, van onoprechtheid, van onderkruiping, van dubbelhartigheid, is hij, door omgang met de schilders en schrijvers van '80, verre gebleven. Dat heeft hem vooral, toen hij door aanvaarding van het secretariaat bij uitzondering rollen te vervullen kreeg, moed doen houden. Toch bleef ‘spelen’ zijn hartstocht. En wie in zijn spel het streven, de bedoeling, de zucht tot het artistieke, afgescheiden van de uitvoering, wist op te merken, verschafte hem eene vreugde, die vele dagen van opgewektheid in haar gevolg had.

Over miskenning kwam hij moeilijk heen. Een hooghartig oordeel kwetste hem, deed hem lang zeer.

Hoewel zijn ziel niet hing aan bureauleven, was hij er, door ordelievendheid en nauwkeurigheid, als voor geschapen. Zijne deftigheid had hem er als voor aangewezen. In rethorischen zwier, in het met-breed-gebaar-zeggen, in uiting van deftige en bescheiden geestigheid, in het zich-aangewezen-gevoelen om zitting te hebben aan het hoofd eener vergadering, in het recht voor te gaan in samenkomsten boven die van het ‘Nut’ staande, in het ten allen tijde zich-zelf-voelen en niet tot de groote menigte af te dalen, was Ising opgevoed.

Mannen met deze eigenaardigheden heeft Ising als kind en knaap aan het huis zijner ouders gezien en gehoord. Onbewust heeft hij van hen, de mannen der declamatie en der vaderlandsche oratorie, overgenomen. Hij was een loot van dit geslacht, dat in en vóór 1850 de zeventiende eeuw heeft willen doen herleven. Dit geslacht kon echter zelf niet tot wasdom komen. Ising werd natuurlijkerwijze een loot op dooden stam. Dit werd het beletsel voor hem om aan het tooneel tot krachtige ontwikkeling te komen.

Hoewel 't nooit zeggend, was 't hem wel bewust. In dagen van jonge vreugde heeft hij het verstorvene van den stam gevoeld en zich geheel, met blijden en vollen zin, gegeven aan nieuw bruisend leven, aan de mannen van '80, aan de schilders en schrijvers. Frank v.d. Goes en Karel Alberdingk Thijm - deze misschien in de eerste plaats, evenals Willem Witsen - Breitner, Bauer en anderen werden en bleven tot aan zijn dood zijne vrienden. De laatste vreugde voor Ising is het bezoek van Karel Alberdingk Thijm (Lodewijk van Deyssel) ten zijnent geweest. Weinig dagen vóór zijn vertrek naar het buitenland sprak hij er met groote ingenomenheid over, ik mag wel zeggen juichte hij er over. Voor die vrienden van '80 gevoelde hij veel, en nam, ook zonder dat zij 't wisten, in hun lief en leed deel. Van bijzonderen aard was de omgang van Ising met Dr. M.B. Mendes da Costa. Beiden zagen elkaar veel. Het vooruitstrevende, de zucht naar culinair genot waren verre van het eenige, dat hen saam verbond. In Mendes bewonderde Ising den knappen vent, die nooit met zijn geleerdheid te koop loopt, de oprechtheid, de goede trouw; maar bovenal, hoewel hij er steeds goedig den draak mee stak, zijne nauwkeurigheid en ordelievendheid, eigenschappen bij hem, door zijn vader ontwikkeld. Over tooneel waren zij het niet eens, beiden spraken er later, toen bij hen iedere illusie er voor vervlogen was, weinig meer over. Dit heeft beider vriendschap versterkt. En wat ‘Nol’ (Ising) in ‘Maussie’ (Dr. Mendes da Costa) bij zijn leven zoo hoog waardeerde, wordt thans na zijn dood tot laatsten vriendendienst.

Onder de ouderen is het vooral Mr. W.G.F.A. van Sorgen, bij zijn leven secretaris van den Raad van Beheer der Kon. Ver. H.N.T. geweest, dien Ising oprecht vereerde. Van Mr. van Sorgen had hij de dierbaarste herinneringen. Het portret van dien braven tooneelvriend stond steeds op de schrijftafel voor hem. Heeft Ising zich behalve als secretaris van de directie der Koninklijke Vereeniging ‘Het Nederlandsch Tooneel’, als vertaler van Claretie's roman: ‘Zijne Excellentie de Minister’, van vele tooneelstukken, o.a. ‘Madame Sans-Gêne’ verdienstelijk

gemaakt, het verdienstelijkst voor het tooneel heeft hij zich betoond in de dagen na den brand van den Stadsschouwburg. Door zijn ijveren, door zijne liefde voor de Vereeniging, heeft hij toen met den regisseur W.P. de Leur, de taak van den toenmaligen directeur W. Stumpff, verlicht, en met hem gezamenlijk, vol offervaardigheid, het in-stand-blijven der Vereeniging, al strijdend, verzekerd.

Een wèl aangename tijd voor Ising was steeds de vacantie. Deze bracht hij, na een moeilijk afscheid van zijne etsen en zijne twee poesen, in het buitenland door. Dan bekwam hij van het gejaagde en zenuwachtige tooneelleven, en van al het tooneel-speldegeprik. Ditmaal meer dan ooit had hij naar de vacantie verlangd. Reeds het vorig jaar had hij zich, wegens een hartkwaal, zeer in acht moeten nemen en zich ook voor zenuwachtige aandoeningen moeten hoeden. Dit jaar, de laatste maanden, echter meer dan het vorige. Hij leefde geheel volgens het voorschrift van den arts. Alle hoop had hij op de vacantie; een verblijf in het buitenland zou hem weer tot den ouden ‘Nol’ maken - ‘Nol’ was zijn tooneel-naam. - Met blijde verwachting ging hij naar het buitenland, niet vermoedende dat hij er sterven zou.

.....

Toen ik Ising voor het laatst sprak, weinig tijds voor hij en ik naar het buitenland gingen, had hij tot mij gejuicht over het onlangs gebracht bezoek van Karel Alberdingk Thijm; had hij, kinderlijk blij, schier over niets anders gesproken,... vier weken later, nauw een dag terug, weer in zijne woning komend, was Ising er niet meer. Zijne plaats was ledig. Er zaten Karel Alberdingk Thijm zelf en Frank van der Goes, trouwe beproefde vrienden, in zijne huiskamer. Meewarig luisterend naar het droef vertellen van den dood van Ising, door haar, die zijn leven als een zon beschenen en gekoesterd heeft.

Eigenaardige speling van het lot! Iederen Nieuwjaarsdag speelde Ising den Gozewijn in Gysbrecht van Aemstel. Dat was een groote, gewijde genieting voor hem. Daar noodigde hij de nonnen uit zich om hem te scharen, om met hem, den Bisschop, al zingend den ouden lofzang, den dood door den vijand af te wachten. ‘Waar of de dood nu blijft!’ zegt dan de vrome man.

In het leven zei Ising dit den vromen man niet na; het leven had hij te lief. Maar toch zijn er bij Isings dood nonnen gekomen, en hebben bij zijn lijk de wake gehouden. Uit het verre vreemde land is het stoffelijk overblijfsel van hem, den Protestant, vervoerd, niet zonder schijn van devotie der ‘godgewijde nonnen’, als in het Oude-Amsterdam in de ‘Gysbrecht’, om te 's-Gravenhage bijgezet te worden in het graf zijner familie, op Eik-en-Duinen.

Daar rust Ising naast zijnen vader.

J.H. Rössing.

Mina Ising-Otten

353

Baarn, 20 September 1904[515]

Waarde Mina,

Toen ik Maurits eenigen tijd geleden over mijn brieven aan Nol sprak, die ik zoo graâg als voor mij het kostbaarste aandenken, in mijn bezit zoû hebben, zeide hij mij hem dit nog eens per briefkaart te kennen te geven. Zeker verlangde hij dit zoo als beheerder van de zaken.

Daarom schrijf ik hem dat vandaag.

Het deed mij zeer goed gisteren[516] lang met je over den lieve doode te hebben mogen spreken.

Ik raad je bizonder aan zooveel mogelijk elken dag wat uit te gaan en toch vooral om je zelf te denken en je te versterken met eten en drinken, want je zou anders wel ziek kunnen worden, Mina.

Met de hartelijkste groeten ben ik je vriend

Karel Alb. Thijm.

354

Telegram

Amsterdam 22-9-1904

Alberdingk Thijm Baarn.

Lieve vriend dezen dag zul je nog meer aan onze lieve vriend denken - ik dank je vooral op dezen dag voor de liefde en trouwe vriendschap die je voor mijn lieve Nol gevoeld en samen doorleeft heeft -

Mien

355

Telegram

Amsterdam 11-10-1904[517]

Alberdingk Thijm Baarn

Gaarne zou ik je eens spreken - Kom je soms in stad dezer dagen.

Mien

356

Zondag Middag 20 November [1904]

515 Afgedrukt naar een bewaard gebleven concept.

516 Daarvoor had Thijm Mina bezocht op 8 en 17 sept. 1904. Op 14 sept. 1904 kwam Thijm voor de eerste maal op de gedachte Ising's brieven uit te geven.

517 Hiervoor had Thijm Mina bezocht op 5 okt. 1904.

Beste Karel.

Wat jammer dat ik de laatste keer niet thuis was.

Nu heb ik al 14 dagen in bed gelegen, met hartklopping hoofdpijn enz. Nu ben ik weer zoo ver beter dat ik op ben, en van de dokter in de lucht moet. Ik heb een andere dokter, van Vladere kan ik niet meer zien, hij heeft mijn lieve Nolletje

vermoord, door hem zoo slordig te behandelen. En onze lieve Nol vertrouwde zoo op hem, mijn lieve Nol zei altijd als ik sprak van een andere dokter ‘ach lieve Mien hij is zoo knap en als hij het niet weet zal hij het wel zeggen’. Mijn lieve schat dacht dat zij alle zoo eerlijk waren als hij zelf was. Ach lieve vriend, ik voel mij toch zoo vreeselijk alleen, het woord alleen is er niets bij, ik kan het niet zeggen, hoe of ik mij voel. Ik zie hem aldoor met zijn lachend lief gezicht, zonder dat ik hem pakken of kussen kan.

Dan zie ik hem weer met een bedrukt en vol zorg gezicht, op de rusbank zitten zonder dat ik hem kan troosten, dan ga ik op den rusbank zitten, zoo als ik dat altijd deed, als hij er zat, maar dan zie ik hem wel, maar ik kan hem niet in mijn armen drukken, kan mijn hoofje niet tegen het zijne aanvleien, ik hoor zijn lieve stem niet meer zoo'n stem als er maar *een* op de wereld was, die mij de liefste woortjes toe fluisterde, o kon ik ze nog eens hooren, maar alles blijft stil om mij heen, ik hoor enkel het tikken van de klok die mijn lieve Nol ook hoorde als hij aan je zat te schrijven, dan zat hij op dit zelfde plekje, maar met een vroolijk snoetje en een siegaartje in het hoofdje, en af en toe tegen mij roepen, dag wijfje, gaan wij koffie drinken? en kom mij een(s) een zoen geven, of hij zei kom je Nolletje eens pakken, of eerst tol betalen, als ik langs hem moest, en dat was hem een zoen geven, en nu hoor ik niets, als het eeuwig tikken van die klok, maar eens zal ik hem toch ook niet meer hooren, en dan zal ik rusten bij mijn lieveling, en jou beste vriend, onze vleesschen armen voeten monden neuzen oogen kunnen elkander niet drukken of toe lachen, al zijn wij in *één* graf. De zinken kist van mijn lieven Nol, bewaard zijn heilig lichgaam alleen, mijn vlees kan het zijne niet raken, dat is wel jammer maar toch zal ik om en bij hem zijn misschien ook langer, als 20 jaar zoo als ik hier op aarde was. Maar o Karel als ik zijn reine ziel ontmoeten mag wat zal ik mij aan hem vastklampen zonder hem ooit meer los te laten.

Ik heb altijd een gevoel of hij op mij wacht en ik heb hem nooit laten wachten, en zou hij nu niet treurig zijn dat hij ook zonder mij is. Want hij kon niet buiten mij ach kon ik maar bij hem zijn.

Best(e) vriend, ik heb zoo behoeften om mijn droevig hart lucht te geven en dat kan ik alleen aan jou doen, om dat ik weet dat je met mij meevoeld, en dat je Nolletje zijn beste vriend was, en dat hij het meeste van jou hield. hij zou het heel lief vinden, als je mijn brief voor lief zou willen nemen met al de fouten, die er in zijn, want onze lieve Nol kan het nu niet voor mij na zien, en ik weet het niet, en kan er nu heel niet over denken of het zoo of anders moet, dus wil je zoo lief zijn om je er niet over te ergeren, anders kan ik je nooit schrijven, en dat zou me zoo spijten.

Mausje wil nu met geweld Dinsdag om 11 uur *alles* laten halen voor de bibeloteek want zegt hij als ik dood ga of hij is alles verloren en dat zou zoo jammer zijn. de papieren die jij wou hebben heeft hij een touw om gedaan en bewaard hij ook. ik zou wel graag gehad hebben dat je het eerst nog eens zag. Dinsdag om 11 uur

laat hij alles halen. Rieren en Cil Blas[518] ook hoe vin je dat. zou ik dat doen? Nu Beste vriend ik hoop dat je het kan lezen en ik hoop van harte dat je gezond ben, dat von(d) Nol ook zoo prettig.

Heel veel liefs van je Mien

357

Vrijdag 9 December [1904]

Beste Karel.

Ik dank je zeer hartelijk voor het prachtige doosje,[519] ik kan dit briefje haast niet beginnen, om te bedanken, om dat mijn lieve Nol dit zoo veel jaren heeft gedaan. Wat vond hij het altijd aardig, als hij thuis kwam koffie drinken en ik riep dan een pakje uit Baarn. Dan maakte wij het samen open, dan had je zijn lieve gezicht eens moeten zien, en maakte hij allerlei grapjes, dat er een inkt-hoorentje in zou zijn, 'pas op Mien', zij hij dan, als het kistje open kwam. Hij vond het altijd zoo lief, en hij zei wel eens ik ben er mee verlegen, maar wat aardig dat die goede Sint altijd aan jou denkt, Mien, al van de oude Waal af' zei hij dan. Dan zei hij weer 'hij weet altijd aan welke deurtje hij aan moet bellen om jou te vinden, zelfs heel uit Baarn'. Je hebt hem altijd een heel groot genoegen gedaan Karel. Want als iemand voor mij vriendelijk was, dat was zijn grootste pleizier. Zelfs als er iemand naar mij vroeg of zei de groeten aan Mien, of aan je vrouw, zou hij het nooit vergeten. het was het eerste wat hij vertelde als hij thuis kwam. Mag ik je nu nog wel heel lief bedanken voor al de vriendelijkheid van al die jaren, maar ook vooral dat U mij nu niet heb vergeten, ieder ander wel, jij ben alleen de oude Karel gebleven. Het is het eenigste pakje wat voor mij is gekomen.

Ik heb 5 December zoo'n verdrietige avond gehad, Smorgens ben ik naar onze lieve Nol gegaan, om 10 uur was ik bij hem, met eennige witte griezantes bloemen die ik altijd van hem kreeg op 5 December. toen ik in de winkel kwam om ze te koopen, zei dien man, wat heb ik mijnheer lang gemist, ik dacht dat ik stom werdt want ik kon niets zeggen, maar ineens hoorde ik mijn stem die zei zij zijn toch voor hem, maar op zijn graf. Het zijn de eerste bloempjes die dat heilige plekje grond gingen strelen en kussen, zoo als ik het hem anders op dien dag deed, het stormde en het regende toen ik ze nederlag en aan de boomen en hagen hingen nog grooter tranen als aan mijn oogleden. Alles huilden, de wind brulde het uit. ja zoo zou mijn lieve Nol het uitgebruld hebben, als hij het voorige jaar had moeten hooren het volgen jaar zijn jullie niet zoo gezellig bij elkander met kastanjes en bisschop, maar dan staat Mien heel alleen op Nieuw eikenduinen aan je graf, o wat zou hij met mij te doen gehad hebben als hij alles geweten had. op de heele begraaf plaats was niemand, die zijn voetjes verzetten kon als ik alleen, waarom moest ik dat nog doen?, waarom kon ik daar dat plekje grond niet open krabben die deksel kan ik gemakkelijk optillen, en kruipen dan dicht

518 Bedoeld wordt: afleveringen van Le Rire en Le Gil Blas illustré.

519 Heel haar verder leven werd Mina op 5 december door Thijm met een geschenk bedacht.

tegen hem aan dan was ik uit de wind en regen en kon ik zoo voor eeuwig met hem voort slapen, dan wist niemand waar ik was als mijn lieve Nol alleen. Zoo heb ik een paar uur aan zijn graf gestaan, ik zag hem aldoor liggen zoo als ik hem verlaten had toen ik zijn overhempje dichtknoopten en zijn schoentjes uittrok toen was het of hij zei help mij maar, ik kan niet meer. Nu was het of hij zei met een heel lief vriendelijk gezicht dank je voor die lieve bloemen, maar ga nu naar huis anders wordt je nog ziek en ik kan immer(s) toch niet met je mee. Toen ben ik maar heen gegaan aldoor moest ik omkijken, ik had een gevoel dat hij mij roepen zou, maar het bleef stil, als de wind brulde nog harderder als toen ik bij hem kwam, en de bloemen bewoogen zich op zijn graf als of zij mij toe riepen dag dag net als mijn lieve Nol wel eens kon doen als hij wegging. Ik was om 3 uur weer thuis, ik had niemand gezien, maar wel gesproken want ik was van smorgens vroeg aldoor met mijn lieveling in gesprek geweest maar aldoor over reizen en nog eens reizen. O hadden wij deze reis ook maar samen gemaakt om dat hij voor eeuwig is. Ach beste vriend je neemt mij niet kwalijk dat ik mijn droevig hart zoo bij je uitstort, ik kan het aan niemant zoo doen als aan jou om dat je met mij mee kan voelen, want jij hield veel van Nol, maar Nol ook vreeselijk veel van jou, en hij zou het zoo lief van je vinden, dat je al mijn klachte zoo lief aanhooren wil, en zoo'n brief vol fouten voor lief neemt.

Ach wat heb ik een verdrietige avond gehad. als Nol dat vlede jaar toch eens had geweten. Toen hadden wij een omberfeest, zoo als je weet stuurde Mau mij altijd pakjes en ik had altijd verrassingen voor mijn lieve Nol, en hij voor mij. Dan begon hij onder het thee drinken al te zingen van Sinniklaasje bonne bonne bonne gooi wat in de regentonne gooi wat in mijn laarsje dank je Sinniklaasje, en als er dan soms gebeld werd, was hij in de wolken, wij waren dan net een paar groote kinderen. Dan riep hij weer Mien ik geloof dat er gebeld wordt. als het wat lang duurde dacht hij dat de schel stuk was, dan ging hij een(s) buiten op de bel drukken of hij wel over kon gaan. ja Karel zoo heb ik al dien jaren doorleefd in mijn eentje. Mausje schreef een briefje dat hij om vijf uur *heel even* kwam. hij had dat heel even 2 maal onderstreept, en toen hij kwart over 5 wegging zei hij ik moet weg, maar ik zal van avond nog wel eens aan je denken dat je nu naar al die jaren zoo alleen zit. 20 jaar lang is Mausje op dien avond bij ons geweest, en nu is alles ineens uit bij hem. Wat zou Nolletje het vreeselijk gevonden hebben, als hij dat had kunnen hooren, en dat hij alles nu in eens uit maakte. Dat is het zelfde als dat hij zegt je moet aan de omval gaan wonen ik kom dan toch wel eens bij je. Waarom toch wil hij mij uit Nol zijn lieve huis hebben, daar is hij altijd jaloers op geweest. Nol zei het wel eens, dat hij het niet kon hebben, dat het bij ons zoo veel mooier was als bij hem. Ik heb nu nog niets meer van hem gehoord, en ik ben altijd heel blij als ik hem niet zie. Als ik Mevrouw van Sorgen moet schrijven en ik vraag hem om de fouten er voor mij uit te nemen gaat hij aan Wim vertellen dat ik een schrijfmanie heb. Nu moest hij dezen brief zien, wat zou hij dan wel zeggen?

Maar gelukkig mag ik de fouten hier in laten staan en hoeft hij er niets van te weten.

ja Beste Karel ik kom nog even te rug op 5 December. Ik had de ganschen avond alleen geweest, het meisje was uit naar haar famielie, ik had vreeselijk verdriet. om half 10 werd er gebeld, ik schrikte op en dacht een oogeblikje daar is Nol. Ik ging heel zachtjes bij het raam kijken wie het wezen kan, en ik zie werkelijk een heer die voorover staat met zijn rug gekromd en zijn voorhoofd tegen den bovendeur, ik ga de gang in en doe hem open, en wie was het toen onze vriend Witsen, die met een aandoendelijk stem zei ik dacht ik zal eens naar Mien gaan die zit nu zoo alleen. toen heb ik in de gang mijn hoofdje even tegen hem aangelegd en het uit moeten snikken, dat gaf mij lucht. Want toen ik bij hem ook tranen zag rollen, wist ik dat hij door zijn vrienden toch ook nog werdt gemist. ik denk soms dat er zoo weinig meer aan hem word gedacht. Vooral dacht ik dat van Wim, en nu was ik zoo blij dat het anders was, en dat hij juist bij mij kwam. Nol zou het heel lief van hem hebben gevonden. hij ging om 11 uur weg en wij hebben toen aldoor over onze lieve Nol gepraat.

Gisteren is Ten Bokkel hier geweest, die kon niet goed hier eten, zonder Nol, hij heeft mij met geweld meegenomen om bij Kras in de wintertuin wat te eten, hij zei toe Mien Nol zou het zoo aardig vinden dus doe het nu, toen zijn wij later bij Polen een kopje koffie gaan drinken, en thuis thee gaan drinken. om half 12 ging hij in Polen slapen hij was buitengewoon lief en hartelijk.

Nu lieve vriend schrijf je mij eens wanneer je in Amsterdam komt en heel veel liefs

van een ongelukkig
Mien

358

Maandag morgen [poststempel 19 Dec. 1904]

Beste Karel

Ik had Mausje in geen 10 dagen gezien als gister zondag middag kwam hij even aan. Toen vertelde hij mij dat hij weer aan U om de brieven had geschreven. En wat hij vertelde van wat hij had geschreven kon ik niet heel goed achter komen. hij draaide een beetje. Dat merkte ik wel. En daarom schrijf ik even. Ik hoop dat je niet aan hem zult storen, en *alles* zoo lang houdt als U het noodig moogt hebben, ik begrijp zijn haast niet, het is een verveelend ventje. Maar Karel doet nouw net zoo als je zelf het beste vindt en stoor je niet aan Mausje.

Ach Karel wat heb ik van Vrijdag op Zaterdag een nare nacht gehad. Dien nacht heb ik geen oog dicht gedaan, er was iets onnatureliks in mijn slaapkamer, ik hoorde aldoor geruis - scht en er was iets wat mij telkens heel zacht aan raakte, ik dacht mijn lieve Nol is onrustig, ik voel dat hij bij mij is, maar wat is er dat hij zoo onrustig is. Wat komt hij doen, wat wil hij mij vertellen en dan wilde ik weer bidden, en dan was het even stil, als of hij luisterde. Maar ineens sloeg de klok weer en voelde ik heel zacht over mij strelen. Ik stond op want ik hoorde de klok niet meer slaan, en hij stond stil op half 7. toen werdt mij in eens heel duidelijk gezegt Mevrouw van Sorgen sterft. en het was of het heel stil in huis

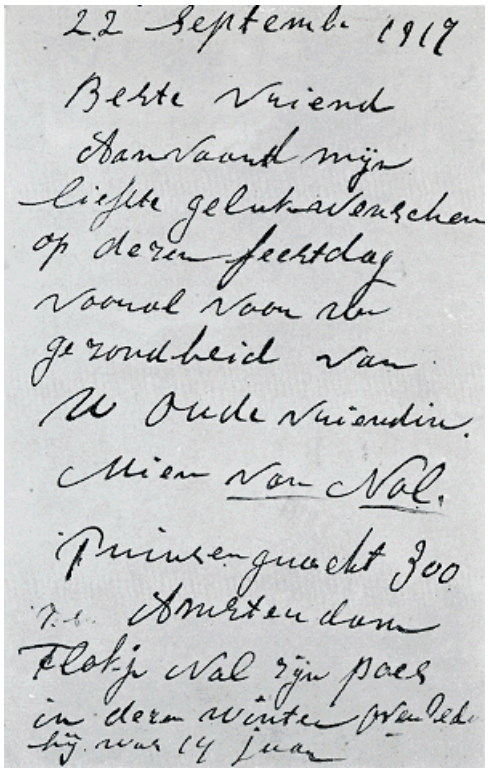

22 September 1917

Beste Vriend

Aanvaard mijn
liefste gelukwenschen
op deren feestdag
vooral van de
gezondheid van
U Oude Vriendin.
Mien van Nal.

Prinsengracht 300
t.o. Amsterdam
Plotje Nal zijn paes
in deren winter overleden
hij was 14 Jaar

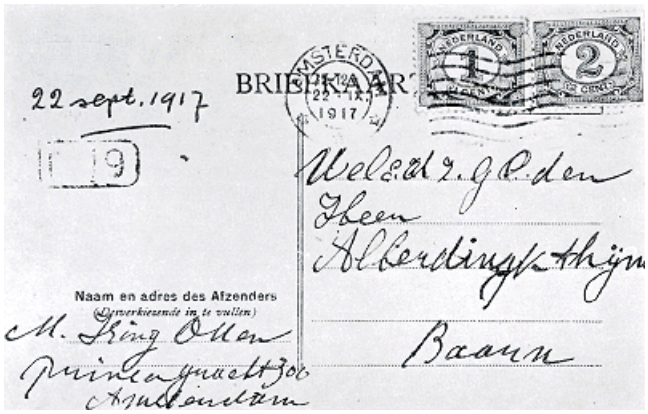

werdt. Ik kon het niet langer in huis uithouden, en ben naar Utrecht gegaan. toen ik op den Plompetorengracht kwam zag ik dat het huis gesloten was. ik bel heel zachtjes aan. de meid deed open. ik vraag is Mevrouw dood, en zij zegt: ja Mevrouw is om half 7 gestorven, met haar volle bewustzijn. Ach beste vriend waarom heb ik dat zonder dat ik er iets van wist de ganschen nacht meegeleefd. Ik denk dat mijn lieve Nol haar af kwam halen, en het mij wilde duidelijk maken, misschien had hij ook wel medeleiden met mij, hij wist wel dat ik daar ook verdriet van zou hebben. zij was zoo lief voor mij, en kon mij zoo trooste, en zij praten zoo heel lief over Nol en dat deed mij zoo goed, waarom moet zoon lief mensch nu ook weer weg, wat zou Nolletje daar ook een verdriet van gehad hebben. Zij had mij nog kort geleden geschreven. Beste vriend ik geloof nu weer sterker als ooit te voren dat onze lieve Nol alles weet. En daarom dank ik U nu nog meer en meer voor al U vriendschap om dat onze lieve Nol het zoo heerelijk zal vinden dat zijn beste vrienden, mij niet vergeten. dus ik dank je voor mijn lieve Nol ook nog dubbel.

je bedroefde Mien.

359

Maandag morgen (poststempel 2 Januari 1905)

Beste Karel.

Voor het eerst sints 20 jaar was ik oudejaars avond, zonder mijn lieven Nol. en toch ook weer niet zonder hem, het was soms als of hij toch aan tafel zat, en hij mij treurig aan keek, dat ik bedroefd was om dat ik nu zoo geheel alleen was. Anderen jaren hadden wij groot feest. Mausje heeft al die jaren, het oude jaar bij Nol en mij gevierd met oesters enz. Nolletje had dan lekkere siegaartjes en allerlei verrassingen voor Mausje, wij konden nooit van Mau afkomen, om dat hij zich vast verbeelde altijd oude jaar bij ons te moeten vieren. Nu heeft hij net gedaan als of hij mal was, en hebt geheel niet naar mij om gezien. ik hoop niet dat mijn lieveling het weet, anders zou hij er geen rust door hebben. Mau hebt naturelik dadelijk een ander huis opgezocht en hij zal wel geen eens aan mijn lieven Nol gedacht hebben. Hij zegt telkens tegen mij over een half jaar denkt niemand meer aan Nol behalve jij. Beste Karel wat zou Nol dat vreeselijk vinden als hij dat kon hooren. Jij zal hem nooit vergeten niet waar?

Laat hij toch in ons blijven voortleven dan is hij er toch nog. Hij zou het zoo vreeselijk vinden, als zijn beste vrienden niet meer aan hem zouden denken, Mau maakt mij er altijd zoo wanhoopend mede, laat Mau hem dan maar vergeten, als zijn lieve beste vrienden hem maar *nooit* vergeten. Mau was sints enkele jaren toch niet meer zijn ware vriend, hij had Nolletje eens gekrenkt en onoprecht geweest, dat kon Nol hem nooit vergeven, al was hij goed met hem het ware is het nooit meer geweest.

Ik ben tegewoordig altijd alleen, het dienstmeisje is al 3 weken bij haar zuster in Rotterdam en blijft er misschien voorgoed. Ik vin het heel rustig, nu heb ik Nol veel meer om mii heen, hij hield niet van vreemde in huis, hij vondt het zoo

prettig als het meisje er niet was, dan kon hij alles doen, waar hij pleizier in had, en overal loopen en zingen zoo hard als hij maar wilde, en allerlei lieve woortjes tegen mij roepen.

Nu hoor ik dat voordurend.

Met het oude jaar, zat ik geheel alleen aan tafel, met het lieve portret van mijn lieveling voor mij. 5 minuten voor 12 loste zij aan de overkant geweldige schoote, toen begon ik erg te beven, en hoopte ik nog zoo graag in 1904 te sterven. Maar in eens sloeg de klok 12 slagen en was het voor eeuwig te laat om in 1904 te sterven.

Ik vloog naar Nol zijn stoel en pakte en zoende waar niets te zoenen was, toen greep ik zijn portret en heb het vas tegen mij aangedrukt en het uitgebulkt van smart en pijn. Beste Karel je hebt gezegt ik moch mijn verdriet aan je schrijven, nu heb ik mijn bedroefde hart weer eens lucht gegeven.

Heel veel liefs en dank

je Mien

Van Eerens heb ik een brief gehad uit Parijs.

360

Woensdag 26 April [1905]

Beste Karel.

Weet je wel dat je van daag voor een jaar bij mijn lieve Nol zoo vroolijk zat te praten? Het was toen de laatste keer dat jullie voor eeuwig afscheid van elkander namen, zonder het te weten dat het de laatste handdruk was.

Weet je nog wel dat hij toen haast geen afscheid van je kon nemen?

Weet je nog wel dat hij je even naar de trem zou brengen, maar dat hij aan de trem nog geen afscheid kon nemen en dat hij toen met de trem is mee gegaan om je aan de Muiderpoort aan de trein te brengen? Dat was de allerlaatste keer dat je zijnen lieven vroolijken stem, en gulle lach voor de allerlaatste keer hebt mogen hooren. Ach wat was het toen een feest voor hem.

Er moest niets vergeten worden. Voor wij aan tafel gingen, keek hij eens rond of de zure en de bekende mosterd er wel was.

Weet je nog wel hoe of hij al de kaarsjes aan stak? En hoe hij zijn best deed om het gezellig te maken, toen je van tafel op stond om naar zijn mooie kamer te gaan. Weet je nog hoe zorgvuldig hij de gordijnen dicht deed, als hij zijn prachtige kroontje had aan gestoken? En jullie samen bij het geelgoude kaarslicht, de geurige rookwolkjes uitblies van de heerelike Habana tabak, of heerelike cigarettes. Die ging hij altijd gaan halen als hij wist dat je kwam eten.

Ik zie jullie beide nog zitten, en hoe ik binnen kwam, met een blaadje met 3 kopjes thee en hoe ik de gordijnen opzei moest doen om zijn heiligdom binnen te treden, want dat was het voor hem, vooral als zijn Kareltje bij hem was. Dat was het grootste feest voor hem.

O ik zie jullie nog zitten als een prachtig schilderei, wat nooit op het doek kan gebracht worden, maar voor mij, en in mij alleen is, en niemand het zoo kan zien

als ik het zie, want het leefd voor mij, zoo lang ik zelf leef en nog denken kan. Ik zie een prachtige roode achtergrond met veel gehijmzinge schaduwe, en etsen met goude omlijstingen tegen het prachtige rood, en waar een rustbank tegen aan staat met nog rooder kersenroode kussens als het achterdoek lijkt te zijn, en waar een zwaar kemmelharen kleed afhangd en dat zoo prachtig verlicht is door het goude kaarslicht, als of er straks een heilige op plaats zal nemen.

Dan zie ik een tafel met een rood zwaar kleed afhangend op den grond. Waaraan twee heeren in oude prachtige zorgjes hebben plaatsgenomen, de heeren zijn zelf nog jong, en in het volste van hun levenskracht, voor beide staat een glas, met liekeur, en daarnaast van ieder een aschbakje wat vol is met eintjes cigaren en cigaretten, en verschillende gekleurde bantjes van cigaren, boven dien tafel hangt een geelkooper kroontje, waarvan het geelgoude kaarslicht beide heeren zoo verlichte als of zij heiligen zijn en één zijn, en zij daar altijd voor mij blijven wonen, en dat zij in een stemming zijn dat zij heel zacht moete praten maar heerelik zitten te genieten, en ik zie hun de lichte grijze rookwolkjes in de goude stralen van het kaarslicht wegblazen.

Zoo zie ik mijn lieve Nol in zijn kamer zitten met jou Karel. Wat was hij deze laatste keer verheugd, over jullie samenzijn, hij vertelde mij vol vuur, dat het weer een ouderwetsche dag was geweest zoo als vroegere jaren. en dat jullie beide elkander voordurend begrepen zonder dat je beide iets zeide.

Ach hij hield zoo veel van je Karel. En daarom waag ik het nog eens op dezen dag je lastig te vallen met een brief aan je te zenden. Ik vin het zoo naar dat ik je nooit meer zie. Ik hoop dat het komt door allerlei drukte. Als het anders was zou ik het nog naarder vinden. Ik zou je zoo graag zoo lang ik nog moet leven, als een lieve vriend, van mijn lieve Nol willen behouden.

Onze lieve Nol zou het tog ook zoo naar vinden, als wij beide nog leven en elkander nooit meer zagen. Ik kan het niet helpen maar ik ben jaloers als ik van andere hoor dat ze je hebben gesproken, en ik je nooit meer zie, als ik van je hoor of lees dat je ergens bij bent geweest, heb ik een gevoel alsof je zoo alleen tusschen al die menschen staat zonder Nol. Ik zie jou ook altijd alleen zoo verlaten al heb je nog zoo veel vrienden om je heen. Hoe zou dat toch komen?

Ik ben altijd alleen ik heb geen dienstmeisje meer dus eten gaat moeielijk.

Maar als je in Amsterdam bent wil je dan eens komen koffiedrinken, wil je mij dan asjeblief vooruit schrijven dan zal ik maken dat er niemand komt die je liever niet wilt zien. Betsje Witsen komt tegenwoordig nooit meer. Zij vertelde mij dat ze je had geschreven of je haar bij mij wilde spreken over haar verzen maar je behoefd niet bang te zijn haar te ontmoeten want zij is er in maanden niet geweest.

Hoor ik eens wat?

De 7 April ben je ook hier geweest het voorige jaar, in Nol zijn boekje staat avondvisite van Karel, en zonder jas uit.

Nu dag beste Karel

Heel veel liefs van je
Mien

[Bijlagen]

Biografische aantekeningen

ALBERDINGK THIJM, Catharina Louisa Maria, 1848-1908. Schrijfster, dochter van J.A. Alberdingk Thijm. Vertoefde van 1869-1876 als religieuze in verschillende kloosters. Ontwikkelde zich nadien tot een zeer produktieve schrijfster van 'hof' - en 'sensatie'-romans. Wijdde in 1886 aan haar broer Karel de sleutelroman *De Huistiran*. Beheerde van 1895-1900 te Amsterdam een tehuis voor zwervende vrouwen.
ALBERDINGK THIJM, Jan Carolus, 1847-1926. Zoon van J.A. Alberdingk Thijm. Lid van de Jezuïetenorde. In 1879 tegen de wens van zijn vader, die hem liever als toekomstig opvolger in zijn boekhandel had gezien, tot priester gewijd. Schreef o.a. een *Levensschets van Pater Joannes Roothaan* (1885) en *Broere's Dithyrambe op het Allerheiligste toegelicht* (1892).
ALBERDINGK THIJM, Josephus Albertus, 1820-1889. Letterkundige. Aanvankelijk werkzaam in een zaak van verduurzaamde levensmiddelen, daarna directeur van uitgeversfirma C.L. van Langenhuysen, sinds 1876 hoogleraar in de kunstgeschiedenis en esthetica aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten te Amsterdam. Hij publiceerde gedichten en verhalen, beijverde zich sterk voor de emancipatie van de Rooms-Katholieken en was van 1855-1889 redacteur van de Dietsche Warande.
ALBERDINGK THIJM, Karel Joan Lodewijk, 1864-1952. Pseudoniem Lodewijk van Deyssel. Zoon van J.A. Alberdingk Thijm. Letterkundige. Redacteur van het Tweemaandelijksch Tijdschrift (1894-1902), De XXe Eeuw (1902-1909) en De Nieuwe Gids (1909-1941). Publiceerde de romans *Een Liefde* (1888) en *De kleine Republiek* (1889). Onder het ps. A.J. een studie over *Multatuli* (1891) en een biografie van zijn vader (1893). Bizonder belangwekkend zijn de aan Rembrandt gewijde beschouwingen (1906), de bundel *Verbeeldingen* (1908), *Uit het leven van Frank Rozelaar* (1911; volledig gepubliceerd in 1956) en *Gedenkschriften* (1924; volledig gepubliceerd in 1962). Zijn kritische beschouwingen werden tussen 1894-1912 in elf bundels verzameld. Later voegde hij hieraan nog toe *Werk der laatste jaren* (1923), *Nieuwe kritieken* (1929) en *Aanteekeningen bij lectuur* (1950).
BIEDERLACK, H.J., 1860-1951. Jurist. Werkte in de beginjaren van De Nieuwe Gids enkele malen aan dit tijdschrift mee, onder eigen naam en ook onder het ps. Lentulus.
BOKKEL, Jan Gerhard ten, 1857-1931. Rijksambtenaar met diverse functies, o.a. als ontvanger bij de belastingen. Vooraanstaand vrijdenker. Auteur o.m. van de Dageraadsbrochure *Dominé, Pastoor of Rabbi* (1889) waarvan 47.000 exemplaren verspreid zijn. Hij vertaalde ook L. Büchner's *Kracht en Stof* (1894) en *Het Rationalisme in Europa* (1894) van W.E. Hartpoole Lecky.
BOUWMEESTER, Louis Frederik Johannes, 1842-1925. Grootste acteur van zijn tijd, muntte bovenal uit in Shakespeare-drama's en in het eigentijdse melodrama. Aan de Koninklijke Vereeniging 'Het Nederlandsch Tooneel' heeft Ising Bouwmeester meegemaakt van 1879-1902.

BOUWMEESTER, Theodora Antonia Louise Cornelia, 1850-1939. Zuster van Louis Bouwmeester. Belangrijkste actrice van haar tijd, tragédienne van formaat. Aan de Koninklijke Vereeniging ‘Het Nederlandsch Tooneel’ heeft Ising haar meegemaakt van 1885 tot aan zijn overlijden in 1904. Theodora Bouwmeester is achtereenvolgens gehuwd geweest met de musicus Maurits Frenkel (1867), met de acteur Henri Brondgeest (1891) en met de musicus Gottfried Mann (1899).

CROISET, Arnold Jean Louis, 1856-1913. Leraar geschiedenis. Vestigde zich 30 april 1880 te Amsterdam, Haarlemmerstraat 54, verhuisde in sept. 1880 naar Damrak 70 en in juni 1886 naar Kloveniersburgwal 60. Huwde op 12 okt. 1888 te 's-Gravenhage Maria van der Kop (geb. aldaar op 14 okt. 1856). Vestigde zich op 29 okt. 1888 te A'dam, Weesperzijde 45. Verhuisde in april 1892 met zijn gezin naar Hilversum, in jan. 1906 vandaar naar Utrecht en in april 1911 vandaar naar Aalsmeer, alwaar hij op 20 maart 1913 overleed.
CZERWINSKI, Piet Paulus Johannes, 1862-1923. Rond 1883 intiem bevriend met Karel Alberdingk Thijm. Van 1888-1893 mededirecteur van de Stoom-Wasch-Inrichting 'De Amstel' te Nieuwer-Amstel. Vestigde zich in 1894 te Renkum en was daar langdurig directeur van de N.V. Geldersche Stoomwasserij.
DEVENTER, Charles Marinus van, 1860-1931. Chemicus en letterkundige. Aan De Nieuwe Gids medewerker van het eerste uur. Groot bewonderaar van Plato en van de klassieke oudheid: *Platonische Studien* (1896) en *Helleensche Studien* (1897) Bezorgde in 1892 onder de titel *Een Pic-Nic/In proza* een bloemlezing uit het Tachtiger Proza. Besprekingen van de nieuwere Nederlandse Letterkunde bundelde hij in *Hollandsche Belletrie van den dag* (I, 1901 en II, 1904). In 1930 verschenen zijn verzamelde kinderversjes als *Krabbeltjes van Oom Chap*.
ERENS, Maria Joseph Franciscus Peter Hubertus, 1857-1935. Letterkundige. Ging in 1876 rechten studeren te Leiden, daarna te Bonn en vervolgens te Parijs. Wilde zijn studie voltooien te A'dam, waar hij zich najaar 1883 vestigde. Redacteur van De Nieuwe Gids van 1896-1897 en van 1909-1935. Publiceerde in 1893 schetsen en prozagedichten onder de titel *Dansen en Rhythmen*. Zeer erudiet en fijnzinnig kritikus. Het belangrijkst blijven zijn posthuum verschenen herinneringen aan *Vervlogen Jaren* (1938; uitgebreide herdruk in 1958).
GOES, Frank van der, 1859-1939. Assuradeur, letterkundige en politicus, later ook leraar aan de Amsterdamse Toneelschool. Mede-oprichter van De Nieuwe Gids, waarin hij onder zijn eigen naam en onder ps. Ph. Hack van Outheusden publiceerde. In 1931 verschenen zijn *Literaire Herinneringen uit den Nieuwe Gids-tijd*.
ISING, Arnold Leopold Hendrik, 1824-1898. Letterkundige, werkzaam als stenograaf bij de beide Kamers der Staten-Generaal. Schrijver van jeugdboeken en romans, ook van populariserende geschiedwerken. Medewerker aan tal van tijdschriften o.a. aan de Nederlandsche Spectator, die hij hielp oprichten en waarvan hij van 1860-1898 redacteur was. Jarenlang voorzitter van Oefening Kweekt Kennis.
MENDES DA COSTA, Maurits Benjamin, 1851-1938. Klassiek filoloog. Was reeds op zijn 16e jaar student en lid van het Amsterdamse Studentencorps. Kwam door tijdgebrek (hij gaf soms 50 uur in de week privélessen) na zijn candidaats in de oude letteren niet meer tot verdere examens en promotie, doch kreeg in 1898 op voorstel van Prof. S.A. Naber het doctoraat in de oude letteren Honoris Causa verleend. Sedert 1891 conservator aan de U.B. te Amsterdam. Was de eerste secretaris van de letterkundige vereniging Flanor. Belangrijk blijven zijn drie delen *Tooneelherinneringen* (1900, 1927, 1929).
OTTEN, Willemijntje, 1862-1923. Sedert 1883 bevriend met Arnold Ising jr., welke vriendschap allengs het karakter heeft aangenomen van een vrije

verbintenis voor het leven. Zij werd geboren te Maartensdijk uit een protestantse boerenfamilie.
ROODHUYZEN, Antonie, 1859-1933. Als student in de letteren te Amsterdam in 1881 lid geworden van de letterkundige vereniging Flanor. Later politiek hoofdredacteur van het Vaderland.

SORGEN, Willem George Frederik Adriaan van, 1844-1898. Jurist en letterkundige. Van 1882-1898 lid van de Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging ‘Het Nederlandsch Tooneel’. Schreef o.m. de romans *Oom George* (1879), *Klaartje* (1885), *Porcelein* (1890) en *Mr. E. de Breul van Oosthuyzen* (1895).
WITSEN, Willem Arnoldus, 1860-1923. Schilder en etser. Leerling van de academies van Amsterdam en Antwerpen. Was werkzaam o.m. in Londen, Ede, Amsterdam, Amerika. Was met alle Tachtigers bevriend, in 't bizonder met Willem Kloos, Arnold Ising jr. en Jan Hofker.

Register

In dit Register zijn de namen opgenomen van alle in deze uitgave genoemde personen.
Plaatsen in de Biografische aantekeningen zijn aangeduid met een asterisk.

Agatha 42
A.J. 9, 126, 128, 135, 162, 167-169, 191, 195, 201
Alberdingk Thijm, Catharina L.M. 50, 55, 97, 109, 122, 129, 130, 161, 178, 192, 201, 204, 214, 343*
Alberdingk Thijm, Eduard M. 238
Alberdingk Thijm, Frank L. Th. 45, 48, 49, 78, 87, 106, 108-110, 161, 169
Alberdingk Thijm, Jan C. 108, 161, 241, 244, 343*
Alberdingk Thijm, J.E.F.A. 228-230, 256, 279, 293, 296
Alberdingk Thijm, Joanna C.A. 202, 213, 225, 279, 296
Alberdingk Thijm, Josephus Albertus 6-8, 10, 11, 19, 22, 26, 34, 45, 48, 53, 78, 83, 87, 96, 97, 99, 103, 109, 162, 168, 191, 194, 195, 201, 225, 238, 241, 291, 313, 343*
Alberdingk Thijm, J.W.L. 12, 82, 84-87, 89, 93, 110, 112, 129, 138-140, 153, 167, 173, 174, 179, 181, 184, 185, 190, 192, 196, 225, 230, 231, 234 237-239, 241, 243, 250, 252-254, 256, 273, 279, 296, 311, 316
Alberdingk Thijm, K.J.L. 343* passim
Alberdingk Thijm-Horyaans, C.B. 13, 27, 33, 44, 45, 48, 51, 70, 72, 79, 80, 82, 85, 93, 97, 103, 123, 126, 128, 129, 136, 138, 140, 141, 153, 158, 161, 167, 170, 173, 174, 178, 181, 184-186, 190, 192, 196, 219-223, 225, 237-240, 246, 249, 250, 252-255, 265, 266, 268, 270-272, 276, 279, 280, 282, 287, 292, 293, 295, 296, 302-306, 327
Alberdingk Thijm-Kerst, W.A.S. 22, 48, 100, 108-110, 117, 158, 161, 169, 178, 182, 203, 204, 219
Albregt, Jan 330
Aletrino, A. 165, 167, 180, 219, 223, 272
Alma, Laurens 321
Ankersmit, J.F. 231
Antoine, André 113
Arkel, Jan van 45
l'Arronge, Adolf 192
Backer, familie 11
Bakker, Th 65
Balen, Hendrik van 65
Balzac, Honoré de 32
Bamberg, Eduard 225
Baniën 36
Barilli, A.G. 42
Barrès, Maurice 110
Bashkirtseff, Marie 311
Bastiaanse, Frans 15, 321
Batavier, Jacob 172
Batteljee 42
Bauer, Marius 12, 248, 255, 264, 267, 282, 308, 314, 330, 331

Beer, Taco H. de 8, 70, 142, 278
Beets, Nicolaas 20, 21
Beitsma, P. 106
Bellamy, Edw. 135
Bennink, W. 70
Bêques, Lambert le 31
Berckenhoff, H.L. 32, 190
Bergen, Jan van zie Heys
Biederlack, H.J. 38, 65, 101, 185, 223, 273, 343*
Bierens de Haan, J.A. 321
Bierens de Haan, P. 321
Bigot, C.P. Th. 110
Bioncourt, Hélène C. de 257
Bisson, Alexandre 120
Björnson, Björnstjerne 110
Blaaser, J.D.M. 110
Bleckman, C.B. 199
Blumenthal, Oscar 9
Boeken, Hein 12, 67, 84, 89, 104, 111, 132, 177, 180, 185, 187, 188, 193, 222, 241, 252, 272

Boer, Jacques de 25, 62
Boersma, Frans 257, 281-283, 309
Bokkel, J.A.P.C. ten 12
Bokkel, J.G.A. ten 12
Bokkel, J.G. ten 12, 15, 19, 20, 135, 137, 168, 181, 196, 230, 273, 325, 329, 338, 343*
Bomans, Godfried 176
Boogaard, Majoor 104
Bornier, Henri de 7, 225
Bouberg Wilson, S.J. 9, 78, 79
Boucher 317
Bourgeois, Anicet 62, 245
Boutens, P.C. 300, 311
Bouwmeester, Louis 25, 26, 32, 52, 74, 114, 134, 172, 221, 255, 267, 282, 317, 343*
Brachvogel, A.E. 240
Bredero, G.Az. 22
Breitner, George 12, 16, 52, 53, 56, 67, 68, 75, 110, 114, 118, 128, 164, 168, 187, 188, 190, 204, 226, 238, 264, 267, 282, 295, 296, 314, 329-331
Brink, Jan ten 240
Brinkhof, G. 139
Brinkman, C.L. 34, 61
Brinkman & Van der Meulen 64
Brom, Gerard 321
Brondgeest, Henri 172
Brooshooft, P. 22
Brouwers, J.W. 195
Bruyn, Servaas de 270
Bulwer-Lytton, G.E. 9
Burgersdijk, L.A.J. 19
Burnett, Frances 172
C., Max 126, 159
Cachet, C.A. Lion 309
Caesar, Julius 224
Calish, N.S. 83
Calish, S.M. 51, 164, 172
Campagne 65
Canter, H. de 43, 50, 222
Capel, W.C. 200
Casanova 283
Claretie, Jules 30, 36, 314, 331
Clous, Kees 27
Coenen, Frans 231, 321, 325
Cooplandt, A. zie Prins, Arij
Coorengel, Adrienne 272
Coppée, François 240
Cosman, Herman 125

Couperus, Louis 179, 222, 311
Couturier, J.J. 85, 120
Croiset, Arnold J.L. 25-34, 39-44, 51-56, 70, 78, 84, 86, 91, 119, 329, 344*
Croiset, I.W. 27
Croiset, Jeannette J. 26
Croiset van der Kop, Marie 52
Czerwinski, G.P.M. 119
Czerwinski, P.P.J. 19, 20, 119, 178, 344*
Dam, Bram van zie Tengeler, W.C.
Dam van Isselt, Lucie van 161
Dapperen, C.E. van 293
Daudet, Alphonse 113
Decker, Jeremias de 7
Dekker, Eduard (Douwes) 49, 55, 76, 155, 169
Delang, J. zie Hofker, G.J.
Derkinderen, A.J. 195, 248, 267
Deslandes, Raymond 36, 42
Deventer, Charles M. van 12, 28, 35, 62, 66, 84, 89, 136, 167, 180, 220, 231, 256-259, 264, 265, 267, 344*
Deyssel, Lodewijk van zie Alberdingk Thijm, K.J.L.
Dickens, Charles 135
Diepenbrock, Alphons 5, 11, 196, 248, 273, 299
Deffoux, Léon 71
Deman, Edmond 300
Dingelstedt, F. von 43
Dohm, 192
Domela Nieuwenhuis, F. 34
Dorisje (poes) 269
Drevelaar, H.J. 186
Drossaert, Henri 48
Dugné, Ferdinand 62
Duinkerken, Anton van 11
Dumas Fils, Alexandre 45, 134, 294
Edward VII 10

Eeden, Frederik van 9, 11, 20, 26-28, 30, 31, 42, 50, 68, 70, 83, 84, 173, 175, 185, 199, 222, 238, 240, 250, 273, 279, 296, 299, 321
Eeden-Van Vloten, Martha van 237, 252
Eman, Anna E. 222
Emma, Koningin-moeder 137, 172, 265
Ennery, Alphonse d' 32
Erckman-Chatrian, Emile en Alexandre 43
Erens, Alphonse 177
Erens, Emile 177
Erens, François 5, 11, 12, 15, 21, 26, 28, 32, 35, 44, 45, 53, 56, 62, 79, 80, 84, 110, 113, 125, 128, 136, 150, 164, 167, 172, 174, 176, 177, 185, 188, 196, 252, 268, 278, 282, 341, 344*
Esser Jr., Isaac 222
Everts, W. 191
Ewald, Carl 222
Eykman 323
Fabre, Henri 222
Falkland, Samuel zie Heijermans, Herman
Féval, Paul 245
Fiore della Neve zie Loghem, M.G.L. van
Fortuin, Jeanne 240
Fortuyn, J.A. 135
Francisco, Dr. 65
Frenkel-Bouwmeester, Théo 26, 74, 88, 91, 134, 221, 343*
Fuchs-Alberdingk Thijm, D.A. 109
Geibel, Emanuel 7
Generaal, de (poes) 224
George V 10
Giacometti, Paolo 31, 181
Giessen, W.W. van 20
Gijselman 180
Goes, Frank van der 9-12, 19-21, 28-30, 34-36, 40, 44, 48, 49, 52, 55, 58, 63, 65, 67, 74, 79, 84, 88, 89, 91, 94, 99, 100, 105, 106, 109, 114, 122, 125, 126, 135-137, 142, 153, 162, 168, 172, 175, 176, 179, 184, 185, 187, 191, 199, 219, 225, 230, 231, 299, 322, 323, 326, 329, 331, 332, 344*
Goes, Johanna L. van der 179
Goes-Cnoop Koopmans, W. van der 20
Goethe, J.W. von 317
Gogh, V. van 231, 273
Gompertz, S.J.H. 83, 268, 298
Goncourt, Edmond en Jules de 36, 222
Gondinet, Eduard 26, 36, 39
Gorkom, Louis van 321
Gorter, Herman 5, 288, 289, 291, 294, 311, 325
Gorter-Cnoop Koopmans, Wies 325
Gounod, Charles 9
Graaf, Andrew de 321

's-Gravesande, G.H. 28, 65, 173, 264
Grein, Jack T. 43, 113, 222, 241
Groesbeek, K. 311
Groot, Hugo de 10
Groot, Joséphine de 27, 56
Gruyter, de 158
Gussenhoven, Lambert 26
Hamel, G.A. van 168
Haverman, H.J. 270, 273
Heemstede Obelt, Th. van 22, 38
Heijermans, Herman 11, 188, 190, 191, 311, 317
Heine, Heinrich 283
Hemker, Restaurant 20
Herber 184
Herwerden, Charlotte van 321
Herwerden, H. van 255
Herz, Hendrik 221
Heuff, Adriaan 31
Heukelom, familie van 11
Heys 159, 160, 167
Hirsch 116
Hofdijk, W.J. 97, 195
Hoff, J.H. van 't 123
Hofker, G.J. 187, 188, 224, 225, 257, 302, 329
Holtrop-van Gelder, Betty 317
Hondius van den Broek, W.G. 321
Hoogland 74
Hoogstraten, S. van 249
Hoogstraten-van Hoytema, E.M. van 273
Hopman, Jacob 201
Horn, M. 43

Horst, C.F. van der 105, 109, 154, 168, 172, 185, 202, 231, 267, 299
Horyaans, Anna E. 139
Horyaans, J.C. 89
Horyaans-Woons, A.M. 89, 311
Huf van Buren, J. zie Heuff, Adriaan
Hugo, Victor 25
Hulzen, G. van 311
Huysmans, J.K. 71
Huzzeltje-Puzzeltje zie Horst, C.F. van der
Ibsen, H. 78, 104, 110, 111, 264, 267
Ising, A.L.H. 7, 11, 14, 33, 35, 36, 42, 53, 55, 67, 97, 104, 111, 165, 167, 171, 220, 221, 248, 252, 253, 277, 283, 286, 295, 329, 332, 344*
Ising, A.P.C. passim
Ising, J.C.W. 125, 165, 271, 277, 303, 329
Ising, W.J. 268
Ising-Boogaard, C.A. 7, 104, 165, 252, 253, 277, 286, 294-297, 302, 303
Ising-Popp, A.F. 165, 271, 277, 303, 317
Israëls, Isaac 16, 35, 44, 120, 132, 136, 172, 268, 314, 321, 330
Jodocus zie Alberdingk Thijm, J.W.L.
Johan 53
Jolles, André 248
Jones, H.A. 113
Jong, J. de 25, 114
Joosten, D.H. 116
Jordan, Marie C.J. 75
Juris, Doctor zie Koo, J. de
Kalff, Jan 267
Kamerbeek Jr., J. 276
Kate, J.J.L. ten 59
Kate, W. ten 59
Kelly, J. Ph. 27
Kerst, J.F. 48
Kiehl, August 27
Kiehl-Hieselaar, G. 27
Kistemaeckers, Henri 71
Klaveren, A. van 65
Kleine-Gartman, M.J. 7, 268, 313, 330
Kleinmann, H. 257, 309
Kloos, Willem 9, 12, 21, 26-29, 35, 40, 44, 63, 65, 67, 73, 79-82, 84, 85, 89, 97, 104, 111, 132, 135-137, 145, 150, 151, 155, 168, 173, 175, 177, 180, 181, 185, 187, 188, 193, 222, 241, 248, 264, 273, 283, 288
Kneipp, S.A. 170, 178
Koens, Marie 176, 185
Koo, Johannes de 94, 311
Korendijk, C. 19
Kreeft, Bart 25, 27
Kreukniet, Marie M. 110

Kuiper, Koen 278
Laar, J.C. van 168
Laar, J.J. van 123, 133, 142, 152, 196
Langendijk, Pieter 168
Lahman, 323
Landré, A.J.L. 30
Langenhuysen, C.L. van 23, 50
Lavedan, Henri 122
Lemonnier, Camille 36, 39, 71
Leur, Willem P. de 15, 78, 88, 113, 116, 265, 314, 317, 332
Lier, Abraham van 9, 10, 23
Lier, Gebr. van 116-118, 122, 172
Linde Jansz., Gerrit van de 128
L.M. 126
Loghem, M.G.L. van 222, 246
Loman & Funke 195
Looy, Jac. van 20, 44, 160, 161, 164, 168, 176, 220, 222, 237, 249, 266, 280, 282, 321
Looy, S.L. van 179
Looy-van Gelder, Titia van 168, 220, 237, 249, 280, 282, 321
Lynden, R.A. van 321
Maeterlinck, Maurice 154, 164, 222, 224, 267
Malherbe, Jan 27
Mallarmé, Stéphane 282, 300
Mann-Bouwmeester, Théo zie Frenkel-Bouwmeester
Mandere, W.A. van der 83
Mar, Charles de la 180
Maris, Thijs 309, 311
Mary, Jules 88

Mast 74, 106, 176
Maurik, Justus van 94, 162, 167
Meester, Johan de 130, 133-135, 137
Meester-Obreen, T. de 130, 133
Meijer, J. 27
Mendels, M. 322
Mendes da Costa, Benjamin 163
Mendes da Costa, Maurits B. 8, 9, 12, 20, 21, 25, 32, 44, 55, 62, 79, 81, 86, 87, 106, 114, 153, 163, 168, 178, 181, 196, 198, 199, 224-226, 234-238, 255, 267, 268, 273, 278, 296, 305, 317, 329, 331, 334, 335, 337, 338, 340, 344*
Mendes da Costa, Rachel 272
Mesquita 136
Mezières, A.J.F. 129, 130, 133
Moerkerken, P.H. van 321
Molière 248
Moor, Louis 27
Mooy, Henriette 280
Morin, August 83, 97, 192
Moser, G. von 9, 26, 195, 240
Motte, Janvier de la 214
Mounet-Sully, Jean 246
Mulder, Siegfried 59, 125
Muller, Hugo C. 136, 226
Multatuli, zie Dekker, Eduard (Douwes)
Mundt, Theodor 283
Naber, S.A. 278
Napoleon I 221
Neef zie Croiset, A.J.L.
Netscher, Frans 28, 65, 71, 224
Nieuwenhuis zie Domela
Nolthenius, Hugo 321
Obreen 130, 133
Otten, Mina 12-15, 25, 26, 50, 52, 56, 60, 62, 66, 67, 74, 75, 84, 86, 88, 89, 91, 92, 102-106, 110-114, 116-120, 125, 128, 132, 134, 135, 137, 138, 140, 142, 162, 164, 165, 167, 168, 171, 176, 177, 180, 181, 185, 187, 190, 196, 199, 220, 223-226, 234, 243, 253, 270, 272, 277, 278, 280, 288, 293-297, 299, 302, 304, 310, 313, 315-317, 320, 328, 329, 332, 334-342, 344*
Overbeke, Albert van 5
Paap, W.A. 27, 28, 30, 35, 41, 219
Pailleron, E. 43
Perk, Jacques 12, 135, 136
Peypers, H.F.A. 27, 31, 74, 89, 91, 102, 108, 134, 226
Peyzel, E.D. 246
Pierson, Allard 200
Pijnappel 59
Plas, Louis 55
Pleiter, C.H.W. 290

Paganoff, Gerard zie Czerwinski, G.P.M.
Poganoff, Paul zie Czerwinski, P.P.J.
Pohl, Emil 30
Polak, Bettina 195
Poleslas, Louis 119
Poolman, Elisabeth Chr. 52
Pos-Greidanus, familie 237
Possart, Ernst von 43
Prell, August 20
Prick, Harry G.M. 5, 10-12, 14, 15, 20, 21, 27, 46, 70, 79, 94, 137, 273, 289, 292
Prins, Arij 92, 174, 196, 198, 311, 316
Quack, H.P.G. 55
Querido, Isr. 182
Rees, Catharina F. van 222
Rembrandt 6, 7, 16
Rennefeld 313
Reyneke van Stuwe, Jeanne 12, 248
Rikof, L.M. 56, 58
Rikof, Martin J. 56, 58
Rindskopf L.M. 56
Ritter Sr., P.H. 278
Robespierre 91
Roelants, H.A.M. 126
Roest 59
Roever, Nic. de 179
Roland Holst, Henriëtte 248, 322
Roland Holst, R.N. 266
Roodhuyzen, A. 19, 20, 344*
Rop, A.L. de 40
Rossignon-Liénard, E.E. 46
Rossignon, Lucien 46
Rössing, A. 34, 40, 60

Rössing, J.H. 8, 10, 13, 72, 73, 76-78, 87, 111, 122, 168, 190, 313, 329
Rousseau, J.J. 115, 294
Royaards, Willem 295
Royaards-Sandberg, Jacqueline 14
Rutten, M. 46
Ruyven, Johan van 136
Sablairolles, Anna 72
Sarcey, F. 130
Sardou, Victorien 34, 83, 122, 172, 181, 221, 222, 224, 228, 240
Schaepman, H.J.A.M. 200
Schalk, Henriëtte van der zie Roland Holst
Scheltema & Holkema 179, 311
Schendel, Arthur van 75, 282
Scheuer, gebr. 119
Schiller, Fr. 181, 270
Schimmel, H.J. 7, 78, 92, 118, 134, 164, 270, 305, 313, 314, 330
Schönthan, F. von 9, 34, 195, 240
Schoolmeester, de zie Linde Jansz.
Schoonderwoerd, N.H.G. 113
Schoonhoven, C. van 25
Schulze, Cor 114
Schut, J.L.A. 240
Schwab, Herman 60
Seipgens, Emile 89
Shakespeare 8, 19, 44, 52, 55, 129, 172, 208, 245, 248, 254, 283, 294, 317
Siebert & Co. 105
Simons, Leo 190
Sinclair de Rochemont, A. 19, 20, 28, 44, 78, 86, 191, 311
Six, familie 11
Sjouwerman, Jeannette 182
Slaghek, Evert 238
Sloten, Jo van 162, 167
Sluyter, Ernestina W.J. 162
Smit Kleine, E.G.F. 27, 240
Solser, Michel 246
Soranus 34
Sorgen, W.G.F.A. van 14, 78, 102, 168, 171, 222, 250, 264, 265, 272, 277, 278, 314, 331, 345*
Sorgen-Ragay, C. van 15, 277, 278, 337, 338, 340
Souweïne 123
Steinlen, Th. H. 191
Stendhal 108
Sterck, A.B.J. 195
Stokvis, Barend J. 78, 83, 120
Stratenus, Louise 122, 161
Stuiveling, Garmt 12, 136
Stumpff, Willem 42, 78, 88, 91, 116, 118, 142, 172, 190, 265, 314, 332

Tak, P.L. 175
Tarbé des Sablons, Edmond 32
Teixeira de Mattos, A. 221, 222
Tengeler, W.C. 71
Terburch, C. zie Esser Jr., Isaac
Testas & Waller 83
Thorn Prikker, Eduard 249
Thorn Prikker, Johan 176, 293
Thys, Walter 248, 281
Tideman, P.J. 222, 226
Timmerman, Aeg. W. 300, 311
Timpie(hond) 203
Tindal 135
Tolstoï 60, 64
Toorop, Jan 220
Tourniaire, Oscar 295
Tricht, H.W. van 11, 70
Ubaghs 177
Uyldert, Maurits 75
Valk, Maurits van der 283, 330
Valleton, Félix 176
Veltman, L.J. 7, 172, 225
Verlaine, Paul 176
Verne, Jules 84
Versluys, Willem 64, 67, 179, 221
Verster, C. 248
Verwey, Albert 11, 16, 21, 26-28, 30, 35, 40, 44, 63, 67, 73, 75, 81, 84, 110, 119, 174, 203, 219, 220, 222, 238, 250, 259, 264, 273, 276, 288, 300, 311
Verwey, Gonda 203
Veth, Jan 53, 185, 195, 273, 299, 309
Vloten, Gerlof van 273
Vloten, Kitty van 119
Vondel 14, 25, 172, 243, 314, 332

Voort in de Betouw, Herman van der 136
Vos, Jan C. de 313
Vosmaer, Carel 97, 135-137
Vries, Sophie de 25, 114, 168
Wagenaar, Johan 321
Waller, M.J. 83
Warendorf 160
Wartenburg, Karl 122, 170
Weel, K.J. 155
Welman, Wilhelmina 60
Wensma, R. 111
Wertheim, A.C. 78, 83, 117, 120, 122, 126, 164, 171, 190, 272, 313
Wertheim, J.L. 221
Wezel, A.S. van 238
Wibaut, F.M. 176
Wiessing, H.P.L. 88
Wilhelmina, Koningin 172, 280, 282, 283, 323
Willem III 67, 134
Wimpie (poes) 224, 230, 231, 278
Wisselingh, E.J. van 272
Witsen, Willem 12, 15, 16, 53, 85, 104, 132, 153, 164, 167, 168, 172, 177, 180, 181, 187, 188, 195, 201, 218, 225, 231, 238, 258, 272, 273, 282, 302, 305, 309, 314, 322, 329-331, 337, 338, 345*
Witsen-van Vloten, Betsy 180, 181, 195, 342
Ysselman, Anna 60
Ysselman, Marie 56
Zaire, Emile 71
Zilcken, Philippe 176, 300
Zola, Emile 63, 67, 94, 148, 222, 238, 268, 296, 317

Toelichting bij de afbeeldingen

De originelen van de reproducties en facsimile's in deze uitgave berusten, tenzij anders vermeld, in het Letterkundig Museum te Den Haag. De handschriften zijn op ware grootte afgebeeld.

Arnold Ising Jr.	4
Reproductie van een schilderij door Willem Witsen uit 1904. Collectie: J.W.L. Alberdingk Thijm, Blaricum. K.J.L. Alberdingk Thijm	18
Foto: Photographie Française, Amsterdam, 1884. Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, Heerlen. Arnold Ising Jr.	18
Foto: Willem Witsen, Amsterdam, 1889. Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, Heerlen. Brief van 18 januari 1886 door Arnold Ising Jr.	24
Brief van 7 augustus 1886 door K.J.L. Alberdingk Thijm	37
Huwelijksaankondiging K.J.L. Alberdingk Thijm en Mej. C.B. Horyaans	47
Collectie: Harry G.M. Prick, Heerlen. Catharina Bartholomea Alberdingk Thijm-Horyaans in 1887	69
Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, Heerlen. Briefkaart van 14 februari 1888 door J.H. Rössing	76
Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, Heerlen. Charles M. van Deventer	90
Foto: Willem Witsen, Amsterdam, rond 1889. Villa des Chéras te Mont-lez-Houffalize	93
Foto: Margrit Reijnders-Radelfinger, Nijmegen. Collectie: Harry G.M. Prick, Heerlen.	98

Josephus Albertus Alberdingk Thijm

Foto, genomen te Amsterdam op 17 maart 1889. 98
Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, Heerlen.
Visitekaartje van 28 maart 1877 door J.A. Alberdingk Thijm

Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, Heerlen. 107
K.J.L. Alberdingk Thijm

Foto: G.H. Breitner, Amsterdam, zomer 1889. 115
Collectie: Harry G.M. Prick, Heerlen.
Briefkaart van 20 februari 1890 door Arnold Ising Jr.

Voor- en achterzijde. 121
Piet P.J. Czerwinski

Foto: Albert Greiner, Amsterdam, 1892. 124
Op de achterzijde: Mijn ouden vriend
Karel Alb. Thijm, ter herinnering aan
onzen hoogst gezelligen omgang van tien
jaar geleden. Amsterdam. 15 Juni 1892.
P.P.J. Czerwinski.
Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief,
Heerlen.
Etat/Télégramme van 3 juni 1890

Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, 131
Heerlen.
Catharina L.M. Alberdingk Thijm

Foto: Chalot & Cie., Paris, 1883. 143
Op de achterzijde: A mon cher filleul
mon cher et bon frère Charles de sa vieille
Cate. Amsterdam 15.1.84.
Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief,
Heerlen.
Pagina van 1 juli 1891 uit het dossier
Omgang door K.J.L. Alberdingk Thijm

Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, 156/157
Heerlen.
Brief van 24 augustus 1891 door Jan van
Bergen

Bladzijde 1 en 2 van een dubbelblad. 166
Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief,
Heerlen.
François Erens

Foto: Willem Witsen, Amsterdam, 183
omstreeks 1890.
Briefkaart van 2 februari 1893 door
K.J.L. Alberdingk Thijm

Voor- en achterzijde. 189
Mina Ising-Otten

Foto: G.H. Breitner, Amsterdam, 197
omstreeks 1893.
Jan Gerhard ten Bokkel

Foto: J.H. Slaterus, Leeuwarden. 205
Collectie: Mr. J.A.P.C. ten Bokkel,
Heemstede.
W.A.S. Alberdingk Thijm-Kerst

Foto: Albert Greiner, Amsterdam, omstreeks 1880.
Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, Heerlen.
Brief van 3 februari 1894 door Arnold Ising Jr. 206

Bladzijde 1 van een dubbelblad.
Brief van 4 februari 1894 door K.J.L. Alberdingk Thijm 207

Bladzijde 1 van een dubbelblad.
Brief van 4 april 1894 door Arnold Ising Jr. 215

Bladzijde 1 van een dubbelblad.
Huize Villetta, Jacob van Lenneplaan 55, Baarn 216/217

Door K.J.L. Alberdingk Thijm bewoond van september 1893-april 1901.
Brief van 21 juli 1895 door Maurits Mendes da Costa 232/233

Bladzijde 1 en 2 van een dubbelblad.
Maurits B. Mendes da Costa 242

Foto: J.J.A. van Winsen, Utrecht. 247
Op de achterzijde: Uit gebrek aan beter, M.B. Mendes da Costa. 2-8-95.
N.B. 't is 4½ jaar oud.
Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, Heerlen.
Briefkaart van 7 juni 1896 door K.J.L. Alberdingk Thijm

Cateau en Karel Alberdingk Thijm 251

Foto: F.H. Boersma, Apeldoorn, 1896. 260/263
Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, Heerlen.
Brief van 22 december 1896 door K.J.L. Alberdingk Thijm

Bladzijde 1, 2, 3 en 4 van een dubbelblad. 274/275
Brief van 26 juni 1898 door K.J.L. Alberdingk Thijm

Voor- en achterzijde van blad 1. 284
Arnold Leopold Hendrik Ising

Foto: Ad. Zimmerman, Den Haag. 285
Brief van 22 september 1898 door K.J.L. Alberdingk Thijm

Achterzijde. 301
Arnold Ising Jr.

Foto: Karl Schipper, Wiesbaden, 1900. 307
Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, Heerlen.
Isings woning, Prinsengracht 300, Amsterdam

Ising bewoonde slechts de gelijkvloerse verdieping. 312
Huize De Bremstruik, Waldeck Pyrmontlaan 8, Baarn

Dit onder architectuur van K.P.C. de Bazel gebouwde huis werd aan K.J.L. Alberdingk Thijm door vrienden en bewonderaars geschonken op 26 november 1899. Hij kon het betrekken in mei 1901 en zou het bewonen tot februari 1918. 312
Collectie: Harry G.M. Prick, Heerlen.
Eetkamer Huize De Bremstruik, Baarn

Collectie: Harry G.M. Prick, Heerlen. 319
K.J.L. Alberdingk Thijm

Foto: Delboy-Baer, Atelier voor moderne realistische portretten, Den Haag, 1904. 324
Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, Heerlen.
Frank van der Goes

Foto: Willem Witsen, Amsterdam, omstreeks 1889. 333
Mina Ising-Otten

Foto: Mr. J.A.P.C. ten Bokkel, omstreeks 1921. 339
Collectie: Mr. J.A.P.C. ten Bokkel, Heemstede.
Briefkaart van 22 september 1917 door Mina Ising-Otten

Collectie: Lodewijk van Deyssel-archief, Heerlen.